ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיג

בו יסופר נפלאות מיציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת הַבַּיִת
אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד מנ״א, תשי״ט
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מו״ה חיים ברוך שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי״ט מנ״א עם המצורף אליו בשו״ט מאנ״ש אשר שם.

ויהי רצון אשר תכה״י יבשר טוב בטוב הנראה והנגלה, בהנוגע לעצמו וב״ב שי׳ ובהנוגע לאנ״ש בתכ״י, ויהי׳ זה באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, ובזה מובן ג״כ וג״ז עיקר - מההוספה בעבודתו בקדש להפיץ המעינות באופן הנ״ל עד לחוצה וד״ל.

ואם בכללות עניני החסידות ידוע פס״ד בית דין של מעלה, אשר - בגלל המסירות נפש הלזו (של אדה״ז) פסקו בבית דין של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי׳ יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה, עאכו״כ בענין ההפצה בין בני תורה, וכידוע ההשתדלות של אדמו״ר הזקן בזה בראשית נשיאותו ועוד מקודם לזה, וכמסופר מכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

המצפה לבשו״ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין .....ב

ב) מזמורי תהלים קיג, קיד.....ג

ג) מאמר ד״ה והיה עקב תשמעון
כ״ף מנחם אב, (מאמר א) ה׳תשכ״ז..... ה

ד) מאמר ד״ה ועתה ישראל גו׳
כ״ף מנחם אב, (מאמר ב) ה׳תשכ״ז ..... יח

ה) שיחת שבת פרשת עקב,
כ״ף מנחם אב, ה׳תשכ״ז..... ל

ו) לקוטי שיחות – פרשת עקב
(בלה״ק) כרך יד..... לג

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לט

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת עקב ..... מ

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת עקב .....מא

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב ..... עא

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת עקב.....עב

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת עקב ..... פג

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם.....פו

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת עקב..... פט

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב ..... קח

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת עקב.....קטו

יז) נביאים וכתובים
מלכים ב פרק יז, תהלים פרק קלב..... קטז

יח) משניות – מסכת תמורה
ביאור קהתי.....קיח

יט) עין יעקב מסכת יומא.....קכז

כ) מסכת מגילה עם ביאורים
מדף ל עד דף לב..... קל

כא) מסכת מועד קטן עם ביאורים
מדף ב עד דף ה..... קמח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קסו

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קסו

כד) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קסז

כה) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קסט

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קסט

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....קע

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב.....קעא

כט) ספר המאמרים – ספר המאמרים ה׳ש״ת
אדמו״ר מוהריי״צ..... קעב

ל) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ.....קעג

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....קעד

לב) הלכות בית הבחירה .....קעו

לג) ביאורים לפרקי אבות פרק ה ..... קפ

לד) חומש לקריאה בציבור .....קפא

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת עקב .....קצ

לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קצא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

פרשת השבוע, פרשת עקב, פותחת בפסוק:

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן גו׳ את המשפטים האלה **וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם גו׳**[1] ושמו ה׳ אלוקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, **וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק** השאלה **בָּזֶה**[2], **הֲרֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת תָּלוּי בִּבְחִירַת הָאָדָם, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר** והיה לו – לפסוק – לומר **וְהָיָה אִם תִּשְׁמְעוּן [כְּמוֹ** שנאמר בפסוקים בעלי תוכן דומה **אִם**[3] **בְּחוּקוֹתַי תֵּלֵכוּ, וְהָיָה**[4] **אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ** אר־אז תזכו לשכר**], וְלָמָּה אוֹמֵר וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן** תקבלו שכר (כפי שמפורט בפסוקים הבאים), **דְּפֵירוּשׁ הַלָּשׁוֹן הוּא שֶׁוַּדַּאי תִּשְׁמְעוּן** ונשאלת השאלה: על מה מבוססת הוודאות, והרי הדבר תלוי בבחירה החופשית של האדם?

וּמְבָאֵר אַדְמוּ״ר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[5] **דְּעֵקֶב קָאֵי** מכוון **עַל הַזְּמַן דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא,** תקופת סוף הגלות הנקראת ״עקבות המשיח״ **וְזֶהוּ וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, תִּשְׁמְעוּן וַדַּאי** ולא נאמר ״אם״ בלשון של ספק, **דְּהִבְטִיחָה תּוֹרָה** בוודאות **שֶׁסּוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גָּלוּתָן וּמִיַּד הֵן נִגְאָלִין**[6] ואם כן מדובר בדבר וודאי ולא ספק. **וּמַמְשִׁיךְ** אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **בְּהַמַּאֲמָר**[7], **דְּגִ׳ הַלְּשׁוֹנוֹת** השונים שבפסוק, **תִּשְׁמְעוּן וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם, הֵם** כנגד **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה** שלושת הלבושים של הנפש, האמצעים שבהם

ביאור בדרך אפשר

היא באה לידי ביטוי. **תִּשְׁמְעוּן הוּא מַחֲשָׁבָה, דְּעִיקַּר הַשְּׁמִיעָה** והקליטה של הדברים הנאמרים לאדם **הוּא בְּמַחֲשָׁבָה (וְהָאוֹזֶן אֵינוֹ אֶלָּא כְּלִי** אמצעי ו׳צינור׳ מעבר **שֶׁעַל־יָדוֹ נִכְנָס הַקּוֹל בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ** אבל באוזן עצמה אין שכל והבנה**), וּשְׁמַרְתֶּם הוּא דִּבּוּר, כִּי עִיקַּר הַשְּׁמִירָה בַּפֶּה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8] **עַרוּכָה בַכֹּל וּשְׁמוּרָה** ואמרו על כך בגמרא: אם ערוכה ברמ״ח אברים שלך – משתמרת, ואם לאו - אינה משתמרת, ומזה למדו שלא ראוי ללמוד תורה בלחש אלא צריך לבטא את הדברים בפה בקול **וַעֲשִׂיתֶם - מַעֲשֶׂה. וְעַל זֶה מַמְשִׁיךְ** הכתוב **וְאוֹמֵר**[1] **וְשָׁמַר ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע [לאבותיך] גו׳, בְּרִית חֶסֶד וּשְׁבוּעָה הֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה (כַּמְבוֹאָר שָׁם** במאמר של אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **בַּאֲרוּכָה), וְעַל־יְדֵי תִּשְׁמְעוּן וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם, הָעֲבוֹדָה דְּמַחֲשָׁבָה** (״תשמעון״) **דִּבּוּר** (״ושמרתם״) **וּמַעֲשֶׂה** (״ועשיתם״) **שֶׁל הָאָדָם, נִמְשָׁכִים לוֹ הַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלְּמַעְלָה,** באלוקות, **אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע** הקדוש ברוך הוא. **אָמְנָם**[9] **עִנְיָן זֶה (שֶׁיּוּמְשַׁךְ** ירד

בס״ד*. שבת פרשת עקב, כ״ף מנחם־אב** (מאמר א), ה׳תשכ״ז

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן גו׳ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם גו׳[1], וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה[2], הֲרֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת תָּלוּי בִּבְחִירַת הָאָדָם, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר וְהָיָה אִם תִּשְׁמְעוּן [כְּמוֹ אִם[3] בְּחוּקוֹתַי תֵּלֵכוּ, וְהָיָה[4] אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ], וְלָמָּה אוֹמֵר וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, דְּפֵירוּשׁ הַלָּשׁוֹן הוּא שֶׁוַּדַּאי תִּשְׁמְעוּן. וּמְבָאֵר אַדְמוּ״ר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[5] דְּעֵקֶב קָאֵי עַל הַזְּמַן דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, וְזֶהוּ וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, תִּשְׁמְעוּן וַדַּאי, דְּהִבְטִיחָה תּוֹרָה שֶׁסּוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גָּלוּתָן וּמִיַּד הֵן נִגְאָלִין[6]. וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר[7], דְּגִ׳ הַלְּשׁוֹנוֹת, הֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם, הֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. תִּשְׁמְעוּן הוּא מַחֲשָׁבָה, דְּעִיקַּר הַשְּׁמִיעָה הוּא בְּמַחֲשָׁבָה (וְהָאוֹזֶן אֵינוֹ אֶלָּא כְּלִי שֶׁעַל־יָדוֹ נִכְנָס הַקּוֹל בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ), וּשְׁמַרְתֶּם הוּא דִּבּוּר, כִּי עִיקַּר הַשְּׁמִירָה בַּפֶּה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] עַרוּכָה בַכֹּל וּשְׁמוּרָה, וַעֲשִׂיתֶם - מַעֲשֶׂה. וְעַל זֶה מַמְשִׁיךְ וְאוֹמֵר[1] וְשָׁמַר ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע גו׳, בְּרִית חֶסֶד וּשְׁבוּעָה הֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה (כַּמְבוֹאָר שָׁם בַּאֲרוּכָה), וְעַל־יְדֵי תִּשְׁמְעוּן וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם, הָעֲבוֹדָה דְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל הָאָדָם, נִמְשָׁכִים לוֹ הַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלְּמַעְלָה, אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע. אָמְנָם[9] עִנְיָן זֶה (שֶׁיּוּמְשַׁךְ

---

*) המאמר הוגה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א ויצא לאור בקונטרס כ״ף מנחם־אב - תשמ״ז.
מאמר הב׳ שנאמר בהתוועדות זו (ד״ה ועתה ישראל) נדפס בתורת מנחם - התוועדויות חלק נ ע׳ 291 ואילך.

**) מנהגי הק״ק בית א־ל יכב״ץ: ביום ך לחודש אב עושים התרת נדרים שהוא ארבעים יום קודם ר״ה (הובא בראש הס׳ דברי שלום להרא״ש מזרחי). - כנראה ע״ד ארבעים יום קודם יצירת הולד (סוטה ב, א).

1) ריש פרשתנו (עקב ז, יב). 2) ראה אוה״ת פרשתנו ד״ה זה ע׳ תצא. ד״ה זה תרע״ג ותרע״ד בתחלתן (המשך תער״ב ח״א ע׳ שנה. שם ע׳ תקפ). וראה גם אוה״ח עה״פ. ולהעיר גם מפירוש רש״י ריש פרשתנו ״והי׳ עקב תשמעון - אם המצות הקלות כו׳ תשמעון״. וראה מפרשי רש״י שם. 3) ר״פ בחוקותי (כו, יג). 4) פרשתנו יא, יג. 5) אוה״ת ריש פרשתנו. שם ע׳ תצא. שם ריש ע׳ תקד (בשם אור המאיר). 6) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה. ובאוה״ת שם ע׳ תצא: וכמו שהבטיח בפ׳ נצבים וְשָׁבְתָּ כו׳ - שהם הפסוקים שהובאו ברמב״ם שם. 7) אוה״ת ריש פרשתנו. שם ע׳ תצא ואילך. וראה גם ד״ה והי׳ עקב תרע״ג בסופו (ע׳ שסד ואילך) ותרע״ד (פ׳ רצא - ע׳ תקפח ואילך). 8) שמואל־ב כג, ה. וראה עירובין נד, רע״א.
9) בהבא לקמן (הדיוק דושמר) ראה ד״ה והי׳ עקב תרע״ג בסופו. ולהעיר גם מאוה״ת שם ע׳ תצט.

ביאור בדרך אפשר

ויתגלה **לְהָאָדָם** התחתון **הַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלְּמַעְלָה** באלוקות) **אֵינוֹ מַסְפִּיק עֲדַיִן,** ואינו תכלית השלמות **שֶׁהֲרֵי גַּם לִפְנֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה** להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה שהיא ירידה גדולה ביותר ביחס למצבה של הנשמה למעלה, קודם הירידה, **הָיְתָה** הנשמה **בִּבְחִינָה הֲכִי עֶלְיוֹנָה שֶׁבָּזֶה,** היינו בשייכות שלה למחשבה, דיבור ומעשה שלמעלה, כפי שממשיך ומפרט כיצד **הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלְּמַעְלָה,** יש לנשמה שייכות לזה כמאמר חכמינו ז״ל **יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה**[10] העליונה, **וִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא לְצוֹרְךְ עֲלִיָּה, בִּכְדֵי שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָהּ לְמַטָּה** בגוף גשמי בעולם הזה **תִּתְעַלֶּה לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם הַיְרִידָה,** שאם לא כן אין תועלת ו״ריווח״ בירידה **וְעַד בְּחִינַת וְאַתָּה**[11] **מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי (שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת טְהוֹרָה**[11] **הִיא)**[12] בברכות השחר אומרים ״אלוקי נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה, אתה יצרתה, אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי״ ומבואר על כך בתורת החסידות שארבעת הקטעים הראשונים הם כנגד ארבע דרגות בנשמה, מלמעלה למטה — ״טהורה היא״, הנשמה כפי שהיא בעולם האצילות, ״בראתה״ — בעולם הבריאה, ״יצרתה״ — בעולם היצירה ו״נפחתה בי״ — בעולם העשיה, ואילו הסיום ״ואתה משמרה בקרבי״ מתייחס לדרגה נעלית עוד יותר מאשר ״טהורה היא״, היינו הנשמה כפי שהיא בשורשה באלקות, והעליה של הנשמה שעל־ידי הירידה היא עד לדרגת ״ואתה משמרה בקרבי״.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב כאן בתחילת פרשת עקב **וְשָׁמַר גוֹ׳ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע גוֹ׳, דְּעַל־יְדֵי עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם, הָעֲבוֹדָה דְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה בְּהָעֵקֶב דִּנְשָׁמָה** הבחינה הנמוכה של הנשמה שנקראת ״עקב״ כי היא בדוגמת העקב שהוא בחינה התחתונה שבגוף **דְּקָאֵי עַל הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף**[13], כמבואר בחסידות שרק החלק התחתון של הנשמה יורד ומתלבש בגוף אבל דרגות גבוהות יותר של הנשמה נשארות למעלה **וּבִכְפָרְט בְּעִקְּבָתָא דִּמְשִׁיחָא** שאז הנשמות נמוכות יותר ביחס לנשמות הגבוהות שהיו בדורות הקודמים **[הוֹסָפָה בְּהַיְרִידָה,** ירידה גדולה יותר לעומת הנשמות בדורות הקודמים **וּבְמִילָא, גַּם בְּהָעֲלִיָּה שֶׁעַל־יְדֵי הַיְרִידָה** ישנה הוספה ומעלה ביחס לעליה שהייתה בעבר**], שֶׁעַל־יְדֵי הַיְרִידָה בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית (וּבִכְפָרְט בַּגָּלוּת** ובמיוחד בתקופת ״עקבתא דמשיחא״), **הָעֲבוֹדָה דְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל הַנְּשָׁמָה הִיא בִּרְעוּתָא דְּלִבָּא** ברצון הלב (כי מצד אחד יש בדורות אלה ירידה לגבי הדורות הקודמים ברמת ההבנה וההשגה, אבל מצד שני יש דווקא בדורות של ״עקבתא דמשיחא״ יתרון בענייני אמונה ותמימות וכד׳, ״רעותא דליבא״) **וּבְאוֹפֶן דִּמְסִירַת־נֶפֶשׁ** עבודת ה׳ מתוך הקרבה מלאה ובמידת הצורך אפילו וויתור על החיים ובעניין זה יש לדורות האחרונים ״עקבתא דמשיחא״ מעלה ויתרון על הדורות הקודמים (וזוהי עבודת ה׳ **לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** מעל ומעבר לנדרש מצד הסדר הקבוע והרגיל שנובע מ״סדר השתלשלות״ המסודר וההדרגתי של האור האלוקי)**, עַל־יְדֵי־זֶה** עבודת ה׳ למעלה מהנדרש בדרך כלל **יִהְיֶה וְשָׁמַר גוֹ׳ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע גוֹ׳ (וְשָׁמַר דָּיְקָא** הכתוב מדייק ואומר את הביטוי ״ושמר״, להורות)**, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלְּמַעְלָה** שיבואו ויושפעו על ידי עבודה זו **יִהְיֶה בָּהֶם הַגִּילוּי** של אותה בחינה באלוקות **דְּוַאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי, דְּבִכְלָלוּת הוּא עִנְיָן**[12] **גִּילוּי הָעַצְמוּת** העצם והמהות של הקדוש ברוך הוא בעצמו (ולא רק הארה והתפשטות שלו).

---

10) ב״ר פ״א, ד. וראה בארוכה אוה״ת שם (ע׳ תפ. שם ע׳ תצג) שהיא בחי׳ מחשבה עילאה. 11) נוסח ברכות השחר (אלקי נשמה כו׳) מברכות ס, ב. רמב״ם הל׳ תפלה פ״ז ה״ג. 12) ראה בארוכה ד״ה שובה תרפ״ו (סה״מ תרפ״ו ע׳ לו ואילך). צעקו תרפ״ח (סה״מ תרפ״ח ע׳ קעד ואילך). ובכ״מ. 13) לקו״ת דרושים לר״ה סב, ג. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

ב) וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ הַנַּ״ל (דְּאַדְמוּ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳) בּוְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן (שֶׁעֵקֶב הוּא מִלְּשׁוֹן סוֹף, וְקָאֵי עַל אַחֲרִית הַיָּמִים[14]) יֵשׁ לְקַשֵּׁר עִם מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ[15] עַל הַפָּסוּק (שְׁכַר הַמִּצְוֹת) בְּעֵקֶב אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם כוּ׳ (שֶׁנֶּאֱמַר) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן. אֶלָּא שֶׁעַל־פִּי הַמִּדְרָשׁ שֶׁאֵירֵי בִּשְׂכַר הַמִּצְוֹת, הַכַּוָּנָה בְּעֵקֶב (אַחֲרִית הַיָּמִים) הִיא לְהַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, וּלְפִי פַּשְׁטוּת הָעִנְיָן שֶׁאֵירֵי בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת (תִּשְׁמְעוּן גוֹ׳ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם), וְלֹא עַל שְׂכַר הַמִּצְוֹת, הַכַּוָּנָה בְּ׳עֵקֶב׳ (אַחֲרִית הַיָּמִים) הִיא לְסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, עִקְּבָתָא דִּמְשִׁיחָא שֶׁהוּא זְמַן שֶׁל קִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְאִילוּ הַשְׂכַר יָבוֹא אַחַר כָּךְ, עִם בּוֹא הַגְּאוּלָה. וְהַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים הוּא[16], כִּי שְׂכַר הַמִּצְוֹת שֶׁיִּהְיֶה בְּ׳עֵקֶב׳ (לֶעָתִיד־לָבֹא בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ) הוּא שֶׁאָז יִהְיֶה גִּילוּי הָעַצְמוּת, כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא[17] כִּיצַד קִיּוּם הַמִּצְוֹת בִּזְמַן הַזֶּה מֵבִיא גִּילוּי אֲלוּקוֹת לְעָתִיד לָבוֹא (וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: ״וְכִמְאֹמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בְּצַדִּיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָם לְעָתִיד לָבוֹא שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בְּמַציאוֹת מִמֶּשׁ בְּאוֹר ה׳ הַנִּגְלֶה לְעָתִיד בְּלִי שוּם לְבוּשׁ כַּדַּכְתִּיב וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ [פירוש שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה מִמֶּךָּ בְּכָנָף וְלְבוּשׁ] וְהוּא עִינְיָךְ רוֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ וְכַתִּיב כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ וְגוּ׳ וְכַתִּיב לֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגוּ׳ כִּי ה׳ יִהְיֶה לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וְגוּ׳. וְנוֹדַע שִׁימוּת הַמָּשִׁיחַ וּבִפְרָט כְּשִׁיחְיוּ הַמֵּתִים הֵם תְּכֵלִּית וּשְׁלֵימוּת בְּרִיאוֹת עוֹלָם הַזֶּה שֶׁלְּכָךְ נִבְרָא מִתְּחִילָּתוֹ״).

ביאור בדרך אפשר

וְכֵיוָן שֶׁגִּילּוּי זֶה גִּילּוּי הַ״עַצְמוּת׳ לְעָתִיד לָבוֹא **הוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** (דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּאוֹפֶן) דִּמְסִירַת־נֶפֶשׁ (כַּנַּ״ל שזו העבודה המיוחדת של ״עקבתא דמשיחא״), **לָכֵן עַל־יְדֵי עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן כְּפֵירוּשׁ הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳**, שהכתוב מדבר על **הָעֲבוֹדָה בְּעִקְּבָתָא דִּמְשִׁיחָא, שֶׁאָז הַ״מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ הוּא בְּיוֹתֵר**[18], אפילו יותר מאשר בדורות הקודמים, **עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה הַגִּילּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא, בְּעֵקֶב** באחרית הימים שבאה לאחר סוף הגלות והתחלת ימות המשיח **אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם** ונמצא ששני הפירושים (האחד שמדובר על העבודה בזמן ״עקבתא דמשיחא״ והשני שמדובר על אחרית הימים אחרי ביאת המשיח) אכן קשורים זה בזה.

ג) וְיוּבָן זֶה המבואר לעיל אודות השייכות של קיום המצוות ושכר המצוות ל״עקבתא דמשיחא״ ולאחרית הימים **בְּהַקְדִּים** תחילה **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא**[19] **דְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת הַמֵּתִים תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת**, וכלל שנוסיף בלימוד התורה ובקיום המצוות בזמן הגלות, כך תהיה תוספת ומעלה בגילוי האלוקות לעתיד לבוא, בימות המשיח **וְכָתַב** אאמו״ר אדוני־אבי־מורי ורבי, הגאון המקובל רבי לוי־יצחק אביו של הרבי **בַּעַל הַהִילּוּלָא** שהיום, כ״ף מנחם־אב הוא יום הסתלקותו (בשנת תש״ד) **בְּהֶעָרוֹתָיו עַל הַגְּלָיוֹן שֶׁל סֵפֶר הַתַּנְיָא שֶׁלּוֹ**[20] שהחזיק ברשותו בשנים שנאלץ לחיות בגלות רחוקה (**שֶׁמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ בַּשִּׁבְיָה**, כמה ספרים שהיו ברשותו בעת הגלות, נותרו במשך שנים בשבייה, ברוסיה, **וּבַזְּמַן הָאַחֲרוֹן נִפְּדוּ (סֵפֶר הַתַּנְיָא שֶׁלּוֹ עִם עוֹד סְפָרִים שֶׁלּוֹ** שגם בהם רשם ״הערות׳ וחידושי תורה) **מֵהַשִּׁבְיָה**

ב) **וְהִנֵּה** פֵּירוּשׁ הַנַּ״ל (דְּאַדְמוּ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳) בּוְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן (שֶׁעֵקֶב הוּא מִלְּשׁוֹן סוֹף, וְקָאֵי עַל אַחֲרִית הַיָּמִים[14]) יֵשׁ לְקַשֵּׁר עִם מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ[15] עַל הַפָּסוּק, אָמַר לָהֶם הַקָּבָ״ה כוּ׳ שְׂכָרוֹ (שְׁכַר הַמִּצְוֹת) בְּעֵקֶב אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם כוּ׳ (שֶׁנֶּאֱמַר) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן. אֶלָּא שֶׁעַל־פִּי הַמִּדְרָשׁ שֶׁאֵירֵי בִּשְׂכַר הַמִּצְוֹת, הַכַּוָּנָה בְּ׳עֵקֶב׳ (אַחֲרִית הַיָּמִים) הִיא לְהַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, וּלְפִי פַּשְׁטוּת הָעִנְיָן שֶׁאֵירֵי בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת (תִּשְׁמְעוּן גוֹ׳ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם), הַכַּוָּנָה בְּעֵקֶב (אַחֲרִית הַיָּמִים) הִיא לְסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, עִקְּבָתָא דִּמְשִׁיחָא. וְהַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים הוּא[16], כִּי שְׂכַר הַמִּצְוֹת שֶׁיִּהְיֶה בְּ׳עֵקֶב׳ (לֶעָתִיד־לָבֹא בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ) הוּא שֶׁאָז יִהְיֶה גִּילּוּי הָעַצְמוּת, כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא[17] כִּיצַד קִיּוּם הַמִּצְוֹת בִּזְמַן הַזֶּה מֵבִיא גִּילּוּי אֲלוּקוֹת לְעָתִיד לָבוֹא (וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: ״וְכִמְאֹמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בְּצַדִּיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָם לְעָתִיד לָבוֹא שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בְּמַציאוֹת מִמֶּשׁ בְּאוֹר ה׳ הַנִּגְלֶה לְעָתִיד בְּלִי שוּם לְבוּשׁ כַּדַּכְתִּיב וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ [פירוש שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה מִמֶּךָּ בְּכָנָף וְלְבוּשׁ] וְהוּא עִינְיָךְ רוֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ וְכַתִּיב כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ וְגוּ׳ וְכַתִּיב לֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגוּ׳ כִּי ה׳ יִהְיֶה לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וְגוּ׳. וְנוֹדַע שִׁימוּת הַמָּשִׁיחַ וּבִפְרָט כְּשִׁיחְיוּ הַמֵּתִים הֵם תְּכֵלִּית וּשְׁלֵימוּת בְּרִיאוֹת עוֹלָם הַזֶּה שֶׁלְּכָךְ נִבְרָא מִתְּחִילָּתוֹ״).

ג) **וְיוּבָן** זֶה בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא[19] דְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת הַמֵּתִים תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת, וְכָתַב אאמו״ר בַּעַל הַהִילּוּלָא בְּהֶעָרוֹתָיו עַל הַגְּלָיוֹן שֶׁל סֵפֶר הַתַּנְיָא שֶׁלּוֹ[20] (שֶׁמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ בַּשִּׁבְיָה, וּבַזְּמַן הָאַחֲרוֹן נִפְּדוּ (סֵפֶר הַתַּנְיָא שֶׁלּוֹ עִם עוֹד סְפָרִים שֶׁלּוֹ)

---

14) באו״ת ריש פרשתנו שעקב הו״ע עקביים (ועפ״ז, השייכות דעקב לעקבתא דמשיחא היא מפני שהנשמות דדורות אלו הם בחי׳ עקביים). אבל באוה״ת שם ע׳ תקד (ועד״ז שם ע׳ תצא) דעקב הוא לשון סוף, וקאי על אחרית הימים. ועפ״ז יש לקשר זה עם מאמר המדרש, כבפנים. 15) דב״ר ריש פרשתנו (פ״ג, א). הובא באוה״ת שם ע׳ תקג. וראה גם דב״ר שם, ג (בסופה). 16) ראה עד״ז בלקו״ש ח״ט ע׳ 83. 17) פרק לו. 18) ראה ד״ה ונחה ה׳תשכ״ה (תו״מ סה״מ ניסן ח״ג ע׳ קפט ואילך) סעיף ב ואילך. וש״נ. 19) רפל״ז. 20) נדפסו ב״לקוטי לוי יצחק - הערות לספר התניא״ (קה״ת, תש״ל) ע׳ טו.

ביאור בדרך אפשר

וְהִגִּיעוּ לְכָאן לרשות בנו הרבי, ונדפסו בסדרת הספרים 'לקוטי לוי יצחק' (תורת לוי יצחק) **דְּעִנְיַן ב' הַלְשׁוֹנוֹת,** המשמעות הפנימית והתוכן של שני הביטויים האמורים בהקשר זה בספר התניא **בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ, יוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב לְקַמָּן** בחלקים הבאים של ספר התניא **בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' סִימָן יב דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל וְהָיָה מַעֲשֶׂה הַצִּדְקָה גוֹ' עַיֵּן שָׁם** ויתבאר להלן בהמשך המאמר. **וּלְאַחֲרֵי־זֶה** אחרי הציון לאגרת הקודש האמורה **מַמְשִׁיךְ, דְּיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמַּעֲשֵׂינוּ קָאֵי** מכוון **עַל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וַעֲבוֹדָתֵנוּ קָאֵי עַל תְּחִיַּת הַמֵּתִים**[21].

וְהִנֵּה כַּוָּנָתוֹ שֶׁל בַּעַל הַהִילּוּלָא בְּמַה שֶׁמְּצַיֵּן לְ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' סִימָן יב דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל וְהָיָה מַעֲשֶׂה הַצִּדְקָה גוֹ' הִיא לְכְאוֹרָה לְהַמְבוֹאָר בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' שָׁם[22] הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַעֲשֶׂה לַעֲבוֹדָה, "כִּי שֵׁם מַעֲשֶׂה נוֹפֵל עַל דָּבָר שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה אוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה תָּמִיד מִמֵּילָא וְהוּא דָּבָר הַהֹוֶה וְרָגִיל תָּמִיד כוּ', (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן) לְשׁוֹן עֲבוֹדָה אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טֶבַע נַפְשׁוֹ רַק שֶׁמְּבַטֵּל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא". דְּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכֵּן הוּא גַּם הַפֵּירוּשׁ דְּב' הַלְשׁוֹנוֹת מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ שֶׁבַּתַּנְיָא כָּאן, דְּמַעֲשֵׂינוּ קָאֵי עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת כְּפִי הַטֶּבַע וְהַהֶרְגֵּל, וַעֲבוֹדָתֵנוּ קָאֵי עַל הַיְגִיעָה בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת יוֹתֵר מֵהַטֶּבַע וְהָרְגִילוּת. אֲבָל, מִזֶּה שֶׁכּוֹתֵב דְּב' הַלְשׁוֹנוֹת (מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ) יוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' סִימָן יב, וּמְסַיֵּם (לְאַחֲרֵי שֶׁמְּצַיֵּן לְ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' הַנַּ"ל) "עַיֵּן שָׁם", מַשְׁמַע דְּכַוָּנָתוֹ בְּמַה שֶׁמְּצַיֵּן לְ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' הַנַּ"ל הִיא (נוֹסָף עַל הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין מַעֲשֶׂה לַעֲבוֹדָה סְתָם) גַּם לְהַמְבוֹאָר שָׁם בְּעִנְיַן מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה[23], דְּעַל־יְדֵי הָעִיּוּן בָּזֶה ("עַיֵּן שָׁם") יוּבָן בְּעוֹמֶק יוֹתֵר הַחִילּוּק שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂינוּ לַעֲבוֹדָתֵנוּ.

דְּהִנֵּה מְבוֹאָר בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' שָׁם בְּעִנְיַן מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה, דְּזֶה "שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּטִבְעָם הֵם רַחְמָנִים[24] וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים[25] (הוּא) מִפְּנֵי הֱיוֹת נַפְשׁוֹתֵיהֶם שֶׁבַּתַּנְיָא כָּאן, בהקשר זה שגילוי האלוקות לעתיד לבוא תלוי "במעשינו ועבודתנו" בזמן הגלות **דְּמַעֲשֵׂינוּ קָאֵי עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת כְּפִי הַטֶּבַע וְהַהֶרְגֵּל,** לפי המידה שמתחייבת מצד טבע האדם וההרגלים שלו **וַעֲבוֹדָתֵנוּ קָאֵי** מכוון **עַל הַיְגִיעָה בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת יוֹתֵר מֵהַטֶּבַע וְהָרְגִילוּת. אֲבָל,** לאמתו של דבר, נראה שזו עדיין לא המשמעות העמוקה של דברי רבי לוי יצחק ב'הערה' שלו בתניא, כי **מִזֶּה שֶׁכּוֹתֵב דְּב' הַלְשׁוֹנוֹת** שני הביטויים **(מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ) יוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' סִימָן יב, וּמְסַיֵּם (לְאַחֲרֵי שֶׁמְּצַיֵּן לְ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' הַנַּ"ל) "עַיֵּן שָׁם", מַשְׁמַע דְּכַוָּנָתוֹ בְּמַה שֶׁמְּצַיֵּן לְ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' הַנַּ"ל הִיא (נוֹסָף עַל הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין מַעֲשֶׂה לַעֲבוֹדָה סְתָם) גַּם לְהַמְבוֹאָר בְּמַה שֶׁמְּצַיֵּן לְ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' הַנַּ"ל הִיא לְכְאוֹרָה לְהַמְבוֹאָר בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' שָׁם[22] הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַעֲשֶׂה לַעֲבוֹדָה, "כִּי שֵׁם מַעֲשֶׂה נוֹפֵל עַל דָּבָר שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה אוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה תָּמִיד מִמֵּילָא וְהוּא דָּבָר הַהֹוֶה וְרָגִיל תָּמִיד כוּ', (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן) לְשׁוֹן עֲבוֹדָה אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טֶבַע נַפְשׁוֹ רַק שֶׁמְּבַטֵּל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא". דְּמִזֶּה לפי הביאור האמור ב'אגרת הקודש' לגבי ההבדל בין "מעשה" ו"עבודה" מוּבָן, שֶׁכֵּן הוּא גַּם הַפֵּירוּשׁ דְּב' הַלְשׁוֹנוֹת מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ

---

21) וראה אגרות־קודש לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע ח"א ע' קי דיש לומר בדרך אפשר דמעשה הצדקה ועבודת הצדקה זהו"ע ב' המדריגות דימוה"מ ותחה"מ. 22) קיח, א ואילך. 23) ועפ"ז יומתק מה שמוסיף "המתחיל והי' מעשה הצדקה" - דלכאורה מיותר. 24) ראה יבמות עט, א. רמב"ם הל' איסו"ב פי"ט הי"ז. ובירושלמי קידושין פ"ד ה"א (לו, ריש ע"ב) "וגומלי חסדים מנין, ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד". ועד"ז הוא בדב"ר פרשתנו פ"ג, ד (הובאו באוה"ת פרשתנו (כרך ה) ע' ב'כא, עיי"ש). 25) הושמט (וכן לקמן שם. וגם בח"א ספ"א) ביישנים - ואולי י"ל כי ביישנים נעשה

ביאור בדרך אפשר

נַפְשׁוֹתֵיהֶם נִמְשָׁכוֹת מִמִּדּוֹתָיו של השם **יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר הַחֶסֶד גּוֹבֵר בָּהֶן עַל מִדַּת הַדִּין כוּ׳** (וכפי שממשיך באגרת הקודש שם: ״וכמו שכתוב, גבר חסדו על יראיו״, והכתוב רומז להתגברות מידת החסד על מידת היראה והגבורה), ואף שגם מידת הדין היא אחת מהמידות הקדושות העליונות, הרי מידת החסד גוברת עליה **שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת הַנִּשְׁמָה** הנמשכת מהמידות העליונות **בַּת כֹּהֵן״**[26] (כי הקדוש ברוך הוא נקרא **כֹּהֵן** ותכונת הכהן היא שהוא **אִישׁ הַחֶסֶד**[27] כמבואר בקבלה וחסידות). **וּמְבָאֵר** ב׳אגרת הקודש׳ **שָׁם, דְּ״הַצְּדָקָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינָה זוֹ** מטבעם של בני ישראל מצד עצמם **נִקְרֵאת בְּשֵׁם מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה, כִּי שֵׁם מַעֲשֶׂה נוֹפֵל עַל דָּבָר הוֹוֶה וְרָגִיל תָּמִיד, (מִפְּנֵי שֶׁ)מִּדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמָנוּת הוּטְבְּעָה בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכְּבָר מֵעֵת בְּרִיאוּתָן**[28] **וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָן מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ״**. כי תכונות הנפש של הנשמה היהודית נוצרו בתבנית זו, כיוון שירדו ונשתלשלו מהמידות העליונות. **וְהַיְנוּ, דַּהֲגַם שֶׁטֶבַע הַחֶסֶד שֶׁבּוֹ הוּא (לֹא מִצַּד נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית,** שהיא הנפש הטבעית, ואדרבה, מצד הנפש הבהמית והיצר הרע לא בהכרח שהאדם נוטה לתת צדקה **אֶלָּא** התכונה הטבעית של בני ישראל להיות רחמנים וגומלי חסדים נובעת) **מִצַּד נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית,** ואם כן לכאורה איננה דבר טבעי ממש אלא חידוש שקיים ביהודי בגלל נפשו האלוקית **מִכָּל־מָקוֹם הַצְּדָקָה שֶׁעוֹשֶׂה מִפְּנֵי טֶבַע זֶה,** מתוך נטייה טבעית לצדקה וגמילות חסדים ולא צריך ליגיעה ומאמץ מיוחד **נִקְרֵאת בְּשֵׁם מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה**[29] כמבואר לעיל שהביטוי ״מעשה״ מתייחס לדבר טבעי ורגיל תמיד. **וַעֲבוֹדַת הַצְּדָקָה** שיש בה חידוש מיוחד ונעשית מתוך מאמץ מיוחד **הִיא שֶׁנִּתְּינַת הַצְּדָקָה שֶׁלּוֹ הִיא יוֹתֵר גַּם מֵהַטֶּבַע דְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית.**

1 נִמְשָׁכוֹת מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר הַחֶסֶד גּוֹבֵר בָּהֶן
2 עַל מִדַּת הַדִּין כוּ׳ שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת הַנִּשְׁמָה בַּת
3 כֹּהֵן״[26] (כֹּהֵן אִישׁ הַחֶסֶד[27]). וּמְבָאֵר שָׁם,
4 דְּ״הַצְּדָקָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם
5 מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה, כִּי שֵׁם מַעֲשֶׂה נוֹפֵל עַל דָּבָר הוֹוֶה
6 וְרָגִיל תָּמִיד, (מִפְּנֵי שֶׁ)מִּדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמָנוּת
7 הוּטְבְּעָה בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכְּבָר מֵעֵת
8 בְּרִיאוּתָן[28] וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָן מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ״.
9 וְהַיְנוּ, דַּהֲגַם שֶׁטֶבַע הַחֶסֶד שֶׁבּוֹ הוּא (לֹא מִצַּד
10 נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, אֶלָּא) מִצַּד נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית,
11 מִכָּל־מָקוֹם הַצְּדָקָה שֶׁעוֹשֶׂה מִפְּנֵי טֶבַע זֶה,
12 נִקְרֵאת בְּשֵׁם מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה[29]. וַעֲבוֹדַת הַצְּדָקָה
13 הִיא שֶׁנִּתְּינַת הַצְּדָקָה שֶׁלּוֹ הִיא יוֹתֵר גַּם מֵהַטֶּבַע
14 דְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית. וּמִזֶּה מוּבָן, דְּהַחִילּוּק שֶׁבֵּין
15 מַעֲשֵׂינוּ לַעֲבוֹדָתֵנוּ (בִּכְלָלוּת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת)
16 הוּא, דְּגַם כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ מַסְתֶּרֶת עַל
17 הַטֶּבַע דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְצָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ לְהָסִיר אֶת
18 הַכִּיסּוּי וְהַהֶסְתֵּר דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מִכָּל־מָקוֹם הוּא בִּכְלָל מַעֲשֵׂינוּ,
19 דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מִכָּל־מָקוֹם הוּא בִּכְלָל מַעֲשֵׂינוּ,
20 מִכֵּיוָן שֶׁהַיְגִיעָה שֶׁלּוֹ הִיא רַק לְגַלּוֹת הַטֶּבַע
21 דְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית, וַעֲבוֹדָתֵנוּ הוּא שֶׁהַיְגִיעָה שֶׁלּוֹ
22 הִיא יוֹתֵר גַּם מֵהַטֶּבַע דְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית.
23 ד) **וְיוּבָן** זֶה עַל־פִּי הַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[30],
24 דִּבְמַעֲלַת הַ׳בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה׳ עַל
25 צַדִּיקִים גְּמוּרִים, שְׁנֵי עִנְיָנִים. א׳, שֶׁעַל־יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

38 **הַצְּדָקָה**[29] כמבואר לעיל שהביטוי ״מעשה״ מתייחס לדבר טבעי ורגיל
39 תמיד. **וַעֲבוֹדַת הַצְּדָקָה** שיש בה חידוש מיוחד ונעשית מתוך מאמץ
40 מיוחד **הִיא שֶׁנִּתְּינַת הַצְּדָקָה שֶׁלּוֹ הִיא יוֹתֵר גַּם מֵהַטֶּבַע**
41 **דְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית.**
42 **וּמִזֶּה מוּבָן, דְּהַחִילּוּק** ההבדל
43 **שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂינוּ לַעֲבוֹדָתֵנוּ**
44 **(בִּכְלָלוּת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת** שלכך
45 מכוונים שני הביטויים בתניא, ״מעשינו
46 ועבודתנו״) **הוּא, דְּגַם כְּשֶׁנֶּפֶשׁ**
47 **הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ** של האדם העובד
48 את ה׳ בתורה ומצוות **מַסְתֶּרֶת עַל**
49 **הַטֶּבַע דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְצָרִיךְ**
50 **לְהִתְיַגֵּעַ** ולהתאמץ הרבה **לְהָסִיר**
51 **אֶת הַכִּיסּוּי וְהַהֶסְתֵּר דְּנֶפֶשׁ**
52 **הַבַּהֲמִית** שבגללו אין לאדם נטייה
53 טבעית לתורה ומצוות אלא עבודת ה׳
54 דורשת יגיעה ומאמץ **וּלְגַלּוֹת**
55 **הַטֶּבַע דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מִכָּל־**
56 **מָקוֹם** למרות שאין זה דבר טבעי
57 מובן מאליו **הוּא בִּכְלָל מַעֲשֵׂינוּ,**
58 הרי זה עדיין נחשב דבר פשוט ורגיל
59 ומוגדר ״מעשינו״, כי **מִכֵּיוָן**
60 **שֶׁהַיְגִיעָה שֶׁלּוֹ הִיא רַק לְגַלּוֹת**
61 **הַטֶּבַע דְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית,** וכאשר
62 טבע זה אכן מתגלה (על ידי הסרת
63 הכיסוי וההעלם של הנפש הבהמית),
64 אזי קיום התורה והמצוות הוא אכן
65 באופן טבעי, **וַעֲבוֹדָתֵנוּ הוּא**
66 **שֶׁהַיְגִיעָה שֶׁלּוֹ הִיא יוֹתֵר גַּם**
67 **מֵהַטֶּבַע דְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית**
68 בדוגמת המבואר לעיל לגבי מצב בו
69 האדם נותן צדקה יותר מרגילותו.
70 **ד) וְיוּבָן זֶה** המבואר לעיל לגבי
71 ההבדל בין עבודת ה׳ במידה החייבת
72 מצד טבע הנפש ועבודת ה׳ במאמץ
73 מיוחד, יותר מהרגילות **עַל־פִּי הַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[30], במאמרים
74 ובשיחות של הרבי **דִּבְמַעֲלַת הַ׳בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה׳ עַל צַדִּיקִים**

ע״י התורה (ביצה כה, ב. נדרים כ, א). וראה בארוכה מכ׳ ב׳ שבט תש״ח וג׳ חשון תש״ט*. 26) זח״ב צה, א. 27) תניא פ״נ. תו״א תצוה פב, א. וראה שמו״ר פ״ה, י. ת״י עה״פ ברכה לג, ח. ובכ״מ. - הובא באוה״ת ויצא קפ, ב ואילך. 28) כנראה הוא טה״ד וצ״ל ״בריאתן״. 29) ויש לומר דבלשון אדה״ז ״דבר שכבר נעשה או שנעשה תמיד ממילא״ נרמז דב״מעשה״ שני ענינים: ״דבר שכבר נעשה״ - מצד הטבע ש״הוטבעה בנפשות כל בית ישראל מכבר״; ״שנעשה תמיד ממילא״ - שנעשה גם עכשיו כן, לפי שכ״ה גם מצד הטבע דנה״ב. 30) ד״ה ושבתי בשלום דמוצאי ש״פ ויצא ה׳תשל״ח (תו״מ סה״מ כסלו ח״ב ע׳ כח ואילך). לקו״ש חט״ו ע׳ 254 ואילך.

---

*) נדפסו בס׳ אגרות־קודש לכ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ב ע׳ רצג. ח״ג ע׳ ט ואילך.

ביאור בדרך אפשר

גְּמוּרִים, כמאמר חכמינו ז"ל "במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" **שְׁנֵי עִנְיָנִים. א', שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְגַּלֶּה תּוֹקֶף הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל נִשְׁמָתוֹ עִם הַקָּבָּ"ה, שֶׁגַּם הַהַבְדָּלָה** הפגיעה בקשר של הנשמה עם הקדוש ברוך הוא שנמשלה למחיצה המבדלת **שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַחֲטָאִים** (כלשון הכתוב **עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים**[31]) **הוּא רַק בַּגִּילוּיִים** בכוחות החיצוניים והגלויים של הנפש **וְלֹא בְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** שנשארת קשורה ודבוקה בקדוש ברוך הוא תמיד, גם במצב של חטא. **שֶׁלָּכֵן,** כיוון שהקשר של עצם הנשמה עם האלוקות נשאר תמיד ולעולם לא נפגם, **גַּם לְאַחֲרֵי הַחֲטָאִים וְכוּ',** שאמורים ליצור פגם והסתר ("עוונותיכם מבדילים"), הרי כאשר האדם עושה תשובה על החטא, אזי תיכף ומיד **בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא**[32], בשעה אחת וברגע אחד, הוא מתהפך מן הקצה אל הקצה, **נַעֲשֶׂה צַדִּיק גָּמוּר**[33]. **דְּעִילּוּי** ויתרון **זֶה שֶׁבְּ'בַעֲלֵי תְּשׁוּבָה' לְגַבֵּי צַדִּיק הוּא זֶה שֶׁבְּ'בַעַל תְּשׁוּבָה' מִתְגַּלֶּה תּוֹקֶף הַהִתְקַשְּׁרוּת בַּנְּשָׁמָה** מצד העצם (כמבואר לעיל) **שֶׁיֵּשְׁנוֹ (בְּהֶעְלֵם) גַּם בְּצַדִּיק** אלא שבצדיק הדבר מכוסה ואצל הבעל־תשובה הדבר בא לידי גילוי. **וּב',** העניין השני במעלת בעלי־תשובה על צדיקים הוא **דְּעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה** בדרגה גבוהה **בְּאוֹפֶן שֶׁזְּדוֹנוֹת** חטאים שנעשו במזיד **נֶהֱפָכִים לִזְכֻיּוֹת**[34], (כדברי הגמרא: "אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעוונך, הא עוון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול. איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר בשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם (חיה) יחיה, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה") **מִיתְוַסֵּף בּוֹ** במי שעשה תשובה **עִילּוּי** ויתרון **חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ** קיים **בְּצַדִּיקִים גַּם** אפילו **בְּהֶעְלֵם, כַּיָּדוּעַ**[35] בתורת החסידות **שֶׁזְּכֻיּוֹת אֵלּוּ** שנעשו כתוצאה מהפיכת "זדונות" לזכויות, בגלל תשובה בדרגה גבוהה, **נַעֲלִים יוֹתֵר מִזְּכֻיּוֹת דְּצַדִּיקִים** שלא חטאו מלכתחילה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה למעלה וליתרון של בעלי־תשובה על צדיקים בכלל, כמבואר לעיל, **הוּא גַּם בְּהָעִילּוּי** והיתרון המיוחד **דִּתְשׁוּבָה שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּנְּשָׁמָה עַל־יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, וְכַיָּדוּעַ**[36] בתורת החסידות **שֶׁהַנְּשָׁמוֹת** של בני ישראל **קוֹדֶם יְרִידָתָם לְמַטָּה** לעולם הזה, להתלבש בגוף גשמי **הֵם בִּבְחִינַת צַדִּיקִים גְּמוּרִים,** שהרי עדיין לא באו במגע עם שום דבר גשמי המעלים ומסתיר על האלקות, כמו צדיקים גמורים שמעולם לא חטאו **וְהַיִּתְרוֹן** והמעלה המיוחדת **שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהֶם עַל־יְדֵי יְרִידָתָם בַּגּוּף הוּא שֶׁנַּעֲשִׂים בִּבְחִינַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה,** שלמעלה מצדיקים **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה דּוּגְמַת שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל** במעלת בעלי־תשובה על צדיקים, כפי שממשיך ומפרט.

א', דְּעַל־יְדֵי שֶׁהַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שהנשמה האלוקית מתלבשת בהם **מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה,** אבל בכל זאת הנשמה מתגברת על ההעלם ועובדת את ה' **עַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרְרִים כֹּחוֹת הַנֶּעֱלָמִים שֶׁלָּהּ,** והיא מצליחה להוציא אותם מההעלם אל הגילוי **וְעַד לַכֹּחוֹת הָעַצְמִיִּים שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִכֹּחוֹת הַנֶּעֱלָמִים**[37].

וּב', לא זו בלבד שעל־ידי ירידת הנשמה למטה מתגלים כוחות שכבר קיימים בנשמה רק שהיו בהעלם אלא **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה נַעֲשֶׂה עִנְיָן חָדָשׁ, הַבֵּירוּר** ההפרדה של הטוב מהרע

---

31) ישעי' נט, ב. אגה"ת פ"ה. 32) ראה זח"א קכט, סע"א ואילך. - ג' הלשונות "בשעתא חדא ביומא חדא ברגע חדא" שבזהר שם נתבארו בלקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' פא). וראה לקו"ש ח"כ ע' 86 ואילך. 33) ראה קידושין מט, ב: המקדש את האשה "על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו". ובאור זרוע סי' קיב; לקו"ת ר"פ דברים (א, ב): על מנת שאני צדיק גמור. וראה תניא פ"א. 34) ראה יומא פו, ב. 35) ראה דרמ"צ קצא, א ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' לז. לקו"ש חי"ז ע' 186 ואילך. 36) לקו"ת בלק עג, סע"א. ובכ"מ. ובלקו"ת שם, שזהו "התירוץ האמיתי" למה ירדה הנשמה לעוה"ז. וראה ד"ה מים רבים דמוצאי ש"פ נח ה'תשל"ח סעיף ד (תו"מ סה"מ חשון ח"א ע' רמח). 37) המשך יונתי תר"ם פי"ד. ד"ה ומעין מבית ה' ה'תש"ו פ"ד (סה"מ תש"ו ע' 64). ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

וְהַזִּיכּוּךְ העידון **דְּגוּף וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם. דְּעִנְיָן זֶה, מִכֵּיוָן שֶׁהוּא הִתְחַדְּשׁוּת** פעולה של חידוש דבר שלא היה **(וְלֹא** רק **גִּילוּי הַהֶעְלֵם** של דבר שכבר קיים**), הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִגִּילוּי כֹּחוֹת הַנֶּעְלָמִים דְּהַנִּשְׁמָה [נוֹסָף שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא (בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ הַגּוּף וְכוּ׳) נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה דִּירִידַת הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה וּדְדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים**[38] תכלית הבריאה – לעשות ׳דירה׳ לקדוש ברוך הוא דווקא בעולם הזה הגשמי שאין עולם תחתון ממנו, וכל זה נפעל דווקא על בירור וזיכוך הגוף והנפש הבהמית והעולם הזה הגשמי, והנשמה מצד עצמה לא זקוקה לתיקון כלל, וכל הירידה להתלבש בעולם הזה היא כדי לברר את הגוף ואת הנפש הבהמית ואת העולם). **וּמִכֵּיוָן דְּגַם עִילּוּי זֶה (הַחִידּוּשׁ דְּזִיכּוּךְ** עידון **הַגּוּף וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** ובירור **וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם** והעלאתם לקדושה שהוא פעולה חדשה שלא נמצאת בהם כי מצד טבעם הם לא בצד הקדושה) **נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמָה, לָכֵן גַּם הָעֲלָיָה דְּהַנִּשְׁמָה שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָהּ לְמַטָּה** שהוא עלייה גדולה ביחס למצבה קודם הירידה **הִיא (לֹא רַק שֶׁמִּתְגַּלִּים כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים וְהָעַצְמִיִּים שֶׁלָּהּ, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן דְּהִתְחַדְּשׁוּת** עלייה למצב חדש שלא היה בה קודם הירידה.

וְכַמְּבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[39] בתורת החסידות **בְּעִנְיַן הַיִּתְרוֹן** והעילוי **דְּאַהֲבַת ה׳ שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַל הָאַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** מצד עצמה, **שֶׁהָאַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא בִּבְחִינַת מְצִיאוּת** וגם כאשר הנפש האלוקית מתעוררת באהבת ה׳, גדרי המציאות שלה לא מתבטלים. **דְּגַם הָאַהֲבָה דְּהַנִּשְׁמָה מַה שֶּׁהִיא רוֹצָה לִידָבֵק בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ הֲגַם שֶׁתְּהֶיהָ אַיִן וָאֶפֶס וְתִתְבַּטֵּל שָׁם בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי**[40], כמו נר שנמשך לאבוקה אף שאם אכן יתקרב אליה יחדל להתקיים כמציאות בפני עצמה אלא ייכלל בתוך האבוקה, ואם כן לכאורה גם האהבה של הנפש האלוקית עצמה קשורה בביטול המציאות שלה והתכללות באלוקות **מִכָּל־מָקוֹם מִכֵּיוָן שֶׁרְצוֹן זֶה** הרצון לבטל את עצמה **הוּא מִצַּד טִבְעָהּ** של הנפש האלוקית ולמעשה מבטא עניין שמהווה חלק מהמציאות שלה, **הֲרֵי עַל־יְדֵי רָצוֹן זֶה אֵינָהּ בְּטֵלָה צוּרָתָהּ הָעַצְמִית** והיא עדיין נמצאת בתוך הגדרים של המציאות שלה. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,** הרי כאשר הנפש הבהמית מתהפכת מנטייה ותאווה לענייני העולם לאהבה לאלוקות **מִכֵּיוָן שֶׁבִּטִּבְעָהּ** כפי שהוא מצד עצמה **הִיא נִמְשֶׁכֶת לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְהָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת הִיא הֵיפֶךְ טִבְעָהּ**[41]**, הֲרֵי עַל־יְדֵי הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת (שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** ולא היתה קיימת בה מצד עצמה, כך שהתעוררות אהבת ה׳ בנפש הבהמית היא דבר חדש ולא גילוי ההעלם בלבד)**, נִפְסָד צוּרָתָהּ** ה׳צורה׳ וה׳תבנית׳ של הנפש הבהמית עם התכונות המוגדרות שלה כמו הולכת לאיבוד **וּבְטֵלָה לְגַמְרֵי, בִּיטּוּל הַמְּצִיאוּת,** ביטול שמבטא יציאה מוחלטת מכל גדרי המציאות. **וְזֶה פּוֹעֵל** לאחר מכן **גַּם בִּיטּוּל הַצּוּרָה** הדמות וה׳תבנית׳ **דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית**[42]**, שֶׁהָאַהֲבָה שֶׁלָּהּ תִּהְיֶה בִּבְחִינַת בִּיטּוּל**[43], נעלית

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַטָּה נַעֲשֶׂה עִנְיָן חָדָשׁ, הַבֵּירוּר וְהַזִּיכּוּךְ דְּגוּף
2 וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם. דְּעִנְיָן זֶה, מִכֵּיוָן
3 שֶׁהוּא הִתְחַדְּשׁוּת (וְלֹא גִּילוּי הַהֶעְלֵם), הוּא
4 נַעֲלֶה יוֹתֵר מִגִּילוּי כֹּחוֹת הַנֶּעְלָמִים דְּהַנִּשְׁמָה
5 [נוֹסָף שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא (בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ הַגּוּף
6 וְכוּ׳) נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה דִּירִידַת הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה
7 וּדְדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים[38]]. וּמִכֵּיוָן דְּגַם עִילּוּי זֶה
8 (הַחִידּוּשׁ דְּזִיכּוּךְ הַגּוּף וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ
9 בָּעוֹלָם) נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמָה, לָכֵן גַּם
10 הָעֲלָיָה דְּהַנִּשְׁמָה שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָהּ לְמַטָּה הִיא
11 (לֹא רַק שֶׁמִּתְגַּלִּים כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים וְהָעַצְמִיִּים
12 שֶׁלָּהּ, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן דְּהִתְחַדְּשׁוּת. וְכַמְּבוֹאָר בְּכַמָּה
13 מְקוֹמוֹת[39] בְּעִנְיַן הַיִּתְרוֹן דְּאַהֲבַת ה׳ שֶׁנֶּפֶשׁ
14 הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַל הָאַהֲבָה
15 דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁהָאַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא
16 בִּבְחִינַת מְצִיאוּת. דְּגַם הָאַהֲבָה דְּהַנִּשְׁמָה מַה
17 שֶׁהִיא רוֹצָה לִידָבֵק בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ הֲגַם
18 שֶׁתְּהֶיהָ אַיִן וָאֶפֶס וְתִתְבַּטֵּל שָׁם בִּמְצִיאוּת
19 לְגַמְרֵי[40], מִכָּל־מָקוֹם מִכֵּיוָן שֶׁרָצוֹן זֶה הוּא מִצַּד
20 טִבְעָהּ, הֲרֵי עַל־יְדֵי רָצוֹן זֶה אֵינָהּ בְּטֵלָה צוּרָתָהּ
21 הָעַצְמִית. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,
22 מִכֵּיוָן שֶׁבִּטִּבְעָהּ הִיא נִמְשֶׁכֶת לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים,
23 וְהָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת הִיא הֵיפֶךְ טִבְעָהּ[41], הֲרֵי
24 עַל־יְדֵי הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת (שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ עַל־יְדֵי
25 הָעֲבוֹדָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית), נִפְסָד צוּרָתָהּ וּבְטֵלָה
26 לְגַמְרֵי, בִּיטּוּל הַמְּצִיאוּת. וְזֶה פּוֹעֵל גַּם בִּיטּוּל
27 הַצּוּרָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית[42], שֶׁהָאַהֲבָה שֶׁלָּהּ תִּהְיֶה
הָאֱלֹקִית[42]**, שֶׁהָאַהֲבָה שֶׁלָּהּ תִּהְיֶה בִּבְחִינַת בִּיטּוּל**[43]

---

38) תניא פל״ז (מח, ב). 39) ד״ה תניא שבעה דברים כו׳ תרצ״ז (סה״מ קונטרסים ח״ב שצד, א). ד״ה לריח שמניך ה׳תש״ו פ״ו (סה״מ תש״ו ע׳ 105). 40) תניא רפי״ט. 41) ראה קונטרס העבודה פ״ג (ע׳ 32), דאין זה סותר למ״ש בכ״מ (לקו״ת חוקת נו, ד. ועוד) דכח המתאוה בעצם אינו רע - כי ״זהו רק שאין בו ציור רע בעצם, אבל מ״מ אינו טוב, ואדרבה בטבעו הוא נמשך לענינים חומריים״. 42) והו״ע הרקבון שעי״ז נעשה הצמיחה - ד״ה צאינה וראינה תר״ן (סה״מ תר״ן ע׳ שסה). ד״ה הנ״ל תרצ״ז (שצד, ב). ובד״ה צאינה וראינה שם (ע׳ שסז), דענין הצמיחה הוא גילוי תענוג הבלתי מורגש. וראה לקמן סעיף ז.

ביאור בדרך אפשר

יותר מכפי שהיא מצד עצמה, כי מצד טבעה גם כשהיא מתעוררת באהבת ה', היא עדיין בתוך גדרי המציאות שלה, ואילו הודות להשפעתה על הנפש הבהמית, הנפש האלוקית היא בביטול לאלוקות **לֹא מִצַּד הַטֶּבַע וּמְצִיאוּת דְּהָאוֹהֵב (נְשָׁמָה)**, ולפי הגדרים שלה, מבלי לצאת מגדרי המציאות שלה **כִּי־אִם אַהֲבָה מִצַּד הַנֶּאֱהָב (אֱלֹקוּת)** שהיא בלי גבול.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּבֵּירוּר וְהַזִּיכּוּךְ דְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, שהאדם פועל על ידי עבודתו, כמבואר בקבלה וחסידות שלכל אדם יש חלק מסויים וענינים מסויימים בעולם שהבירור והזיכוך שלהם מוטל דווקא עליו, **דְּכֵינָן שֶׁזֶּה** הבירור והזיכוך האמור **פּוֹעֵל שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם יִהְיוּ כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת,** ותהיה בהם השראת השכינה **הוּא עִנְיָן שֶׁל הִתְחַדְּשׁוּת, הֵיפֶךְ הַטֶּבַע** של העולם וכל מה שיש בו, מצד עצמם, **דְּעוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**[44], ובירור העולם כך שיתעלה לקדושה הוא היפך הטבע שלו מצד עצמו, **הֲרֵי עִנְיָן זֶה (שֶׁהָעוֹלָם נַעֲשָׂה כְּלִי לֶאֱלֹקוּת) הוּא לֹא הָעוֹלָם** אלא היפך טבעו, **כִּי־אִם מִצַּד הָאֱלֹקוּת, מִצַּד זֶה שֶׁאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵין לָהּ כָּל הַגְבָּלָה,** אלא הכול ממש, ללא יוצא מן הכלל, בטל לאלוקות בביטול מוחלט **עַד שֶׁגַּם הַמְּצִיאוּת דְּעוֹלָם** שמצד עצמה היא העלם

ביאור בדרך אפשר

והסתר על האלוקות **מְיוּחָד** בטל ומאוחד **עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ**[45], **וְעַל־יְדֵי־זֶה** שהאדם פועל בירור וזיכוך בעניני העולם **נַעֲשֶׂה גַּם בְּהָאָדָם (שֶׁפָּעַל הַבֵּירוּר וְזִיכּוּךְ דְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם** וגילה כיצד הוא בעצם בטל לאלוקות) **שֶׁעֲבוֹדָתוֹ אֶת קוֹנוֹ תִּהְיֶה בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל, לֹא רַק מִצַּד מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם** שהיא מציאות מוגבלת **אֶלָּא מִצַּד הָאֱלֹקוּת**[46] שהיא בלי גבול.

ה) וְעַל־פִּי הַנַּ"ל יֵשׁ לְבָאֵר גַּם גּוֹדֶל הָעִילּוּי המעלה הגדולה והמיוחדת **שֶׁל אֵלּוּ שֶׁזָּכוּ לִמְסוֹר נַפְשָׁם** ולהקריב את חייהם **בְּפוֹעַל מַמָּשׁ עַל קִידּוּשׁ הַשֵּׁם**[47] **[וּלְהָעִיר מֵהַמְּפוּרְסָם "בָּרַבִּים"** על משקל הביטוי "המקדש שמו ברבים" שאאמו"ר הגאון המקובל רבי לוי יצחק **בַּעַל הַהִילּוּלָא נֶאֱסַר וְהוּגְלָה לַעֲיָרָה נִדַּחַת** צ'יאלי **בִּמְדִינָה רְחוֹקָה** קזחסטן, הרחק מעיר מגוריו בה כיהן ברבנות יקטרינוסלב (לימים דנייפרופטרובסק) שבאוקראינה **עָבוּר עֲבוֹדָתוֹ בְּהַחְזָקַת וַהֲפָצַת הַיַּהֲדוּת, וְסָבַל שָׁם (בַּמַּאֲסָר וּלְאַחַר־כֵּן בִּהְיוֹתוֹ בַּגָּלוּת**[48]) **יִסּוּרִים וְעִנּוּיִים קָשִׁים וְכוּ' וְכוּ', וְעַד שֶׁיִּסּוּרִים וְעִנּוּיִים אֵלּוּ גָּרְמוּ (עַל־פִּי טֶבַע) שֶׁנִּפְטַר לִפְנֵי זְמַנּוֹ** בגיל צעיר יחסית, כך שלמעשה מסר את נפשו

בְּבְחִינַת בִּיטּוּל[43], לֹא מִצַּד הַטֶּבַע וּמְצִיאוּת דְּהָאוֹהֵב (נְשָׁמָה), כִּי־אִם אַהֲבָה מִצַּד הַנֶּאֱהָב (אֱלֹקוּת). וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּבֵּירוּר וְהַזִּיכּוּךְ דְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, דְּכֵינָן שֶׁזֶּה פּוֹעֵל שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם יִהְיוּ כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת, הוּא עִנְיָן שֶׁל הִתְחַדְּשׁוּת, הֵיפֶךְ הַטֶּבַע דְּעוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר[44], הֲרֵי עִנְיָן זֶה (שֶׁהָעוֹלָם נַעֲשָׂה כְּלִי לֶאֱלֹקוּת) הוּא לֹא מִצַּד הָעוֹלָם כִּי־אִם מִצַּד הָאֱלֹקוּת, מִצַּד זֶה שֶׁאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵין לָהּ כָּל הַגְבָּלָה, עַד שֶׁגַּם הַמְּצִיאוּת דְּעוֹלָם מְיוּחָד עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ[45], וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה גַּם בְּהָאָדָם (שֶׁפָּעַל הַבֵּירוּר וְזִיכּוּךְ דְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם) שֶׁעֲבוֹדָתוֹ אֶת קוֹנוֹ תִּהְיֶה בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל, לֹא רַק מִצַּד מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם אֶלָּא מִצַּד הָאֱלֹקוּת[46].

ה) **וְעַל־פִּי** הַנַּ"ל יֵשׁ לְבָאֵר גַּם גּוֹדֶל הָעִילּוּי שֶׁל אֵלּוּ שֶׁזָּכוּ לִמְסוֹר נַפְשָׁם בְּפוֹעַל מַמָּשׁ עַל קִידּוּשׁ הַשֵּׁם[47] [וּלְהָעִיר מֵהַמְּפוּרְסָם "בָּרַבִּים" שֶׁאאמו"ר בַּעַל הַהִילּוּלָא נֶאֱסַר וְהוּגְלָה לַעֲיָרָה נִדַּחַת בִּמְדִינָה רְחוֹקָה עָבוּר עֲבוֹדָתוֹ בְּהַחְזָקַת וַהֲפָצַת הַיַּהֲדוּת, וְסָבַל שָׁם (בַּמַּאֲסָר וּלְאַחַר־כֵּן בִּהְיוֹתוֹ בַּגָּלוּת[48]) יִסּוּרִים וְעִנּוּיִים קָשִׁים וְכוּ' וְכוּ', וְעַד שֶׁיִּסּוּרִים וְעִנּוּיִים אֵלּוּ גָּרְמוּ (עַל־פִּי טֶבַע) שֶׁנִּפְטַר לִפְנֵי זְמַנּוֹ], דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן, הֲרֵי עִנְיָן

---

43) בהמאמרים שבהערה 39 מבואר בענין האהבה. אבל מובן, שכ"ה גם בהעבודות שענינם הוא ביטול (כמו יראה, קב"ע וכיו"ב) - דמכיון שהביטול דהנשמה הוא מצד טבעה, הרי גם הביטול הוא "מציאות". וע"י שנה"א פועלת ביטול בנה"ט, שביטול דנה"ט אין בה עירוב של "מציאות" - גם הביטול בהנשמה היא לא מצד הטבע שלה אלא ביטול אמיתי שמצד אלקות. ולהעיר מד"ה והי' עקב תרע"ג פקע"ח (המשך תער"ב ח"א ע' שסג) שדווקא בירידת הנשמה למטה, הביטול שלה הוא בבחי' הנחת עצמותו. 44) לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ. 45) וע"ד המעלה דאחד לגבי יחיד - ראה תו"א ר"פ וארא. אמרי בינה שער הק"ש פ"ח. ובכ"מ. 46) ונוסף על היתרון שבזה בענין הביטול - גם העבודה גופא היא באופן נעלה יותר. דמכיון שהיא מצד האלקות - אינה מוגבלת כ"כ בהגבלות דטבע האדם, גם לא בהגבלות דטבע הנשמה. דזהו"ע "עבודתינו" - יגיעה ביותר גם מטבע הנשמה (כנ"ל). 47) ראה ב"ב יו"ד, ב דהרוגי לוד אין כל ברי' יכולה לעמוד במחיצתן. וראה דרמ"צ קפו, סע"א. אוה"ת אחרי (כרך ב) ע' תקמט. דרושים ליוהכ"פ (דברים כרך ה) ע' ב'קלז-ח. וברד"ה וידבר גו' פינחס תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רנב) ותרנ"ב (סה"מ תרנ"ב ע' סט). וראה גם אוה"ת דרושים ליוהכ"פ שם (ע' ב'קלח): מס"נ הוא גבוה יותר מכל התומ"צ... שהמגיד הבטיח להב"י שיזכה למס"נ על קדה"ש - "כי בחי' זו יקר מכל התורה שלמד הב"י בכל שנותיו". 48) ראה רשימתו - נדפסה בריש לקוטי לוי"צ על התניא ע' 1.

ביאור בדרך אפשר

בפועל על קידוש השם], **דְּלִכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן** מה היא מעלתם וגדולתם, **הֲרֵי עִנְיַן הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ הוּא דָּבָר טִבְעִי אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר כְּלָל לִכְפּוֹר בַּה׳ אֶחָד,** כמבואר בספר התניא שכאשר יהודי עומד בפני ניסיון בענייני אמונה, אפילו ״קל בשקלים״ לגבי קיום מצוות אחרות, עומד בניסיון **וּמוּכָן לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה וְסוֹבְלִים עִנּוּיִים כו׳**[49] ובכל זאת לא נכנעים ובשום אופן לא עושים דבר שהוא כפירה בה׳ בגלוי (**וְזֶה שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם** לרוב רובם של בני ישראל **מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל, הוּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוּצְרְכוּ לְזֶה** אבל לא מפני חוסר נכונות למסור את נפשם), **וּמַהוּ גּוֹדֶל הָעִילּוּי כָּל־כָּךְ דְּאִלּוּ שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל?**

וּבְיוֹתֵר צָרִיךְ־עִיּוּן התמיהה גדולה יותר על **מַה שֶּׁאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא**[50] כאשר מסר את נפשו בפועל **כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל פָּסוּק זֶה**[51] **בְּכָל נַפְשְׁךָ כו׳** ממנו לומדים את הציווי על אמונת ה׳ עד כדי מסירות נפש **מָתַי יָבוֹא לְיָדִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה גּוּפָא שֶׁכָּל יָמָיו הִשְׁתּוֹקֵק בְּפוֹעַל לְקַיֵּם פָּסוּק זֶה, הֲרֵי זֶה, חֲרֵי גִילּוּי כֹּחַ הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלּוֹ שֶׁהֵאִיר אֶצְלוֹ,** וגם עצמו **שֶׁכָּל יָמָיו הִשְׁתּוֹקֵק בְּפוֹעַל לְקַיֵּם פָּסוּק זֶה, הֲרֵי זֶה גִילּוּי כֹּחַ הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלּוֹ שֶׁהֵאִיר אֶצְלוֹ** שקיים בנשמתו **שֶׁהֵאִיר אֶצְלוֹ** בגלוי, ובעוד שבדרך כלל הכוח הזה נעלם ונסתר ומתגלה רק בעת ניסיון, עצם העובדה שאצל רבי עקיבא הייתה תמיד תשוקה גלויה ונרגשת למסור את נפשו על קידוש ה׳, היא הוכחה שכוח המסירות נפש האיר בו, **וּמַה חָסֵר כָּל־כָּךְ בְּעִנְיַן הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלּוֹ (כָּל זְמַן שֶׁזֶּה לֹא בָּא לִידֵי פוֹעַל, מִצַּד סִיבָּה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בּוֹ) עַד שֶׁהִצְטַעֵר עַל זֶה** ובמילים אחרות, מה החשיבות המיוחדת של מסירות הזה, כתוצאה מבירור והעלאה של הטוב הטמון ב׳קליפות׳,

ביאור בדרך אפשר

נפש בפועל דווקא?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה[52], **דְּזֶה מַה שֶּׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מוּכָן לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לִכְפּוֹר חַס־וְשָׁלוֹם** באמונה באחדות ה׳, **הוּא מִצַּד הַנִּשְׁמָה** שלו, **וְגַם כְּשֶׁמְּעוֹרֵר אֶת כֹּחַ הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלּוֹ בְּגִילּוּי** כפי שהיה אצל רבי עקיבא שעמד בתשוקה למסירות נפש (**שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ לְזֶה חַס־וְשָׁלוֹם, יִמְסוֹר אֶת נַפְשׁוֹ בְּפוֹעַל**), עדיין אין זה חידוש ושינוי הטבע אלא העניין **הוּא שֶׁכֹּחַ הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ דְּהַנִּשְׁמָה בָּא בְּגִילּוּי. וְהַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ דְּהַנִּשְׁמָה הוּא מִצַּד הַטֶּבַע שֶׁלָּהּ, וְאֵין בָּזֶה חִידּוּשׁ** של פעולה היפך טבע האדם אלא גילוי מה שכבר היה קיים בהעלם. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳** של הקרבת החיים **בְּפוֹעַל מַמָּשׁ נִתְחַדֵּשׁ עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה מִקּוֹדֶם**, כפי שהולך ומפרט.

דְּנוֹסֵף שֶׁזֶּה המסירות־נפש בפועל **בָּא עַל־יְדֵי הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר וְהַהִתְנַגְּדוּת שֶׁל אֵלּוּ הַמַּכְרִיחִים אוֹתוֹ לִכְפּוֹר חַס־וְשָׁלוֹם, וְעַל־יְדֵי שֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ** ומוותר על חייו בפועל בגללם **וּמַסְכִּים לִסְבּוֹל מֵהֶם,** ומקבל על עצמו את הסבל והייסורים הכרוכים בכך **הוּא מוֹצִיא אֶת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבָּהֶם** באלה שמנסים להכריח אותו לכפור בה׳ **וּמַעֲלֶה אוֹתָם לִקְדוּשָׁה**[53], וכפי שמבואר בחסידות שכאשר אדם סובל ייסורים, רחמנא ליצלן, ומכל מקום עומד בניסיון, יוצא ומתעלה הטוב המוסתר ב׳קליפה׳ שמצערת אותו והופך לטוב גמור **דְּעִנְיָן זֶה (הַעֲלָאַת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ לְמַטָּה כָּל־כָּךְ) הוּא חִידּוּשׁ**[54], כמו הפיכת ״זדונות״ ל״זכיות״, ובנוסף לחידוש הזה, **הִנֵּה הַחִידּוּשׁ**

1 הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ הוּא דָּבָר טִבְעִי אֵצֶל כָּל אֶחָד
2 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר כְּלָל לִכְפּוֹר בַּה׳ אֶחָד,
3 וּמוּכָן לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה וְסוֹבְלִים עִנּוּיִים כו׳[49]
4 (וְזֶה שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל, הוּא
5 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוּצְרְכוּ לְזֶה), וּמַהוּ גּוֹדֶל הָעִילּוּי
6 כָּל־כָּךְ דְּאִלּוּ שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל.
7 וּבְיוֹתֵר צָרִיךְ־עִיּוּן מַה שֶּׁאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא[50] כָּל
8 יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל פָּסוּק זֶה[51] בְּכָל נַפְשְׁךָ כו׳
9 מָתַי יָבוֹא לְיָדִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה גּוּפָא
10 שֶׁכָּל יָמָיו הִשְׁתּוֹקֵק בְּפוֹעַל לְקַיֵּם פָּסוּק זֶה, הֲרֵי
11 זֶה גִילּוּי כֹּחַ הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלּוֹ שֶׁהֵאִיר אֶצְלוֹ,
12 וּמַה חָסֵר כָּל־כָּךְ בְּעִנְיַן הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלּוֹ (כָּל
13 זְמַן שֶׁזֶּה לֹא בָּא לִידֵי פוֹעַל, מִצַּד סִיבָּה שֶׁאֵינָהּ
14 תְּלוּיָה בּוֹ) עַד שֶׁהִצְטַעֵר עַל זֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר
15 הַבֵּאוּר בָּזֶה[52], דְּזֶה מַה שֶּׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מוּכָן
16 לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לִכְפּוֹר חַס־וְשָׁלוֹם, הוּא מִצַּד
17 הַנִּשְׁמָה, וְגַם כְּשֶׁמְּעוֹרֵר אֶת כֹּחַ הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳
18 שֶׁלּוֹ בְּגִילּוּי (שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ לְזֶה חַס־וְשָׁלוֹם,
19 יִמְסוֹר אֶת נַפְשׁוֹ בְּפוֹעַל), הוּא שֶׁכֹּחַ הַ׳מְסִירַת
20 נֶפֶשׁ׳ דְּהַנִּשְׁמָה בָּא בְּגִילּוּי. וְהַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳
21 דְּהַנִּשְׁמָה הוּא מִצַּד הַטֶּבַע שֶׁלָּהּ, וְאֵין בָּזֶה
22 חִידּוּשׁ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ בְּפוֹעַל
23 מַמָּשׁ נִתְחַדֵּשׁ עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה מִקּוֹדֶם. דְּנוֹסֵף
24 שֶׁזֶּה בָּא עַל־יְדֵי הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר וְהַהִתְנַגְּדוּת
25 שֶׁל אֵלּוּ הַמַּכְרִיחִים אוֹתוֹ לִכְפּוֹר חַס־וְשָׁלוֹם,
26 וְעַל־יְדֵי שֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ וּמַסְכִּים לִסְבּוֹל מֵהֶם, הוּא
27 מוֹצִיא אֶת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבָּהֶם וּמַעֲלֶה אוֹתָם
28 לִקְדוּשָׁה[53], דְּעִנְיָן זֶה (הַעֲלָאַת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ
29 לְמַטָּה כָּל־כָּךְ) הוּא חִידּוּשׁ[54], הִנֵּה הַחִידּוּשׁ

---

49) תניא פי״ח. 50) ברכות סא, ב. 51) ואתחנן ו, ה. 52) בשערי אורה סא, סע״א ואילך, צ, ב משמע שזהו מצד העילוי ד״בפועל״ על ״בכח״. אבל בשערי אורה ח, סע״א ואילך (וראה שם ט, א) שהמעלה דמס״נ בפועל היא לפי שהיא גם בהגוף. וראה גם סד״ה הנ״ל תרכ״ט (ע׳ רנז) ותרנ״ב (ע׳ עה ואילך). 53) דרמ״צ קצב, א. וראה גם שם קפו, ב. 54) ראה דרמ״צ שם (קפו, סע״א. קצא, ב) שיש בזה אותו העילוי דהפיכת זדונות לזכיות שבתשובה.

ביאור בדרך אפשר

**בִּ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' בְּפוֹעַל הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהָאָדָם שֶׁעוֹמֵד בִּ'מְסִירַת נֶפֶשׁ', וּמקריב את חייו על קידוש השם כִּי כְּשֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, אֲזַי הַ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' הִיא (גַּם) בַּנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִית שהופכת להיות שותפה במסירות־נפש שמצד הנפש האלוקית. דְּלֹא רַק שֶׁאֵין מְנִיעָה מִצִּדָּהּ לִמְסוֹר נַפְשָׁהּ והיא לא מונעת ומעכבת בעד הנפש האלוקית לעשות זאת אֶלָּא שֶׁהִיא הנפש הבהמית עצמה רוֹצָה לִמְסוֹר נַפְשָׁהּ בְּפוֹעַל מַמָּשׁ[55] ממש כמו הנפש האלוקית. וּמִכֵּיוָן שֶׁנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִית (מִצַּד־עַצְמָהּ) רוֹצָה לִחְיוֹת, הֲרֵי הַ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' שֶׁנִּפְעָל בָּהּ (עַל־יְדֵי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) במידה כזו שגם היא עצמה מוכנה ואפילו רוצה למסור את נפשה הוּא הִתְחַדְּשׁוּת וְהֵיפֶךְ טִבְעָהּ. וְזֶהוּ גּוֹדֶל הָעִילּוּי שֶׁבִּ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' בְּפוֹעַל מַמָּשׁ דַּוְקָא, דְּהַ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' הַנִּשְׁמָה, בלי מסירות נפש של חיי הגוף, מִכֵּיוָן שֶׁהִיא מִצַּד טִבְעָהּ של הנשמה ששואפת להתקרב לאלוקות, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת מְצִיאוּת, ואין זו יציאה מוחלטת מגדרי המציאות של הנפש האלוקית, כמבואר לעיל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' של ויתור על החיים בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, מִכֵּיוָן שֶׁהִיא הֵיפֶךְ הַטֶּבַע דְּנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית, הֲרֵי עַל־יְדֵי הַ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' שֶׁלָּהּ הִיא הנפש הטבעית, הנפש הבהמית, מִתְבַּטֶּלֶת מִמְּצִיאוּתָהּ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה עֲלִיָּה גַּם בַּנֶּפֶשׁ (שֶׁפָּעֲלָה הַ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' שֶׁלָּהּ הִיא בַּנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִית), שֶׁגַּם הַ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' שֶׁלָּהּ הִיא בְּבְחִינַת בִּיטּוּל לאלוקות תוך יציאה מגדרי המציאות שלה.

ו) **וְיֵשׁ** לוֹמַר שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם כִּבְיָכוֹל בַּיְרִידָה דִּצְמָצוּם הָרִאשׁוֹן (תְּחִילַת הַיְרִידָה שֶׁבִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת), שֶׁכְּוָנַת הַצִּמְצוּם הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי [וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל כֵּן בְּכָל הַיְרִידוֹת שֶׁהֵן לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה], שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה דּוּגְמַת שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל[56]. א', שֶׁעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נִתְחַדֵּשׁ שֶׁהַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף יִהְיֶה גַּם בָּעוֹלָמוֹת. דִּקוֹדֶם הַצִּמְצוּם, כְּשֶׁהָיָה "אוֹר אֵין־סוֹף מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, לֹא הָיָה מָקוֹם (אֶפְשָׁר) לִהְיוֹת מְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת"[57], וּבְמֵילָא לֹא הָיָה הַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף יִהְיֶה בָּעוֹלָמוֹת. דְּהַחִידּוּשׁ שֶׁבְּעִנְיָן זֶה הוּא רַק לְגַבֵּי הָעוֹלָמוֹת, וְלֹא לְגַבֵּי הָאוֹר, שֶׁהֲרֵי בדומה למבואר לעיל על שני העילויים הנפעלים בנפש האלוקית על ידי היירידה לגוף ונפש הבהמית: א' – גילוי כוחות נעלמים שכבר קיימים בנפש האלוקית, ב' – פעולה של חידוש, היפך הטבע של הנפש הבהמית שבסופו של דבר פועלת חידוש גם בנפש האלוקית עצמה, **הוּא גַּם כִּבְיָכוֹל בַּיְרִידָה** שנפעלה באור האלוקי הבלי־גבול ואין סוף **דִּצְמָצוּם הָרִאשׁוֹן (תְּחִילַת הַיְרִידָה שֶׁבִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של האור האלוקי לרדת מדרגה לדרגה ולברוא עולמות מוגבלים), **שֶׁכְּוָנַת הַצִּמְצוּם** אף שהוא פעולה של הסתר והגבלה **הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי** שיבוא ממנו בסופו של דבר **[וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל כֵּן בְּכָל הַיְרִידוֹת** של האור האלוקי, וכן היירידה של הנשמה **שֶׁהֵן לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה], שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה דּוּגְמַת שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל[56]**, כפי שממשיך ומפרט.

א', שֶׁעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נִתְחַדֵּשׁ שֶׁהַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף יִהְיֶה גַּם בָּעוֹלָמוֹת ותהיה הארה של האור הבלי־גבול גם בעולמות מוגבלים. **דִּקוֹדֶם הַצִּמְצוּם** הראשון, **כְּשֶׁהָיָה "אוֹר אֵין־סוֹף** הבלי־גבול **מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, לֹא הָיָה מָקוֹם (אֶפְשָׁר** היינו 'מקום' במובן של נתינת מקום ואפשרות) **לִהְיוֹת מְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת"[57]** כפי שנבראו אחר כך, כעולמות מוגבלים, **וּבְמֵילָא לֹא הָיָה הַגִּילוּי** של האור אין־סוף הבלי־גבול, **בָּעוֹלָמוֹת, וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נִתְחַדֵּשׁ שֶׁהַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף יִהְיֶה בָּעוֹלָמוֹת. דְּהַחִידּוּשׁ שֶׁבְּעִנְיָן זֶה** הצמצום שאיפשר את בריאת העולמות המוגבלים **הוּא רַק לְגַבֵּי הָעוֹלָמוֹת, וְלֹא לְגַבֵּי הָאוֹר, שֶׁהֲרֵי**

---

55) קונטרס העבודה פ"ו (ע' 32). ושם, ד"כשבא לידי מס"נ בפו"מ על קדה"ש ומאיזה סיבה מהשי"ת ניצל מזה הנה בלי שום ספק וספק ספיקא שנשתנה נפשו הטבעית ונתהפך מן הקצה אל הקצה שנעשה אדם אחר ממש". 56) בהבא לקמן - ראה המשך תרס"ו ע' ד. שם ע' תקט. שם ע' תקכד־ה. וראה גם סה"מ תרפ"ז ע' קנח ואילך. 57) ע"ח שער א (שער עגולים ויושר) ענף ב. אוצרות חיים ומבוא שערים בתחלתם.

ביאור בדרך אפשר

שמבחינתו האפשרות להתגלות אחרי הצמצום היא לא חידוש **שֶׁהֲרֵי בַּמַּדְרֵיגוֹת שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם הָיָה אוֹר זֶה גַּם מִקּוֹדֶם בְּגִילוּי** ואדרבה, הצמצום הוא הגבלה של ההארה שלו, ונמצא שמצד האור, פעולת העלייה והגילוי (שאחרי הצמצום והירידה) היא לא חידוש ממש אלא רק גילוי ההעלם.

וּב׳, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים שהיא עבודה הנעשית בעולמות המוגבלים שנבראו על ידי הצמצום **יִהְיֶה גִּילוּי אוֹר** אלוקי **חָדָשׁ שֶׁלֹּא הֵאִיר** כלל **קוֹדֶם הַצִּמְצוּם,** וזהו חידוש שלא היה קודם לכן ונפעל דווקא בעקבות הצמצום והירידה, **וְעַד** והחידוש הוא חידוש גדול עד כדי כך **שֶׁגִּילוּי זֶה הוּא לְמַעְלָה לֹא רַק מֵהִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר, שֶׁבִּבְחִינַת גִּילוּי, אֶלָּא גַּם מֵעֶצֶם הָאוֹר,** כפי שמבואר בחסידות בהרחבה האור האלוקי מאיר באופן כזה שיש להבחין בין "עצם" ל"גילויים", כלומר המאור, מקור האור עצמו, לעומת ההתגלות וההתפשטות-ההארה שלו, וגם באור עצמו יש להבחין בין "עצם האור", עיקר הגילוי, ל"התפשטות האור", שהיא הארה בלבד, ועל כך מבואר כאן שהחידוש שנפעל ע"י עבודת הבירורים הוא נעלה מאד, לא רק למעלה מ"התפשטות האור" אלא למעלה גם מ"עצם האור" שבתור "עצם" הוא למעלה מגילוי, **וְעַד גִּילוּי דְּהֶעְלֵם הָעַצְמִי** ולא זו בלבד אלא שהחידוש פועל אפילו התגלות של "העלם העצמי", בחינה שמצד עצם מהותה היא נעלמת ולא שייכת לגילוי.

ז) וְהִנֵּה יָדוּעַ דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, הַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר גַּם קוֹדֶם הַצִּמְצוּם שלגביו ההתגלות שלאחר הצמצום היא רק גילוי ההעלם, **וְהַגִּילוּי דְּהֶעְלֵם הָעַצְמִי** שהוא חידוש גדול שלא היה אפילו קודם הצמצום, **יִהְיוּ לָעָתִיד לָבֹא,** בימות המשיח, **אֶלָּא שֶׁאָז תִּהְיֶנָה שְׁתֵּי תְּקוּפוֹת** כאשר בראשונה יהיה רק גילוי ההעלם

ביאור בדרך אפשר

ואילו בשנייה יהיה חידוש ממש.

וְזֶהוּ בֵּאוּר הַמִּדְרָשׁוֹת הַחֲלוּקוֹת הדעות השונות במדרש שחולקות זו על זה **בְּעִנְיַן לָעָתִיד־לָבֹא, דְּאָמְרוּ**[58] חכמינו ז"ל במקום אחד **עָתִיד הַקָּבָּ"ה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים, וְאָמְרוּ**[59] במקום אחר **הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה** והסתירה בולטת.

וְיָדוּעַ הַבֵּאוּר[60], בתורת החסידות, **דְּב׳ מַאֲמָרִים אֵלּוּ** הנראים כסותרים זה לזה **הֵם בְּנוֹגֵעַ לִזְמַנִּים שׁוֹנִים** בימות המשיח. **בִּתְחִילָה** בתקופה הראשונה של ימות המשיח **יִהְיֶה הַגִּילוּי דְּתַעֲנוּג הַמּוּרְגָּשׁ** תענוג שמתלבש בהרגשה של הדבר שגורם את הענג (ובענייננו, תענוג של **סְעוּדָה**), **וְהוּא הַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר גַּם קוֹדֶם,** שעם היותו אין־סוף, בלי גבול, כמו הענג שהוא כוח פנימי עמוק בנפש למעלה מהכוחות הגלויים הרגילים, **וּלְאַחֲרֵי־זֶה יִהְיֶה הַגִּילוּי דְּתַעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְגָּשׁ,** שאינו מלובש בדבר כלשהו אלא מופשט מכל הגדרה **וְעַד גִּילוּי הֶעְלֵם הָעַצְמִי** שבדרך כלל נעלה ומושלל מכל גילוי.

וּבִכְלָלוּת ההבדל האמור אודות שתי התקופות **הוּא הַחִילּוּק**[61] ההבדל **בֵּין יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ** בתקופה הראשונה **לִתְחִיַּת הַמֵּתִים**[62] שתהיה מאוחר יותר, בתקופה השנייה. **דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[63] בגמרא **כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ,** וכל הייעודים הנבואיים אמורים על "ימות המשיח" **אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ**[64], ומה שיתגלה בתקופה ההיא נעלם מאתנו לגמרי, **וְיֵשׁ לוֹמַר** שההבדל בין שתי התקופות, היינו התקופה הראשונה הנקראת "ימות המשיח" והתקופה השנייה הנקראת "עולם הבא" הוא **שֶׁבִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה הַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר**

---

58) ב"ב עה, א. 59) ברכות יז, א. 60) המשך תרס"ו ע' צז. שם ע' תקכד־ה. 61) אגרות־קודש לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע ח"א ע' קט. וכן משמע ממ"ש בהמשך תרס"ו ע' יו"ד (והובא לקמן בפנים) שהגילוי דעדן יהי' בתחה"מ. ולהעיר שבהמשך הנ"ל ע' קה מבואר באו"א. ואכ"מ. 62) להעיר גם מהמדובר כמ"פ (ראה "סיום הרמב"ם" יו"ד שבט תשמ"ז (תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' קל. וש"נ)) דמ"ש הרמב"ם (הל' מלכים רפי"א) שבימות המשיח עולם כמנהגו נוהג, הוא בתקופה ראשונה, אבל בתקופה שני' - תחה"מ - יהי' חידוש במע"ב. ויש לקשר זה עם מ"ש בפנים שבתחה"מ יהי' גילוי אור חדש. 63) ברכות לד, ב. 64) ישעי' סד, ג.

ביאור בדרך אפשר

בְּגִילוּי גַּם קוֹדֶם הַצִּמְצוּם, ובימות המשיח יחזור להאיר וּבָעוֹלָם הַבָּא (בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים) יִהְיֶה הַגִּילוּי דִּבְחִינַת עֵדֶן, שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר עַיִן לֹא רָאָתָה, הֶעְלֵם הָעַצְמִי[65] שעד אז לא היה בגילוי כלל.

ח) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבִּפְרָטִיּוּת - הַגִּילוּי דִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ, עבודת ה' על דרך הרגיל, כמבואר לעיל וְהַגִּילוּי דִּתְחִיַּת הַמֵּתִים תָּלוּי בַּעֲבוֹדָתֵנוּ, עבודת ה' ביגיעה ובמאמץ מיוחד יותר מהרגיל, כִּי כֵּיוָן שֶׁהַגּוֹרֵם שֹׁכֶר הַמִּצְוָה והגילוי אלוקות הנמשך על ידי מצוה זו בפרט, הִיא הַמִּצְוָה עַצְמָהּ[66], חֲרֵי הַמִּצְוָה (הָעֲבוֹדָה) צְרִיכָה לִהְיוֹת מֵעֵין הַשָּׁכָר (הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יָדָהּ). וְלָכֵן, הַמְשָׁכַת הַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר גַּם מִקּוֹדֶם, לפני הצמצום הראשון נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַיְגִיעָה לְגַלּוֹת הַטֶּבַע דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁהָיָה גַּם מִקּוֹדֶם, מַעֲשֵׂינוּ שהיא העבודה הרגילה שגורמת רק התגלות בבחינת גילוי ההעלם. וְהַמְשָׁכַת הַגִּילוּי דְּהֶעְלֵם הָעַצְמִי, אוֹר חָדָשׁ, נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַיְגִיעָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע גַּם דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מעל ומעבר לשאיפות הנעלות שלה מצד עצמה (שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ אצל האדם העובד את ה' עִנְיָן חָדָשׁ שֶׁלֹּא הָיָה גַּם מִצַּד נִשְׁמָתוֹ האלוקית), ויגיעה מיוחדת זו נקראת עֲבוֹדָתֵנוּ.

ט) וְזֶהוּ וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן גוֹ', תִּשְׁמְעוּן גו', תִּשְׁמְעוּן וַדַּאי, ולא כמו שכתוב במקומות אחרים "אם שמוע תשמעו" ו"אם בחוקותי תלכו" שֶׁדָּבָר וַדַּאי הוּא שֶׁתּוּשְׁלַם בסופו של דבר, בימות המשיח הַכַּוָּנָה של הבריאה מלכתחילה דְּנִתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[67], והעולם יהפוך להיות כלי לאלוקות בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל. הֵן הַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר גַּם קוֹדֶם הַצִּמְצוּם (הַגִּילוּי דִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ התקופה הראשונה של הגאולה), וְהֵן הַגִּילוּי דְּהֶעְלֵם הָעַצְמִי (הַגִּילוּי דִּתְחִיַּת הַמֵּתִים התקופה השנייה של הגאולה). וַהֲגַם שֶׁגִּילוּיִים אֵלּוּ תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ, וכלל שנוסיף בכך בזמן הגלות, הגילויים לעתיד לבוא יהיו נעלים יותר וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה לְכָל אָדָם[68], ויש לכל אחד בחירה חופשית, בכל זאת, בוודאי שבסופו של דבר כוונת הבריאה תושלם והעולם יהיה "דירה" לאלוקות, כי הִנֵּה עַל זֶה הוּבְטַחְנוּ[69] שֶׁלֹּא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח[70], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יַשְׁלִים אֶת הַכַּוָּנָה האלוקית של הבריאה, בשני האופנים האמורים לעיל - בְּמַעֲשֵׂינוּ, הַיְגִיעָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת יוֹתֵר מֵהַטֶּבַע דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אבל היא בהתאם לטבע של הנפש האלוקית. וְגַם בַּעֲבוֹדָתֵנוּ - הַיְגִיעָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת יוֹתֵר גַּם מֵהַטֶּבַע דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְזֶהוּ וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, דְּעֵקֶב קָאֵי (כנ"ל) עַל עִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, כִּי (נוֹסָף אֲשֶׁר אָז מִתְקַיֶּמֶת הַהַבְטָחָה - תִּשְׁמְעוּן וַדַּאי ולא רק בדרך "אם" וספק), יש לתקופה זו עוד מעלה מיוחדת שהיא שְׁלֵמוּת עֲבוֹדָתֵנוּ (הוֹסָפַת עִנְיָן חָדָשׁ גַּם לְגַבֵּי

1 שֶׁהֵאִיר בְּגִילוּי גַּם קוֹדֶם הַצִּמְצוּם, וּבָעוֹלָם הַבָּא
2 (בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים) יִהְיֶה הַגִּילוּי דִּבְחִינַת עֵדֶן,
3 שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר עַיִן לֹא רָאָתָה, הֶעְלֵם הָעַצְמִי[65].
4 ח) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבִּפְרָטִיּוּת - הַגִּילוּי
5 דִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ,
6 וְהַגִּילוּי דִּתְחִיַּת הַמֵּתִים תָּלוּי בַּעֲבוֹדָתֵנוּ, כִּי כֵּיוָן
7 שֶׁהַגּוֹרֵם שֹׁכֶר הַמִּצְוָה הִיא הַמִּצְוָה עַצְמָהּ[66], חֲרֵי
8 הַמִּצְוָה (הָעֲבוֹדָה) צְרִיכָה לִהְיוֹת מֵעֵין הַשָּׁכָר
9 (הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יָדָהּ). וְלָכֵן, הַמְשָׁכַת
10 הַגִּילוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר גַּם מִקּוֹדֶם, נַעֲשֵׂית
11 עַל־יְדֵי הַיְגִיעָה לְגַלּוֹת הַטֶּבַע דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁהָיָה גַּם
12 מִקּוֹדֶם, מַעֲשֵׂינוּ. וְהַמְשָׁכַת הַגִּילוּי דְּהֶעְלֵם
13 הָעַצְמִי, אוֹר חָדָשׁ, נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַיְגִיעָה
14 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע גַּם דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית (שֶׁעַל־יְדֵי־
15 זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ עִנְיָן חָדָשׁ שֶׁלֹּא הָיָה גַּם מִצַּד
16 נִשְׁמָתוֹ), עֲבוֹדָתֵנוּ.
17 ט) **וְזֶהוּ** וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן גוֹ', תִּשְׁמְעוּן
18 וַדַּאי, שֶׁדָּבָר וַדַּאי הוּא שֶׁתּוּשְׁלַם
19 הַכַּוָּנָה דְּנִתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה
20 בְּתַחְתּוֹנִים[67], בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל. הֵן הַגִּילוּי
21 דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר גַּם קוֹדֶם הַצִּמְצוּם
22 (הַגִּילוּי דִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ), וְהֵן הַגִּילוּי דְּהֶעְלֵם
23 הָעַצְמִי (הַגִּילוּי דִּתְחִיַּת הַמֵּתִים). וַהֲגַם שֶׁגִּילוּיִים
24 אֵלּוּ תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ, וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה
25 לְכָל אָדָם[68], הִנֵּה עַל זֶה הוּבְטַחְנוּ[69] שֶׁלֹּא יִדַּח
26 מִמֶּנּוּ נִדָּח[70], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יַשְׁלִים
27 אֶת הַכַּוָּנָה - בְּמַעֲשֵׂינוּ, הַיְגִיעָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת יוֹתֵר מֵהַטֶּבַע דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.
28 וְגַם בַּעֲבוֹדָתֵנוּ - הַיְגִיעָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת יוֹתֵר גַּם מֵהַטֶּבַע דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְזֶהוּ
29 וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, דְּעֵקֶב קָאֵי (כנ"ל) עַל עִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, כִּי (נוֹסָף אֲשֶׁר
30 אָז מִתְקַיֶּמֶת הַהַבְטָחָה - תִּשְׁמְעוּן וַדַּאי), שְׁלֵמוּת עֲבוֹדָתֵנוּ (הוֹסָפַת עִנְיָן חָדָשׁ

65) המשך תרס"ו ע' יו"ד. ד"ה יחיינו מיומים תרצ"א פ"ג (סה"מ קונטרסים ח"א קמה, ב). 66) תניא רפל"ז. 67) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. 68) ראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ז. 69) ראה תניא ספל"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. וראה אוה"ת פרשתנו ע' תקד. 70) ע"פ שמואל־ב יד, יד.

ביאור בדרך אפשר

נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית עניין שלא קיים בה מצד עצמה) **הוּא (בְּעִיקָר) עַל־יְדֵי הַבֵּירוּר דְּחוֹשֶׁךְ הַגָּלוּת, וּבִפְרָט הַחוֹשֶׁךְ דְּעִקְּבְתָּא דִּמְשִׁיחָא** שהוא חושך גדול עוד יותר מהרגיל. **[וּבִפְרָט לְפִי מַה שֶׁכָּתַב הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳**[71] **שֶׁ׳וְהָיָה עֵקֶב׳ הוּא עִנְיָן וְיָדוֹ**[72] של יעקב **אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו, וּמְפָרֵשׁ (בַּפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן) דְּקָאֵי עַל עֶקֶב דְּעֵשָׂו מַמָּשׁ.** ואם אחיזת יעקב בעקב עשו מסמלת את חושך הגלות]. **וְגַם בַּצַּדִּיקִים שֶׁחוֹשֶׁךְ הַגָּלוּת אֵינוֹ מַחְשִׁיךְ לְגַבָּם כָּל־כָּךְ,** כי גם בזמן של העלם והסתר על אלוקות, עדיין הצדיקים דבקים באלוקות **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵין בָּהֶם הָעֲבוֹדָה דַּהֲפִיכַת זְדוֹנוֹת לִזְכֻיּוֹת,** שהרי מלכתחילה אין להם חטאים ועוונות **וְגַם הָעִילּוּי שֶׁנַּעֲשֶׂה** בנפש האלוקית **עַל־יְדֵי בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינוֹ אֶצְלָם בְּתוֹקֶף כָּל־כָּךְ** וגם כשהם עוסקים בזה אינם מגיעים בגלל זה למעלה גדולה כל כך **(כִּי נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלָּהֶם אֵינָהּ בְּחוֹמְרִיּוּת כָּל־כָּךְ גַּם לִפְנֵי הָעֲבוֹדָה** כך שהבירור שלה הוא לא חידוש ועילוי גדול כל כך), בכל זאת גם הצדיקים זוכים לעילוי זה בנשמתם כי **הֲרֵי עַל־יְדֵי הַנִּסְיוֹנוֹת, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, מִתְבָּרְרִים הַנִּיצוֹצוֹת גַּם שֶׁבְּג׳ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת כַּנַּ״ל** שבמסירות נפש בפועל מברררים את הניצוצות של ה׳קליפות׳ שמעלימות ומסתירות על האלוקות ומעוניינות לגרום לאדם לכפור בה׳ חס־ושלום. **וּלְאַחֲרֵי שֶׁבְּכַמָּה וְכַמָּה צַדִּיקִים הָיָה גַּם הָעִילּוּי דְּבֵירוּר הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבְּג׳ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת עַל־יְדֵי הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלָּהֶם, הִנֵּה עִילּוּי זֶה נִמְשָׁךְ גַּם לִבְנֵיהֶם [וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב וְשָׁמַר ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְךָ גו׳ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ], כּוֹלֵל גַּם בָּנִים - אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים**[73] כמאמר חכמינו ז״ל על הפסוק ״ושננתם לבניך״ **שֶׁלָּמְדוּ תּוֹרָתָם,** של אותם צדיקים שמסרו נפשם בפועל **שֶׁלָּכֵן אֵין צְרִיכִים יוֹתֵר לְנִסְיוֹנוֹת, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן** שאינם זקוקים עוד **לִ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ כִּפְשׁוּטָהּ אֶלָּא** זקוקים אך ורק **לִמְסִירַת הָרָצוֹן**[74]**, וְיִהְיֶה אֶצְלָם וְאֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ״מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ״ מִתּוֹךְ מְנוּחָה וְהַרְחָבָה כִּפְשׁוּטָן וָאֲמִיתִּיִּים,** מנוחה באמת והרחבה באמת, ללא ניסיונות וייסורים וללא כל קשיים, **בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, וִיקוּיִם הַיְּעוּד**[75] **וְהָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר, וּבַעַל הַהִילּוּלָא** רבי לוי יצחק, אביו של הרבי **בְּתוֹכָם, וְנֵלֵךְ כּוּלָּנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בַּעֲגָלָא דִּידַן** במהירות שלנו, מהר לפי המושגים שלנו **מַמָּשׁ.**

גַּם לְגַבֵּי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) הוּא (בְּעִיקָר) עַל־יְדֵי הַבֵּירוּר דְּחוֹשֶׁךְ הַגָּלוּת, וּבִפְרָט הַחוֹשֶׁךְ דְּעִקְּבְתָּא דִּמְשִׁיחָא. [וּבִפְרָט לְפִי מַה שֶׁכָּתַב הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ שֶׁ׳וְהָיָה עֵקֶב׳ הוּא עִנְיָן וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו, וּמְפָרֵשׁ (בַּפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן) דְּקָאֵי עַל עֶקֶב דְּעֵשָׂו מַמָּשׁ]. וְגַם בַּצַּדִּיקִים שֶׁחוֹשֶׁךְ הַגָּלוּת אֵינוֹ מַחְשִׁיךְ לְגַבָּם כָּל־כָּךְ, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵין בָּהֶם הָעֲבוֹדָה דַּהֲפִיכַת זְדוֹנוֹת לִזְכֻיּוֹת, וְגַם הָעִילּוּי שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינוֹ אֶצְלָם בְּתוֹקֶף כָּל־כָּךְ (כִּי נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלָּהֶם אֵינָהּ בְּחוֹמְרִיּוּת כָּל־כָּךְ גַּם לִפְנֵי הָעֲבוֹדָה), הֲרֵי עַל־יְדֵי הַנִּסְיוֹנוֹת, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, מִתְבָּרְרִים הַנִּיצוֹצוֹת גַּם שֶׁבְּג׳ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת כַּנַּ״ל. וּלְאַחֲרֵי שֶׁבְּכַמָּה וְכַמָּה צַדִּיקִים הָיָה גַּם הָעִילּוּי דְּבֵירוּר הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבְּג׳ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת עַל־יְדֵי הַ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ שֶׁלָּהֶם, הִנֵּה עִילּוּי זֶה נִמְשָׁךְ גַּם לִבְנֵיהֶם [וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב וְשָׁמַר ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְךָ גו׳ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ], כּוֹלֵל גַּם בָּנִים - אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים שֶׁלָּמְדוּ תּוֹרָתָם, שֶׁלָּכֵן אֵין צְרִיכִים יוֹתֵר לְנִסְיוֹנוֹת, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן לִ׳מְסִירַת נֶפֶשׁ׳ כִּפְשׁוּטָהּ אֶלָּא לִמְסִירַת הָרָצוֹן, וְיִהְיֶה אֶצְלָם וְאֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ״מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ״ מִתּוֹךְ מְנוּחָה וְהַרְחָבָה כִּפְשׁוּטָן וָאֲמִיתִּיִּים, בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, וִיקוּיִם הַיְּעוּד וְהָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר, וּבַעַל הַהִילּוּלָא בְּתוֹכָם, וְנֵלֵךְ כּוּלָּנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בַּעֲגָלָא דִּידַן מַמָּשׁ.

---

71) אוה״ת שם ע׳ תק. וראה שם ע׳ תקג. 72) תולדות כה, כו. 73) ספרי ופרש״י עה״פ ואתחנן ו, ז. 74) ראה תו״א מקץ לו, ב. ובכ״מ. 75) ישעי׳ כו, יט.

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע:

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מבקש **מֵעִמָּךְ** ממך **כִּי אִם לְיִרְאָה גו׳**[1] את ה׳ אלוקיך, ללכת בכל דרכיו, **וְאִיתָא** מובא **בַּגְּמָרָא**[2] שאלה על כך, איך אפשר לומר שה׳ מבקש ׳רק׳ יראה מפניו **אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא,** וכי יראה היא דבר קטן? **(וּמְתֻרָץ** בגמרא) **אִין** נכון **לְגַבֵּי מֹשֶׁה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא** כלומר, הפסוק לא מדבר על כל אחד ואחד מישראל שלגביו היראה היא אכן דבר גדול ונכבד אלא מדובר במשה רבנו שלגביו, ביחס לדרגה הרוחנית הגבוהה והנעלית שלו, יראה היא דבר ׳קטן׳.

וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק השאלה בזה (במפרשי הגמרא ובספר התניא) **בָּזֶה**[3], **הֲרֵי שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כְּתִיב** איך אפשר לומר שהכתוב מדבר במשה רבנו בלבד, והרי נאמר ״שואל מעמך״ (ופירושו **מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל), וּמַהוּ הַתֵּירוּץ לְגַבֵּי מֹשֶׁה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא** והרי עדיין השאלה במקומה עומדת מה משמעות דברי הכתוב ״כי אם (רק, בסך־הכל) ליראה״, והרי למעשה יראה אינה דבר ׳קטן׳?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין דבר נוסף בדרשות חכמינו ז״ל על פסוק זה **מַה דְּאִיתָא** מובא **בַּגְּמָרָא**[4] **חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ, אַל תִּקְרֵי ׳מָה׳ אֶלָּא מֵאָה**[5]. **וְכָתַב הַמַּהַרְשָׁ״א**[6] **דְּהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁדָּרְשׁוּ אַל תִּקְרֵי ׳מָה׳ כּוּ׳** אלא מאה, ובדרשה זו הכתוב יוצא מידי פשוטו שהרי לפי פשוטו מדובר על יראת ה׳ ולא על אמירת ברכות **הוּא**[7] **כִּי לְפִי פֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט קָשֶׁה** קושיית הגמרא **אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא, וְלָכֵן דָּרְשׁוּ אַל תִּקְרֵי ׳מָה׳** והוציאו את הכתוב ממשמעותו הפשוטה ודרשו כאילו לא נאמר בכתוב ׳מה׳ **אֶלָּא מֵאָה, שֶׁדָּבָר זֶה (לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם) בְּנֶקֶל לְאָדָם לְקַיֵּם** ולשם כך אין צורך להיות בדרגת משה רבנו, **וְעַל־יְדֵי־זֶה** שהאדם יברך מאה ברכות בכל יום **יָבֹא** בסופו של דבר **לְיִרְאָה אֶת ה׳**[8] ועל ידי זה יתקיים בו לבסוף גם הציווי על יראת ה׳. **וְצָרִיךְ בֵּאוּר, מַהִי** אכן **הַמַּעֲלָה** המיוחדת **דְּמֵאָה בְּרָכוֹת שֶׁעַל־יָדָם** דווקא **בָּאִים לְיִרְאָה אֶת הַוָּי׳.?**

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין, עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַפָּסוּק גם אם מדובר בפירושים שונים לגמרי זה מזה **שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה**[9], **מַהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּ׳מָה׳** האמור בכתוב במפורש **וּ׳מֵאָה׳** שזו משמעות הכתוב על־פי דרשת חכמינו ז״ל ״אל תקרי מה אלא מאה״? **וְגַם מַהִי הַשַּׁיָּכוּת דִּשְׁנֵי פֵּירוּשִׁים הַנַּ״ל** בפסוק זה **(שֶׁמִּתְּרָצִים הַקּוּשְׁיָא אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא,** כלומר שני פירושים שהם

בס״ד. שבת פרשת עקב, כ״ף מנחם־אב (מאמר ב׳) ה׳תשכ״ז*

1 **וְעַתָּה** יִשְׂרָאֵל מָה הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כִּי
2 אִם לְיִרְאָה גו׳[1], וְאִיתָא בַּגְּמָרָא[2] אַטּוּ
3 יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא, (וּמְתֻרָץ) אִין לְגַבֵּי
4 מֹשֶׁה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה[3],
5 הֲרֵי שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כְּתִיב (מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד
6 מִיִּשְׂרָאֵל), וּמַהוּ הַתֵּירוּץ לְגַבֵּי מֹשֶׁה מִילְּתָא
7 זוּטְרָתִי הִיא. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה דְּאִיתָא
8 בַּגְּמָרָא[4] חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם,
9 שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל
10 מֵעִמָּךְ, אַל תִּקְרֵי ׳מָה׳ אֶלָּא מֵאָה[5]. וְכָתַב
11 הַמַּהַרְשָׁ״א[6] דְּהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁדָּרְשׁוּ אַל תִּקְרֵי
12 ׳מָה׳ כּוּ׳ הוּא[7] כִּי לְפִי פֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט קָשֶׁה אַטּוּ
13 יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא, וְלָכֵן דָּרְשׁוּ אַל תִּקְרֵי
14 ׳מָה׳ אֶלָּא מֵאָה, שֶׁדָּבָר זֶה (לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת
15 בְּכָל יוֹם) בְּנֶקֶל לְאָדָם לְקַיֵּם, וְעַל־יְדֵי־זֶה יָבֹא
16 לְיִרְאָה אֶת ה׳[8]. וְצָרִיךְ בֵּאוּר, מַהִי הַמַּעֲלָה דְּמֵאָה
17 בְּרָכוֹת שֶׁעַל־יָדָם בָּאִים לְיִרְאָה אֶת הַוָּי׳. וְגַם
18 צָרִיךְ לְהָבִין, עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הַפֵּירוּשִׁים
19 שֶׁבְּאוֹתוֹ הַפָּסוּק שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה[9], מַהִי הַשַּׁיָּכוּת
20 דְּ׳מָה׳ וּ׳מֵאָה׳. וְגַם מַהִי הַשַּׁיָּכוּת דִּשְׁנֵי פֵּירוּשִׁים
21 הַנַּ״ל (שֶׁמִּתְּרָצִים הַקּוּשְׁיָא אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא

34 **וְכָתַב הַמַּהַרְשָׁ״א**[6] רבי שמואל אידליס, בפירושו ׳חידושי אגדות׳ על
35 הגמרא **דְּהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁדָּרְשׁוּ אַל תִּקְרֵי ׳מָה׳ כּוּ׳** אלא מאה,
36 ובדרשה זו הכתוב יוצא מידי פשוטו שהרי לפי פשוטו מדובר על יראת ה׳
37 ולא על אמירת ברכות **הוּא**[7] **כִּי לְפִי פֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט קָשֶׁה** קושיית
38 הגמרא **אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא**
39 **זוּטְרָתִי הִיא, וְלָכֵן דָּרְשׁוּ אַל**
40 **תִּקְרֵי ׳מָה׳** והוציאו את הכתוב
41 ממשמעותו הפשוטה ודרשו כאילו לא
42 נאמר בכתוב ׳מה׳ **אֶלָּא מֵאָה,**
43 **שֶׁדָּבָר זֶה (לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת**
44 **בְּכָל יוֹם) בְּנֶקֶל לְאָדָם לְקַיֵּם**
45 ולשם כך אין צורך להיות בדרגת משה
46 רבנו, **וְעַל־יְדֵי־זֶה** שהאדם יברך
47 מאה ברכות בכל יום **יָבֹא** בסופו של
48 דבר **לְיִרְאָה אֶת ה׳**[8] ועל ידי זה
49 יתקיים בו לבסוף גם הציווי על יראת
50 ה׳. **וְצָרִיךְ בֵּאוּר, מַהִי** אכן
51 **הַמַּעֲלָה** המיוחדת **דְּמֵאָה בְּרָכוֹת**
52 **שֶׁעַל־יָדָם** דווקא **בָּאִים לְיִרְאָה**
53 **אֶת הַוָּי׳.?**
54 **וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין, עַל־פִּי**
55 **הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הַפֵּירוּשִׁים**
56 **שֶׁבְּאוֹתוֹ הַפָּסוּק** גם אם מדובר
57 בפירושים שונים לגמרי זה מזה
58 **שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה**[9], **מַהִי**
59 **הַשַּׁיָּכוּת דְּ׳מָה׳** האמור בכתוב
60 במפורש **וּ׳מֵאָה׳** שזו משמעות
61 הכתוב על־פי דרשת חכמינו ז״ל ״אל
62 תקרי מה אלא מאה״? **וְגַם מַהִי**
63 **הַשַּׁיָּכוּת דִּשְׁנֵי פֵּירוּשִׁים הַנַּ״ל**
64 בפסוק זה **(שֶׁמִּתְּרָצִים הַקּוּשְׁיָא**
65 **אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרָתִי**
66 **הִיא,** כלומר שני פירושים שהם

) יצא לאור בקונטרס כ״ף מנחם־אב – תשמ״ט, ״לקראת יום כ״ף מנחם־אב, יום הסתלקות־הילולא של הרה״ג והרה״ח כו׳ המקובל מוהר״ר לוי יצחק ז״ל שניאורסאהן, אביו של – יבלח״ט – כ״ק אדמו״ר שליט״א .. יום ראשון פ׳ ראה ה׳תשמ״ט״. מאמר הא׳ שנאמר בהתוועדות זו (ד״ה והי׳ עקב) נדפס בתורת מנחם סה״מ אב ע׳ קפז ואילך. 1) פרשתנו (עקב) י, יב. 2) ברכות לג, ב. 3) מפרשי הש״ס וע״י ברכות שם. תניא רפמ״ב. ועוד. 4) מנחות מג, ב. 5) תוספות שם (מפרש״י. וראה חדא״ג מהרש״א שם). וכ״ה בזח״ג קעט, א. בתניא רבתי בתחלתו. ערוך ערך מאה. שו״ע אדה״ז או״ח רסמ״ו. ובכ״מ. 6) בחדא״ג למנחות שם. הובא באוה״ת פרשתנו ע׳ תקסה. 7) ראה של״ה חלק תושבע״פ לשונות סוגיות אות א (תג, סע״א), דהלימוד ״אל תקרי״ הוא כשיש קושיא בפשט הכתוב. 8) ופירוש כי אם ליראה הוא, דזה שה״א שואל מעמך לברך מאה ברכות ״אין כוונתו כי אם ליראה וגו׳״ (חדא״ג מהרש״א שם). 9) ועד בנוגע לפס״ד במעשה בפועל, כידוע הראי׳ לזה מ״שעטנז״ (נדה סא, ב) – ראה לקו״ש ח״ג ע׳ 782. ובכ״מ.

---

*) דמיני׳ מתברך כ״ף מנחם־אב דשנה זו [תשמ״ט – בה י״ל המאמר], שחל בתוך ג׳ ימים דבתר שבתא.

ביאור בדרך אפשר

למעשה שני תירוצים לשאלת הגמרא על משמעות הפסוק "כי אם ליראה"), הפירוש (התירוץ) האחד **דִּלְגַבֵּי מֹשֶׁה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא,** והפירוש (התירוץ) השני **וְאַל תִּקְרִי ׳מָה׳ אֶלָּא מֵאָה?**

ב) וְהִנֵּה הַחִילּוּק ההבדל **בֵּין הַפֵּירוּשׁ** של הפסוק **כִּפְשׁוּטוֹ (מָה** במשמעות של דרישה מועטת), **לְהַפֵּירוּשׁ הַנִּדְרָשׁ** בדרך הדרוש **עַל־פִּי הַלִּימוּד דְּ׳אַל תִּקְרִי׳** שהוא אחד האופנים שבהם חכמינו ז"ל דורשים פסוקים **(מֵאָה).** **דִּלְהַפֵּירוּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ, ׳מָה׳** **קָאֵי** מכוון **עַל** מה שנאמר בהמשך הפסוק **לְיִרְאָה גוֹ׳, דְּכָל מַה שֶּׁהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ הוּא** בסך הכל **לְיִרְאָה אֶת הֲוָיָ׳, וּלְהַפֵּירוּשׁ הַנִּדְרָשׁ, ׳מָה׳ (מֵאָה) הוּא עִנְיָן לְעַצְמוֹ**[10], ולא חלק מהתוכן הכללי של הפסוק המדבר על יראת ה' והליכה בדרכיו **דְּזֶה שֶׁהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל** מבקש **מֵעִמָּךְ הוּא ׳מָה׳, מֵאָה בְּרָכוֹת, אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תָּבֹא** בסופו של דבר **לְיִרְאָה אֶת הֲוָיָ׳** אבל לפי פירוש זה הפסוק אכן לא אומר שכל הבקשה והדרישה של ה' היא יראת ה' אלא "שואל מעמך" מתייחס לענין אמירת מאה ברכות בכל יום.

וְעוֹד חִילּוּק הבדל נוסף **בֵּין שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים,** הפירוש הראשון לפיו הכתוב מדבר ביראת ה' והכוונה למשה רבינו והפירוש השני שהכתוב מדבר על אמירת מאה ברכות בכל יום והכוונה לכל אחד ואחד (אלא שאמירת מאה ברכות מביאה ליראת ה') **דִּלְשׁוֹן ׳מָה׳** האמור בפסוק זה "מה ה' אלקיך שואל מעמך" **מוֹרֶה שֶׁהָעִנְיָן (הַמְּדוּבָּר** כאן) **הוּא דָּבָר קָטָן, וּבִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא מִילְּתָא זוּטְרָתִי, וּמֵאָה** שהוא המשמעות של המילה "מה" לפי דרשת חכמינו ז"ל "אל תקרי מה אלא מאה" **הוּא מִסְפָּר גָּדוֹל, וְעַד לִשְׁלֵמוּת הַמִּסְפָּר** לא זו בלבד שהמספר מאה הוא מספר גדול ולא "מילתא זוטרתא" שהמספר מאה מורה על שלימות, כפי שממשיך. **דִּבְאוֹתִיּוֹת, מִסְפָּר הַכִּי גָּדוֹל הוּא מֵאוֹת**[11]. **וּבִפְרָט לְפִי**

1 זוּטְרָתִי הִיא), דִּלְגַבֵּי מֹשֶׁה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא,
2 וְאַל תִּקְרִי ׳מָה׳ אֶלָּא מֵאָה.
3 ב) **וְהִנֵּה** הַחִילּוּק בֵּין הַפֵּירוּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ (מָה),
4 לְהַפֵּירוּשׁ הַנִּדְרָשׁ עַל־פִּי הַלִּימוּד דְּ׳אַל
5 תִּקְרִי׳ (מֵאָה). דִּלְהַפֵּירוּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ, ׳מָה׳ קָאֵי עַל
6 לְיִרְאָה גוֹ׳, דְּכָל מַה שֶּׁהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ
7 הוּא לְיִרְאָה אֶת הֲוָיָ׳, וּלְהַפֵּירוּשׁ הַנִּדְרָשׁ, ׳מָה׳
8 (מֵאָה) הוּא עִנְיָן לְעַצְמוֹ[10], דְּזֶה שֶׁהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ
9 שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ הוּא ׳מָה׳, מֵאָה בְּרָכוֹת, אֶלָּא שֶׁעַל־
10 יְדֵי־זֶה תָּבֹא לְיִרְאָה אֶת הֲוָיָ׳. וְעוֹד חִילּוּק בֵּין שְׁנֵי
11 הַפֵּירוּשִׁים, דִּלְשׁוֹן ׳מָה׳ מוֹרֶה שֶׁהָעִנְיָן (הַמְּדוּבָּר)
12 הוּא דָּבָר קָטָן, וּבִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא מִילְּתָא זוּטְרָתִי,
13 וּמֵאָה הוּא מִסְפָּר גָּדוֹל, וְעַד לִשְׁלֵמוּת הַמִּסְפָּר.
14 דִּבְאוֹתִיּוֹת, מִסְפָּר הַכִּי גָּדוֹל הוּא מֵאוֹת[11]. וּבִפְרָט
15 לְפִי הַמְבוֹאָר בַּחֲסִידוּת[12], דְּזֶה שֶׁנִּיתְוַסֵּף בְּמֵאָה
16 עַל ׳מָה׳ הוּא אוֹת אֶל"ף, אוֹתִיּוֹת פֶּלֶא, אוֹר
17 הַסּוֹבֵב שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְצָרִיךְ לְהָבִין,
18 דִּלְכְאוֹרָה, שְׁנֵי חִילּוּקִים אֵלֶּה שֶׁבֵּין שְׁנֵי
19 הַפֵּירוּשִׁים, הֵם הֲפָכִים. דְּמִזֶּה שֶׁהַמֵּאָה בְּרָכוֹת הֵם
20 הַקְדָּמָה לְיִרְאָה, מוּבָן, שֶׁהַיִּרְאָה הִיא לְמַעְלָה
21 מֵהֶם[13], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הַחִיּוּב דְּמֵאָה בְּרָכוֹת
22 נִלְמָד מֵהַדְּרָשׁ אַל תִּקְרִי ׳מָה׳ אֶלָּא מֵאָה, וּבְנוֹגֵעַ
23 לְהַיִּרְאָה כְּתִיב מָה גוֹ׳ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ, דִּלְשׁוֹן ׳מָה׳
24 מוֹרֶה (כַּנַּ"ל) עַל דָּבָר קָטָן.

ביאור בדרך אפשר

42 **הַמְבוֹאָר בַּחֲסִידוּת**[12], **דְּזֶה שֶׁנִּיתְוַסֵּף בְּמֵאָה עַל ׳מָה׳** בדרשת
43 חכמינו ז"ל "אל תקרי מה אלא מאה" **הוּא אוֹת אֶל"ף, אוֹתִיּוֹת**
44 **פֶּלֶא,** במובן של למעלה מהסדר הרגיל והכוונה לאור אלוקי בלי גבול הוא
45 **אוֹר הַסּוֹבֵב** האור ה"סובב כל עלמין" שהוא אור בלי גבול ואינו מוגבל
46 ומצומצם לפי העולמות והנבראים
47 ולכן אינו מאיר בהם בדרך התלבשות
48 פנימית אלא "סובב" ו"מקיף" עליהם
49 מלמעלה, אור **שֶׁלְּמַעְלָה**
50 **מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** הסדר הרגיל שבו
51 האור האלוקי יורד ונמשך לעולמות
52 ויורד מדרגה לדרגה לפי סדר הדרגתי
53 (והדרגות קשורות זו בזו כטבעות של
54 שלשלת האחוזות זו בזו).
55 **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה, שְׁנֵי**
56 **חִילּוּקִים** הבדלים **אֵלֶּה שֶׁבֵּין**
57 **שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים** ב"מה ה' אלקיך
58 שואל מעמך", הפירוש הראשון
59 שהכתוב מדבר ביראת ה', והפירוש
60 השני שהפסוק מדבר במאה ברכות
61 **הֵם** לא רק שונים אלא **הֲפָכִים.**
62 **דְּמִזֶּה שֶׁהַמֵּאָה בְּרָכוֹת הֵם**
63 **הַקְדָּמָה** והכנה **לְיִרְאָה,** לפי
64 הפירוש השני שהפסוק מדבר על מאה
65 ברכות אלא שעל ידי זה מגיעים בסופו
66 של דבר ליראת ה' **מוּבָן,**
67 **שֶׁהַיִּרְאָה הִיא לְמַעְלָה מֵהֶם**[13]
68 ממאה הברכות, ולכן בשלב ראשון על
69 האדם לברך מאה ברכות בכל יום
70 שהיא דבר שכל אדם יכול לעשות,
71 ומזה יבוא לשלב נעלה יותר ויגיע
72 ליראת ה' שהיא דבר גדול ונעלה (ורק
73 לגבי משה רבינו היא "מילתא
74 זוטרתא") **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות
75 שהיראה נעלית ממאה הברכות,
76 **הַחִיּוּב דְּמֵאָה בְּרָכוֹת נִלְמָד מֵהַדְּרָשׁ אַל תִּקְרִי ׳מָה׳ אֶלָּא**
77 **מֵאָה,** כך שהדבר הקטן, מאה ברכות, נלמד דווקא על־ידי ש"מגדילים" את
78 משמעות הפסוק מ"מה" שמורה על ביטול וקטנות ל"מאה" שמורה על
79 גדולה ואפילו שלמות, כנזכר לעיל, ומצד שני **וּבְנוֹגֵעַ לְהַיִּרְאָה** שהיא
80 דבר גדול יותר מהמאה ברכות (ורק לגבי משה רבינו יראה היא "מילתא
81 זוטרתא") **כְּתִיב מָה גוֹ׳ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ, דִּלְשׁוֹן ׳מָה׳ מוֹרֶה**
82 **(כַּנַּ"ל) עַל דָּבָר קָטָן.**

---

10) וגם להמובא לעיל (הערה 8) מחדא"ג מהרש"א – מאה ברכות ויראה הם שני ענינים, ורק שהכוונה בזה ששואל מעמך מאה ברכות הוא בשביל היראה. 11) ראה לקו"ת ר"פ ברכה. וראה גם חדא"ג מהרש"א שם. 12) אוה"ת פרשתנו ע' תקפח. שם (כרך ה) ע' ב'לג. ובכ"מ. 13) ובחדא"ג מהרש"א שם "שהיא (היראה) ודאי מילתא רברבי".

ביאור בדרך אפשר

ג) וְהִנֵּה[14] **מְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳**[15] **בְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב מָה הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ, דְּ׳מָה׳ הוּא בִּיטּוּל, כְּמוֹ** משמעות הדברים שאמרו על עצמם משה ואהרן **וְנַחְנוּ מָה**[16], **וְהוּא** ביטול של האדם לאלקות באופן נעלה ביותר **הַבִּיטּוּל עַצְמִי** מצד העומק והפנימיות ומצד העצם, **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל** שעם כל מעלתו הוא כוח פרטי מוגדר ולא ה״עצם״. ואילו הביטול המדובר כאן, בחינת ״מה״ הוא ביטול מעל ומעבר למה שמתחייב על־פי נימוק שכלי־הגיוני והוא ביטול **שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.**

וּפֵירוּשׁ לפי האמור שהכתוב מדבר על ״ביטול עצמי״, פירוש **מָה הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ הוּא שֶׁהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ הַבִּיטּוּל דְּמַ״ה,** כפי שממשיך ומפרט. **דְּזֶה שֶׁהַבִּיטּוּל דְּמַ״ה יֵשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, הוּא בְּהֶעְלֵם** ואינו ניכר ונרגש בכוחות הגלויים של האדם **[וְהֶעְלֵם זֶה** של הביטול הקיים בעצם הנשמה **הוּא לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית מַעְלֶמֶת וּמַסְתֶּרֶת עַל בִּיטּוּל זֶה, אֶלָּא שֶׁגַּם מִצַּד עַצְמוֹ הוּא נֶעְלָם, לִהְיוֹתוֹ לְמַעְלָה מִגִּילוּי**, מאחר שהוא דבר נעלה מאד, שלא בא לידי גילוי וביטוי בכוחות הנפש החיצוניים, היותר נמוכים, אלא נמצא רק בעצם הנשמה**], וַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ** (שואל ומבקש **מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל) שֶׁהַמַּ״ה שֶׁבּוֹ** הביטול העצמי שנעלם בעצם הנשמה **יִהְיֶה בְּגִילּוּי.**

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב לְיִרְאָה אֶת הֲוָיָ׳, כִּי שֹׁרֶשׁ הַבִּיטּוּל דְּיִרְאָה, יראת ה׳ באמת נובעת מתחושה של ביטול המציאות האישית לאלוקות ושורש הביטול של יראת ה׳ **גַּם דְּיִרְאָה תַּתָּאָה,** אפילו יראה תחתונה, דרגה נמוכה ביראה, **הוּא הַבִּיטּוּל עַצְמִי שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, בִּיטּוּל דְּמַ״ה.**

והולך ומפרט את מעלת הביטול העצמי שבא לידי ביטוי ביראת ה׳:

וְכַיָּדוּעַ[17] בתורת החסידות **הַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין יִרְאָה לְאַהֲבָה, דְּאַהֲבָה לְהִיוֹתָהּ מְצִיאוּת,** ולכן כאשר האדם אוהב את ה׳, אפילו אם מדובר באהבת ה׳ ובביטול לאלוקות בדרגה גבוהה, הדבר לא מחייב ביטול של המציאות שלו והוא נשאר ״יש״, ומטעם זה **שָׁרְשָׁהּ** של אהבת ה׳ בכוחות הנפש **הוּא בְּהַגִּילּוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה** חלקי הנשמה שבאים לידי גילוי וביטוי בצורה ניכרת ונרגשת. **וְיִרְאָה לְהִיוֹתָהּ בִּיטּוּל** של המציאות וה״יש״ של האדם כלפי האלוקות, **שָׁרְשָׁהּ הוּא בְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** העומק והפנימיות של עצם מהותה של הנשמה, שלמעלה מלבוא לידי ביטוי בצורה גלויה. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁהִקְשׁוּ בַּגְּמָרָא,** כמובא לעיל, איך אפשר לומר ״מה ה׳ אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה...״, במובן זה שהדרישה היא דבר קטן וקל לביצוע, **אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרְתִּי הִיא,** וכי יראה היא דבר קטן, **אַף** שלכאורה היה מקום לומר שאכן הכתוב מדבר ביראה בדרגה כזו שהיא ״מילתא זוטרתא״ כיוון **שֶׁהַיִּרְאָה שֶׁבְּפָסוּק זֶה הִיא הַיִּרְאָה הַמְּבִיאָה לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת (כְּמְפוֹרָשׁ בַּכָּתוּב לְיִרְאָה אֶת ה׳ אֱלֹקֶיךָ** על־מנת שכתוצאה מהיראה הזו יהיה **לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו**[18]**), וּבְנוֹגֵעַ לְאַהֲבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת,** שהיא (יחסית) אהבה בדרגה נמוכה כי גם אהבה במידה מוגבלת גורמת ומעוררת את קיום המצוות **מְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[19] **שֶׁזֶּה בְּנָקֵל לְכָל אָדָם, כִּי אַהֲבָה תְּלוּיָה בְּהַשָּׂגָה**[20]**,** ואם האדם משיג את גדולת ה׳ בשכלו, הדבר מעורר אהבת ה׳ בליבו **וְלָכֵן**

---

14) בהבא לקמן, ראה גם ד״ה ועתה ישראל ה׳תשל״ז (תורת מנחם סה״מ אב ע׳ רח ואילך). עיי״ש. 15) אוה״ת פרשתנו ע׳ תקפא־ב. וכ״ה גם בהמשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳קכא. וראה גם לקו״ת מסעי צא, ג. 16) בשלח טז, ז. 17) ראה תו״א קיד, ד. לקו״ת ראה לא, א. ביאוה״ז לאדמו״ר האמצעי פא, א־ב. ביאוה״ז להצ״צ ע׳ תכג. קונטרס העבודה פ״ג (ע׳ 18). 18) תניא פמ״ב (ס, סע״ב). 19) פי״ז. 20) ראה סד״ה ועתה ישראל תער״ב (המשך תער״ב ח״א ע׳ צג), דאהבה ״תלוי׳ בהשגה״, ויראה היא ״מכח העצמי שבנפש״. בהמשך תער״ב שם, שאהבה, להיותה ״תלוי׳ בהשגה״ לכן ״לא כאו״א שייך לזה״.

ביאור בדרך אפשר

עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בשכל אנושי של האדם, דבר שתלוי בו, **בְּנָקֵל לְכָל אָדָם לְהַגִּיעַ לְאַהֲבָה הַמְּבִיאָה לְקִיּוּם הַמִּצְוֹות** ואם כן לכאורה היה מקום לחשוב שגם יראה במידה כזו שמביאה לקיום המצוות, היא "מילתא זוטרתא". ואולם, לאמתו של דבר יש הבדל גדול בין אהבה ויראה אפילו אם מדובר רק על יראה שקשורה לקיום המצוות ולא למעלה מזה, כי אמנם אהבה תלויה בהשגה ולכן כל אחד יכול לעורר בעצמו אהבה (לפחות בדרגה המדוברת כאן) **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יִרְאָה, מִכֵּיוָן שֶׁהִיא בָּאָה מֵהַבִּיטּוּל דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל,** וההתעוררות שלה לא תלויה בהשגה **אִי־אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ**[21] **עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת**[22] שכלית לפי רמת ההשגה של שכל אנושי, וזו המשמעות הפנימית של שאלת הגמרא **אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא,** כי אכן יראה זו היא לא "מילתא זוטרתי" אלא דבר גדול מאד – ביטול לאלוקות מצד עצם הנשמה. **וּבִכְדֵי לְגַלּוֹת הַמַּ"ה** הוא הביטול העצמי, כמבואר לעיל, **דְּהַנְּשָׁמָה, שֹׁרֶשׁ הַיִּרְאָה, הוּא עַל־יְדֵי נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה, הַמְּשָׁכָה** והתגלות של אור אלוקי **מִלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** למעלה מ'סדר השתלשלות' של האור האלוקי המוגבל, המותאם לעולמות ונבראים מוגבלים, והוא אור אלוקי בלתי מוגבל, שמקורו למעלה מהשתלשלות **שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם אֵינָהּ מַגַּעַת לְשָׁם** ולכן אפשר להמשיך ממנו דווקא על ידי יראה שהיא ביטול ה"ישות" והמציאות של האדם ולא על ידי אהבה שעם כל מעלתה היא ביטוי למציאות של האדם. **וְזֶהוּ שֶׁעַל־יְדֵי מֵאָה בְּרָכוֹת** שהם דבר שכל אחד יכול לעשות **מַגִּיעִים** בסופו של דבר **לְיִרְאָה** שהיא דבר גדול ונעלה, **כִּי מֵאָה הוּא בַּכָּתֻר**[23], הכולל את כל הספירות שמספרם עשר, ועשר פעמים עשר בגימטריא מאה **וְעַל־יְדֵי הַמֵּאָה בְּרָכוֹת, וּבִכְּפָרָט עַל־יְדֵי בִּרְכַּת הַמִּצְוֹות,** כיון שהן קשורות בפעולות של קיום הרצון העליון, יש בהן תוספת כוח להמשיך אלקות מלמעלה למטה (יותר מאשר ברכות של שבח והודאה) **הוּא הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** ההתעוררות (וההמשכה של האור האלוקי) מלמעלה, ממקור עליון ביותר **שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם,** שהאדם לא מסוגל להגיע ו'לגעת' שם בעבודה שמיוסדת ומבוססת על כוחות עצמו **שֶׁעַל־יְדֵי הַמְשָׁכָה זוֹ** מלמעלה **מִתְגַּלֶּה הַמַּ"ה** ענין הביטול העצמי **דְּהַנְּשָׁמָה [אַל תִּקְרֵי 'מַה' אֶלָּא מֵאָה]** והגילוי שלו בפועל הוא על־ידי אמירת מאה ברכות בכל יום], **וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לְיִרְאָה**[24].

וְזֶהוּ ההסבר הפנימי לדברי הגמרא במענה לשאלה איך אפשר לומר על יראת ה' "מה ה' שואל מעמך", למרות שלכאורה היא בקשה ודרישה גדולה ביותר, **לְגַבֵּי מֹשֶׁה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא,** מאחר שלאמתו של דבר,

---

1 הִתְבּוֹנְנוּת, בְּנָקֵל לְכָל אָדָם לְהַגִּיעַ לְאַהֲבָה
2 הַמְּבִיאָה לְקִיּוּם הַמִּצְוֹות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יִרְאָה,
3 מִכֵּיוָן שֶׁהִיא בָּאָה מֵהַבִּיטּוּל דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה
4 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, אִי־אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ[21]
5 עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת[22], אַטּוּ יִרְאָה מִילְּתָא זוּטְרָתִי
6 הִיא. וּבִכְדֵי לְגַלּוֹת הַמַּ"ה דְּהַנְּשָׁמָה, שֹׁרֶשׁ
7 הַיִּרְאָה, הוּא עַל־יְדֵי נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה,
8 הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם
9 אֵינָהּ מַגַּעַת לְשָׁם. וְזֶהוּ שֶׁעַל־יְדֵי מֵאָה בְּרָכוֹת
10 מַגִּיעִים לְיִרְאָה, כִּי מֵאָה הוּא בַּכָּתֻר[23], וְעַל־יְדֵי
11 הַמֵּאָה בְּרָכוֹת, וּבִכְּפָרָט עַל־יְדֵי בִּרְכַּת הַמִּצְוֹות,
12 הוּא הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁאֵין
13 אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, שֶׁעַל־יְדֵי
14 הַמְשָׁכָה זוֹ מִתְגַּלֶּה הַמַּ"ה דְּהַנְּשָׁמָה [אַל תִּקְרֵי
15 'מַה' אֶלָּא מֵאָה], וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לְיִרְאָה[24].
16 וְזֶהוּ לְגַבֵּי מֹשֶׁה מִילְּתָא זוּטְרָתִי הִיא, כִּי הַמְשָׁכַת

ויש לומר, דבהמשך תער"ב שם מדובר באהבה שבהתגלות הלב. אבל האהבה המביאה לעשיית המצוות, שלזה מספיק גם אהבה שבתעלומות הלב (תניא שם כב, סע"ב), בנקל לכל אחד להגיע לזה כמפורש בתניא שם. 21) ומ"ש בהמשך תער"ב שם, שהיראה להיותה באה "מכח העצמי שבנפש" "בנקל לכאו"א להגיע לזה" – הוא שביכלתו של כאו"א לגלות הנשמה שבו (ע"י הענין דמאה ברכות וע"י משה שבו, כדלקמן בפנים), אבל לא שמגיעים לזה ע"י התבוננות. ולהעיר מקונטרס העבודה שם "שיש בנ"א שבטבע בתולדתם יש בהם קבלת עומ"ש ויראת אלקים כו' מפני שאין זה תלוי באיזה ידיעה פרטית ובהשגה והתבוננות כ"א בהרגש אלקי". וראה הערה הבאה. 22) ומ"ש בתניא פמ"ב דבכדי לבוא ליראה צריך להתבונן ולהעמיק דעתו – אין זה שההשגה (שע"י ההתבוננות) מביאה ליראה*, אלא, שבכדי "לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבינת הלב כו' בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן" (תניא שם ס, רע"א) [דיש לומר שהוא ע"ד המבואר בפנים ששרש היראה הוא בעצם הנשמה], גילוי זה הוא ע"י הדעת, "שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחי' גילוי" (תניא שם ס, סע"ב). 23) ביאוה"ז לאדהאמ"צ ר"פ ח"ש (יב, סע"ג). ביאוה"ז להצ"צ שם ע' עח ואילך. ובכ"מ. 24) ראה לקו"ת מסעי צא, ג ואילך. – הובא באוה"ת שבהערה 6 בהמשך לפירוש המהרש"א שע"י מאה ברכות באים ליראה.

---

*) להעיר מהמשך תער"ב ח"א פקע"ז (ע' שסב), דבכדי לבוא לאהבה, מספיק השגה, ובכדי לבוא ליראה, מכיון שיראה היא ביטול, הוא דוקא ע"י "הכרה והרגש דעצם הדבר". – והרי מובן, שההכרה באלקות "בעצם הדבר" הוא דוקא ע"י גילוי הנשמה.

ביאור בדרך אפשר

כיוון שלגבי משה יראת ה׳ היא דבר קטן, היינו שביכולתו להשיג זאת, כך זה גם לגבי כל אחד ואחד שבעצם ביכולתו להגיע ליראת ה׳ **כִּי הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁאֵין הָאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, הִיא** אכן לא בכוח פעולתו של האדם המתעורר מלמטה אלא **(בְּעִיקָּר) עַל־יְדֵי מֹשֶׁה**[25] (וכפי שמבואר בתניא פרק מב: "... יובן היטב מה שכתוב בגמרא על פסוק ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה׳ אלוהיך, אטו יראה מילתא זוטרתי היא, אין לגבי משה מילתא זוטרתי היא וכו׳. דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב, אלא העניין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו עליו־השלום... ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחינת הדעת לכללות ישראל לידע את ה׳ כל אחד כפי השגת נשמתו ושורשה למעלה ויניקתה משורש נשמת משה רבינו... ועוד זאת יתר על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משה רבינו עליו־השלום ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה׳ ולעבדו בלב ונפש כי העבודה שבלב היא לפי הדעת...). **וְכַיָּדוּעַ**[26], **שֶׁתּוֹרָה** – שהיא עניינו העיקרי של משה רבינו ונקראת **תּוֹרַת מֹשֶׁה, הִיא אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא** התעוררות והמשכה מלמעלה **שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא** התעוררות מלמטה מצד האדם.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בְּהַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁעַל־יְדֵי מֹשֶׁה - תּוֹרָה, לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי מֵאָה בְּרָכוֹת. כִּי תּוֹרָה הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וְלָכֵן גַּם הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, הִיא נִמְשֶׁכֶת בִּפְנִימִיּוּת (בְּדוּגְמַת אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה[27]**). וְלָכֵן, גַּם הַיִּרְאָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי־זֶה הִיא הֶרְגֵּשׁ פְּנִימִי יוֹתֵר**[28]. ד) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לוֹמַר, דְּ׳מָה׳ וּמֵאָה, יֵשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם מַעֲלָה. דְּזֶה שֶׁהַמַּ״ה הוּא בְּהֶעְלֵם**[29] וּבִכְדֵי שֶׁיָּבֹא לְגִילּוּי הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת מֵאָה, אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת — הוּא מִפְּנֵי הַמַּעֲלָה שֶׁבְּמֵאָה לְגַבֵּי ׳מָה׳. וְלָכֵן, לְשׁוֹן ׳מָה׳ מוֹרֶה עַל דָּבָר קָטָן, וּמֵאָה הוּא שְׁלֵמוּת הַמִּסְפָּר (כַּנַּ״ל סְעִיף ב). אֲבָל לְאִידָךְ, זֶה שֶׁהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (מֵאָה) בָּא בְּגִילּוּי לְמַטָּה בִּכְדֵי לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת הַמַּ״ה דְּהַנְּשָׁמָה — הוּא מִצַּד הַמַּעֲלָה שֶׁבְּ׳מָה׳ הַמְשֻׁכֶּכֶת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁאֵין הָאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, הִיא (בְּעִיקָּר) עַל־יְדֵי מֹשֶׁה[25]. וְכַיָּדוּעַ[26], שֶׁתּוֹרָה - תּוֹרַת מֹשֶׁה, הִיא אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא.**

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בְּהַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁעַל־יְדֵי מֹשֶׁה - תּוֹרָה, לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי מֵאָה בְּרָכוֹת. כִּי תּוֹרָה הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וְלָכֵן גַּם הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, הִיא נִמְשֶׁכֶת בִּפְנִימִיּוּת (בְּדוּגְמַת אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה[27]**). וְלָכֵן, גַּם הַיִּרְאָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי־זֶה הִיא הֶרְגֵּשׁ פְּנִימִי יוֹתֵר**[28]. ד) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לוֹמַר, דְּ׳מָה׳ וּמֵאָה, יֵשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם מַעֲלָה. דְּזֶה שֶׁהַמַּ״ה הוּא בְּהֶעְלֵם**[29] וּבִכְדֵי שֶׁיָּבֹא לְגִילּוּי הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת מֵאָה, אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת — הוּא מִפְּנֵי הַמַּעֲלָה שֶׁבְּמֵאָה לְגַבֵּי ׳מָה׳. וְלָכֵן, לְשׁוֹן ׳מָה׳ מוֹרֶה עַל דָּבָר קָטָן, וּמֵאָה הוּא שְׁלֵמוּת הַמִּסְפָּר (כַּנַּ״ל סְעִיף ב). אֲבָל לְאִידָךְ, זֶה שֶׁהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (מֵאָה) בָּא בְּגִילּוּי לְמַטָּה בִּכְדֵי לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת הַמַּ״ה דְּהַנְּשָׁמָה - הוּא מִצַּד הַמַּעֲלָה שֶׁבְּ׳מָה׳ הַמְשֻׁכֶּכֶת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁאֵין הָאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, הִיא (בְּעִיקָּר) עַל־יְדֵי מֹשֶׁה**[25]. **וְכַיָּדוּעַ**[26], **שֶׁתּוֹרָה - תּוֹרַת מֹשֶׁה, הִיא אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא.**

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בְּהַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁעַל־יְדֵי מֹשֶׁה - תּוֹרָה, עניין יראת ה׳ שעל זה מדובר בפסוק זה **לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי מֵאָה בְּרָכוֹת. כִּי תּוֹרָה** שנלמדת בהבנה והשגה ונקלטת היטב בשכל האדם **הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וְלָכֵן גַּם הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁאֵין הָאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, הִיא (בְּעִיקָּר) עַל־יְדֵי מֹשֶׁה**[25]. **וְכַיָּדוּעַ**[26], **שֶׁתּוֹרָה - תּוֹרַת מֹשֶׁה, הִיא אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא.**

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בְּהַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁעַל־יְדֵי מֹשֶׁה - תּוֹרָה, לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי מֵאָה בְּרָכוֹת. כִּי תּוֹרָה הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וְלָכֵן גַּם הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, הִיא נִמְשֶׁכֶת בִּפְנִימִיּוּת (בְּדוּגְמַת אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה[27]**). וְלָכֵן, גַּם הַיִּרְאָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי־זֶה הִיא הֶרְגֵּשׁ פְּנִימִי יוֹתֵר**[28]. ד) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לוֹמַר, דְּ׳מָה׳ וּמֵאָה, יֵשׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם מַעֲלָה. דְּזֶה שֶׁהַמַּ״ה הוּא בְּהֶעְלֵם**[29] וּבִכְדֵי שֶׁיָּבֹא לְגִילּוּי הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת מֵאָה, אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת — הוּא מִפְּנֵי הַמַּעֲלָה שֶׁבְּמֵאָה לְגַבֵּי ׳מָה׳. וְלָכֵן, לְשׁוֹן ׳מָה׳ מוֹרֶה עַל דָּבָר קָטָן, וּמֵאָה הוּא שְׁלֵמוּת הַמִּסְפָּר (כַּנַּ״ל סְעִיף ב). אֲבָל לְאִידָךְ, זֶה שֶׁהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (מֵאָה) בָּא בְּגִילּוּי לְמַטָּה בִּכְדֵי לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת הַמַּ״ה דְּהַנְּשָׁמָה -**

---

25) ראה לקו״ת שם צב, א [ושם, שזהו ע״ד ההמשכה שע״י מאה ברכות]. ובאוה״ת פרשתנו ע׳ תקסב (בפירוש השני) דזהו״ע ״לגבי משה מילתא זוטרתי היא״. 26) ראה גם לקו״ת ואתחנן ג, סע״ד. 27) ראה לקו״ת ויקרא ב, ג. שה״ש כד, ב. ובכ״מ. 28) ויש לקשר זה עם המבואר בתניא פמ״ב (הובא באוה״ת שבהערה 25 בפירוש הראשון) דפירוש לגבי משה מילתא זוטרתי היא, הוא לגבי הדעת שבכל אחד מישראל, כי דעת הוא בחי׳ פנימיות, דנוסף לזה ששכל בכלל הוא פנימי, הנה במוחין גופא, עיקר ענין הפנימיות הוא בדעת. 29) ראה לעיל סעיף ג׳, שבההעלם דמ״ה – שני ענינים: זה שנה״ב מעלמת ומסתרת עליו. וזה שמצד עצמו הוא בהעלם להיותו למעלה מגילוי. ומ״ש בפנים דבזה שהוא בהעלם הוא למטה מבחי׳ מאה – הוא, לכאורה, גם בנוגע להעלם שמצד עצמו. ד״מאה״ בא בגילוי גם למטה, משא״כ מ״ה (מצד עצמו) הוא מוכרח להיות בהעלם (בעצמותו), ובכדי לבוא בגילוי (בהדרגות שלמטה ממנו) הוא דוקא ע״י ההמשכה ד״מאה״.

ביאור בדרך אפשר

הוא מִצַּד הַמַּעֲלָה שֶׁבְּ'מָה' לְגַבֵּי מֵאָה ולכן התחלת העניין היא ב"מאה" ומזה מתעלים למעלה היותר גדולה, "מה". **וְעַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת מֵאָה לְעוֹרֵר הַמַ"ה, מִיתְוַסֵּף עִילּוּי גַּם בִּבְחִינַת מֵאָה (כְּדִלְקַמָּן סְעִיף ח־ט)** וגם זה מהווה הוכחה למעלה של ה"מה" לגבי ה"מאה", כי מפני גודל המעלה של ה"מה" בכוחו ויכולתו להוסיף מעלה ויתרון ב"מאה".

ה) וְיוּבָן זֶה האמור לעיל שמצד אחד יש מעלה ב"מה" ומצד שני יש מעלה ב"מאה" **עַל־פִּי הַמְבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **זֶה שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ תער"ב**[30], **שֶׁהַחִילּוּק בֵּין אוֹר הַמְמַלֵּא לְאוֹר הַסּוֹבֵב,** מבואר בהרחבה בתורת החסידות שהאור האלוקי מאיר לעולמות בשני אופנים: אור ה"ממלא כל עלמין", הוא האור המוגבל, המתלבש ונקלט ונרגש בכל נברא לפי עניינו והחיות ניכרת ונרגשת בו. ואור ה"סובב כל עלמין", האור הבלתי מוגבל שלמעלה מהתלבשות בעולמות ובנבראים באופן פנימי אלא מאיר לכולם בשווה, ועל כך מבואר כאן שההבדל בין 'אור הממלא' ל'אור הסובב' הוא לא רק באופן שבו הם מתגלים ומאירים אלא **הוּא גַּם בְּשָׁרְשָׁם לִפְנֵי הַצִּמְצוּם** שכן אמנם לפני הצמצום שהיה באור האין־סוף (כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים) לא הייתה הארה של אור מוגבל, אבל גם לכוח הגבול יש מקור ושורש בעצמיות האלוקות. **דְּזֶה שֶׁאוֹר הַקַּו** האור המצומצם והמוגבל המאיר כקו דק **(אוֹר הַמְמַלֵּא) מִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים** בצורה פנימית והאור מותאם לכלים, **הוּא (לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁהַמְשָׁכָתוֹ** של 'אור הממלא' **הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם, אֶלָּא) לְפִי שֶׁגַּם בְּשָׁרְשָׁם** של שני האורות **לִפְנֵי הַצִּמְצוּם הוּא אוֹר שֶׁבִּבְחִינַת גְּבוּל [דְּזֶהוּ שֶׁגַּם לִפְנֵי הַצִּמְצוּם יֵשׁ עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת**[31]**]** כמבואר בעומק ובהרחבה בתורת החסידות, הגבול שלמעלה מהצמצום, אינו מגבל ומצמצם אלא מגלה ומאיר אור אין־סוף, אלא שהגבול מגלה אור אין־סוף בצורה מוגבלת, ומגלה אור אין־סוף בעשר ספירות הגנוזות, אלא שהגבול מגלה אור אין־סוף בעשר ספירות הגנוזות בצורה מוגבלת, ומגלה אור אין־סוף בעשר ספירות הגלויות בצורה מוגבלת, ומגלה אור אין־סוף בעולמות בצורה מוגבלת, ומגלה אור אין־סוף בנבראים בצורה מוגבלת, ומגלה אור אין־סוף בנבראים בצורה מוגבלת, ומגלה אור אין־סוף בנבראים

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ הַחִילּוּק ההבדל **בֵּין אוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל** כפי שהוא באור אין סוף שלפני הצמצום **(הַשֹּׁרֶשׁ דְּאוֹר הַסּוֹבֵב** שמאיר לעולמות בדרך ׳סובב׳ ו׳מקיף׳ מלמעלה) **וְהָאוֹר שֶׁבִּבְחִינַת גְּבוּל** כפי שהוא באור אין סוף שלפני הצמצום **(הַשֹּׁרֶשׁ דְּאוֹר הַמְמַלֵּא** המאיר בעולמות בצמצום והתאמה לגדרי הנבראים ומתלבש בהם ו׳ממלא׳ אותם). **שֶׁאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל, הוּא (לֹא בִּכְדֵי לְהָאִיר** לעולמות ולנבראים בצורה שתהיה גלוייה ומורגשת בהם, **אֶלָּא) גִּילּוּי הָעֶצֶם** ולכן אינו מותאם לפי ערך הנבראים. **וַהֲגַם שֶׁגַּם גִּילּוּי זֶה** של האור הבלי־גבול **הוּא בִּשְׁבִיל אֵיזוֹ כַּוָּנָה** (**שֶׁהֲרֵי לְמַעְלָה אֵין שַׁיָּךְ הֶכְרֵחַ חַס־וְשָׁלוֹם** לא ייתכן שההארה של העצם לא מאירה בשביל כוונה ותכלית אלא רק מכיוון שאין לה ברירה, כי לכל עצם מאיר יש אור שמאיר ומתפשט ממנו, כי למעלה שום דבר אינו בהכרח, והקדוש־ברוך־הוא לא מוגבל, חס ושלום בשום כללים) ובכל זאת, אף שגילוי האור הבלי־גבול הוא לשם מטרה ותכלית, אין הדבר דומה להתגלות אור הגבול כדי להאיר את העולמות, והכוונה והתכלית שלשמה מאיר האור הבלי־גבול לא גורמת לו שום הגבלה, וטעם הדבר הוא, כי – **הַכַּוָּנָה בְּגִילּוּי אוֹר זֶה** אור אין סוף הבלי־גבול, **הִיא שֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי כָּזֶה שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא (לֹא לְהָאִיר** ולהשפיע אור לעניין מסויים **אֶלָּא) גִּילּוּי הָעֶצֶם**[36] העצם עצמו, כלומר, אמנם גם לגילוי האור הבלי־גבול יש מטרה ותכלית, אבל היא לא קשורה למי שמקבל את האור ונהנה ממנו (כך שאם יש בו מדידה והגבלה, גם באור יש הגדרה מסוימת), אלא הכוונה והתכלית היא כדי שהעצם עצמו יתגלה, ולכן אין זה גורם שום גדר של גבול באור. **וְלָכֵן, בְּאוֹר זֶה אֵין שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ מְדִידָה וְהַגְבָּלָה** מכל סוג שהוא (ואין בו **עֶשֶׂר סְפִירוֹת** שהם הצורה והאופן

ביאור בדרך אפשר

שבהם האור האלוקי ׳מצטייר׳ בגדרים והגבלות כמו חכמה, חסד וכד׳ **גַּם בְּהֶעְלֵם,** אפילו לא עניין של גבול בהעלם (כמו ״עשר ספירות הגנוזות״) **וְגַם לְאַחֲרֵי שֶׁמֵּאִיר בְּכֵלִים וּבְעוֹלָמוֹת,** גם לאחר שהאור הבלי־גבול עובר צמצום ומיעוט ומאיר בעולמות, והוא אמנם ״סובב״ אבל ״סובב כל עלמין״) **אֵינוֹ בָּא בָּהֶם בְּהִתְלַבְּשׁוּת,** כמו אור ה״ממלא כל עלמין״ **וְרַק מַקִּיף עֲלֵיהֶם, סוֹבֵב. וְהָאוֹר שֶׁלְּהָאִיר הָעוֹלָמוֹת,** אור הגבול שכוונתו ותכליתו להאיר בעולמות (לא כמו אור הבלי גבול שכוונתו ותכליתו להיות גילוי של העצם) **הֲגַם שֶׁגַּם אוֹר זֶה הוּא דָּבוּק בְּהָעֶצֶם וּמֵעֵין הָעֶצֶם,** כמבואר לעיל, **מִכָּל־מָקוֹם מִכֵּיוָן שֶׁאוֹר זֶה הוּא בִּשְׁבִיל הָעוֹלָמוֹת,** ולכך נועד מלכתחילה, **הָעוֹלָמוֹת תּוֹפְסִים מָקוֹם לְגַבֵּיהּ, וְלָכֵן גַּם כְּמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם,** בהיותו מושרש באור אין סוף הבלי גבול שלפני הצמצום **שֶׁאָז אֵינוֹ שַׁיָּךְ שֶׁיָּאִיר בָּעוֹלָמוֹת** מוגבלים שאינם ׳כלי׳ לאור בלתי מוגבל, **יֵשׁ בּוֹ בְּהֶעְלֵם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה (עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת), וּלְאַחֲרֵי שֶׁמֵּאִיר בַּכֵּלִים וּבָעוֹלָמוֹת, הוּא מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם** בהתלבשות פנימית, בהתאמה לפי ערכם, כפי שנתבאר לעיל.

ו) וּמְבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר[37], במאמרי תער״ב הנ״ל **דְּהַמָּשָׁל עַל זֶה** ההבדל בין כוח הגבול (השורש לאור הממלא כל עלמין) וכוח הבלי גבול (השורש לאור הסובב כל עלמין) כפי שהם באור אין סוף שלפני הצמצום **בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבָּאָדָם** (ככתוב **מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקָה**[38] היינו שמהתבוננות בדברים כפי שהם באדם ניתן לקבל מושג על הדברים כפי שהם למעלה באלוקות), **הוּא הַחִילּוּק בֵּין הָרָצוֹן לִשְׁאָר הַכֹּחוֹת,** כפי שממשיך ומבאר. **דְּזֶה שֶׁכָּל הַכֹּחוֹת מִתְלַבְּשִׁים בְּאֵבְרֵי הַגּוּף**

---

36) ראה לקו״ת ויקרא ב, ג. שה״ש כד, ב. ובכ״מ. 37) ויש לקשר זה עם המבואר בתניא פמ״ב (הובא באוה״ת שבהערה 25 בפירוש הראשון) דפירוש לגבי משה מילתא זוטרתי היא, הוא לגבי הדעת שבכל אחד מישראל, כי דעת הוא בחי׳ פנימיות, דנוסף לזה ששכל בכלל הוא פנימי, הנה במוחין גופא, עיקר ענין הפנימיות הוא בדעת. 38) ראה לעיל סעיף ג׳, שבההעלם דמ״ה – שני ענינים: זה שנה״ב מעלמת ומסתרת עליו. וזה שמצד עצמו הוא בהעלם להיותו למעלה מגילוי. ומ״ש בפנים דבזה שהוא בהעלם הוא למטה מבחי׳ מאה – הוא, לכאורה, גם בנוגע להעלם שמצד עצמו. ד״מאה״ בא בגילוי גם למטה, משא״כ מ״ה (מצד עצמו) הוא מוכרח להיות בהעלם (בעצמותו), ובכדי לבוא בגילוי (בהדרגות שלמטה ממנו) הוא דוקא ע״י ההמשכה ד״מאה״.

ביאור בדרך אפשר

למשל, כוח הראייה מלובש בעין בהתאמה מלאה ל'כלי' העין ובהתלבשות פנימית **(דּוּגְמַת אוֹר הַמְמַלֵּא שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת** ונקלט בהם בפנימיות), **וְהָרָצוֹן הוּא** כוח כללי שלא מלובש באף אחד מהאברים הפרטיים אלא **מַקִּיף אֶת כָּל אֵבְרֵי הַגּוּף (דּוּגְמַת הַסּוֹבֵב** שמאיר בכל העולמות והנבראים במידה שווה), וגדר ההבדל בין כוח הרצון לשאר הכוחות **הוּא, כִּי כָּל הַכֹּחוֹת, גַּם לִפְנֵי שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּאֵבְרֵי הַגּוּף**[39], כפי שהם עדיין בנפש עצמה **הֵם מְצִיאוּת (שֶׁמַּחְזִיק לְהַנֶּפֶשׁ** כי עצם הנפש הוא למעלה מהכוחות הפרטיים המוגדרים ואין לו כל הגדרה פרטית), **וְלָכֵן כְּשֶׁנִּמְשָׁכִים** הכוחות הפרטיים המוגדרים **בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, הֵם מִתְלַבְּשִׁים בָּהֶם** בצורה פנימית. **וְהָרָצוֹן, אֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ,** ואינו מוגדר ככוח שנחשב מציאות נפרדת מהנפש עצמה **וְכָל עִנְיָנוֹ הוּא הַטָּיַת וְהַמְשָׁכַת הַנֶּפֶשׁ** עצמה, **וְלָכֵן גַּם כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ** כוח הרצון **בְּאֵבְרֵי הַגּוּף** ופועל בגוף בצורה נרגשת **אֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם, וְרַק מַקִּיף עֲלֵיהֶם.**

וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר[40], הנזכר במאמרי תער"ב **שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּהַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה, הוּא הַחִילּוּק שֶׁבֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת. דְּתוֹרָה, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה (מְצִיאוּת כְּבִיכוֹל** עם הגדרות מיוחדות ומסויימות של 'חכמה'), **הַמְשָׁכָתָהּ לְמַטָּה בָּאָדָם הִלּוּמְדָהּ הִיא בְּפְנִימִיּוּת,** כטבעו של דבר המובן היטב בשכל שהוא נקלט במוחו של האדם הלומד בצורה פנימית, וכמו שכתוב **וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי**[41] להורות שהתורה נקלטת באדם הלומד תורה בצורה פנימית, כמו שהמזון הגשמי נקלט בתוך המעיים. **וְהַמִּצְוֹת שֶׁהֵם רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, גִּילּוּי הָעַצְמוּת,** עצמותו ומהותו של הקדוש ברוך הוא בעצמו (ולא רק כוח פרטי מסויים, כמו כוח החכמה העליונה) **הַמְשָׁכָתָם** של המצוות **לְמַטָּה בָּאָדָם הַמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת הִיא בְּאוֹפֶן דְּמַקִּיף וְהֶעְלֵם, שֶׁהָאוֹר דְּהַמִּצְוָה** האור האלוקי העליון שנמשך מלמעלה למטה על ידי קיום המצוות **אֵינוֹ נִרְגָּשׁ בְּהָאָדָם**[42] בצורה גלוייה ואינו נקלט בו בפנימיות.

דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה זִיכּוּךְ בְּהָאָדָם, שֶׁלָּכֵן מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה[43], כי לאחר שהאדם התעדן והזדכך הוא בא לקיום מצוות נוספות, הרי למרות שהזיכוך הוא השפעה פנימית ומדובר על שינוי מהותי באדם, בכל זאת אין ללמוד מכאן שהמצווה ממשיכה באדם אור אלוקי בפנימיות, כי הזיכוך שעל ידי קיום מצוה **הוּא רַק פְּעוּלַת** ההשפעה והתוצאה של **הָאוֹר דְּהַמִּצְוָה, אֲבָל הָאוֹר** האלוקי **עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְגָּשׁ בּוֹ**[44] באדם שעשה את המצווה. **בְּדוּגְמַת הָרָצוֹן שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, דַּהֲגַם שֶׁהָרָצוֹן פּוֹעֵל** ומשפיע **בְּאֵבְרֵי הַגּוּף** ואכן לא מדובר בנטיית הנפש שנשארת מופשטת, אלא יש לרצון בהחלט השפעה על הגוף הגשמי, **הָרָצוֹן עַצְמוֹ אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה בָּהֶם** בצורה גלוייה וניכרת ואינו מתלבש בהם.

וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר [בְּסִיּוּמוֹ, בְּהַחֵלֶק שֶׁמְּבָאֵר הַפָּסוּק וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ, אַל תִּקְרֵי 'מָה' אֶלָּא מֵאָה], דְּבִכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה בגוף **הָרָצוֹן** האלוקי העליון **דְּהַמִּצְוֹת עַצְמוֹ,** ולא רק הפעולה וההשפעה שלו (לא כמו בנפש האדם שפעולת הרצון באה לגילוי בגוף אבל הרצון עצמו הוא נטייה נפשית שלא נרגשת בגלוי) **הוּא עַל־יְדֵי בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת** ונמצא שמעשה המצווה ממשיך את פעולת הרצון (והזיכוך של האדם, כמבואר לעיל) ואילו ברכת המצוות ממשיכה את הרצון העליון עצמו.

ביאור בדרך אפשר

הַגּוּף (דּוּגְמַת אוֹר הַמְמַלֵּא שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת), וְהָרָצוֹן הוּא מַקִּיף אֶת כָּל אֵבְרֵי הַגּוּף בְּשָׁוֶה (דּוּגְמַת הַסּוֹבֵב), הוּא, כִּי כָּל הַכֹּחוֹת, גַּם לִפְנֵי שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּאֵבְרֵי הַגּוּף[39], הֵם מְצִיאוּת (שֶׁמַּחְזִיק לְהַנֶּפֶשׁ), וְלָכֵן כְּשֶׁנִּמְשָׁכִים בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, הֵם מִתְלַבְּשִׁים בָּהֶם. וְהָרָצוֹן, אֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ, וְכָל עִנְיָנוֹ הוּא הַטָּיַת וְהַמְשָׁכַת הַנֶּפֶשׁ, וְלָכֵן גַּם כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף אֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם, וְרַק מַקִּיף עֲלֵיהֶם. וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר[40], שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּהַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה, הוּא הַחִילּוּק שֶׁבֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת. דְּתוֹרָה, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה (מְצִיאוּת כְּבִיכוֹל), הַמְשָׁכָתָהּ לְמַטָּה בָּאָדָם הִלּוּמְדָהּ הִיא בְּפְנִימִיּוּת, וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי[41]. וְהַמִּצְוֹת שֶׁהֵם רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, גִּילּוּי הָעַצְמוּת, הַמְשָׁכָתָם לְמַטָּה בָּאָדָם הַמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת הִיא בְּאוֹפֶן דְּמַקִּיף וְהֶעְלֵם, שֶׁהָאוֹר דְּהַמִּצְוָה אֵינוֹ נִרְגָּשׁ בְּהָאָדָם[42]. דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה זִיכּוּךְ בְּהָאָדָם, שֶׁלָּכֵן מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה[43], הוּא רַק פְּעוּלַת הָאוֹר דְּהַמִּצְוָה, אֲבָל הָאוֹר עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְגָּשׁ בּוֹ[44]. בְּדוּגְמַת הָרָצוֹן שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, דַּהֲגַם שֶׁהָרָצוֹן פּוֹעֵל בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, הָרָצוֹן עַצְמוֹ אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה בָּהֶם. וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר [בְּסִיּוּמוֹ, בְּהַחֵלֶק שֶׁמְּבָאֵר הַפָּסוּק וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ, אַל תִּקְרֵי 'מָה' אֶלָּא מֵאָה], דְּבִכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה הָרָצוֹן דְּהַמִּצְוֹת עַצְמוֹ, הוּא עַל־יְדֵי בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ עִנְיַן חַיָּב אָדָם

---

39) ח"א ע' פה ואילך. כמה פרטים דלקמן בפנים – מבוארים בהמאמרים (דההמשך) שלפני המאמר ד"ה ועתה ישראל, ובמאמר זה (בתחלתו) מובאים הם בקיצור. 40) ראה בארוכה המשך הנ"ל פט"ו ואילך. 41) עיקר גילוי הגבול דהאור הוא לאחרי שנמשך ומתגלה בהכלים. וגילוי הגבול דהאור שע"י הצמצום הוא – שהוא בערך להתלבש בכלים (המשך הנ"ל ספל"ב. ועוד). 42) ראה בכ"ז שם פכ"ט ואילך. 43) דענין זה הוא גם באור הגבול – ראה בארוכה המשך הנ"ל פט"ז. ובכ"מ. 44) המשך הנ"ל פמ"ח.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ עִנְיַן חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, מֵאָה הוּא בַּכֶּתֶר (רָצוֹן), וְעַל־יְדֵי הַמֵּאָה בְּרָכוֹת, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי בִּרְכַּת הַמִּצְוֹות, שכאמור לעיל יש בהן מעלה מיוחדת לגבי ברכות אחרות (של השבח וההודאה) **נִמְשָׁךְ הָרָצוֹן בְּגִילוּי.**

ז) **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה, חֲרֵי הָעִנְיָן דְּמַקִּיף וּפְנִימִי הַמְבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁעַל זֶה בָּא הַמָּשָׁל דְּרָצוֹן** כמשל לכוח ׳מקיף׳ **וְשֵׂכֶל** כמשל לכוח ׳פנימי׳, **הוּא אוֹר הַמְמַלֵּא** המאיר ומתלבש באופן פנימי **וְאוֹר הַסּוֹבֵב** המאיר בדרך ׳מקיף׳, **וּמַה נּוֹגֵעַ כָּאן לְבָאֵר הַחִילּוּק בֵּין תּוֹרָה וּמִצְוֹות** ולפרט שהתורה היא בדוגמת אור פנימי והמצוות הן בדוגמת אור מקיף.? **וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, בְּהַקְדִּים דְּזֶה שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל**[45], שהם העיקר והמטרה והתכלית של הבריאה (כמאמר חכמינו ז״ל על הפסוק ״בראשית ברא אלקים״ שהעולם נברא בשביל התורה ובשביל ישראל ששניהם נקראים בפסוקים ״ראשית״) **הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לֹא רַק לִבְרִיאַת הָעוֹלָם** הזה הגשמי שבו התורה ובני ישראל ירדו ונתלבשו בגשמיות **אֶלָּא גַּם לְכָל הַגִּילוּיִים** ההארות והתפשטות של האור האלוקי (כל מה שאינו עצם המאור עצמו נקרא ׳גילויים׳, היינו התגלות והתפשטות של העצם), **גַּם לְהַגִּילוּיִים** של האור האלוקי האין־סופי **שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם, וַאֲפִילוּ לְהַגִּילוּי דְּאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל שֶׁהוּא גִּילוּי הָעֶצֶם** של הָעֶצֶם עצמו. **שֶׁהֲרֵי הַכַּוָּנָה בְּכָל הַגִּילוּיִים** גם בדרגות הכי נעלות **הִיא בִּכְדֵי שֶׁעַל־יָדָם יִהְיֶה אַחַר־כָּךְ** לאחר ריבוי צמצומים וירידה של האור מדרגה לדרגה בסדר השתלשלות העולמות **בְּרִיאַת הָעוֹלָם [וְגַם הַגִּילוּי שֶׁאֵינוֹ לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָמוֹת** אור שלמעלה מהעולמות שההתגלות שלו לא נועדה מלכתחילה בשביל התהוות עולמות ונבראים מוגדרים ומוגבלים **אֶלָּא גִּילוּי הָעֶצֶם** עצמו, **הוּא לְפִי שֶׁכָּךְ עָלָה**

ביאור בדרך אפשר

בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהָאוֹר הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת יוּמְשַׁךְ מֵהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת[46] ונמצא כי בסופו של דבר גם האור שלמעלה משייכות לעולמות מאיר כדי שלאחר מכן תהיה ממנו הארה השייכת לעולמות, ואם כן, גם הגילוי הזה קשור לבריאה**], וּמִכֵּיוָן שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם** שתחילת התהליך שלה היא בעצם העובדה שיש גילויים מחוץ לעצם **הִיא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, נִמְצָא שֶׁגַּם כָּל הַגִּילוּיִים** החל מהנעלים ביותר, כולל האור שלמעלה משייכות לעולמות, **הֵם בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל.**

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּהַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל זֶה שֶׁנִּמְשְׁכוּ שְׁנֵי הַגִּילוּיִים דְּסוֹבֵב וּמְמַלֵּא, גִּילוּי הָעֶצֶם וְגִילוּי שֶׁלְּהָאִיר הָעוֹלָמוֹת, הוּא מִפְּנֵי שֶׁבַּתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל יֵשׁ דּוּגְמַת שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה כלומר, מעתה, לאחר שנתבאר שגם התגלות האור שלמעלה מעולמות קשורה, בסופו של דבר, בכוונה האלוקית של בריאת העולמות, מובן שגם ״גילוי העצם״ ולא רק הגילויים שלצורך הבריאה הם בשביל התורה ובשביל ישראל, יש לומר שלאמתו של דבר, הטעם הפנימי לכך שהאור האלוקי מתגלה בשני אופנים אלו הוא מפני שהם מקבילים לעניינם של התורה וישראל שבשבילם נברא העולם, כפי שממשיך ומבאר. **דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה** של גבול ובלי גבול כפי שהם **בַּתּוֹרָה, הֵם תּוֹרָה** שעניינה התלבשות פנימית, כוח הגבול, **וּמִצְוֹות** שעניינם אור מקיף, האור הבלי־גבול, **וּבְיִשְׂרָאֵל** שני העניינים האמורים (המקבילים ל״סובב׳ ו׳ממלא׳ – בלי גבול וגבול ותורה ומצוות) **הֵם שֵׂכֶל** הפועל בהתלבשות פנימית, ככוח הגבול **וְרָצוֹן** הפועל בתור כוח מקיף, בלי גבול **[דְּזֶה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם יֵשׁ שֵׂכֶל וּמִדּוֹת הוּא בְּעִיקָּר בְּיִשְׂרָאֵל,** כמאמר חכמינו ז״ל **אָדָם אַתֶּם - אַתֶּם קְרוּיִין אָדָם**[47], על שם ״אדמה לעליון״ וכשם שיש שכל ומידות בספירות העליונות, יש שכל ומידות בנפש האדם, כי כוחות הנפש נשתלשלו מענינים אלה כפי שהם

1 לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, מֵאָה הוּא בַּכֶּתֶר
2 (רָצוֹן), וְעַל־יְדֵי הַמֵּאָה בְּרָכוֹת, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי
3 בִּרְכַּת הַמִּצְוֹות, נִמְשָׁךְ הָרָצוֹן בְּגִילוּי.
4 ז) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה, חֲרֵי הָעִנְיָן דְּמַקִּיף
5 וּפְנִימִי הַמְבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁעַל זֶה
6 בָּא הַמָּשָׁל דְּרָצוֹן וְשֵׂכֶל, הוּא אוֹר הַמְמַלֵּא וְאוֹר
7 הַסּוֹבֵב, וּמַה נּוֹגֵעַ כָּאן לְבָאֵר הַחִילּוּק בֵּין תּוֹרָה
8 וּמִצְוֹות. וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, בְּהַקְדִּים דְּזֶה
9 שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל
10 יִשְׂרָאֵל[45], הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לֹא רַק לִבְרִיאַת
11 הָעוֹלָם אֶלָּא גַּם לְכָל הַגִּילוּיִים, גַּם לְהַגִּילוּיִים
12 שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם, וַאֲפִילוּ לְהַגִּילוּי דְּאוֹר הַבְּלִי־
13 גְּבוּל שֶׁהוּא גִּילוּי הָעֶצֶם. שֶׁהֲרֵי הַכַּוָּנָה בְּכָל
14 הַגִּילוּיִים הִיא בִּכְדֵי שֶׁעַל־יָדָם יִהְיֶה אַחַר־כָּךְ
15 בְּרִיאַת הָעוֹלָם [וְגַם הַגִּילוּי שֶׁאֵינוֹ לְהָאִיר אֶת
16 הָעוֹלָמוֹת אֶלָּא גִּילוּי הָעֶצֶם, הוּא לְפִי שֶׁכָּךְ עָלָה
17 בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהָאוֹר הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת יוּמְשַׁךְ
18 מֵהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת[46]], וּמִכֵּיוָן
19 שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל
20 יִשְׂרָאֵל, נִמְצָא שֶׁגַּם כָּל הַגִּילוּיִים הֵם בִּשְׁבִיל
21 הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל.
22 **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לוֹמַר, דְּהַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל זֶה
23 שֶׁנִּמְשְׁכוּ שְׁנֵי הַגִּילוּיִים דְּסוֹבֵב
24 וּמְמַלֵּא, גִּילוּי הָעֶצֶם וְגִילוּי שֶׁלְּהָאִיר הָעוֹלָמוֹת,
25 הוּא מִפְּנֵי שֶׁבַּתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל יֵשׁ דּוּגְמַת שְׁנֵי
26 עִנְיָנִים אֵלֶּה. דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה בַּתּוֹרָה הֵם תּוֹרָה
27 וּמִצְוֹות, וּבְיִשְׂרָאֵל הֵם שֵׂכֶל וְרָצוֹן [דְּזֶה שֶׁבְּנֶפֶשׁ
28 הָאָדָם יֵשׁ שֵׂכֶל וּמִדּוֹת הוּא בְּעִיקָּר בְּיִשְׂרָאֵל,
29 אָדָם אַתֶּם - אַתֶּם קְרוּיִין אָדָם[47], וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל

---

45) המשך הנ״ל שם. וראה שם ר״פ קכח. סה״מ תרצ״ט ע׳ 48. תש״ג ע׳ 125. 46) פמ״ט (ע׳ פז) ואילך. 47) איוב יט, כו.

ביאור בדרך אפשר

1 למעלה באלקות **וּמִזֶּה** שהדבר קיים בבני ישראל **נִשְׁתַּלְשֵׁל כֵּן גַּם**
2 **בְּאוּמוֹת הָעוֹלָם** שלמעשה גם להם יש שכל ומידות].
3 **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דְּזֶה שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר מָשָׁל עַל סוֹבֵב**
4 **וּמְמַלֵּא מֵרָצוֹן** שהוא בדוגמת אור הסובב **וְשֵׂכֶל** שהוא בדוגמת אור
5 הממלא **שֶׁבָּאָדָם, וּבְהֶמְשֵׁךְ לְזֶה**
6 **בְּאוּר הַחִילּוּק בֵּין מִצְוֹות**
7 **לְתוֹרָה,** שהוא מקביל להבדל האמור
8 כך שמצוות הן הרצון ותורה היא
9 כוחות פנימיים, ולעיל נשאלה השאלה
10 מדוע הדבר חשוב לנושא המדובר
11 במאמר, **הוּא (גַּם) בִּכְדֵי לְרַמֵּז**
12 **שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ דִּשְׁנֵי הַגִּילּוּיִים**
13 **(גִּילּוּי הָעֶצֶם** שהוא השורש של
14 אור הסובב **וְגִילּוּי שֶׁלְּהָאִיר**
15 **הָעוֹלָמוֹת** שהוא השורש של אור
16 הממלא) **הוּא (דּוּגְמַת) שְׁנֵי**
17 **עִנְיָנִים אֵלֶּה שֶׁבַּתּוֹרָה**
18 **וְיִשְׂרָאֵל.**
19 **וְזֶה מוֹסִיף בַּהֲבָנַת הָעִילּוּי**
20 המעלה והיתרון **דִּשְׁנֵי גִּילּוּיִים**
21 **הַנַּ"ל, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם לֹא רַק עִנְיָן**
22 **הַגִּילּוּי** שהוא, כאמור, התפשטות
23 מחוץ לעצם **אֶלָּא גַּם דּוּגְמָא**
24 **לְהָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל**
25 **שֶׁשָּׁרְשָׁם הוּא בְּהָעַצְמוּת** כפי
26 שנתבאר לעיל שמאחר ותורה וישראל
27 הם עיקר התכלית, הרי גם הגילויים
28 שלמעלה מהארה בעולמות, הם,
29 לאמיתו של דבר בשביל התורה
30 וישראל.
31 **ח) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר זֶה**
32 **שֶׁיָּדוּעַ**[48] בתורת החסידות
33 **שֶׁהַאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא**
34 **הַנִּמְשֶׁכֶת** מלמעלה **מֵעַצְמָהּ,** ללא
35 הקדמת 'אתערותא דלתתא' מצד האדם
36 **בִּכְדֵי לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא**
37 **דִּלְתַתָּא** מצד האדם, **הִיא מִמָּקוֹם**
38 **שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא**
39 **מַגַּעַת לְשָׁם** וכאשר התחלת הענין
40 היא בהתעוררות מלמטה מצד האדם,
41 אין בכוחה להמשיך אתערותא דלעילא ממקור נעלה כל כך. **דִּלְכְאוֹרָה**

1 כֵּן גַּם בְּאוּמוֹת הָעוֹלָם]. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר
2 דְּזֶה שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר מָשָׁל עַל סוֹבֵב וּמְמַלֵּא
3 מֵרָצוֹן וְשֵׂכֶל שֶׁבָּאָדָם, וּבְהֶמְשֵׁךְ לְזֶה בֵּאוּר
4 הַחִילּוּק בֵּין מִצְוֹות לְתוֹרָה, הוּא (גַּם) בִּכְדֵי
5 לְרַמֵּז שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ דִּשְׁנֵי הַגִּילּוּיִים (גִּילּוּי הָעֶצֶם
6 וְגִילּוּי שֶׁלְּהָאִיר הָעוֹלָמוֹת) הוּא (דּוּגְמַת) שְׁנֵי
7 עִנְיָנִים אֵלֶּה שֶׁבַּתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל. וְזֶה מוֹסִיף
8 בַּהֲבָנַת הָעִילּוּי דִּשְׁנֵי גִּילּוּיִים הַנַּ"ל, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם
9 לֹא רַק עִנְיָן הַגִּילּוּי אֶלָּא גַּם דּוּגְמָא לְהָעִנְיָנִים
10 דְּתוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם הוּא בְּהָעַצְמוּת.
11 ח) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר זֶה שֶׁיָּדוּעַ[48]
12 שֶׁהַאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא
13 הַנִּמְשֶׁכֶת מֵעַצְמָהּ בִּכְדֵי לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא
14 דִּלְתַתָּא, הִיא מִמָּקוֹם שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא
15 מַגַּעַת לְשָׁם. דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ בֵּאוּר, הֲרֵי זֶה שֶׁאֵין
16 אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם, הוּא כִּי לְגַבֵּי
17 דַּרְגָּא זוֹ, הַ'תַּתָּא' אֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם [וְיֵשׁ
18 לְהוֹסִיף, דְּזֶה שֶׁאֵין תְּפִיסַת מָקוֹם לְהַנִּבְרָאִים
19 לְגַבֵּי דַּרְגָּא זוֹ, הוּא כִּי הַשֹּׁרֶשׁ דְּסוֹבֵב (שֶׁמִּמֶּנּוּ
20 נִמְשֶׁכֶת אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא זוֹ) הוּא הָאוֹר שֶׁעִנְיָנוֹ
21 הוּא לֹא לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָמוֹת אֶלָּא גִּילּוּי הָעֶצֶם],
22 וְאֵיךְ נִמְשָׁךְ מִשָּׁם אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא בִּכְדֵי
23 לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא. וְעַל־פִּי הַנַּ"ל יֵשׁ
24 לוֹמַר, דְּעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהוּא גִּילּוּי הָעֶצֶם
25 הוּא דּוּגְמַת עִנְיָן זֶה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי־זֶה נִרְגָּשׁ
26 שֶׁהַכַּוָּנָה בּוֹ הִיא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְלָכֵן נִמְשֶׁכֶת
27 מִמֶּנּוּ אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא בִּכְדֵי לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא
28 דִּלְתַתָּא. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּעַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת
29 הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא לְעוֹרֵר הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,

ביאור בדרך אפשר

42 **צָרִיךְ בֵּאוּר** מדוע זה כך, **הֲרֵי זֶה שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא**
43 **מַגַּעַת לְשָׁם, הוּא כִּי לְגַבֵּי דַּרְגָּא זוֹ, הַ'תַּתָּא'** המטה, התחתון
44 **אֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם** ולהתעוררות שלו אין 'נגיעה' והשפעה לגבי דרגה
45 עליונה זו **[וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּזֶה שֶׁאֵין תְּפִיסַת מָקוֹם לְהַנִּבְרָאִים**
46 התחתונים **לְגַבֵּי דַּרְגָּא** אלוקית
47 נעלית **זוֹ, הוּא כִּי הַשֹּׁרֶשׁ** והמקור
48 **דְּסוֹבֵב (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשֶׁכֶת**
49 **אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא זוֹ) הוּא**
50 **הָאוֹר שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא לֹא לְהָאִיר**
51 **אֶת הָעוֹלָמוֹת אֶלָּא גִּילּוּי**
52 **הָעֶצֶם,** שכמבואר לעיל אין זו הארה
53 עם דיקה ושייכות לנבראים], **וְאֵיךְ**
54 מלכתחילה **נִמְשָׁךְ מִשָּׁם**
55 **אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא בִּכְדֵי**
56 **לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** והרי
57 כל ענייני התחתונים לא תופסים מקום
58 שם?
59 **וְעַל־פִּי הַנַּ"ל יֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל־**
60 **יְדֵי־זֶה שֶׁהָאוֹר שֶׁהוּא גִּילּוּי**
61 **הָעֶצֶם הוּא דּוּגְמַת עִנְיָן זֶה**
62 **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל,** עניין הרצון המקיף
63 שלמעלה מהשכל הפנימי (כמבואר
64 לעיל), **עַל־יְדֵי־זֶה נִרְגָּשׁ** באור
65 הבלי־גבול עצמו, למרות שאכן כל
66 ענייני העולמות התחתונים לא תופסים
67 מקום לגביו **שֶׁהַכַּוָּנָה בּוֹ הִיא**
68 **בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְלָכֵן** כיוון שעם
69 כל הריחוק והפער העצום בינו ובין
70 העולמות התחתונים בכל זאת נרגש בו
71 שהוא בשביל ישראל **נִמְשֶׁכֶת**
72 **מִמֶּנּוּ אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא**
73 **בִּכְדֵי לְעוֹרֵר אִתְעָרוּתָא**
74 **דִּלְתַתָּא** בבני ישראל כפי שהם
75 למטה.
76 **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף,** אשר לא זו בלבד
77 שלמעלה ניכרת השייכות לבני ישראל
78 (והדבר גורם המשכת אתערותא
79 דלעילא ממקור כל כך עליון) אלא
80 יתירה מזו **דְּעַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת**
81 **הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא לְעוֹרֵר**
82 **הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, מִיתְוַסֵּף עִילּוּי בְּהָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא**

---

48) ושני ענינים בזה: גם בהיותם כלולים בנפש אינם הארת הנפש, אלא שהנפש (שהיא בלתי מוגבלת) כוללת כחות מוגבלים; ולכן, המשכתם מהנפש (עוד לפני שמתלבשים באברי הגוף) הוא ע"י צמצום, שעי"ז הם נעשים בערך להתלבש באברי הגוף — בדוגמת שני הענינים (דלעיל ס"ה) בהגבול דאור הקו, כמו שהוא לפני הצמצום וכמו שנמשך ע"י הצמצום (ראה המשך הנ"ל פ"ג ופל"ב).

מיתְוַסֵּף עִילוּי בְּהָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא וּבְהַמְּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשֶׁכֶת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא. כִּי[49] עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלָּה בּוֹ עוֹד יוֹתֵר הַכַּוָּנָה שֶׁבּוֹ, וְגַם זֶה שֶׁהוּא דּוּגְמַת עִנְיָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם הוּא בְּהָעַצְמוּת.

ט) **וְזֶהוּ** וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה גוֹ׳ אַל תִּקְרֵי מָה אֶלָּא מֵאָה, דְּזֶה שֶׁהַ׳כְּתִיב׳ הוּא מָה, וְהַ׳קְרֵי׳ הוּא מֵאָה, דְּ׳כְּתִיב׳ וּ׳קְרֵי׳ הֵם הֶעְלֵם וְגִילוּי[50], הוּא, כִּי מֵאָה הוּא הַסּוֹבֵב, וּבְשָׁרְשוֹ הָאוֹר דְּגִילוּי הָעֶצֶם — גִּילוּי, וְ׳מָה׳ הוּא הַמַּ״ה דְּהַנְּשָׁמָה, שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם. דְּעַל־יְדֵי שֶׁהַנְּשָׁמָה נַעֲשֵׂית נִבְרָא[51], הַמַּ״ה שֶׁבָּהּ הוּא בְּהֶעְלֵם (וּבִכְדֵי שֶׁיָּבֹא לְגִילוּי הוּא עַל־יְדֵי הַמְּשָׁכַת בְּחִינַת מֵאָה, כַּנַּ״ל סְעִיף ג׳ וד׳). וְהִנֵּה הֶעְלֵם זֶה הוּא לְמַטָּה מִגִּילוּי. וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[52] שֶׁ׳כְּתִיב׳ הוּא לְמַעְלָה מִ׳קְרֵי׳, יֵשׁ לוֹמַר, דְּהַהֶעְלֵם דְּהַמַּ״ה דְּנִשְׁמָה שֶׁמְּרוּמָז בָּזֶה שֶׁ׳מָה׳ הוּא הַ׳כְּתִיב׳, הוּא לא למטה מגילוי אלא העלם נעלה מאד, למעלה מגילוי, זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה מוּשְׁרֶשֶׁת בַּהֶעְלֵם הָעַצְמִי דְּהָעַצְמוּת העלם שהוא בוודאי למעלה מגילוי. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּזֶה שֶׁמֵּאָה הוּא הַ׳קְרֵי׳ הגילוי שֶׁל הַ׳כְּתִיב׳ דְּ׳מָה׳ הנעלם, הוּא, כִּי עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה דְּמֵאָה לְעוֹרֵר הַמַּ״ה, (כמבואר לעיל שבסופו של דבר ״מאה ברכות״ היא הדרך לעורר יראת ה׳), נִרְגָּשׁ בּוֹ במאה עצמו (כַּנַּ״ל סוֹף סְעִיף ח) שֶׁהוּא דּוּגְמַת וְגִילוּי הַמַּ״ה דְּיִשְׂרָאֵל היינו שההעלם הנעלה מורגש בתוך הגילוי.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּיִשְׂרָאֵל עַצְמָם, דְּעַל־יְדֵי שֶׁהַנְּשָׁמָה מְאִירָה אֶת הַגּוּף הנעלית התחתון, שֶׁבּוֹ (דַּוְקָא) הוּא בְּחִירַת הָעַצְמוּת[53], כמבואר בתניא: ״ובנו בחרת מכל עם ולשון, הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם״, נִיתְוַסֵּף עִילוּי בְּהַנְּשָׁמָה עצמה, (כשם שה״מאה״ הפועל את גילוי ה״מ״ה״ מתעלה בעצמו על ידי זה) וְעַל־דֶּרֶךְ לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁהַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה נִיזּוֹנֶת מֵהַגּוּף[54]. וִיהִי־רָצוֹן שֶׁבְּקָרוֹב מַמָּשׁ יְקוּיִם הַיִּעוּד[55] וְהָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר, וּבַעַל הַהִילוּלָא הגאון המקובל

ביאור בדרך אפשר

1 עצמה **וּבְהַמָּקוֹם** הנעלה מאד, למעלה מאור השייך לעולמות,
2 **נִמְשֶׁכֶת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא. כִּי**[49] **עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלָּה בּוֹ**
3 **עוֹד יוֹתֵר הַכַּוָּנָה שֶׁבּוֹ,** שהוא ״בשביל ישראל״, **וְגַם זֶה שֶׁהוּא**
4 **דּוּגְמַת עִנְיָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם הוּא בְּהָעַצְמוּת,** אף זה
5 מתגלה יותר ומודגש יותר על ידי
6 שיש ממנו אתערותא דלעילא שמגיעה
7 למטה ופועלת אתערותא דלתתא (וכל
8 זה, למרות שבעבודה מצד בני ישראל
9 עצמם, באתערותא דלתתא שלא
10 קדמה לאתערותא דלעילא, אכן אין
11 עבודת האדם מגעת לשם, וכפי
12 שנתבאר).

13 ט) **וְזֶהוּ וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה גוֹ׳**
14 **אַל תִּקְרֵי מָה אֶלָּא מֵאָה, דְּזֶה**
15 **שֶׁהַ׳כְּתִיב׳** הלשון הכתוב בפסוק
16 **הוּא מָה, וְהַ׳קְרֵי׳** לפי דרשת
17 חכמינו ז״ל על הפסוק **הוּא מֵאָה,**
18 **דְּ׳כְּתִיב׳ וּ׳קְרֵי׳ הֵם הֶעְלֵם**
19 (כתיב) **וְגִילוּי**[50] (קרי), כמובא
20 באגרת הקודש שבספר התניא: ״... כי
21 הקרי הוא לפי ההבנה הנגלית לנו
22 והכתיב הוא למעלה מההבנה, שתיבה
23 זו ככתיבתה אין לה לבוש בבחינת
24 ההבנה ובקריאתה בפה יש לה לבוש״,
25 **הוּא, כִּי מֵאָה** שהוא הקרי, הגילוי,
26 **הוּא הַסּוֹבֵב, וּבְשָׁרְשוֹ** של אור
27 הסובב באור אין סוף שלפני הצמצום
28 הוא **הָאוֹר דְּגִילוּי הָעֶצֶם -**
29 **גִּילוּי, וְ׳מָה׳** שהוא הכתיב, העלם
30 **הוּא הַמַּ״ה** הביטול העצמי
31 **דְּהַנְּשָׁמָה, שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם**
32 למעלה מגילוי. **דְּעַל־יְדֵי**
33 **שֶׁהַנְּשָׁמָה** שהיא במקורה ושורשה
34 חלק אלוקה ממעל אבל לאחר ירידתה
35 מדרגה לדרגה **נַעֲשֵׂית נִבְרָא**[51],
36 מציאות מוגדרת בפני עצמה **הַמַּ״ה**
37 **שֶׁבָּהּ הוּא בְּהֶעְלֵם** והביטול לא
38 ניכר ולא נרגש **(וּבִכְדֵי שֶׁיָּבֹא**
39 הביטול העצמי הנעלם **לְגִילוּי**

ביאור בדרך אפשר

40 **הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת מֵאָה, כַּנַּ״ל סְעִיף ג׳ וְד׳).**
41 **וְהִנֵּה הֶעְלֵם זֶה** בשונה מהעלם שאינו מתגלה כי נעלה מכדי להתגלות
42 **הוּא לְמַטָּה מִגִּילוּי** וכאשר הנשמה מגיעה לדרגה יותר גבוה (על ידי
43 ״מאה״) הוא כן מתגלה. **וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ**[52] **שֶׁ׳כְּתִיב׳** הנעלם **הוּא**
44 **לְמַעְלָה מִ׳קְרֵי׳** הגלוי, **יֵשׁ**
45 **לוֹמַר, דְּהַהֶעְלֵם דְּהַמַּ״ה**
46 **דְּנִשְׁמָה שֶׁמְּרוּמָז בָּזֶה שֶׁ׳מָה׳**
47 **הוּא הַ׳כְּתִיב׳, הוּא** לא למטה
48 מגילוי אלא העלם נעלה מאד, למעלה
49 מגילוי, **זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה מוּשְׁרֶשֶׁת**
50 **בַּהֶעְלֵם הָעַצְמִי דְּהָעַצְמוּת**
51 העלם שהוא בוודאי למעלה מגילוי.
52 **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּזֶה שֶׁמֵּאָה**
53 **הוּא הַ׳קְרֵי׳** הגילוי **שֶׁל**
54 **הַ׳כְּתִיב׳ דְּ׳מָה׳** הנעלם, **הוּא,**
55 **כִּי עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה דְּמֵאָה**
56 **לְעוֹרֵר הַמַּ״ה,** (כמבואר לעיל
57 שבסופו של דבר ״מאה ברכות״ היא
58 הדרך לעורר יראת ה׳), **נִרְגָּשׁ בּוֹ**
59 במאה עצמו **(כַּנַּ״ל סוֹף סְעִיף**
60 **ח) שֶׁהוּא דּוּגְמַת וְגִילוּי**
61 **הַמַּ״ה דְּיִשְׂרָאֵל** היינו שההעלם
62 הנעלה מורגש בתוך הגילוי.
63 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּיִשְׂרָאֵל**
64 **עַצְמָם, דְּעַל־יְדֵי שֶׁהַנְּשָׁמָה**
65 הנעלית **מְאִירָה אֶת הַגּוּף**
66 התחתון, **שֶׁבּוֹ (דַּוְקָא) הוּא**
67 **בְּחִירַת הָעַצְמוּת**[53], כמבואר
68 בתניא: ״ובנו בחרת מכל עם ולשון,
69 הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו
70 לגופי אומות העולם״, **נִיתְוַסֵּף**
71 **עִילוּי בְּהַנְּשָׁמָה** עצמה, (כשם
72 שה״מאה״ הפועל את גילוי ה״מ״ה״
73 מתעלה בעצמו על ידי זה) **וְעַל־דֶּרֶךְ**
74 **לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁהַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה**
75 **נִיזּוֹנֶת מֵהַגּוּף**[54]**. וִיהִי־רָצוֹן**
76 **שֶׁבְּקָרוֹב מַמָּשׁ יְקוּיִם הַיִּעוּד**[55]
77 **וְהָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר,**
78 **וּבַעַל הַהִילוּלָא**

---

49) פנ״ב (ס״ע צב ואילך). 50) תהלים מ, ט. וראה תניא פ״ה (ט, סע״ב ואילך). 51) ראה תניא פמ״ו (סו, סע״א) — הובא בהמשך הנ״ל שם. 52) אבות פ״ד מ״ב. 53) ראה גם המשך תרס״ו ע׳ קכט. 54) פרש״י ר״פ בראשית. 55) ראה בארוכה ד״ה וידבר אלקים ה׳תשכ״ח סעיף ז (תורת מנחם סה״מ סיון ס״ע של ואילך). וראה עד״ז בהנסמן לעיל הערה 36. יחזקאל לד, לא. יבמות סא, א. וש״נ. לקו״ת שה״ש כד, א. נוסף שעי״ז נשלמת הכוונה שבשבילה נמשך הגילוי. ראה אגה״ק סי״ט (קכח, א). וראה גם המשך חייב אדם לברך תרל״ח בסופו (ע׳ עח) בענין הכתיב וקרי דמה ומאה (אלא שהביאור שם הוא

ביאור בדרך אפשר

1 רבי לוי יצחק, אביו של הרבי שנסתלק
2 בכ"ף אב (בשנת תש"ד) **בְּתוֹכָם,**
3 **וְנֵלֵךְ כּוּלָּנוּ בִּמְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת**

1 הַהִילוּלָא בְּתוֹכָם, וְנֵלֵךְ כּוּלָּנוּ בִּמְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת
2 לְאַרְצֵנוּ בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בַּעֲגָלָא דִּידַן מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

4 **לְאַרְצֵנוּ בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ,**
5 **בַּעֲגָלָא דִּידַן** במהירות שלנו (מהר
6 לפי המושגים שלנו) **מַמָּשׁ.**

באו"א). ראה ביאוה"ז לאדהאמ"צ פינחס קטו, א. סה"מ תש"ד ע' 33 ואילך. ראה אגה"ק שם. תניא פמ"ט (ע, רע"א) וראה בארוכה סה"ש תורת שלום ע' 120 ואילך. המשך וככה תרל"ז פצ"א־ב. וראה גם סה"ש תו"ש ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ. ישעי' כו, יט.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנ"א, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מער"ח מנ"א והקודמו, בו שואל שעומד הוא להזמין פרשיות לתפילין לבני משפחתו שהם ממוצא חסידי חב"ד ומסתפק באיזה אופן יכתבו.

ולפלא הספק בזה, כי הרי כלל ופס"ד הוא, דבאתרי' (השייכים) דרב נהוג כרב, והקושיא ששואל כי לדעתו, הנהגה הנרצה בעיני הקב"ה היא שנוהגים בה רוב כלל ישראל. לפלא על קושיא זו, שהרי פשוט שגם רבנו הזקן רצה לתקן תפילין באופן שיהי' רצוי בעיני הקב"ה, ופשוט שבזמן רבנו הזקן היו הנוהגים באופנים שהורה פחות מאשר עתה שנתפשטה תורת החסידות בכו"כ חוגים ובכל זה ציוה לתקן דוקא באופן שהורה, והלואי כבר הי' עוזב דרכו לחפש קושיות וסתירות ויתחיל ללכת בדרך הישרה בהקדמת נעשה לנשמע, הוא הדרך שהורו רבותינו נשיאינו הק' שהוא גם דרך כללי לכלל ישראל, ע"ד המבואר מהרב המגיד [שהוא רבו גם של בעל ההפלאה, רבו של הר"ן אדלער רבו של החתם סופר], במעלת שער הי"ג הכולל כל הי"ב שערים, עיין בהקדמת שער הכולל להסידור.

ומ"ש שעדיין אינו מרגיש יכולת ללמוד ולהרגיש את תורת החסידות, גם נוסף על זה יש לו עיכובים בזמן.

הנה פשוט שאין הקב"ה עושה ח"ו תורתו פלסתר, ובתורתו כתוב שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וכיון שמכבר הגיעה אליו הידיעה על דבר תורת החסידות, ולא עוד אלא שגם התחיל ללמדה, חל עליו בכל תוקף ציווי רז"ל, (עירובין סד, א) כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה [ז.א. שגם הוא מודה שגם היא שמועה היא כמו השמועה הנאה, אלא שבשבילו אינו נאה] העונש ר"ל מבהיל הוא, עי"ש, שמהנ"ל פשוט שיכול הוא, והעיכובים אפשר להתגבר עליהם, וכל יום שעובר מבלי לימודו תורת החסידות היא אבדה שאינה חוזרת לא רק בלימוד החסידות אלא גם בנוגע ללימוד תורת הנגלה, כיון שבזהר הק' קורא לפנימיות התורה נשמתא דאורייתא, משא"כ לנגלה - בשם גופא דאורייתא, והתוארים שבתורה מדוייקים הם, ורואים במוחש שחסרון קטן בנשמה נרגש בכל הגוף, וק"ל.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

בס"ד. שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנחם־אב, ה'תשכ"ז.

בלתי מוגה

א. מאמר א (כעין שיחה) ד"ה והי' עקב תשמעון וגו' (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

ב. מצינו בנוגע לענינים הקשורים עם הקביעות בימי החודש, ובנדו"ד, עשרים באב, שיכול להיות בהם שינוי מצד הקביעות בימי השבוע.

ולדוגמא[1] - בנוגע לראש השנה (שענינו מתחיל כבר ארבעים יום לפנ"ז - בעשרים באב, שהוא בבחי' "ארבעים יום קודם יצירת הולד"[2]), שקשור עם ימי החודש (ולא עם ימי השבוע), ואעפ"כ, יש בו שינוי מצד הקביעות בימי השבוע - שכאשר יו"ט של ר"ה חל בימות החול, אזי "מצות היום בשופר"[3], ואילו ביו"ט של ר"ה שחל בשבת, מתעוררת שקו"ט בנוגע לתקיעת שופר.

ובהקדמה - שמצד ענינו של היו"ט אין מקום לאסור תק"ש, שהרי ציווי הקב"ה על תק"ש בר"ה הוא מלכתחילה על מנת כן שיתקעו בשופר למרות היותו יו"ט, ואדרבה: היו"ט של ר"ה גורם הענין דתק"ש, ולכן לא שייך לומר שבגלל היו"ט יהי' איסור לתקוע בשופר (כמו האיסור להשתמש בכלי שיר בכל יו"ט), וע"ד שאין סניגור נעשה קטיגור[4] (במכ"ש מזה ש"אין קטיגור נעשה סניגור"[5]); משא"כ ביו"ט של ר"ה שחל בשבת, שהאיסור הוא מצד שבת שהוא דבר צדדי. ואכן, בזמן שביהמ"ק הי' קיים היו תוקעין רק במקדש, אבל לא בגבולין[6] (וגם לאחרי חורבן ביהמ"ק מצינו שבבית דינו של הרי"ף היו תוקעין בר"ה שחל בשבת[7], ועאכו"כ לעתיד לבוא, שאז "יתקע בשופר גדול"[8]).

ועד"ז בנוגע לעשרים באב שחל בשבת - מתעוררת שאלה הן בנוגע לענין ה"יאָרצייט" [לא בנוגע לתפלה וקדיש שנעשים בו ביום, אלא בנוגע לנתינת הצדקה בממון (שזהו אופן נתינת הצדקה של אבא חלקי'[9]) ובנוגע לענין התענית], והן בנוגע ל"קרבן העצים",

- כמסופר בגמרא[10] "כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה, (ולהעיר, שענין זה הי' יכול להיות רק בבית שני, ולא בבית ראשון - כידוע החילוק ביניהם[11], שענינו של בית שני שייך לבעלי תשובה, ואילו ענינו של בית ראשון שייך לצדיקים, שלכן לא הסכים הקב"ה שיבנה ע"י דוד, ש"דם לרב שפכת"[12], כי אם ע"י שלמה, ש"שלום גו' בימיו"[13], באופן ד"קיימא סיהרא באשלמותא"[14], ומזה מובן, שחסרון עצים בלשכה הי' יכול להיות רק בבית שני), ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכו'", ולכן בכל שנה היו משפחות אלו מתנדבין משלהם ומביאים קרבן, ואחד הזמנים לזה הוא עשרים באב -

האם להקדים ולעשותם לפני השבת, או לאחר ולעשותם לאחרי השבת[15], כדלקמן.

ג. הביאור בענין "זמן עצי כהנים (שחל בשבת) .. מאחרין ולא מקדימין"[16], והתיווך בין פירוש

---

1) ראה גם תו"מ חמ"ט ע' 397. וש"נ.

2) ראה גם שיחת כ"ף מנ"א דאשתקד סכ"ז (תו"מ חמ"ז ס"ע 279). וש"נ.

3) ר"ה כו, ב. כז, א.

4) אע"פ שהאיסור לתקוע ("קטיגור") הו"ע כללי ביו"ט, ואינו ענין מיוחד בר"ה דוקא ("סניגור").

5) ברכות נט, רע"א. וש"נ.

6) ר"ה רפ"ד ובפרש"י. וראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, א ואילך. ובכ"מ.

7) ראה ר"ן, ריטב"א ומלחמת ה' להרמב"ן ר"ה שם. מגיד משנה לרמב"ם הל' שופר פ"ב ה"ט. וראה גם התוועדויות תשמ"ה ח"א ע' 466 ואילך. וש"נ.

8) ישעי' כז, יג. וראה לקו"ת שם נח, א ואילך. ובכ"מ.

9) ראה תענית כג, ב.

10) שם כח, א.

11) ראה תו"מ חל"ח ע' 164. וש"נ.

12) דברי הימים־א כב, ח.

13) שם, ט.

14) ראה זח"א רכה, ב. שמו"ר פט"ו, כו.

15) ולהעיר, שבפורים דמוקפות חומה שחל בשבת - יש ענינים שנעשים בו ביום (כמו אמירת "ועל הנסים"), יש ענינים שנעשים בערב שבת, ויש ענינים שנעשים לאחרי השבת (טושו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ו).

16) מגילה ה, א.

רש"י ש"אכתי לא מטא זמן חיובייהו", עם פירושו על הרי"ף, שהמשפחות שמביאים בערב שבת "אינם רוצים שיכנסו בזמנם" (שמזה משמע שלולי זאת היו יכולים להקדים), שזהו תוספת ביאור לכך ש"אכתי לא מטא זמן חיובייהו" - חיוב מצד דין נדר שתלוי בדעת הנודר - דכיון ש"אינם רוצים שיכנסו בזמנם", היתה דעתם לכתחילה שכשחל בשבת יביאו למחרתו. ולכן אין זה שייך לענין הצדקה, שבודאי מוטב להקדים לערב שבת[17] -

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"ט ע' 129 ואילך.

* * *

ד. מאמר ב (כעין שיחה) ד"ה ועתה ישראל וגו' (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

ה. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק[18] "כל המצוה"[19], "כפשוטו, ומדרש אגדה אם התחלת במצוה גמור אותה וכו'",

- שבהכרח לפרש "כל המצוה" כפשוטו, דקאי על כל המצוות, שבזכותם יכנסו לארץ, אלא כיון שיש בזה דוחק, שהרי באותה שעה (לאחרי ר"ח שבט דשנת הארבעים, קודם הכניסה לארץ) לא היו בידם אלא מספר מועט מתרי"ג המצוות[20] (ללא המצוות התלויות בארץ, דיני הימים טובים[21] וכיו"ב[22]), לכן מוסיף הפירוש ש"כל המצוה" קאי על גמר המצוה[23], היינו, שהכניסה לארץ היא ע"י בנ"י שגומרים את העבודה[24], "שאינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה".

ומוסיף, "שנאמר[25] ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם, אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמרוה ישראל נקראת על שמם" - שמזה מובן, שכן הוא גם (א) בנוגע לאלו שלא היו אשמים בחטא המרגלים, כמו במשה שלא הספיק לגומרה מצד אונס[26], ואעפ"כ אינה נקראת על שמם, (ב) בנוגע לאלו שלא רצו להכנס לארץ, אלא שהיו פחותים מבני עשרים שנה ולכן לא חלה עליהם הגזירה, ואעפ"כ נקראת על שמם - כמו אלו מבנ"י שהשתמטו מלעזור למשה להתעסק עם עצמות יוסף, ואעפ"כ נקראת על שמם.

ולאידך: גם התחלת המצוה ללא אפשרות לסיימה היא עשי' של מצוה, שלכן הבדיל משה ג' ערי מקלט, אף שלא היו קולטות עדיין[27].

---

17) בנוגע לפרטי הדעות בענין התענית - ראה הנסמן בלקו"ש שבפנים הערה 30. וראה גם תו"מ חי"ט ע' 30. וש"נ.

ולהעיר, שע"פ מנהג החסידים (על יסוד תורת הבעש"ט (נסמן בתו"מ חמ"ז ע' 124) על הפסוק (משפטים כג, ה) "עזוב תעזוב עמו", שאין לשבור את הגוף ע"י תעניות וסיגופים כו') שאין מתענים, ומחליפים זאת בענין של שמחה ואור בגילוי (ראה גם תו"מ חמ"ט ע' 267 הערה 4. וש"נ) - הרי זה יכול להיות ביום השבת עצמו, שמצוה לענגו בעונג אכילה ושתי', בבשר שמן ויין ישן, באופן שיש גם הנאת הגוף.

וסיים, שיקויים היעוד (ישעי' כו, יט) "הקיצו ורננו שוכני עפר" - בתחיית המתים, שתהי' בביאת משיח צדקנו, בעגלא דידן.

18) פרשתנו ח, א.

19) בהתחלת השיחה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי הכריזו והודיעו שהביאור בפירוש רש"י בפרשת השבוע יהי' בפסוק זה.

20) אף שאפילו מצוה אחת גדלה מעלתה ביותר כו'.

21) וגם לא ראש חודש - שהרי יתכן שיכנסו לארץ מיד, לפני ר"ח הבא (שהרי לא ידעו שמשה - שלא יכנס לארץ - לא יסתלק עד שבעה באדר, ביום שנולד, כיון שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, כפי שיפרש רש"י בר"פ וילך).

22) ולהעיר, שלא היו אצלם גם דיני אבילות (הקשורים עם יאָרצייט) - ובמילא גם לא מצות יבום וחליצה - "שכבר כלו מתי מדבר, ואלו מאותן שכתוב בהן חיים כולכם היום" (פרש"י חוקת כ, כב).

23) אמנם, פירוש זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, כי גם גמר המצוה, ללא התחלתה, אינה "כל המצוה".

24) כולל גם בנוגע לע"ז, ששקולה כנגד כל המצוות (פרש"י שלח טו, כב. ועוד) - כי, אע"פ שלאחרי מלחמת סיחון ועוג, לא הי' אצלם הנסיון דע"ז בנוגע לפועל, מ"מ, היו צריכים לפעול השלמת ותיקון הע"ז דבעל פעור, "אשר לא הטהרנו ממנו עד היום הזה" (יהושע כב, יז. וראה תו"מ ח"מ ע' 247. וש"נ), וחטא העגל שעליו נאמר "וביום פקדי ופקדתי", שאין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל (תשא לב, לד ובפרש"י), ועד כדי כך, שגם לאחרי שעברו את הירדן הי' עמהם פסל מיכה (ראה שופטים יז).

25) יהושע כד, לב.

26) ולכן לא מביא רש"י הראי' מיהודה, ש"מורידין אותו מגדולתו וכו'" (סוטה יג, ב) - שענין זה אינו שייך במי שלא גמר המצוה מצד אונס.

27) פרש"י ואתחנן ד, מא.

וביאור הדיוק "אם התחלת במצוה כו'" - בנוגע למצוה שאינה חיוב על היחיד בפרט, ואעפ"כ, כיון שהתחיל, צריך לגמור[28]. וכמו בני גד ובני ראובן, שרצונם לקבל נחלה בעבר הירדן פעלה התחלת קיום מצות כיבוש ארץ ישראל, ולכן הי' מוטל עליהם חיוב מיוחד לגמור אותה - "חלוצים תעברו לפני בנ"י"[29].

וההוראה מזה[30], בנוגע לחיוב המיוחד בשליחות דהפצת המעיינות חוצה לאלו שהתחילו בזה[31], שעליהם להמשיך ולגמור העבודה[32] -

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"ט ע' 94 ואילך.

28) ועפ"ז מובן גם הצורך והחידוש שבדבר - דלכאורה מאי קמ"ל שצריך לגמור מצוה שנצטווה עלי' והתחיל לעשותה, וכי יעלה על הדעת שיסתפק בהתחלת מצות תפילין ע"י כתיבת ב' פרשיות, בה בשעה שנצטווה לכתוב ד' פרשיות, וכיו"ב.

29) דברים ג, יח.

30) לשלימות הענין - ראה שיחת ש"פ שופטים ס"ג ואילך (לקמן ס"ע 323 ואילך).

31) ומה גם שביקשו ברכות מכ"ק מו"ח אדמו"ר, ונתקיימו הברכות - הרי בודאי שצריכים להתעסק בעניניו כו'; נהנית מהרבי - אזי ארוז את חפציך וסע בעצמך למלא שליחותו!... ואם לאו - השב את הברכות...

32) ועי"ז זוכים לכל הברכות האמורות בפרשה (ח, א) - "למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ גו'", וכן בהתחלת הפרשה: "והי' עקב (המצוות קלות שאדם דש בעקביו - פרש"י) תשמעון וגו'", ועד להברכה ש"יוסף עליכם ככם אלף פעמים", וכדברי משה: "זו משלי", "אבל הוא יברך אתכם כאשר דיבר לכם" (דברים א, יא ובפרש"י) - בלי גבול.

המשך ביאור למסכת מועד קטן ליום רביעי עמ' א

במקום הפסד כמבואר במשנתנו.

דוחה הגמרא את תשובת רב הונא: **אימור דְּשָׁמַעְתָּ לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – אימתי שמעת שרבי אליעזר סובר כמשנתנו במה שאוסר, **בהַרְוָוחָה דְּלֹא טֵירְחָא** – בעשיית מלאכה במקום שאין הפסד אלא שיש בה הרווחה, ואין בה טרחה, אך בדין השני המוזכר במשנתנו, שאסור לעשות מלאכה שיש בה טרחה יתירה אף **בִּמְקוֹם פְּסִידָא, מִי שָׁמַעְתָּ לֵיהּ** – האם שמעת שאסר, וכיון שלא אסר זאת במפורש יתכן שיתיר בזה, ואילו משנתנו אסרה. ואם כן אין לומר שמשנתנו נאמרה כשיטתו.

לכן משיבה הגמרא שמשנתנו נאמרה בשיטת תנא אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא, הָא מַנִּי** – מי שנה את משנתנו, **רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא** בברייתא, **מַעְיָין,** אף **הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה, מַשְׁקִין מִמֶּנּוּ** במועד **אֲפִילּוּ** את **שְׂדֵה בֵית הַבַּעַל,** כיון שמותר לעשות במועד מלאכה שאין בה טרחה יתירה, אף לצורך הרווחה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין מַשְׁקִין אֶלָּא שְׂדֵה בֵית הַשַּׁלְחִין שֶׁחָרְבָה** ויהיה לו הפסד אם לא ישקנה. **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ** – לא הותר להשקות ממעין שיצא בתחילה אף שדה בית השלחין, בין שחרבה ובין שלא חרבה, שמא יפלו גדות המעין ויבוא לתקנן במועד.

מוסיפה הברייתא: **יָתֵר עַל כֵּן** – חומרא יתירה **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה,** שאף **לֹא יַפְנֶה אָדָם** את **אַמַּת הַמַּיִם** מדרך זרימתה הקבוע, **וַיַּשְׁקֶה לְגִינָתוֹ** המלאה בזרעים אף אם היא בית השלחין **וּלְחוּרְבָּתוֹ** – פרדס שחרב מאילנותיו **בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד,** משום שיש בפעולה זו טרחה יתירה, ואסורה אף במקום הפסד.

הגמרא מבארת את דברי רבי יהודה 'אין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה הכוונה **'חָרְבָה', אִילֵימָא חָרְבָה מַמָּשׁ** – אם נפרש שחרבה לגמרי, שיבשו גידוליה ונעשתה שדה בור, **לָמָּה לִי דְּמַשְׁקֵי לָהּ** – למה לו להשקותה, הרי אין בה זרעים שצריך להשקותם. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,** אין הכוונה שחרבה השדה, אלא **שֶׁחָרְבָה מִמַּעְיָין זֶה** – שנתייבש המעין שהיתה רגילה לשתות ממנו, **וְיָצָא לָהּ מַעְיָין אַחֵר** – ונבע בסמוך לה מעין חדש ששותה ממנו, שכיון ששדה זו רגילה לשתות ממעין, אם לא ישקנה תפסד, ואף על פי כן התיר רבי יהודה להשקותה רק ממעין זה ולא ממי גשמים או מי קילון, כיון שיש בכך טרחה יתירה.

לפי זה הגמרא מבארת את המשך דברי הברייתא: **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ.** כוונתו היא, **לֹא שְׁנָא חָרַב מַעְיָינָהּ** שהיתה רגילה לשתות ממנו תחילה, **וְלֹא שְׁנָא לֹא חָרַב מַעְיָינָהּ** אלא עדיין הוא קיים, בשני אופנים אלו **מִמַּעְיָין שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה לֹא** התירו להשקות, שמא יפלו גדותיו ויבוא לתקנן.

מבואר בדברי רבי יהודה, שבמעין היוצא בתחילה התיר להשקות רק שדה בית השלחין שאם לא ישקוה תפסד, ודווקא ממעין ולא ממי הגשמים או ממי הקילון וגם לא להפנות אליה אמת המים, משום שיש בכך טרחה יתירה. נמצא שלדעתו עשיית מלאכה אף שאין בה טרחה יתירה מותרת רק במקום הפסד, ואם יש בה טרחה יתירה אסורה אף במקום הפסד. ונמצא שסבר בשני העניינים כמשנתנו והיא נשנית כשיטתו.

דוחה הגמרא: **וּמִמַּאי** – מנין שמשנתנו נשנית כרבי יהודה, הרי יש לחלק ולומר, **דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֵּית הַשַּׁלְחִין אֵין בֵּית הַבַּעַל לֹא** – שדווקא שדה בית השלחין מותר להשקות, אך שדה בית הבעל אסור, **אֶלָּא בִּמַּעְיָין שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה,** שכיון שהוא חדש חוששים

לקוטי שיחות פרשת עקב כרך יד

א. מהפסוק "ולמדתם אותם את בניכם" שבפרשתנו[1] למדו בגמרא[2] דנשים אינן במצות תלמוד־תורה "דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם, בניכם ולא בנותיכם".

והנה אדמו"ר הזקן בשולחנו[3] מביא הלכה זו ד"אשה אינה במצות תלמוד־תורה כו'" וממשיך: "וכשם שאינה במצות תלמוד־תורה לעצמה, כך אינה במצות תלמוד־תורה לבניה, ופטורה משכר לימוד בניה כו'. ומכל־מקום אם היא עוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאדה שיעסוק בתורה, חולקת שכר עמהם ושכרה גדול, מאחר שהם מצווים ועושים על־ידה". ובסוף הסעיף מסיים "ומכל־מקום גם הנשים[4] חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן לידע אותן כו'".

וצריך להבין:

זה ש"חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן" הוא תלמוד־תורה דהנשים עצמן, וצריך להיות בכל אחת ואחת. העזר לבנה או לבעלה, אינו ענין של לימוד כי־אם ענין של עזר, השייכות שלה היא להשכר דתלמוד־תורה של בנה ובעלה, אינו אלא בזו שיש לה בעל ובן[5] והם זקוקים לעזר, אין כל זה הלכה ודין מיוחד בנשים, כי־אם בכל אחד ואחד העוזר[6] להמחוייב בתלמוד־תורה שיעסוק בתורה (אלא שגם נשים בכלל),

ועל־פי כל זה הוה־ליה להקדים ולהתחיל ש"חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן"[7], ולאחרי־זה ש"אם היא עוזרת כו'".

והנה לכאורה יש לומר, שכיון שכתב דפטורה משכר לימוד בניה - רוצה לסיים עניניה, ד"מכל־מקום אם היא עוזרת כו'". - אבל הא גופא צריך־עיון למה סידר אדמו"ר הזקן המשך דבריו כנ"ל, והרי הוה־ליה להקדים המאוחר, כנ"ל.

ב. והנה בהלכות ברכות השחר[8] כתב אדמו"ר הזקן: שמטעם זה ש"חייבות ללמוד מצוות שלהן לידע היאך לעשותן" נשים מברכות ברכות התורה (ומוסיף אחר־כך עוד טעם) - ומזה שמברכות ברכות התורה על לימודן, מוכח שלימוד הלכות הצריכות להן, הוא אצלן ענין של לימוד התורה (ולא רק הכשר למצוות שלהן).

וצריך להבין:

א) מאין המקור בגמרא דלימוד הנשים את ההלכות הצריכות להן הוא ענין בפני־עצמו, ענין של לימוד תורה, ולא - רק הכנה לקיום מצוות שחייבות בהן. ולכאורה פשטות הלימוד ד"ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם" משמע דאינן בלימוד התורה (כלל), וכלשון אדמו"ר הזקן "אשה אינה במצות תלמוד־תורה"?

ב) יתירה מזו: אמרו רבותינו ז"ל[9]: "נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו כו'". ואם חיובן ללמוד הלכות הצריכות להן הוא ענין של מצוה בפני־עצמה, לימוד תורה, מהי השאלה "במאי זכיין", ובהמענה הוה־ליה־למימר דיש להן זכות של לימוד התורה (הלכות הצריכות) בעצמן (ולא רק "דאיקרויי בנייהו כו'").

ג) במסכת סוטה[10] מקשה הגמרא (בפירוש "אם יש לה זכות תולה לה"): "זכות דמאי, אילימא זכות תורה הא אינה מצווה כו'" - הרי דאין לנשים (מצד־עצמן) זכות תורה (אם לא מטעם דאקרויי כו' ואתנויי כו' כדמסיק שם בגמרא).

ד) חיובן בלימוד ההלכות הצריכות להן, הוא בכדי (כלשון אדמו"ר הזקן) "לידע אותן", "לידע האיך לעשותן" - ואם־כן לכאורה, אשה הבקיאה בדינים שלה כו' ובמילא על־פי־זה אין עליה חיוב

---

1) יא, יט.
2) קידושין כט, ב.
3) הל' ת"ת פ"א הי"ד.
4) בהמ"מ שם נסמן אגור (הלכות תפלה אות ב') ב' ס"ה, והוא בסמ"ק בהקדמה. ועי' ג"כ ספר חסידים סי' שיג. ב"י או"ח סי' מז. רמ"א יו"ד סרמ"ו ס"ו ועוד (ראה מ"מ והערות להל' ת"ת שם).
5) ואף ש"חולקת בשכר" גם באם היא עוזרת לסתם אנשים בלימוד התורה (וראה לקמן סעיף ו־ז ובהערה 45), הרי כאן מדובר רק ע"ד העזר לבנה או לבעלה.
6) ומצוי בפרט בעזר במאד.
7) וכמו שהוא ברמ"א (בשו"ע יו"ד שם) שהקדים הדין דחייבת כו' לדין דעוזרת, אלא שהרמ"א בא בהמשך למ"ש המחבר בנוגע ללימודה בעצמה, משא"כ המשך דברי אדה"ז.
8) סו"ס מז. וראה בהנסמן לעיל הערה 4.
9) ברכות יז, א. ועד"ז בסוטה כא, א.
10) שם.

ללמוד ההלכות[11] לא שייך לחייבה בברכות התורה מטעם זה,

ואם־כן איך הביא אדמו״ר הזקן (בטעם חיובן בברכות התורה) טעם זה כטעם ראשון ועיקרי, והרי אינו שייך בכל הנשים (ולכל היותר הוה־ליה להביאו - כטעם נוסף)[12]?

ג. והביאור בזה:

איתא בגמרא[13] גבי נכרי[14] הלומד תורה: ״שנאמר אשר יעשה אותם האדם גו׳ כהנים לוים וישראלים לא נאמר כו׳ למדת שאפילו נכרי ועוסק בתורה (״בשבע מצוות דידהו״[15] הרי הוא ככהן גדול״. והנה חשיבות זו (ד״הרי הוא ככהן גדול״) הנעשה בנכרי הלומד תורה דשבע מצוות בני נח, היא מצד מעלת לימוד התורה דוקא, וכמו שכתבו בתוספות[16] ד״להכי נקט כהן גדול משום דכתיב[17] יקרה היא מפנינים, ודרשינן[18] מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים כו׳״, שזוהי מעלת התורה[19] (אלא שבבני ישראל על־ידי לימוד התורה נעשה ״קודם לכהן גדול״, ונכרי העוסק בתורה הוא (רק[20] ככהן גדול[18]).

ולכאורה אינו מובן: התורה היא מורשה קהלת יעקב - ניתנה רק לישראל ולא לנכרים, ומה שמותרים ללמוד תורה (אף כי ״נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה״[21]), הוא לפי שנצטוו לקיים ז׳ מצוות בני נח, במילא צריכים הם ללמוד הלכות אלו בשביל לידע האיך לעשות מצוות, אבל מאין להם המעלה דעסק התורה (מעלה זו שאינה בקיום המצוות)?

ועל כן צריך לומר: מאחר שבפועל מחוייבים בני נח ללמוד הלכות דמצוות אלו (- כי בלאו־הכי לא יוכלו לקיימן), הנה אף שלימודם הוא בשביל קיום המצוות, מכל־מקום כיון שעל־כל־פנים מחוייבים ללמוד תורה - יש בהם גם הגדרים דלומד תורה, כולל מעלות הנ״ל.

בסגנון אחר: לימוד תורת ז׳ מצוות על־ידי בני נח, אף שאינו בא לכתחילה מצד־עצמו, כי־אם בשביל דבר אחר - קיום המצוות - היינו שהלימוד הוא הכנה מוכרחת (כעין הכשר) להמצוות, מכל־מקום נעשה על־ידי־זה ענין לעצמו - לימוד התורה מצד־עצמה[22].

ולכן יש בו גם הענין הנפעל על־ידי לימוד התורה - ״הרי הוא ככהן גדול״[23] (אף שאינו בקיום המצוות).

ד. דוגמא לדבר: לכמה דיעות[24] (והלכה כמותן[25]): אחת מד׳ עבודות שמחשבה פוסלת בה, היא הולכת הדם למזבח לזרקו. ומבאר הרגצ׳ובי[26]: דאף שהולכה הכרחית היא (בנידון־זה) בשביל הזריקה שלאחרי־זה[27], נעשה חשיבות בפני־עצמו והוי עבודה שמחשבה בה פוסלת[28].

---

11) ראה ברכ״י (להחיד״א) סי׳ מז אות ז: ״חייבות.. למען דעת הדינין שלהן, ואי בקיאות בהן תו ליכא עלייהו שום סרך חיוב ללמוד״.

12) וכן הקשה בשו״ת בית הלוי (ח״א סי׳ ו) על האגור (לפי הבנת המ״א), ומש״כ שם בכוונת האגור – פשטות לשון האגור אינו משמע כן.

13) ב״ק לח, א. סנהדרין נט, א. ע״ז ג, א.

14) כצ״ל – ראה ס׳ חסרונות הש״ס – ובדפוסים שינו מאימת הצענזאר.

15) סנה׳ שם.

16) ב״ק שם. ע״ז שם ד״ה ה״ה ככה״ג.

17) משלי ג, טו.

18) הוריות יג, א.

19) כן משמע גם ממרז״ל זה עצמו, דאין לומר ש(הלימוד שלו הוא חלק בקיום המצוות שלו, ו)זה שנעשה ככה״ג הוא מצד גודל הענין דקיומם שבע מצות דידהו, כי א״כ כ״ש שכן צ״ל בקיום המצוות ע״י ישראל, ולא מצינו זה בשום מקום. וראה לקו״ש ח״ז ע׳ 49 שוה״ג להערה 11 – אלא שמדברי התוס׳ מוכרח הוא, כבפנים.

20) ראה לקמן הערה 59 הטעם בזה (בפנימיות הענינים).

21) סנהדרין שם.

22) ועפ״ז מקום ביותר לצ״ע בדין נכרי המתנה עם בנ״י שיפרנסו ויחלקו בת״ת דילי׳ – ראה לקמן הערה 43.

23) בבמדב״ר פי״ג, טו הגירסא: ״נכרי המתגייר שלמד תורה ה״ה ככה״ג״ והכוונה בזה שלומד גם שאר חלקי התורה (ולא רק שבע מצוות דידהו) – דאל״כ התנאי ״המתגייר״ אינו (וראה חידושי הרד״ל וחידושי הרש״ש שם), והטעם: כיון שבא להתגייר שרי ללמוד התורה כמ״ש בחדא״ג (שבת לא, א ד״ה א״ל מקרא). אבל ראה שו״ת רעק״א סי׳ מא. וראה שו״ת מחנה חיים ח״א סי׳ ז. ועוד.

והביאור הוא – כבפנים: מכיון שתיכף כשנתגייר נעשה מחוייב המצות, הרי מובן דע״פ תורה מותר הוא ללמוד ההלכות, וא״כ (מכיון דמוכרח בזה ע״פ תורה) יש בלימודו מעלת ויוקר התורה.

24) ת״ק ור״א במשנה (זבחים יג, א). וראה לקמן הערה 27.

25) רמב״ם הל׳ פסוהמ״ק פי״ג ה״ד.

26) ראה צפע״נ עה״ת ר״פ מסעי. מהדו״ת נא, ג. ועד״ז מבאר בכו״כ עניני תורה (וכיו״ב) – ראה במקומות הנ״ל. ובצפע״נ למו״נ ח״א פע״ב (נדפס בצפע״נ עה״ת דברים ע׳ שעב ואילך ובהנסמן שם). וראה לשונו (שם) ״אף שזה סיבה, אך מ״מ זה הכרח ונעשה כמו עצם״.

27) ולדעת הרמב״ם (שם בסוף הפרק) גם אם מהלך במקום שאינו צריך, מחשבה פוסלת בה (כדעת הת״ק. ראה כס״מ שם).

28) ומה שר״ש פליג שם הוא כי ס״ל ד״אפשר בלא הילוך שוחט בצד המזבח״. אמנם בנדון דבר המוכרח בעצם (וע״ד נדו״ד), י״ל שגם ר״ש מודה שנעשה ענין וחשיבות בפ״ע.

ה. ועל־דרך־זה מובן בלימוד התורה דנשים[29]: הא דחייבות ללמוד הלכות הצריכות להן, אם שהוא (לא מצד מצות לימוד התורה מצד־עצמו, כי־אם) בשביל "לידע האיך לעשותן" (היינו שהוא דבר הכרחי בשביל קיום המצוות), בכל זאת נעשה הלימוד ענין בפני־עצמו. ולכן מברכות הן משום זה ברכות התורה[30].

ומאחר שלימוד הלכות (דמצוות אלו) נעשה ענין ותכלית בפני־עצמו (של לימוד התורה), מובן[31] ששוב אין הוא מוגבל רק לשעה ש"צריכה לידע היאך לעשותן" בפועל. ולכן גם האשה היודעת כבר הלכות הצריכות לה, ויודעת "האיך לעשותן", יש לה שייכות[32] ללימוד התורה, ולכן יכולה לברך ברכות התורה.

ועל־פי־זה מובן מה שדייק אדמו"ר הזקן, וכתב בטעם דנשים מברכות ברכות התורה טעם זה דוקא כראשון ועיקרי, שהרי בענין זה יש לנשים שייכות לתורה מצד־עצמה.

ו. אמנם לפי הנ"ל, דחיובן של הנשים ללמוד הלכות הצריכות הוא (לא רק הכשר לקיום המצוות שלהן, אלא גם) ענין של לימוד התורה - תגדלנה ביותר הקושיות דלעיל (סעיפים א־ב)?

והביאור בזה:

אף שנתבאר שבלימוד ההלכות הצריכות להן, יש ענין של לימוד התורה, בכל זאת מכיון שחיוב זה מסובב מחיובן במצוות שלהן, הרי אין לומר על זה שהן "במצות תלמוד־תורה", ובמילא אין שייך לומר שיקבלו על זה שכר כמצווה ועושה במצות תלמוד־תורה,

ועל־דרך המבואר[33] בלימוד התורה דבני נח בשבע מצוות דידהו, דאף שיש בזה מעלת התורה כנ"ל, עד ש"הרי הוא ככהן גדול", בכל זאת "אין מקבלין עליהם שכר כמצווה ועושין אלא כמי שאינו מצווה ועושה".

ועל־פי־זה מובן מה שלא אמר בגמרא דנשים יש להן זכות תורה מצד זה שחייבות ללמוד הלכות הצריכות להן: הא דקאמר בגמרא[34] ד"הא אינה מצווה כו' נהי דפקודי לא מפקדא כו'", הכוונה בזה היא (לא שאין למצוא בנשים חיוב דלימוד התורה, כי־אם) בנוגע (ל"זכות תורה" -) להשכר על מפקדא – מצות לימוד התורה כ"מצווה ועושה", שדוקא שכר זה (דזכות מצות תלמוד־תורה) "מגנא כולי האי".

ולכן בלימוד הלכות הצריכות להן, אם כי יש לאשה בזה יוקר מעלת התורה כו', מכל־מקום אין היא "מצווה ועושה", ואין לה זכות זו דתורה שישנה למצווה ועושה[35].

ז. אמנם בזה "שהיא עוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאודה שיעסוק בתורה, חולקת שכר עמהם ושכרה גדול, מאחר שהם מצווים ועושים על־ידה". (וזהו שמסיים גם בגמרא "לעולם זכות תורה כו' באגרא כו'").

הביאור בזה: לכאורה אינו מובן, למה היא חולקת שכר עמהם בלימוד תורתם מפני שעושים על־ידה - הרי זה בדוגמת נותן כסף לעני, והעני קיים בכסף זה מצוה (כגון שקנה בו מזון לסעודות שבת, וכיוצא בזה) דלא מצינו בשום מקום דיש לנותן הצדקה חלק במצוות שעושה העני בכסף זה (כי־אם רק שכר קיום מצות צדקה)?

והתירוץ בפשטות הוא: כשאדם נותן צדקה לעני, נעשו המעות של העני, ואחר־כך - כשהעני עושה מצוה במעות אלו - הוא עושה המצוה בדיליה: אבל בנידון־דידן, האשה עוזרת לבנה או

29) וראה גם ב"ח סי' מז סד"ה ועוד יש. ובדרישה שם בסוף הסימן.

30) ועפ"ז מובן ג"כ בפשטות דיכולות לברך "ונתן לנו את תורתו" (ראה ביאורי הגר"א או"ח סי' מז ע"ש) שהרי עפ"ז גם להן ניתנה התורה (במ"ת) בנוגע (וע"י) המצות שלהן*. וראה שו"ע אדה"ז סקפ"ז ס"ז (ממ"א שם סק"ג) שמטעם זה אומרות הנשים בברכת המזון "ועל תורתך שלמדתנו".

31) ובפרט לדעת הרמב"ם דלעיל בהערה 27.

32) וי"ל שזהו דיוק ל' אדה"ז "אשה אינה במצות ת"ת" (ולא כתב פטורה מלימוד התורה – וכיו"ב).

*) מובן שאי"ז שייך בב"נ, כי הם לא קיבלו את התורה (ד"החזירה הקב"ה כו'" (ע"ז ב, ב. ועוד) וכנאמר "בחר בנו מכל העמים ונתן לנו כו'") ובמילא מובן שאין מקום שיאמרו "ונתן לנו" כו' (וענין הברכות בכלל אין בהם), משא"כ נשים, דאדרבא, כהקדמה למ"ת נאמר: כה תאמר (ותחלה) לבית יעקב, אלו הנשים (ואח"כ) ותגד לבנ"י, אלה האנשים (יתרו יט, ג ופרש"י שם. שמו"ר פכ"ח, ב). וכ"כ במ"א שבפנים ההערה.

33) ע"ז שם.

34) סוטה שם.

35) וכשמקשה "אילימא זכות תורה הא אינה מצווה כו'" הכוונה גם על התורה שלומדת לדעת לקיים מצוותי'. ועפ"ז יומתק גם הקס"ד "אילימא זכות תורה" שהוא (גם ובעיקר) על ענין זה דתורה (יוקר התורה) שישנו בנשים (וראה לשון רש"י שם) ומ"מהמסקנא "הא אינה כו'" כי גם בזה "אינה מצווה (בתורה) היא" כבפנים.

לבעלה מלכתחילה בקיום המצוה של תלמוד־תורה - היינו שהיא עושה פעולת השתתפות בענין ומצוה זו, עוזרת בעצם המצוה, ולכן חולקת שכר עמהם, מקבלת (חלק ב)שכר לימוד התורה של הבעל והבן[36].

דוגמא לזה מצינו במצות פרו ורבו: כתב הר"ן[37] דאשה אף־על־גב שאינה מצווה בפריה ורביה[38], "מכל־מקום יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו".

והביאור: קיום המצוה של הבעל הוא על־ידי "ודבק באשתו והיו לבשר אחד"[39], היינו שמצות פרו ורבו שהבעל מצווה עליה, נעשית דוקא על־ידי שניהם. ומכיון שהיא מסייעת בהמצוה "יש לה (גם־כן) מצוה"[40].

ועל־דרך־זה הוא בנידון־דידן, כשעוזרת בלימוד התורה הרי שהמצוה נעשית בפועל בהשתתפותה ו(גם) על־ידה, לכן יש לה גם כן מצוה.

ח. אמנם מדברי הר"ן עצמו אינו ברור הפירוש ש"יש לה מצוה", דיש לומר בשני אופנים:

א) "יש לה מצוה (סתם)" - היינו אף שבעצם אין עליה הציווי לקיים פרו ורבו, מכל־מקום מכיון שהיא מסייעת לבעל לקיים את מצוותו, יש לה גם כן מצוה, אבל אין לה ה"מצוה רבה"[41] דפרו ורבו.

ב) "יש לה מצוה" שבנידון־דידן היינו חלק במצות פרו ורבו[42].

ועל־דרך־זה מקום לספק בשכר שיש לה כשעוזרת לבנה לקיים מצות תלמוד־תורה.

והנה מלשון הגמרא "פלגאן בהדייהו" (וכן לשון אדמו"ר הזקן "חולקת שכר עמהם" - ולא נוטלת שכר), מוכח כאופן הב' דיש לה חלק במצות תלמוד־תורה ממש, והיינו כנ"ל: מכיון דמצות תלמוד־תורה של הבעל והבן, שמצווים בזה, נעשית בעזרתה ו(גם) על־ידה, הרי יש לה חלק בקיום מצוותו, היינו חלק במצות תלמוד־תורה, ולכן "פלגאן בהדייהו" - "חולקת שכר עמהם" כמצווה ועושה, "מאחר שהם מצווים ועושים על־ידה"[43].

ועל־דרך־זה יש לומר גם במצות פריה ורביה, שבסיועה לבעלה לקיים מצוותו, יש לה חלק במצוה זו[44].

ט. אמנם על־פי הנ"ל יש לדייק: מאחר שאם היא עוזרת לבנה או לבעלה חולקת שכר עמהם, הרי שיש לה חלק במצות תלמוד־תורה שלהם כמצווה ועושה - ולמה לא הביא זה אדמו"ר הזקן גם בהלכות ברכות התורה, על־כל־פנים כטעם נוסף על שמברכות ברכת התורה[45].

ויובן זה בהקדים קושיית המפרשים[46] על הר"ן:

איתא בגמרא[47]: "ההיא דאתאי כו' (ותבעה את

---

36) וע"ד הפס"ד (הובא לקמן הערה 43) "ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה כו'".

37) רפ"ב דקידושין.

38) יבמות סה, ב: "פרו ורבו גו' וכבשוה – איש דרכו לכבוש ואשה אין דרכה לכבוש".

39) בראשית כ, כד.

40) וכ"ה בנוגע לברכת כהנים, שגם לבני ישראל השומעים את הברכות יש חלק במצוה, מאחר שהכהנים צריכים להם (כדי לקיים מצוותם) – שיהי' למי לברך (וראה חרדים (מ"ע כו' התלויות בפה כו' לקיימן בכל יום, פרק ד' אות יח): וישראל העומדים כו' ומכוונים לבם לקבל ברכתם כו' הם נמי בכלל המצוה. וראה שע"ת לשו"ע או"ח סי' קכח ס"ק ב. ולהעיר מחי' הרשב"א (המיוחס להריטב"א) סוכה לא, ב (ד"ה מאי לאו): דליכא חיוכא אישראל להתברך מצוה דכהן הוא),

וכדמוכח מהדין (שו"ע אדה"ז סי' קכח סעי' לח. מסוטה לח, ב) "עיר כו' שכולה כהנים כו' למי מברכין לא היו יכולים לברך. ועד"ז יש לבאר בעוד כמה וכמה דינים והלכות, ונתבאר בארוכה בההתוועדות. וראה לקו"ש חי"ז ע' 235 (ס"ד) ואילך.

41) תוס' שבת ד' א ד"ה וכי. גיטין מא, ב ד"ה לא תהו.

42) לכאו' משמע דבפו"ר אין לה חלק במצות פו"ר, כי מהא ד(פטרתה תורה ו)אין לה הציווי ע"ז, אף שא"א להמצוה להתקיים רק ע"י סיוע האשה, מוכח שהופקעה משייכותה למצוה זו (דפו"ר) ואין לה אלא מצוה סתם – אבל אינו מוכרח די"ל דהפטור הוא רק מהציווי והחיוב (מטעם כי "הוא ימשול בך", ואשה התובעת כו' (בראשית ג, טז ובפירש"י שם. נדרים כ, ב. בר"ן ופי' הרא"ש שם) ולכן הנשים אין זה בידן ולכן לא חייבתן התורה ע"ז), אבל לא הופקעו משייכות לעצם המצוה.

43) וכהפס"ד בשו"ע יו"ד סי' רמו ס"א ובהגה"ה שם (והל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד): "ומי שא"א לו ללמוד כו' יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה כו' ויחזלוק עמו כו'".

44) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 214 הערה 44. ומה שהר"ן כתב הלשון "(יש לה) מצוה (סתם)" (ולא כתב מצות פו"ר), הוא כי מצד הסברא בלבד אין זה מוכרח (וראה לעיל הערה 42) ואין כוונת הר"ן אלא לפרש הלשון בגמרא מצוה בה יותר מבשלוחה.

45) אין הקושיא שיכתוב זה כטעם ראשון ועיקרי (וכמו בהל' ת"ת) כי הרי צריך ליתן טעם לחיוב כל הנשים בברה"ת – גם אלה שאין להן בעל או בנים, אבל קשה למה לא הביאו כלל (ואפי' לא כסניף). ואין לומר שזהו מפני לשון הברכה "לעסוק" – כי י"ל דגם הענין דעוזרת ה"ז התעסקות בלימוד התורה ושייך בזה הלשון לעסוק.

גם אין לומר שזהו משום דלפי"ז קשה הנוסח "ונתן לנו את תורתו", כי (נוסף על מש"כ לעיל בהערה להערה 30) הרע כתב אדה"ז שם גם הטעם דפ' התמיד, וגם ע"ז לכאו' יש להקשות כן.

46) חידושי אנשי שם (בשם ספר דרך תמים) שם.

47) יבמות סה, ב.

בעלה לגרשה כי לא היו לה בנים ממנו), אמר לה לא מיפקדת, אמרה ליה לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה כו׳״, והקשו ״אמאי לא קאמר משום דמסייע (כסברת הר״ן) דעדיף טפי״.

אך הביאור: הא דמסייעת לבעל לקיים מצוותו כו׳ הוא דבר התלוי ברצונה: אם רוצה, יכולה היא להנשא ולסייע לאיש לקיים מצוותו, ועל־ידי־זה יהיה לה חלק בקיום מצוותו, אבל מצד־עצמה אינה מצווה על זה. ומובן שאינה יכולה לתבוע את בעלה בדין שיגרש אותה בכדי שתוכל לקיים מצוה זו, שהרי אין עליה שום ציווי, ורק כאשר מסייעת לבעלה בפועל, אז היא חולקת במצוותו ומקיימת מצוה. ולכן טענתה רק ״לא בעיא כו׳ חוטרא כו׳״ ד״כי הא ודאי כייפינן״[48].

ועל־דרך־זה הוא בנידון־דידן: הא דעוזרת לבעלה ולבניה שעל־ידי־זה ״חולקת בשכר״, הרי זה דבר התלוי ברצונה (היינו שאם רוצה יכולה להשתתף במצות תלמוד־תורה דמצווה ועושה של הבעל ובניה), אבל חיוב אין עליה בזה.

ועל־פי־זה מובן שלא הביא אדמו״ר הזקן מה שעוזרת כו׳ אפילו לא כטעם נוסף שתברכינה ברכות התורה - כי מכיון שאין עליה שום חיוב על זה, אי־אפשר לומר אשר לכולי־עלמא[49] תברך ברכות התורה על שיכולה לעזור לבנה ולבעלה במצות תלמוד־תורה שלהם.

אמנם בהלכות תלמוד־תורה, שמבאר דאף ש״אשה אינה מצווה במצות תלמוד־תורה״, מכל־מקום יש לה שייכות למצוה זו, מקדים ומביא ענין זה לראשונה, שהרי מצד דעוזרת כו׳ תהא שייכת א) למצות תלמוד־תורה ממש דמצווה ועושה, ב) ובכל התורה כולה, אשר על כן ״חולקת״ היא בשכר עמהם כמצווה ועושה.

מה־שאין־כן זה שחייבות ללמוד הלכות הצריכות להן, אף שמצד זה יש להן שייכות ממש אל התורה, כי בלימודן זה יש גם יוקר ומעלת התורה - מכל־מקום מכיון דזה בא להן כהסתעפות חיובן במצוות שלהן (ולא שייכות ישירה לתלמוד־תורה), אין להן בלימוד הלכות אלו המעלה דמצווה ועושה במצות תלמוד־תורה[50] כנ״ל, ולכן מביא זה לבסוף אחרי הענין דעוזרת כו׳.

יו״ד. בפנימיות הענינים: הקב״ה וכנסת ישראל נקראו, כביכול, איש ואשה[51]. והנה תכלית בריאת העולם היא ״מלאו את הארץ וכבשוה״[52], לכבוש את העולם (מלשון העלם) ולהמשיך בו אור האלקי שלמעלה מהעולם (הטבע).

ו״איש (זה הקב״ה) דרכו לכבוש כו׳״[53], כי אין בכחו של נברא לשנות בכח עצמו את הטבע, לכבוש את העולם, זהו רק בכחו של הקב״ה בורא העולם.

והנה שליחות זו, לכבוש את העולם נעשית בפועל דוקא על־ידי בני ישראל ובכח התורה שניתנה להם[54], כי התורה גם בירידתה למטה היא למעלה מהעולם: שלכן אמרו רבותינו ז״ל[55] ״כל חפצים לא ישוו בה״[56] - ״אפילו חפצי שמים״, כי המצוות (״חפצי שמים״) נתלבשו ממש בדברים גשמיים, אבל התורה גם לאחרי שנתלבשה בגשמיות, כתיב[57] ״הלא כה דברי כאש״, ולכן היא למעלה מחפצי שמים, כי היא בחינת ״שמים״[58] עצמן[59].

---

48) וראה גם ברכ״י אבה״ע סי׳ א אות טז קטע ד״ה וחזה, וסוף קטע ד״ה ותו.

49) וכידוע הפלוגתא בברכות נשים במ״ע שהז״ג (תוד״ה דילמא עירובין צו, א. רמב״ם פ״ג מהל׳ ציצית ה״ט. טושו״ע או״ח רסי״ז ובנ״כ). אבל מובן שגם אם נימא שמברכות במ״ע שהז״ג (כמ״ש אדה״ז או״ח סי״ז ס״ג) הרי אי״ז כברכת אנשים, וכאן כתב ״נשים מברכות ברכה״ת (סתם)״ – בכל יום בברכות השחר, כאנשים.

50) אבל מ״מ מברכות וצונו בברכה״ת, כיון דסו״ס חייבות ללמוד מצ״ע, כנ״ל ס״ה, ולקמן ע׳ 150 הערה 11 ובשוה״ג לשם.

51) וכל שיר השירים מיוסד ע״ז, כידוע במדרשי רז״ל.

52) בראשית א, כח.

53) יבמות שם.

54) ראה לקו״ש ח״ט ע׳ 348 ובהערה 11 שם.

55) מו״ק ט, כ. וראה לקו״ת במדבר טו, ד.

56) משלי ח, יא.

57) ירמי׳ כג, כט. ברכות כב, א. וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 352 ובהערה 6 שם.

58) ראה תו״א א, א ואילך ובכ״מ דתו״מ הם בחי׳ שמים וארץ.

59) וזהו שארז״ל (הוריות יג, א) דהעוסק בתורה קודם ויקר מכה״ג שנכנס לפני ולפנים: ביהמ״ק וקה״ק הוא שלימות הקדושה שבעולם (להעיר מכלים פ״א מ״ו ואילך), אבל בכ״ז זוהי קדושה שב(ערך ה)עולם – אלקות שנתלבש לפי״ע העולמות (ולהעיר מתניא פנ״ג): אבל התורה – גם בירידתה למטה היא למע׳ מהתלבשות בעולם (ראה ד״ה ויאמר משה תש״ד, ובלקו״ש שם), ולכן ישראל הלומד תורה ומתייחד עם התורה הוא למע׳ גם משלימות הקדושה ש(נתלבשה) לפי״ע העולם.

משא״כ ב״נ הלומד תורה ה״ה רק ככה״ג (בכ״ף הדמיון) ולא למע׳ מזה (אף דיש לו בלימודו יוקר התורה כנ״ל בפנים סעיף ג) כי אין להם שייכות למדרי׳ אלקות (ותורה) כפי שהיא למע׳ מן העולם. וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 12 הערה 49.

ובני ישראל על־ידי לימודם בתורה, מתייחדים[60] עם התורה, ועל־ידי־זה נעשים בעל־הבית על טבע העולם לכובשו (ולכן ביכולתם לשנות טבע העולם, וכמאמר רבותינו ז״ל[61] על פסוק לא־ל גומר עלי).

ומכיון שבני ישראל הם ה״מסייעים״ בעבודה זו לכבוש את העולם - אף שבעצם הכח (ה״מצוה״) על זה בא מהקב״ה על־ידי התורה - נעשים הם שותפים עם הקב״ה במצוה ועבודה זו - תכלית בריאת העולם (וכמאמר רבותינו ז״ל[62] ״נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית״)[63].

(משיחת חג השבועות ושבת פרשת נשא תש״ל ותשל״א)

60) ראה תניא פ״ה.
61) ירושלמי נדרים פ״ו ה״ח. ועוד.
62) שבת קיט, ריש ע״ב. וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 22 ובהערה 73. וראה לקו״ש ח״י ע׳ 74 ובהנסמן בהערה 27 שם.
63) וי״ל שעד״ז הוא הביאור ע״פ נגלה בזה שדומם (קלף של תפילין, צמר של ציצית וכיו״ב) נעשה דבר שבקדושה (תשמישי קדושה או תשמישי מצוה) – דמכיון שדבר זה מסייע בקיום המצוה ה״ז ״מקבל״ חלק ב(קדושת) המצוה.

אגרות קודש

ב״ה, י״ז מנ״א, תשי״ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום הראשון, בו כותב אודות מצב בריאותו ובפרט בהנוגע לעינים.

וכפי שמתאר המיחוש כנראה שזהו הנקרא גלאוקאמע ורגילים בכגון דא לעשות נתוח גם פעם שני׳, אף שכמובן זקוקים בזה להוראת רופא מהיותר מומחים במקצוע דוקא, וישנם כמה מסוג זה באה״ק ת״ו, וישאלם, והתורה נתנה רשות לרופא לרפאות.

וידוע אחת הסגולות בכגון דא ע״פ מרז״ל למאור עיניו של אדם, זהירות בקידוש והבדלה על היין.

לשאלתו אודות נשואי הצעירה לפני הבכירה - הנה בימינו אלה חשך כפול ומכופל עקבתא דמשיחא, אשר בן דוד בא כשיכלו כל הנשמות שבגוף, הרי אם תמחול הבכירה מחילה גמורה, ומה טוב בכתב או בפני עדים כשרים, התירו הדבר, כמובן שהחתן יהי׳ ירא שמים וכו׳, ומהנכון שנוסף על המחילה, הרי הבת הצעירה וכן ההורים של הבנות, ישלישו איזה סכום להוצאות החתונה של הבכירה כשתשתדך בשעה טובה ומוצלחת.

בטח יודע משלשת השיעורים השוים לכל נפש בחומש תהלים ותניא הידועים, וישמור עליהם עכ״פ מכאן ולהבא.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

פרשת וירא

בראשית יח, ה - ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי על כן עברתם על עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר דברת

קיד

רמז מ"ש "ואקחה פת לחם אחר תעברו", דאין מעבירין על האוכלין (עירובין סד:)

מה שאין[1] מעבירין על האוכלין, שחס על האוכלין, הנה זהו בחי' חסד, וכן עצם ענין אוכלין ומזון נמשך מחסד, כמאמר הזן[2] כו' בטובו כו' ובחסד כו'. מזו"ן[3] מספרו חס"ד א"ל, אוכל[4] מספרו אל הוי', (ו"אל" מקיף את כ"ו מספר הוי', כי אל הוא בחי'[5] מקיף, אל[3] במלואו עולה הק"ף) שהשם הזה הוא במלך דחסד.

ואברהם בחי' חסד[6] אמר ואקחה פת לחם כו' אחר תעבורו, יתפרש אחר תעבורו, הוא, אחר שיוקח הפת לחם מן הדרך אז תעבורו, כי אין מעבירין על האוכלין.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קצו

1) עירובין סד:
2) מברכת המזון. "הזן את העולם כלו בטוב בחן ובחסד וברחמים".
3) מבאר: ד"מזון" הוא בחי' חסד, הן מצד עצם ענין ה"מזון", והן בהאותיות "מזון" מרומז חסד. וראה הערה 4.
4) פירוש: בתיבת "אוכל" יש אותיות "כו" באמצע, ואותיות "אל" מתחלה וסוף ה"מקיף" האותיות "וכ", ואותיות א"ל במילואה בגי' "הקף", כזה: אל"ף (בגי' 111) + למ"ד (74) = 185, כמנין "הקף", זהו ש"אל" מקיף האותיות כ"ו.
הרי רואים דהן תיבת מזו"ן הוא ענין של חסדים, בגי' חס"ד א"ל כל היום (תהלים נב, ג), והן "אוכל" מרמז לחסדים שם "הוי'" ו"אל".
5) ראה לעיל סימן ח, דבחי' חסד הוא מקיף עדיין, וע"ש בהנסמן בהערות.
6) כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה גם זהר בראשית דף מז, ב. תניא – אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד וש"נ.

בראשית יח, ו-ז - וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עגות. ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו

קטו

מבאר הטעם ודיוק הפ', ד"שלש סאים... לושי" עשתה שרה, משא"כ "ואל הבקר רץ אברהם"

א"ר חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצוי' בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנא' (בראשית יב, טז) ולאברם היטיב בעבורה.

בבא מציעא נט.

הנה הברכה[7] המצוי' בתוך ביתו של אדם, הוא הברכה בתבואה שבתוך ביתו, והוא, כי אפילו אם יש לו תבואה בתוך ביתו, הנה צריך להיות שיהי' ברכה מצוי' בעיסה, ושיהי' ברכה מצוי' בעיסה הוא ע"י האשה דוקא, שעל ידה מתגדלת העיסה שנעשה בה ברכה הרבה.

וכמו שמצינו בשרה שהיתה ברכה מצוי' בעיסה[8], ולכן אמר אברהם לשרה שהיא תקח ג' סאים קמח סלת לושי ועשי עוגות, כדי שיהי' ברכה מצוי' בעיסה, שזה נעשה על ידה דוקא[9].

ליקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שעו

7) ראה גם לעיל סימן פט.
8) ראה בראשית רבה פרשה ס, טז. בראשית כד, סז. "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו", פרש"י: ויבאה האהלה והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, הי' נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצוי' בעיסה וכו', ע"ש.
9) ומדוייק הפסוקים "וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים וגו'", משא"כ "ואל הבקר רץ אברהם" וד"ל.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנ"א, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

הנני מאשר קבלת מכתבו פ"נ מהעשירי למנ"א עם המוסג"ב, ויהי רצון שיבשר טוב בזה.

ובפרט שנכנסנו לימי הנחמה, נחמה בכפלים, זאת אומרת כפלים לגבי כל העג"נ והצער וכו' ר"ל שהי' בעבר, וכפלים בקדושה, אשר גם הגוף הישראלי קדוש הוא וכל' רבינו הזקן ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם (תניא ספמ"ט). ויומא קא גרים, אשר כידוע מרז"ל אשר מכאן ואילך כל המוסיף מוסיפין לי'.

בברכה לבשורות טובות בכהנ"ל.

לא, יח – ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות לחת אבן כתובים באצבע אלקים

א. הלוחות ארכן ששה טפחים וכו' משה תופס בטפחיים (כנגד השגת משה לבדו), "והקב"ה תופס בטפחיים" – כנגד שער הנו"ן שעתיד להודיע לבנ"א לע"ל, "וטפחיים חלק" (כנגד מה שהשיגו כל ישראל).

רבי שמואל בר נחמני אמר הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים והי' משה תופס בטפחיים והקב"ה בטפחיים ריוח באמצע וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לחטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהקב"ה משבחו בסוף (דברים לד) ולכל היד החזקה. יהא שלמא על ידא דגברה על ימינא.

ירושלמי שקלים פ"ו ל"ב

ר"ש בר נחמני אומר הלוחות היו ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים כו'. נוכל לומר שידוע שנו"ן שערי בינה נבראו בעולם, והמה חלוקים לשלשה חלקים, חלק אחד דהיינו שער הנו"ן הוא בלתי נודע ונישג לבני אדם אפילו למרע"ה כי הוא בלתי תכלית, ועתיד להודיע לבני אדם לעוה"ב לכן הוא לה' לבדו, חלק ב' היינו מה שהשיג מרע"ה עצמו ולא הודיע לישראל מפני כי נגדה היא ג"כ חכמה בלתי מוגבלת ע"כ לא הודיע להם, חלק ג' היינו מה שהשיגו כל ישראל איש לפי ערכו.

והנה ידוע שהלוחות הם כלל התורה כולה, לכן כדי שלא נטעה לומר שאינו רק כללי התורה שהשיגו ישראל אבל לא כללו כל ג' חלקי החכמה בין שער הנו"ן שהוא לה' לבדו ובין חלק של השגת משה, לכן בא ר"ש להודיענו בדרך משל ומליצה שהם כלולים מכל ג' חלקי החכמה ומחלק הלוחות לג' חלקים וקאמר שב' טפחים הי' תופס משה (היינו נגד חלק החכמה שהשיג יותר מכולם), וב' טפחים הי' תופס הקב"ה (היינו נגד החלק שמשיג הקב"ה לבדו), וטפחיים ריוח (היינו חלק שהשיגו בו כל ישראל), ואחר מעשה העגל שנתמעטה מעלת מרע"ה כמש"כ לך רד וגו' זהו שרמז שביקש הקב"ה לחטוף מידי משה הב' טפחים שבידו של מרע"ה כדי שישכח החכמה, ומסיים וגברה ידו של משה בתפלתו ונשארו בידו (גליון ע"י).

חידושי גאונים לירושלמי שקלים – מובא בעין יעקב

ב. מדרש רבה ע"פ ישקני מנשיקות פיהו א"ר יודא בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד תורה בלבם והיו למדים ולא היו משתכחים וכיון שבאו אצל משה ואמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חזרו להיות למדים ומשתכחים עכ"ל. נראה מכאן שהשכחה באה משום דבר אתה עמנו וכו', ולכאורה זה סותר למאי דאמרינן בפ"ה דעירובין אר"א אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, דהא קודם שבירת הלוחות נמי כבר באה השכחה משום דבר אתה עמנו.

ונראה לתרץ דאיתא להא ואיתא להא שכתב העשרה מאמרות ח"ב מאמר חיקור דין פי"ו שכשאמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו ונשמעה מאז כדי שלא ישכחוה ניתנה התורה להכתב על לוחות האבן להסיר לב האבן עכ"ל. א"כ השכחה באה לעולם ע"י שאמרו למשה דבר אתה עמנו וכו', אלא שבאה להם תקנה ע"י הלוחות ואח"כ ששיבר משה אותם הלוחות נשארה השכחה בלי שום תקנה, ועיין עוד בפ' ואתחנן על ואתנה לך את לוחות האבן וכו', ולפי שבאה השכחה בעולם הוצרך להוסיף להם את התורה כדאי' במדרש ע"פ וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם התחיל משה מצטער על ששיבר את הלוחות, א"ל הקב"ה אל תצטער, בראשונות לא היו אלא י' הדברות ובשניות אני נותן מקרא ומשנה עכ"ל.

והענין הוא שבלוחות היו מרומזים כל הנביאים והכתובים והמשנה והגמרא והיתה התורה כתובה בלב כל א' וא', וזהו מ"ש בירמי' נתתי תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה ולא היו צריכים ללמוד התורה כי כלם היו כאברהם שנעשו לו ב' כליותיו כשני רבנים והיו נובעות חכמה, ודי הי' להם החמשה חומשי תורה כדי לידע הדינים והמצות ולא היו משתכחים והיו מבינים כל הרמזים שבלוחות. אבל לאחר שחטאו נעלמו מהם מעינות החכמה ועוד נשתברו הלוחות שגרם להם השכחה.

ומש"ה התחיל משה מצטער דלמא לא יגלה עוד הקב"ה לישראל כל תעלומות החכמה שהיו בלוחות הראשונות, ואף אם יגלה להם דלמא ח"ו תהי' משתכחת מהם הואיל שבאה השכחה בעולם, וא"ל הקב"ה אל תצטער שאני נותן להם מקרא ומשנה, דהיינו כל התורה שהיתה רמוזה בלוחות הראשונות ואף שתהי' נשכחת מהם מ"מ יוכלו לחזור וללמדה ובהכי תתקיים בידם ולא הי' להם הפסד אחר רק הטורח שיצטרכו לעשות לחזור וללמדה וגם על טורח זה יקבלו שכר ועיין לעיל בפ' כי תשא באורך ע"ז.

זרע שמשון ריש שיר השירים

◆ יום ראשון י"ד מנחם־אב ◆

ז (יב) וְהָיָה׀ עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ
אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃

יב וִיהֵי חֲלַף די תְּקַבְּלוּן יָת דִּינַיָּא הָאִלֵּין
וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְיִטַּר יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ
יָת קְיָמָא וְיָת חִסְדָּא די קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ׃

רש"י◄ **וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן** • אִם הַמִּצְוֹת הַקַּלּוֹת, שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו, תִּשְׁמְעוּן. **וְשָׁמַר ה' וְגוֹ'** • יִשְׁמֹר לְךָ הַבְטָחָתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ל"ד עמוד 254 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלַת הֶעָקֵב עַל הָרֹאשׁ

וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים (ז, יב)

יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ ג' סוּגִים בְּמִצְוֹת, עֵדוּת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים. וּ'מִשְׁפָּטִים' הֵם הַמִּצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם, וְשֵׂכֶל הָאָדָם מְבִינָם וּמַשִּׂיגָם. וְהִנֵּה מְבֹאָר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת, שֶׁעֵקְבוֹ שֶׁל אָדָם מוֹרֶה עַל עִנְיַן קַבָּלַת עֹל, שֶׁהֲרֵי הֶעָקֵב אֵינוֹ מַרְגִּישׁ אוֹ מֵבִין מְאוּמָה, וְעוֹשֶׂה כְּכָל אֲשֶׁר יוֹרֵהוּ הַלֵּב אוֹ הָרֹאשׁ, גַּם אִם יְצַטְּוֶה לְהִכָּנֵס לְמַיִם רוֹתְחִים, אַף שֶׁיִּכָּוֶה עַל־יְדֵי־זֶה, כַּנִּרְאֶה בְּמוּחָשׁ.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַפָּסוּק "וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים". דְּנִרְמָז בָּזֶה, שֶׁאֲפִילוּ מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם טַעַם, מְצַוֶּה הָאָדָם לְקַיְּמָם מִצַּד קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וְלֹא רַק מִצַּד הַטַּעַם לְבַד.

כִּי אִם יִסְמֹךְ הָאָדָם רַק עַל שִׂכְלוֹ, מִי יוֹדֵעַ אִם סוֹף סוֹף גַּם מִצְוֹת אֵלּוּ יְקַיֵּם. וּכְדֵי לִהְיוֹת בָּטוּחַ שֶׁבְּכָל מַצָּב יְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, הֲרֵי זֶה רַק אִם יְקַיֵּם אוֹתָם בִּבְחִינַת "עֵקֶב" – בְּקַבָּלַת עֹל.

(יג) וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־
אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ
וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לָתֶת לָךְ׃

יג וְיִרְחֲמַנָּךְ וְיִבָּרְכִנָּךְ וַיְסַגְּנָךְ וְיִבָּרֵךְ וַלְדָּא
דְּמָעָךְ וְאִבָּא דְּאַרְעָךְ עִבּוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ
בַּקְרֵי תּוֹרָיךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ עַל אַרְעָא די קַיֵּים
לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ׃

רש"י◄ **שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ** • וַלְדֵי בְּקָרְךָ, שֶׁהַנְּקֵבָה מְשַׁגֶּרֶת מִמֵּעֶיהָ. **וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ** • מְנַחֵם פֵּרַשׁ (תהלים כב) 'אַבִּירֵי בָשָׁן', מִבְּחַר הַצֹּאן, כְּמוֹ (בראשית יד) "עַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם", לְשׁוֹן חֹזֶק. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וְעֶדְרֵי עָנָךְ'. (חולין פד) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "עַשְׁתָּרוֹת"? שֶׁמְּעַשְׁרוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יב) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן. לְפִי דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב הָיָה לוֹ לוֹמַר 'עֵקֶב אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּן' [כְּמוֹ: 'עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי' (בראשית כב, יח), שֶׁמַּשְׁמָעוֹ 'בִּגְלַל שֶׁשָּׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי'], וְלָמָּה נִסְמְכוּ הַתֵּיבוֹת 'עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן' זוֹ לָזוֹ? אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לוֹמַר, **אִם** אֲפִילוּ אֶת **הַמִּצְוֹת הַקַّלּוֹת, שֶׁדֶּרֶךְ הָאָדָם** לִהְיוֹת **דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו** – כְּלוֹמַר, שֶׁבְּנֵי אָדָם רְגִילִים לְמַעֵט בַּחֲשִׁיבוּתָן, וּכְאִילוּ עוֹבְרִים עֲלֵיהֶן בְּרַגְלֵיהֶם מִבְּלִי לְהַשְׁגִּיחַ בָּהֶן, אִם גַּם אוֹתָן **תִּשְׁמְעוּן** לְשָׁמְרָן וּלְקַיְּמָן כָּרָאוּי, אָז תִּזְכּוּ לַשָּׁכָר הַגָּדוֹל הָאָמוּר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים (גר"א):

וְשָׁמַר ה' לְךָ וגו' וְאֶת הַחֶסֶד. לְשׁוֹן 'שְׁמִירָה' אֵינוֹ מִתְחַבֵּר אֶל 'חֶסֶד' [שֶׁאֵין זֶה מִדֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן לוֹמַר 'שְׁמִירַת חֶסֶד', אֶלָּא 'עֲשִׂיַּת חֶסֶד'. כְּמוֹ (בראשית מז, כט) 'וְעָשִׂיתָ נָּא עִמָּדִי חָסֶד', וּכְמוֹ (דברים ה, ט) 'וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים', וְעוֹד הַרְבֵּה]. אֶלָּא הַשְּׁמִירָה הָאֲמוּרָה כָּאן מוּסֶבֶת עַל הַהַבְטָחָה, וְכָךְ פֵּירוּשוֹ: **יִשְׁמוֹר לְךָ** אֶת **הַבְטָחָתוֹ,** שֶׁהִבְטִיחַ לַאֲבוֹתֶיךָ, לַעֲשׂוֹת עִמְּךָ חֶסֶד (דע"ז): תורה יג

(יג) שְׁגַר אֲלָפֶיךָ. 'אֲלָפִים' פֵּירוּשוֹ בָּקָר, בְּהֵמוֹת. וְ'שֶׁגַר' פֵּירוּשוֹ וְלַד הַבְּהֵמָה. הֲרֵי 'שְׁגַר אֲלָפֶיךָ' הָאָמוּר כָּאן פֵּירוּשוֹ **וַלְדֵי בְּקָרְךָ.** וּלְפִי **שֶׁהַנְּקֵבָה 'מְשַׁגֶּרֶת'** (מַמְלִיטָה) אוֹתוֹ **מִמֵּעֶיהָ,** לְפִיכָךְ קְרוּי הַוָּלָד 'שֶׁגֶר':

וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ. מַה הֵן 'עַשְׁתְּרוֹת הַצֹּאן'? **מְנַחֵם** בֶּן סְרוּק **פֵּרַשׁ,** שֶׁהוּא כִּינּוּי כִּדּוּגְמַת **'אַבִּירֵי בָשָׁן'** (תהלים כב, יג), שֶׁמַּשְׁמָעוֹ בְּהֵמוֹת הַבָּשָׁן הַחֲזָקוֹת וְהַשְּׁמֵנוֹת, כָּךְ גַּם 'עַשְׁתָּרוֹת' הָאָמוּר אֵצֶל הַצֹּאן, מַשְׁמָעוֹ **מִבְּחַר הַצֹּאן,** וְעַל שֵׁם חֲזָקָם קְרוּיִים 'עַשְׁתָּרוֹת'. **כְּמוֹ** שֶׁמָּצִינוּ לְשׁוֹן **'עַשְׁתָּרוֹת קַרְנַיִם'** (בראשית יד, ה) כִּכְינּוּי לִמְקוֹם סְלָעִים קָשִׁים וְצוּקִים חֲזָקִים, הֲרֵי **לְשׁוֹן חוֹזֶק** הוּא. **וְאוּלָם אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם** 'וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ': **'וְעֶדְרֵי עָנָךְ'** [עֶדְרֵי

(יד) בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃

יד בְּרִיךְ תְּהֵי מִכָּל עַמְמַיָּא לָא יְהֵי בָךְ עַקַר וְעַקְרָא וּבִבְעִירָךְ׃

רש"י◄ עָקָר • שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד.

(טו) וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֳלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃

טו וְיֶעְדֵּי יְיָ מִנָּךְ כָּל מַרְעִין וְכָל מַכְתְּשֵׁי מִצְרַיִם בִּישַׁיָּא דִּי יְדַעְתְּ לָא יְשַׁוִּנוּן בָּךְ וְיִתְּנִנּוּן בְּכָל סָנְאָךְ׃

(טז) וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ ס

טז וּתְגַמַּר יָת כָּל עַמְמַיָּא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא תְחוּס עֵינָךְ עֲלֵיהוֹן וְלָא תִפְלַח יָת טַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי לְתַקְלָא הוּא לָךְ׃

(יז) כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃

יז דִּילְמָא תֵּימַר בְּלִבָּךְ סַגִּיאִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִנִּי אֶכְדֵּין אִכּוּל לְתָרְכוּתְהוֹן׃

רש"י◄ כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ • עַל כָּרְחֲךָ, לְשׁוֹן 'דִּילְמָא' הוּא: "שֶׁמָּא תֹאמַר בִּלְבָבְךָ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא אוּכַל לְהוֹרִישָׁם", אַל תֹּאמַר כֵּן, לֹא תִירָא מֵהֶם. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי', שֶׁיִּפּוֹל עָלָיו שׁוּב "לֹא תִירָא מֵהֶם".

(יח) לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם׃

יח לָא תִדְחַל מִנְּהוֹן מִדְּכַר תִּדְכַּר יָת דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְפַרְעֹה וּלְכָל מִצְרָיִם׃

(יט) הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃

יט נִסִּין רַבְּרְבִין דִּי חֲזָאָה עֵינָךְ וְאָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא וִידָא תַקֵּיפְתָּא וּדְרָעָא מְרָמְמָא דִּי אַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כֵּן יַעְבֵּד יְיָ אֱלָהָךְ לְכָל עַמְמַיָּא דִּי אַתְּ דָּחֵל מִקֳּדָמֵיהוֹן׃

רש"י◄ הַמַּסֹּת • נִסְיוֹנוֹת. וְהָאֹתֹת • כְּגוֹן: (שמות ד) "וַיְהִי לְנָחָשׁ", (שם) "וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת". וְהַמֹּפְתִים • הַמַּכּוֹת הַמַּפְלָאוֹת. וְהַיָּד הַחֲזָקָה • זֶה הַדֶּבֶר. וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה • זוֹ הַחֶרֶב שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

צאנך]. וּלְפִי פֵּירוּשׁוֹ, אֵין בַּכִּינּוּי 'עַשְׁתָּרוֹת' מַשְׁמָעוּת שֶׁל צֹאן מוּבְחָר וּמְיוּחָד, אֶלָּא כְּלַל הָעֲדָרִים מְכוּנִּים כֵּן. **וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם** שֶׁל עֲדָרֵי הַצֹּאן **'עַשְׁתָּרוֹת'?** עַל שֵׁם **שֶׁמַּעֲשִׁירוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן,** שֶׁכֵּן 'הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְעַשֵּׁר יַעֲסוֹק בִּבְהֵמָה דַּקָּה', כְּגוֹן עִזִּים וּכְבָשִׂים שֶׁהֵם מִמִּינֵי הַצֹּאן (חולין פד:) (משמה"ק, מפרשים); תורה יד

(יד) עָקָר. אָדָם **שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד:** תורה טו

(יז) כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ. מִתּוֹךְ אַרְבַּע הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁתֵּיבַת 'כִּי' מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶן, הֲרֵי כָּאן **עַל־כָּרְחֲךָ לְשׁוֹן 'דִּילְמָא' הוּא. וְכָךְ** אוֹמֵר הַכָּתוּב: **שֶׁמָּא תֹאמַר בִּלְבָבְךָ,** בִּרְאוֹתְךָ אֶת כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה: **'מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא אוּכַל לְהוֹרִישָׁם' – אַל תֹּאמַר כֵּן, אֶלָּא 'לֹא תִירָא מֵהֶם'.** הֲרֵי שֶׁתֵּיבַת 'כִּי' מְשַׁמֶּשֶׁת כָּאן דַּוְוקָא בְּלִשׁוֹן 'שֶׁמָּא'. **וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאַחַת מִשְּׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי',** בְּאוֹפֶן **שֶׁיִּפּוֹל עָלָיו שׁוּב** (שֶׁיִּתְאִים וְיִתְחַבֵּר אֵלָיו) הַמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: **'לֹא תִירָא מֵהֶם':** תורה יח

(יט) הַמַּסּוֹת. אֵלּוּ הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁבִּיקֵּשׁ הקב"ה שֶׁיְּנַסּוּהוּ מִצְרַיִם, כְּדֵי לְהַרְאוֹת לָהֶם אֶת יָדוֹ הַחֲזָקָה (ראה רש"י לעיל ד, לד)**: וְהָאֹתוֹת.** אֵלּוּ הַסִּימָנִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, **כְּגוֹן** הֲפִיכַת הַמַּטֶּה לְנָחָשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, ג) 'וַיַּשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה **וַיְהִי לְנָחָשׁ'.** וַהֲפִיכַת הַמַּיִם לְדָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק ט) 'וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר **וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת':**

(כ) וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ:

כ וְאַף יָת עַרְעִיתָא יְגָרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בְּהוֹן עַד דְּיֵבַדּוּן דְּאִשְׁתָּאֲרוּ וּדְאִטַּמָּרוּ מִקֳּדָמָךְ:

רש"י◄ **הַצִּרְעָה** • (סוטה לו) מִין שֶׁרֶץ הָעוֹף שֶׁהָיְתָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מָרָה וּמְסַרְסְתָּן, וּמְסַמְּאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים שָׁם.

(כא) לֹא תֵעָרֵץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא:

כא לָא תִתְבַּר מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִינְתֵּהּ בֵּינָךְ אֱלָהָא רַבָּא וּדְחִילָא:

(כב) וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:

כב וִיתָרֵךְ יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמָךְ זְעַר זְעַר לָא תִכּוּל לְשֵׁצָיוּתְהוֹן בִּפְרִיעַ דִּילְמָא תִסְגֵּי עֲלָךְ חֵיוַת בָּרָא:

רש"י◄ **פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה** • וַהֲלֹא אִם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִן הַחַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה): "וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה־לָּךְ"? אֶלָּא גָּלוּי הָיָה לְפָנָיו שֶׁעֲתִידִין לַחֲטֹא.

(כג) וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם:

כג וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ וִישַׁגְּשִׁנּוּן שִׁגּוּשׁ רַב עַד דְּיִשֵּׁיצְנּוּן:

רש"י◄ **וְהָמָם** • נָקוּד קָמָץ כֻּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מֵ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיְסוֹד, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ: וְהָם אוֹתָם, אֲבָל (ישעיה כח) "וְהָמַם גִּלְגַּל עֶגְלָתוֹ", כֻּלּוֹ יְסוֹד, לְפִיכָךְ חֶצְיוֹ קָמָץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּח, כִּשְׁאָר פֹּעַל שֶׁל שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת.

(כד) וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם:

כד וְיִמְסַר מַלְכֵיהוֹן בִּידָךְ וְתוֹבַד יָת שְׁמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא יִתְעַתַּד אֱנַשׁ מִקֳּדָמָךְ עַד דִּתְשֵׁיצֵי יָתְהוֹן:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

וְהַמּוּפְתִים. אֵלּוּ עֶשֶׂר **הַמַּכּוֹת הַמּוּפְלָאוֹת** שֶׁהֵבִיא הקב"ה עַל מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ כּוּלָּן עִנְיָנֵי פֶּלֶא וּמוֹפֵת (וראה רש"י לעיל ד, לד):

וְהַיָּד הַחֲזָקָה. זוֹ מַכַּת **הַדֶּבֶר** מִתּוֹךְ עֶשֶׂר הַמַּכּוֹת, שֶׁבָּהּ מֵתוּ בְּהֶמְתָּם וּמִקְנֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁבָּהּ מָצִינוּ מְפוֹרָשׁ לְשׁוֹן 'יָד' (שמות ט, ג) 'הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה' וגו' (ספרי):

וְהַזְּרוֹעַ הַנְּטוּיָה. זוֹ הַחֶרֶב שֶׁל מַכַּת־בְּכוֹרוֹת, שֶׁהוּמְתוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם עַל־יְדֵי הקב"ה בְּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, כִּבְיָכוֹל 'בַּחֶרֶב שֶׁבִּזְרוֹעוֹ'. וְכֵן מָצִינוּ בַּמִּקְרָא לְשׁוֹן 'נְטוּיָה' לְגַבֵּי חַרְבּוֹ שֶׁל הקב"ה, בַּמַּגֵּפָה שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם (דברי־הימים־א כא, טז) 'וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִַיִם' (ספרי): תורה כ

(כ) הַצִּרְעָה. מִין שֶׁרֶץ־הָעוֹף (כְּעֵין זְבוּב אוֹ דְּבוֹרָה) הִיא, **שֶׁהָיְתָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מָרָה** (אֶרֶס) **וּמְסַרְסְתָּן** – הוֹפֶכֶת אוֹתָם לְבַעֲלֵי מוּם שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְהוֹלִיד, **וּמְסַמְּאָה** (מְעַוֶּרֶת) **אֶת עֵינֵיהֶם,** וְהָיָה הָאֶרֶס מַשִּׂיגָם **בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים שָׁם,** כְּפִי שֶׁהַכָּתוּב מְסַיֵּים וְאוֹמֵר: 'עַד אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ': תורה כא

(כב) פֶּן תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה. מַה לָּהֶם לְיִשְׂרָאֵל לַחֲשׁוֹשׁ מֵאֵימַת הַחַיּוֹת, **וַהֲלֹא אִם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִן הַחַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב ה, כג) **'וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה לָּךְ'** [הַחַיּוֹת כְּאִילּוּ עָשׂוּ שָׁלוֹם עִמָּךְ, שֶׁאֵינָן מְבַקְּשׁוֹת לְהַזִּיק וְלִפְגּוֹעַ בָּךְ]? **אֶלָּא גָּלוּי הָיָה לְפָנָיו שֶׁעֲתִידִין** יִשְׂרָאֵל **לַחֲטוֹא,** וְלֹא בְּכָל עֵת יִהְיוּ רְאוּיִים לִשְׁמִירָה יְתֵירָה כְּגוֹן זוֹ, שֶׁאֲפִילּוּ חַיּוֹת הַטֶּרֶף יַשְׁלִימוּ עִמָּהֶם (משכ"ל): תורה כג

(כג) וְהָמָם. יְהַמֵּם אוֹתָם. כְּלוֹמַר, יָבִיא עֲלֵיהֶם מְהוּמַת מָוֶת לְאַבְּדָם. וּמְצַיֵּן רש"י: כָּל פֹּעַל־עָבָר בֶּן שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת, לְעוֹלָם נָקוּד קָמַ"ץ וְאַחֲרָיו פַּתָּ"ח [כְּגוֹן: 'הָלַךְ', 'אָמַר', 'יָשַׁב'], אֲבָל 'הָמָם' הָאָמוּר כָּאן **נָקוּד קָמַ"ץ כּוּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מֵ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיְסוֹד** – הָאוֹת מֵ"ם הָאַחֲרוֹנָה אֵינָהּ אַחַת מֵאוֹתִיּוֹת הַשּׁוֹרֶשׁ 'המם', אֶלָּא הַשּׁוֹרֶשׁ מוֹפִיעַ כָּאן רַק בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת: 'הם'. וְהַמֵּ"ם הַנּוֹסֶפֶת בָּאָה לְהַטָּיַת הַפְּעוּלָּה כְּלַפֵּי רַבִּים, **וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ 'וְהָם אוֹתָם'** [כְּדָרֶךְ שֶׁצִּירוּף הַתֵּיבוֹת 'דָּן אוֹתָם' הוּא 'דָּנָם' וְלֹא 'דָּנַם', אַף כָּאן, 'הָם אוֹתָם' הוּא 'הָמָם' וְלֹא 'הָמַם']. **אֲבָל** לְשׁוֹן הַכָּתוּב **'וְהָמַם גִּלְגַּל עֶגְלָתוֹ'** (ישעיה כח, כח) [גַּרְעִינֵי הַחִיטִים יִהְיוּ קָשִׁים עַד שֶׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת גִּלְגַּלֵּי הָעֶגְלָה הַכּוֹתֶשֶׁת אוֹתָם] – 'הָמַם' זֶה **כּוּלּוֹ יְסוֹד** – כָּל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹתָיו הֵן שָׁרְשִׁיּוֹת, **לְפִיכָךְ** הוּא נָקוּד **חֶצְיוֹ קָמַ"ץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּ"ח, כִּשְׁאָר פֹּעַל שֶׁל שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת:** תורה כד

(כה) פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף
וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לְךָ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא:

כה צַלְמֵי טַעֲוָתְהוֹן תּוֹקְדוּן בְּנוּרָא לָא תַחְמֵד
כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דִּי עֲלֵיהוֹן וְתִסַּב לָךְ דִּילְמָא
תִּתְקַל בֵּהּ אֲרֵי מְרָחֲקָא דַיְיָ אֱלָהָךְ הוּא:

(כו) וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ
שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא: פ

כו וְלָא תָעֵל דִּמְרָחָק לְבֵיתָךְ וּתְהֵי חֲרָמָא
כְּוָתֵהּ שַׁקָּצָא תְּשַׁקְּצִנֵּהּ וְרָחָקָא תְּרַחֲקִנֵּהּ אֲרֵי
חֲרָמָא הוּא:

ח (א) כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן
לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם:

א כָּל תַּפְקֻדְתָּא דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵין
תִּטְרוּן לְמֶעְבַּד בְּדִיל דְּתֵיחוּן וְתִסְגּוּן וְתֵיתוּן
וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן:

רש"י◄ **כָּל־הַמִּצְוָה** • כִּפְשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה (תנחומא): אִם הִתְחַלְתָּ בְּמִצְוָה, גְּמֹר אוֹתָהּ, שֶׁאֵינָהּ נִקְרֵאת הַמִּצְוָה אֶלָּא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד): "וְאֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר־הֶעֱלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם", וַהֲלֹא מֹשֶׁה לְבַדּוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶם לְהַעֲלוֹתָם? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְגוֹמְרָהּ וּגְמָרוּהָ יִשְׂרָאֵל, נִקְרֵאת עַל שְׁמָם.

(ב) וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ
לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו
אִם־לֹא:

ב וְתִדְכַּר יָת כָּל אָרְחָא דִּי דַבְּרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ
דְּנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּמַדְבְּרָא בְּדִיל לְעַנָּיוּתָךְ
לְנַסָּיוּתָךְ לְמִדַּע יָת דִּי בְלִבָּךְ הֲתִטַּר פִּקּוּדוֹהִי
אִם לָא:

רש"י◄ **הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָו** • שֶׁלֹּא תְּנַסֶּהוּ וְלֹא תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו.

(ג) וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעֶבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ
וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם
לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה יִחְיֶה
הָאָדָם:

ג וְעַנְּיָךְ וְאַכְפָּנָךְ וְאוֹכְלָךְ יָת מַנָּא דִּי לָא
יְדַעְתָּא וְלָא יָדְעוּן אֲבָהָתָךְ בְּדִיל לְאוֹדָעוּתָךְ
אֲרֵי לָא עַל לַחְמָא בִּלְחוֹדוֹהִי מִתְקַיַּם אֱנָשָׁא
אֲרֵי עַל כָּל אַפָּקוּת מֵימְרָא דַיְיָ יִתְקַיַּם
אֱנָשָׁא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1099)

וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעֶבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת הַמָּן (ח, ג) יֵשׁ לְהָבִין, כֵּיצַד עוֹרֵר הַמָּן רְעָבוֹן? וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה לֶחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא מְגַבֵּל, כְּמוֹ כָּל דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם (הוּא מְזוֹן, לֹא דָּבָר אַחֵר; וְיֵשׁ לוֹ טַעַם אֶחָד בִּלְבַד), וְלָכֵן הוּא מִתְקַבֵּל וְנִקְלָט בָּאָדָם וּמַשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ. אַךְ הַמָּן

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

ח (א) כָּל הַמִּצְוָה. כְּלוֹמַר 'כָּל הַמִּצְוּוֹת', אֶלָּא שֶׁכָּלַל אֶת כּוּלָּן בִּלְשׁוֹן יָחִיד 'הַמִּצְוָה', זֶהוּ פֵּירוּשׁ הַמִּקְרָא **כִּפְשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ־אַגָּדָה** דָּרְשׁוּ חֲכָמִים: 'כָּל הַמִּצְוָה' – עֲשֵׂה אֶת 'הַמִּצְוָה כּוּלָּהּ'; **אִם הִתְחַלְתָּ בְּמִצְוָה** אַל תִּקְיֵימֶנָּה לַחֲצָאִין וְתַנִּיחַ אֶת הַשְּׁלֵמָתָהּ לַאֲחֵרִים, אֶלָּא **גְּמוֹר אוֹתָהּ** בְּעַצְמְךָ, **שֶׁהַמִּצְוָה אֵינָהּ נִקְרֵאת אֶלָּא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָהּ,** כְּמוֹ **שֶׁנֶּאֱמַר** (יהושע כד, לב) **'וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם'.** וְאִם תִּתְמַהּ, וְכִי 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' הֵם שֶׁקִּיְּימוּ אֶת מִצְוַת הַעֲלָאַת עַצְמוֹת יוֹסֵף, **וַהֲלֹא מֹשֶׁה לְבַדּוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶם לְהַעֲלוֹתָם** [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יט) 'וּמֹשֶׁה לָקַח אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ' וגו']**?! אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הִסְפִּיק** מֹשֶׁה **לְגָמְרָהּ,** שֶׁהָרֵי לֹא נִכְנַס לָאָרֶץ, **וּגְמָרוּהָ יִשְׂרָאֵל** עַל־יְדֵי קְבוּרָתוֹ בָּאָרֶץ, לְכָךְ **נִקְרֵאת** כּוּלָּהּ **עַל שְׁמָם,** כְּאִילּוּ הֵם אֲשֶׁר הֶעֱלוּהוּ אַף מִמִּצְרַיִם (תנחומא) (רא"ם): תורה ב

(ב) הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אִם לֹא. הקב"ה עִנָּה אוֹתְךָ בַּמִּדְבָּר כְּדֵי לְנַסּוֹתְךָ אִם בְּכָל זֹאת תִּהְיֶה נֶאֱמָן לִשְׁמוֹר מִצְוֹתָיו. כְּלוֹמַר, **שֶׁלֹּא תְנַסֶּהוּ** [כְּפִי שֶׁנִּסּוּהוּ בְּמַסָּה (שמות יז, ז) 'הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ']. **וְכֵן** כְּדֵי 'לָדַעַת אֶת אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ', **שֶׁלֹּא תְהַרְהֵר** – תְּפַקְפֵּק בְּמַחְשָׁבוֹת לִבְּךָ **אַחֲרָיו** (הזכרון): תורה ג

הָיָה לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, מַאֲכָל אֱלֹקִי, וּכְשֵׁם שֶׁהקב"ה הוּא אֵין סוֹף, אַף הַמָּן הָיָה מַאֲכָל בִּלְתִּי מְגֻבָּל, הַכּוֹלֵל כָּל הַטְּעָמִים שֶׁבָּעוֹלָם. כַּאֲשֶׁר אָדָם מְגֻבָּל אוֹכֵל מַאֲכָל זֶה, הוּא מְקַבֵּל טַעַם מְגֻבָּל בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טְעָמִים; לָכֵן מְעוֹרֶרֶת בּוֹ אֲכִילָה זוֹ רָעָב, כִּי הוּא נִמְשָׁךְ אֶל הַבְּלִי גְּבוּל, שֶׁלֹּא נִתָּן כְּלָל לִתְפִיסָה. וְאַף בַּתּוֹרָה, שֶׁקְּרוּיָה לֶחֶם, כָּךְ: כָּל הַשָּׁגָה בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין לָהּ חֵקֶר, מְעוֹרֶרֶת רְעָבוֹן וְצִמָּאוֹן לְהַשִּׂיג יוֹתֵר וְיוֹתֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ מאמר שבת פרשת בשלח, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

שׁוֹרֶשׁ מוֹצָא פִּי הַוָּי' שֶׁבְּדוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִשּׁוֹרֶשׁ מוֹצָא פִּי הַוָּי' שֶׁבָּאָדָם, כֵּיוָן שֶׁכָּל הַגָּבוֹהַּ יוֹתֵר, יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר.

(ד) שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה:

ד כְּסוּתָךְ לָא אִבְלִיאַת מִנָּךְ וּמְסָנָךְ לָא יְחֵפוּ דְּנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין:

רש"י◄ **שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה** • עַנְנֵי כָּבוֹד הָיוּ שָׁפִים בִּכְסוּתָם וּמְגַהֲצִים אוֹתָם כְּמִין כֵּלִים מְגֹהָצִים, וְאַף קְטַנֵּיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְּדֵלִים, הָיָה גָּדֵל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם, כַּלְבוּשׁ הַזֶּה שֶׁל חֹמֶט, שֶׁגָּדֵל עִמּוֹ. **לֹא בָצֵקָה** • לֹא נָפְחָה כַּבָּצֵק, כְּדֶרֶךְ הוֹלְכֵי יָחֵף, שֶׁרַגְלֵיהֶם נְפוּחוֹת.

(ה) וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ:

ה וְתִדַּע עִם לִבָּךְ אֲרֵי כְּמָא דִי מְאַלֵּף גַּבְרָא יָת בְּרֵהּ יְיָ אֱלָהָךְ מְאַלֵּף לָךְ:

(ו) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ:

ו וְתִטַּר יָת פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמְהַךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִדְחַל יָתֵהּ:

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר:

ז אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מַעֲלָךְ לְאַרְעָא טַבְתָּא אַרְעָא נָגְדָא נַחֲלִין דְּמַיִין מַבּוּעֵי עֵינָן וּתְהוֹמִין נָפְקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין:

(ח) אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמֹּון אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ:

ח אַרְעָא חִטִּין וְסַעֲרִין וְגוּפְנִין וּתְאֵנִין וְרִמּוֹנִין אַרְעָא דְּזֵיתָהָא עָבְדִין מִשְׁחָא וְהִיא עָבְדָא דְּבָשׁ:

רש"י◄ **זֵית שֶׁמֶן** • זֵיתִים הָעוֹשִׂים שֶׁמֶן.

(ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהָרֳרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת:

ט אַרְעָא דִּי לָא בְּעִצּוּרִין תִּיכּוֹל בַּהּ לַחְמָא לָא תֶחְסַר כָּל מִדַּעַם בַּהּ אַרְעָא דִּי אַבְנָהָא פַּרְזְלָא וּמִטּוּרָהָא תִּפְסוּל נְחָשָׁא:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ד) שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ. כֵּיצַד לֹא בָלְתָה שִׂמְלָתְךָ? לְפִי שֶׁ**עַנְנֵי־כָבוֹד** (ראה במדבר י, לד) **הָיוּ שָׁפִים בִּכְסוּתָם וּמְגַהֲצִים אוֹתָם** – שֶׁהָיוּ הָעֲנָנִים מְשַׁפְּשְׁפִים בְּבִגְדֵיהֶם כְּדֵי לְנַקּוֹתָם, וּבְכָךְ הָיוּ נִשְׁמָרִים הַבְּגָדִים בְּנִקְיוֹנָם וּבְחִידּוּשָׁם **כְּמִין כֵּלִים מְגֹהָצִים** (בְּגָדִים מְכוּבָּסִים וַחֲלָקִים), **וְאַף קְטַנֵּיהֶם** (יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל) – **כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְּדֵלִים** – בְּאוֹתָהּ הַמִּדָּה **הָיָה גָּדֵל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם, כְּדֶרֶךְ** הַ**לְּבוּשׁ הַזֶּה שֶׁל חוֹמֶט** [=מִין שֶׁרֶץ שֶׁהוּא עוֹטֶה שִׁרְיוֹן עַל גּוּפוֹ, כְּמִין קְלִיפָּה הַדְּבוּקָה לוֹ] **שֶׁגָּדֵל עִמּוֹ** תָּמִיד. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'שִׂמְלָתְךָ' בִּלְשׁוֹן יָחִיד, כְּלוֹמַר שִׂמְלָתְךָ הַיְחִידָה, שֶׁלֹּא הָיְתָה זָקוּק לְהַחֲלִיפָהּ בְּגִדּוֹלָה הַיְמָנָה (משב"ל):

לֹא בָצֵקָה. לֹא נָפְחָה כְּבָצֵק – רַגְלְךָ לֹא נִתְנַפְּחָה כְּעִסָּה הַתּוֹפַחַת בְּחִמּוּצָהּ, **כְּדֶרֶךְ** טִבְעָם שֶׁל **הוֹלְכֵי יָחֵף שֶׁרַגְלֵיהֶם נְפוּחוֹת.** וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָלְכוּ בְּרַגְלַיִם יְחֵפוֹת, אֶלָּא בְּמִנְעָלִים אֲשֶׁר לֹא בָלוּ מֵעֲלֵיהֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן כט, ד) 'וְנַעַלְךָ לֹא בָלְתָה מֵעַל רַגְלֶךָ' (רא"ם): תורה ה

(ח) זֵית שֶׁמֶן. פֵּרוּשׁוֹ: **זֵיתִים הָעוֹשִׂים שֶׁמֶן.** כְּלוֹמַר, זֵיתִים טוֹבִים שֶׁשַּׁמְנָם מְרוּבֶּה (הזכרון): תורה ט

(י) וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃

י וְתֵיכוּל וְתִשְׂבַּע וּתְבָרֵךְ יָת יְיָ אֱלָהָךְ עַל אַרְעָא טַבְתָּא דִּיהַב לָךְ׃

◆ יום שני ט"ו מנחם־אב ◆

(יא) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃

יא אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִּתְנְשֵׁי יָת דַּחֲלָתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בְּדִיל דְּלָא לְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וְדִינוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'תורת מנחם – התוועדויות' חלק ט עמוד 116 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דּוֹמֶר אִסּוּר גַּאֲוָה

הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גו', וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ גו' (ח, יא־יד)

אִיתָא בְּ'סִפְרֵי מִצְוֹת גָּדוֹל' (מצות לא־תעשה סד) שֶׁאַף שֶׁהָרַמְבַּ"ם לֹא מָנָה עִנְיָן זֶה בֵּין חֶשְׁבּוֹן הַלָּאוִין, מִכָּל־מָקוֹם אַחֲרֵי שֶׁהִתְבּוֹנֵן שֶׁפְּסוּקִים אֵלּוּ הֵם "יְסוֹד גָּדוֹל", מָנָה בְּמִנְיַן הַלָּאוִין "אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יִתְגָּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

וּכְבָר הִקְשׁוּ מַדּוּעַ לֹא מָנָה הָרַמְבַּ"ם אֶת עִנְיַן הַגַּאֲוָה בְּחֶשְׁבּוֹן הַלָּאוִין.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:

מָצִינוּ בְּנוֹגֵעַ לְרֹב הָעֲבֵרוֹת, שֶׁאֲפִילּוּ אִם עָבְרוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲדַיִן שׁוֹכֵן הַקָּבָּ"ה אִתָּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (ויקרא טז, טז) "הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם". אַךְ שׁוֹנֶה הוּא אִסּוּר הַגַּאֲוָה, שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (סוטה ה, א) "כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אוֹמֵר הַקָּבָּ"ה אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִים לָדוּר בָּעוֹלָם".

וְהַיְנוּ, שֶׁחֻמְרוּר אִסּוּר גַּאֲוָה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֵרוֹת. דִּבְשְׁאָר עֲבֵרוֹת, עֲדַיִן נִשְׁאָר לָאָדָם קֶשֶׁר עִם הַקָּבָּ"ה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּגַאֲוָה אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה לָאָדָם קֶשֶׁר לֶאֱלוֹקוּת, כִּי כְּשֶׁמִּתְגָּאֶה הֲרֵי זֶה מוֹרֶה שֶׁהוּא מִתְרַחֵק וּמְנַגֵּד לְגַמְרֵי לַהקָּבָּ"ה, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַטַּעַם שֶׁלֹּא מָנָה הָרַמְבַּ"ם אֶת עִנְיַן הַגַּאֲוָה כְּלָאוִ בִּפְנֵי־עַצְמוֹ הוּא, כִּי סְבִירָא־לֵיהּ שֶׁכְּבָר נִכְלָל עֲוֹן זֶה בְּאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה. דִּכְמוֹ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הוּא מְנַגֵּד גָּמוּר לְהַקָּבָּ"ה, כֵּן הוּא בְּגַאֲוָה, שֶׁמּוֹרָה עַל רִחוּק גָּמוּר רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

(יב) פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ׃

יב דִּילְמָא תֵּיכוּל וְתִשְׂבַּע וּבָתִּין שַׁפִּירִין תִּבְנֵי וְתֵיתֵב׃

(יג) וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ יִרְבֶּה׃

יג וְתוֹרָךְ וְעָנָךְ יִסְגּוּן וְכַסְפָּא וְדַהֲבָא יִסְגֵּא לָךְ וְכֹל דִּי לָךְ יִסְגֵּא׃

(יד) וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

יד וּתְרִים לִבָּךְ וְתִנְשֵׁי יָת דַּחֲלָתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא׃

(טו) הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר ׀ הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ ׀ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מָיִם הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ׃

טו דְּדַבְּרָךְ בְּמַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא אַתַר חֵיוָן קָלָן וְעַקְרַבִּין וּבֵית צַחֲנָנָא אַתַר דִּי לֵית מַיָּא דְּאַפֵּק לָךְ מַיָּא מִטְּנָרָא תַּקִּיפָא׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 372)

הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא . . אֲשֶׁר אֵין מָיִם (ח, טו) פְּרָטֵי הַמִּדְבָּר רוֹמְזִים לִשְׁלַבִּים שׁוֹנִים שֶׁל יְרִידָה רוּחָנִית. **גָּדוֹל**: הָאָדָם מַחְשִׁיב אֶת הָעוֹלָם לְ'גָדוֹל', וְאֶת הָעוֹלָם שֶׁל יְהוּדִים וְיַהֲדוּת לְ'קָטָן', וְזֶה מַשְׁפִּיעַ עָלָיו כַּאֲשֶׁר הוּא בָּא בְּמַגָּע עִם הָעוֹלָם. **נוֹרָא**: גַּם כַּאֲשֶׁר הוּא שָׁרוּי בְּד' אַמּוֹתָיו, הוּא חוֹשֵׁשׁ מִ'מַה יֹּאמְרוּ הַגּוֹיִים'. **נָחָשׁ**: אַרְסוֹ חַם, הוּא נִהְיָה 'חַם' לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְלָכֵן הוֹלֶכֶת וּמִתְמַעֶטֶת הַחֲמִימוּת בִּקְדֻשָּׁה. **שָׂרָף**: הַחֲמִימוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם שׂוֹרֶפֶת וּמְכַלָּה לְגַמְרֵי אֶת הַחֲמִימוּת בִּקְדֻשָּׁה. **עַקְרָב**: אַרְסוֹ קַר, הוּא נִהְיָה קַר וְאָדִישׁ לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ חֲמִימוּת זָרָה כְּבָר אֵין בּוֹ. **צִמָּאוֹן**: גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר בִּתְשׁוּבָה וְחָשׁ צִמָּאוֹן לַהקב"ה, **אֵין מָיִם:** זוֹ תּוֹרָה. הוּא צָמֵא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶל מַה.

(טז) הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ וּלְמַעַן נַסֹּתֶךָ לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ:

(יז) וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־הַחַיִל הַזֶּה:

(יח) וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: פ

טז דְּאוֹכָלְךָ מָנָא בְּמַדְבְּרָא דִּי לָא יָדְעוּן אֲבָהָתָךְ בְּדִיל לְעַנָּיוּתָךְ וּבְדִיל לְנַסָּיוּתָךְ לְאוֹטָבָא לָךְ בְּסוֹפָךְ:

יז וְתֵימַר בְּלִבָּךְ חֵילִי וּתְקֵף יְדִי קְנוֹ לִי יָת נְכְסַיָּא הָאִלֵּין:

יח וְתִדְכַּר יָת יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי הוּא יָהֵב לָךְ עֵצָה לְמִקְנֵי נִכְסִין בְּדִיל לְקַיְּמָא יָת קְיָמָהּ דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת אור ליום ב' פרשת עקב, חמישה עשר באב ה'תשמ"ג)

בַּשִּׁיעוּר חוּמָשׁ הַיּוֹמִי מְדוּבָּר אוֹדוֹת שְׁלִילַת הַקָּא־סַלְקָא־דַעְתָּךְ "וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעוֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה", אֶלָּא - "וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּח לַעֲשׂוֹת חָיִל" (פִּרְשָׁתֵנוּ ח, יז־יח).

וְהִנֵּה, מִכֵּיוָן שֶׁ"תּוֹרַת אֱמֶת" צְרִיכָה לִשְׁלוֹל קָא־סַלְקָא־דַעְתָּךְ זוֹ, מוּבָן, שֶׁאֵין זוֹ קָא־סַלְקָא־דַעְתָּךְ שֶׁל הַ"מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל" בִּלְבַד, עִנְיָן שֶׁל טִפְּשׁוּת כוּ' - שֶׁהֲרֵי "בְּשׁוּפְטָנֵי לֹא עַסְקִינָן", הַתּוֹרָה אֵינָהּ מִתְעַסֶּקֶת בִּשְׁלִילַת עִנְיָנֵי טִפְּשׁוּת!... כִּי אִם לִשְׁלוֹל עִנְיָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָקוֹם בְּחָכְמָה וְשֵׂכֶל, אֶלָּא שֶׁבְּחָכְמָה וְשֵׂכֶל גּוּפָא הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דְּ"חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע", אוֹ חָכְמָה שֶׁאֵינָהּ מַתְאִימָה לְחָכְמַת הַתּוֹרָה, אַף שֶׁיֵּשׁ לָהּ מָקוֹם בְּיַחַס לְעִנְיָנֵי הָעוֹלָם. וּבְעִנְיָנֵנוּ - מִכֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה צְרִיכָה לִשְׁלוֹל אֶת הַקָּא־סַלְקָא־דַעְתָּךְ דְּ"כֹּחִי וְעוֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה", בְּהֶכְרַח לוֹמַר שֶׁלּוּלֵי זֹאת הָיָה מָקוֹם בְּשֵׂכֶל לוֹמַר כֵּן, שֶׁלָּכֵן צְרִיכָה הַתּוֹרָה לִשְׁלוֹל קָא־סַלְקָא־דַעְתָּךְ זוֹ.

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: מְדוּבָּר אוֹדוֹת יְהוּדִים "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים", וּבִּפְרָט כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַעֲמָד וּמַצָּב נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר - לְאַחֲרֵי הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ (שֶׁזֶּהוּ הַמַּצָּב שֶׁאוֹדוֹתָיו מְדוּבָּר בְּשִׁיעוּר חוּמָשׁ הַיּוֹמִי), הַיְנוּ, כְּפִי שֶׁהָ"עַם הַנִּבְחָר" נִמְצָא בְּאֶרֶץ שֶׁנִּבְחָרָה עֲבוּרוֹ עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה, וְאִם כֵּן, כֵּיצַד יִתָּכֵן אֶצְלָם קָא־סַלְקָא־דַעְתָּךְ שֶׁ"כֹּחִי וְעוֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה"?!

וְעַד כְּדֵי כָּךְ - שֶׁצְּרִיכִים צִיּוּי מְיוּחָד לִשְׁלוֹל קָא סַלְקָא דַעְתָּךְ זוֹ, וּלְדַעַת הַסְּמַ"ג (מל"ת סד) - נִמְנָה צִיּוּי זֶה בְּמִנְיָן תַּרְיָ"ג מִצְוֹת [אַף שֶׁלְּדַעַת הָרַמְבַּ"ם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה אֵינוֹ בְּמִנְיָן תַּרְיַ"ג מִצְוֹת], וּכְפִי שֶׁכּוֹתֵב הַסְּמַ"ג שֶׁ"יְסוֹד גָּדוֹל הוּא בְּיִרְאַת הַשֵּׁם"!

וְהַבִּיאוּר בָּזֶה:

יָדוּעַ הַמְּבוֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' וַיִּקְרָא בִּתְחִלָּתוֹ (א, ג) שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל הָאָדָם הָעֶלְיוֹן שֶׁעַל הַכִּסֵּא, וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם (הָעֶלְיוֹן) כְּמוֹתוֹ, "כְּמוֹתוֹ דְּהַמְשַׁלֵּחַ מַמָּשׁ".

וְעִנְיָן זֶה מְפוֹרָשׁ בְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה (עוֹד לִפְנֵי שֶׁנִּדְפַּס הַלִּקּוּטֵי תּוֹרָה...) - כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה (ב"מ נט, ב): "מַאי עָבִיד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּהַאי שַׁעְתָּא כוּ' קָא חַייֵךְ וְאָמַר נִצְחוּנִי בָּנַי נִצְחוּנִי", כְּלוֹמַר, שֶׁנִּיתַּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּחַ לְנַצֵּחַ (לֹא רַק אֶת הַנְּהָגַת הָעוֹלָם, כִּי אִם) אֲפִילוּ אֶת הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, כִּבְיָכוֹל.

וְהַטַּעַם הַפְּנִימִי שֶׁבַּדָּבָר - מִפְּנֵי הֱיוֹתָם בָּנָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "בָּנִים אַתֶּם לַהֲוָי' אֱלֹקֵיכֶם":

"הָאָב זוֹכֶה לְבֵן כוּ'" - בְּכַמָּה עִנְיָנִים (רְאֵה עדיות פ"ב מ"ט), וְטַעַם הַדָּבָר - מִפְּנֵי שֶׁ"נִשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן", הַיְנוּ, שֶׁכֵּן הוּא לְמַעְלָה - אֵצֶל הַקָּבָּ"ה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה, אַף שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ מְקַבֵּל הַבֵּן מֵהָאָב - הֲרֵי לִפְעָמִים מִתְגַּלִּים אֵצֶל הַבֵּן כֹּחוֹת נַעֲלִים יוֹתֵר שֶׁלֹּא נִתְגַּלּוּ עֲדַיִן אֲפִילוּ אֵצֶל הָאָב, כְּמַאֲמַר רז"ל "יָפָה כֹּחַ הַבֵּן מִכֹּחַ הָאָב", כְּפֵירוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁבָּזֶה - שֶׁכֹּחוֹ שֶׁל הַבֵּן יָפָה יוֹתֵר מִכֹּחוֹ שֶׁל הָאָב. וְיֶשְׁנוֹ גַּם הַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי - שֶׁעִנְיָן זֶה גּוּפָא (שֶׁ"יָפָה כֹּחַ הַבֵּן") בָּא כְּתוֹצָאָה "מִכֹּחַ הָאָב".

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: מִכֵּיוָן שֶׁהַבֵּן נִלְקָח מֵהָאָב וְהוּא מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָאָב - אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁכֹּחוֹ שֶׁל הַבֵּן יִהְיֶה יָפָה יוֹתֵר מִכֹּחוֹ שֶׁל הָאָב?! מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה - לְמוֹכֵר וְקוֹנֶה, שֶׁדָּבָר שֶׁאֵין אֵצֶל הַמּוֹכֵר - לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת אֵצֶל הַקּוֹנֶה. וּבִלְשׁוֹן הַיָּדוּעַ: "רַבִּי לֹא שָׁנָה, ר' חִיָּא מְנָא לֵיהּ"?!

וְהַבִּיאוּר בָּזֶה: גַּם אֵצֶל הָאָב יֵשְׁנוֹ עִנְיָן זֶה מִצַּד הַכֹּחוֹת הַנֶּעֱלָמִים, וּמִשּׁוּם זֶה יָכוֹל הַדָּבָר לְהִתְגַּלּוֹת אֵצֶל הַבֵּן - "מִכֹּחַ הָאָב", הַיְנוּ, מִפְּנִימִיּוּת וְעַצְמִיּוּת כֹּחוֹ שֶׁל הָאָב, אַף שֶׁאֵצֶל הָאָב עַצְמוֹ לֹא בָּא הַדָּבָר לִידֵי גִּלּוּי, שֶׁלָּכֵן יָפָה כֹּחוֹ שֶׁל הַבֵּן יוֹתֵר (בְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) מִכֹּחוֹ שֶׁל הָאָב.

[וְזֶהוּ גַּם הַבִּיאוּר בְּסִיפּוּר הַגְּמָרָא (מְנָחוֹת כט, ב) שֶׁכַּאֲשֶׁר הַקָּבָּ"ה הֶרְאָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁדּוֹרֵשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תִּילֵי תִּילִין שֶׁל הֲלָכוֹת, "אָמַר לוֹ חֲזוֹר לְאֲחוֹרֶיךָ, הָלַךְ וְיָשַׁב בְּסוֹף שְׁמוֹנֶה שׁוּרוֹת, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַה הֵן אוֹמְרִים, תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְדָבָר אֶחָד, אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי מְנַיִן לְךָ, אָמַר לָהֶן, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה

מִסִּינַי, נִתְיַשְּׁבָה דַעְתּוֹ" - דְּלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ: מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה הַמְקַבֵּל הָרִאשׁוֹן שֶׁקִּיבֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵהַקָּבָּ"ה עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא דָּרַשׁ בַּתּוֹרָה עִנְיָנִים שֶׁלֹּא הָיוּ יְדוּעִים לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ - מִנַּיִן קִיבְּלָם רַבִּי עֲקִיבָא אִם לֹא מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ?!

וְהַבִּיאוּר בָּזֶה: הַתּוֹרָה כְּלָלוּת וּפְרָטוּת נֶאֱמְרָה, וְלָכֵן, אֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה בְּגִלּוּי "כְּלָלוּת" הַדָּבָר, בְּאוֹפֶן שֶׁל "כְּלָל" שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵט עֲדַיִן לִפְרָטִים, וְאִילוּ רַבִּי עֲקִיבָא - גִּילָה אֶת פְּרָטֵי הַדְּבָרִים מֵהַ"כְּלָל" עַל יְדֵי י"ג הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶם, כָּךְ שֶׁנִּתְגַּלּוּ הַפְּרָטִים עוֹד לִפְנֵי שֶׁנִּתְגַּלּוּ אֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מוּבָן בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן דְ"נִצְחוּנִי בָּנַי נִצְחוּנִי":

כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת גִּלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁאֵינוֹ בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת [שֶׁלֹּא בְּאוֹפֶן דְּקַיְּמָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלְמוּתָא, הַמּוֹרֶה גַּם עַל הַשְּׁלֵימוּת אֵצֶל הַמַּשְׁפִּיעַ - שֶׁמֶשׁ], שֶׁזּוֹהִי הַדַּרְגָּא דְ"אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים" [לִפְנֵי הַשְּׁלֵימוּת דְ"הַוְיָה עִמּוֹ שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ"] - אַזַּי יְכוֹלָה לִהְיוֹת דֵּעָה שְׁנִיָּה מְנוּגֶדֶת, וְעַד כְּדֵי כָּךְ - שֶׁהַקָּבָּ"ה אוֹמֵר "נִצְחוּנִי בָּנַי נִצְחוּנִי", בְּדוּגְמַת מַעֲלָתוֹ שֶׁל הַבֵּן שֶׁדַּוְקָא אֶצְלוֹ מִתְגַּלִּים הַכֹּחוֹת הַנֶּעֱלָמִים שֶׁל הָאָב, עוֹד לִפְנֵי שֶׁמִּתְגַּלִּים אֵצֶל הָאָב עַצְמוֹ.

כְּלוֹמַר: מִכֵּיוָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, הַיְנוּ, שֶׁהֵם מְצִיאוּת אַחַת עִם הַקָּבָּ"ה - לָכֵן, יָכוֹל לִהְיוֹת אֶצְלָם הָעִנְיָן דְ"נִצְחוּנִי בָּנַי נִצְחוּנִי"; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם וּכְלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת - שֶׁשָּׁם לֹא יִתָּכֵן כְּלָל הָעִנְיָן דְ"נִצְחוּנִי".

וְעַל פִּי זֶה מוּבָנֶת שַׁפִּיר הַקָּא־סַלְקָא־דַעְתָּךְ דְ"כֹּחִי וְעוֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה" - דְּמִכֵּיוָן שֶׁיְּהוּדִי מָרְגִּישׁ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, אַזַּי יָכוֹל לְהִתְקַבֵּל אֶצְלוֹ שֶׁ"כֹּחִי וְעוֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה", מִכֵּיוָן שֶׁכֹּחוֹ הוּא הַכֹּחַ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְצִיאוּת אַחַת עִם הַקָּבָּ"ה - אָבִיו.

וְעַל זֶה בָּא צִיּוּי הַתּוֹרָה - "וְזָכַרְתָּ כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ הוּא הַנּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל", הַיְנוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה גּוּפָא הוּא "מִכֹּחַ הָאָב", מִפְּנִימִיּוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָאָב.

(יט) וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן:

יט וִיהֵי אִם מִנְשָׁאָה תִּנְשֵׁי יָת דַּחֲלָתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְהַךְ בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְתִפְלְחִנּוּן וְתִסְגּוּד לְהוֹן אַסְהֲדִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדּוּן:

(כ) כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

כ כְּעַמְמַיָּא דִּי יְיָ מֹאבִיד מִקָּדָמֵיכוֹן כֵּן תֵּיבְדּוּן חֲלַף דְּלָא קַבֵּלְתּוּן בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן:

ט (א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם:

א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵין יָת יַרְדְּנָא לְמֵעַל לְמֵירַת עַמְמִין רַבְּרְבִין וְתַקִּיפִין מִנָּךְ קִרְוִין רַבְּרְבָן וּכְרִיכָן עַד צֵית שְׁמַיָּא:

רש"י◄ גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ • אַתָּה עָצוּם, וְהֵם עֲצוּמִים מִמֶּךָּ.

(ב) עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק:

ב עַם רַב וְתַקִּיף בְּנֵי גִּבָּרַיָּא דִּי אַתְּ יְדַעְתְּ וְאַתְּ שְׁמַעְתְּ מָן יְכוּל לְמֵיקַם קֳדָם בְּנֵי גִּבָּרַיָּא:

(ג) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם וְהוּא יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לָךְ:

ג וְתִדַּע יוֹמָא דֵין אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא יְעֵבַר קֳדָמָךְ מֵימְרֵהּ אֶשָּׁא אָכְלָא הוּא יְשֵׁצְנּוּן וְהוּא יְתָרְכִנּוּן קֳדָמָךְ וּתְתָרְכִנּוּן וְתוֹבְדִנּוּן בִּפְרִיעַ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ לָךְ:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

ט (א) גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ. הֲרֵי גַּם **אַתָּה עָצוּם,** וְאוּלָם **הֵם עֲצוּמִים** יוֹתֵר **מִמֶּךָּ** (ספרי): תורה ב

◆ יום שלישי ט"ז מנחם־אב ◆

(ד) אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ בַּהֲדֹף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם ׀ מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְהוָה לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ:

ד לָא תֵימַר בְּלִבָּךְ בִּדְיִתְבַּר יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ לְמֵימַר בְּזָכוּתִי אַעְלַנִי יְיָ לְמֵירַת יָת אַרְעָא הָדָא וּבְחוֹבֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ מְתָרֵךְ לְהוֹן מִקֳּדָמָךְ:

רש"י◄ אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ • צִדְקָתִי וְרִשְׁעַת הָ׳עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים׳ גָּרְמוּ.

(ה) לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת ׀ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

ה לָא בִּזְכוּתָךְ וּבְקַשִׁיטוּת לִבָּךְ אַתְּ עָלֵל לְמֵירַת יָת אַרְעָהוֹן אֲרֵי בְּחוֹבֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרֵכְהוֹן מִקֳּדָמָךְ וּבְדִיל לַאֲקָמָא יָת פִּתְגָמָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

רש"י◄ לֹא בְצִדְקָתְךָ וְגוֹ׳ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת וְגוֹ׳ • כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם. הֲרֵי ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן: ׳אֶלָּא׳.

(ו) וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה:

ו וְתִדַּע אֲרֵי לָא בִּזְכוּתָךְ יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ יָת אַרְעָא טַבְתָּא הָדָא לְמֵירַתָּהּ אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדַל אָתְּ:

(ז) זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־ בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה:

ז הֱוֵי דְכִיר לָא תִנְשֵׁי יָת דִּי אַרְגַּזְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּמַדְבְּרָא לְמִן יוֹמָא דִּי נְפַקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ:

(ח) וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

ח וּבְחוֹרֵב אַרְגַּזְתּוּן קֳדָם יְיָ וַהֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ בְּכוֹן לְשֵׁצָאָה יָתְכוֹן:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ד) אַל תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ. אַל תִּטְעֶה בְּעַצְמְךָ לוֹמַר: שְׁנֵי הַגּוֹרְמִים הֵלָּלוּ – **צִדְקָתִי וְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם** – הֵם בִּלְבָד **גָּרְמוּ** לִי לִהְיוֹת זַכַּאי לְהוֹרִישָׁם מִפָּנַי; אֵין הַדָּבָר כֵּן, כִּי כָּעֵת עֲדַיִן אֵין זְכוּת צִדְקָתְךָ מַסְפִּיקָה עַד כְּדֵי כָּךְ, כִּי אִם בְּצֵירוּף הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֶיךָ (כאמור בפסוק הבא) (אוה"ק): תורה ה

(ה) לֹא בְצִדְקָתְךָ וְגוֹ' אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת וְגוֹ', כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם. הֲרֵי 'כִּי' זֶה הָאָמוּר כָּאן, **מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא'.** וּכְאִילוּ נֶאֱמַר: 'לֹא בְצִדְקָתְךָ... אֶלָּא בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם' וגו': תורה ו

(ט) בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי:

ט בְּמִסְּקִי לְטוּרָא לְמִסַּב לוּחֵי אַבְנַיָּא לוּחֵי קְיָמָא דִּי גְזַר יְיָ עִמְּכוֹן וִיתֵבִית בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא לָא אֲכָלִית וּמַיָּא לָא אִשְׁתִּיתִי:

רש"י◄ **וָאֵשֵׁב בָּהָר •** (מגילה כא) אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה.

(י) וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל:

י וִיהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דַיְיָ וַעֲלֵיהוֹן כְּכָל פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא:

(יא) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחֹת הַבְּרִית:

יא וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן יְהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא לוּחֵי קְיָמָא:

רש"י◄ **לוּחֹת •** לוּחַת כְּתִיב, שֶׁשְּׁתֵּיהֶן שָׁוּוֹת.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה:

יב וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם חוּת בִּפְרִיעַ מִכָּא אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ דִּי אַפֶּקְתָּא מִמִּצְרָיִם סָטוּ בִּפְרִיעַ מִן אָרְחָא דִּי פַקֶּדְתִּנּוּן עֲבָדוּ לְהוֹן מַתְּכָא:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא:

יג וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימַר גֲלֵי קֳדָמַי יָת עַמָּא הָדֵין וְהָא עַם קְשֵׁי קְדַל הוּא:

(יד) הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ:

יד אַנַּח בָּעוּתָךְ מִקֳּדָמַי וֶאֱשֵׁצִנּוּן וְאֶמְחֵי יָת שְׁמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם תַּקִּיף וְסַגִּי מִנְּהוֹן:

(טו) וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי:

טו וְאִתְפְּנֵיתִי וּנְחָתִית מִן טוּרָא וְטוּרָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא וּתְרֵין לוּחֵי קְיָמָא עַל תַּרְתֵּין יְדָי:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ט) וָאֵשֵׁב בָּהָר. כַּאֲשֶׁר הַכָּתוּב אוֹמֵר 'וָאֵשֵׁב בָּהָר', **אֵין יְשִׁיבָה** כְּגוֹן זוֹ **אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה,** כְּלוֹמַר שֶׁנִּתְעַכֵּב זְמַן מְמוּשָׁךְ בָּהָר, וְהוּא: 'אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה': תורה י

(י) לוּחֹת. לא נִכְתַּב 'לוּחוֹת', אֶלָּא **'לוּחַת' חָסֵר** וָי"ו **כְּתִיב,** כְּעֵין לְשׁוֹן יָחִיד, לְרָמוֹז **שֶׁהַלּוּחוֹת** הָיוּ **שְׁתֵּיהֶן שָׁוּוֹת** בְּמִדָּה וּבְמִשְׁקָל, כְּאִילּוּ אַחַת הֵן (תנחומא) (ע"ר, דב"ט):

שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עָלָה מֹשֶׁה לְהַר סִינַי: הָעֲלִיָּה הָרִאשׁוֹנָה – כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת (ראה שמות כד, יב־יח). הָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה – לְאַחַר שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, כְּדֵי לְבַקֵּשׁ סְלִיחַת הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל עַל חֵטְא הָעֵגֶל (ראה שמות לב, ל). וְהָעֲלִיָּה הַשְּׁלִישִׁית – עִם הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, שֶׁהֵם הָאֲבָנִים שֶׁפָּסַל מֹשֶׁה תֵּחַת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ, כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ הקב"ה (ראה שמות לד, א־ב). בְּכָל אַחַת מֵהָעֲלִיּוֹת הַלָּלוּ, שָׁהָה מֹשֶׁה אַרְבָּעִים יוֹם, הַמְּצֻטָּרִפִים יַחְדָּיו לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וְרַשִּׁ"י בָּא לְהוֹכִיחַ שֶׁסּוֹף הָאַרְבָּעִים יוֹם הָאַחֲרוֹנִים, שֶׁהוּא גְּמַר הַסְּלִיחָה עַל חֵטְא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הָיָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים: תורה יא

(טז) וְאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם:

טז וַחֲזֵיתִי וְהָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן עֲבַדְתּוּן לְכוֹן עֵגֶל מַתְּכָא סְטֵתוּן בִּפְרִיעַ מִן אָרְחָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָתְכוֹן:

(יז) וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם:

יז וַאֲחָדִית בִּתְרֵין לוּחַיָּא וּרְמִיתִנּוּן מֵעַל תַּרְתֵּין יְדָי וּתְבַרְתִּנּוּן לְעֵינֵיכוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעוין בלקוטי־שיחות חלק ל"ד עמוד 51 – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם תְּפִיסַת מֹשֶׁה בַּלּוּחוֹת

וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם: (ט, יז)

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (אבות דרבי נתן, פרק ב, ג' בסופו) "נִסְתַּכֵּל (מֹשֶׁה) בָּהֶן, וְרָאָה שֶׁפָּרַח כְּתָב מֵעֲלֵיהֶן, אָמַר הַאִיךְ אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַלּוּחוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ, אֶלָּא אֶאֱחֹז וָאֲשַׁבְּרֵם, שֶׁנֶּאֱמַר וָאֶתְפֹּשׂ וגו'".

וִידוּעָה הַשְּׁאֵלָה, הֲרֵי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהָהָר כְּבָר הָיוּ הַלּוּחוֹת בְּיָדוֹ, וּלְשֵׁם מַה הֶזְקֵק לְתוֹפְסָם שׁוּב בִּכְדֵי לְהַשְׁלִיכָם?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה, דְּטַעַם הַתְּפִיסָה בַּלּוּחוֹת הָיָה כְּדֵי לִקְנוֹתָם שֶׁיִּהְיוּ שֶׁלּוֹ לְגַמְרֵי, וְרַק עַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לְשָׁבְרָם:

דְּהִנֵּה עַל הַפָּסוּק "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלּוֹתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ וגו' שְׁנֵי לוּחוֹת הָעֵדֻת וגו'" פֵּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל: (נדרים לח, א ועוד) שֶׁנִּיְּתֵן לְשׁוֹן מַתָּנָה, שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה נִתְּנוּ בְּמַתָּנָה לְמֹשֶׁה, וּמִפַּשְׁטוּת לְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁוַּיִּתֵּן קָאֵי (גַּם) עַל הַלּוּחוֹת, מוּבָן שֶׁגַּם הַלּוּחוֹת נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה. וּכְמוֹ שֶׁבַּלּוּחוֹת הַשֵּׁנִיּוֹת אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (תנחומא, פרשתנו ט) שֶׁנָּהַג בָּהֶם עַיִן טוֹבָה וּנְתָנָם לְיִשְׂרָאֵל, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיָה בַּלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, דְּלִהְיוֹתוֹ טוֹב עַיִן רָצָה לִתְּנָם לְיִשְׂרָאֵל.

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב "וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלּוּחוֹת וגו' וָאֲשַׁבְּרֵם וגו'" דְּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מְתֻּר לְמֹשֶׁה לִשְׁבֹּר הַלּוּחוֹת בְּלִי כָּל חֵשַׁשׁ אִסּוּר גֶּזֶל וְכוּ', הָיָה צָרֵךְ בִּתְּפִיסָה מְיֻחֶדֶת כְּדֵי לְהַפְקִיעַ מַחֲשַׁבְתּוֹ הַקּוֹדֶמֶת, וְלִקְנוֹתָם לְעַצְמוֹ שֶׁיִּהְיוּ שֶׁלּוֹ לְגַמְרֵי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעוין בלקוטי־שיחות חלק ל"ד עמוד 57 – מתוך 'לקראת שבת')

גֹּדֶל אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל דְּמֹשֶׁה

וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם: (ט, יז)

בְּטַעַם תְּפִיסַת מֹשֶׁה בַּלּוּחוֹת, יֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הַמּוּסָר וְהַחֲסִידוּת:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּטַעַם אֲמִירַת "אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ" לְשׁוֹן יָחִיד - "לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְמֹשֶׁה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל . . לֹא לָהֶם צִוִּיתָ . . אֶלָּא לִי לְבַדִּי".

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ לִשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁל מֹשֶׁה, וּמִסִּירַת נַפְשׁוֹ עֲבוּר כָּלָל יִשְׂרָאֵל, רָצָה לְסַלֵּק מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל שַׁיָּכוּת לְעִנְיַן שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, וְלָכֵן "תָּפַשׂ" הַלּוּחוֹת שֶׁיִּהְיוּ שֶׁלּוֹ לְגַמְרֵי.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל "שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים קָשָׁה לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה כִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת" דְּמִזֶּה שֶׁ'תּוֹרַת אֱמֶת' מְדַמֶּה וּמַשְׁוֶה הָעִנְיָנִים, מוּבָן שֶׁהֵם דּוֹמִים זֶה לָזֶה לֹא רַק בְּגֹדֶל הַקֹּשִׁי וְהַצַּעַר שֶׁהֵם גּוֹרְמִים, אֶלָּא גַּם בְּתָכְנָם:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁמִּיתַת צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת, וּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא הַחִדּוּשׁ שֶׁבְּכַפָּרָה זוֹ לְגַבֵּי הַכַּפָּרָה שֶׁעַל־יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת, דְּקָרְבָּנוֹת מְכַפְּרִים רַק עַל הַשּׁוֹגֵג, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־יְדֵי פְּטִירַת צַדִּיקִים "פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, לְכַפֵּר עַל עָוֹן הַדּוֹר אַף גַּם עַל הַזְּדוֹנוֹת".

וְעִנְיָן זֶה מְדֻגָּשׁ גַּם בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, דְּאַף שֶׁלֹּא הָיְתָה לְמֹשֶׁה שׁוּם שַׁיָּכוּת לְחֵטְא הָעֵגֶל, מִכָּל־מָקוֹם לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהִשְׁתַּדֵּל לִפְעֹל כַּפָּרָה עַל הַחֵטְא, אֶלָּא שֶׁגַּם שְׁבִירַת הַלֻּחוֹת שֶׁבָּאָה בְּסִבַּת חֵטְא הָעֵגֶל, עָשָׂה מֹשֶׁה בְּאֹפֶן שֶׁרַק הוּא הָאַחֲרָאִי לָזֶה.

(יח) וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ:

יח וְאִשְׁתַּטָּחִית קֳדָם יְיָ כְּקַדְמֵיתָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן לַחְמָא לָא אֲכָלִית וּמַיָּא לָא אִשְׁתִּיתִי עַל כָּל חוֹבֵיכוֹן דִּי חַבְתּוּן לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי:

רש"י◄ **וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם •** שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה' אוּלַי אֲכַפְּרָה", בְּאוֹתָהּ עֲלִיָּה נִתְעַכַּבְתִּי אַרְבָּעִים יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּכ"ט בְּאָב: שֶׁהוּא עָלָה בְּי"ח בְּתַמּוּז, בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה (שם לד): "פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת". עָשָׂה עוֹד מ' יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה (במדבר יד): "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ", לְכָךְ הֵקְבַּע לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה. וּמִנַּיִן שֶׁנִּתְרַצָּה בְּרָצוֹן שָׁלֵם? שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַרְבָּעִים שֶׁל לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת (דברים י): "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים", מָה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן, אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן; אֱמֹר מֵעַתָּה, אֶמְצָעִיִּים הָיוּ בְּכַעַס.

(יט) כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא:

יט אֲרֵי דְּחֵלִית מִקֳּדָם רָגְזָא וְחֵמְתָא די רְגַז יְיָ עֲלֵיכוֹן לְשֵׁצָאָה יָתְכוֹן וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתִי אַף בְּזִמְנָא הַהִיא:

(כ) וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא:

כ וְעַל אַהֲרֹן הֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא לְשֵׁצָיוּתֵהּ וְצַלִּיתִי אַף עַל אַהֲרֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא:

רש"י◄ **וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' • לְפִי שֶׁשָּׁמַע לָכֶם. לְהַשְׁמִידוֹ • זֶה כִּלּוּי בָּנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (עמוס ב): "וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל". **וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן •** וְהוֹעִילָה תְּפִלָּתִי לְכַפֵּר מֶחֱצָה, וּמֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאֲרוּ הַשְּׁנַיִם.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יח) **וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם.** אֵלּוּ אַרְבָּעִים יוֹם הָאֶמְצָעִיִּים שֶׁלְּאַחַר חֵטְא הָעֵגֶל, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות לב, ל) **וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה' אוּלַי אֲכַפְּרָה** וגו', **בְּאוֹתָהּ עֲלִיָּה נִתְעַכַּבְתִּי אַרְבָּעִים יוֹם. נִמְצְאוּ** מִסְפַּר יָמִים אֵלּוּ **כָּלִים** (מִסְתַּיְּמִים) **בְּכ"ט בְּאָב.** כֵּיצַד הוּא חֶשְׁבּוֹן הַיָּמִים? שֶׁהֲרֵי אַרְבָּעִים הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מִיּוֹם מַתַּן תּוֹרָה עַד שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, שֶׁבּוֹ יָרַד מֹשֶׁה מִן הָהָר וּבוֹ נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וְתֵיכֶף לַמָּחֳרָת חָזַר וְעָלָה שֵׁנִית, כְּדֵי לְבַקֵּשׁ כַּפָּרָה עַל יִשְׂרָאֵל. וּלְפִי **שֶׁהוּא עָלָה** בַּפַּעַם הַשְּׁנִיָּה **בְּשִׁמּוּנָה־עָשָׂר בְּתַמּוּז,** נִמְצְאוּ אַרְבָּעִים יָמִים הָאֶמְצָעִיִּים מִסְתַּיְּמִים בְּכ"ט בְּאָב, **בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** לִסְלוֹחַ **לְיִשְׂרָאֵל** [אַךְ עֲדַיִין לֹא סְלִיחָה גְּמוּרָה וּמְלֵאָה, כַּמְבוֹאָר לְהַלָּן], **וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה 'פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לוּחוֹת'** וגו' (שם לד, א)**.** בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם יָרַד מֹשֶׁה, וְלַמָּחֳרָת עָלָה שׁוּב לָהָר עִם הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁפָּסַל, וְאָז **עָשָׂה** (שָׁהָה) בָּהָר **עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם, נִמְצְאוּ** הָאַרְבָּעִים הָאַחֲרוֹנִים, הַמַּתְחִילִים בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ אֱלוּל, **כָּלִים בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים** שֶׁהוּא עֲשִׂירִי בְּתִשְׁרִי. **בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה** – כְּלוֹמַר סְלִיחָה גְּמוּרָה בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן, **וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה 'סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ'** [כְּאוֹתוֹ הַלָּשׁוֹן שֶׁאָמַר לוֹ כְּשֶׁקִּבֵּל תְּפִלָּתוֹ עַל חֵטְא הַמְרַגְּלִים (במדבר יד, כ)], **לְכָךְ הוּקְבַּע** יוֹם הַכִּיפּוּרִים **לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה** לְדוֹרוֹת. **וּמִנַּיִן** אַתָּה לָמֵד **שֶׁנִּתְרַצָּה** בְּסוֹף הָאַרְבָּעִים הָאַחֲרוֹנִים **בְּרָצוֹן שָׁלֵם?** לְפִי **שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַרְבָּעִים שֶׁל לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת** (לקמן י, י) **'וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים',** הֲרֵי שֶׁהִשְׁוָה מֹשֶׁה אֶת הָאַחֲרוֹנִים לָרִאשׁוֹנִים; **מָה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן,** שֶׁהֲרֵי עֲדַיִין לֹא חָטְאוּ, **אַף אַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן.** וּמִתּוֹךְ שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָם דַּיְּוּקָא לָרִאשׁוֹנִים וְלֹא לָאֶמְצָעִיִּים, **אֱמוֹר מֵעַתָּה** – נִמְצִינוּ לְמֵדִים כִּי רַק הָאַחֲרוֹנִים הָיוּ בְּרָצוֹן שָׁלֵם, אֲבָל **אֶמְצָעִיִּים הָיוּ בְּכַעַס,** כְּלוֹמַר, כְּשֶׁעֲדַיִין לֹא נִתְרַצָּה לְגַמְרֵי (מפרשים): תורה יט

(כ) וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה'. אַף־עַל־פִּי שֶׁאַהֲרֹן עַצְמוֹ לֹא חָטָא בָּעֵגֶל, בִּקֵּשׁ לְהַעֲנִישׁוֹ **לְפִי שֶׁשָּׁמַע לָכֶם** – שֶׁנַּעֲנָה לְבַקָּשָׁתְכֶם לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֵגֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ב) 'וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב' וגו':

לְהַשְׁמִידוֹ. זֶה עוֹנֶשׁ **כִּלּוּי בָּנִים,** שֶׁכְּלִיּוֹן הַבָּנִים קָרוּי 'הַשְׁמָדָה', **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (עמוס ב, ט) **'וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם וגו' וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַّעַל'** [הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָעָם הָאֱמוֹרִי עַל יְדֵי הַשְׁמָדַת 'פִּרְיוֹ', שֶׁהֵם בָּנָיו]:

וָאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אַהֲרֹן. עַל תְּפִלָּתוֹ בְּעַד יִשְׂרָאֵל (פסוק יט) נֶאֱמַר 'וַיִּשְׁמַע ה' אֵלַי', אֲבָל כָּאן לֹא נִתְפָּרֵשׁ אִם נִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתוֹ, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְקַבְּלָה לְגַמְרֵי. וְכָךְ כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר לָהֶם: הִתְפַּלַּלְתִּי עַל אַהֲרֹן **וְהוֹעִילָה תְּפִלָּתִי לְכַפֵּר** רַק **מֶחֱצָה,** שֶׁהַגְּזֵרָה הָיְתָה לְכַלּוֹת אֶת כָּל אַרְבַּעַת בָּנָיו, **וּמֵתוּ שְׁנַיִם** מֵהֶם [הֵם נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁמֵּתוּ בְּהַקְרִיבָם קְטוֹרֶת זָרָה (ויקרא י, א)] **וְנִשְׁאֲרוּ הַשְּׁנַיִם** הָאֲחֵרִים [אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר] (מלבי"ם): תורה כא

(כא) וְאֶת־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ ׀ בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלִךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־הָהָר׃

כא וְיָת חוֹבַתְכוֹן דִּי עֲבַדְתּוּן יָת עֶגְלָא נְסִבִית וְאוֹקֵדִית יָתֵהּ בְּנוּרָא וְשָׁפִית יָתֵהּ בְּשׁוּפִינָא יָאוּת עַד דִּי הֲוָה דַּקִּיק לְעַפְרָא וּרְמֵית יָת עַפְרֵהּ לְנַחֲלָא דְנָחֵת מִן טוּרָא׃

רש"י◄ **טָחוֹן** • לְשׁוֹן הוֹוֶה, כְּמוֹ: "הָלוֹךְ וְכָלוֹת", מולאנ"ט בְּלַעַ"ז (מאהלענד)◆.

(כב) וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְהוָה׃

כב וּבְדִלֶקְתָּא וּבְנִסְּתָא וּבְקִבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי מַרְגְּזִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ׃

(כג) וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ׃

כג וְכַד שְׁלַח יְיָ יָתְכוֹן מֵרְקַם גֵּיאָה לְמֵימַר סְקוֹ וְאַחֲסִינוּ יָת אַרְעָא דִּי יְהָבִית לְכוֹן וְסָרֶבְתּוּן עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֵכוֹן וְלָא הֵימַנְתּוּן לֵהּ וְלָא קַבֶּלְתּוּן לְמֵימְרֵהּ׃

(כד) מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם׃

כד מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִּידָעִית יָתְכוֹן׃

(כה) וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃

כה וְאִשְׁתַּטָּחִית קֳדָם יְיָ יָת אַרְבְּעִין יְמָמִין וְיָת אַרְבְּעִין לֵילְוָן דִּי אִשְׁתַּטָּחִית אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְשֵׁצָאָה יָתְכוֹן׃

רש"י◄ **וָאֶתְנַפַּל וְגוֹ'** • אֵלּוּ הֵן עַצְמָם הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה. וּכְפָלָן כָּאן, לְפִי שֶׁכָּתוּב כָּאן סֵדֶר תְּפִלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהִים אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְגוֹ'"◆.

(כו) וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה אַל־תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃

כו וְצַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ וַאֲמָרִית יְיָ אֱלָהִים לָא תְּחַבַּל עַמָּךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ דִּי פְרַקְתָּא בְּתָקְפָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא מִמִּצְרַיִם בִּידָא תַּקִּיפָא׃

(כז) זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ׃

כז אַדְכַּר לְעַבְדָּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָא תִּתְפְּנֵי לְקַשְׁיוּת עַמָּא הָדֵין וּלְחוֹבֵיהוֹן וְלַחֲטָאֵיהוֹן׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כא) טָחוֹן. לְשׁוֹן מָקוֹר הַפֹּעַל, וְהוּא מְשֻׁמָּשׁ כָּאן כִּ**לְשׁוֹן הוֹוֶה** מִתְמַשֵּׁךְ, וּכְלוֹמַר שֶׁהָיָה חוֹזֵר וְטוֹחֵן עוֹד וָעוֹד. וְדֶרֶךְ הַכָּתוּב לִנְקוֹט לְשׁוֹן זֶה לְגַבֵּי פְּעוּלָּה מְמוּשֶׁכֶת, **כְּמוֹ 'הָלוֹךְ וְכָלוֹת'** [הוֹלֵךְ וּמְכַלֶּה עוֹד וָעוֹד, בִּזְמַן מְמוּשָׁךְ],

מולאנ"ט בְּלַעַ"ז: תורה כב

(כה) וָאֶתְנַפַּל וְגוֹ' אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם. אֵין הַכַּוָּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם נוֹסָפִים, אֶלָּא **אֵלּוּ הֵן** הָאַרְבָּעִים (הָאֲמְצָעִיִּים) **עַצְמָם הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה** (בפסוק יח), אוּלָם, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שָׁם מָה הָיְתָה תְּפִלָּתוֹ, לְכָךְ חָזַר **וּכְפָלָן כָּאן, לְפִי שֶׁכָּתוּב כָּאן סֵדֶר** (נוֹסַח) **תְּפִלָּתוֹ** הֵיאָךְ הָיְתָה, כְּפִי **שֶׁנֶּאֱמַר** לְהַלָּן (בפסוק כו) **ה' אֱלֹהִים אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְגוֹ':** תורה כו

(כח) פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יְכֹלֶת יְהוָה לַהֲבִיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לַהֲמִתָם בַּמִּדְבָּר:

כח דִּילְמָא יֵימְרוּן דָּיְרֵי אַרְעָא דִּי אַפֵּקְתָּנָא מִתַּמָּן מִדְּלֵית יוּכְלָא דַיְיָ לְאָעָלֵתְהוֹן לְאַרְעָא דִּי מַלִּיל לְהוֹן וּמִדְּסָנֵי יָתְהוֹן אַפֵּקְנוּן לְקַטָּלוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא:

(כט) וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה: פ

כט וְאִנּוּן עַמָּךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא בְּחֵילָךְ רַבָּא וּבִדְרָעָךְ מְרָמְמָא:

◆ יום רביעי י"ז מנחם־אב ◆

י (א) בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ:

א בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ לִי פְּסַל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְסַק לָקֳדָמַי לְטוּרָא וְתַעְבֵּד לָךְ אֲרוֹנָא דְּאָעָא:

רש"י◄ **בָּעֵת הַהִוא** • לְסוֹף מ' יוֹם נִתְרַצָּה לִי וְאָמַר לִי: "פְּסָל־לְךָ", וְאַחַר כָּךְ: "וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן", וַאֲנִי עָשִׂיתִי אָרוֹן תְּחִלָּה, שֶׁכְּשֶׁאֹבֵא וְהַלּוּחוֹת בְּיָדִי, הֵיכָן אֶתְּנֵם? וְלֹא זֶה הוּא הָאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל, שֶׁהֲרֵי מִשְׁכָּן לֹא נִתְעַסְּקוּ בּוֹ עַד לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר צִוָּה לָהֶם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבְצַלְאֵל עָשָׂה מִשְׁכָּן תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ אָרוֹן וְכֵלִים. נִמְצָא זֶה אָרוֹן אַחֵר הָיָה, וְזֶהוּ שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה. וְאוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל, לֹא יָצָא לְמִלְחָמָה אֶלָּא בִּימֵי עֵלִי, וְנֶעֱנְשׁוּ עָלָיו וְנִשְׁבָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת כ' מנחם אב תשי"ח – תורת מנחם התוועדויות כג עמ' 240)

וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ (י, א) **זֶהוּ שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה** (רש"י) זְמַן הַגָּלוּת הוּא זְמַן שֶׁל מִלְחָמָה נֶגֶד 'רוּחַ הַטֻּמְאָה' שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וּמִלְחָמָה זוֹ חֲזָקָה יוֹתֵר וְקָשָׁה יוֹתֵר בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹ שׁוֹרֶרֶת אֲוִירָה שֶׁל קִרִירוּת לֵיהַדּוּת, וְעַל כָּל צַעַד וְשַׁעַל צְרִיכִים לְהִלָּחֵם בַּאֲוִירָה זוֹ. מִי שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם כָּזֶה צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁיֵּשׁ 'אָרוֹן' שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאָרוֹן זֶה יוֹצֵא עִמּוֹ וּלְפָנָיו וְ'הוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים'. עָלָיו לְהֵאָחֵז בְּאָרוֹן זֶה, וְזֶה יִתֵּן לוֹ אֶת הַכֹּחַ לְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה בְּהַצְלָחָה יוֹתֵר וּבְהֶקְדֵּם יוֹתֵר.

(ב) וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן:

ב וְאֶכְתּוֹב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָּמַיָּא דִּי הֲווֹ עַל לוּחַיָּא קַדְמָאֵי דִּי תְּבַרְתָּא וּתְשַׁוּנּוּן בַּאֲרוֹנָא:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

י (א) בָּעֵת הַהִוא אָמַר ה' אֵלַי פְּסָל לְךָ וגו'. לא מִיָּד בְּעָמְדִי בִּתְפִלָּה אָמַר לִי הקב"ה כֵּן, אֶלָּא **לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם נִתְרַצָּה לִי וְאָמַר לִי 'פְּסָל לְךָ** שְׁנֵי לוּחֹת אֲבָנִים', **וְאַחַר־כָּךְ** אָמַר לִי 'וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן'; וְאוּלָם **אֲנִי** הָפַכְתִּי אֶת הַסֵּדֶר, **שֶׁעָשִׂיתִי אָרוֹן תְּחִלָּה,** וְאַחַר כָּךְ אֶת הַלּוּחוֹת (כדלהלן פסוק ג). לְפִי שֶׁאַף אִם בְּצִוּוּיָם רָאוּי לְהַזְכִּיר אֶת הַלּוּחוֹת תְּחִילָּה, וְאַחֲרֵיהֶם הָאָרוֹן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְצָרְכָּם, מִכָּל מָקוֹם בַּעֲשִׂיָּתָם רָאוּי הָיָה לַעֲשׂוֹת הָאָרוֹן תְּחִילָּה, **שֶׁאִם** לא כֵּן, **כְּשֶׁאָבוֹא** מִן הָהָר **וְהַלּוּחוֹת בְּיָדִי, הֵיכָן אֶתְּנֵם**?! (גו"א) ומוסיף רש"י: **וְהָאָרוֹן** הַזֶּה הָאָמוּר כָּאן, **לֹא זֶה הוּא הָאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל** בִּכְלַל שְׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, **שֶׁהֲרֵי הַמִּשְׁכָּן לֹא נִתְעַסְּקוּ בּוֹ עַד לְאַחַר יוֹם־הַכִּפּוּרִים,** מִשּׁוּם שֶׁעַד אָז לא נִצְטַוּוּ עַל עֲשִׂיָּתוֹ, **כִּי** רַק **בִּרְדְתּוֹ מִן הָהָר** לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם הָאַחֲרוֹנִים, אָז **צִוָּה לָהֶם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וְאַף** מִשֶּׁנִּצְטַוּוּ עָלָיו, הֲרֵי **בְּצַלְאֵל** לא עָשָׂה אֶת הָאָרוֹן מִיָּד בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אֶלָּא **עָשָׂה** אֶת **הַמִּשְׁכָּן תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ אָרוֹן וְכֵלִים** (ראה רש"י שמות לח, כב).

הֲרֵי **נִמְצָא,** כִּי **זֶה** שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה **אָרוֹן אַחֵר הָיָה** [וְהַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת הָיוּ מוּנָּחִים בּוֹ לְפִי שָׁעָה עַד שֶׁהֶעֱבִירוּם לָאָרוֹן שֶׁבַּמִּשְׁכָּן]. **וְאָרוֹנוֹ** שֶׁל מֹשֶׁה, **זֶהוּ שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה,** וְכֵן בְּנָסְעָם בַּמִּדְבָּר הָיָה הָאָרוֹן הַזֶּה מַקְדִּים וְ'נוֹסֵע לִפְנֵיהֶם' (במדבר י, לג), **וְאוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל** הָיָה אָסוּר לְהוֹצִיאוֹ מֵהַמִּשְׁכָּן, וּלְעוֹלָם **לא יָצָא לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא בִּימֵי עֵלִי** הוֹצִיאוּהוּ **וְנֶעֱנְשׁוּ עָלָיו,** שֶׁנָּפְלוּ מֵהֶם שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ **וְנִשְׁבָּה** (נִלְקַח) הָאָרוֹן בִּידֵי הַפְּלִשְׁתִּים (שמואל־א ד, ד) (ירושלמי שקלים ו) (מ"א): תורה ב

(ג) וָאַעַשׂ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וָאֶפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וָאַעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי:

ג וַעֲבַדִית אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וּפְסָלִית תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וּסְלֵקִית לְטוּרָא וּתְרֵין לוּחַיָּא בִּידִי:

(ד) וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֵת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֵלָי:

ד וּכְתַב עַל לוּחַיָּא כִּכְתָבָא קַדְמָאָה יָת עַשְׂרָא פִּתְגָמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָׁתָא בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא וִיהַבִנּוּן יְיָ לִי:

(ה) וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה:

ה וְאִתְפְּנֵיתִי וּנְחָתִית מִן טוּרָא וְשַׁוֵּיתִי יָת לוּחַיָּא בַּאֲרוֹנָא דִּי עַבְדִית וַהֲווֹ תַמָּן כְּמָא דִי פַקְדַנִי יְיָ:

(ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו:

ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְטָלוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקָן לְמוֹסֵרָה תַּמָּן מִית אַהֲרֹן וְאִתְקְבַר תַּמָּן וְשַׁמֵּשׁ אֶלְעָזָר בְּרֵהּ תְּחוֹתוֹהִי:

רש"י◄ **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה •** מָה עִנְיָן זֶה לְכָאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקָן נָסְעוּ לְמוֹסֵרָה, וַהֲלֹא מִמּוֹסֵרוֹת בָּאוּ לִבְנֵי־יַעֲקָן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג): "וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת וְגוֹ'"? וְעוֹד, שָׁם מֵת אַהֲרֹן, וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת? צֵא וַחֲשֹׁב, וְתִמְצָא שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת מִמּוֹסֵרוֹת לְהֹר הָהָר. אֶלָּא אַף זוֹ מִן הַתּוֹכָחָה: וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתֶם, כְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, יְרֵאתֶם לָכֶם מִמִּלְחֶמֶת מֶלֶךְ עֲרָד וּנְתַתֶּם רֹאשׁ לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וַחֲזַרְתֶּם לַאֲחוֹרֵיכֶם שְׁמֹנֶה מַסָּעוֹת עַד בְּנֵי־יַעֲקָן, וּמִשָּׁם לְמוֹסֵרָה. שָׁם נִלְחֲמוּ לָכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם וְאַתֶּם מֵהֶם, עַד שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזַרַתְכֶם, וּמִשָּׁם חֲזַרַתֶּם הַגִּדְגֹּדָה, הוּא חֹר הַגִּדְגָּד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ"ה, חלק ה עמוד 2775 – מתוך 'לקראת שבת')

ה'קשי' בְּמִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ . . שָׁם מֵת אַהֲרֹן

קָשֶׁה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה כַּיּוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת (י, ו. ובפירוש רש"י י, ז).

צָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר כָּאן קָשֶׁה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה, הֲרֵי הַקָּבָּ"ה עַצְמוֹ גָּזַר "וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה", וְאַהֲרֹן הָיָה בֶּן מֵאָה עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ בִּפְטִירָתוֹ?

גַּם יֵשׁ לְהָבִין דִּיּוּק לְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַשִׁ"י, כְּיוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת וְלֹא כִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, וּבִפְרָט שֶׁבִּמְקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ"י (ירושלמי יומא פרק א, הלכה א. ועוד) הַלָּשׁוֹן הוּא כִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת?

וְיֵשׁ לְבָאֵר דְּבִלְשׁוֹנוֹ יוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, מִתֶּרֶץ רַשִׁ"י קַשְׁיָא הַנַּ"ל, דְּבֶאֱמֶת הַקֹּשִׁי בְּמִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים הוּא בְּיוֹם מִיתָתָן, דְּמַה שֶׁאֵרַע הַדָּבָר בְּיוֹם מְסָיָם דַּוְקָא, הוּא לְפִי שֶׁיּוֹם זֶה הוּא יוֹם בִּלְתִּי רָצוּי, וְדָבָר זֶה דּוֹמֶה לַיּוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת.

וְיָמְתַּק יוֹתֵר שֶׁגַּם בְּנוֹגֵעַ לִשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת מְדֻגָּשׁ הַקֹּשִׁי בְּ"יוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ", שֶׁהֲרֵי מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁגָּרַם לִשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת כְּבָר הָיָה בַּיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי־זֶה. וְנִמְצָא, שֶׁלַּמִּרּוֹת שֶׁשִּׁבִירַת הַלּוּחוֹת הָיָה כְּמוֹ דָּבָר הָכְרֵחִי כְּתוֹצָאָה מִמַּעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁלִּפְנֵי־זֶה, אַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ קֹשִׁי בַּיּוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ו־ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה. מָה עִנְיָן סִיפּוּר **זֶה לְכָאן?** וְכִי מָה רָאָה מֹשֶׁה לְהַפְסִיק אֶת דִּבְרֵי תוֹכַחְתּוֹ, וּלְהַזְכִּיר אֶת הַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ? **וְעוֹד** יֵשׁ לִתְמוֹהַּ, עַל דִּבְרֵי הַכָּתוּב עַצְמוֹ: 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה וגו' מִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגֹּדָה'; **וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקָן נָסְעוּ לְמוֹסֵרָה,** וּמִשָּׁם הַגִּדְגֹּדָה? **וַהֲלֹא** לְהֵיפֶךְ נָסְעוּ, שֶׁהֲרֵי **מִמּוֹסֵרָה בָּאוּ לִבְנֵי־יַעֲקָן,** וְאַחַר כָּךְ לְחֹר הַגִּדְגָּד, כְּמוֹ **שֶׁנֶּאֱמַר** בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי (במדבר לג, לא) **וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת** וַיַּחֲנוּ בִּבְנֵי יַעֲקָן, וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָּד **וְגוֹ'? וְעוֹד** יֵשׁ לִתְמוֹהַּ, כֵּיצַד נֶאֱמַר כָּאן שֶׁכַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּמוֹסֵרָה – **'שָׁם מֵת אַהֲרֹן' – וַהֲלֹא בְּהֹר־הָהָר מֵת,** כְּפִי שֶׁמְּפוֹרָשׁ בִּמְקוֹמוֹ (שם כ, כד־כט). שֶׁמָּא תֹּאמַר

(ז) מִשָּׁם נָסְעוּ הַגֻּדְגֹּדָה וּמִן־הַגֻּדְגֹּדָה יָטְבָתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי־מָיִם:

ז מִתַּמָּן נְטָלוּ לְגֻדְגֹּד וּמִן גֻּדְגֹּד לְיָטְבָּת אַרְעָא נָגְדָן נַחֲלִין דְּמַיִין:

רש"י◄ **וּמִן־הַגֻּדְגֹּדָה וְגוֹ'** • וּבְמוֹסֵרָה עֲשִׂיתֶם אֵבֶל כָּבֵד עַל מִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁגְּרַמָּה לָכֶם זֹאת, וְנִדְמָה לָכֶם כְּאִלּוּ מֵת שָׁם. וְסָמַךְ מֹשֶׁה תּוֹכָחָה זוֹ לִשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, לוֹמַר שֶׁקָּשָׁה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּיוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת, וּלְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהֵקָשָׁה לוֹ מַה שֶּׁאָמְרוּ: "נִתְּנָה רֹאשׁ", לְפָרֹשׁ מִמֶּנּוּ, כְּיוֹם שֶׁעָשׂוּ בּוֹ אֶת הָעֵגֶל.

(ח) בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ח בְּעִדָּנָא הַהִיא אַפְרַשׁ יְיָ יָת שִׁבְטָא דְּלֵוִי לְמִטַּל יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ לְמֵקַם קֳדָם יְיָ לְשַׁמָּשׁוּתֵהּ וּלְבָרָכָא בִּשְׁמֵהּ עַד יוֹמָא הָדֵין:

רש"י◄ **בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל ה' וְגוֹ'** • מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן. **בָּעֵת הַהִוא** • בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, וּבְנֵי לֵוִי לֹא טָעוּ, הִבְדִּילָם הַמָּקוֹם מִכֶּם. וְסָמַךְ מִקְרָא זֶה לַחֲזָרַת בְּנֵי־יַעֲקָן, לוֹמַר שֶׁאַף בָּזֶה לֹא טָעוּ בָּהּ בְּנֵי לֵוִי, אֶלָּא עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתָם. **לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן** • הַלְוִיִּים. **לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ** • הַכֹּהֲנִים, וְהוּא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

מוֹסֵרָה אֵצֶל הֹר הָהָר הוּא – **צֵא וַחֲשׁוֹב וּתְמִצָא שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת מִמּוֹסֵרוֹת לְהֹר־הָהָר** [שֶׁכָּךְ הֵם מְנוּיִים שָׁם בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי: מֹסֵרוֹת, בְּנֵי יַעֲקָן, הֹר הַגִּדְגָּד, יָטְבָתָה, עַבְרֹנָה, עֶצְיוֹן גָּבֶר, מִדְבַּר צִן הִיא קָדֵשׁ, הֹר הָהָר] הֲרֵי שְׁמוֹסֵרוֹת רְחוֹקָה הִרְבֵּה מִמְּקוֹם מִיתַת אַהֲרֹן? **אֶלָּא אַף זוֹ מִן הַתּוֹכָחָה,** שֶׁמּוֹכִיחַ מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, עַל מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה שֶׁבִּקְּשׁוּ לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם וְנָסוֹגוּ אָחוֹר לְחֵלֶק מִן הַמַּסָּעוֹת, וְכָךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם: **וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתֶם,** שֶׁ**בְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן בְּהֹר־הָהָר לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי־הַכָּבוֹד** שֶׁהָיוּ חוֹפְפִים עַל יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹמְרִים עֲלֵיהֶם מֵהָאוֹיְבִים (ראה רש"י במדבר כ, כט), **יְרֵאתֶם לָכֶם מִמִּלְחֶמֶת מֶלֶךְ־עֲרָד** [כָּאָמוּר שָׁם (כא, א) 'וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב וגו' וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל'] **וּנְתַתֶּם רֹאשׁ לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, וַחֲזַרְתֶּם לַאֲחוֹרֵיכֶם שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת עַד בְּנֵי –יַעֲקָן, וּמִשָּׁם לְמוֹסֵרָה.** וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה', כְּלוֹמַר עַד שָׁם חֲזַרְתֶּם עַל עִקְּבוֹתֵיכֶם, **וְשָׁם** (בְּמוֹסֵרָה) **נִלְחֲמוּ בָכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם, וְאַתֶּם** הֲרַגְתֶּם **מֵהֶם, עַד שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶתְכֶם** בְּאוֹתָהּ **הַדֶּרֶךְ** שֶׁבָּהּ הָיְתָה **חֲזַרְתְּכֶם, וּמִשָּׁם** (מִמּוֹסֵרָה וּמִבְּנֵי יַעֲקָן) **חֲזַרְתֶּם הַגִּדְגָּדָה,** שֶׁ**הוּא חוֹר הַגִּדְגָּד** הַמּוּזְכָּר בְּפָרָשַׁת הַמַּסָּעוֹת (שם פסוק לב).

וּמִן הַגֻּדְגֹּדָה יָטְבָתָה – מִשָּׁם הִמְשִׁיכָה חֲזַרְתְּכֶם דֶּרֶךְ כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁכִּבֵּר עֲבַרְתֶּם קוֹדֶם לְכֵן, עַד שֶׁבָּאתֶם שׁוּב לְהֹר הָהָר, שֶׁשָּׁם מֵת אַהֲרֹן כְּשֶׁהֱיִיתֶם שָׁם בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה. **וּמַה** שֶּׁנֶּאֱמַר כָּאן עַל מוֹסֵרָה 'שָׁם מֵת אַהֲרֹן', הוּא מִשּׁוּם שֶׁ**בְּמוֹסֵרָה עֲשִׂיתֶם אֵבֶל** (מִסְפֵּד) **כָּבֵד עַל מִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁגְּרַמָּה לָכֶם זֹאת,** שֶׁעַל־יְדֵי מִיתָתוֹ נִסְתַּלְּקוּ הָעֲנָנִים וּבָא מֶלֶךְ עֲרָד לְהִלָּחֵם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ נִסְתַּבְּבוּ הַדְּבָרִים שֶׁהָרְגוּ בְּנֵי לֵוִי וּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, **וְנִדְמָה לָכֶם כְּאִילּוּ מֵת שָׁם** בְּמוֹסֵרָה. וְלָכֵן **סָמַךְ מֹשֶׁה תּוֹכָחָה זוֹ לִשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, לוֹמַר שֶׁקָּשָׁה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים** (אַהֲרֹן הַכֹּהֵן) **לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּיוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת,** וְעוֹד, כְּדֵי **לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהוּקְשָׁה לוֹ** – הָיָה קָשֶׁה וְחָמוּר בְּעֵינֵי הקב"ה **מַה שֶּׁאָמְרוּ** יִשְׂרָאֵל **נִתְּנָה רֹאשׁ** (במדבר יד, ד) **לְפָרֹשׁ מִמֶּנּוּ** וְלַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, **כְּיוֹם שֶׁעָשׂוּ בּוֹ אֶת הָעֵגֶל** (ויקרא־רבה כ) (ירושלמי יומא פ"א ה"א, באמ"ח, משכ"ל): תורה ח

(ח) בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל ה' וְגוֹ'. לֹא בְּעֵת מִיתַת אַהֲרֹן הִבְדִּיל אוֹתָם, אֶלָּא הַדָּבָר **מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן** – כְּלוֹמַר, כָּאן חוֹזֵר הַכָּתוּב לָעִנְיָן הַקּוֹדֵם שֶׁבּוֹ הִפְסִיק כְּדֵי לְהַזְכִּיר אֶת הַמַּסָּעוֹת, וּ'בְעֵת הַהִיא' הוּא לְאַחַר חֵטְא הָעֵגֶל: **בָּעֵת הַהִוא.** אֵיזוֹהִי 'הָעֵת הַהִיא'? **בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם, שֶׁבָּהּ חֲטָאתֶם בָּעֵגֶל, וּבְנֵי לֵוִי לֹא טָעוּ** אָז בְּאוֹתוֹ הַחֵטְא [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כו) 'וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַה' אֵלָי, וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי'], לְפִיכָךְ **הִבְדִּילָם הַמָּקוֹם מִכֶּם** לְהַקְדִּישָׁם לוֹ [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק כט) 'מִלְּאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם לה' וגו'].

ומוסיף רש"י: **וְסָמַךְ מִקְרָא זֶה,** הַמְדַבֵּר בִּשְׁבִחָם שֶׁל בְּנֵי לֵוִי שֶׁלֹּא חָטְאוּ בָּעֵגֶל, **לְמַעֲשֶׂה חֲזָרַת בְּנֵי־יַעֲקָן, לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁלֹּא טָעוּ בָּעֵגֶל, אַף בְּזוֹ לֹא טָעוּ בָּהּ בְּנֵי לֵוִי אֶלָּא עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתָם** (רא"ם, ב"ב):

לָשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה', לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ, וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ. שְׁלֹשָׁה תַּפְקִידִים נֶאֱמְרוּ כָּאן: הָרִאשׁוֹן שֶׁבָּהֶם נִיתַּן לִבְנֵי **הַלְוִיִּם,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֵּי נְשִׂיאַת הָאָרוֹן (במדבר ד, ד) 'זֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים' וגו'. וְאִילּוּ הַשְּׁנַיִם הָאֲמוּרִים בַּהֶמְשֵׁךְ – **לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ, וּלְבָרֵךְ**

(ט) עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ׃

ט עַל כֵּן לָא הֲוָה לְלֵוִי חֶלָק וַאֲחַסָנָא עִם אֲחוֹהִי מַתְּנָן דִּיהַב לֵהּ יְיָ אִנּוּן אַחֲסַנְתֵּהּ כְּמָא די מַלִּיל יְיָ אֱלָהָךְ לֵהּ׃

רש"י◂ עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק • לְפִי שֶׁהִבְדִּילוּ לַעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ וְאֵינָן פְּנוּיִין לַחָרוֹשׁ וְלִזְרוֹעַ. ה' הוּא נַחֲלָתוֹ • נוֹטֵל פְּרָס מִזְּמָן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

(י) וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ׃

י וַאֲנָא הֲוֵיתִי קָאֵם בְּטוּרָא כְּיוֹמִין קַדְמָאִין אַרְבְּעִין יְמִמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתִי אַף בְּזִמְנָא הַהִיא לָא אָבֵי יְיָ לְחַבָּלוּתָךְ׃

רש"י◂ וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר • לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ לְמַעְלָה כַּמָּה עָמַד בָּהָר בַּעֲלִיָּה אַחֲרוֹנָה זוֹ, חָזַר וְהִתְחִיל בָּהּ. כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים • שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: מַה הֵם בְּרָצוֹן, אַף אֵלּוּ בְּרָצוֹן, אֲבָל הָאֶמְצָעִיִּים שֶׁעָמַדְתִּי שָׁם לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם הָיוּ בְּכַעַס.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֶךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ פ

יא וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם זִיל לְמִטּוּל קֶדֶם עַמָּא וְיֵעֲלוּן וְיֵרְתּוּן יָת אַרְעָא די קַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן׃

רש"י◂ וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וְגוֹ' • אַף־עַל־פִּי שֶׁסַּרְתֶּם מֵאַחֲרָיו וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, אָמַר לִי (שמות לב): "לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם וְגוֹ'".

◆ יום חמישי י"ח מנחם־אב ◆

(יב) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃

יב וּכְעַן יִשְׂרָאֵל מָא יְיָ אֱלָהָךְ תָּבַע מִנָּךְ אֶלָּהֵן לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמֵהַךְ בְּכָל אָרְחָן דִּתְקָנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִרְחַם יָתֵהּ וּלְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בִּשְׁמוֹ – בְּאֵלּוּ זָכוּ **הַכֹּהֲנִים** לְבַדָּם, שֶׁרַק הֵם כְּשֵׁרִים לְשָׁרְתוֹ בַּעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן כא, ה) 'וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם ה"] **וּמֵהוּ** 'לְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ', **הוּא נְשִׂיאַת־כַּפָּיִם** (בִּרְכַּת כֹּהֲנִים) (ערכין יא.): תורה ט

(ט) עַל כֵּן לֹא הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק. לֹא מֵחֲמַת קְדוּשָּׁתָם אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּזֶה, אֶלָּא **לְפִי שֶׁהוּבְדְּלוּ לַעֲבוֹדַת־מִזְבֵּחַ וְאֵינָן פְּנוּיִין לַחָרוֹשׁ וְלִזְרוֹעַ,** לָכֵן לֹא נִיתְּנָה לָהֶם נַחֲלַת שָׂדֶה וְכָרֶם (מ"א): **ה' הוּא נַחֲלָתוֹ.** כְּלוֹמַר מֵהַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשְׂרוֹת הֵם נִזּוֹנִים, כְּמִי שֶׁ**נוֹטֵל פְּרָס מִזּוּמָן** (מוּכָן) בִּשְׁבִילוֹ **מִבֵּית הַמֶּלֶךְ,** שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִטְרוֹחַ עָלָיו (רא"ם): תורה י

(י) וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר וגו' אַרְבָּעִים יוֹם. כְּדֵי **לְקַבֵּל** אֶת **הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעְלָה (פסוק ג) 'וָאַעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי'. **וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ לְמַעְלָה כַּמָּה עָמַד בָּהָר בַּעֲלִיָּה אַחֲרוֹנָה זוֹ, חָזַר וְהִתְחִיל** שׁוּב לְדַבֵּר **בָּהּ,** כְּדֵי לְפָרֵשׁ שֶׁהָיְתָה אַרְבָּעִים יוֹם: **כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים. שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת,** שֶׁהֵם אַרְבָּעִים יוֹם הָרִאשׁוֹנִים, וְדִימָה אֶת הַיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים לָרִאשׁוֹנִים, לְלַמֵּד בָּזֶה, **מָה הֵם** הָיוּ **בְּרָצוֹן** מִלִּפְנֵי הקב"ה, שֶׁעֲדַיִּין לֹא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל, **אַף אֵלּוּ** הָאַחֲרוֹנִים הָיוּ **בְּרָצוֹן,** שֶׁנִּתְרַצָּה לִסְלוֹחַ לָהֶם, **אֲבָל** אַרְבָּעִים יוֹם **הָאֶמְצָעִיִּים שֶׁעָמַדְתִּי שָׁם לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם הָיוּ בְּכַעַס,** שֶׁעֲדַיִּין לֹא נִתְכַּפֵּר הַחֵטְא לְגַמְרֵי (רא"ם, לעיל ט, יח): תורה יא

(יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וְגוֹ'. אַף־עַל־פִּי שֶׁסַּרְתֶּם מֵאַחֲרָיו וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, בְּכָל זֹאת נִתְרַצָּה בְּאַרְבָּעִים יוֹם הָאֶמְצָעִיִּים **וְאָמַר לִי 'לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם'** (שמות לב, לד), אָמְנָם בָּאַרְבָּעִים הָאַחֲרוֹנִים נִתְרַצָּה בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאָמַר (שמות לג, יד) 'פָּנַי יֵלֵכוּ וְהֲנִחֹתִי לָךְ': תורה יב

רש"י◄ **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל** • אַף־עַל־פִּי שֶׁעֲשִׂיתֶם כָּל זֹאת, עוֹדֶנּוּ רַחֲמָיו וְחִבָּתוֹ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מַה שֶּׁחֲטָאתֶם לְפָנָיו, אֵינוֹ שׁוֹאֵל מִכֶּם. **כִּי אִם־לְיִרְאָה וְגוֹ'** • (ברכות לג) רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן: 'הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם'.

(יג) לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃

יג לְמִטַּר יָת פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ וְיָת קְיָמוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין לְדַיֵּיטַב לָךְ׃

רש"י◄ **לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת ה'** • וְאַף הִיא לֹא לְחִנָּם, אֶלָּא: לְטוֹב לָכֶם שֶׁתִּקַּבְּלוּ שָׂכָר.

(יד) הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃

יד הָא דַיְיָ אֱלָהָךְ שְׁמַיָּא וּשְׁמֵי שְׁמַיָּא אַרְעָא וְכָל דִּי בַהּ׃

רש"י◄ **הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ** • הַכֹּל, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן "רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק ה'" מִן הַכֹּל.

(טו) רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃

טו לְחוֹד בַּאֲבָהָתָךְ צָבֵי יְיָ לְמִרְחַם יָתְהוֹן וְאִתְּרְעֵי בִּבְנֵיהוֹן בַּתְרֵיהוֹן בְּכוֹן מִכָּל עַמְמַיָּא כְּיוֹמָא הָדֵין׃

רש"י◄ **בָּכֶם** • כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם (רואים אתכם) חֲשׁוּקִים מִכָּל הָ'עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים' הַיּוֹם הַזֶּה.

(טז) וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃

טז וְתֶעְבְּדוּן יָת טַפְשׁוּת לִבְּכוֹן וּקְדָלְכוֹן לָא תַקְשׁוּן עוֹד׃

רש"י◄ **עָרְלַת לְבַבְכֶם** • אֹטֶם לְבַבְכֶם וְכִסּוּיוֹ.

(יז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃

יז אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן הוּא אֱלָהָא דֵּיָנִין וּמָרֵי מַלְכִין אֱלָהָא רַבָּא גִּבָּרָא וּדְחִילָא דִּי לֵית קֳדָמוֹהִי מִסַּב אַפִּין וְאַף לָא לְקַבָּלָא שָׁחְדָא׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יב) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל וגו' כִּי אִם לְיִרְאָה. מַהוּ לְשׁוֹן 'וְעַתָּה', וַהֲלֹא מֵאָז וּמֵעוֹלָם מְצוּוִּים הָיוּ לְיִרְאָה אֶת ה'? אֶלָּא כָּךְ פֵּירוּשׁוֹ: אֲפִילוּ לְאַחַר שֶׁחָטָאתֶם, **אַף־עַל־פִּי שֶׁעֲשִׂיתֶם כָּל זֹאת, עוֹדֶנּוּ רַחֲמָיו וְחִבָּתוֹ עֲלֵיכֶם,** וְאֵינוֹ מוֹסִיף מֵחֲמַת חֲטָאֵיכֶם לְהַחְמִיר עֲלֵיכֶם יוֹתֵר. **וּמִכָּל מַה שֶּׁחָטָאתֶם לְפָנָיו, אֵינוֹ שׁוֹאֵל** (מְבַקֵּשׁ) **מִכֶּם כִּי אִם לְיִרְאָה וְגוֹ'** (ב"ב) ומוסיף רש"י: **וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן, הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם** – כָּל עִנְיְנֵי הָאָדָם נִקְבָּעִים עַל פִּי גְּזֵירַת הַקב"ה, **חוּץ מִיִּרְאַת־שָׁמַיִם,** שֶׁהִיא מְסוּרָה לִבְחִירָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְהַקב"ה כִּבְיָכוֹל אֵינוֹ גוֹזֵר אֶלָּא מְבַקֵּשׁ זֹאת מִמְּךָ (ברכות לג) (לש"ר): תורה יג

(יג) לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת ה' וגו' לְטוֹב לָךְ. אַף שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה 'לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ', חָזַר וְכָפַל הַדָּבָר שוּב, לְהוֹסִיף **וְלוֹמַר לְךָ שֶׁאַף הִיא** (בַּקָּשָׁה זוֹ) **לֹא לְחִנָּם** הוּא שׁוֹאֵלָה מֵעִמָּךְ, **אֶלָּא לְטוֹב לָךְ, שֶׁתִּקַּבְּלוּ שָׂכָר** (לש"ר): תורה יד

(יד) הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם. מִקְרָא זֶה מְחוּבָּר אֶל הָאָמוּר אַחֲרָיו: 'רַק בַּאֲבֹתֶיךָ' וגו'. וְכָךְ פֵּירוּשׁ הַדְּבָרִים: הֲרֵי 'הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ' **הַכֹּל** שֶׁלּוֹ, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, רַק בַּאֲבוֹתֶיךָ חָשַׁק ה' מִן הַכֹּל:** תורה טו

(טו) בָּכֶם. כֵּיוָן שֶׁהוּא אוֹמֵר 'וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם' הֲרֵי שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת בְּמַשְׁמָע, וּמַהוּ שֶׁהִדְגִּישׁ הַכָּתוּב 'בָּכֶם'? אֶלָּא כְּלוֹמַר, רְאוּ בְּעַצְמְכֶם דּוּגְמָא לַדָּבָר, **כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם רוֹאִים אֶתְכֶם** (אֶת עַצְמְכֶם) שֶׁאַתֶּם **חֲשׁוּקִים** (אֲהוּבִים וְנִבְחָרִים) אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא **מִכָּל הָעַמִּים,** וְחֻשְׁקוֹ בָּכֶם נִיכָּר לְעֵין כֹּל בְּטוּבוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו שֶׁעוֹשֶׂה רַק עִמָּכֶם, מִתּוֹךְ כָּךְ תֵּדְעוּ כִּי בָּחַר ה' בְּזַרְעָם לְדוֹרוֹתֵיהֶם, **כַּיּוֹם הַזֶּה** (באמ"ח, בא"ע): תורה טז

(טז) עָרְלַת לְבַבְכֶם. כָּל 'עָרְלָה' שֶׁבַּמִּקְרָא הוּא לְשׁוֹן סְתִימָה וְכִיסּוּי, וְהוּא מִתְפָּרֵשׁ בְּכָל מָקוֹם כְּפִי עִנְיָנוֹ. וְכָאן הוּא מָשָׁל לְיֵצֶר הָרָע, שֶׁהוּא **אוֹטֵם** (סְתִימַת) **לְבַבְכֶם וְכִסּוּיוֹ** (דב"ט): תורה יז

רש"י◄ **וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים** • לא יוּכַל שׁוּם אָדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. **לֹא־יִשָּׂא פָנִים** • אִם תִּפְרְקוּ עֵלוֹ. **וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד** • לְפַיְסוֹ בְּמָמוֹן.

(יח) **עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה:**

יח עַבֵּד דִּין יִתַּם וְאַרְמְלָא וְרָחֵם גִּיּוֹרָא לְמִתַּן לֵהּ מְזוֹנָא וּכְסוּ:

רש"י◄ **עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה** • הֲרֵי גְּבוּרָה, וְאֵצֶל גְּבוּרָתוֹ אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ (מגילה לא). **וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה** • וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל: "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת י עמ' 25)

וְאוֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה (י, יח) **לֶחֶם זוֹ תּוֹרָה . . שִׂמְלָה זוֹ טַלִּית** (ילקוט שמעוני רמז קכג) **גֵּר** – הַיְינוּ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁהִיא בְּגָלוּת הַגּוּף, בְּאֶרֶץ לֹא לָהּ. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל הַפָּסוּק (בְּחֻקֹּתַי מט, א) הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ, שֶׁהַכַּוָּנָה לַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי הַמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף. **לֶחֶם** – הַיְינוּ לִמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא אוֹר פְּנִימִי. **שִׂמְלָה** – הַיְינוּ קִיּוּם הַמִּצְוֹות, אוֹר מַקִּיף. וְכַמְּבֹאָר בְּתַנְיָא (סוֹף פ"ה), שֶׁתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת מָזוֹן לַנְּשָׁמָה, וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי (תהילים מ, ט), אוֹר פְּנִימִי; וּמִצְוָה הִיא בְּחִינַת לְבוּשׁ לַנְּשָׁמָה, אוֹר מַקִּיף.

(יט) **וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

יט וְתִרְחֲמוּן יָת גִּיּוֹרָא אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם** • מוּם שֶׁבְּךָ, אַל תֹּאמַר לַחֲבֶרְךָ.

(כ) **אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ:**

כ יָת יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל וּקֳדָמוֹהִי תִּפְלָח וּלְדַחֲלְתֵּהּ תִּקְרַב וּבִשְׁמֵהּ תְּקַיַּם:

רש"י◄ **אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא** • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבַּק בּוֹ, וּלְאַחַר שֶׁיִּהְיוּ בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, אָז בִּשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יז) וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים. לא תוּכְלוּ לִנְהוֹג כְּדַרְכָּם שֶׁל עֲבָדִים, שֶׁעַל מְנָת לְהִנָּצֵל מִיַּד אֲדוֹנָם בּוֹרְחִים הֵם לְאָדוֹן אַחֵר [רְאֵה דּוּגְמָא לָזֶה לְהַלָּן (כג, טז) 'לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ'], כִּי מֵאַחַר שֶׁהקב"ה הוּא אֲדוֹנָם שֶׁל כָּל הָאֲדוֹנִים, **לֹא יוּכַל שׁוּם אָדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ** וְלִפְטוֹר אֶתְכֶם מִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים (לש"ר):

לֹא יִשָּׂא פָנִים. אִם תִּפְרְקוּ עוּלוֹ מֵעֲלֵיכֶם לִמְרוֹד בּוֹ, אֲזַי לֹא יִשָּׂא לְךָ פָּנִים לְוַותֵּר עַל עֲוֹנוֹתֶיךָ לְלֹא טַעַם נָכוֹן, אֲבָל כְּשֶׁאַתֶּם רְאוּיִים וְעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר ו, כו) 'יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ' וגו' (מפרשים עפ"י ברכות כ):

וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד. לֹא תוּכַל **לְפַיְסוֹ בְּמָמוֹן**, כְּגוֹן אִם יַקְדִּישׁ אָדָם מָמוֹן לְצָרְכֵי שָׁמַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּמְחַל לוֹ הקב"ה עַל עֲוֹנוֹתָיו לְלֹא תְּשׁוּבָה (גר"א, קיצו"מ): תורה יח

(יח) עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה. בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר 'הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא', **הֲרֵי** שֶׁלְּשׁוֹן **גְּבוּרָה** אָמוּר כָּאן, **וְזוֹהִי** מִדַּת הקב"ה, שֶׁ**אֵצֶל** שֶׁבַח **גְּבוּרָתוֹ** – שָׁם **אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ,** שֶׁהוּא חוֹמֵל עַל הַחַלָּשִׁים וּמֵטִיב עִם הַיְתוֹם וְהָאַלְמָנָה וְהַגֵּר. וְלֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם שֶׁכְּכָל שֶׁתִּגְדַּל גְּבוּרָתוֹ כָּךְ לֹא יָשִׂים לִבּוֹ לָחוּס עַל הַנִּדְכָּאִים (נח"י, מהרש"א) (מגילה לא.):

וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה. וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה – כְּלוֹמַר, הֲטָבָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בְּכָךְ שֶׁיְּהֵא הָאָדָם מוּבְטָח שֶׁלֹּא יֶחְסַר לוֹ לְעוֹלָם מָזוֹן וּלְבוּשׁ, וְתֵדַע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁ**הֲרֵי כָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ** כַּאֲשֶׁר עָמַד בִּתְפִלָּה בְּהַר הַמּוֹרִיָּה [בְּבָרְחוֹ לְחָרָן מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיו], **עַל זֶה** הוּא **הִתְפַּלֵּל,** שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם בְּתוֹךְ דִּבְרֵי תְּפִלָּתוֹ: **וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ** (בראשית כח, כ) (בראשית־רבה ע, א) (מתנו"כ): תורה יט

(יט) כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם. כְּלוֹמַר, מִלְּבַד הָאִיסּוּר לְצַעֲרוֹ וּלְהַכְלִימוֹ עַל הֱיוֹתוֹ גֵּר, הֲרֵי מִכֵּיוָן שֶׁגַּם אַתֶּם הֱיִיתֶם גֵּרִים, יֵשׁ בְּכָךְ גְּנוּת יְתֵירָה כְּשֶׁאַתָּה מַקְנִיטוֹ בְּמוּם כָּזֶה שֶׁאַף אַתֶּם לָקִיתֶם בּוֹ, וְעַל כְּגוֹן זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים: **מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ** (בבא־מציעא נט) (רא"ם גר"א): תורה כ

(כ) אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וגו' וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ. פְּתַח הַכָּתוּב בְּעִנְיַן יִרְאַת ה', עֲבוֹדָתוֹ וְהִדְּבְקוּת בּוֹ, וְסִיֵּם בִּשְׁבוּעָה בִּשְׁמוֹ. לוֹמַר לְךָ שֶׁרַק כַּאֲשֶׁר תִּירָא אֶת ה' **וְתַעֲבוֹד לוֹ וְתִדְבַּק בּוֹ, וּלְאַחַר**

(כא) הֲוֹא תְּהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃

כא הוּא תֵּשְׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלָהָךְ דַּעֲבַד עִמָּךְ יָת רַבְרְבָתָא וְיָת חֲסִינָתָא הָאִלֵּין דִּי חֲזוֹ עֵינָיָךְ׃

(כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃

כב בְּשַׁבְעִין נַפְשָׁן נְחָתוּ אֲבָהָתָךְ לְמִצְרָיִם וּכְעַן שַׁוְיָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְמִסְגֵּי׃

יא (א) וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים׃

א וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וְתִטַּר מַטְּרַת מֵימְרֵהּ וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וּפִקּוּדוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא׃

(ב) וְיָדַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃

ב וְתִדְּעוּן יוֹמָא דֵין אַרֵי לָא יָת בְּנֵיכוֹן דִּי לָא יָדְעוּ וְדִי לָא חֲזוֹ יָת אֶלְפָנָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָת רְבוּתֵהּ יָת יְדֵהּ תַּקִּיפָא וּדְרָעֵהּ מְרָמְמָא׃

רש"י◄ **וידעתם היום** • תְּנוּ לֵב לָדַעַת וּלְהָבִין וּלְקַבֵּל תּוֹכַחְתִּי. **כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם** • אֲנִי מְדַבֵּר עַכְשָׁו, שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר: 'אָנוּ לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה'.

(ג) וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ׃

ג וְיָת אַתְוָתֵהּ וְיָת עוֹבָדוֹהִי דִּי עֲבַד בְּגוֹ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּלְכָל אַרְעֵהּ׃

(ד) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

ד וְדִי עֲבַד לְמַשְׁרִית מִצְרַיִם לְסוּסָוָתֵהּ וְלִרְתִּיכוֹהִי דִּי אַטִּיף יָת מֵי יַמָּא דְּסוּף עַל אַפֵּיהוֹן בְּמִרְדָּפְהוֹן בַּתְרֵיכוֹן וְאוֹבְדִנּוּן יְיָ עַד יוֹמָא הָדֵין׃

(ה) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃

ה וְדִי עֲבַד לְכוֹן בְּמַדְבְּרָא עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין׃

(ו) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

ו וְדִי עֲבַד לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בַּר רְאוּבֵן דִּי פְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעָתְנוּן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת מַשְׁכְּנֵיהוֹן וְיָת כָּל יְקוּמָא דִּי עִמְּהוֹן בְּגוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

שֶׁיִּהְיוּ בְךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, אָז 'בִּשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ', שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהָאָדָם יָרֵא אֶת שְׁמוֹ, הֲרֵיהוּ זָהִיר בִּשְׁבוּעָתוֹ לְדַקְדֵּק בָּהּ כְּרָאוּי, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לַשָּׁוְא (עפ"י רש"י לעיל ו, יג): תורה כא

יא (ב) וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם. כָּל לְשׁוֹן 'וִידַעְתֶּם' מַשְׁמָעוֹ שִׂימַת לֵב לַדָּבָר, וּלְכָךְ לֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ עַל הֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב 'כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם... כִּי עֵינֵיכֶם הָרוֹאוֹת', שֶׁהֲרֵי עַל דָּבָר הַנִּרְאֶה לָעַיִן אֵין צוֹרֶךְ לוֹמַר 'וִידַעְתֶּם'. אֶלָּא 'וִידַעְתֶּם הַיּוֹם' מוּסָב עַל הַתּוֹכָחָה: **תְּנוּ לֵב לָדַעַת וּלְהָבִין וּלְקַבֵּל תּוֹכַחְתִּי,** שֶׁהֲרֵי עִמָּכֶם אֲנִי מְדַבֵּר, אַחַר שֶׁרְאִיתֶם בְּעֵינֵיכֶם אֶת הַנְּהָגַת ה' (הזכרון):

כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם. מִקְרָא קָצָר הוּא, וְיֵשׁ לְהָבִין אֶת הֶחָסֵר בּוֹ מִתּוֹךְ הָעִנְיָן, כְּאִילוּ נֶאֱמַר: 'כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם **אֲנִי מְדַבֵּר עַכְשָׁיו**', כְּלוֹמַר, אֵין אֲנִי מְדַבֵּר עִם צֶאֱצָאֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם, **שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר אָנוּ לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה,** אֶלָּא 'עֵינֵיכֶם הָרוֹאוֹת' וגו' (פסוק ז), וְאִם כֵּן עֲלֵיכֶם רַק לִיתֵּן דַּעְתְּכֶם אֶל אֲשֶׁר רְאִיתֶם: תורה ג

רש"י◄ **בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל •** כָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחְתָּיו וּבוֹלַעְתּוֹ, אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: 'וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר טז): "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", וְלֹא פִּיּוֹתֶיהָ'? אָמַר לוֹ: 'וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל"'? אָמַר לוֹ: שֶׁנַּעֲשֵׂית הָאָרֶץ מִדְרוֹן כְּמַשְׁפֵּךְ, וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וּבָא עַד מְקוֹם הַבְּקִיעָה. **וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם •** זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו.

(ז) כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃

ז אֲרֵי עֵינֵיכוֹן חֲזָאָן יָת כָּל עוֹבָדָא דַיְיָ רַבָּא דִּי עֲבָד׃

רש"י◄ **כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת •** מוּסָב עַל הַמִּקְרָא הָאָמוּר לְמַעְלָה: "כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְגוֹ'", כִּי אִם עִמָּכֶם אֲשֶׁר "עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת וְגוֹ'".

(ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֱזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

ח וְתִטַּר יָת (כָּל) תַּפְקֻדְתָּא דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵין בְּדִיל דְּתִתְקְפוּן וְתֵעֲלוּן וְתֵירְתּוּן יָת אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃

(ט) וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס

ט וּבְדִיל דְּתוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי קַיְּים יְיָ לַאֲבָהַתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן וּלְבְנֵיהוֹן אַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ׃

◆ יום שישי י"ט מנחם־אב ◆

(י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק׃

י אֲרֵי אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא כְאַרְעָא דְמִצְרַיִם הִיא דִּי נְפַקְתּוּן מִתַּמָּן דִּי תִזְרַע יָת זַרְעָךְ וּמַשְׁקֵת לַהּ בְּרַגְלָךְ כְּגִנְתָא יַרְקָא׃

רש"י◄ **לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא •** אֶלָּא טוֹבָה הֵימֶנָּה, וְנֶאֱמְרָה הַבְטָחָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ו) **בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל.** לְפִי פְּשׁוּטוֹ פֵּירוּשׁוֹ: בְּפִרְהֶסְיָא, לְעֵינֵי כֹּל. וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל' אֶלָּא 'בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל', דָּרְשׁוּ חֲכָמִים שֶׁאַנְשֵׁי קֹרַח לֹא עָמְדוּ כּוּלָּם בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא מְפוּזָּרִים הָיוּ 'בְּקֶרֶב' הָעָם. וְכֵיצַד נִבְלְעוּ יַחְדָּיו בָּאֲדָמָה? אֶלָּא **כָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָיְתָה הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחְתָּיו וּבוֹלַעְתּוֹ. אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה,** לְפִי דְּבָרֶיךָ, פִּיּוֹת הַרְבֵּה נִפְתְּחוּ בָאֲדָמָה, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** (במדבר טז, לב) **וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת 'פִּיהָ'** – פֶּה אֶחָד בְּמַשְׁמַע, **וְלֹא 'פִּיּוֹתֶיהָ'** בִּלְשׁוֹן רַבִּים? **אָמַר לוֹ** רַבִּי יְהוּדָה, **וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים** – כֵּיצַד לִדְבָרֶיךָ יִתְקַיֵּים הַלָּשׁוֹן **'בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל'? אָמַר לוֹ** רַבִּי נְחֶמְיָה, **שֶׁנַּעֲשֵׂית הָאָרֶץ מִדְרוֹן** (מָקוֹם מְשׁוּפָּע) תַּחַת רַגְלֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם, **כְּ**דוּגְמַת **מַשְׁפֵּךְ,** שֶׁכָּל אֲשֶׁר נִמְצָא בִּצְדָדָיו נִשְׁפָּךְ לַבּוֹר שֶׁבְּאֶמְצָעִיתוֹ, **וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וּבָא עַד מְקוֹם הַבְּקִיעָה** שֶׁשָּׁם פָּתְחָה הָאָרֶץ אֶת 'פִּיהָ' וְנוֹפֵל לְשָׁם (בא"ח):

וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם. פֵּירוּשׁוֹ: כָּל הָרְכוּשׁ הַהוֹלֵךְ יַחַד עִמָּהֶם [כְּמוֹ (מלכים־ב ג, ט) 'וְלֹא הָיָה מַיִם לַמַּחֲנֶה, וְלַבְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם']. וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים מִלְּשׁוֹן 'רַגְלֵיהֶם', כִּי **זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו** – אֲשֶׁר בְּכוֹחוֹ עוֹמֵד הָאָדָם וּמִתְקַיֵּים (סנהדרין קי.) (באמ"ח):

(ז) כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת. מִקְרָא זֶה **מוּסָב עַל הַמִּקְרָא הָאָמוּר לְמַעְלָה** (בפסוק ב) – **כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְגוֹ'**, וְעַל־כָּךְ מְסַיֵּים הַכָּתוּב: **כִּי אִם עִמָּכֶם** עַצְמְכֶם אֲנִי מְדַבֵּר, **אֲשֶׁר עֵינֵיכֶם הָרוֹאוֹת וְגוֹ'** – אֲשֶׁר רְאִיתֶם בְּעֵינֵיכֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ: תורה ח

(י) לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא. אֵין הָאָרֶץ דּוֹמָה לְמִצְרַיִם, **אֶלָּא טוֹבָה** הִיא

אוֹמְרִים: ׳שֶׁמָּא לֹא נָבֹא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה כָּזוֹ׳. (ספרי) יָכֹל בִּגְנוּתָהּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכָךְ אָמַר לָהֶם: ׳לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא, אֶלָּא רָעָה הֵימֶנָּה׳? תַּלְמוּד לוֹמַר: (במדבר יג) ״וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה וְגוֹ׳״, אָדָם אֶחָד בְּנָאָן, וְחָם בָּנָה צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ, וְחֶבְרוֹן לִכְנַעַן, דֶּרֶךְ אֶרֶץ אָדָם בּוֹנֶה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הַכָּעוּר (סִפְרִים אֲחֵרִים: הַגְּרוּעַ), שֶׁפִּסָּלְתּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא נוֹתֵן בַּשֵּׁנִי, וּבְכָל מָקוֹם הֶחָבִיב קוֹדֵם. הָא לָמַדְתָּ שֶׁחֶבְרוֹן יָפָה מִצֹּעַן, וּמִצְרַיִם מְשֻׁבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג): ״כְּגַן ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״, וְצֹעַן שֶׁבַח מִצְרַיִם הִיא, שֶׁהָיְתָה מְקוֹם מַלְכוּת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ל): ״כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו״, וְחֶבְרוֹן פִּסָּלְתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ הִקְצוּהָ לִקְבוּרַת מֵתִים, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִיא יָפָה מִצֹּעַן. וּב׳כְתוּבוֹת׳ (דף קיב) דָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן אַחֵר: אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ הַקָּטָן, וְאַחַר כָּךְ לִבְנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁמְּבֻנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן. **אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם • אֲפִלּוּ אֶרֶץ רַעַמְסֵס אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ, וְהִיא בְּמִיטַב אֶרֶץ מִצְרַיִם,** שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז): ״בְּמִיטַב הָאָרֶץ וגוֹ׳״, אַף הִיא אֵינָהּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ • אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיְתָה צְרִיכָה לְהָבִיא מַיִם מִנִּילוּס:** ״בְּרַגְלְךָ״, וּלְהַשְׁקוֹתָהּ, וְצָרִיךְ אַתָּה לִנְדֹּר

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

הֵימֶנָּה. ומוסיף רש"י: **וְלֹא הוּצְרַךְ** משֶׁה לְהַבְדִּיל כָּאן בֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבֵין מִצְרַיִם, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה נֶאֱמְרָה **הַבְטָחָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל בִּזְמַן יְצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ** יִשְׂרָאֵל חוֹשְׁשִׁים וְ**אוֹמְרִים שֶׁמָּא לֹא נָבוֹא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה כָּזוֹ,** וְעַל כָּךְ הִבְטִיחָם משֶׁה כִּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל טוֹבָה וְיָפָה יוֹתֵר מִמִּצְרַיִם. וְכֵיוָן שֶׁבְּלָשׁוֹן זֶה נֶאֱמְרָה הַהַבְטָחָה, לָכֵן חוֹזֵר משֶׁה עַל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ גַּם עַתָּה (סד"ר):

וּמִנַּיִן שֶׁכָּל הַמִּקְרָא הַזֶּה לְשֶׁבַח הָאָרֶץ נֶאֱמַר, וַהֲרֵי **יָכוֹל** הָיִיתִי לוֹמַר, שֶׁמָּא **בִּגְנוּתָהּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכָךְ אָמַר לָהֶם, לֹא כְאֶרֶץ־מִצְרַיִם הִיא,** שֶׁאַתָּה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ תָּדִיר מִן הַנָּהָר וּמֵימָיו אֵינָם פּוֹסְקִין לְעוֹלָם, **אֶלָּא רָעָה** הִיא **הֵימֶנָּה,** שֶׁהִיא זְקוּקָה לְמֵי גְשָׁמִים וּגְשָׁמֶיהָ מוּעָטִים, וּכְאִילּוּ אוֹמֵר שֶׁמִּצַּד טִבְעָהּ אֵינֶנָּה ״זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ״, וְרַק כַּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִתְיַשְּׁבוּ בָּהּ וְיַעֲשׂוּ רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אָז עֲשׂוּיָה הִיא לִהְיוֹת אֶרֶץ טוֹבָה מְאֹד. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן? **תַּלְמוּד לוֹמַר** – עַל כָּךְ מְלַמְּדֵנוּ מִקְרָא אַחֵר, שֶׁגַּם קוֹדֶם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְשָׁם, הָיָה טֶבַע הָאָרֶץ מִצַּד עַצְמוֹ מְעוּלֶה בְּיוֹתֵר, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר (במדבר יג, כב) **״וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי** צֹעַן מִצְרָיִם״. וַהֲרֵי אֶת שְׁתֵּי הָעָרִים הַלָּלוּ, חֶבְרוֹן וְצֹעַן, **אָדָם אֶחָד בְּנָאָן, וְהוּא חָם** בֶּן נֹחַ, אֲבִיהֶם שֶׁל ״כּוּשׁ וּמִצְרַיִם פּוּט וּכְנָעַן״ (בראשית י, ו), אֲשֶׁר **בָּנָה** אֶת הָעִיר **צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ** הַשֵּׁנִי, **וְאֶת חֶבְרוֹן לִכְנַעַן** בְּנוֹ הַקָּטָן; וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמוֹד אֵיזוֹ מִן הָעָרִים טוֹבָה יוֹתֵר, שֶׁכֵּן, **דֶּרֶךְ אֶרֶץ** (מִנְהַג הָעוֹלָם) הוּא שֶׁ**אָדָם בּוֹנֶה אֶת הַנָּאֶה** תְּחִילָּה, **וְאַחַר־כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הַגְּרוּעַ (ס"א: הַכָּעוּר)** – כְּלוֹמַר, כַּאֲשֶׁר בּוֹנֶה אָדָם שְׁנֵי בִּנְיָנִים, הַבִּנְיָן הָרִאשׁוֹן עָשׂוּי מֵחוֹמֶר מְשׁוּבָּח וּמוּבְחָר, וְאִילּוּ הַשֵּׁנִי עָשׂוּי מֵחוֹמֶר פָּחוּת מִמֶּנּוּ, מִשּׁוּם **שֶׁפִּסּוֹלְתּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן** – הַפְּסוֹלֶת הַנִּשְׁאֶרֶת מֵחֲמָרֵי הַבִּנְיָן הָרִאשׁוֹן (הַנָּאֶה) **הוּא נוֹתֵן בַּשֵּׁנִי.** וְעוֹד טַעַם, מִשּׁוּם שֶׁ**בְּכָל מָקוֹם הֶחָבִיב קוֹדֵם** – בְּכָל הָעִנְיָנִים דֶּרֶךְ הָאָדָם לְהַקְדִּים אֶת הֶחָבִיב עָלָיו תְּחִילָּה. וּמֵאַחַר שֶׁחֶבְרוֹן נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן, **הָא לָמַדְתָּ** מִכָּאן שֶׁאַדְמַת **חֶבְרוֹן יָפָה** הִיא **מִצֹּעַן.** וּמֵעַתָּה נוּכַל לִלְמוֹד גַּם עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוּלָּהּ, עַד כַּמָּה מְעוּלָּה הִיא בְּטִיבָהּ לְעוּמַּת שְׁאָר הָאֲרָצוֹת, שֶׁכֵּן כָּאָמוּר, חֶבְרוֹן שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן מְעוּלָּה מִצֹּעַן שֶׁבְּמִצְרַיִם, **וּמִצְרַיִם מְשׁוּבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת,** שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁהַכָּתוּב נָקַט אֶת מִצְרַיִם כְּדוּגְמָא לְאֶרֶץ מְשׁוּבַּחַת בְּיוֹתֵר, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית יג, י) ״וַיַּרְא אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה, לִפְנֵי שַׁחֵת ה׳ אֶת סְדֹם וְאֶת עֲמֹרָה, **כְּגַן ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״; וְהָעִיר צֹעַן, שֶׁבַח** – הָעִיר הַמּוּבְחֶרֶת שֶׁל **אֶרֶץ־מִצְרַיִם הִיא, שֶׁהֲרֵי הִיא מְקוֹם הַמַּלְכוּת,** שֶׁבָּהּ יוֹשְׁבִים הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו, **שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר** (ישעיה ל, ד) **״כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו״** [תּוֹכַחַת יְשַׁעְיָהוּ עַל כָּךְ שֶׁשָּׂרֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הִכְנִיעוּ עַצְמָם לָבוֹא לִפְנֵי פַּרְעֹה בְּצֹעַן בִּירַת מִצְרַיִם]. נִמְצָא, שֶׁמִּלְּבַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַמָּקוֹם הַמּוּבְחָר בְּיוֹתֵר הוּא צֹעַן שֶׁבְּמִצְרַיִם, **וְחֶבְרוֹן פִּסּוֹלְתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל,** כְּלוֹמַר, הַגְּרוּעָה מִכָּל עָרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי **לְכָךְ הִקְצוּהָ לִקְבוּרוֹת־מֵתִים** (ראה בראשית כג), **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִיא יָפָה מִצֹּעַן,** שֶׁהֲרֵי קָדְמָה לָהּ בְּבִנְיָנָהּ שֶׁבַע שָׁנִים, כָּאָמוּר. כָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּ״סִּפְרֵי״. **וְאוּלָם בְּמַסֶּכֶת כְּתוּבוֹת** (דף קיב.) **דָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן אַחֵר,** שֶׁלְּשׁוֹן הַכָּתוּב ״שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרַיִם״, אֵין פֵּירוּשׁוֹ בְּעִנְיָנָהּ מַמָּשׁ, שֶׁאִם כֵּן יֵשׁ לִתְמוֹהַּ, וְכִי **אֶפְשָׁר** שֶׁ**אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן** (כְּנַעַן) **וְאַחַר־כָּךְ לִבְנוֹ גָּדוֹל** (מִצְרַיִם)? **אֶלָּא** ׳נִבְנְתָה׳ הָאָמוּר כָּאן הוּא לְשׁוֹן בְּרָכָה וְשֶׁבַח, **שֶׁמְּבוּנָּה** (מְבוֹרֶכֶת בְּפֵירוֹת) **עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן** – כְּלוֹמַר פֵּירוֹת חֶבְרוֹן מְשׁוּבָּחִים פִּי שֶׁבַע מִפֵּירוֹת צֹעַן (תו"א):

אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם. אַחַר שֶׁכִּבֵּר נֶאֱמַר ׳כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם׳, מָה רָאָה לְהוֹסִיף וּלְהַדְגִּישׁ ׳אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם׳? אֶלָּא לוֹמַר, שֶׁ**אֲפִלּוּ אֶרֶץ־רַעַמְסֵס (ס"א: וְאֶרֶץ־גּוֹשֶׁן)** שֶׁבְּמִצְרַיִם **אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ וְהִיא בְּמִיטַב אֶרֶץ־מִצְרַיִם,** כְּמוֹ **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית מז, יא) ״וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וגו׳ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם **בְּמִיטַב הָאָרֶץ** בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס׳ [הוֹשִׁיבָם בַּמָּקוֹם הַטּוֹב בְּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם, בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס], **אַף הִיא אֵינָהּ** טוֹבָה **כְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל** (רא"ם):

וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ. הַגְּשָׁמִים אֵינָם מְצוּיִים בְּמִצְרַיִם, וּנְהַר הַנִּילוּס עוֹלֶה מִזְּמַן לִזְמַן וּמַשְׁקֶה אֶת הַשָּׂדוֹת הַנְּמוּכִים הַסְּמוּכִים אֵצֶל הַנָּהָר, וְכֵן מִתְמַלְּאִים כָּל בְּרֵיכוֹת הַמַּיִם [דֶּרֶךְ

מִשְּׁנָתְךָ, וְלַעֲמֹל, וְהַנָּמוּךְ שׁוֹתֶה וְלֹא הַגָּבֹהַּ, וְאַתָּה מַעֲלֶה הַמַּיִם מִן הַנָּמוּךְ לַגָּבֹהַּ, אֲבָל זוֹ: "לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם", אַתָּה יָשֵׁן עַל מִטָּתְךָ, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַשְׁקֶה נָמוּךְ וְגָבֹהַּ, גָּלוּי וְשֶׁאֵינוֹ גָּלוּי כְּאַחַת. כְּגַן הַיָּרָק • שֶׁאֵין דַּי לוֹ בִּגְשָׁמִים, וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ בְּרֶגֶל וּבְכָתֵף.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 30. טז עמ' 14. רשימות חוברת כז עמ' 8)

הָאָרֶץ .. לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא .. לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם (יא, י־יא) בְּמִצְרַיִם לֹא יוֹרֵד גֶּשֶׁם, וְהַנִּילוֹס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הַשָּׂדוֹת. וּמִכֵּיוָן שֶׁבְּעֵינֵי בָּשָׂר לֹא מַרְגִּישִׁים שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ בְּעֶזְרַת ה', עֲלוּלִים לִשְׁכֹּחַ שֶׁהקב"ה הוּא הַנּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל. וְאָכֵן, פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אָמַר אֵינִי צָרִיךְ לָעֶלְיוֹנִים, כִּי יֵשׁ לִי יְאוֹרִי (יחזקאל כט, ג וברש"י שם). וְלָכֵן הָיָה הַנִּילוֹס הָ'עֲבוֹדָה זָרָה' שֶׁל מִצְרַיִם, כְּמַאֲמָר רז"ל (מדרש לקח טוב וארא ז, יג) הוֹאִיל וְזֶה מַשְׁקֶה שְׂדוֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ . . וַדַּאי הוּא אֱלֹקָה. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְעֻמַּת זֹאת, הֲרֵי לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם, וּמִי שֶׁזָּקוּק לְגֶשֶׁם לֹא יִשְׁכַּח עַל ה' גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ שֶׁפַע רַב שֶׁהֲרֵי הוּא תָּלוּי בְּחַסְדֵי שָׁמַיִם.

(יא) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מָּיִם:

יא וְאַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ אַרְעַ טוּרִין וּבִקְעָן לְמִטַר שְׁמַיָּא תִּשְׁתִּי מַיָּא:

רש"י◄ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת • מְשֻׁבָּח הָהָר מִן הַמִּישׁוֹר, שֶׁהַמִּישׁוֹר בְּבֵית כּוֹר. אַתָּה זוֹרֵעַ כּוֹר, אֲבָל הָהָר, בְּבֵית כּוֹר מִמֶּנּוּ, חֲמֵשֶׁת כּוֹרִין: אַרְבַּע מֵאַרְבַּע שִׁפּוּעָיו, וְאֶחָד בְּרֹאשׁוֹ. וּבְקָעֹת • הֵן מִישׁוֹר.

(יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: ס

יב אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ תְּבַע יָתַהּ תְּדִירָא עֵינֵי יְיָ אֱלָהָךְ בַּהּ מֵרֵישָׁא דְּשַׁתָּא וְעַד סוֹפָא דְּשַׁתָּא:

רש"י◄ אֲשֶׁר־ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ • וַהֲלֹא כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דּוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח): "לְהַמְטִיר עַל־אֶרֶץ לֹא־אִישׁ"? אֶלָּא כִּבְיָכוֹל אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ אֶלָּא אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ דְּרִישָׁה שֶׁדּוֹרְשָׁהּ, דּוֹרֵשׁ אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּהּ.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

'אַמּוֹת מַיִם', שֶׁהֵם חֲפִירוֹת אֲרוּכּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מִן הַנָּהָר לְהוֹלִיךְ הַמַּיִם לְמֶרְחוֹק (ראה רש"י בראשית מא, א. ובביאורנו שם)] וּמִן הַבְּרֵיכוֹת הַלָּלוּ שׁוֹאֲבִים בִּכְלֵי לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשָּׂדוֹת הָעֶלְיוֹנִים, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ', כִּי **בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם הָיִיתָ צָרִיךְ לְהָבִיא מַיִם מִנִּילוֹס בְּרַגְלְךָ וּלְהַשְׁקוֹתָהּ, וְצָרִיךְ אַתָּה לִנְדֹּד מִשְּׁנָתְךָ וְלַעֲמֹל, וּכְשֶׁהַנָּהָר** עוֹלֶה, רַק הַמָּקוֹם **הַנָּמוּךְ שׁוֹתֶה וְלֹא הַגָּבוֹהַּ, וְאַתָּה** טוֹרֵחַ **וּמַעֲלֶה** אֶת **הַמַּיִם מִן הַנָּמוּךְ לַגָּבוֹהַּ; אֲבָל** אֶרֶץ **זוֹ** שֶׁאַתָּה בָּא שָׁמָּה לִרְשְׁתָּהּ, **'לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם'** (לקמן פסוק יא), כְּלוֹמַר, אֵינְךָ זָקוּק לַעֲשׂוֹת כְּלוּם, אֶלָּא **אַתָּה יָשֵׁן עַל מִטָּתְךָ וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַשְׁקֶה** אֶת כָּל שְׂדוֹתֶיךָ; אֶת **הַנָּמוּךְ** וְאֶת **הַגָּבוֹהַּ,** אֶת **הַגָּלוּי** וְאֶת **שֶׁאֵינוֹ גָּלוּי** (מְקוֹמוֹת שֶׁקָּשֶׁה לְהַגִּיעַ אֲלֵיהֶם בְּהַשְׁקָאָה עַל־יְדֵי כְּלִי), אֶת הַכֹּל הוּא מַשְׁקֶה **כְּאַחַת** (ספרי) (ב"ב, מפרשים):

כְּגַן הַיָּרָק. שֶׁאֵין דַּי לוֹ לְגַן שֶׁל יְרָקוֹת **בִּגְשָׁמִים, וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ** עַל יְדֵי הֲלִיכָה **בְּרֶגֶל וּבִנְשִׁיאַת** כְּלֵי הַמַּיִם עַל **הַכָּתֵף:** תורה יא

(יא) אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעוֹת. הֵן 'הָהָר' וְהֵן 'הַבִּקְעָה', שְׁנֵיהֶם לְשֶׁבַח הָאָרֶץ נֶאֱמְרוּ, כִּי לְכָל אֶחָד מֵהֶם מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת מִשֶּׁלּוֹ: הַבִּקְעָה, כֵּיוָן שֶׁאַדְמָתָהּ יְשָׁרָה וַחֲלָקָה (כְּדִלְהַלָּן) הֲרֵי הִיא רְוִיָּה תָּמִיד בְּמַיִם, וְהַשָּׂדוֹת שֶׁבָּהּ דְּשֵׁנוֹת וּפוֹרִיּוֹת בְּיוֹתֵר. וְאוּלָם יִתְרוֹנוֹ שֶׁל הָהָר הוּא בַּכַּמּוּת, כִּי בְּכָךְ **מְשׁוּבָּח הָהָר מִן הַמִּישׁוֹר** (מָקוֹם יָשָׁר וְשָׁטוּחַ), שֶׁהָהָר יֵשׁ בּוֹ מָקוֹם מְרוּבֶּה יוֹתֵר לִזְרִיעָה, לְפִי **שֶׁהַמִּישׁוֹר,** אִם בָּאתָ לִזְרוֹעַ בּוֹ שָׂדֶה **בְּבֵית־כּוֹר** [=שֶׁטַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מָקוֹם לִזְרִיעַת כּוֹר חִטִּים, שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סְאָה], **אַתָּה זוֹרֵעַ** רַק כְּשִׁיעוּר **כּוֹר** וְלֹא יוֹתֵר, **אֲבָל הָהָר,** עַל שֶׁטַח **בֵּית־כּוֹר מִמֶּנּוּ,** אַתָּה זוֹרֵעַ **חֲמֵשֶׁת כּוֹרִין – אַרְבָּעָה מֵאַרְבָּעָה שִׁפּוּעָיו** וְעוֹד כּוֹר **אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ** [מִדָּה זוֹ מְשׁוֹעֶרֶת בְּעֶרְכָּהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּל הֶהָרִים שָׁווּים בְּצוּרָתָם (באמ"ח)]:

וּבְקָעוֹת. הֵן מְקוֹמוֹת שֶׁל **מִישׁוֹר,** שֶׁאַדְמוֹתֵיהֶם מְשׁוּבָּחוֹת לִזְרִיעָה, כָּאָמוּר (באמ"ח): תורה יב

(יב) אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אוֹתָהּ. וְכִי רַק אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא דּוֹרֵשׁ, **וַהֲלֹא אַף כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דּוֹרֵשׁ,** לְהוֹרִיד בָּהֶן גְּשָׁמִים, וַאֲפִילּוּ בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹמְמִים שֶׁאֵין בָּהֶם אָדָם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב לח, כו) **'לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ'** [הקב"ה מוֹרִיד גְּשָׁמִים אַף בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים, כְּדֵי לְהַצְמִיחַ עֵשֶׂב לְבַעֲלֵי חַיִּים]? **אֶלָּא** הַכֹּל מוּשְׁפָּע בִּזְכוּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ נֶחְשָׁב הַדָּבָר **כִּבְיָכוֹל** (כְּאִילּוּ) **שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵשׁ אֶלָּא אוֹתָהּ, וְעַל־יְדֵי**

תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ • לִרְאוֹת מַה הִיא צְרִיכָה, וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ גְּזֵרוֹת: עִתִּים לְטוֹבָה וְעִתִּים לְרָעָה וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ"רֹאשׁ הַשָּׁנָה" (יז). **מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה •** מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִדּוֹן מַה יְּהֵא בְּסוֹפָהּ.

(יג) **וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:**

יג וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְפִקּוּדַי דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵּין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְמִפְלַח קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן:

רש"י◄ **וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ •** "וְהָיָה" מוּסָב עַל הָאָמוּר לְמַעְלָה: "לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם". **וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ •** (סוכה מו) אִם תִּשְׁמַע בְּיָשָׁן, תִּשְׁמַע בְּחָדָשׁ, וְכֵן (דברים ח): "וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח", אִם הִתְחַלְתָּ לִשְׁכֹּחַ, סוֹפְךָ שֶׁתִּשְׁכַּח כֻּלָּהּ, שֶׁכֵּן כְּתִיב בִּמְגִלָּה: אִם תַּעַזְבֵנִי יוֹם, יוֹמַיִם אֶעֱזָבֶךָ. **מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם •** שֶׁיִּהְיוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים, כְּאִלּוּ שְׁמַעְתֶּם בּוֹ בַּיּוֹם (ספרי). **לְאַהֲבָה אֶת־ה' •** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'הֲרֵי אֲנִי לוֹמֵד, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקְרָא רַב, בִּשְׁבִיל שֶׁאֲקַבֵּל שָׂכָר', אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁתַּעֲשׂוּ, עֲשׂוּ מֵאַהֲבָה וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבֹא. **וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם •** עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בַּלֵּב, וְזוֹ הִיא תְּפִלָּה, שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ו): "אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵהּ בְּתְדִירָא", וְכִי יֵשׁ פֶּלֶחָן בְּבָבֶל? אֶלָּא עַל שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵהּ וְגוֹ'", וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא): "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ". **בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם •** וַהֲלֹא כְּבָר הִזְהִיר (דברים ו): "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", אֶלָּא אַזְהָרָה לְיָחִיד, אַזְהָרָה לְצִבּוּר.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

אוֹתָהּ דְּרִישָׁה שֶׁדּוֹרְשָׁהּ לְהַשְׁפִּיעַ טוֹבָה עָלֶיהָ, **דּוֹרֵשׁ** אַגַּב כֵּן גַּם **אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּהּ** (ז"א, סד"ר):

תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ. לִרְאוֹת מַה הִיא צְרִיכָה, וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ גְּזֵרוֹת. כְּלוֹמַר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַכֹּל נִקְבָּע וְנִגְזַר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כדלהלן רש"י פסוק יג), עִם זֹאת יֵשׁ אֲשֶׁר בְּמַהֲלַךְ הַשָּׁנָה חָלִים שִׁינּוּיִים בִּפְרָטֵי הַגְּזֵרוֹת, לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, **עִתִּים** (לִפְעָמִים) מִשְׁתַּנִּים דְּבָרִים **לְטוֹבָה עִתִּים לְרָעָה, וכו',** **כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה** (דף יז) [שֶׁם נָתְנוּ חֲכָמִים דּוּגְמָא אֵיזֶהוּ עִיקַּר גְּזֵירָה שֶׁנִּקְבָּע בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְאֵיזֶהוּ פֵּרָט בַּגְּזֵירָה הֶעָשׂוּי לְהִשְׁתַּנּוֹת בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה]:

מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה. כְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה 'תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ', אִם כֵּן מַהוּ שֶׁהוֹסִיף 'מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה עַד אַחֲרִית שָׁנָה'? אֶלָּא **מֵרֹאשׁ־הַשָּׁנָה נִידּוֹן מַה יְּהֵא בְּסוֹפָהּ** (עַד סוֹפָהּ) (שם ח). כְּלוֹמַר, אָז נִקְבָּעִים עִיקְּרֵי הַגְּזֵירוֹת, וְכַמְבוֹאָר לְמַעְלָה (רא"ם, משב"ל): תורה יג

(יג) וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ. לְשׁוֹן **'וְהָיָה'** מוּסָב **עַל הָאָמוּר לְמַעְלָה** (בפסוק יא) **'לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם'.** שֶׁעַל־כָּךְ בָּא לוֹמַר, כִּי רַק 'אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ' וגו' אֲזַי 'וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם' וגו', וְאִם לָאו, 'וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם' וגו' (מהרי"ק):

וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי. 'לִשְׁמוֹעַ אֶל הַמִּצְוֹת', פֵּירוּשׁוֹ לְקַבֵּל אוֹתָן וּלְשָׁמְרָן, אַךְ יֵשׁ בְּמַשְׁמָעוֹ גַּם לִלְמוֹד אוֹתָן וְלַהֲגוֹת וּלְהָבִין בָּהֶן, וּמֵהוּ כְּפִילוּת הַלָּשׁוֹן 'שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ'? **אִם שָׁמוֹעַ בְּיָשָׁן** – אִם תַּחֲזוֹר עַל הַדְּבָרִים הַיְשָׁנִים שֶׁכְּבָר שָׁמַעְתָּ וְלָמַדְתָּ, אָז **תִּשְׁמְעוּ בֶּחָדָשׁ** – מִתּוֹךְ כָּךְ תִּתְחַכֵּם לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג בָּהֶם דְּבָרִים חֲדָשִׁים. ומוסיף רש"י: **וְכֵן** עַל זוֹ הַדֶּרֶךְ יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם אֶת הַכָּתוּב (לעיל ח, יט) **'אִם שָׁכוֹחַ תִּשְׁכַּח' – אִם הִתְחַלְתָּ לִשְׁכּוֹחַ** אֶת הַתּוֹרָה, **סוֹפְךָ שֶׁתִּשְׁכַּח כּוּלָּהּ; שֶׁכֵּן כְּתִיב בִּמְגִלָּה** (מְגִילַת־חֲסִידִים) (ראה ירושלמי סוף ברכות), שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת לָאָדָם: **'אִם תַּעַזְבֵנִי יוֹם – יוֹמַיִם אֶעֱזָבֶךָ'.** כְּלוֹמַר, כְּכָל שֶׁהָאָדָם מִתְרַחֵק מִן הַתּוֹרָה, כָּךְ הַתּוֹרָה מִתְרַחֶקֶת מִמֶּנּוּ. נִמְצָא שֶׁאִם נִתְרַחַקְתָּ מִמֶּנָּה יוֹם אֶחָד, רָחוֹק אַתָּה יוֹמַיִם (באמ"ח):

מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם. מַהוּ 'הַיּוֹם'? **שֶׁיִּהְיוּ** דִּבְרֵי הַתּוֹרָה חֲבִיבִים **עֲלֵיכֶם** כַּ**חֲדָשִׁים**, וְיִהְיוּ בְּעֵינֵיכֶם **כְּאִילּוּ שְׁמַעְתֶּם** אוֹתָם **בּוֹ בַּיּוֹם** (ספרי):

לְאַהֲבָה אֶת ה'. פֵּירוּשׁוֹ כְּמוֹ: 'מֵאַהֲבַת ה'', שֶׁיִּהְיוּ לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּמָהּ מִתּוֹךְ אַהֲבָה, **שֶׁלֹּא תֹּאמַר 'הֲרֵי אֲנִי לוֹמֵד בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר'** [כְּגוֹן רֹאשׁ יְשִׁיבָה, שֶׁמּוּטָּל עַל הָעָם לְגַדְּלוֹ וּלְהַעֲשִׁירוֹ (רש"י חולין קלה:)] אוֹ **'בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקְרָא רַב'**, אוֹ **'בִּשְׁבִיל שֶׁאֲקַבֵּל שָׂכָר** לְעוֹלָם הַבָּא', **אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁתַּעֲשֶׂה עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה, וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא** – כַּוָּנַת מַעֲשֶׂיךָ תְּהֵא מִתּוֹךְ אַהֲבַת ה' בִּלְבָד, וְעַל־יְדֵי זֶה כָּל שְׁאָר הַטּוֹבוֹת יָבוֹאוּ לְךָ מֵאֵלֶיהָן (ספרי) (עמק הנצי"ב):

וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם. סְתָם 'עֲבוֹדָה' שֶׁבַּמִּקְרָא, פֵּירוּשָׁהּ 'עֲבוֹדַת הַמִּזְבֵּחַ' (מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת), אוּלָם כָּאן, מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּכָל לְבַבְכֶם', הֲרֵי שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּ**עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בַּלֵּב, וְזוֹ הִיא תְּפִלָּה,** שֶׁעִיקָּרָהּ בְּכַוָּנַת הַלֵּב. וּמִנַּיִן **שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה? שֶׁנֶּאֱמַר** (דניאל ו, יז) 'עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל **אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח־לֵיהּ בְּתְדִירָא** הוּא יְשֵׁיזְבִנָּךְ' [כְּשֶׁהֵבִיאוּ אֶת דָּנִיֵּאל לְהַשְׁלִיכוֹ לְגוֹב הָאֲרָיוֹת, עָנָה הַמֶּלֶךְ (נְבוּכַדְנֶאצַּר) וְאָמַר: אֱלָהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה עוֹבְדוֹ תְּדִיר, הוּא יַצִּילְךָ]. וּלְשׁוֹן 'פָּלַח־לֵיהּ' פֵּירוּשׁוֹ 'עוֹבֵד לוֹ', **וְכִי יֵשׁ פּוּלְחָן** (עֲבוֹדַת קָרְבָּנוֹת) **בְּבָבֶל? אֶלָּא** כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה **עַל שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל,** כְּמוֹ **שֶׁנֶּאֱמַר** בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן (שם פסוק יא) **'וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵיהּ** בְּעֲלִיָּתֵהּ נֶגֶד יְרוּשָׁלֵם, וְזִמְנִין תְּלָתָה בְּיוֹמָא הוּא בָּרֵךְ עַל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ל"ד עמוד 73 – מתוך 'לקראת שבת')

תְּפִלָּה – לְצֹרֶךְ גָּבוֹהַּ

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ . . וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם – עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בַּלֵּב, וְזוֹ הִיא תְּפִלָּה, שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה (יא, יג. ובפירוש רש"י).

תְּנַן בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (ריש פרק ה) "אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ", וְכָתַב הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ (אור תורה 'דבור המתחיל' אין עומדין), דְּ"אֵין עוֹמְדִין כוּ' אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ . . אַל תִּתְפַּלֵּל בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁחָסֵר לְךָ . . תִּתְפַּלֵּל עַל הַכְּבִידוּת שֶׁיֵּשׁ בָּרֹאשׁ . . בַּשְּׁכִינָה כִּבְיָכוֹל . . שֶׁיִּהְיֶה כָּל כַּוָּנָתוֹ לְהַשְׁפִּיעַ בִּשְׁכִינַת עֻזּוֹ . . כֹּבֶד רֹאשׁ הַיְינוּ כֹּבֶד שֶׁל רֵישָׁא דְּכָל רֵישִׁין". וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן, שֶׁהֲרֵי זֶהוּ הֵיפֶךְ גֶּדֶר הַתְּפִלָּה עַל־פִּי הֲלָכָה, שֶׁעִנְיָנָהּ בַּקָּשַׁת צָרְכֵי הָאָדָם דַּוְקָא (רַמְבַּ"ם הלכות תפלה פרק א הלכה ב־ד)?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁכַּוָּנַת הָרַב הַמַּגִּיד הִיא שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת בְּדַרְגָּא נַעֲלִית בַּעֲבוֹדַת ה', שֶׁבָּטֵל לְגַמְרֵי קַמֵּיהּ יִתְבָּרַךְ, וְעַד שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ אֵינָהּ אֶלָּא בִּטּוּלוֹ לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ.

וּבְמֵילָא זוֹהִי בַּקָּשַׁת צָרְכָיו, דְּאֵינוֹ צָרִיךְ מְאוּמָה לְעַצְמוֹ, וְכָל מִבְקָשׁוֹ וּצְרָכָיו אֵינָם אֶלָּא "צֹרֶךְ גָּבוֹהַּ", שֶׁיִּתְמַלֵּא רְצוֹן הַשְּׁכִינָה, וְלָכֵן מִתְפַּלֵּל עַל "כֹּבֶד" וְחֶסְרוֹן הַשְּׁכִינָה כִּבְיָכוֹל, "רֵישָׁא דְּכָל רֵישִׁין".

(יד) **וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ:**

יד **וְאֶתֵּן מְטַר אַרְעֲכוֹן בְּעִדָּנֵהּ בַּכִּיר וְלַקִּישׁ וְתִכְנוֹשׁ עִבּוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ:**

יד־טו◄ **וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם •** (ספרי) **עַשִּׂיתֶם מַה שֶּׁעָלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי. בְּעִתּוֹ •** בַּלֵּילוֹת, שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דָּבָר אַחֵר (שם): "בְּעִתּוֹ", בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם. **יוֹרֶה •** (תענית ו) הִיא רְבִיעָה הַנּוֹפֶלֶת לְאַחַר הַזְּרִיעָה, שֶׁמַּרְוָיָה אֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַזְּרָעִים. **וּמַלְקוֹשׁ •** רְבִיעָה הַיּוֹרֶדֶת סָמוּךְ לַקָּצִיר, לְמַלְאוֹת הַתְּבוּאָה בְּקַשִּׁיהָ, (שם) וּלְשׁוֹן 'מַלְקוֹשׁ', דָּבָר הַמְּאֻחָר, כִּדְמִתַּרְגְּמִינָן: "וְהָיָה הָעֲטוּפִים לְלָבָן", 'לְקִשַׁיָּא'.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בִּרְכוֹהִי וּמְצַלֵּא' **וְגוֹ'**, [מִתּוֹךְ תֵּיאוּר מַעֲשֵׂה דְנִיֵּאל וּמִנְהָגוֹ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: וְחַלּוֹנוֹת פְּתוּחִים לוֹ בְּעֲלִיָּיתוֹ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּיּוֹם הוּא כּוֹרֵעַ עַל בִּרְכָּיו וּמִתְפַּלֵּל]. וְעַל כָּךְ נִתְכַּוֵּון הַמֶּלֶךְ בְּאָמְרוֹ 'אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח־לֵיהּ', הֲרֵי שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה. **וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר** (תהלים קמא, ב) **'תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ** מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב' [תְּהֵא רְצוּיָה תְּפִלָּתִי לְפָנֶיךָ כְּהַקְטָרַת קְטֹרֶת, וּנְשִׂיאַת כַּפַּי כְּמִנְחָה הַנִּקְטֶרֶת בָּעֶרֶב]. הֲרֵי שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא מֵעֵין קְטוֹרֶת וְקָרְבַּן־מִנְחָה, הַנִּקְרָאִים עֲבוֹדָה (ענק הנצ"ב, סד"ר):

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וַהֲלֹא כְּבָר הִזְהִיר עַל כָּךְ לְמַעְלָה בְּפָרָשַׁת 'שְׁמַע': **בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ** (לעיל ו, ה)? **אֶלָּא** הַפָּרָשָׁה הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה **אַזְהָרָה לְיָחִיד** הִיא [שֶׁהֲרֵי נֶאֱמְרָה כּוּלָּהּ בְּלְשׁוֹן יָחִיד: 'וְאָהַבְתָּ', 'אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ', 'וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ', 'וְדִבַּרְתָּ', וכו']. וְאִילּוּ פָּרָשַׁת 'וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ', **אַזְהָרָה לְצִבּוּר** הִיא, וְכוּלָּהּ בְּלְשׁוֹן רַבִּים נֶאֱמְרָה (ספרי): תורה יד **(יד) וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם.** 'מְטַר אַרְצְכֶם' פֵּירוּשׁוֹ 'הַמָּטָר שֶׁל אַרְצְכֶם'. כְּלוֹמַר, הַמָּטָר שֶׁלָּכֶם הוּא, שֶׁכְּבָר זְכִיתֶם בּוֹ בְּמַעֲשֵׂיכֶם הַטּוֹבִים, וְכֵיוָן שֶׁאַתֶּם **עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁמּוּטָל עֲלֵיכֶם,** לָכֵן **אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי** לַעֲשׂוֹת, לָתֵת מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ, וְכָל הָאָמוּר בְּפָרָשָׁה זוֹ (ספרי) (משכ"ל):

בְּעִתּוֹ. לְפִי שֶׁהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ: 'יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ' וגו', הֲרֵי כְּבָר לָמַדְנוּ שֶׁהַגְּשָׁמִים יִנְהֲגוּ כְּסֵדֶר הָרָאוּי. וְלָמָּה הוּצְרַךְ לְהַדְגִּישׁ 'בְּעִתּוֹ'? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁיְּבוֹאוּ הַגְּשָׁמִים בַּזְּמַן הַנָּכוֹן וְהַמּוֹעִיל לָאֲדָמָה, אֶלָּא גַּם בַּזְּמַן הַנּוֹחַ לַבְּרִיּוֹת, דְּהַיְינוּ **בַּלֵּילוֹת,** שֶׁבָּהֶם רוֹב בְּנֵי אָדָם מְצוּיִים בְּבָתֵּיהֶם, וְלֹא בַּיָּמִים, כְּדֵי **שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דָּבָר אַחֵר בְּעִתּוֹ** – **בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם** וְאֵין הַגְּשָׁמִים לָהֶם לְטוֹרַח (לש"ר):

יוֹרֶה. כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל הַגֶּשֶׁם הָרִאשׁוֹן בִּתְחִלַּת עוֹנַת הַגְּשָׁמִים, שֶׁ**הִיא רְבִיעָה הַנּוֹפֶלֶת** (גֶּשֶׁם הַיּוֹרֵד) **לְאַחַר הַזְּרִיעָה** שֶׁל תְּבוּאַת הַשָּׁנָה הַחֲדָשָׁה. וְלָמָּה נִקְרָא 'יוֹרֶה'? עַל־שֵׁם **שֶׁמַּרְוָה אֶת הָאָרֶץ** מִצִּמְאוֹנָהּ, שֶׁמַּשְׁקֶה אוֹתָהּ **וְאֶת הַזְּרָעִים:**

וּמַלְקוֹשׁ. זוֹהִי **רְבִיעָה הַיּוֹרֶדֶת** (גֶּשֶׁם הַיּוֹרֵד) בָּאַחֲרוֹנָה, בְּסוֹף הַחֹרֶף **סָמוּךְ לִזְמַן הַקָּצִיר** שֶׁל תְּבוּאַת הַשָּׁנָה, וְהַשֵּׁם 'מַלְקוֹשׁ' [נוֹטְרִיקוֹן 'מְלֵא־קַשׁ'] רוֹמֵז עַל כָּךְ שֶׁהוּא בָּא **'לְמַלְאוֹת'** וּלְהַשְׁלִים אֶת גַּרְעִינֵי **הַתְּבוּאָה 'בְּקַשִּׁיהָ',** וְלַהֲבִיאָהּ אֶל גְּמַר בִּישׁוּלָהּ. **וְאוּלָם** עִיקַּר **לְשׁוֹן 'מַלְקוֹשׁ' – דָּבָר הַמְאֻחָר** בִּזְמַן, וְדוּגְמָא לַדָּבָר מָצִינוּ בְּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, **כִּדְמִתַּרְגְּמִינָן** בְּאוּנְקְלוֹס אֶת הַכָּתוּב (בראשית ל, מב) **'וְהָיָה הָעֲטוּפִים לְלָבָן'** – 'וַהֲווֹ **לַקִּישָׁא** לְלָבָן', שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: הַצֹּאן הַמְאֻחָרוֹת אֶת זְמַנָּן (לְהִתְעַבֵּר) הָיוּ לְלָבָן. הֲרֵי שֶׁלְּשׁוֹן 'מַלְקוֹשׁ' מַשְׁמָעוֹ אִיחוּר, וְלָכֵן נִקְרָא כֵּן הַגֶּשֶׁם הָאַחֲרוֹן, הַבָּא בְּסוֹף עוֹנַת

דָּבָר אַחֵר: לְכָךְ נִקְרֵאת מַלְקוֹשׁ, שֶׁיּוֹרֶדֶת עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקַּשִּׁין. **וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ** • אַתָּה תַּאַסְפֶּנּוּ אֶל הַבַּיִת וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב): "אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ וגו' כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ", וְלֹא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו): "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וגו'".

(טו) **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ:**

טו וְאֶתֵּן עִשְׂבָּא בְּחַקְלָךְ לִבְעִירָךְ וְתֵיכוּל וְתִשְׂבָּע:

רש"י◄ **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ** • (ספרי) שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לְהוֹלִיכָהּ לְמִדְבָּרִיּוֹת. דָּבָר אַחֵר: שֶׁתִּהְיֶה גוֹזֵז תְּבוּאָתְךָ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים וּמַשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ, וְאַתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמֶּנָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לַקָּצִיר וְאֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָהּ. **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ** • הֲרֵי זוֹ בְּרָכָה אַחֶרֶת: שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה מְצוּיָה בַּפַּת בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם. "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ".

(טז) **הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:**

טז אִסְתַּמְּרוּ לְכוֹן דִּילְמָא יִטְעוּן לִבְּכוֹן וְתִסְטוּן וְתִפְּלְחוּן לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וְתִסְגְּדוּן לְהוֹן:

רש"י◄ **הִשָּׁמְרוּ לָכֶם** • כֵּיוָן שֶׁתִּהְיוּ אוֹכְלִים וּשְׂבֵעִים, הִשָּׁמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא תִּבְעָטוּ, שֶׁאֵין אָדָם מוֹרֵד בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח): "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ", "וּבָקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן", מַה הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ". **וְסַרְתֶּם** • לִפְרֹשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּמִתּוֹךְ כָּךְ: "וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, הוֹלֵךְ וּמִדַּבֵּק בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר (שמואל־א כו): "כִּי־גֹרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

הַגְּשָׁמִים. **דָּבָר אַחֵר** – רָמֵז נוֹסָף יֵשׁ בַּדָּבָר: **לְכָךְ נִקְרֵאת 'מַלְקוֹשׁ'** [נוֹטְרִיקוֹן 'מָל־קַשׁ'] – עַל־שֵׁם **שֶׁיּוֹרֶדֶת עַל 'הַמְּלִילוֹת'** (הַשִּׁבֳּלִים) **וְעַל 'הַקַּשִּׁין'** (הַגִּבְעוֹלִים, קָנִים). כְּלוֹמַר, שֶׁהַגֶּשֶׁם יוֹרֵד עַל הַתְּבוּאָה כְּשֶׁהִיא כְּבָר עוֹמֶדֶת בְּצוּרָתָהּ הַשְּׁלֵמָה – גִּבְעוֹל, וְשִׁבּוֹלֶת בְּרֹאשׁוֹ (מש"ח):

וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ. מַה טִּיבָהּ שֶׁל בְּרָכָה זוֹ? אֶלָּא כַּוָּונַת הַכָּתוּב לוֹמַר, **אַתָּה תַּאַסְפֶּנּוּ אֶל הַבַּיִת וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה סב, ח־ט) נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ **אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֶךָ** עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבֶיךָ, וְאִם יִשְׁתּוּ בְנֵי נֵכָר תִּירוֹשֶׁךָ אֲשֶׁר יָגַעְתָּ בּוֹ, **כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ** וְהִלְלוּ אֶת ה', וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי' [שְׁבוּעַת הקב"ה עַל עָתִידָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם: לֹא יִהְיֶה עוֹד כַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁהָאוֹיְבִים קוֹצְרִים אֶת תְּבוּאָתֶךָ וְשׁוֹתִים אֶת יֵינֶךָ, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל יֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ מִטּוּבָהּ, וִיבָרְכוּ אֶת שֵׁם ה']. כָּל זֶה בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, **וְלֹא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר** בִּימֵי גִדְעוֹן, כְּשֶׁעָשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי ה' (שופטים ו, ג) **'וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל** וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וגו' וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ' **וגו':** תורה טו

(טו) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ. אֵין כַּוָּונַת הַכָּתוּב שֶׁבִּמְקוֹם תְּבוּאָה לָאָדָם תַּצְמִיחַ הָאָרֶץ עֵשֶׂב לַבְּהֵמָה, אֶלָּא מִלְּבַד שְׂדוֹת הַתְּבוּאָה, יִהְיוּ לְךָ גַּם שְׂדוֹת עֵשֶׂב לְמִרְעֵה הַבְּהֵמוֹת, **שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ** לִטְרוֹחַ **לְהוֹלִיכָהּ** (אֶת הַבְּהֵמָה) **לְמִדְבָּרוֹת** רְחוֹקִים כְּדֵי לִמְצוֹא לָהּ מִרְעֶה. **דָּבָר אַחֵר** – דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לְפָרֵשׁ אֶת בְּרִכַּת 'וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ': 'בְּשָׂדְךָ' מַמָּשׁ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, זוֹ שֶׁאַתָּה זוֹרֵעַ בָּהּ תְּבוּאָה לְמַאֲכַל אָדָם, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַתְּבוּאָה שֶׁבִּתְחִילַת צְמִיחָתָהּ הֲרֵי הִיא עֲדַיִן כַּעֲשָׂבִים דַּקִּים, וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: בְּרָכָה כֹּה רַבָּה תָּחוּל בִּתְבוּאַת שָׂדֶךָ, עַד **שֶׁתִּהְיֶה גוֹזֵז תְּבוּאָתְךָ כָּל יְמוֹת־הַגְּשָׁמִים וּמַשְׁלִיךְ** אוֹתָהּ **לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ** לְהַאֲכִילָהּ, וְהִיא חוֹזֶרֶת וְצוֹמַחַת וְאַתָּה גוֹזְזָהּ שׁוּב, **וְאַתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמֶּנָּה** שֶׁלֹּא לְגָזְזָהּ רַק **שְׁלֹשִׁים יוֹם קוֹדֶם לַקָּצִיר,** וְהִיא מַסְפִּיקָה בְּאוֹתוֹ זְמַן מוּעָט לְהַשְׁלִים צְמִיחָתָהּ עַד גְּמַר כָּל בִּישׁוּלָהּ, **וְאֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָהּ** – אֵינָהּ מְמַעֶטֶת מִשִּׁיעוּר הַתְּבוּאָה הַנִּצְרֶכֶת לְמַאֲכָלְךָ. נִמְצָא שֶׁאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה הַמוֹצִיאָה עֵשֶׂב לִבְהֶמְתְּךָ, מִשָּׁם אַתָּה אוֹסֵף דְּגָנְךָ

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ (ספרי) (נח"י, ומפרשים):

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. מֵאַחַר שֶׁהַדָּגָן יִהְיֶה רַב, מַה חִידּוּשׁ יֵשׁ בְּכָךְ שֶׁאֲכִילָתוֹ תַּשְׂבִּיעַ אֶת הָאָדָם? אֶלָּא בְּנוֹסָף לִבְרִכַּת הָרִיבּוּי, **הֲרֵי זוֹ בְּרָכָה אַחֶרֶת, שֶׁתִּהֵא בְּרָכָה מְצוּיָה בַּפַּת בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם** – כְּלוֹמַר, שֶׁתִּהֵא הַסְּעוּדָה מַשְׂבִּיעָה אֶת הָאָדָם גַּם בַּאֲכִילָה שֶׁאֵינָהּ מְרוּבָּה כָּל כָּךְ (ב"ב): תורה טז

(טז) [וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ] הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם. הִסְמִיךְ הַכָּתוּב אֶת חוֹבַת הַשְּׁמִירָה מִן הַחֵטְא לְבִרְכַּת הָאֲכִילָה לְשׂוֹבַע, לוֹמַר לְךָ, **כֵּיוָן שֶׁתִּהְיוּ אוֹכְלִים וּשְׂבֵעִים,** מֵעַכְשָׁיו צְרִיכִים אַתֶּם זְהִירוּת מְיוּחֶדֶת – **הִשָּׁמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא תִּבְעָטוּ** מִתּוֹךְ כָּךְ בִּירְאַת ה', לְפִי **שֶׁאֵין אָדָם מוֹרֵד בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (לעיל ח, יב־יג) **'פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וגו' וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיוּן'** וגו'. **מַה הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו – וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ** אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'. הֲרֵי שֶׁמֵּרוֹב הַשְּׂבִיעָה וְהַשֹּׂבַע, עָלוּל הָאָדָם לְאַבֵּד אֶת יִרְאָתוֹ וְלַחֲטוֹא (סד"ר): **וְסַרְתֶּם** וַעֲבַדְתֶּם. בַּתְּחִילָּה יִתְפַּתֶּה לִבְּכֶם 'לָסוּר' – **לִפְרוֹשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּמִתּוֹךְ כָּךְ** תָּבוֹאוּ לִידֵי **'וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים',** שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק בָּהּ, לְבַסּוֹף הוּא **הוֹלֵךְ וּמִדַּבֵּק בַּעֲבוֹדָה־זָרָה. וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר** עַל אַנְשֵׁי שָׁאוּל הַמְסִיתִים לִרְדּוֹף אוֹתוֹ (שמואל־א כו, יט) 'אֲרוּרִים הֵם לִפְנֵי ה' **כִּי גֹרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה'**

בְּנִחֲלַת ה׳ לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד וְגוֹ׳״, וּמִי אָמַר לוֹ כָּךְ? אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאֲנִי מְגֹרָשׁ מִלַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה, הֲרֵינִי קָרוֹב לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** • (ספרי) שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֵק אֵלָיו וְאֵינוֹ עוֹנֵהוּ, נִמְצָא עָשׂוּי לוֹ כְּנָכְרִי.

(יז) וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם:

יז וְיִתְקוֹף רָגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן וְיֵחוֹד יָת שְׁמַיָּא וְלָא יְהֵי מִטְרָא וְאַרְעָא לָא תִתֵּן יָת עֲלַלְתַּהּ וְתֵיבְדּוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל אַרְעָא טַבְתָּא דַיְיָ יָהֵב לְכוֹן:

רש״י◄ **אֶת־יְבוּלָהּ** • אַף מַה שֶּׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (חגי א): ״זַרְעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מְעַט״. **וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה** • עַל כָּל שְׁאָר הַיִּסּוּרִין אַגְּלֶה אֶתְכֶם מִן הָאֲדָמָה שֶׁגָּרְמָה לָכֶם לַחֲטֹא. (ספרי) מָשָׁל לְמִי שֶׁשָּׁלַח בְּנוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְפַקְּדוֹ: אַל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ, שֶׁתָּבֹא נָקִי לְבֵיתְךָ. וְלֹא הִשְׁגִּיחַ הַבֵּן הַהוּא, אָכַל וְשָׁתָה יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ, וְהֵקִיא וְטִנֵּף אֶת כָּל בְּגֵי הַמַּסְבָּה. נְטָלוּהוּ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו, וּזְרָקוּהוּ אֲחוֹרֵי פַּלְטֵרִין. **מְהֵרָה** • (שם) אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אַרְכָּה, וְאִם תֹּאמְרוּ: וַהֲלֹא נִתְּנָה אַרְכָּה לְדוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו): ״וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה״? דּוֹר הַמַּבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי לִלְמֹד, וְאַתֶּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי לִלְמֹד.

(יח) וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:

יח וּתְשַׁוּוּן יָת פִּתְגָמַי אִלֵּין עַל לִבְּכוֹן וְעַל נַפְשְׁכוֹן וְתִקְטְרוּן יָתְהוֹן לְאָת עַל יֶדְכוֹן וִיהוֹן לִתְפִלִּין בֵּין עֵינֵיכוֹן:

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

לֵאמֹר לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים׳ [אֲרוּרִים הֵם הָאֲנָשִׁים הַלָּלוּ שֶׁגֵּרְשׁוּ אוֹתִי מֵחֶלְקִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהִכְרִיחוּנִי לִגְלוֹת בֵּין הַגּוֹיִים, וּכְאִילּוּ אוֹמְרִים לִי בְּכָךְ ׳לֵךְ עֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹתָם׳ (רד״ק)]. **וְכִי מִי** מֵאוֹתָם הָרוֹדְפִים **אָמַר לוֹ כֵּן,** לְלֶכֶת לַעֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים? **אֶלָּא** כָּךְ אָמַר דָּוִד: **כֵּיוָן שֶׁאֲנִי מְגוֹרָשׁ** מִמְּקוֹמִי, וּמֵחֲמַת זֶה אֲנִי מְנוּעַ **מִלַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, הֲרֵינִי קָרוֹב לַעֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים** (עמק הנצי״ב):

אֱלֹהִים אֲחֵרִים. לְשׁוֹן ׳אֲחֵרִים׳ הָאֲמוּר אֵצֶל אֱלִילֵי עֲבוֹדָה זָרָה, כָּךְ יֵשׁ לְפָרְשוֹ: אֱלִילִים **שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם,** שֶׁהֵם זָרִים וּמְנוּכָּרִים כְּלַפֵּי אֵלּוּ הָעוֹבְדִים לָהֶם, שֶׁהֲרֵי הָעוֹבְדוֹ **צוֹעֵק אֵלָיו** וְהָאֱלִיל **אֵינוֹ עוֹנֵהוּ, נִמְצָא** שֶׁהוּא **עָשׂוּי לוֹ כְּנָכְרִי,** שֶׁאֵינוֹ מֵבִין לְשׁוֹנוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲנוֹת לוֹ דָּבָר (ספרי): תורה יז

(יז) אֶת יְבוּלָהּ. תְּנוּבַת הַפֵּירוֹת וְהַדָּגָן שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיאָה קְרוּיָה ׳יְבוּל׳, אַף יֵשׁ לִדְרוֹשׁ בּוֹ גַּם לְשׁוֹן ׳הוֹבָלָה׳ וְהוֹלָכָה. וּכְלוֹמַר, לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁתַּפְסִיד אֶת בִּרְכַּת הָרִיבּוּי, אֶלָּא **אַף מַה שֶּׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ** לֹא תַּצְמִיחַ לְךָ. כְּלוֹמַר, אַף כְּשִׁיעוּר הַזְּרָעִים שֶׁהוֹבַלְתָּ אֵלֶיהָ וְזָרַעְתָּ בְּתוֹכָהּ, גַּם זֹאת לֹא תַּצְמִיחַ הָאֲדָמָה. **כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר** (חגי א, ו) **׳זַרְעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מְעַט׳,** הֲרֵי שֶׁבִּזְמַן קְלָלָה, מוֹצִיאָה הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵהַשִּׁיעוּר הַנִּזְרָע בָּהּ (ספרי):

וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה. נוֹסָף **עַל כָּל שְׁאָר הַיִּסּוּרִין** שֶׁיָּבוֹאוּ עֲלֵיכֶם מֵחֲרוֹן אַף ה׳ בָּכֶם, כְּמוֹ עֲצִירַת הַשָּׁמַיִם מִן הַמָּטָר, אַף זֹאת אֶעֱשֶׂה שֶׁ**אַגְלֶה אֶתְכֶם מִן** ׳הָאָרֶץ הַטּוֹבָה׳, כְּלוֹמַר, מִן **הָאֲדָמָה שֶׁגָּרְמָה לָכֶם לַחֲטוֹא** מֵחֲמַת רוֹב טוֹבָה (כמו שביאר רש״י לעיל פסוק טז). **מָשָׁל** לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? **לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׁלַח** אֶת **בְּנוֹ לְבֵית־הַמִּשְׁתֶּה, וְהָיָה יוֹשֵׁב** עִמּוֹ לִפְנֵי צֵאתוֹ, **וּמְפַקְּדוֹ (ס״א: וּמְפַקְּדוֹ** – מְצַוֵּהוּ: **׳אַל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ, כְּדֵי שֶׁתָּבֹא נָקִי לְבֵיתְךָ׳. וְלֹא הִשְׁגִּיחַ הַבֵּן הַהוּא** לִשְׁמוֹר פִּקּוּדַת אָבִיו, **וְשָׁתָה יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ, וְהֵקִיא וְטִנֵּף אֶת כָּל בְּגֵי הַמַּסִּיבָה** שֶׁהָיוּ מְסוּבִּים שָׁם, **נְטָלוּהוּ** אַנְשֵׁי הַמַּסִּיבָה וַאֲחָזוּהוּ **בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו וּזְרָקוּהוּ לַאֲחוֹרֵי הַפַּלְטֵרִין** (הָאַרְמוֹן). כָּךְ מַזְהִיר הקב״ה אֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ, שֶׁלֹּא יִמְשְׁכוּ אַחַר הַשֶּׁפַע יוֹתֵר מִדַּי, שֶׁהֵם עֲלוּלִים עַל יָדוֹ לִגְלוֹת מֵאַרְצָם (ספרי) (מפרשים):

מְהֵרָה. לְאַחַר שֶׁעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְנִתְמַלְּאָה הַמִּדָּה לְהַעֲנִישׁ אֶתְכֶם, **אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אַרְכָּא** (הַאֲרָכַת זְמַן) לְהַמְתִּין עוֹד, אֶלָּא ׳וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה׳. **וְאִם תֹּאמְרוּ, וַהֲלֹא נִתְּנָה אַרְכָּא לְדוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית ו, ג) **וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה** [עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אַאֲרִיךְ לָהֶם אַפִּי, וְאִם לֹא יָשׁוּבוּ אָבִיא עֲלֵיהֶם מַבּוּל (רש״י שם)] אֵינְכֶם דּוֹמִים לָהֶם, שֶׁכֵּן **דּוֹר הַמַּבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי לִלְמוֹד,** שֶׁהֲרֵי גַּם כַּמָּה דּוֹרוֹת שֶׁקָּדְמוּ לִפְנֵיהֶם הָיוּ רָעִים וְחַטָּאִים, לְפִיכָךְ לֹא מִהַרְתִּי לְהַאֲבִידָם, **וְאִילּוּ אַתֶּם,** בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֲשֶׁר צַדִּיקִים וּנְבִיאִים מְצוּיִים בֵּינֵיכֶם, **יֵשׁ לָכֶם מִמִּי לִלְמוֹד** (ספרי) (תו״א, וב״ב בראשית ו, ד): תורה יח

רש"י◄ **וְשַׁמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי •** (ספרי) אַף לְאַחַר שֶׁתִּגְלוּ, הֱיוּ מְצַיְּנִים בְּמִצְוֹת: הַנִּיחוּ תְּפִלִּין, עֲשׂוּ מְזוּזוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשֶׁתַּחְזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה לא): "הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים".

(יט) **וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ:**

יט **וְתַלְּפוּן יָתְהוֹן יָת בְּנֵיכוֹן לְמַלָּלָא בְהוֹן בְּמִתְּבָךְ בְּבֵיתָךְ וּבְמְהָכָךְ בְּאָרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ וּבְמְקִימָךְ:**

רש"י◄ **לְדַבֵּר בָּם •** (ספרי) מִשָּׁעָה שֶׁהַבֵּן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לַמְּדֵהוּ: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה", שֶׁיְּהֵא זֶה לִמּוּד דִּבּוּרוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מְשִׂיחַ עִמּוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ קוֹבְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וְגוֹ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ שיחת כ' מנחם אב תשל"ז – מתוך 'לקראת שבת')

חינוּך הַיְלָדִים - חִיּוּב תְּמִידִי

בְּפַרְשָׁתֵנוּ כָּתוּב "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ" (יא, יט).

בְּדָרֶךְ כְּלָל לוֹמְדִים שֶׁסִּיּוּם הַכָּתוּב בְּנוֹגֵעַ לְ"בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ" קָאֵי עַל מִצְוַת קְרִיאַת שְׁמַע וּמִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה. אַךְ אֵין הַמִּקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ, שֶׁ"בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ" קָאֵי עַל "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם", וְהַיְנוּ שֶׁעַל הָאָדָם לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּחִינוּךְ יְלָדָיו בְּכָל עֵת וְשָׁעָה.

וּמִכָּאן, שֶׁאַל יֹאמַר הָאָדָם שֶׁדַּי לוֹ בְּמַה שֶׁזְּמַן מְסוּיָם בְּיוֹם, חוֹשֵׁב הוּא אוֹדוֹת חִינוּךְ יְלָדָיו אוֹ יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהַשְׁפָּעָתוֹ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא הַמַּחֲשָׁבָה אוֹדוֹת חִינוּךְ הַיְלָדִים צְרִיכָה לִהְיוֹת כָּל הַזְּמַן, הָחֵל מִ"בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ", וְאֲפִילוּ כַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ וְעוֹסֵק בְּעִנְיָנָיו שֶׁלּוֹ - "בְּלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ" אָסוּר לוֹ לִשְׁכּוֹחַ מִ"וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

וְגַם כַּאֲשֶׁר עָיֵף מַעֲבוֹדָתוֹ בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם וְהוֹלֵךְ לָנוּחַ, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר מַכִּין עַצְמוֹ לִקְרַאת הַשֵּׁינָה "בְּשָׁכְבְּךָ" צְרִיכִים מַחֲשָׁבוֹתָיו לִהְיוֹת בְּנוֹגֵעַ לְחִינוּךְ הַיְלָדִים. וּמִיָּד כַּאֲשֶׁר קָם מִמִּטָּתוֹ "וּבְקוּמֶךָ", הִנֵּה הַמַּחֲשָׁבָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁעוֹלָה לוֹ בְּרֹאשׁ צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

(כ) **וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:**

כ **וְתִכְתְּבִנּוּן עַל מְזוּזָן וְתִקְבְּעִנּוּן בְּסִפֵּי בֵיתָךְ וּבְתַרְעָךְ:**

(כא) **לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: ס**

כא **בְּדִיל דְּיִסְגּוּן יוֹמֵיכוֹן וִימֵי בְנֵיכוֹן עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן כְּיוֹמֵי שְׁמַיָּא עַל אַרְעָא:**

רש"י◄ **לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם •** אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן, יִרְבּוּ, וְאִם לָאו, לֹא יִרְבּוּ, שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכְּלַל

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יח) וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי וגו' וּקְשַׁרְתֶּם אוֹתָם וגו' וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת וגו'. גַּם הַמִּצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בִּפְסוּקִים אֵלּוּ, נִדְרָשׁוֹת בְּעִנְיַן גָּלוּת יִשְׂרָאֵל מֵאַדְמָתָם, וְכָךְ אוֹמֵר לָהֶם: **אַף לְאַחַר שֶׁתִּגְלוּ** מִן הָאָרֶץ, **הֱיוּ מְצוַיְּנִים** (מְסוּמָנִים וְנִיכָּרִים) **בְּמִצְוֹת,** שֶׁגַּם בִּהְיוֹתְכֶם בַּגָּלוּת **הַנִּיחוּ תְּפִלִּין, עֲשׂוּ מְזוּזוֹת** וְקַיְּימוּ כָּל מִצְוֹות הַתּוֹרָה **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָכֶם** הַמִּצְוֹות כַּ**חֲדָשִׁים כְּשֶׁתַּחְזְרוּ** שׁוּב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל [שֶׁעִיקַּר חִיּוּב הַמִּצְוֹות הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (רמב"ן ויקרא יח, כה)], אֶלָּא תִּהְיוּ רְגִילִים בָּהֶם.

וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה לא, כ) **'הַצִּיבִי לָךְ צִיּוּנִים** וגו' שִׂתִי לִבֵּךְ לַמְּסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתְּ, שׁוּבִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל שֻׁבִי אֶל עָרַיִךְ אֵלֶּה' [הַנָּבִיא מֵכִין אֶת הָעָם לִקְרַאת הַגָּלוּת, וְקוֹרֵא לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל: עֲשִׂי לָךְ סִימָנִים לְהַכִּיר דַּרְכֵּךְ, כְּדֵי שֶׁתּוּכְלִי לַחֲזוֹר] (ספרי): תורה יט

(יט) לְדַבֵּר בָּם. מַהוּ 'לְדַבֵּר'? **מִשָּׁעָה שֶׁהַבֵּן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לַמְּדֵהוּ** פְּסוּקֵי תוֹרָה, כְּגוֹן **'תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה** מוֹרֻשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב' (לקמן לג, ד), **שֶׁיְּהֵא זֶה לִמּוּד דִּבּוּרוֹ** – כְּלוֹמַר, שֶׁיִּלְמַד לְדַבֵּר מִתּוֹךְ פְּסוּקֵי הַתּוֹרָה, **מִכָּאן אָמְרוּ** חֲכָמִים, **כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מְשִׂיחַ עִמּוֹ בִּלְשׁוֹן־הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה.** ומוסיף רש"י: **וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן** – שֶׁלֹּא הִשְׁתַּדֵּל לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה, **הֲרֵי הוּא כְּאִילּוּ קוֹבְרוֹ,** מִשּׁוּם **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם' וְגוֹ',** וּמִיַּד הִסְמִיךְ לוֹ: 'לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם'. לְלַמֵּד שֶׁרַק עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה יִרְבּוּ יְמֵיהֶם. וְזֶה שֶׁלֹּא לִמְּדוֹ תּוֹרָה, נָטַל מִמֶּנּוּ אֶת בִּרְכַּת חַיָּיו (ב"ב): תורה כ

(כא) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם. אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן, שֶׁקִּיְּמְתֶּם אֶת הַנֶּאֱמָר

לָאו, הֵן, וּמִכְּלַל הֵן, לָאו. **לָתֵת לָהֶם** • (ספרי) ׳לָתֵת לָכֶם׳ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא ״לָתֵת לָהֶם״, מִכָּאן מָצִינוּ לְמֵדִים תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה.

◆ שבת קודש כ׳ מנחם־אב ◆

(כב) כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ׃

כב אֲרֵי אִם מִטַּר תִּטְרוּן יָת כָּל תַּפְקֻדְתָּא הָדָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן לְמֶעְבְּדַהּ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְמְהַךְ בְּכָל אָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְאִתְקְרָבָא לְדַחֲלְתֵּהּ׃

רש״י◂ **שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן** • אַזְהָרַת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה, לְהִזָּהֵר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח. **לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו** • הוּא רַחוּם, וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם, הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים. **וּלְדָבְקָה־בוֹ** • אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא? אֶלָּא הִדָּבֵק בַּתַּלְמִידִים וּבַחֲכָמִים, וּמַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ נִדְבַּקְתָּ בוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ אגרות קודש חט״ו אגרת ה׳תכט – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁדִּיבּוּרוֹ שֶׁל אָדָם יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב ״לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה בוֹ״ (יא, כב), שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי הַמָּקוֹם.

וְהִנֵּה מָצִינוּ שֶׁדִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, שֶׁבְּדִיבּוּרוֹ בִּלְבַד בָּרָא אֶת הָעוֹלָם.

וּמִכֵּיוָן שֶׁעָלֵינוּ לָלֶכֶת ״בְּכָל דְּרָכָיו״, יֵשׁ לִלְמוֹד מִזֶּה, שֶׁגַּם הָאָדָם צָרִיךְ לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁדִּבּוּרָיו יַעֲשׂוּ מַעֲשֶׂה.

וְתָלוּי הַדָּבָר בְּאָדָם הַמְדַבֵּר, וּבִשְׁנֵי פְּרָטִים:

א. יֵשׁ לְדַבֵּר בִּדְבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב, שֶׁאַזַּי נִכְנָסִים לַלֵּב הַשּׁוֹמֵעַ וּפוֹעֲלִים פְּעוּלָתָם, כְּפִתְגַּם הַיָּדוּעַ. ב. צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, כְּמַאֲמַר חַז״ל (בְּרָכוֹת ו, ב) ״כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים״.

וְאָז גַּם דִּבּוּרוֹ שֶׁל אָדָם - יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה.

(כג) וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם׃

כג וִיתָרַךְ יְיָ יָת כָּל עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמֵיכוֹן וְתֵירְתּוּן עַמְמִין רַבְּרְבִין וְתַקִּיפִין מִנְּכוֹן׃

רש״י◂ **וְהוֹרִישׁ ה׳** • עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעָלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי. **וַעֲצֻמִים מִכֶּם** • אַתֶּם גִּבּוֹרִים וְהֵם

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

לְמַעְלָה, אָזַי **יִרְבּוּ** יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם, **וְאִם לָאו** – אִם לֹא קִיַּמְתֶּם **לֹא יִרְבּוּ**, אֶלָּא יִתְקַצְּרוּ מֵהֶרָגִיל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַכָּתוּב לֹא דִּיבֵּר כָּאן בְּעוֹנֶשׁ הָעוֹבְרִים עַל הַתּוֹרָה, אֶלָּא בִּשְׂכַר מְקַיְּמֶיהָ, הֲרֵי זֶהוּ בְּכָלָל בַּמִּקְרָא **שֶׁדִּבְרֵי־תוֹרָה נִדְרָשִׁין ׳מִכְּלַל לָאו הֵן׳ וּ׳מִכְּלַל הֵן לָאו׳.** כְּלוֹמַר, מִלְּשׁוֹן הַתּוֹרָה יֵשׁ לִלְמוֹד וּלְהָבִין גַּם הִיפּוּכָם שֶׁל דְּבָרִים; כְּשֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר שֶׁבִּתְנָאִים מְסוּיָּמִים תָּחוּל בְּרָכָה, הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים כִּי בְּהִיפּוּךְ הַתְּנָאִים תָּבוֹא קְלָלָה. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם לְפִי הָעִנְיָן (ספרי) (מפרשים):

לָתֵת לָהֶם. וְכִי ׳לָהֶם׳ (לָאֲבוֹת) נִיתְּנָה הָאָרֶץ, וַהֲרֵי ׳לָכֶם׳ (לַבָּנִים) הִיא נִתּוּנָה? עִם זֹאת, **׳לָתֵת לָכֶם׳ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא ׳לָתֵת לָהֶם׳.** הֲרֵי **נִמְצִינוּ לְמֵדִים** עִנְיַן **תְּחִיַּת־הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה** – מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמְלַמְּדֵנוּ שֶׁעֲתִידִים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לָקוּם לִתְחִיָּה, וְהָאָרֶץ תִּנָּתֵן גַּם ׳לָהֶם׳ מַמָּשׁ: תורה כב

(כב) שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן. לְשׁוֹן שְׁמִירָה הָאָמוּר כָּאן אֵצֶל הַמִּצְוֹות, מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכְּחוּ הַדְּבָרִים מִמֶּנּוּ אֶלָּא יִשְׁתַּמְּרוּ בְּזִכְרוֹנוֹ, וְהוּא עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, וְכָפֵל כָּאן הַכָּתוּב ׳שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן׳, לִיתֵּן **אַזְהָרַת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה – לְהִזָּהֵר בְּתַלְמוּדוֹ** לַחֲזוֹר עָלָיו שׁוּב וָשׁוּב, כְּדֵי **שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח** (ספרי) (ב״ב):

לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו. לְשׁוֹן ׳דְּרָכָיו׳, יֵשׁ בְּמַשְׁמָעוֹ דַּרְכֵי הקב״ה עַצְמוֹ, שֶׁעָלֶיךָ לְהִתְנַהֵג בַּדְּרָכִים וּבַמִּדּוֹת אֲשֶׁר הקב״ה עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל נוֹהֵג בָּהֶם. הָכֵי־מַאי־צַד? **הוּא רַחוּם, וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם; הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, וְאַתָּה** תְּהֵא **גּוֹמֵל חֲסָדִים** (ספרי) (בא״ר):

וּלְדָבְקָה בוֹ. וְכִי **אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן,** לְהִדָּבֵק בְּהקב״ה, כְּלוֹמַר לְהִתְחַבֵּר עִמּוֹ וְלִהְיוֹת קָרוֹב לוֹ, **וַהֲלֹא ׳אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא׳** (לעיל ד, כד)?! **אֶלָּא** כָּךְ דְּרָשׁוּהוּ חז״ל: **הִדָּבֵק בְּתַלְמִידִים וּבַחֲכָמִים, וּמַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ** – הֲרֵינִי מַחֲשִׁיב לְךָ אֶת הַדָּבָר **כְּאִילּוּ נִדְבַּקְתָּ בוֹ** – בְּהקב״ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ (ספרי): תורה כג

(כג) וְהוֹרִישׁ ה׳. מוּסָב עַל הַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ ׳כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן׳, אָזַי ׳וְהוֹרִישׁ ה׳ וגו׳. כִּי מֵאַחַר

גְּבוֹרִים מִכֶּם, שֶׁאִם לֹא שֶׁיִּשְׂרָאֵל גִּבּוֹרִים, מַה הַשֶּׁבַח הַהוּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ אֶת הָאֱמוֹרִיִּים, לוֹמַר: ״וַעֲצֻמִים מִכֶּם״? אֶלָּא אַתֶּם גִּבּוֹרִים מִשְּׁאָר הָ׳עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים׳, וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם.

(כד) כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם:

כד כָּל אַתְרָא דִּי תִדְרוֹךְ פַּרְסַת רַגְלְכוֹן בֵּהּ דִּלְכוֹן יְהֵי מִן מַדְבְּרָא וְלִבְנָן מִן נַהֲרָא נְהַר פְּרָת וְעַד יַמָּא מַעַרְבָּא יְהֵי תְּחוּמְכוֹן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש״נ ב עמ׳ 625)

וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם (יא, כד) בְּפָרָשַׁת בְּרָכָה (לד, א־ב) נֶאֱמַר שֶׁהַקָּבָ״ה הֶרְאָה לְמֹשֶׁה אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן, וּפֵרֵשׁ רש״י: אַל תִּקְרֵי **הַיָּם** הָאַחֲרוֹן, אֶלָּא **הַיּוֹם** הָאַחֲרוֹן, וְהַיְינוּ, שֶׁ׳אַחֲרוֹן׳ רוֹמֵז לְסוֹף כְּלָלוּת הַזְּמַן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיָּם הָאַחֲרוֹן, הַגְּבוּל וְהַסּוֹף שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רוֹמֵז גַּם לְסוֹף הָעוֹלָם, סוֹף כְּלָלוּת הַמָּקוֹם. שֶׁהֲרֵי כִּבּוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוֹלֵל גַּם כִּבּוּשׁ וּבֵרוּר כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, עַד לַנְּקֻדָּה הָאַחֲרוֹנָה (הַנִּמּוּכָה בְּיוֹתֵר) שֶׁל מָקוֹם וּזְמַן, שֶׁהֵם גִּדְרֵי הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן לֶעָתִיד־לָבוֹא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל הָאֲרָצוֹת.

(כה) לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

כה לָא יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמֵיכוֹן דַּחְלְתְּכוֹן וְאֵימָתְכוֹן יִתֵּן יְיָ אֱלָהֲכוֹן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא דִּי תִדְרְכוּן בַּהּ כְּמָא דִּי מַלִּיל לְכוֹן: ס ס ס

רש״י◄ **לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגוֹ׳** • (שם) אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בִּכְשָׁפֶיהָ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא יִתְיַצֵּב״, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אִישׁ״? אֲפִלּוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן. **פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם** • וַהֲלֹא פַּחַד הוּא מוֹרָא? אֶלָּא פַּחְדְּכֶם, עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרַאֲכֶם, עַל הָרְחוֹקִים. **פַּחַד** • לְשׁוֹן בְּעִיתַת פִּתְאֹם. **מוֹרָא** • לְשׁוֹן דְּאָגָה מִיָּמִים רַבִּים. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם** • וְהֵיכָן דִּבֵּר? (שמות כג) ״אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגוֹ׳״:

קי״א פסוקים, יעל״א סימן. חסלת פרשת והיה עקב

הפטרה לפרשת עקב לקריאה בציבור ולשמו״ת נדפסה לקמן עמ׳ קפו

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

שֶׁעֲשִׂיתֶם **מַה שֶּׁמּוּטָל עֲלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי** לַעֲשׂוֹת, לְהוֹרִישׁ אֶת כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם (ספרי):

וַעֲצוּמִים מִכֶּם. הַגּוֹיִם הַלָּלוּ גִּבּוֹרִים הֵם מִכֶּם, כְּלוֹמַר, כָּל כָּךְ גְּדוֹלָה גְּבוּרָתָם, שֶׁהֲרֵי אַף **אַתֶּם גִּבּוֹרִים, וְהֵם גִּבּוֹרִים** יוֹתֵר **מִכֶּם.** וְעַל כָּרְחָךְ יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֵּן, **שֶׁאִם לֹא** תֹּאמַר **שֶׁיִּשְׂרָאֵל** הָיוּ **גִּבּוֹרִים, מַה הַשֶּׁבַח הַהוּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ** הַכָּתוּב **אֶת הָאֱמוֹרִיִּים לוֹמַר ׳וַעֲצוּמִים מִכֶּם׳, אֶלָּא** פֵּירוּשׁוֹ כָּאָמוּר: **אַתֶּם** (יִשְׂרָאֵל) **גִּבּוֹרִים מִשְּׁאָר הָאוּמּוֹת, וְהֵם** (הָאֱמוֹרִיִּים) **גִּבּוֹרִים מִכֶּם** (ספרי): תורה כד

(כה) לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגוֹ׳. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁלֹּא יִתְיַצֵּב ׳אִישׁ׳ בִּפְנֵיכֶם, **אֵין לִי** לִלְמוֹד מִכָּאן **אֶלָּא** עַל **אִישׁ** יָחִיד, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ יִירָא וִיפַחֵד לְהִתְיַצֵּב בְּפָנֶיךָ. אַךְ לְגַבֵּי **אוּמָּה** שְׁלֵמָה, **וּמִשְׁפָּחָה, וְאִשָּׁה בִּכְשָׁפֶיהָ** (אִשָּׁה הַפּוֹעֶלֶת לְהַזִּיק עַל־יְדֵי כְּשָׁפִים), **מִנַּיִן** שֶׁאַף הֵם יִירְאוּ וְיִפְחֲדוּ לַעֲמוֹד כְּנֶגְדְּכֶם לִפְגוֹעַ בָּכֶם? **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לֹא יִתְיַצֵּב׳** – כְּלוֹמַר, לֹא נֶאֱמַר ׳אִישׁ לֹא יִתְיַצֵּב׳, אֶלָּא הִקְדִּים הַכָּתוּב ׳לֹא יִתְיַצֵּב׳ לְתֵיבַת ׳אִישׁ׳, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִדְרָשׁ לְחוּד, שֶׁ**מִּכָּל מָקוֹם** לֹא יִהְיוּ מִתְיַצְּבִים כְּנֶגְדְּךָ כְּלָל. **אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִישׁ?** לְרַבּוֹת **אֲפִילּוּ** ׳אִישׁ׳ יָדוּעַ וּמְפוֹרָסָם בִּגְבוּרָתוֹ **כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן,** לֹא יוּכַל לְהִתְיַצֵּב כְּנֶגְדְּךָ וּלְעַכֵּב אוֹתְךָ מִלְּכִבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ (ספרי) (גר״א, ב״ב):

פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם. וַהֲלֹא פַּחַד הוּא לְשׁוֹן **מוֹרָא,** שֶׁהֲרֵי לִשְׁנֵיהֶם מַשְׁמָעוּת אַחַת, וְלָמָּה נָקַט הַכָּתוּב שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת? **אֶלָּא** יֵשׁ הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם: **פַּחְדְּכֶם** יִפּוֹל **עַל** הַגּוֹיִים **הַקְּרוֹבִים** אֲלֵיכֶם, **וּמוֹרַאֲכֶם – עַל הָרְחוֹקִים** מִכֶּם. שֶׁכֵּן **׳פַּחַד׳** הוּא **לְשׁוֹן בְּעִיתַת פִּתְאֹם,** כַּאֲשֶׁר הָאָדָם נִפְגַּשׁ בְּלֹא הֲכָנָה עִם דָּבָר הַמַּבְהִיל אוֹתוֹ. וְאִילּוּ **׳מוֹרָא׳,** הוּא **לְשׁוֹן דְּאָגָה,** שֶׁהוּא דּוֹאֵג וּמִתְיָרֵא בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ מִן הֶעָתִיד לְהַגִּיעַ אֵלָיו **מִיָּמִים רַבִּים** (לְאַחַר זְמַן). לְפִיכָךְ: ׳פַּחְדְּכֶם׳ מוּסָב עַל הַקְּרוֹבִים שֶׁתִּפְגְּעוּ בָּהֶם מִיָּד, וּ׳מוֹרַאֲכֶם׳ עַל הָרְחוֹקִים שֶׁיִּחְשְׁשׁוּ מִן הַצָּפוּי לָהֶם כְּשֶׁתַּגִּיעוּ אֲלֵיהֶם:

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם. וְהֵיכָן דִּבֵּר (הִבְטִיחַ) לָהֶם שֶׁיָּטִיל פַּחַד וּמוֹרָא עַל הָעַמִּים? כַּאֲשֶׁר אָמַר: (שמות כג, כז) **׳אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ** וְהָמֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם **וְגוֹ׳** (ספרי):

חסלת פרשת עקב

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד מנחם אב מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום רביעי - י"ז מנחם אב** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו מנחם אב פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום חמישי - י"ח מנחם אב** מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז מנחם אב מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום שישי - י"ט מנחם אב** מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' מנחם אב פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קו, וזהו צדק... עד עמ' 212, סלה אכי"ר:

אגרת הקדש

וזהו צדק לפניו יהלך לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימית הלב לה' ואחר כך ישים לדרך ה' פעמיו כמ"ש והלכת בדרכיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות ות"ת כנגד כולן שכולן עולין לה' על ידי פנימית הלב ביתר שאת ומעלה מעלה מעלייתן לה' ע"י חיצונית הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים מלמעלה אלא בבחינת הסתר פנים כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה הנקרא שלום. וז"ש פדה בשלום נפשי נפשי דייקא. וזהו ג"כ הטעם שנקרא הצדקה שלום לפי שנעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים כמארז"ל דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן הם חלק ה' ממש מידי החיצונים ובפרט צדקת א"י שהיא צדקת ה' ממש כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני ולבי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור באור החיים אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכי"ר:

1 **וְזֶהוּ "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ"**, – ששאלו לעיל, שהיה צריך לומר
2 "ילך" ולא "יהלך", שכן "יהלך" משמעו שהוא גורם למישהו
3 אחר ללכת – **"לְפָנָיו"** - **הוּא מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוּת**, – לפנימיות
4 שלו, **וְ"יְהַלֵּךְ"** - **הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹלָכָה, שֶׁמּוֹלִיךְ** - הצדק –
5 הצדקה – מוליך **אֶת**
6 **פְּנִימִית הַלֵּב לַה', וְאַחַר**
7 **כָּךְ** – לפי הפסוק: **יָשִׂים** 1
8 **לְדֶרֶךְ ה' פְּעָמָיו**[20], –
9 שהוא יתנהג בדרך ה',
10 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]: **"וְהָלַכְתָּ**
11 **בִּדְרָכָיו", "אַחֲרֵי ה'**
12 **אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ"**[22], **בְּכָל**
13 **מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, וְתַלְמוּד**
14 **תּוֹרָה** – שהוא **כְּנֶגֶד**
15 **כֻּלָּן**[23], – ובכל הענינים
16 האלה של מצוות ותורה,
17 ילך בדרך ה' באופן של
18 הליכה, **שֶׁכֻּלָּן** – התורה
19 והמצוות שלו **עוֹלִין לַה'**
20 **עַל יְדֵי פְּנִימִית הַלֵּב**, –
21 שהוא גילה על ידי עבודת
22 הצדקה, **בְּיֶתֶר שְׁאֵת**
23 **וּמַעֲלָה מַעֲלָה** – העליה
24 על ידי פנימיות הלב היא
25 נעלית הרבה יותר
26 **מֵעֲלִיָּתָן לַה' עַל יְדֵי**
27 **חִיצוֹנִית הַלֵּב, הַנּוֹלֶד מֵהַתְּבוּנָה וְהַדַּעַת** – בגדלות ה' **לְבַדָּן,**
28 **בְּלִי הֶאָרַת פָּנִים מִלְּמַעְלָה אֶלָּא בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים, כִּי**
29 **אֵין הַפָּנִים הָעֶלְיוֹנִים מְאִירִים לְמַטָּה אֶלָּא בִּאתְעָרוּתָא**
30 **דִּלְתַתָּא,** – בהתעוררות מלמטה, **בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה הַנִּקְרָא**
31 **"שָׁלוֹם".** – מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה למטה, וזו
32 הדרך היחידה שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. **וְזֶהוּ**
33 **שֶׁכָּתוּב**[24]: **"פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי"**, – שלפי מאמר חכמינו ז"ל[25]
34 זה מוסב על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלום", **"נַפְשִׁי"**
35 **דַּיְקָא**[26]. – המלה "נפשי" היא בדיוק. שכן, זה מוסב על השבינה
36 שהיא הנפש של יהודי; וכך בכל אחד מישראל – על הניצוץ
37 האלקי שלו המחיה את נפשו, הנפדים על ידי "שלום", על ידי
38 מעשה הצדקה. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא הַצְּדָקָה "שָׁלוֹם",**
39 **לְפִי שֶׁנַּעֲשֶׂה** – על ידי הצדקה, **שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם**
40 **שֶׁבַּשָּׁמַיִם כְּמַאֲמַר**
41 **רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־**
42 **לִבְרָכָה**[27], **דְּהַיְינוּ עַל יְדֵי**
43 **פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹתֵיהֶן, הֵם**
44 **חֵלֶק ה' מַמָּשׁ,** –
45 נפשותיהם שהן חלק מה'
46 ממש, והן ניפדות **מִידֵי**
47 **הַחִיצוֹנִים,** – מידי
48 הקליפות, **וּבִפְרָט צִדְקַת**
49 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** – רבנו
50 הזקן כתב אגרת זו – וכך
51 אגרות רבות שבחלק
52 "אגרת הקודש" שב"תניא"
53 – בהקשר לנתינת צדקה
54 עבור "כולל חב"ד" בארץ
55 ישראל, להחזקת תלמידי
56 החבריא של רבי מנחם
57 מענדל מהורודוק וחבריו
58 שהתיישבו בארץ ישראל,
59 **שֶׁהִיא צִדְקַת ה' מַמָּשׁ,** –
60 צדקה למקום שבו שם
61 הוי' בהתגלות, **כְּמוֹ**
62 **שֶׁכָּתוּב**[28]: **"תָּמִיד עֵינֵי** – והמשכה פנימית של **ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ",**
63 – בארץ ישראל, **"וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים"**[29]. – הרי
64 שבארץ ישראל מאירה המשכה פנימית מהוי', והצדקה
65 שעושים עם תלמידי חכמים שבארץ ישראל, היא צדקת ה'
66 ממש, **וְהִיא** – צדקת ארץ ישראל, **שֶׁעָמְדָה לָנוּ לִפְדּוֹת חַיֵּי**
67 **נַפְשֵׁנוּ מֵעֲצַת הַחוֹשְׁבִים לִדְחוֹת פְּעָמֵינוּ,** – מעצת הרוצים
68 להזיק לנו, **וְתַעֲמֹד לָנוּ לָעַד, לָשׂוּם** – להעמיד, **נַפְשֵׁנוּ בְּחַיִּים**
69 **אֲמִתִּיִּים, מֵחַיֵּי הַחַיִּים, לָאוֹר** – להאיר, **בְּאוֹר הַחַיִּים, אֲשֶׁר**
70 **"יָאֵר ה' פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה", אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:**

---

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמיו (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) – מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לד"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". **21.** תבוא כח, ט. **22.** ראה יג, ה. **23.** משנה ריש פאה. **24.** תהלים נה, י. **25.** ברכות ח, א ובפרש"י. **26.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו)". **27.** תוספתא פאה פרק א'. **28.** עקב יא, יב. **29.** מלכים א ט, ג.

יום שני ט"ו מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 212, ה. ויעש דוד שם... עד עמ' 214, שמבין הכל:

ה. "וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם"[1]. – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד עשה שם טוב לבני ישראל – בקברו מתיהם של השונאים, כפירושו של רש"י, או: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו – כפי פירוש שאר המפרשים, **וּפֵרַשׁ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[2], **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר**[3]**: "וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ כו'"**, – הזוהר הקדוש מפרש של "ויעש דוד שם" יש קשר לאמור להלן שדוד היה עושה משפט וצדקה לכל עמו, ובעשייתו משפט וצדקה, עשה את ה"שם" היינו שמו הקדוש של הקב"ה. **"בָּכָה רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר: מַאן עָבִיד שְׁמָא קַדִּישָׁא בְּכָל יוֹמָא - מַאן דְּיָהִיב צְדָקָה לְמִסְכְּנֵי כו'"**. – מי "עושה" את השם הקדוש (של הקב"ה) בכל יום? – זה שנותן צדקה לעניי. הדברים טעונים הסבר: א) כיצד מתאים לומר על שמו הקדוש של הקב"ה הביטוי לעשות שם (כלשון הפסוק "ויעש", וכלשון הזוהר הקדוש "עביד")? ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין הצדקה? **וְיוּבָן בְּהַקְּדִים מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[4] **עַל פָּסוּק**[5]**: "כִּי בְּיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים"** - **בְּה'** – באות ה' של שם הוי', **נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה, בְּיוּ"ד** – ובאות יו"ד של שם הוי', **נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא.** – מה היא השייכות שיש דוקא בין העולם הזה לאות ה' של שם הוי', ובין העולם הבא לאות י' דוקא של שם הוי'? לשם כך מסביר רבנו הזקן מהו ענינו של עולם הבא וגן עדן, ובכך תובן השייכות של עולם הבא לאות י' של שם הוי': **פֵּרוּשׁ, שֶׁהַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנְּגִים נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה הַמֵּאִיר בְּגַן־עֵדֶן עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, הוּא שֶׁמִּתְעַנְּגִים בְּהַשָּׂגָתָם וְהַשְּׂכָלָתָם,** – תענוג של שכל ושל הבנה, **שֶׁמַּשְׂכִּילִים** – בכוח ה"חכמה", **וְיוֹדְעִים** – בכוח ה"דעת", **וּמַשִּׂיגִים** – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה כוחות אלה של חכמה־בינה־דעת, הם מבינים **אֵיזֶה הַשָּׂגָה בְּאוֹר וְחִיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ שָׁם מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּבְחִינַת גִּלּוּי** – באופן, שהחיות המאירה שם מ"אין סוף" היא בגילוי, והם משיגים מהותה של חיות זו, שלא כמו בעולם הזה, שהחיות באה שם באופן של העלם, וההשגה שיכולים להשיג שם באותה חיות, היא ידיעת המציאות בלבד ולא השגת המהות, ואילו בגן עדן החיות היא בבחינת גילוי, שמשיגים את המהות של החיות, שהיא בבחינת גילוי **לְנִשְׁמָתָם וְרוּחַ בִּינָתָם, לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג אֵיזֶה הַשָּׂגָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַדְרֵגָתוֹ וּלְפִי מַעֲשָׂיו,** – ב"לקוטי לוי יצחק" לאביו של הרבי שליט"א, הגאון הצדיק רבי לוי יצחק נשמתו עדן, מפרש, "לפי מדריגתו" הכוונה לנשמות שבגן עדן העליון – שהשגתן היא בהתאם למדריגת הכוונה ורעותא־דלבא שלהן, שהיא עבודה של מוחין, ומוחין מתוארים במלה "מדריגה", כפי שהוא מציין שם מ"שער היחוד והאמונה" פרק ט' שלגבי מוחין חב"ד מוסיף רבנו הזקן המלה "ומדרגת"; ו"לפי מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן־עדן התחתון, הזוכות לכך על ידי מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי מעשיו"[6]. בכל אופן מובן שהתענוג שבגן עדן הוא תענוג של שכל ושל הבנה באלקות, **וְלָכֵן נִקְרָא עוֹלָם הַבָּא בְּשֵׁם "בִּינָה" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ.** – שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה"[7], שתהיה לנשמות השגה והבנה באלקות; **וְהַשְּׁפָעָה זוֹ נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – חכמה עליונה, **שֶׁהוּא** – החכמה העליונה, **מְקוֹר הַהַשְׂכָּלָה וְהַהַשָּׂגָה הַנִּקְרָא בְּשֵׁם בִּינָה,** – "חכמה" היא מקור ההשגה של "בינה", **וְהוּא** – וזהו, **קַדְמוּת הַשֵּׂכֶל קֹדֶם שֶׁבָּא לִכְלַל גִּלּוּי הַשָּׂגָה וַהֲבָנָה, רַק עַדַיִן הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר,** – זוהי הבחינה ב"חכמה" שלמעלה משכל והבנה, שלא כמו החיצוניות של "חכמה" שהיא נקודת ההשכלה בה כבר מאיר אור השכל, אלא שם זה בבחינת "נקודה" ו"כלל" – ורק לאחר מכן באים הדברים בפרטים של "בינה"; ואילו כאן מדובר אודות מדריגה זו של "חכמה" שלמעלה לגמרי משכל, **רַק שֶׁמְּעַט מִזְּעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם** – מעט מן המעט, **שׁוֹפֵעַ וְנִמְשָׁךְ מִשָּׁם לִבְחִינַת בִּינָה,** – על השפעה זו להיות מועטה ואחרי צמצום ועוד צמצום, זהו כפל הלשון "זעיר שם זעיר שם", על ידי צמצום אחד נעשית

אגרת הקדש

ה ויעש דוד שם ופי' בזוה"ק משום שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו כו' בכה ר"ש ואמר מאן עביד שמא קדישא בכל יומא מאן דיהיב צדקה למסכני כו'. ויובן בהקדים מאמר רז"ל ע"פ כי ביה ה' צור עולמים בה' נברא עוה"ז ביו"ד נברא עוה"ב. פי' שהתענוג שמתענגים נשמות הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בג"ע עליון ותחתון הוא שמתענגים בהשגתם והשכלתם שמשכילים ויודעים ומשיגים איזה השגה באור וחיות השופע שם מא"ס ב"ה בבחינת גילוי לנשמתם ורוח בינתם להבין ולהשיג איזה השגה כאו"א לפי מדרגתו ולפי מעשיו ולכן נקרא עולם הבא בשם בינה בזוה"ק והשפעה זו נמשכת מבחי' ח"ע שהוא מקור ההשכלה וההשגה הנקרא בשם בינה והוא קדמות השכל קודם שבא לכלל גילוי השגה והבנה רק עדיין הוא בבחי' העלם והסתר רק שמעט מזעיר שם זעיר שם שופע ונמשך משם לבחינת בינה להבין ולהשיג שכל הנעלם

---

1. שמואל ב ח, יג. **2.** זח"ג קיג, ב. **3.** פסוק טו. **4.** מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. **5.** ישעי' כו, ד. **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת - דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע - הוא מל') ראה אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן י, ב. ובכ"מ".

ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות שוב צמצום כדי שיגיע אז משהו ("זעיר שם") בבחינת ה"בינה". שכן, אחרי הצמצום הראשון אין ההשפעה יכולה עדיין לרדת בהבנת ה"בינה", רק אחרי הצמצום השני היא באה ונשפעת ב"בינה", **לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג שֵׂכֶל הַנֶּעְלָם** – שכל כזה שבעצם הוא נעלם, למעלה מהשגה – יומשך ויהיה בר־השגה, זהו הרי "זיו השכינה", הארה מ"אין סוף" המאירה בגן עדן, שבעצם היא למעלה לגמרי מהבנתו של נברא – לא משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי שהיא בגן עדן העליון או בגן עדן התחתון – וכדי שהארה זו תרד ותגיע להשגת השכל של הנברא, עליה לעבור צמצום אחר צמצום, עד לירידתה בהשגת והבנת הנשמה. ברם, אחרי כל הצמצומים הרי זו המהות של אלקות, שהיא הרי השגת הנשמה בגן עדן – השגה במהות האלקות. **וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם "נִקְדָּה בְּהֵיכָלָא" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[8], – שזוהי נקודה של "חכמה" כפי שהיא מאירה בהיכל ה"בינה", שגם בהיותה ב"בינה", בהבנה ובהשגה, היא עדיין "נקודה" שלמעלה מהפרטים של הבנה והשגה ש"בינה" מייצגת עצמה בהן. **וְזוֹ הִיא תְּמוּנַת יו"ד שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא.** – תמונת וציור האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז[9] על הנקודה של ספירת ה"חכמה", **וְנִקְרָא "עֵדֶן", אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר**[10]**: "עַיִן לֹא רָאֲתָה כּוּ"**. – שאין בזה שום השגה כלל. שכן, הוא בעצם אור שלמעלה משכל ומהשגה, **וְנִקְרָא**[11] **"אַבָּא יָסַד בְּרֵתָא"**. – חכמה היא "אבא" והיא היסוד לאותיות הנקראות "ברתא", בחינת "בת" ו"מלכות", כפי שיסביר להלן. איזו שייכות יש ל"ברתא" ("מלכות" – אותיות הדיבור) ל"חכמה"? לכאורה יש לאותיות הדיבור שייכות למדות ול"בינה", כמו למשל באדם המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של מדות או ענין של השגת השכל. אך, איזו שייכות יש בין אותיות הדיבור ל"חכמה" שהיא (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת השכל? רבנו הזקן יסביר להלן, שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה" דוקא – ובלשונו: **פְּרוּשׁ, כִּי הִנֵּה הִתְהַוּוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר** – של הנפש, **הַיּוֹצְאוֹת מֵה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה** - **אֵינָן דָּבָר מֻשְׂכָּל** – שנאמר שהשכל מחייב יציאתן של האותיות מה"מוצאות", **וְלֹא** – וכן גם לא **מֻטְבָּע בְּטֶבַע מוֹצָאוֹת הַלָּלוּ,** – יש לפעמים ענין שאיננו על פי שכל, אך כך הדבר מצד טבעו, ואילו כאן זה גם לא מטבע ה"מוצאות", **לְהוֹצִיא מִבְּטָא הָאוֹתִיּוֹת עַל יְדֵי הַהֶבֶל וְהַקּוֹל הַמַּכֶּה בָּהֶן** – ב"מוצאות", ההכאה של ההבל והקול ב"מוצאות", אינה מחייבת יציאתן של אותיות הדיבור, **עַל פִּי דֶּרֶךְ** – וסדר **הַטֶּבַע וְלֹא עַל פִּי דֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל** – השכל אינו מחייב שמהכאת ההבל והקול ב"מוצאות", תצאנה אותיות אלו ואלו, **כְּגוֹן הַשְּׂפָתַיִם, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁאוֹתִיּוֹת בּוּמַ"פ** – בי"ת, וי"ו, מ"ם, פ"א, **יוֹצְאוֹת מֵהֶן** – בשפתיים שהן יותר גלויות ונראות לעין האנושית – קל יותר לראות ולהרגיש איך שהאותיות הבאות על ידי תנועת השפתיים, אינן על פי שכל או על פי טבע, שכן – **אֵין הַטֶּבַע וְלֹא הַשֵּׂכֶל נוֹתֵן לִיצִיאַת מִבְּטָא אַרְבַּע חֶלְקֵי שִׁנּוּיֵי בִּטּוּי אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ,** – לא השכל ולא הטבע מחייבים שמתנועת השפתיים יצאו ארבעה סוגי ביטויים שונים המתבטאים בארבעת האותיות בי"ת, וי"ו, מ"ם ופ"א, **עַל פִּי שִׁנּוּיֵי תְּנוּעַת הַשְּׂפָתַיִם,** – שבביטוי האות בי"ת, למשל, תנועת השפתיים היא באופן אחד, ובאות וי"ו באופן שני וכו', **שֶׁמִּתְנוֹעֲעוֹת** – השפתיים, **בְּהֶבֶל אֶחָד וְקוֹל אֶחָד הַפּוֹגֵעַ בָּהֶן בְּשָׁוֶה** – נגיעת ההבל והקול בשפתיים בשעה שהוא מבטא האות בי"ת, או האות וי"ו, או האות מ"ם ופ"א – הוא אותו הבל ואותו קול, הרי שמצד ההבל והקול לא בא עדיין השינוי בביטוי אות זו או אות אחרת, ומן ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת השפתיים, שבשעת ביטוי האות בי"ת תנועת השפתיים שונה מאשר בשעת ביטוי האות ו' למשל. בהתאם לכך, הרי היה צריך להיות שהאדם בשכלו יכוון אחרת נענוע השפתיים ברצותו לבטא האות בי"ת, ואחרת ברצותו לבטא האות וי"ו[12], או שהיה צריך להיות כך בטבע, שבדרך הטבע ירצה לנענע את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות – ולמעשה אין הדבר כך, **וְאַדְּרַבָּה, שִׁנּוּי הַתְּנוּעוֹת שֶׁבַּשְּׂפָתַיִם הוּא לְפִי שִׁנּוּי בִּטּוּי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבִּרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ,** – לפי השינויים שברצון, **לְבַטֵּא בַּשְּׂפָתַיִם כִּרְצוֹנָהּ,** – של הנפש, **לוֹמַר: אוֹת ב' אוֹ ו' אוֹ מ' אוֹ פ'.** – כשברצותו לבטא את האות בי"ת, למשל, מתנענעות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה לבטא האות וי"ו וכדומה – ביטויה של האות היא שמביאה את השינוי בתנועת השפתיים, **וְלֹא לְהֵפֶךְ, שֶׁיִּהְיֶה**

אגרת הקדש

ולכן נקרא בשם נקודה בהיכלא בזוה"ק וזו היא תמונת יו"ד של שם הוי' ב"ה ונקרא עדן אשר עליו נאמר עין לא ראתה כו' ונקרא אבא יסד ברתא. פי' כי הנה התהוות אותיות הדבור היוצאות מה' מוצאות הפה אינן דבר מושכל ולא מוטבע בטבע מוצאות הללו להוציא מבטא האותיות ע"י ההבל והקול המכה בהן עפ"י דרך הטבע ולא על פי דרך השכל כגון השפתים עד"מ שאותיות בומ"פ יוצאות מהן אין הטבע ולא השכל נותן ליציאת מבטא ארבע חלקי שינויי ביטוי אותיות אלו על פי שינויי תנועת השפתים שמתנועעות בהבל אחד וקול אחד הפוגע בהן בשוה ואדרבה שינוי התנועות שבשפתים הוא לפי שינוי ביטוי האותיות שברצון הנפש לבטא בשפתים כרצונה לומר אות ב' או ו' או מ' או פ' ולא להיפך שיהיה רצון הנפש וכונתה לעשות שינוי תנועות השפתים כמו שהן

---

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה וש"נ". **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפי"ב דשעהיוה"א)". **10.** ישעי' סד, ג. **11.** זח"ג רכח, א. **12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"ד הקולות מהכינור ע"י הכאה באצבע על הנימין כו' (המשך תרס"ו עמוד תמז)".

רְצוֹן הַנֶּפֶשׁ וְכַוָּנָתָהּ לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי תְּנוּעוֹת הַשְּׁפָתַיִם כְּמוֹ שֶׁהֵן מִתְנַעְנְעוֹת עַתָּה בְּבִטּוּיֵי ד' אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ. וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, – וכמו שאנו רואים בבהירות ובמוחש, שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְכַּוֶּנֶת וְיוֹדַעַת – איך לְכַוֵּן כְּלָל שִׁנּוּי תְּנוּעוֹת הַשְּׁפָתַיִם בְּשִׁנּוּיִים אֵלּוּ. – לגבי כל אות לחוד, וכיוון שאין הנפש מתכוונת ואיננה יודעת כלל איך לכוון ולעשות את השינוי בתנועות השפתיים בהתאם לאות שברצונו לבטא – הרי, שהשוני בתנועת השפתיים אינו בא בכוונה זו, כדי לבטא אות מסויימת, אלא להיפך, כיוון שהאדם רוצה לומר אותיות מסויימות, מתנוענעות השפתיים כך בדרך ממילא. וְיוֹתֵר נִרְאֶה כֵּן בְּבִטּוּי הַנְּקֻדּוֹת, – קמץ, או פתח וכדומה, שֶׁכְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ רְצוֹנָהּ לְהוֹצִיא מִפִּיהָ נְקֻדַּת קָמֵץ - אֲזַי מִמֵּילָא נִקְמָצִים הַשְּׁפָתַיִם, וּבְפַתָּח - נִפְתָּחִים הַשְּׁפָתַיִם, וְלֹא שֶׁרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ לִקְמֹץ וְלֹא לִפְתֹּחַ – את השפתיים, כְּלָל וּכְלָל. וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בְּדָבָר הַפָּשׁוּט וּמוּבָן וּמֻשְׂכָּל לְכָל מַשְׂכִּיל, שֶׁמִּבְּטָא הָאוֹתִיּוֹת וְהַנְּקֻדּוֹת הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל הַמֻּשָּׂג וּמוּבָן, אֶלָּא – האותיות באות מִשֵּׂכֶל הַנֶּעְלָם וְקַדְמוּת הַשֵּׂכֶל – זה שלפני ולמעלה מהשכל, שזהו "חכמה", שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת, וְלָכֵן אֵין הַתִּינוֹק יָכוֹל לְדַבֵּר, אַף שֶׁמֵּבִין הַכֹּל: – שכן, הדיבור אינו בא מהשכל הגלוי שהוא מבין, כי אם מ"חכמה" שלמעלה מכך – וכוח זה עדיין אינו מפותח וגלוי אצלו. על כל פנים, הרי שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" – "מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

אגרת הקדש

מתנוענעות עתה בביטויי ד' אותיות אלו. וכנראה בחוש שאין הנפש מתכוונת ויודעת לכוין כלל שינוי תנועות השפתים בשינויים אלו ויותר נראה כן בביטוי הנקודות שכשהנפש רצונה להוציא מפיה נקודת קמץ אזי ממילא נקמצים השפתים ובפתח נפתחים השפתים ולא שרצון הנפש לקמוץ ולא לפתוח כלל וכלל ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן ומושכל לכל משכיל שמבטא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומובן אלא משכל הנעלם וקדמות השכל שבנפש המדברת ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

יום שלישי ט"ז מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 214, אך האותיות... עד עמ' קח, וי"ב ע"ש)]:

עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות יו"ד שבשם הוי'. שכן, האות יו"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת ההמשכה של גן עדן שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור שלמעלה, נמשך מהיו"ד של "חכמה", מדוע, איפוא, אומרים חכמינו ז"ל, שרק העולם הבא נברא ביו"ד ואילו העולם הזה נברא בה' שבשם הוי'? יסביר רבנו הזקן להלן, ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (ציור) האותיות, בה נראה השוני בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה"; ואילו גוף (וחומר) האותיות, שהוא ה"הבל" – בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של האותיות הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין החכמה וההבנה באלקות), והגוף וחיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הבל", והוא האות ה' של שם הוי', ומזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

אך האותיות הן בבחינת חומר וצורה הנקרא פנימית וחיצונית כי הגם שמקורן הוא מקדמות השכל ורצון הנפש זו היא בחינת צורת שינוי המבטא שבכ"ב אותיות אבל בחינת החומר וגוף התהוותן והוא בחי' חיצוניותן הוא ההבל היוצא מהלב שממנו מתהוה קול פשוט היוצא מהגרון ואח"כ נחלק לכ"ב הברות וביטוי כ"ב אותיות בה' מוצאות הידועות אחה"ע מהגרון גיכ"ק מהחיך כו' ומבטא ההבל הוא אות ה' בְּחִינַת הַחֹמֶר וְגוּף הִתְהַוּוּתָן, וְהוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּתָן, הוּא הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב, שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְהַוֶּה קוֹל פָּשׁוּט הַיּוֹצֵא מֵהַגָּרוֹן, וְאַחַר־כָּךְ נֶחֱלָק לְכ"ב הֲבָרוֹת, וּבִטּוּי כ"ב אוֹתִיּוֹת – החלוקה והשוני נעשים בָּה' מוֹצָאוֹת הַיְדוּעוֹת: אחה"ע[23] – האותיות א', ח', ה', ע' באות מֵהַגָּרוֹן, גיכ"ק – האותיות ג', י', כ', ק באות מֵהַחֵךְ כו'. – האותיות ב', ו', מ', פ' – בומ"ף – באות מהשפתיים וכו'. וּמִבְּטָא – וצליל הַהֶבֶל הוא האותיות, הַנִּקְרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית, – ה"חומר" של האותיות הוא החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של האותיות היא הפנימיות והרוחניות של האותיות, כִּי הֲגַם שֶׁמְּקוֹרָן – של האותיות, הוּא מִקַּדְמוּת הַשֵּׂכֶל – מבחינת ה"חכמה" שהיא למעלה וקודמת לשכל וּרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ, – שכאמור, מרצון הנפש לבטא אות זו או אחרת, בא ציורה של האות, זוֹ הִיא בְּחִינַת צוּרַת שִׁנּוּי הַמְּבָטָא שֶׁבְּכ"ב אוֹתִיּוֹת, – בשינוי שבין אות לאות בשעת ביטויין. אֲבָל אַךְ הָאוֹתִיּוֹת, – שכאמור באות מ"חכמה", הֵן בְּבְחִינַת חֹמֶר וְצוּרָה, – שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של

---

23. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "טעם שינוי סדרן אחה"ע ולא אהח"ע כסדר הא"ב מובן ע"פ מ"ש בזח"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ח שער דרושי הצלם ד"ב)".

אגרת הקדש

אתא קלילא כו' והוא מקור החומר וגוף האותיות טרם התחלקותן לכ"ב ולכן ארז"ל שעוה"ז נברא בה':

והנה הגם שהיא ה' תתאה ה' אחרונה שבשם הוי' ורז"ל דרשו זה על פסוק כי ביה היינו לפי שמקורה וראשיתה לבא לבחי' גילוי מהעלם היו"ד הוא מושפע ונמשך מבחינת ה' עילאה שיש לה התפשטות אורך ורוחב להורות על בחינת בינה שהיא התפשטות השכל הנעלם בבחי' גילוי והשגה בהרחבת הדעת והשפעתה מסתיימת בלב וכמ"ש בתיקונים דבינה לבא ובה הלב מבין ומשם יוצא ההבל מקור גילוי גוף האותיות הדבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד ותמונת ה' תתאה בכתיבתה גם כן בהתפשטות אורך ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרין המתפשטות ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת באשר דבר מלך שלטון כמ"ש במ"א. [ולהבין מעט מזעיר ענין ומהות אותיות הדבור באלהות שאין לו דמות הגוף ולא הנפש ח"ו כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה (בלק"א ח"ב פי"א וי"ב ע"ש)]:

1 – ההבל כשלעצמו יש לו גם כן צורה של ביטוי וצליל, גם
2 כשאין הוא מתבטא באות, **הוא אות ה'** – בצאת ההבל מהפה
3 נשמע הצליל של אות ה', שהיא **"אתא קלילא כו'"**, – אות
4 קלה, שאין בה ממש וממשות של אות מושלמת, **והוא מקור**
5 **החומר וגוף האותיות**
6 **טרם התחלקותן לכ"ב**
7 – אותיות. הרי, שהאות ה'
8 "מייצגת" את מקור
9 ה"גוף" של האותיות.
10 **ולכן אמרו רבותינו**
11 **זכרונם־לברכה, שעולם**
12 **הזה נברא בה':** – של
13 שם הוי', כלומר שהעולם
14 הזה נברא מחיצוניות וגוף
15 האותיות שלמעלה,
16 שמקורן באות ה' של שם
17 הוי'.
18 **והנה, הנם** – למרות,
19 **שהיא ה' תתאה, ה'**
20 **אחרונה שבשם הוי"ה,** –
21 הדיבור שלמעלה הוא הרי
22 הבחינה של "מלכות",
23 "דבר מלך שלטון"[24],
24 והאות ה' שהיא מקור
25 הדיבור, היא הה'
26 האחרונה (תתאה) של שם
27 הוי', שהיא בחינת
28 ה"מלכות", **ורבותינו זכרונם־לברכה דרשו זה** – שביו"ד
29 נברא עולם הבא ובה' נברא עולם הזה, **על פסוק: "כי ביה",**
30 – ה' צור עולמים", כיצד, איפוא, אנו מסבירים כאן, שהכוונה
31 במאמר חכמינו ז"ל בה' נברא העולם הזה, היא הה' תתאה
32 (האחרונה), מקור ההבל של אותיות הדיבור? **הינו** – הרי זה,
33 **לפי שמקורה וראשיתה לבא לבחינת גילוי מהעלם היו"ד** –
34 ש"העלם" היו"ד של "חכמה" הוא הרי המקור והשורש לכל סוג
35 של גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה,
36 כמו באותיות גם הציור של האותיות וגם החומר של האותיות,
37 אלא שבבואם בהתגלות, כפי שהם באים במאוחר יותר, הרי
38 ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיו"ד עצמה,
39 מ"חכמה" עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות האותיות,
40 באים מהבל הלב, ה' תתאה (אחרונה) של שם הוי', הרי
41 הראשית והמקור, כשמתחיל הגילוי של עולם הזה – **הוא**
42 **משפע ונמשך מבחינת ה' עלאה,** – האות ה' הראשונה
43 שבשם הוי', **שיש לה** – לציור ותמונת האות ה', **התפשטות**
44 **אורך ורחב,** – וזאת כדי **להורות** – להראות, **על בחינת בינה,**
45 – ה' עילאה של שם הוי', היא בחינת "בינה", **שהיא התפשטות**
46 **השכל הנעלם בבחינת גילוי והשגה בהרחבת הדעת,**
47 **והשפעתה** – של ה' עילאה, בינה, **מסתיימת בלב, וכמו**
48 **שכתוב בתיקונים**[25]**, ד"בינה - לבא, ובה הלב מבין",** –
49 ש"בינה" היא בחינת הלב,
50 ובה הלב מבין, הרי
51 שהשפעת ה"בינה" היא
52 בלב, **ומשם יוצא ההבל**
53 – שהוא, **מקור גילוי גוף**
54 **האותיות הדבור,**
55 **המתגלות בה' מוצאות**
56 **מהעלם** – שהיו עד אז
57 בהעלם, **הי"ד** – ביו"ד,
58 **ותמונת ה' תתאה** –
59 האות ה' האחרונה שבשם
60 הוי', **בכתיבתה** –
61 כשכותבים אותה היא הרי
62 **גם כן בהתפשטות אורך**
63 **ורחב,** – כפי שהדבר ב"ה'
64 עילאה", אלא שב"ה'
65 עילאה" זה מראה על
66 התפשטות ההשגה, ואילו
67 ב"ה' תתאה" – **מורה על**
68 **התפשטות בחינת**
69 **מלכותו יתברך,**
70 **"מלכות כל עולמים",** –
71 ספירת המלכות היא מקור
72 כל העולמות, והיא מתפשטת **למעלה ולמטה ולד' סטרין,** –
73 ולארבע הרוחות, **המתפשטות** – המעלה והמטה וד' רוחות
74 העולם מתפשטות **ונמשכות מאותיות דבר ה',** – מאותיות
75 דיבורו של הקב"ה, **כמו שכתוב בקהלת**[14]**: "באשר דבר מלך**
76 **שלטון",** – דיבורו של המלך שולט, כפי שהדבר במלוכה
77 למטה, שההנהגה שהמלך מנהיג את המלוכה היא על ידי
78 דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם למעלה פועל הדיבור
79 שלמעלה את התפשטות המלוכה של הקב"ה בכל ששת קצוות
80 העולם, במעלה, מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות העולם,
81 **כמו שמבואר במקום אחר** [**ולהבין מעט מזעיר** – משהו **ענין**
82 **ומהות אותיות הדבור באלהות, שאין לו דמות הגוף ולא**
83 **הנפש חס־ושלום,** – כיצד, איפוא, מתאים לומר למעלה הענין
84 של אותיות הדיבור, חיצוניות וגוף, ופנימיות ונפש של אותיות
85 הדיבור? – **כבר נתבאר בדרך ארכה וקצרה (בלקוטי**
86 **אמרים** – ספר ה"תניא", חלק ב פרק יא ויב, **עין שם)]:** – על
87 כל פנים, הרי, לכן אומרים חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא
88 מאותיות הדיבור שלמעלה, שמקורם הוא האות ה' של שם הוי'.

---

24. קהלת ח, ד. **25.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

יום רביעי י"ז מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך ביאור הענין... עד עמ' קח, מבחי' ח"ע וכנ"ל.

אגרת הקדש

אך ביאור הענין למה אמרו רז"ל שעוה"ז דוקא נברא בה'. הנה ידוע לכל חכמי לב כי ריבוי העולמות **וההיכלות אשר אין להם מספר כמ"ש היש מספר לגדודיו** ובכל היכל אלף אלפין ורבוא רבבן **מלאכים** וכן נרנח"י מדרגות לאין קץ ובכל עולם **והיכלות** מריבוי היכלות שבאצי' בריאה יצירה הנה **כל ריבויים** אלו ריבוי אחר ריבוי עד אין קץ ממש **הכל נמשך** ונשפע מריבוי צירופי כ"ב אותיות דבר **ה' המתחלקות** ג"כ לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית **ממש** כמ"ש בספר יצירה שבעה אבנים בונות חמשת **אלפים** וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה **שאין הפה** יכול לדבר כו' והגם שיש במעלות ומדריגות **המלאכים** ונשמות כמה וכמה מיני מעלות ומדריגות **חלוקות** לאין קץ גבוה על גבוה הנה הכל נמשך לפי

אַךְ בֵּאוּר הָעִנְיָן, לָמָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שֶׁעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא נִבְרָא בָּהּ' – כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה היא ל"ה' תתאה", בחינת ה"מלכות" ודיבור שלמעלה, שמהם הרי נבראים כל הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים שלמעלה מהעולם הזה), כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא העולם הזה נברא באות ה'? יסביר רבנו הזקן להלן, שהן אמת הדבר שריבוי הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים בא גם כן מצירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי אותיות הדיבור שלמעלה ישנם צירופים עד אין קץ ישנם גם כן נבראים עד אין קץ – אך, הנבראים הרוחניים שהם בעלי חכמה ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות הדיבור (על דרך־משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף, מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות), לכן אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות ה', המוסבת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן: **הִנֵּה יָדוּעַ לְכָל חַכְמֵי לֵב**[26], **כִּי רִבּוּי הָעוֹלָמוֹת וְהַהֵיכָלוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מִסְפָּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[27]**: "הֵיש מִסְפָּר לִגְדוּדָיו"**, – הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה, שאין להם מספר. **וּבְכָל הֵיכָל וּגְדוּד** – בהם יש כבר מספר כמו שכתוב[28]: "אלף אלפין ישמשוני' ורבוא רבבן קדמוהי יקומון" – אך המספר הוא גדול מאד, שיש בהם **אֶלֶף אֲלָפִין וְרִבּוא רִבְבָן מַלְאָכִים**[29], **וְכֵן** – בנשמות, שיש בהן חמש מדריגות כלליות של נפש, רוח, נשמה, חי', יחידה, הן **נֶפֶשׁ-רוּחַ-נְשָׁמָה-חַיָּה יְחִידָה** – נרנח"י, **מַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ,** – שישנן מדריגות לאין קץ במדריגת ובחינת "נפש", ובמדריגת ובחינת "רוח", עד במדריגה של "נשמה", "חי'", "יחידה", **וּבְכָל עוֹלָם וְהֵיכָלוֹת מֵרִבּוּי הֵיכָלוֹת שֶׁבַּאֲצִילוּת בְּרִיאָה יְצִירָה** – שהן כולם עולמות רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני – שכן, "עולם הזה" שהוא עולם ה"עשיה", מכוון לא רק לעולם הזה הגשמי, כי אם גם כולל את עולם העשיה הרוחני – **הִנֵּה כָּל רִבּוּיִים אֵלּוּ, רִבּוּי אַחַר רִבּוּי עַד אֵין קֵץ מַמָּשׁ,** – שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים בלי קץ ממש, **הַכֹּל נִמְשָׁךְ וְנִשְׁפָּע מֵרִבּוּי צֵרוּפֵי כ"ב אוֹתִיּוֹת דְּבַר ה', הַמִּתְחַלְּקוֹת** – כ"ב האותיות של הדיבור שלמעלה, מתחלקות **גַּם כֵּן לְצֵרוּפִים רַבִּים עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מַמָּשׁ,** – אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה**[30]**: שִׁבְעָה**[31] **אֲבָנִים בּוֹנוֹת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְאַרְבָּעִים בָּתִּים,** – בספר יצירה נקראות האותיות "אבנים", והמלים – "בתים", המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע אותיות אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות, **מִכָּאן וָאֵילָךְ צֵא וַחֲשֹׁב מַה שֶּׁאֵין הַפֶּה יָכוֹל לְדַבֵּר כו'** – ואין האוזן יכולה לשמוע – כל כך הרבה הן האפשרויות לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות מונה בספר יצירה מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות, אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי גבול, כך גם באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. **וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בְּמַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת הַמַּלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת** – לא רק הרבה מלאכים ונשמות, אלא גם **כַּמָּה וְכַמָּה מִינֵי מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת חֲלוּקוֹת לְאֵין קֵץ, גָּבוֹהַּ עַל גָּבוֹהַּ** – מדריגה אחת – למעלה מהמדריגה השניה, למרות שגם המדריגה הראשונה נעלית ביותר. ואם כל ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור שלמעלה – ההבדל הוא רק בהצגת וסדר האותיות – הרי לא

---

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמש"כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". **27.** איוב כה, ג. **28.** דניאל ז, י.

29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) – דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שמזה מוכיח דהמדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו)מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג". **30.** פ"ד מי"ב. **31.** הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה.

היה צריך להיות, ההבדל בין מדריגה אחת לשניה, בבחינת גבוה על גבוה –, **הִנֵּה הַכֹּל** – התחלקות המדריגות, גם גבוה על גבוה, **נִמְשָׁךְ לְפִי חִלּוּפֵי הַצֵּרוּפִים** – דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים והתמורות דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, **וְהַתְּמוּרוֹת בְּאַ"ת בַ"ש כו'** – בסדר האחר של ה"אל"ף–בי"ת", הסדר של "א"ת ב"ש", שהאות אל"ף (האות הראשונה) מוחלפת באות תי"ו (האות האחרונה), והאות בי"ת (האות השניה) מוחלפת באות שי"ן (האות השניה שלפני האחרונה) וכו'. (**וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק יב**). – ב"שער היחוד והאמונה"[32] החלק השני של ספר ה"תניא". הרי, למרות שישנו ריבוי מדריגות כזה וחילוקי מדריגות עד אין קץ, **אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל, הִנֵּה כֻּלָּם בַּעֲלֵי חָכְמָה וָדַעַת,** – עניינם הוא ענין החכמה ודעת באלקות, **וְיוֹדְעִים אֶת בּוֹרְאָם, מִפְּנֵי הֱיוֹת חִיּוּתָם מִפְּנִימִיּוּת הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת** – פנימיות האותיות נמשכות **מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – "חכמה עליונה", **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל.** – לכן אומרים על כל הנבראים הנכללים בשם הכללי "עולם הבא", שהם נבראו ביו"ד, שכן חיותם באה מפנימיות ומאור אותיות הדיבור שלמעלה, הבא מהיו"ד של שם הוי'.

אגרת הקדש

חילופי הצירופים והתמורות בא"ת ב"ש כו' (וכמ"ש בפי"ב) אך דרך כלל הנה כולם בעלי חכמה ודעת ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות הנמשכות מבחי' ח"ע וכנ"ל.

יום חמישי י"ח מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך העולם הזה... עד עמ' 216, מקננת בעשיה:

אַךְ הָעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל, עִם הַחַיּוּת שֶׁבְּתוֹכוֹ, קָטָן מֵהָכִיל וְלִסְבֹּל אוֹר וְחִיּוּת מִבְּחִינַת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת וּפְנִימִיּוּתָן, לְהָאִיר – שהאור והחיות של פנימיות האותיות, יאיר בו, **וּלְהַשְׁפִּיעַ בּוֹ בְּלִי לְבוּשׁ וְהֶסְתֵּר כְּמוֹ שֶׁ**– פנימיות האותיות, **מְאִירוֹת וּמַשְׁפִּיעוֹת לִנְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים,** – לנשמות ומלאכים זה מאיר ומשפיע בלי הלבוש וההסתר של חומר וגוף האותיות המתהווה מההבל[33], **רַק הַהֶאָרָה וְהַהַשְׁפָּעָה בָּאָה וְנִשְׁפַּעַת לָעוֹלָם הַזֶּה מִבְּחִינַת חֹמֶר וְגוּף הָאוֹתִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוּתָם, שֶׁהוּא** – חיצוניות האותיות, היא **בְּחִינַת הַהֶבֶל,** – כמו על דרך־משל חיצוניות וגוף אותיות הדיבור באדם המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי, **הַמִּתְחַלֵּק לְז' הֲבָלִים שֶׁבְּקֹהֶלֶת**[34] – בפסוק ב"קהלת"[35] מוזכרים שבעה ענינים של הבל: "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל", "הבל" פעם אחת, "הבלים" לשון רבים, פעמיים, ביחד שלשה, עוד הפעם "הבל הבלים", שוב שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחד שבע פעמים "הבל". **שֶׁעֲלֵיהֶם** – על שבעה ההבלים, **הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[36]. – "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים דאמר שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים שאמר שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, **וְהוּא "מוֹצָא פִי ה'" הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְכָל צְבָאָיו** – כל הנבראים שבעולם הזה, **לְהַחֲיוֹתָם,** – שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה', **וּבְתוֹכוֹ** – בהבל ובמוצא פי ה', **מְלֻבָּשֶׁת בְּחִינַת צוּרַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה,** – שלמעלה, הבאה – **מִמְּדוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וְכוּ',** – כמו באדם למשל, שאותיות הדיבור ואותיות המחשבה באות הרי בגילוי ממדותיו – שמפני שיש לו אהבה ותשוקה לדבר מסויים, לכן הוא חושב ומדבר אודות אותו דבר, והמדות באות מרצונו וחכמתו וכו', כך גם למעלה באות אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה בהתגלות, מהמדות הקדושות ומרצונו וחכמתו וכו', **הַמְיֻחָדוֹת** – מדותיו – הקדושות, ורצונו וחכמתו (הספירות), מאוחדות **בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית** – הרי שהאור שמצורות האותיות, שהוא אור הבא ממדותיו הקדושות ומרצון וחכמה – נמצא רק בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה'" המהווה ומחיה את העולם הזה, ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומהיכן באה ההתהוות והחיות של העולם הזה? – הרי זה מחיצוניות וגוף האותיות, "הבל" הדיבור שלמעלה.

אגרת הקדש

אך העולם הזה השפל עם החיות שבתוכו קטן מהכיל ולסבול אור וחיות מבחינת צורת האותיות ופנימיותן להאיר ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו שמאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים רק ההארה וההשפעה באה ונשפע לעוה"ז מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא בחינת ההבל המתחלק לז' הבלים שבקהלת שעליהם העולם עומד כמ"ש בזוה"ק והוא מוצא פי ה' המתלבש בעולם הזה וכל צבאיו להחיותם ובתוכו מלובשת בחינת צורת אותיות הדבור והמחשבה ממדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו וכו' המיוחדות בא"ס ב"ה בתכלית

---

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' — משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה". **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלובש בו ואינו מסתיר". **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ". **35.** א, א. **36.** ח"א קמו, ב.

(וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב הָאַר"י זִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה[37], שֶׁבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, הַמְרֻמָּזוֹת בָּהּ שֶׁל שֵׁם הַוָיָ"ה **בָּרוּךְ־הוּא**, – "ה' תתאה" שהיא ספירת המלכות, הֵם יָרְדוּ וְנַעֲשׂוּ נִשְׁמָה לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה). וְכֵן כָּתוּב בַּתִּקּוּנִים[38] – ב"תיקוני זוהר", שֶׁהַיּוּ"ד – של שם הוי', **הוא** – מאיר, **בַּאֲצִילוּת כו'**, – ו"ה' עילאה" – בעולם ה"בריאה", "ו"ר" – בעולם ה"יצירה", **וְה' תַּתָּאָה** מְקַנֶּנֶת – ומאירה, **בַּעֲשִׂיָּה:** – ארבע האותיות של שם הוי' הן האלקות של העולמות[39]: הגילוי שמאיר בעולם "האצילות" הוא ספירת ה"חכמה" (יו"ד של שם הוי'), ו"חכמה" היא הרי הענין של ביטול באופנו הנעלה ביותר, של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבנו הזקן אומר בהגה"ה שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה"תניא")), הרי "חכמה" זו מאירה בכללות עולם ה"אצילות", שבכל עניני עולם ה"אצילות" שורר אופן הביטול האמור; בעולם ה"בריאה" מאירה "ה' עילאה", ספירת ה"בינה" וכל הנבראים של עולם זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות; בעולם ה"יצירה" מאירות שש המדות, ועבודת הנבראים שבעולם זה, היא בענין ה"מדות", התפעלות של אהבה ויראה באלקות; ובעולם ה"עשיה" מאירה "ה' תתאה", ספירת ה"מלכות", ועולם זה – הוא עולם המעשה, ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלובשת בהעלם בחומר וגוף האותיות שהוא ה"הבל", ואילו התהוות וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור – מה"הבל", ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

אגרת הקדש

(וז"ש האר"י ז"ל שבחינת חיצוניות הכלים דמל' דאצילות המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה הם ירדו ונעשו נשמה לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהיו"ד הוא באצי' כו' וה' תתאה מקננת בעשיה:

יום שישי י"ט מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, והנה באדם... עד עמ' 216, לאברהם כו'.

להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה, כמו שכתוב בזוהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא מאן דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני "עושים" את שם הוי'. שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה משרשן ב"חכמה", הרי זה צמצום גדול ביותר, כמו למשל חכם גדול המבין נפלאות חכמה, מצמצם חכמתו באות אחת, כך מתלבש הצמצום של חכמה ב"ה' תתאה" של שם הוי', "הבל" הדיבור, וזה בא מהחסד שלמעלה, שמצד החסד הוא מצמצם עצמו בצמצום זה, וכדי לעורר חסד זה – הרי זה על ידי החסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה וחסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיו"ד של שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן לְמָשָׁל, מִי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל לְהַשְׂכִּיל נִפְלְאוֹת חָכְמָה, וּמְצַמְצֵם שִׂכְלוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ בְּאוֹת אֶחָד** – אחת, **מִדְּבוּרוֹ, הִנֵּה זֶה הוּא צִמְצוּם עָצוּם וִירִידָה גְּדוֹלָה לְחָכְמָתוֹ הַנִּפְלָאָה - כָּכָה מַמָּשׁ עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, וְיֶתֶר מִזֶּה לְאֵין קֵץ, הָיָה צִמְצוּם גָּדוֹל עָצוּם וְרַב, כַּאֲשֶׁר "בְּדִבַּר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ", בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, "וּרְוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם", הִיא** – "דבר ה'" הוא, **אוֹת ה' שֶׁל שֵׁם הַוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא**, – שהיא **"אָתָא קַלִּילָא"**, – אות "קלה", – לא זו בלבד שהיא אות אחת, היא גם נקראת "אתא קלילא", אות "קלה" שאין בה ממש. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּהִבָּרְאָם" - "בְּה' בָּרָאָם"**, – כמו שכתוב[40]: "בהבראם", ועל כך דרשו חכמינו ז"ל[41]: "בה' בראם", באות ה' הוא ברא אותם, את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", **הִיא** – האות ה', היא **מְקוֹר הַט' מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ מִמַּאֲמַר רִאשׁוֹן בְּרֵאשִׁית דְּ"נָמֵי הוּא"**[42], – על "בראשית" אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי והמקור לשאר המאמרות[43], **הִיא בְּחִינַת חָכְמָה הַנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית"**. – "ראשית חכמה", הרי, הירידה מ"חכמה", מקור ט' המאמרות, לדיבור, "מלכות" – היא צמצום גדול ביותר.

אגרת הקדש

והנה באדם התחתון למשל מי שהוא חכם גדול להשכיל נפלאות חכמה ומצמצם שכלו ומחשבתו באות אחד מדבורו הנה זה הוא צמצום עצום וירידה גדולה לחכמתו הנפלאה ככה ממש עד"מ ויתר מזה לאין קץ הי' צמצום גדול עצום ורב כאשר בדבר ה' שמים נעשו בששת ימ"ב וברוח פיו כל צבאם היא אות ה' של שם הוי' ב"ה אתא קלילא כמ"ש בהבראם בה' בראם היא מקור הט' מאמרות שנמשכו ממאמר ראשון בראשית דנמי מאמר הוא היא בחינת חכמה הנקראת ראשית אך אז היתה המשכה וירידה

---

37. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. **38.** ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. **39.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשנת"ל בח"א פל"ט". **40.** בראשית ב, ד. **41.** מנחות כט, ב. **42.** ר"ה לב, א. **43.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחרי שכבר ישנו המאמר דבראשית ברא גו'! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!".

אגרת הקדש

זו בלי אתדל"ת כלל כי אדם אין לעבוד כו' רק כי חפץ חסד הוא ועולם חסד יבנה וזהו בהבראם באברהם כי חסד לאברהם כו'.

אַךְ אָז – בתחילת הבריאה, **הָיְתָה הַמְשָׁכָה וִירִידָה זוֹ** – מ"חכמה" ל"מלכות" – דיבור, **בְּלִי אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא כְּלָל,** – בלי התעוררות מלמטה כלל, **"כִּי**[44] **אָדָם אַיִן לַעֲבֹד כּוֹ'"**[45], – לא היה הרי אז האדם שיעבוד ויעשה את ההתעוררות מלמטה, רַק **"כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא"**[46], – הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ חסד, **וְ"עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה"**[47]. **וְזֶהוּ "בְּהִבָּרְאָם" - "בְּאַבְרָהָם"**[48], – זה מה שחכמינו ז"ל אומרים על הפסוק "בהבראם" שזה אותיות "באברהם", **כִּי**[49] **"חֶסֶד לְאַבְרָהָם" כּוֹ'**[50]. – אברהם הוא בחינת חסד, וזהו "בהבראם – באברהם", שהבריאה היא ממדת החסד.

יום שבת קודש כ' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, אך אחר... עד עמ' 218, והמשכילים יבינו:

אגרת הקדש

אך אחר בריאת האדם לעבדה כו' אזי כל אתדל"ע לעורר מדת חסד עליון הוא באתדל"ת בצדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים עלמא ובאינון דלעאן בה כי בדבורם ממשיכים הארות והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת אותיות הדבור שבהן נברא העולם כמארז"ל א"ת בניך אלא בוניך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה ולזה צריך לעורר חסד עליון הנמשך כמים ממקום גבוה למקום נמוך באתדל"ת בצדקה וחסד תתאה שממשיכי' חיים וחסד להחיות רוח שפלים ונדכאים.

ולהמשיך המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, **אֲזַי כָּל אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** – כל התעוררות שמלמעלה **לְעוֹרֵר מִדַּת חֶסֶד עֶלְיוֹן, הוּא בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** – על ידי ההתעוררות והעבודה של האדם למטה, שהוא מעורר וממשיך את החסד העליון, **בְּצִדְקָה וָחֶסֶד**[51] **שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה.** – הרי, על ידי צדקה וחסד שיהודי עושה למטה, הוא ממשיך מהיו"ד של שם הוי' – מ"חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שהוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. **לָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[52]: **כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תּוֹרָה בְּלִי גְּמִילוּת חֲסָדִים, אֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים. כִּי הִנֵּה, הֲגַם דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת**[53], – למרות שתורה באה מ"חכמה", **וּבְאוֹרַיְתָא מִתְקַיְּם עָלְמָא**[54], – ועל ידי תורה מתקיים העולם, **וּבְאִינּוּן דְּלָעֲאן בָּהּ**[55], – ועל ידי אלה שעוסקים ומדברים בה (בתורה), **כִּי בְּדִבּוּרָם** – דיבורי תורה, **מַמְשִׁיכִים הֶאָרוֹת וְהַשְׁפָעוֹת** (נֶפֶשׁ אַחֵר: **וְהַשְׁרָאוֹת**) **חָכְמָה עִלָּאָה** – חכמה עליונה, **מְקוֹר הַתּוֹרָה לִבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[56]: **"אַל תִּקְרֵי בָּנַיִךְ אֶלָּא בּוֹנַיִךְ"** – תלמידי חכמים שהם העוסקים בתורה, הם לא רק "בניך", הבנים שלך, אלא הם גם "בוניך", הם בונים ומקיימים את העולם על ידי לימודם תורה – **הֲרֵי הַמְשָׁכָה זוֹ** – מ"חכמה" לאותיות הדיבור, **הִיא בְּחִינַת יְרִידָה גְּדוֹלָה, וְלָזֶה צָרִיךְ לְעוֹרֵר חֶסֶד עֶלְיוֹן, הַנִּמְשָׁךְ כַּמַּיִם** – טבע המים שהם נמשכים ממקום גבוה למקום נמוך, כך גם נמשך החסד העליון שנמשל למים, **מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ,** – ממקום ומדריגה גבוהים למקום ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך **בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** – בהתעוררות מלמטה, **בִּצְדָקָה וָחֶסֶד תַּתָּאָה,** – על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות, **שֶׁמַּמְשִׁיכִים** – ונותנים, **חַיִּים וָחֶסֶד, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים.** – על ידי החסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדכא, ממשיכים את החסד שלמעלה, כדי להמשיך "חיים" מבחינת "חכמה" שירד למקום נמוך – לאותיות הדיבור שהן מקור כל הנבראים. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[57]:

---

44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל – שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדגשה 'אתדל"ת כלל'". **45.** בראשית ד, ה. **46.** מיכה ז, יח. **47.** תהלים פט, ג. **48.** ב"ר פי"ב, ט. **49.** מיכה ז, כ. **50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו 1) עולמות שלמע' מהשתל' - שישכיל "נפלאות חכ'" (במשל דאדם התחתון דלעיל - כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג - חפץ), 2) עולם האצי' - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספי' דאצי'), 3) בי"ע ועד עוה"ז - "מצמצם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא - בבינה) חסד הוא (בריאה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצירה - עולם "המדות") - וא"ו, בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' - ראה לקמן סט"ו) - ה' אחרונה". **51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". **52.** יבמות קט, ב. **53.** זח"ב קכא, א. ובכ"מ. **54.** זח"ב ר, א. ובכ"מ. **55.** זח"א מז, א. ועוד. **56.** ברכות סד, א. **57.** ירמי' ט, יב.

"אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ כו', כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל כו', – השכל וידוע אותי[58], ומסיים שמשכיל באופן: כִּי אֲנִי ה' עֹשֶׂה חֶסֶד כו'", – הרי שמהללים את ה"חכמה" כשהיא עושה ופועלת חסד, שאז ה' עושה חסד, כִּי הַחֶסֶד – שהאדם עושה וממשיך את החסד שלמעלה, ש"אני ה' עושה חסד" – שבעשיה, הוּא הַמַּמְשִׁיךְ חַיֵּי הַחָכְמָה לְמַטָּה, – שבאותיות הדיבור יומשך מקור הנבראים, כדי שזה יומשך למטה. וְאִם לָאו – אם חסרה עשיית החסד, וישנו רק הענין של חכמה – של לימוד התורה בלבד, הֲרֵי נִקְרֵאת "חָכְמָתוֹ" לְבַדּוֹ, – ככתוב "אל יתהלל חכם בחכמתו" – בחכמה שלו, בְּלִי הַמְשָׁכַת חַיִּים מִמֶּנָּה – ה"חכמה" שלמעלה, חַס־וְשָׁלוֹם. וְכָזֶה יוֹבָן מַה שֶּׁכָּתַב הָאַרִיז"ל[59], שֵׁשׁ ב' מִינֵי נְשָׁמוֹת בְּיִשְׂרָאֵל: נִשְׁמוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל יְמֵיהֶם[60], וְנִשְׁמוֹת בַּעֲלֵי מִצְוֹת הָעוֹסְקִים בִּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים. דְּלִכְאוֹרָה, הֲרֵי גַּם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִים לַעֲסֹק בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, שֶׁ"אֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ". – אם הוא אומר שאין לו אלא תורה בלי גמילות חסדים, גם תורה אין לו. כיצד, איפוא, אומר האריז"ל שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל ימיהן? אֶלָּא – יסביר רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות אלו מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות בגמילות חסדים ח"ו, אלא הכוונה היא שעיקר ענינן הוא תורה, שֶׁהַתַּלְמִידֵי־חֲכָמִים שֶׁתּוֹרָתָן עִקָּר וְרֹב יְמֵיהֶם בָּהּ, וּמְעוּט יְמֵיהֶם – הם עוסקים בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, הִנֵּה פְּעֻלַּת אִתְעָרוּתָם דִּלְתַתָּא – ה"פעולה" מהתעוררותם שלמטה, לְעוֹרֵר חֶסֶד עֶלְיוֹן, לְהַמְשִׁיךְ וּלְהוֹרִיד אוֹר־אֵין־סוֹף הַמְלֻבָּשׁ בְּחָכְמָה עִלָּאָה, – ב"חכמה עליונה", שהיא מְקוֹר תּוֹרַת ה' שֶׁבְּפִיהֶם, – בדיבורם דברי תורה, היכן, איפוא, הם ממשיכים זאת? – הוּא רַק לְעוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּבְּרִיאָה – שהם ממשיכים שם עַל יְדֵי עֶסֶק הַתַּלְמוּד, – גמרא הכוללת הטעמים והשקלא־וטריא של ההלכות, שיש לכך שייכות לעולם ה"בריאה" – עולם ההשגה, וְלַמַּלְאָכִים שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה – הם ממשיכים, עַל יְדֵי לִמּוּד הַמִּשְׁנָה, – שכן, "משנה" המורכבת מפסקי ההלכות "כשר" או "פסול", "טמא" או "טהור" – יש לה שייכות לעולם ה"יצירה" – עולם המדות, יַעַן הֱיוֹת חַיּוֹת הַנְּשָׁמוֹת וְהַמַּלְאָכִים נִשְׁפָּעוֹת מִצֵּרוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הֵיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, – "מלכות פה תורה שבעל־פה קרינן לה"[61], וּמְקוֹר הָאוֹתִיּוֹת הוּא מֵחָכְמָה עִלָּאָה – מ"חכמה עליונה", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, – הרי שבלימוד התורה שלהם הם ממשיכים מ"חכמה עליונה" – לצירופי אותיות הדיבור של תורה שבעל־פה, ועל ידי כך הם ממשיכים חיות לנשמות ולמלאכים. אַךְ לְהַמְשִׁיךְ וּלְהוֹרִיד הֶאָרָה וְחַיּוֹת מִבְּחִינַת הֶבֶל הָעֶלְיוֹן ה' תַּתָּאָה – של שם הוי', לָעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל, שֶׁהוּא צִמְצוּם גָּדוֹל בְּיֶתֶר עֹז – הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי כדי שהאור יומשך בעולם השפל, לֹא דַּי[62] בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא – "התעוררות מלמטה", שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים מִעוּט יְמֵיהֶם בִּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, אֶלָּא עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא – התעוררות, דְּבַעֲלֵי מִצְוֹת הָעוֹסְקִים רֹב יְמֵיהֶם בִּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים (וְכָמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּלְקוּטֵי אֲמָרִים – בספר ה"תניא", בְּחֵלֶק א פֶּרֶק לד). – שם הוא אומר, שעל ידי נתינת צדקה, שהוא נותן חומש בלבד – נעשית כל יגיעתו לפרנסתו – מכון לשבתו יתברך, ובחסד שלו הוא מעורר את ה"דרועא ימינא", את החסד שלמעלה, וְלָכֵן נִקְרְאוּ – בעלי המצוות, "תָּמְכֵי אוֹרַיְתָא"[63], – הם תומכים בתורה (עצמה), לא רק בלומדי תורה, אלא הם תומכים את התורה עצמה. שכן, הם ממשיכים שהאור שמשורש ומקור התורה יאיר למטה, וְהֵן בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת נֶצַח וְהוֹד, – נצח והוד הם "תרין שוקין"[64], כמו ה"שוקיים" שעליהם עומד האדם על הארץ, כך הם ממשיכים את התורה למטה בעולם זה, לְהֵיוֹתָן – מפני שהם

אגרת הקדש

וז"ש אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כ"א בזאת יתהלל כו' כי אני ה' עושה חסד כו' כי החסד הוא הממשיך חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לבדו בלי המשכת חיים ממנה ח"ו. ובזה יובן מ"ש האריז"ל שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח כמארז"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד אוא"ס המלובש בחכ"ע מקור תורת ה' שבפיהם הוא רק לעולם הנשמות שבבריאה ע"י עסק התלמוד ולמלאכים שביצירה ע"י לימוד המשנה יען היות חיות הנשמות והמלאכים נשפעות מצירופי אותיות הדיבור היא תורה שבע"פ ומקור האותיות הוא מח"ע כנ"ל אך להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הבל העליון ה' תתאה לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביתר עז לא די באתעדל"ת של ת"ח העוסקים מיעוט ימיהם בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמ"ש בלק"א בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות ומדרגות נו"ה להיותן ממשיכין אור התורה למטה

---

58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה". **59.** לע"ע לא מצאנו מקורו. **60.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין הב' – ולכן ל"נ בהב' – כל ימיהם". **61.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **62.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא – כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". **63.** ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שו"ע יו"ד סרנ"א ס"ט. ובכ"מ. **64.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

מַמְשִׁיכִין אוֹר הַתּוֹרָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וּבָזֶה יוּבָן[65] לָמָּה נִקְרָא הַצְּדָקָה בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[66]: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם", – הרי שהוא קורא לצדקה בשם "מעשה", עַל שֵׁם שֶׁפְּעֻלָּתָהּ לְהַמְשִׁיךְ אוֹר ה' לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ דִּקְדּוּק לְשׁוֹן זֹהַר הַקָּדוֹשׁ: "מַאן דְּעָבִיד[67] שְׁמָא קַדִּישָׁא" – מִי שעושה את השם הקדוש, "דְּעָבִיד" דַּיְקָא, – המלה "עביד" היא בדיוק, כִּי בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא – "בהתעוררות מלמטה", בִּצְדָקָה וְחֶסֶד תַּתָּאָה – בעשיית צדקה וחסד כאן למטה, מְעוֹרֵר חֶסֶד עֶלְיוֹן, – החסד שלמעלה, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין-סוֹף מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה – "חכמה עליונה" שהיא יו"ד שֶׁל שֵׁם, – הוי', לַה' שֶׁל שֵׁם, – הוי', בְּחִינַת הַדִּבּוּר וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. – זהו דיוק הלשון "עביד" בלשון הזוהר במקום הלשון "עושה", עשיה. שכן, על ידי מעשה הצדקה הוא ממשיך אור אין סוף בעולם ה"עשיה", וְעַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל[68], לְהַבְדִּיל הַבְדָּלוֹת אֵין קֵץ, כְּמוֹ שֶׁאָדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא לַאֲחֵרִים (וְלֹא כְּשֶׁהוּא בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ), וְאָז מְצַמְצֵם שִׂכְלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּדִבּוּרוֹ אֲלֵיהֶם. וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ:

אגרת הקדש

לעולם העשיה. ובזה יובן למה נקרא הצדקה בשם מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקדוק לשון זוה"ק מאן דעביד שמא קדישא דעביד דייקא כי באתערותא דלתתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך אור א"ס מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של שם בחינת הדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם והמשכילים יבינו:

65. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א סי"ב). ויומתק עמפש"כ הרמ"ז (ניצוצי אורות בזח"ג שם)".
66. ישעי' לב, יז.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מנ"א, תשי"ח
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים
הנהלת בתי ספר למלאכה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה! מאשרים קבלת מכתביהם מתאריכים הקודמים להנ"ל.

א) ובמ"ש אודות פרטי הבנין החדש דישיבת תו"ת אשר בכפר חב"ד - כמדומה כבר כתבתי, שעל כזה - צריך להתייעץ על אתר עם היודעים בדבר, ולשמור על הנקודה - שתהי' אפשריות להגדיל ולהרחיב, אף שכמובן גם בתחלת הבני' אין צריך להיות צמצום. וע"ד הצחות, הרי ידוע אשר צמצום הוא שרש הדינים. ב) במ"ש להם דרישות ע"ד שינוים בהנהלת בתי ספר למלאכה - תענו בשמי, אשר מרכז הנהלת בתי ספר למלאכה נמצא כאן בהמזכירות שלי, ומי שרוצה לדרוש מה באיזה תוקף שיהי' - עליו לפנות להמזכירות כאן.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש, ולבשו"ט ומפורטות מהכנה ככל הדרוש לזמן לימודים שמתחיל בעוד ימים ספורים, הכנה בעוד מועד והכנה במילואה.

והרי מתקרבים אנו לחדש אלול, הוא חדש הרחמים, בו כאו"א אומר בכל יום ה' אורי וישעי וגו'. ויהי רצון שבעגלא דידן נזכה לקיום רמז כתוב זה, ובלשון הבחיי (הובא מכ"ק אדמו"ר הצ"צ בפירושו על התהלים שם) שעל הבטחה דבנין בית השלישי וחזרת השכינה הוא שאמר דוד המלך ה' אורי וישעי.

ובברכה לבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

יום ראשון

יום ראשון — **יד מנחם אב** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: וזהו צדק . . . סלה אכי״ר.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

י״ד מְנַחֵם אָב תש״א – נִמְלְאוּ חֲמִשִּׁים שָׁנָה מִיּוֹם שֶׁאָמַר לִי אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] שֶׁאַתְחִיל לִרְשֹׁם הַסִּפּוּרִים שֶׁמְּסַפֵּר לִי. כַּאֲשֶׁר הִתְחִיל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לִכְתֹּב בְּעִנְיְנֵי נִגְלֶה וַחֲסִידוּת, אָמַר לוֹ אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן: ״וּקְנֵה לְךָ חָבֵר״, וְקָנֶה (קוּף בְּקָמַץ, נוּן בְּסֶגוֹל) – לְשׁוֹן קוּלְמוּס – לְךָ חָבֵר. פַּעַם אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] בְּשֵׁם אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן: וְקָנֶה – לְשׁוֹן קוּלְמוּס – לְךָ חָבֵר, וּפֵרֵשׁ אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: קוּלְמוּס הַלֵּב; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁלּוֹמְדִים צָרִיךְ ״לִחְיוֹת״ אוֹתוֹ.

יום שני

יום שני — **טו מנחם אב** — ה׳תש״ג

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רוֹשֵׁם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: מַעֲלַת טו בְּאָב עַל כָּל טו בַּחֹדֶשׁ, שֶׁזֶּהוּ רַק הַשְׁלֵמוּת בְּהַגִּלּוּי, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הִיא רַק בְּחִינַת מְקַבֵּל, אֲבָל בְּטו בְּאָב הָאוֹר בָּהּ בִּקְבִיעוּת, לְפִי שֶׁהֲעֲלָיָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ עֹצֶם הַיְרִידָה דְּתִשְׁעָה בְּאָב,.. וְזֶהוּ ״תְּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה״, עַכּוּ״ם [=עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת] מוֹנִים לְחַמָּה בִּישָׁא, וּבְט״ו תְּשַׁשׁ כּוּ׳ בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִזְּמַן הַבַּיִת שֶׁהָיוּ נִכְנָעִים לִשְׁלֹמֹה, כָּל־שֶׁכֵּן לֶעָתִיד, ״וְנָהֲרוּ אֵלָיו״, בִּבְחִינַת בִּטּוּל לְגַמְרֵי, וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר כּוּ׳, וּמֵעֵין זֶה בְּטו בְּאָב תְּשַׁשׁ כּוּ׳.

יום שלישי

יום שלישי — **טז מנחם אב** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש״י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך . . . קח וי״ב ע״ש.

נסיעות הבעש״ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע״ד שלשה ענינים: פדיון שבוים, חיזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו״ר האמצעי הי׳ מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האָט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאָגען איהם: האָב קיין מורא ניט ווייל ה׳ אלקיך אש אוכלה הוא.

נְסִיעוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בִּתְחִלַּת הַהִתְגַּלּוּת שֶׁלּוֹ הָיוּ עַל דְּבַר שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים: פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, חִזּוּק הַתּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם, הִתְגַּלּוּת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי הָיָה מְבָאֵר בָּזֶה: גַּלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה נִקְרָא ״מַיִם״, וְאֶל מַיִם – הוֹלְכִים. פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה נִקְרָא ״אֵשׁ״, וּמֵאֵשׁ – מְפַחֲדִים. לָכֵן צָרִיךְ הַמַּשְׁפִּיעַ לָלֶכֶת אֶל הַמְקַבֵּל וְלוֹמַר לוֹ: אַל תִּירָא, כִּי ״ה׳ אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא״.

יום רביעי

יום רביעי — **יז מנחם אב** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: אך ביאור . . . קח ח״ע כנ״ל.

אדמו״ר הצ״צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאָך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

אַדְמו״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בֵּאֵר מַה שֶּׁמְּיַחֲסִים אֵשׁ לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת חַיּוּת בְּגַלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה: כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד הֲלָכָה וְיוֹדֵעַ שֶׁאֶת אוֹתָהּ הֲלָכָה הוּא יִלְמַד לְאַחַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּגַן עֵדֶן – זֶה מַחְדִּיר בּוֹ הִתְלַהֲבוּת.

יום חמישי

יום חמישי — **יח מנחם אב** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: אך עולם . . . 216 בעשי׳.

אדמו״ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש.

אַדְמו״ר הָאֶמְצָעִי אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה ״לִתְפּוֹס״ עַד מִצּוּי הַנֶּפֶשׁ.

יום שישי

יום שישי — **יט מנחם אב** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו׳.

הַמִּתְפַּלְּלִים בְּאַרְבָּעָה זוּגוֹת תְּפִלִּין – כָּךְ נוֹהֲגִים: א) מְנִיחִים תְּפִלִּין שֶׁל יָד וּתְפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַשִׁ״י קֹדֶם אֲמִירַת פֶּרֶק ״אֵיזֶהוּ״, וּמִתְפַּלְּלִים בָּהֶם עַד אַחֲרֵי ״אַךְ צַדִּיקִים״ גו׳, ב) מְסִירִים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַשִׁ״י, וּמְנִיחִים – בְּלֹא בְּרָכָה – תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּשִׁמּוּשָׁא רַבָּא, וְקוֹרְאִים ״שְׁמַע גו׳״ ״עַד אֱמֶת״, וְאוֹמְרִים מִזְמוֹרֵי תְּהִלִּים כְּפִי שֶׁנֶּחְלַק לִימֵי הַחֹדֶשׁ. וְהַמְּהַדְּרִים הָיוּ לוֹמְדִים אוֹתָם עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י וּמְצוּדוֹת. ג) אַחַר כָּךְ מְנִיחִים תְּפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם – בְּלֹא בְּרָכָה – וְקוֹרְאִים ״שְׁמַע גו׳״ עַד ״אֱמֶת״, פָּרָשַׁת ״קַדֵּשׁ גו׳״ וְהַזְּכִירוֹת שֶׁנִּדְפְּסוּ בַּסִּדּוּר. וְלוֹמְדִים פֶּרֶק מִשְׁנָיוֹת כָּל אֶחָד לְפִי הֲבָנָתוֹ. ד) מְסִירִים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַבֵּנוּ תָּם, וּמְנִיחִים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַאֲבַ״ד – בְּלֹא בְּרָכָה – וְקוֹרִים ״שְׁמַע גו׳״ עַד ״אֱמֶת״, וְלוֹמְדִים פָּרָשַׁת חֲמֵשׁ עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י – מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ: יוֹם א׳ עַד שֵׁנִי, בְּיוֹם ב׳ פָּרָשָׁה ב׳ וְכוּ׳.

שבת קודש

שבת כ מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: אך . . . והמשכילים יבינו.

כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת תְּפִלִּין, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, יֵשׁ לָהּ מָקוֹם קָבוּעַ בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ, וּמַרְגִּישׁ כֹּבֶד הַתְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וְהַהִדּוּק דִּתְפִלָּה שֶׁל יָד – כֵּן הוּא בְּמִצְוַת אַהֲבָה וְיִרְאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב' הֲלָכָה א'): הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה מִצְוָה לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ", וְנֶאֱמַר "אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא". הִנֵּה שִׁעוּר מִצְוֹת אֵלּוּ הוּא אֲשֶׁר יִרְגְּשׁוּ בְּהֶרְגֵּשׁ גּוּפָנִי בִּבְשַׂר הַלֵּב מַמָּשׁ, וּכְמוֹ אָדָם הַפּוֹגֵשׁ אֶת אוֹהֲבוֹ הַנֶּאֱמָן, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ טוֹב מִזֶּה, שֶׁיִּשְׂכַּח עַל כָּל הַדְּבָרִים הַמְעִיקִים אוֹתוֹ, אֶלָּא עוֹד שֶׁיִּתְעוֹרֵר בּוֹ חִיּוּת פְּנִימִי בְּתִקְוָה טוֹבָה, כִּי לִבּוֹ טוֹב עָלָיו, וְכֵן בְּמִדַּת הַיִּרְאָה נוֹפֵל עָלָיו פַּחַד גָּדוֹל וּמוֹרָא, כִּי בַּשָּׁעָה הַהִיא הוּא נִזְכָּר עַל כָּל עִנְיָנָיו הַלֹּא טוֹבִים בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְלִבּוֹ יִכְאַב בִּכְאֵב מֶרְגָּשׁ מִיִּרְאַת הָעֹנֶשׁ בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, וְלִפְעָמִים הוּא בְּרֶגֶשׁ שֶׁל יְרֵא בֹּשֶׁת אוֹ גַּם יִרְאַת הָרוֹמְמוּת.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אלול, תשי"ח
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה ירחמיאל שי'

וזוגתו מרת דבורה תחי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מכ"ד מנ"א וא' אלול.

ונעם לי לקרות במכתבם ע"ד ביסוס והתפתחות עניני צעירי אגודת חב"ד ונשי חב"ד, ולכל לראש ע"ד ביסוס המוסד אהלי יוסף יצחק, ובודאי שלא יסתפקו בהנ"ל אלא שעוד יוסיפו בזה, והרי נצטוינו בזה דמעלין בקדש, וציווי תוה"ק תורת חיים הרי זה גם נתינת כח, ויהי רצון שבכל הסביבה ישפיעו בזה בדבור ועוד יותר ע"י היות דוגמא חי' בהענין.

ולקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי להם ולכל אשר להם, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

בשאלתו: א) סדר קביעות מזוזה בחו"ל - הדר בדירה שכורה.

לא שמעתי בזה הוראה בפי'. ומנהגי וכן מענתי לשואלי בזה: לקבוע המזוזות תיכף לכניסה. וביום הל' ליטול מזוזה א' ע"מ לבודקה או להחליפה ביפה יותר, ובכל אופן קביעות זו ביום הל' ה"ה בברכה ומכוונין על כל המזוזות.

ג) סדר דיום הולדת: נהגו לאחרונה - נתינת צדקה לפני תפלת הבוקר והמנחה, שיעור מיוחד בנגלה ובחסידות, חת"ת דהיום דוקא ביום זה (התבודדות - כמבואר בהיום יום).

איזו 'פקידה' ממעטת על יד 'מעת לעת'? יום ראשון י"ד מנחם אב ה'תשע"ד

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ג, הלכה ד: הַנִּדָּה וְהַזָּבָה וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם... כֻּלָּם מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה.

לדעת חכמים (נדה ב,א) "מעת לעת ממעטת מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעטת מעת לעת". כלומר, אם הבדיקה (ה'פקידה') הקודמת בה נמצאת טהורה היתה לפני יותר מעשרים וארבע שעות ('מעת לעת') ועכשיו בדקה ונמצאת טמאה, הרי היא מטמאת למפרע רק את הטהרות שעשתה בתוך עשרים וארבע שעות. ואם הבדיקה הקודמת היתה לפני פחות מעשרים וארבע שעות, אינה מטמאת אלא מהבדיקה הקודמת.

והנה, רש"י (שם) מפרש הלכה זו "מפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת" - "כגון בדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה וחזרה ובדקה ערבית", כי העוסקת בטהרות חייבת לבדוק פעמיים ביום, פעם שחרית ופעם בין השמשות (שם יא, א), ואם בבדיקת שחרית היתה טהורה ובבדיקת ערבית נמצאת טמאה, אינה מטמאה אלא טהרות שנעשו לאחר בדיקת שחרית.

ומביא ה'משנה למלך' ש'הרב המנהיר' (מהר"ם מלובלין, נדה שם) דייק מלשון רש"י, שרק בדיקת שחרית או ערבית ממעטת על יד 'מעת לעת', כי כיון שחכמים תיקנו בדיקות אלו, האשה מדקדקת בהן, אבל אם תבדוק עצמה באמצע היום אין הבדיקה ממעטת (כי בבדיקה שאינה מתקנת חכמים יתכן שלא בדקה היטב), אלא טמאה מבדיקת שחרית.

והקשו אחרונים (חת"ס יו"ד סי' קפז, ערוך לנר נדה ו, ב , ועוד):

מסופר בגמרא (נדה שם) ששפחתו של רבן גמליאל אפתה כיכרות של תרומה ובין כיכר לכיכר בדקה עצמה, וכאשר בדקה לאחר אפיית הכיכר האחרונה ומצאה שהיא טמאה, אמר לה רבן גמליאל שכל הכיכרות, חוץ מהאחרונה, טהורות כיון שהיתה בדיקה לאחר אפייתן. ואם כן, גם בדיקה שאינה מתקנת חכמים נחשבת 'פקידה' וממעטת 'מעת לעת'!

ותירצו:

בדרך כלל בדיקה שאינה חובה מתקנת חכמים יתכן שלא תיעשה כראוי, אבל כיון שבדיקת השפחה בין כיכר לכיכר היתה כדי לטהר תרומה, ולפני כל בדיקה שטפה ידיה במים (כמסופר שם) כדי לשמור על טהרת התרומה, בוודאי נעשתה הבדיקה כראוי, ולכן אף שהבדיקה לא היתה חובה מתקנת חכמים, טיהר רבן גמליאל את הכיכרות.

הבחנה בין עילפון למוות יום שני ט"ו מנחם אב ה'תשע"ד

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו, הלכה ד: הַזָּב וְהַזָּבָה . . שֶׁמֵּתוּ – חֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמֹרְכָּב אַחַר מִיתָתָן כְּשֶׁהָיוּ כְּשֶׁהֵן חַיִּין עַד שֶׁיִּמּוֹק הַבָּשָׂר. וְטֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף אֶחָד מֵאֵלּוּ וְיִדְמוּ שֶׁמֵּת וְהוּא עָדַיִן לֹא מֵת.

מעיקר הדין טומאת הזב פוקעת עם מיתתו, אך חכמים גזרו שיטמא אף לאחר מיתה. ובטעם הגזירה מפרש הרמב"ם שחששו שמא יטעו הסובבים ויסברו שהוא מת ואינו מטמא בעוד שבאמת הוא עדיין חי ומטמא, ולכן קבעו שיטמא אף לאחר מיתה עד לשלב שבוודאי לא ניתן לטעות בו.

אך ה'תפארת ישראל' (נדה פרק י אות יז) מדייק מלשון רש"י (נדה סט, ב) כי הגזירה אינה מחשש שיטעו במציאות, אלא שמא יטעו בדין ויבואו לדמות דין אדם שהתעלף למת, ויסברו שכשם שמת אינו מטמא כך גם המתעלף אינו מטמא, ולכן קבעו חז"ל שגם המת יטמא, כדי שלא יבואו לטהר את המתעלף.

והנה, הקשו אחרונים: אם יש חשש שיבואו לטעות באדם שהתעלף ויסברו שמת, איך התירו לקבור מת מיד לאחר המיתה, והרי יש חשש שמא טועים בו והוא עדיין חי ויש לאסור את הקבורה עד לשלב שימוק הבשר ונדע בוודאות שאכן מת?

אך לדעת רש"י, הדבר מובן כי אכן אין חשש כלל לטעות זו אלא רק לטעות בדין, אבל לדעת הרמב"ם שהחשש הוא שמא יטעו ויסברו שמת, לכאורה קשה הכיצד התירו קבורה?

ויש לומר: המתעסקים במת בוודאי יכולים לוודא את המוות על פי סימנים ברורים, ולכן אין חשש שיקברוהו מחיים, אך לגבי טומאה החשש הוא שמא אנשים העומדים בריחוק מקום יסברו שמת ואינו מטמא אף שבאמת הוא חי, ולכן גזרו שיטמא עד שימוק הבשר (ערוך לנר נדה סט, ב).

מדרס הזב יום שלישי ט"ז מנחם אב ה'תשע"ד

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ט, הלכה ד: הַזָּב וְהַטָּהוֹר שֶׁיָּשְׁבוּ בִּסְפִינָה קְטַנָּה הַיְכוֹלָה לְהָמִיט בְּאָדָם אֶחָד... אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּגְדֵיהֶן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה – חֲרֵי בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִים מִדְּרָס, וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק, שֶׁמָּא דָּרַס הַזָּב עֲלֵיהֶן.

מקור הלכה זו במשנה (זבים פ"ג מ"א) ופירשו הר"ש והרע"ב שבספינה קטנה שאינה יציבה כל כך, יכול הטהור להכריע ולהעלות את הזב כלפי מעלה, וכאשר הזב כשוכב ונשען על בגדי הטהור, נטמאים הבגדים טומאת מדרס.

[וטומאה זו אינה אלא בבגדי הטהור הראויים למשכב הזב, ולכן טמאים מדרס (אב הטומאה), אבל האדם עצמו

אינו נעשה מדרס לזב, אלא כל זמן שהזב נישא על הטהור הרי הוא אב הטומאה ומטמא בגדים, אבל לאחר שפירש מן הזב אינו אלא ראשון לטומאה]

אבל הרמב"ם מפרש ש"בגדי הטהור טמאין מדרס" רק מספק "שמא דרס הזב עליהם", כי בספינה קטנה יש לחשוש שידרכו זה על זה.

ומדוע לא פירש הרמב"ם שטומאת הבגדים היא משום שהטהור מכריע את הזב, והזב שמעליו נחשב כשוכב על הבגדים?

והביאור:

הזב מטמא משכב ומושב רק כאשר רוב גופו נישא עליהם (לעיל פ"ד ה"ג). ולכן, זב הרוכב על בהמה ותחת ארבע כפות רגליה מונחים ארבעה בגדים, אין הבגדים מקבלים טומאה, כיון שהבהמה יכולה לעמוד על שלש רגלים בלבד "ונמצאת הרביעית מסייעת ומסייע אין בו ממש" (שם ה"ו), וכל אחת מרגלי הבהמה נידונית כרגל רביעית ואינה מטמאת.

לפי זה מובן מדוע לא פירש הרמב"ם שבגדי הטהור טמאים משום שהטהור יכול להכריע את הזב, כי היות והכרעת הטהור את הזב יכולה להיות בלא בגדיו, נמצא שהאדם הוא הנושא את רובו של הזב ובגדיו אינם אלא כמסייע שאין בו ממש, ואינם מקבלים טומאת מדרס.

(משנה אחרונה, זבים פ"ג מ"א)

העובר עבירה נחשב ירא שמים? יום רביעי י"ז מנחם אב ה'תשע"ד

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק י, הלכה ט: עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת וְנֶחְשַׁד לְדָבָר אֶחָד – אֵינוֹ חָשׁוּד אֶלָּא לְאוֹתוֹ דָּבָר.

כתב אדמו"ר הזקן (שו"ת סי' ט) ששוחט המסיג את גבול חברו אין לאכול משחיטתו, שהרי אמרו חז"ל שהמסיג גבול חברו נקרא רשע, ואם כן יש לחשוד בו שאינו שוחט כדין ומוכר נבילות.

ואף שנפסק להלכה שהחשוד על דבר אחד אינו חשוד לדבר אחר, זהו רק לגבי 'חזקת כשרות' הכללית שיש לכל ישראל, שאף אם עבר עבירה אחת עדיין הוא מוחזק בכשרותו לגבי שאר איסורי התורה, אך לגבי שחיטה לא די בחזקת כשרות הרגילה אלא סומכים רק על כשר וירא שמים, וכאשר עובר על איסור, איזה שיהיה, אין להחשיבו כירא שמים ואין לסמוך על שחיטתו.

וה'צמח צדק' (שו"ת יו"ד יב) הקשה על כך מההלכה שמי שקיבל עליו דברי חברות ונחשד על דבר אחד אינו חשוד אלא לאותו דבר, והרי גם כאן מדובר על חזקת כשרות מיוחדת מעבר לחזקת הכשרות הבסיסית של כל אדם מישראל, שהרי לא האמינו בעניני טהרות לכל ישראל אלא רק ל'חברים', ומכל מקום חזקת כשרות זו אינה נפגמת כאשר נחשד לדבר אחד, ומדוע לגבי שחיטה נאמר שחשוד לדבר אחד נחשד גם לדברים אחרים?

אכן, בהלכה הקודמת נאמר שחבר שנעשה גבאי (לגבות מסים) דוחים אותו מחברותו, והרי האיסור שם הוא ממוני (שמא גובה יותר מהמס הקצוב) ואינו שייך כלל לטהרות, ובכל זאת העבירה מסירה ממנו את חזקת הכשרות לענין טהרות!

אלא שיש לחלק: כאשר עובר איסור בפרהסיא, ובפרט בממון, הרי זה חמור מאיסורים אחרים, ובאיסור כזה נפגמת חזקת הכשרות המיוחדת הנדרשת לטהרות, למרות שבשאר האיסורים אין החשוד לדבר אחד חשוד לדברים אחרים.

והוא הדין בחזקת הכשרות המיוחדת הנדרשת משוחט המסיג גבול, שעובר על איסור ממוני, ובפרהסיא, שחזקתו נפגמת, וכדברי אדמו"ר הזקן.

איך אכלו אחי יוסף משחיטת נכרי? יום חמישי י"ח מנחם אב ה'תשע"ד

הלכות שאר אבות הטומאות, פרק ב הלכה י: שְׁחִיטַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים – נְבֵלָה וּמְטַמְּאָה... וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁאַף זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים... וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא הִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה דִּין תּוֹרָה! לֹא כָּל הָאָסוּר בַּאֲכִילָה מְטַמֵּא, שֶׁהֲרֵי הַטְּרֵפָה אֲסוּרָה וּטְהוֹרָה.

והראב"ד השיג עליו: הנכרים "הם כבהמות אין מטמאין ואין מיטמאין... והחושב אותם לכלום - אוסף רוח בחפניו".

ויש לבאר את המחלוקת (מי נפתוח, אמנה אות קא):

בהלכות שחיטה (פ"ד הי"ד) כתב הרמב"ם שפסול שחיטת נכרי נלמד מ"פן תכרות ברית ליושב הארץ... וזבחו לאלוקיהם ואכלת מזבחו" (שמות לד, טו) - "מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו, אתה למד שזבחו אסור". ואם כן פסול שחיטת הנכרי הוא משום ששוחט לשם עבודה־זרה. ופסוק זה מלמד איסור אכילה, אבל טומאתה היא מדרבנן, כפי שכתב כאן שטומאת עבודה־זרה מדבריהם.

אבל הראב"ד סובר שהנכרי אינו בתורת שחיטה כלל, והרי זה כאילו מתה הבהמה מאליה ואסורה משום נבילה. וכך כתבו התוספות (חולין ג ד"ה קסבר) והרא"ש (שם פ"א ס"ה) שהלימוד לפסול שחיטת גוי הוא מהפסוק "וזבחת... ואכלת" - ממה שאתה זובח אתה אוכל", היינו שישראל שמצווים על השחיטה שחיטתם כשרה, אבל שחיטת הנכרי שאינו מצווה עליה אינה שחיטה ונעשית הבהמה נבילה וטומאתה מן התורה.

ויש להביא ראיה לשיטת הרמב"ם:

אמרו בגמרא (חולין צא, א) שבציווי יוסף לאיש אשר על ביתו "וטבוח טבח והכן"(בראשית מג, טז) התכוון לומר "פרע להן בית השחיטה", כדי "שלא יאמרו (אחי יוסף) בשר הנחירה אני אוכל, לפי שבני יעקב שומרי מצוות היו" (רש"י

חולין שם) . ולכאורה קשה, כיון שאחי יוסף חשבוהו לנכרי מה תועיל שחיטת האיש אשר על הבית, והרי שחיטת נכרי נבילה?

אלא שידעו שיוסף ואנשי ביתו אינם עובדי עבודה־זרה ושחיטת נכרי שאינו עובד עבודה־זרה כשרה מן התורה (ורק מדרבנן שחיטתו נבילה גם אם אינו עובד ע"ז - ראה כסף משנה הל' שחיטה שם) וכדברי הרמב"ם ששחיטת נכרי פסולה מחשש עבודה־זרה, אבל לדברי הראשונים ששחיטת נכרי אינה שחיטה, מה התועלת בפריעת בית השחיטה, והרי אין כאן תורת שחיטה כלל והיא נבילה מדאורייתא! (פלתי יו"ד סיב סק"א).

האם גלולה נחשבת כסיב? יום שישי י"ט מנחם אב ה'תשע"ד

הלכות שאר אבות הטומאות פרק ג, הלכה ה: הַכּוֹרֵךְ כְּזֵית מִבְּשַׂר נְבֵלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר בַּחֲזֶרֶת וְכַיּוֹצֵא בָהּ וּבְלָעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בְּגִרוֹנוֹ — חֲרֵי זֶה טָמֵא. כָּרְכוֹ בְּסִיב וּבְלָעוֹ — חֲרֵי זֶה טָהוֹר.

האם מותר לבלוע קפסולות ('כדורים') המכילות חומרים שאינם כשרים?

בהלכה זו מבואר שהכורך נבלת עוף טהור בחזרת ובלעה טמא, למרות שהנבלה עצמה לא נגעה בגרונו, אך אם כרכה בסיב ובלעה טהור.

ובטעם החילוק מבאר ה'כסף משנה': חזרת היא מין מאכל ו'מין במינו אינו חוצץ', אך סיב אינו מין מאכל ולכן חוצץ בין נבלת העוף לגרונו של האדם ואינו נטמא.

ומדבריו נראה שכן הדין בכל מאכל, לאו דווקא חזרת, ורק סיב שאינו מין מאכל נחשב כחציצה, אך בביאור הגר"א (תוספתא זבים פ"ה, ו) כתב שהכורך בחזרת אינו נחשב חציצה משום שדרכו בכך, מה שאין כן בסיב שאין הדרך לכרוך בו הרי הוא הפסק, ומבואר מדבריו שבעצם גם שני מיני אוכלים שונים נחשבים מין בשאינו מינו (לא כדברי ה'כסף משנה' שכל דבר מאכל נחשב מין במינו), וחזרת אינה חוצצת רק משום שכן דרך האכילה הרגילה, לכרוך בשר בחזרת.

והנה, מצד אחד הקפסולה דומה לסיב שהרי איננה מין מאכל, ומאידך רגילים לעשות כן כדי להקל על הבליעה, ולכאורה הדבר תלוי בשני הטעמים: לפי הטעם שאין דרכו בכך, מאחר וכאן זו הדרך אין זו חציצה ואסור, אך לדעת הסוברים שהחילוק הוא בין מין מאכל למין אחר, וכל דבר שאינו מין מאכל חוצץ משום שנחשב מין בשאינו מינו, כיון שהקפסולה אינה דבר מאכל, חוצצת.

אך יתכן שגם לפי הטעם של חציצה יש לחלק בין סיב לקפסולה, והקפסולה אינה חוצצת אף שאיננה מאכל ונחשבת מין בשאינו מינו, כי מאחר ומטרתה לצורך בליעת המאכל, היא טפילה למאכל שבתוכה, ואין זה דומה לכריכה בסיב שאין הסיב בטל למה שבתוכו (ראה מנחת שלמה תנינא סה, ב. דברי אליהו פסחים סוכה אגרות תורה יב).

טומאת עבודה־זרה שבת קודש כ' מנחם אב ה'תשע"ד

הלכות שאר אבות הטומאות פרק ו, הלכה א: טֻמְאַת עֲבוֹדָה זָרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיֵשׁ לָהּ רֶמֶז בַּתּוֹרָה: הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ.

וכתב ה'חתם סופר' (עבודה־זרה לב, ב):

הרמב"ן (וישלח לה, ד) פירש שמשמעות הפסוק "הסירו את אלקי הנכר... והטהרו" אינה להיטהר מטומאה, כי עבודה־זרה שנתבטלה על ידי גויים מותרת בהנאה (הל' ע"ז פ"ח ה"ח) אלא "יעקב ציוה להסיר אותה לטהרת הקודש שיהיו ראויים לעבוד את השם ולהקריב לפניו קרבן", ואין זה מן הראוי שתהיה עבודה־זרה ביד בניו אפילו שהיא מבוטלת. וזהו כדברי הרמב"ם כאן שטומאת עבודה־זרה היא מדברי סופרים, ואמירת יעקב 'והטהרו' היא "רמז מן התורה".

[וכן מסופר בגמרא (סנהדרין יב, ב) שבימי חזקיה מלך יהודה נטמאו בני ישראל מעבודה־זרה שעבדו בימי אחז אביו, ועיברו את השנה כדי להיטהר עד הפסח ולהקריב את הפסח בטהרה. וכתבו התוספות (שם ד"ה שעיבר): אף שטומאת עבודה־זרה מדרבנן, יש לומר שבאותה שעה גזרו על טומאה זו].

וזהו לדעת חכמים (ע"ז כט, ב), אך לדעת רבי יהודה בן בתירה (שם לב, ב) עבודה־זרה הוקשה למת ומטמאה באוהל כמת, והלימוד הוא מהפסוק (תהלים קו, כח) "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים" - "מה מת מטמא באוהל, אף תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל". ומאותו היקש לומדים גם "מה מת אסור בהנאה... אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה" (רש"י ע"ז שם).

ולדעת רבי יהודה בן בתירה, בקשת יעקב היתה להסיר 'אלקי הנכר' ולהיטהר מטומאה, כי היתה זו עבודה־זרה שלא נתבטלה. ולמה נאמר (וישלח שם) "ויתנו אל יעקב את כל אלקי הנכר... ויטמון אותם יעקב תחת האלה" — והרי ביעור עבודה־זרה הוא באיבוד והשחתה (שריפה, הריסה וכיו"ב) והטמנה וגניזה אינה מועילה (הל' ע"ז פ" ה")? כי דין עבודה־זרה של ישראל אינו כדין עבודה־זרה של גוי, ודי לה בגניזה (ע"ז נב, א) וסובר רבי יהודה בן בתירה שאפילו אם לא עבדה ישראל אלא קנאה, די בגניזה. אך לדעת חכמים, עבודה־זרה שלא עבדה ישראל אינה מתבערת בגניזה, ומזה שהסתפק יעקב בהטמנה מוכח שביטלוה, וממילא אין זו 'טהרה' מטומאה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ד־כ' מנחם־אב ה'תשע"ד

יום ראשון י"ד מנחם־אב ה'תשע"ד

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נִדָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת; (ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה; (ד) דִּין טֻמְאַת זָב. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת - כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת; מְטַמְּאִין כֵּלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמֶרְכָּב מִתַּחְתָּיו, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן אַב טֻמְאָה, וּמְטַמֵּא מַדָּף [- דבר שמעליו -] עַל גַּבָּיו.

ב. אֶחָד זָבָה קְטַנָּה [שראתה דם זיבות יום או יומיים] וְאֶחָד זָבָה גְּדוֹלָה [שראתה שלושה ימים], וְאֶחָד זָבָה מֻחֶמֶת עַצְמָהּ אוֹ מֻחֶמֶת אֹנֶס, וְאֶחָד זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת אוֹ בַּעַל שָׁלֹשׁ - טֻמְאַת כֻּלָּן שָׁוָה לְטַמֵּא אֲחֵרִים.

ג. קְטַנָּה בַּת יוֹם אֶחָד - מְטַמְּאָה בְּנִדָּה; בַּת עֲשָׂרָה יָמִים - בְּזִיבָה; בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. קָטָן בֶּן יוֹם אֶחָד - מְטַמֵּא בְּזִיבָה. וְאֶחָד גֵּרִים וַעֲבָדִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּנִדָּה וּבְזִיבָה.

ה. סְרִיס [בידי] אָדָם סְרִיס חַמָּה [- מלידה], מְטַמְּאִין בְּזִיבָה כִּשְׁאָר הַבְּרִיאִין.

ו. אֵין הָאִשָּׁה מְטַמְּאָה בְּלֵבֶן, וְלֹא הָאִישׁ בְּאָדָם; אֶלָּא הָאִשָּׁה בְּאָדָם, וְהָאִישׁ בְּלֵבֶן.

ז. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [- ספקי זכר או נקבה], נוֹתְנִין עֲלֵיהֶם חֲמָרֵי הָאִישׁ וְחֲמָרֵי הָאִשָּׁה: מְטַמְּאִין בְּלֵבֶן כְּאִישׁ, וּבְאָדָם כְּאִשָּׁה. וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק; לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל טֻמְאַת [כניסת] מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו [- אכילת קדשים]. רָאָה לֵבֶן וְאָדֹם כְּאֶחָד, שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים; אֲבָל אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ", עַד שֶׁתְּהֶיה הַטֻּמְאָה טֻמְאַת זָכָר וַדַּאי אוֹ טֻמְאַת נְקֵבָה וַדָּאִית. וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בְּלֵבֶן וְאָדֹם שֶׁלּוֹ [של הספק] כְּאַחַת, אֵינוֹ חַיָּב עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו; נָגַע הוּא [הספק] עַצְמוֹ בְּלֵבֶן וְאָדֹם שֶׁרָאָה, חֲרֵי זֶה חַיָּב עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

ח. דַּם הַנִּדָּה, אוֹ דַּם הַזָּבָה, אוֹ דַּם הַיּוֹלֶדֶת - מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ, וְהַזָּב"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁמַּדָּוֶהָ כָּמוֹהָ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה, שֶׁחֲמִשָּׁה דָמִים טְמֵאִים בָּאִשָּׁה; אֲבָל אִם רָאָתָה דָּם יָרֹק - חֲרֵי הוּא טָהוֹר, וְאֵינוֹ כְּמוֹ רֵקָהּ וּשְׁאָר מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנָּה, שֶׁהָרֹק מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא, וְזֶה שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד.

ט. אִשָּׁה שֶׁיָּצָא הַוָּלָד מִדָּפְנָהּ [- ילדה ניתוח קיסרי], וְיוֹצֵא עִמּוֹ דָּם מִן הַדֹּפֶן - חֲרֵי אוֹתוֹ הַדָּם אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּדַם הַנִּדָּה וְהַלֵּדָה וְהַזִּיבָה; שֶׁהַמָּקוֹר, מְקוֹמוֹ טָמֵא. וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה, עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה דָּם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם.

י. מְקוֹר הָאִשָּׁה שֶׁנֶּעֱקַר וְנָפַל לָאָרֶץ, הָאִשָּׁה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב; וְכֵן מָקוֹר שֶׁהֵזִיעַ [הוציא] כִּשְׁתֵּי טִפֵּי מַרְגָּלִיּוֹת, הָאִשָּׁה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב. אֲבָל אֵינָהּ נִדָּה, עַד שֶׁתִּתְרָאֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דָמִים הַמְטַמְּאִין אוֹתָהּ.

יא. הֵזִיעָה טִפָּה אַחַת - חֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִחוּץ לַמָּקוֹר.

יב. זוֹבוֹ שֶׁל זָב - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּזָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "זוֹבוֹ, טָמֵא הוּא"; וּמְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא בְּכָל שֶׁהוּא. רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל זָב - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, וַחֲרֵי הִיא כְּשִׁכְבַת זֶרַע, בֵּין מֵאִישׁ גָּדוֹל, בֵּין מִקָּטָן. וְכֵן הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמּוֹשָׁבוֹת שֶׁיָּשַׁב עֲלֵיהֶן מִשֶּׁרָאָה רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד שֶׁרָאָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרִין; שֶׁאֵינוֹ קָרוּי זָב אֶלָּא אַחַר רְאִיָּה שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. רָאָה אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם, אֵין טָמֵא אֶלָּא הַמֵּסִיט [- מזיז] טִפָּה אַחֲרוֹנָה.

יג. רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל מְצֹרָע, מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא - שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב", חֲרֵי הַצָּרוּעַ כְּזָב גָּמוּר; מַה זָּב גָּמוּר, זוֹבוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא - אַף מְצֹרָע, רְאִיָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא.

יד. רֵקוֹ שֶׁל זָב וּמֵימֵי רַגְלָיו וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן אַב טֻמְאָה, דִּין תּוֹרָה; וּמְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא; חֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּרֹק: "וְכִי יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר"; וּמֵימֵי רַגְלָיו וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶן צִחְצוּחֵי [- טיפות] זִיבָה כָּל שֶׁהוּא.

טו. וְאֶחָד זָב, וְאֶחָד נִדָּה וְיוֹלֶדֶת וְזָבָה - כָּל אֶחָד מֵהֶן, רֵקוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו אַב טֻמְאָה כְּזָב; וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ 'הַזָּב' - אֶחָד הַזָּב, וְאֶחָד שְׁאָר הָאַרְבָּעָה.

טז. תִּשְׁעָה מַשְׁקִין בְּזָב: שְׁלֹשָׁה מֵהֶן אַב טֻמְאָה, וְהֵן - רֵקוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ. וְכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּשְׁלֹשָׁה מֵהֶן כִּוְלַד הַטֻּמְאָה, וְאֵלּוּ הֵן - דִּמְעַת עֵינוֹ, וְדַם מַגֵּפָתוֹ [- מכתו], וַחֲלֵב הָאִשָּׁה. כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין שֶׁאֵין מְטַמְּאִין אָדָם, אֲבָל מְטַמְּאִין כֵּלִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וּשְׁלֹשָׁה מֵהֶן טְהוֹרִין, וְאֵלּוּ הֵן - זֵעָתוֹ, וְלִחָה סְרוּחָה הַיּוֹצֵאת מִמֶּנּוּ, וְהָרְאִי [- צואה]. חֲרֵי אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה מִן הַזָּב וַחֲבֵרָיו, כְּמוֹתָן מִשְּׁאָר הָאָדָם. כִּיחוֹ וְנִיעוֹ [- ליחות מהגרון] וְרִירוֹ וּמֵי הָאַף שֶׁלּוֹ - חֲרֵי הֵן כְּרֵקוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִכְלַל הָרֹק הֵם חֲשׁוּבִין. דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי אַמָּה [- אבר המילה], וְדָם הַשּׁוֹתֵת מִפִּיו - חֲרֵי הֵם בִּכְלַל דַּם מַגֵּפָתוֹ; הָיָה מוֹצֵץ וְיוֹרֵק דָּם - חֲרֵי זֶה טָמֵא כְּרֹק, שֶׁהַדָּם שֶׁיִּמְצֵץ אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא צִחְצוּחֵי רֹק.

פֶּרֶק ב

א. דַּם נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת, מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ. אֲבָל זוֹבוֹ שֶׁל זָב, וְרֵקוֹ, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהוּא לַח; אֲבָל אִם יָבֵשׁ יוֹתֵר מִדַּי, אֵינוֹ מְטַמֵּא. וְעַד כַּמָּה? אִם שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת, וְחוֹזֵר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה - חֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּלַח; אִם הָיוּ הַמַּיִם פּוֹשְׁרִין בִּתְחִלָּתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פּוֹשְׁרִין בְּסוֹפָן. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, דִּבְרֵי קַבָּלָה [ממשה רבינו].

ב. פִּשְׁתָּן שֶׁטְּוַתּוּ נִדָּה, הַמְּסִיטוֹ טָהוֹר; וְאִם הָיָה לַח - חֲרֵי זֶה מְטַמֵּא, מִפְּנֵי רֹק פִּיהָ.

ג. זָב שֶׁהִנִּיחַ פִּיו עַל פִּי הַכּוֹס, וְנִמְלַךְ שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹתוֹ - הַמַּסִּיט אֶת הַכּוֹס טָהוֹר; שֶׁתָּה מִמֶּנּוּ הַזָּב כָּל שֶׁהוּא - הַמְּסִיטוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֵה פִּי הַזָּב.

ד. זָב שֶׁנָּשַׁךְ אֶת הַפַּת וְאֶת הַבֵּצָל, הַמְּסִיטָן טָהוֹר; נָשַׁךְ אֶת הַקִּישׁוּת וְאֶת הַמְּלָפְפוֹן - הַמְּסִיטָן טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֵה פִּי הַזָّב הַמִּתְעָרֵב בָּהֶן.

ה. קְלִפֵּי פוּלִין וּקְלִפֵּי תּוּרְמוּסִין שֶׁקְּצָצָן [- קילף בפיו] הַגּוֹי - הַמְּסִיטָן טָמֵא; שֶׁכָּל הַגּוֹיִם כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. הַקְּלִפִּין שֶׁבַּשְּׁוָקִין, הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב.

ו. דָּם טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם - אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו [של הדם], הַכֹּל טָהוֹר; נִתְעָרֵב בְּדָם טָהוֹר אוֹ בְּיַיִן, רוֹאִין אוֹתוֹ [את הדם הטהור והיין] כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. וְכֵן רֹק טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם - אִם הָיָה קָשׁוּר [- סמיר] כִּבְרִיָּתוֹ, חֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם נִמְחָה בַּמַּיִם - אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו, הַכֹּל טָהוֹר. נִתְעָרֵב בְּרֹק אַחֵר, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. וְכֵן מֵי רַגְלֵי טָמֵא מֵאֵלּוּ שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם - אִם בָּטְלוּ מַרְאֵיהֶן, הַכֹּל טָהוֹר; וְאִם לָאו, טָמֵא. נִתְעָרְבוּ בְּיַיִן, אוֹ בְּמֵי רַגְלַיִם טְהוֹרִין - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן מַיִם. נִתְעָרְבוּ בְּמֵי רַגְלַיִם שֶׁל גּוֹיִם, הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב. כֵּיצַד? עוּקָה אוֹ כְּלִי גָּדוֹל שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל וְגוֹיִם מְטִילִין שָׁם מֵי רַגְלֵיהֶם - אִם רֹב גּוֹיִם, הַכֹּל טָמֵא; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, הַכֹּל טָמֵא. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מֵי רַגְלֵי גּוֹי זֶה, בְּמֵי רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב.

ז. שׁוֹאֲלִין [כלים של -] מֵי רַגְלַיִם מִכָּל מָקוֹם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שֶׁל נִדּוֹת הֵן - שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְכַנֵּס מֵי רַגְלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נִדּוֹת.

ח. חֶרֶשׂ שֶׁהָיָה הַזָּב אוֹ הַזָּבָה מְטִילִין בּוֹ מֵי רַגְלֵיהֶן, וְכִבְּסוֹ [- שטפו] - פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, חֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁכִּבְּסוֹ בָּהֶן טְמֵאִין; וּפַעַם שְׁלִישִׁית - טְהוֹרִין, בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ בְּמַיִם בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ בְּמֵימֵי רַגְלַיִם; שֶׁחֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בּוֹ לַחְלוּחִית מִמֵּימֵי רַגְלַיִם הָרִאשׁוֹנִים.

ט. זָבָה שֶׁנֶּעֱקְרוּ [ולא יצאו מגופה] מֵימֵי רַגְלֶיהָ בְּסוֹף שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה, וְיָרְדָה וְטָבְלָה, וְהֵטִילָה מַיִם אַחַר הַטְּבִילָה - חֲרֵי הֵן סָפֵק אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין, וְזָבָה הָיְתָה, אוֹ אַחַר יְצִיאָה, שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכֵן גּוֹיָה שֶׁנֶּעֱקְרוּ מֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְנִתְגַּיְּרָה וְטָבְלָה, וְהֵטִילָה מַיִם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין, וַחֲרֵי הֵם כְּמֵי רַגְלֵי הַנָּכְרִי, אוֹ אַחַר יְצִיאָה, וַחֲרֵי הֵן כְּמֵימֵי רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרִין.

י. הָעֲבָדִים מִטַּמְּאִין בְּזִיבָה וּבְנִדָּה וּבְלֵדָה, כְּיִשְׂרָאֵל. אֲבָל הַגּוֹיִם אֵין מִטַּמְּאִין, לֹא בְּזִיבָה וְלֹא בְּנִדּוֹת וְלֹא בְּלֵדָה - דִּין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "דַּבֵּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵיהֶם: אִישׁ אִישׁ, כִּי יִהְיֶה זָב" - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בְּזִיבָה, לֹא הַגּוֹיִם. וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כָּל הַגּוֹיִם שֶׁיִּהְיוּ טְמֵאִים כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת; וְהוּא - שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וַמַּעְלָה, וְהַנְּקֵבָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וַמַּעְלָה; אֲבָל הַקְּטַנִּים לְמַטָּה מִזְּמַן זֶה, לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה - שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תִּינוֹק יִשְׂרָאֵל רָגִיל אֵצֶל הַגּוֹי בְּמִשְׁכַּב זְכוּר, וּפֹחוֹת מִזְּמַן זֶה, אֵין בִּיאָתָן בִּיאָה. בְּעֵת שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן, לֹא גָּזְרוּ עַל שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁלָּהֶן; אֶלָּא שִׁכְבַת זַרְעוֹ שֶׁל גּוֹי טְהוֹרָה כְּדִין תּוֹרָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ טֻמְאָה? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁחֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁאִלּוּ הָיוּ זָבִין דִּין תּוֹרָה, הָיְתָה שִׁכְבַת זַרְעָן אַב טֻמְאָה כְּשִׁכְבַת זֶרַע הַזָּב; וּמֵאַחַר שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לֹא יָבוֹאוּ לִשְׂרֹף עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁזּוֹבוֹ שֶׁל גּוֹי, וְדַם נִדָּה אוֹ דַם זִיבָה וְלֵדָה שֶׁל גּוֹיָה, וְהַגּוֹי וְהַגּוֹיָה עַצְמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נְקֵיִּים מִדַּם וְזוֹב, וְרֹק הַגּוֹיִם, וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶם, וּמִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן, וּבוֹעֵל גּוֹיָה - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אַב טֻמְאָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; לְפִיכָךְ, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, וְאֵין שׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה. וְכֻלָּן מְטַמְּאִים אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמְּאִין אָדָם בְּמַשָּׂא - כְּמוֹ הַזָּב לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁהַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדַם הַנָּכְרִית, כְּרֻקָּהּ וּמֵימֵי רַגְלֶיהָ - מְטַמֵּא לַח, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא יָבֵשׁ.

פֶּרֶק ג

א. בּוֹעֵל נִדָּה - כְּנִדָּה, שֶׁהוּא אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה; מְטַמֵּא כֵּלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא בְּהֶסֵּט [הזזה], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב כְּנִדָּה.

ב. אֵין מִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֶרְכָּבוֹ, כְּמִשְׁכַּב נִדָּה וּמֶרְכָּבָהּ; שֶׁהַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב שֶׁדָּרְסָה עָלָיו נִדָּה - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, וּמִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֶרְכָּבוֹ - וְלַד טֻמְאָה, כְּכֵלִים שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן, שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין אָדָם וְלֹא כֵלִים, אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד. וְלָמָּה נִגְרְעָה טֻמְאַת מִשְׁכָּבוֹ מִטֻּמְאַת מִשְׁכָּבָהּ? מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר בְּבוֹעֵל נִדָּה: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו, וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים", וְנֶאֱמַר בּוֹ: "וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו, יִטְמָא". מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב?! וְלָמָּה נֶאֱמַר "וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא"? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב נִתְּקוֹ מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, מִלְּטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וּתְלָאוֹ בְּטֻמְאָה קַלָּה, שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁכָּבוֹ וָלָד, וְלֹא

יְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד, כִּשְׁאָר וַלְדוֹת הַטְּמֵאוֹת.

ג. אֶחָד הַבָּא עַל הַנִּדָּה, אוֹ עַל הַזָּבָה, אוֹ עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם [- ראתה זיבות יום או יומיים], אוֹ עַל הַיּוֹלֶדֶת - בֵּין כְּדַרְכָּן בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן, אֶחָד הַמַּעֲרֶה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר, בֵּין גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל הַקְּטַנָּה, בֵּין קָטָן שֶׁבָּא עַל הַגְּדוֹלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַבּוֹעֵל בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְהַנִּבְעֶלֶת בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד; אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן, אֵינוֹ נִטְמָא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּנִדָּה בִּלְבַד, שֶׁהוּא וָלָד וְאֵינוֹ אָב. וְכֵן בּוֹעֵל הַזָּב, הֲרֵי הוּא כְּנוֹגֵעַ בּוֹ; וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ הַנִּבְעָל מִן הַזָּב.

ד. הַנִּדָּה, וְהַזָּבָה, וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם, וְהַיּוֹלֶדֶת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַת דָּם - כֵּלָּן מִטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ מֵעֵת לְעֵת, אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה [- מהבדיקה האחרונה]; וְזֶה הוּא נִקְרָא 'מֵעֵת לְעֵת' שֶׁבַּנִּדָּה. כֵּיצַד? אִשָּׁה שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה, וְאֵין לָהּ וֶסֶת [- קביעות], וּבָדְקָה עַצְמָהּ בְּשַׁחֲרִית וּמְצָאָה טָהוֹר, וּבַחֲצִי הַיּוֹם בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמְצָאָה דָּם - הֲרֵי כָּל הַטְּהָרוֹת מִשְּׁעַת פְּקִידָה [- בדיקה] רִאשׁוֹנָה עַד שְׁעַת פְּקִידָה הַשְּׁנִיָּה, טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ. וְכֵן אִם בָּדְקָה הַיּוֹם וּמְצָאָה טָהוֹר, וּלְאַחַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים בָּדְקָה וּמְצָאָה דָּם - הֲרֵי כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשָׂת מֵעֵת שֶׁמָּצְאָה דָּם עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת לְמַפְרֵעַ טְמֵאוֹת. וְעַד [- בד הבדיקה] שֶׁלְּאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ, הֲרֵי הוּא כִּפְקִידָה; וְשֶׁלִּפְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ - אֵינוֹ כִּפְקִידָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ בּוֹדֶקֶת בּוֹ יָפֶה.

ה. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, וְרָאָת דָּם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ [- טמאה מכאן ואילך], וְאֵינָהּ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ. הִגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָּהּ וְלֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ, וּלְאַחַר יָמִים בָּדְקָה וּמְצָאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ, וַהֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת נִדָּה מִשְּׁעַת וִסְתָּהּ; וְזוֹ הִיא טֻמְאַת וִסְתוֹת הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה כְּשֶׁבָּדְקָה אַחַר הַוֶּסֶת - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת - תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ מְפַהֶקֶת, אוֹ מִתְעַטֶּשֶׁת, אוֹ חוֹשֶׁשֶׁת [כואבת] פִּי כְרֵשָׂהּ וְשִׁפּוּלֵי מְעֵיהָ, אוֹ אוֹחֲזָתָהּ צַמְרוּרִית [צמרמורת], אוֹ רֹאשָׁהּ כָּבֵד עָלֶיהָ, אוֹ אֲבָרֶיהָ כְּבֵדִין, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּעֵת שֶׁיַּתְחִיל בָּהּ מִקְרֶה מֵאֵלּוּ, מִיָּד בְּתִחְלָתוֹ; וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁתַּמְתִּין בְּמִקְרֶה זֶה שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם, וְאַחַר כָּךְ תִּרְאֶה הַדָּם בְּסוֹף הַוֶּסֶת. הָיְתָה לְמוּדָה [רגילה] לִרְאוֹת בִּתְחִלַּת הַוֶּסֶת, כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשָׂת בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְמֵאוֹת; הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה בְּסוֹף הַוֶּסֶת, כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשָׂת בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְהוֹרוֹת; וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת, אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת, עַד עֵת שֶׁמָּצְאָה דָּם.

ז. הָרוֹאָה כֶּתֶם [של דם] - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ, עַד עֵת הַפְּקִידָה [הבדיקה האחרונה]. וְכֵן הַבֶּגֶד שֶׁנִּמְצָא עָלָיו הַכֶּתֶם, טָמֵא לְמַפְרֵעַ; עַד כַּמָּה? עַד שֶׁתֹּאמַר: 'בָּדַקְתִּי הֶחָלוּק הַזֶּה, וְלֹא הָיָה עָלָיו כֶּתֶם'. אֲפִלּוּ כִּבְּסָה אוֹתוֹ, וְלֹא בָּדְקָה - טָמֵא מִקֹּדֶם הַכִּבּוּס לְמַפְרֵעַ, עַד שְׁעַת הַפְּקִידָה. וַאֲפִלּוּ נִמְצָא הַכֶּתֶם לַח - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא לְמַפְרֵעַ, עַד שְׁעַת הַבְּדִיקָה; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִיָּמִים הָיָה שָׁם, וְעַתָּה נָפְלוּ עָלָיו מַיִם וְנַעֲשָׂה לַח.

ח. וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁדַּיָּן שְׁעָתָן [- שטמאות רק מכאן ולהבא] - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתָן לְמַפְרֵעַ. כָּל אֵלּוּ הַנָּשִׁים הַמִּטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ - בֵּין רוֹאָה דָּם בֵּין מוֹצֶאָה כֶּתֶם, מְטַמְּאוֹת מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב לְמַפְרֵעַ לְטַמֵּא אָדָם וּבְגָדִים; וְכֵן רֵקָן וּמִימֵי רַגְלֵיהֶן, טְמֵאִין לְמַפְרֵעַ. וַאֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל [כיסוי מהודק], מְטַמְּאוֹת אוֹתוֹ לְמַפְרֵעַ; אֲבָל אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַבּוֹעֵל לְמַפְרֵעַ מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בִּלְבַד. וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - הַבּוֹעֵל אוֹתָהּ מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם, טָמֵא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה.

ט. מְעֻבֶּרֶת שֶׁהוֹצִיא הֶעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחְזִירָהּ - אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה. וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת יָד, וְטֻמְאַת מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה לְמַפְרֵעַ כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְטֻמְאַת וִסָּתוֹת, וְטֻמְאַת כְּתָמִים - הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק. לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, אֶלָּא תּוֹלִין; וְכֵן חֵלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאֵלּוּ, תּוֹלִין. אֲבָל הַנַּעֲשִׂים עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה, וְחֵלִין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה [שלא הופרשה מהם חלה] - אֵין מִטַּמְּאִין בְּכָל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן מִדִּבְרֵיהֶם. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל אַחַת מֵאֵלּוּ הַנָּשִׁים, וּמִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן, וְרֵקָן וּמִימֵי רַגְלֵיהֶן, וּבוֹעֵל רוֹאָה כֶּתֶם מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם, וּבוֹעֵל יוֹלֶדֶת מֵאַחַר שֶׁיָּצָא הָאֵבֶר וְחָזַר - כֻּלָּן אֲבוֹת טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

יום שני ט"ו מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק ד

א. אַרְבַּע נָשִׁים שֶׁהֵן דַּיָּן שְׁעָתָן [טמאות רק מכאן ולהבא] וְאֵינָן מִטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ; וְאֵלּוּ הֵן - מְעֻבֶּרֶת, וּמְנִיקָה, וּבְתוּלָה, וּזְקֵנָה. אֵיזוֹ הִיא מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיַּכִּיר עֻבָּרָהּ [- ג' חודשים]. הָיְתָה בְּחֶזְקַת מְעֻבֶּרֶת וְרָאָת דָּם, וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה רוּחַ [- שלפוחית ריקה] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ וָלָד - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ, וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ; רָאָת דָּם, וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר עֻבָּרָהּ - הֲרֵי זוֹ מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ [- מעת לעת], כְּכָל הַנָּשִׁים. אֵיזוֹ הִיא מְנִיקָה? כָּל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַלֵּדָה; אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אוֹ שֶׁגְּמָלַתּוּ, אוֹ נְתָנַתּוּ לִמְנִיקָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֲבָל אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְנִיקָה וְהוֹלֶכֶת - הֲרֵי זוֹ מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ, כְּכָל הַנָּשִׁים. אֵיזוֹ הִיא בְּתוּלָה? כָּל שֶׁלֹּא רָאָת דָּם מִיָּמֶיהָ; בְּתוּלַת דָּמִים אָמְרוּ, לֹא בְּתוּלַת בְּתוּלִים [שלא נבעלה]. כֵּיצַד? אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת וְרָאָת דָּם מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין [- בעילה], אוֹ יָלְדָה וְרָאָת דָּם מֵחֲמַת לִדָּה - עֲדַיִן הִיא בְּתוּלָה לְעִנְיַן טֻמְאָה, וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֵיזוֹ הִיא זְקֵנָה? כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ, וְלֹא רָאָת דָּם. וְאֵיזֶה הוּא סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ? כֹּל שֶׁחַבְרוֹתֶיהָ קוֹרְאִין לָהּ 'זְקֵנָה' בְּפָנֶיהָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. עָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת וְרָאָתָה, וְחָזְרָה וְעָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת

מתוך מהדורת חזק

אַחֵרוֹת אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר וְרָאָת - חֲרֵי הִיא כְּכָל הַנָּשִׁים, וּמִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ.

ב. בְּתוּלָה שֶׁרָאָת דָּם, אֲפִלּוּ שׁוֹפַעַת [שותתת דם] כָּל שִׁבְעָה אוֹ דוֹלֶפֶת [טיפין טיפין] - חֲרֵי זֶה פַּעַם אַחַת; רָאָת דָּם וּפָסַק, וְחָזְרָה וְרָאֲתָה - חֲרֵי זוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים.

ג. תִּינֹקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת [לפני גיל י"ב], וְרָאָת דָּם - פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; רָאָת פַּעַם שְׁלִישִׁית, מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ. עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים [ללא ראיה], וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים, וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים, וְרָאֲתָה - מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ.

ד. תִּינֹקֶת שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת [מגיל י"ב], וְרָאָת - פַּעַם רִאשׁוֹנָה, דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; שְׁנִיָּה, מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ. עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים, וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ.

ה. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה וּבְתוּלָה שֶׁהִגִּיעוּ לִרְאוֹת, שֶׁרָאוּ רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן; רָאוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - מִטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ כְּכָל הַנָּשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְאִם רָאוּ הָרִאשׁוֹנָה בְּאֹנֶס - אַף הַשְּׁנִיָּה, דַּיָּן שְׁעָתָן.

ו. מְעֻבֶּרֶת אוֹ מְנִיקָה שֶׁרָאָת דָּם, וְעָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ רָאָת - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים, וְרָאָת פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית לִרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - מִטַּמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ. הָרוֹאָה דָּם אַחַר דַּם טֹהַר [- דם יולדת עד מ' יום לילדת זכר ופ' לנקיבה] בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. וְכָל שֶׁדַּיָּהּ שְׁעָתָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מִטַּמְּאָה לְמַפְרֵעַ, צְרִיכָה לִהְיוֹת בּוֹדֶקֶת עַצְמָהּ תָּמִיד; וְכָל אִשָּׁה הַמַּרְבָּה לִבְדֹּק, מְשֻׁבַּחַת - חוּץ מִן הַנִּדָּה וְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, שֶׁאֵין הַבְּדִיקָה מוֹעֶלֶת לָהֶן כְּלוּם.

ז. חֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהֶן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בּוֹדְקוֹת עַצְמָן בְּכָל יוֹם בְּשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי טְהָרוֹת שֶׁל עַרְבִית [- שנגעו בהן אתמול], וּבְעַרְבִית, מִפְּנֵי טְהָרוֹת שֶׁל שַׁחֲרִית; וְכָל אוֹכֶלֶת תְּרוּמָה, בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁאוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. וְכָל אִשָּׁה בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹבֶרֶת [- הולכת] לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתָהּ, מִפְּנֵי הַטְּהָרוֹת; אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה עוֹסֶקֶת בִּטְהָרוֹת, אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לְבַעְלָהּ - שֶׁכָּל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן וֶסֶת, בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְבַעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.

ח. חֶזְקַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְפִרְקָן [- זמן ראייתן] - בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, וְאֵין הַנָּשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן. אֲבָל מִשֶּׁהִגִּיעוּ לְפִרְקָן - צְרִיכוֹת בְּדִיקָה, וְנָשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן.

ט. הַחֲרֶשֶׁת, וְהַשּׁוֹטָה, וּמִי שֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתָּהּ כָּאֵלּוּ - אִם יֵשׁ לָהֶן פִּקְחוֹת מְתַקְּנוֹת אוֹתָן [הבודקות ומכינות אותן לטבילה], חֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה.

י. כָּל הַכְּתָמִים הַבָּאִים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל, בְּחֶזְקַת טֻמְאָה; וְהַבָּאִים מִבֵּין הַגּוֹיִם, טְהוֹרִין. וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל, טְהוֹרִין - שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ לְהַשְׁלִיךְ כִּתְמֵיהֶן, אֶלָּא מַצְנִיעִין אוֹתָן; לְפִיכָךְ, כָּל הַכְּתָמִין הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם, טְהוֹרִין - חוּץ מִן הַנִּמְצָאִים בְּחוֹרִים וּסְבִיבוֹת בֵּית הַטֻּמְאוֹת [- מקום מיוחד לנידות]. וְכֵלָן, טֻמְאָתָן בְּסָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

יא. כָּל הַכְּתָמִים הַטְּמֵאִין, מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעָה סַמְמָנִין [לבדוק אולי הם צבע]; וְאַחַר כָּךְ, בֵּין עָבַר הַכֶּתֶם בֵּין לֹא עָבַר, מִטְבִּילוֹ וְטָהוֹר - שֶׁאִם לֹא עָבַר כְּלָל, חֲרֵי הוּא צָבַע; וְאִם עָבַר אוֹ כָּהָה [נחלש], חֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וּמֵאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו הַסַּמְמָנִין, כְּבָר בָּטֵל אַף עַל פִּי שֶׁרִשּׁוּמוֹ נִכָּר. וַאֲפִלּוּ כֶּתֶם שֶׁל דַּם נִדּוּת וַדַּאי - כֵּיוָן שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים, בָּטֵל; וּמַטְבִּילוֹ, וְעוֹשֶׂה עַל גַּבָּיו טְהָרוֹת.

יב. בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ הַכֶּתֶם - מַעֲבִיר עַל כָּל הַבֶּגֶד שִׁבְעָה סַמְמָנִים, וּמַטְבִּילוֹ. אָבְדָה בּוֹ שִׁכְבַת זֶרַע - אִם הָיָה [בגד] חָדָשׁ, בּוֹדְקוֹ בְּמַחַט; וְאִם הָיָה שָׁחוּק [משומש], בּוֹדְקוֹ בַּחַמָּה [בשמש].

יג. בֶּגֶד שֶׁהָיָה עָלָיו כֶּתֶם, וְהִטְבִּילוֹ וְעָשָׂה עַל גַּבָּיו טְהָרוֹת, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עַל הַכֶּתֶם שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים, וְלֹא עָבַר - חֲרֵי זֶה צָבַע, וְהַטְּהָרוֹת שֶׁעָשָׂה טְהוֹרוֹת; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֶרֶת. וְאִם עָבַר הַכֶּתֶם, אוֹ כָּהָה עֵינוֹ [נחלש מראהו] - חֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וְהַטְּהָרוֹת טְמֵאוֹת, שֶׁחֲרֵי הִקְפִּיד עַל הַכֶּתֶם לַהֲסִירוֹ; וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֶרֶת לְטַהֲרוֹ.

יד. כֶּתֶם שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שֵׁשֶׁת סַמְמָנִים, וְלֹא עָבַר, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עָלָיו צַאבּוֹן [- סבון], וְעָבַר - חֲרֵי הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו טְמֵאוֹת; אַף עַל פִּי שֶׁהַצַּאבּוֹן מַעֲבִיר הַצֶּבַע, הוֹאִיל וְלֹא הֶעֱבִיר שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִין, חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת כֶּתֶם, וְשֶׁמָּא אִלּוּ הֶעֱבִיר הַשִּׁבְעִי, הָיָה עוֹבֵר. הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעָה סַמְמָנִים, וְלֹא עָבַר, וְחָזַר וְהֶעֱבִירָן פַּעַם שְׁנִיָּה, וְעָבַר - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו בֵּין תִּכְבֹּסֶת רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, טְהוֹרוֹת; וְכָל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו אַחַר תִּכְבֹּסֶת שְׁנִיָּה, טְמֵאוֹת; הוֹאִיל וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו, וְרוֹצֶה לְהוֹצִיא רִשּׁוּמוֹ - חֲרֵי זֶה טָמֵא, עַד שֶׁיְּבַטְּלוֹ וְיַטְבִּילוֹ. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, שִׁבְעָה הַסַּמְמָנִין שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם מַה הֵם, וְהֵיאַךְ מַעֲבִירִין אוֹתָם.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה, וְיָצָא מִמֶּנָּה דָּם - מְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם, כְּדַם הַנִּדָּה; שֶׁהַמָּקוֹר, מְקוֹמוֹ טָמֵא. אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא הַדָּם אַחַר שֶׁמֵּתָה, וְאֵין כָּאן נִדָּה, הוֹאִיל וּמִמָּקוֹם טָמֵא יָצָא, מְטַמֵּא טֻמְאַת כְּתָמִים. וְאִם הָיָה בּוֹ רְבִיעִית - מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם.

פֶּרֶק ה

א. הַזָּב, וְהַזָּבָה, וְהַנִּדָּה, וְהַיּוֹלֶדֶת - לְעוֹלָם הֵן בְּטֻמְאָתָן, וּמְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים וּמִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב, עַד שֶׁיִּטְבֹּל; אֲפִלּוּ נִתְאַחֲרוּ כַּמָּה שָׁנִים בְּלֹא רְאִיַּת טֻמְאָה, וְלֹא טָבְלוּ - חֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן.

ב. יוֹלֶדֶת שֶׁלֹּא טָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה לְזָכָר, וְאַרְבָּעָה עָשָׂר לְנְקֵבָה - כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר

[עד מ' יום ללידת זכר ופ' לנקבה] - הֲרֵי הוּא כְּדַם הַנִּדּוּת, וּמְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ; לֹא תָּלָה הַכָּתוּב בְּיָמִים בִּלְבַד, אֶלָּא בְּיָמִים וּטְבִילָה.

ג. יוֹלֶדֶת שֶׁיָּרְדָה לִטְבֹל מִטַּמְּאָה לְטָהֳרָה, וְנֶעֱקַר מִמֶּנָּה דָּם בְּיִרִידָתָהּ, וְיָצָא חוּץ לְבֵין הַשִּׁנַּיִם [- מקום מסויים ברחם] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה; וְאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְדָם זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא בִּבְשָׂרָהּ. וְאִם נֶעֱקַר מִמֶּנָּה בְּעַלְיָתָהּ מִן הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַּם טֹהַר, וְהַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְכָל הַדָּם הַמַּבְלִע בָּאֵבָרִים, וּמְשִׁימָה אוֹתוֹ דַּם טֹהַר.

ד. יוֹלֶדֶת שֶׁטָּבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר, וְאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה, אוֹ אַחַר סְפִירַת שִׁבְעַת יְמֵי נִקְיִים אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּזוֹב - הֲרֵי הִיא בְּכָל יְמֵי טֹהַר שֶׁלָּהּ, כְּטָמֵא שֶׁטָּבַל וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. וַהֲרֵי הִיא כִּטְבוּל יוֹם, בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים. וְאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת בְּסוֹף יְמֵי טֹהַר, אֶלָּא בְּמִשְׁלַם הַיָּמִים [- כשימלאו ימי הטוהר] - הֲרֵי הִיא כִּטְבוּל יוֹם שֶׁהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהִיא כִּטְבוּל יוֹם? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר; אֲבָל לְקָדָשִׁים, הֲרֵי הִיא כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה שֶׁעֲדַיִן לֹא טָבַל, אֶלָּא כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּנִדָּה אוֹ בְּטֻמָּא מֵת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת, בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר - אוֹכֶלֶת בְּמַעֲשֵׂר וּפוֹסֶלֶת אֶת הַתְּרוּמָה כִּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם נָפַל מֵרֶקָּהּ וּמִדַּם טָהֳרָתָהּ עַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ; שֶׁמַּשְׁקֶה טְבוּל יוֹם טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וּמְטַמֵּא אֶת הַקֳּדָשִׁים כְּוֶלֶד הַטֻּמְאוֹת, עַד שֶׁתַּשְׁלִים יְמֵי טֹהַר וּתְהִי טְהוֹרָה לַכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהִיא צְרִיכָה טְבִילָה בַּסּוֹף, וְאַחַר כָּךְ תִּגַּע בַּקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת לַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה.

ה. יוֹלֶדֶת שֶׁהִיא מְצֹרַעַת, וְטָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר אוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה - הֲרֵי דַּם טָהֳרָה שֶׁלָּהּ טָמֵא, כְּרֶקָּהּ וּכְמִימֵי רַגְלֶיהָ, וְכֻלָּן כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין; שֶׁכָּל הַטְּמֵאִין, מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּמַשְׁקִין שֶׁהֵן נוֹגְעִין בָּהֶן - חוּץ מִן הַזָּב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהֲרֵי שְׁלִשָׁה מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. זָבָה קְטַנָּה [אשה שראתה זיבה יום או יומיים] שֶׁטָּבְלָה בְּיוֹם הַשִּׁמּוּר שֶׁלָּהּ [יום אחרי הראיה] אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה - הֲרֵי מַגָּעָהּ וּבְעִילָתָהּ תְּלוּיִין [עומדים בספק]: אִם נִגְמַר הַיּוֹם, וְלֹא רָאָת - כָּל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ טָהוֹר, וּבוֹעֲלָהּ טָהוֹר וּפָטוּר; וְאִם רָאָת דָּם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - כָּל טְהָרוֹת שֶׁעָשָׂת טְמֵאוֹת, וְעוֹשֶׂה [מטמאה] מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וּבוֹעֲלָהּ חַיָּב חַטָּאת. טָבְלָה בְּלֵיל הַשִּׁמּוּר קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁלֹּא טָבְלָה, וַעֲדַיִן עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב.

ז. הָרוֹאָה דָּם בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר [של ימי זיבתה], וְטָבְלָה לְעֶרֶב לֵיל שְׁנֵים עָשָׂר - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה.

ח. טָבְלָה בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה - אַף עַל פִּי שֶׁאַסּוּרָה לִשְׁמֹשׁ {עַד} לָעֶרֶב - אִם שִׁמְּשָׁה, בּוֹעֲלָהּ טָהוֹר; וּמִשְׁכָּבָהּ וּמֶרְכָּבָהּ טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁרָאָת דָּם בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר אַחַר הַטְּבִילָה - מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּחִלַּת נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בְּאִסּוּר נִדָּה, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְיוֹם אַחַד עָשָׂר. לְפִיכָךְ, אֵינָהּ צְרִיכָה לִשְׁמֹר יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר, אֶלָּא טוֹבֶלֶת וְעוֹסֶקֶת בִּטְהָרוֹת. אֲבָל הָרוֹאָה דָּם בָּעֲשִׂירִי - טוֹבֶלֶת בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר, וּמְשַׁמֶּרֶת אוֹתוֹ; שֶׁאִם תִּרְאֶה בּוֹ דָּם אַחַר טְבִילָה - נִטְמְאוּ כָּל טְהָרוֹת שֶׁעָשָׂת, וְנִטְמָא בּוֹעֲלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בְּנִדָּה.

ט. זָב וְזָבָה גְּדוֹלָה [זב שראה יומיים וזבה שראתה שלושה] שֶׁטָּבְלוּ בְּיוֹם שִׁבְעִי שֶׁלָּהֶן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - לֹא יִתְעַסְּקוּ בִּטְהָרוֹת עַד לָעֶרֶב; שֶׁמָּא יִרְאוּ טֻמְאָה, וְיִסְתְּרוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה, וְנִמְצְאוּ אוֹתָן הַטְּהָרוֹת טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם עוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב לְמַפְרֵעַ - אֵין מְטַמְּאִין כְּלֵי חֶרֶשׂ בְּהֶסֵּט מֵאַחַר שֶׁטָּבְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ וְרָאוּ טֻמְאָה וְסָתְרוּ הַכֹּל; וְכָל כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁהֵסִיטוּ עַד שֶׁלֹּא רָאוּ, טָהוֹר.

פֶּרֶק ו

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַזָּב וַחֲבֵרָיו מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמֶרְכָּב. וְהַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב אֶחָד הוּא; וְלָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב? שֶׁהַמִּשְׁכָּב - הָרָאוּי לִשְׁכִיבָה, וְהַמּוֹשָׁב - הָרָאוּי לִישִׁיבָה. וּבֵין שֶׁיָּשַׁב עַל הַמִּשְׁכָּב, אוֹ שֶׁשָּׁכַב עַל הַמּוֹשָׁב - טִמְּאָהוּ; לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר בְּכָל מָקוֹם 'מִשְׁכָּב' לְבַד, וְהוּא הַדִּין לְמוֹשָׁב. וְאֵיזֶה הוּא מֶרְכָּב? זֶה הָרָאוּי לִרְכִיבָה, כְּגוֹן מַרְדַּעַת הַחֲמוֹר וְטַפִּיטַן [- שטיח] הַסּוּס.

ב. הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה, מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמְּאִין אָדָם בְּמַשָּׂא. וּמַה בֵּין מִשְׁכָּב לְמֶרְכָּב? שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב - אִם הָיָה אָדָם, וְנָגַע בִּבְגָדִים וּבִשְׂאָר כֵּלִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו [- עדיין נוגע במשכב ומרכב] - הֲרֵי זֶה טְמֵאָן, וְעָשָׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה; וְהַנּוֹגֵעַ בְּמֶרְכָּב - אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים וְלֹא כֵלִים, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּשְׁכָּב אוֹ אֶת הַמֶּרְכָּב - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׂאָר כֵּלִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו. וּמִנַּיִן שֶׁבְּטֻמְאַת מֶרְכָּב חֵלֶק מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ, וּבְמִשְׁכָּב לֹא חֵלֶק? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁכָּב: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ - יְכַבֵּס בְּגָדָיו", וּבְמֶרְכָּב הוּא אוֹמֵר: "וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב - יִטְמָא, וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו - יִטְמָא עַד הָעֶרֶב", וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'יְכַבֵּס בְּגָדָיו'; מְלַמֵּד, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. וְנֶאֱמַר: "וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם - יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - אֶחָד הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב אוֹ הַנּוֹשֵׂא מִשְׁכָּב, מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת, וּמִשְׁכָּבָן וְרֵקָן וּמִימֵי רַגְלֵיהֶן, וְדַם נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת, וְזוֹבוֹ שֶׁל זָב - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אָב. וְאָדָם

שֶׁנָּגַע בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ נְשָׂאוֹ - מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׁאָר כֵּלִים בִּשְׁעַת נְגִיעָתוֹ אוֹ בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא אָדָם, מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם, אֵינוֹ מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל טָמֵא שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה כְּמוֹהוּ; וּמִטַּמֵּא שְׁאָר הַכֵּלִים כִּבְגָדִים, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶשׂ - שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא פֵּרַשׁ. וְכָל טָמֵא שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ "יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - הֲרֵי הוּא עַד שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ, כְּאַחַר שֶׁפֵּרַשׁ; שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם, וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ. לְפִיכָךְ, הַנּוֹגֵעַ בְּמֶרְכָּב, אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ; וְהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב, מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. כָּל הַכֵּלִים שֶׁיִּנָּשְׂאוּ [ימצאו] לְמַעְלָה מִן הַזָּב [אע"פ שאינן נוגעין בו], הֵן הַנִּקְרָאִין 'מַדָּף'. וְהֵן כֻּלָּן כְּכֵלִים שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן - שֶׁהֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וְאֵינָן מְטַמְּאִין לֹא אָדָם וְלֹא כֵלִים; אֲבָל מְטַמְּאִין אֲכָלִין וּמַשְׁקִים, כִּשְׁאָר וַלְדוֹת הַטֻּמְאָה. וְטֻמְאַת מַדָּף, מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן].

ד. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע שֶׁמֵּתוּ - הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב אַחַר מִיתָתָן, כְּשֶׁהָיוּ כְּשֶׁהֵן חַיִּין, עַד שֶׁיִּמּוֹק [ירקב] הַבָּשָׂר; וְטֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף אֶחָד מֵאֵלּוּ, וִידַמּוּ שֶׁמֵּת, וְהוּא עֲדַיִן לֹא מֵת. נִמְצָא מִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן שֶׁלְּאַחַר מִיתָה, אַב טֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים. אֲבָל נָכְרִי שֶׁמֵּת, אֵינוֹ עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהוּא חַי אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ 'טֻמְאַת מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב', אֵינוֹ שֶׁיִּגַּע [בידיו] הַטָּמֵא בַּמִּשְׁכָּב אוֹ בַּמֶּרְכָּב שֶׁיִּנָּשֵׂא עֲלֵיהֶם; אֶלָּא אֲפִלּוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת לְמַעְלָה מִן הַכְּלֵי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, וְנִשָּׂא הַזָּב עַל הָאֲבָנִים מִלְּמַעְלָה - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב, וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אֶלֶף מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְאֶבֶן עַל הָעֶלְיוֹן, וְיָשַׁב אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמְאוּ הַכֹּל. וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ, אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁלְּמַעְלָה [העליון] - אִם נָגַע בּוֹ [- באבן] בִּשְׁעַת שְׁכִיבָתוֹ, כָּל אֶחָד מֵהֶם אַב הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב לְמַטָּה, וְאֶבֶן עַל גַּבָּיו, וְאָכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים וְאָדָם עַל גַּב הָאֶבֶן, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - כֻּלָּן טְמֵאִין, וְרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְאֶחָד כְּלִי אוֹ אֹכֶל אוֹ מַשְׁקֶה אוֹ אָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל אוֹ מַשְׁקֶה אוֹ אָדָם שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל הָאֶבֶן שֶׁעַל גַּבָּיו - הַכֹּל וְלַד הַטֻּמְאָה; וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵלִים, חוּץ מִן הָאָדָם שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב - שֶׁעַד שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו, מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. הָאֲכָלִין וְהַמַּשְׁקִין וְהַכֵּלִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ עֲלֵיהֶן לְמַעְלָה, וְלֹא נָגַע בָּהֶן - כֻּלָּן טְהוֹרִין; אֲבָל אִם הָיָה הָאָדָם לְמַטָּה וְהַזָּב לְמַעְלָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ, הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב, כְּכָל נוֹשֵׂא דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מִן הַזָּב, טָמֵא; בֵּין אָדָם, וּבֵין כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְמִשְׁכָּב וּלְמוֹשָׁב וּלְמֶרְכָּב, בֵּין שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים, בֵּין אֲכָלִין בֵּין מַשְׁקִין - הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכָל שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה מִן הַזָּב, וְלֹא יִגַּע בּוֹ - טָהוֹר; חוּץ מִן הָאָדָם, אוֹ כְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב; אֶלָּא שֶׁהָאָדָם - רִאשׁוֹן, וְהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב - אַב הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שלישי ט"ז מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק ז

א. הַזָּב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב וְאֶת הַמּוֹשָׁב וְהַמֶּרְכָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים - עוֹמֵד, יוֹשֵׁב, שׁוֹכֵב, נִתְלָה, וְנִשְׂעָן. כֵּיצַד? כְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב, אֲפִלּוּ הָיָה תַּחַת הָאֶבֶן - אִם עָמַד אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב עַל הָאֶבֶן, אוֹ יָשַׁב עָלֶיהָ, אוֹ שָׁכַב אוֹ נִשְׁעָן עָלֶיהָ, אוֹ נִתְלָה בָּהּ - הוֹאִיל וְנִתְנַשֵּׂא עַל הַכְּלִי הַזֶּה מִכָּל מָקוֹם, נִטְמָא וְנַעֲשָׂה אָב. וְכָל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'מִדְרָס' בְּכָל מָקוֹם.

ב. וְכֵן הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים - בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ, וּבְמַגָּע, וּבְמַשָּׂא. כֵּיצַד? מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁדָּרַס עָלָיו הַזָּב, וְנִטְמָא בְּמִדְרָסוֹ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ אוֹ הַנּוֹשְׂאוֹ, טָמֵא. וְכֵן הַיּוֹשֵׁב עָלָיו, אוֹ הָעוֹמֵד, אוֹ הַשּׁוֹכֵב, אוֹ הַנִּתְלֶה, אוֹ הַנִּשְׁעָן - אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֶבֶן מַבְדֶּלֶת בֵּין הַטָּהוֹר וּבֵין הַמִּדְרָס, הֲרֵי זֶה נִטְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַיֹּשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב - יִטְמָא". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁמָּקוֹם שֶׁהַזָּב יוֹשֵׁב וּמִטַּמֵּא, אִם יָשַׁב שָׁם הַטָּהוֹר - נִטְמָא; מָה הַזָּב מְטַמֵּא מֶרְכָּב וּמוֹשָׁב שֶׁתַּחַת הָאֶבֶן - אַף הַטָּהוֹר מִתְטַמֵּא מִן הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב שֶׁהוּא מִתַּחַת הָאֶבֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַזָּב שָׁם עַל הַמִּשְׁכָּב. וְאָדָם זֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס - מְטַמֵּא בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו [- עדיין נוגע בהם], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. אֵין הַזָּב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב, עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ עַל הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמּוֹשָׁב אוֹ הַמֶּרְכָּב; וְכֵן הַטָּהוֹר שֶׁדָּרַס עַל מִדְרַס הַזָּב - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמִּדְרָס, עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ עָלָיו. אֲבָל אִם נִשָּׂא מִעוּטוֹ - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. כֵּיצַד? מִקְצַת הַטָּמֵא עַל הַמִּשְׁכָּב, וּמִקְצַת הַטָּהוֹר עַל אוֹתוֹ מִשְׁכָּב - הַמִּשְׁכָּב טָהוֹר, וְהַטָּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עָלָיו טָהוֹר. הַטָּמֵא שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצַת הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב, נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב כֻּלּוֹ וְהַמֶּרְכָּב כֻּלּוֹ; וְכֵן הַטָּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצַת הַמִּדְרָס - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשָּׂא אֶלָּא עַל מִקְצַת הַמּוֹשָׁב.

ד. זָב שֶׁהָיָה מֻטָּל עַל חֲמִשָּׁה סַפְסָלִין שֶׁהֵן מֻנָּחִין לְאָרְכָּן - טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן; הָיוּ מֻנָּחִין לְרָחְבָּן - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן.

וְאִם יָשֵׁן עֲלֵיהֶם - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ טְמֵאִים; שֶׁמָּא נִתְהַפֵּךְ עֲלֵיהֶם, וְנִמְצָא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד. הָיָה מֻטָּל עַל שִׁשָּׁה כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמִשְׁכָּב, שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי רַגְלָיו עַל שְׁנַיִם, וְרֹאשׁוֹ עַל אֶחָד, וְגוּפוֹ עַל אֶחָד - אֵין טָמֵא מִשּׁוּם מִשְׁכָּב אֶלָּא זֶה שֶׁתַּחַת גּוּפוֹ, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עָלָיו; עָמַד עַל שְׁנֵי מִשְׁכָּבוֹת, רַגְלוֹ אַחַת עַל אֶחָד וְרַגְלוֹ שְׁנִיָּה עַל הַשֵּׁנִי - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין.

ה. הָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה, וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֵי הַמִּטָּה - כֻּלָּן טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ.

ו. הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְהֵמָה, וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֶיהָ - כֻּלָּן טְהוֹרוֹת. וּמִפְּנֵי מָה הֵן טְהוֹרוֹת? מִפְּנֵי שֶׁבְּהֵמָה יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ, וְנִמְצֵאת הָרְבִיעִית מְסַיַּעַ, וּמְסַיֵּעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. וְהוֹאִיל וְכָל אַחַת רְאוּיָה לִהְיוֹת מְסַיֵּעַ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אֵיזוֹ יָד וְאֵיזוֹ רֶגֶל הִיא שֶׁלֹּא הָיָה נִשְׁעָן עָלֶיהָ - חֲרֵי לֹא הֶחְזִקָה [בוודאות] טֻמְאָה בְּאַחַת מֵהֶן; לְפִיכָךְ כֻּלָּן טְהוֹרוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה מִשְׁכָּב אֶחָד מֻנָּח תַּחַת שְׁתֵּי יְדֵי הַבְּהֵמָה, אוֹ תַּחַת שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ, אוֹ תַּחַת יָדָהּ וְרַגְלָהּ - חֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁהֲרֵי וַדַּאי נִשָּׂא הַזָּב עַל מִשְׁכָּב זֶה, שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שְׁתַּיִם.

ז. יָשַׁב הַטָּמֵא עַל קוֹרַת בֵּית הַבַּד - הַכֵּלִים שֶׁבָּעֵקֶל [הסל שבו הזיתים נסחטים] טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֵם רְצוּצִים תַּחַת הַקּוֹרָה. אֲבָל אִם יָשַׁב עַל מַכְבֵּשׁ [- מיישר הבגדים] שֶׁל כּוֹבְסִין, חֲרֵי הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת לוּחַ הַמַּכְבֵּשׁ טְהוֹרִים; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָפוּי, וְנִמְצֵאת מִשְׁעֶנֶת הַמַּכְבֵּשׁ עַל רַגְלָיו [של מכבש], לֹא עַל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו - שֶׁאִם יִרְצֶה אָדָם לְהַכְנִיס סַכִּין וְכַיּוֹצֵא בָהּ בֵּין הַכֵּלִים [- בגדים] שֶׁתַּחַת הַמַּכְבֵּשׁ וּבֵין הַמַּכְבֵּשׁ, מַכְנִיס אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָשׁוּר.

ח. זָב שֶׁדָּרַס עַל כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה [- נוצר] לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בּוֹ [בידיו], חֲרֵי זֶה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ [כביכול, ליושב עליו:] 'עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ בִּכְלִי זֶה' [אינו מיועד לישיבה]. כֵּיצַד? כְּפָה סְאָה [- כלי] וְיָשַׁב עָלֶיהָ, כָּפָה עֲרֻבָּה וְיָשַׁב עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁיָּשַׁב עַל פָּרֹכֶת אוֹ עַל קֶלַע [- מפרש] שֶׁל סְפִינָה, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו" - הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה, לֹא שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: 'עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ', מִפְּנֵי שְׁכִלִי זֶה לֹא נַעֲשָׂה לִישִׁיבָה. הָיָה הַכְּלִי מְשַׁמֵּשׁ לִישִׁיבָה, עִם [- בנוסף ל] מְלַאכְתּוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ - חֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; כְּגוֹן הָרְדִיד [צעיף גדול], וְהַחָלוּק, וְהַטַּלִּית, וְהַתֶּרְמִיל [ילקוט], וְהַחֵמֶת - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא נַעֲשָׂה מִתְּחִלָּתוֹ לְמִשְׁכָּב, חֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמִּשְׁכָּב [לשכיבה] עִם [בנוסף ל] מְלַאכְתּוֹ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וּבְהֵלְכוֹת כֵּלִים אֲבָאֵר כָּל הַכֵּלִים הַמִּטַּמְּאִין בְּמִדְרָס, וְכֵלִים שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בְּמִדְרָס, וְאֵיזֶה כְּלִי רָאוּי לִישִׁיבָה, וְאֵיזֶה רָאוּי לִשְׁכִיבָה, וְאֵיזֶה רָאוּי לִרְכִיבָה.

פֶּרֶק ח

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה, שֶׁאִם הֵסִיט [הזיז] הָאָדָם אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, נִטְמָא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא; אֲבָל אִם הֵסִיטָה הַטֻּמְאָה אֶת הָאָדָם, לֹא נִטְמָא.

ב. אֵין בְּכָל אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן, טֻמְאָה שֶׁאִם תָּסִיט אֶת הָאָדָם הַטָּהוֹר אוֹ אֶת הַכְּלִי הַטָּהוֹר, וּתְטַמֵּא אוֹתָן - אֶלָּא הַזָּב אוֹ חֲבֵרָיו בִּלְבַד; וְזוֹ הִיא הַטֻּמְאָה הַיְתֵרָה בַּזָּב, שֶׁלֹּא מָצִינוּ כְּמוֹתוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה - שֶׁאִם הֵסִיט אֶת הַטְּהוֹרִין, טִמְּאָן. כֵּיצַד? הָיְתָה קוֹרָה מֻטֶּלֶת עַל רֹאשׁ הַגָּדֵר, וְאָדָם טָהוֹר אוֹ כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ, עַל קְצָתָהּ, וְהֵנִיד הַזָּב אֶת הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי - הוֹאִיל וְנִתְנַדְנְדוּ מֵחֲמַת הַזָּב, חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּגַע בָּהֶן; וְטִמְּאָן, וַנַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, דֵּין תּוֹרָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָשָׂא הַזָּב אֶת הָאָדָם אוֹ אֶת הַכֵּלִים, שֶׁטִּמְּאָן. וְאֶחָד זָב אוֹ זָבָה וְנִדָּה וְיוֹלֶדֶת בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאָדָם הַטָּהוֹר שֶׁהֵסִיט אֶת הַזָּב, נִטְמָא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב; וְהַזָּב שֶׁהֵסִיט אֶת הַטָּהוֹר, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ - טִמְּאָן, מִפְּנֵי שֶׁנִּדַּת הַזָּב לַאֲחֵרִים כְּאֵלּוּ נָגַע בָּהֶן.

ג. חֹמֶר בְּהֶסֵּט הַזָּב מִמַּגָּעוֹ - שֶׁאִם נָגַע בִּכְלִי חֶרֶשׂ הַמְּקֻף צָמִיד פָּתִיל [- כיסוי מהודק], טָהוֹר; וְאִם הֶסִיטוֹ, טִמְּאָהוּ. וְכֵן כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁהוּא נָבוּב [חלול] כְּכַדּוּר, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה לוֹ פֶּה [פתח], כְּמוֹ לְפָסִין אִירָנִיּוֹת ['מחבתות מחוברות'. כך נראה החרס בתהליך הייצור] - אִם הֶסִיטָן הַזָּב, טִמְּאָן; וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם טְהוֹרוֹת בְּאֹהֶל הַמֵּת, שֶׁהֲרֵי הֵם כִּכְלִי חֶרֶשׂ מְקֻף צָמִיד פָּתִיל שֶׁפִּתְחוֹ סָתוּם. וְכֵן מַחַט שֶׁהָיְתָה בְּלוּעָה בְּתוֹךְ הָעֵץ, וְטַבַּעַת הַבְּלוּעָה בְּתוֹךְ הַלְּבֵנָה, וְהֵסִיט הַזָּב אֶת הָעֵץ אוֹ אֶת הַלְּבֵנָה - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים הַבְּלוּעִין שֶׁבְּתוֹכָן; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. זָב שֶׁהִכְנִיס יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶשׂ - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בּוֹ מִתּוֹכוֹ וְלֹא הֶנִּידוֹ - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁאֵין הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ מְטַמְּאִין לְאֲבָרִים [- באבריהם בלבד].

ה. זָב שֶׁהָיָה קָנֶה אָחוּז בְּתוֹךְ קֶמְטוֹ [- קמט בגופו], וְהֵסִיט בְּקָצֶה הַקָּנֶה אָדָם אוֹ כֵּלִים - חֲרֵי הֵם טְהוֹרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב, וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב הַזֶּה מְדַבֵּר בְּהֶסֵּט הַזָּב, וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה; מַה נְּגִיעָה בְּיָדָיו וְהַדּוֹמֶה לְיָדָיו מִשְּׁאָר גּוּפוֹ הַגָּלוּי אֵצֶל נְגִיעָה, אַף הֶסֵּטוֹ - עַד שֶׁיְּסִיט בַּגָּלוּי שֶׁבְּגוּפוֹ, לֹא שֶׁיְּסִיט בְּבֵית הַסְּתָרִים [- מקומות מוסתרים בגוף]. הָיָה הַקָּנֶה בְּקֶמְטוֹ שֶׁל טָהוֹר, וְהֵסִיט בּוֹ אֶת הַזָּב - נִטְמָא; שֶׁהַמִּסִּיט אֶת הַטֻּמְאָה כְּנוֹשֵׂא אוֹתָהּ; וּכְשֵׁם שֶׁהַנּוֹשֵׂא בְּבֵית הַסְּתָרִים טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה - כָּךְ הַמֵּסִיט בְּבֵית הַסְּתָרִים טָמֵא.

ו. הַזָּב [שנמצא] בְּכַף מֹאזְנַיִם, וּכְלֵי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב כְּנֶגְדּוֹ בְּכַף שְׁנִיָּה - כָּרַע [הכריע] הַזָּב - חֲרֵי הֵם כְּכֵלִים שֶׁנָּגַע בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הֶסִיטָן. כָּרְעוּ הֵם - חֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִשְׁכָּב, וַנַעֲשׂוּ אָב; שֶׁהֲרֵי נָשְׂאוּ הַזָּב,

וּכְאִלּוּ עָמַד עֲלֵיהֶן. הָיָה בְּכַף שְׁנֵיָּה שְׁאָר כֵּלִים, אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין, אוֹ אָדָם - בֵּין שֶׁכָּרְעוּ הֵן בֵּין שֶׁכָּרַע הַזָּב, כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה.

ז. הַזָּב וְהַטָּהוֹר שֶׁיָּשְׁבוּ עַל הַסַּפְסָל אוֹ עַל הַגֶּשֶׁר [גזיר עץ], בִּזְמַן שֶׁהֵן מַחְגִּירִין [- מתנדנדין], אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאֵילָן שֶׁכֹּחוֹ רַע [- חלש], וְהוּא הָאֵילָן שֶׁאֵין בָּעֲבִי עִקָּרוֹ [גזעו] כְּדֵי לָחֹק [לחקוק מדה של -] רֹבַע הַקַּב, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסוֹכָה [- ענף] שֶׁכֹּחָהּ רַע, וְהִיא שֶׁהִנַּחְבָּא בָהּ [כשאוחזה בכף ידו] וְדוֹחֵק [מקפל] אוֹתָהּ תָּזוּז [תתקפל] בּוֹ, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסֶלֶם מִצְרִי [- קטן] שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ שֶׁעָלוּ עַל הַכֶּבֶשׁ [- גשר] וְעַל הַקּוֹרָה וְעַל הַדֶּלֶת [כשהן מוטין], בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִין בְּטִיט - חֲרֵי זֶה טָמֵא מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְנַדְנְדִין בָּהֶן, וּכְאִלּוּ הֵסִיט הַזָּב אֶת הַטָּהוֹר שֶׁעִמּוֹ. אֲבָל אִם יָשְׁבוּ בְּסִפִּינָה גְּדוֹלָה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהָמִיט [- לנוד] בָּאָדָם, אוֹ עַל הַגֶּשֶׁר אוֹ עַל הַסַּפְסָל בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מַחְגִּירִין, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאִילָן וּבְסוֹכָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה, אוֹ בְּסֶלֶם מִצְרִי הַקָּבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ בְּכֶבֶשׁ וּבְקוֹרָה וּבְדֶלֶת שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין בְּטִיט - אֲפִלּוּ עָלוּ מִצַּד אֶחָד, חֲרֵי זֶה טָהוֹר.

ח. זָב וְטָהוֹר שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מְגִיפִין [- סוגרים] אֶת הַדֶּלֶת, אוֹ פּוֹתְחִין - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; הָיָה זֶה מֵגִיף וְזֶה פּוֹתֵחַ - נִטְמָא. הֶעֱלוּ זֶה אֶת זֶה מִן הַבּוֹר - אִם הַטָּמֵא הֶעֱלָה אֶת הַטָּהוֹר שֶׁעִמּוֹ - טִמְּאָהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵסִיטוֹ; וְאִם הַטָּהוֹר הֶעֱלָה אֶת הַטָּמֵא - נִטְמָא בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ.

ט. זָב וְטָהוֹר שֶׁהָיוּ מַפְשִׁילִין [- מותחים] בַּחֲבָלִים - אִם הָיָה זֶה מוֹשֵׁךְ הֵילָךְ, וְזֶה מוֹשֵׁךְ הֵילָךְ - נִטְמָא. הָיוּ אוֹרְגִין, בֵּין בְּעוֹמְדִין בֵּין בְּיוֹשְׁבִין, אוֹ טוֹחֲנִין, אוֹ פּוֹרְקִין מִן הַחֲמוֹר, אוֹ טוֹעֲנִין - בִּזְמַן שֶׁמַּשָּׂאן כָּבֵד, חֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם הָיָה מַשּׂאוֹי קַל, טָהוֹר.

י. טָהוֹר שֶׁהָיָה מַכֶּה אֶת הַזָּב, חֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְזָב שֶׁהִכָּה אֶת הַטָּהוֹר, טִמְּאָהוּ; שֶׁאִם יִמָּשֵׁךְ הַטָּהוֹר, חֲרֵי הַטָּמֵא נוֹפֵל, וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נִשְׂעַן עָלָיו, וּלְפִיכָךְ אַף בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִין.

יא. זָב שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עַל הַטָּהוֹר, אוֹ טָהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עַל הַזָּב - נִטְמָא. כֵּיצַד? אֶצְבָּעוֹ שֶׁל זָב שֶׁהִנִּיחָהּ לְמַעְלָה מִן הַטָּהוֹר, אוֹ טָהוֹר שֶׁהִנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ לְמַעְלָה מִן הַזָּב - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, חֲרֵי זֶה טָמֵא. וְכֵן חִבּוּרֵי הַזָּב [דברים המחוברים לגופו] שֶׁנִּשְׂאוּ עַל הַטָּהוֹר, אוֹ חִבּוּרֵי טָהוֹר שֶׁנִּשְׂאוּ עַל הַזָּב - חֲרֵי זֶה טָמֵא, וּכְאִלּוּ נָשָׂא כָּל אֶחָד מֵהֶם עַצְמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאֵלּוּ הֵם הַחִבּוּרִים - הַשִּׂנַּיִם, וְהַצִּפָּרְנַיִם, וְהַשֵּׂעָר שֶׁלָּהֶן; וְיֵרָאֶה לִי שֶׁטֻּמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן].

פֶּרֶק ט

א. דָּבָר שֶׁהָיָה מְחֻבָּר בָּאָרֶץ, אוֹ מְסֻמָּר בְּמַסְמְרִים - אִם הָיָה כֹּחוֹ יָפֶה וְחָזָק, וְהִקִּישׁ [דפק] עָלָיו הַזָּב, וּבְעֵת שֶׁהִקִּישׁ הֵנִיד כְּלִי אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין מִכֹּחַ הַכָּיָתוֹ, אוֹ שֶׁהִפִּילָן - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְאִם לֹא הָיָה כֹּחוֹ יָפֶה וְחָזָק, אֶלָּא הָיָה מִתְנַדְנֵד, וְהִקִּישׁ עָלָיו הַזָּב, וְהִפִּיל אוֹ הֵנִיד בְּכֹחַ הַכָּיָתוֹ כֵּלִים אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין - חֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין; וּכְאִלּוּ הֶסִיטָן [הזיזם], שֶׁחֲרֵי מִכֹּחוֹ נָפְלוּ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁנָּפַל מִכֹּחַ הֶסֵּטוֹ, טָמֵא; מִכֹּחַ הָרְעָדָה, טָהוֹר. כֵּיצַד? הִקִּישׁ עַל אִילָן אוֹ סוֹכָה [- ענף] שֶׁכֹּחָן רַע, אוֹ עַל סֶלֶם מִצְרִי [- קטן] שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ עַל קוֹרָה וְדֶלֶת וְכֶבֶשׁ [- גשר, והם משופעים] שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִין בְּטִיט, אוֹ שֶׁהִקִּישׁ עַל הַגֶּשֶׁר [יתד] וְעַל הַמַּנְעוּל וְעַל הַמְּשׁוֹט [של ספינה], וּבְשָׁעָה שֶׁהִקִּישׁ הִפִּיל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אוֹ כֵּלִים - אֲפִלּוּ הֵנִידָן, וְלֹא נָפְלוּ - חֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין. אֲבָל אִם הִקִּישׁ עַל אִילָן אוֹ עַל סוֹכָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה, אוֹ עַל סֶלֶם מְסֻמָּר, אוֹ עַל כֶּבֶשׁ אוֹ קוֹרָה אוֹ דֶלֶת הַמְחֻבָּרִין בְּטִיט, אוֹ עַל הַמָּרִישׁ [קורה עבה], אוֹ עַל הַתַּנּוּר, וּבְשָׁעָה שֶׁהִקִּישׁ הֵנִיד כֵּלִים אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין - אֲפִלּוּ הִפִּילָן, חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ.

ב. תַּנּוּר שֶׁהָיְתָה הַפַּת דְּבוּקָה בּוֹ, וְהִקִּישׁ עַל הַתַּנּוּר, וְנָפַל כִּכָּר - אֲפִלּוּ הָיָה תְּרוּמָה, חֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הָיָה חֶרֶשׂ מִן הַתַّנּוּר מְדֻבָּק בַּכִּכָּר שֶׁנָּפַל - אֲפִלּוּ הָיָה חֵלִין, חֲרֵי זֶה טָמֵא.

ג. אֵין הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב מְטַמֵּא כֵּלִים אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין, אֶלָּא בְּמַגָּע בִּלְבַד; אֲבָל אִם הָיוּ כֵּלִים אוֹ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס, אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּדְרָס לְמַעְלָה מֵהֶם - אֲפִלּוּ לֹא הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם אֶלָּא נְיָר - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בָּהֶם, חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְכֵן אִם הֵסִיט הַמִּשְׁכָּב אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין, חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין.

ד. הַזָּב וְהַטָּהוֹר שֶׁיָּשְׁבוּ בַּסְּפִינָה הַקְּטַנָּה הַיְכוֹלָה לְהָמִיט [- לנוד] בָּאָדָם אֶחָד, אוֹ בְּאַסְדָּא [- רפסודה], אוֹ שֶׁרָכְבוּ עַל גַּבֵּי בְהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּגְדֵיהֶן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה, חֲרֵי בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִים מִדְּרָס; וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק, שֶׁמָּא דָּרַס הַזָּב עֲלֵיהֶן. וְכֵן נִדָּה שֶׁיָּשְׁבָה עִם הַטְּהוֹרָה בְּמִטָּה - בְּגָדֶיהָ טְמֵאִין מִדְּרָס, חוּץ מִכֹּפַח [- כיפה] שֶׁבְּרֹאשָׁהּ; וְכֵן הַבְּגָדִים שֶׁבְּרֹאשׁ הַגֵּס [- תורן] שֶׁבַּסְּפִינָה, טְהוֹרִין.

ה. הַנִּדְחָק בְּרֵחַיִם [- מקום הטחינה] שֶׁהַגּוֹי בְּתוֹכָן, אוֹ זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - חֲרֵי בְּגָדָיו טְמֵאִין מִדְּרָס. בְּאֵיזוֹ רֵחַיִם אָמְרוּ? בְּרֵחַיִם שֶׁמְּנַדְנְדִין אֶת הַקַּרְקַע, עַד שֶׁעוֹקְרִין אֶת הָעוֹמֵד כָּאן וְדוֹחֲפִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ. וְדָבָר בָּרוּר הוּא שֶׁטֻּמְאָה זוֹ בְּסָפֵק - שֶׁמָּא נֶעֱקַר הַטֻּמְאָה, וְדָרַס עַל בִּגְדֵי הַטָּהוֹר.

יום רביעי י"ז מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק י

א. עַם הָאָרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּא, וְיֶשְׁנוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת - חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת טָמֵא, וּבְגָדָיו [נחשבים] מִדְּרָס לִטְהָרוֹת. וְאִם נָגְעוּ בְּגָדָיו בָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין, חֲרֵי הֵן טְמֵאִין; וְאִם נָגַע בִּכְלֵי חֶרֶשׂ מֵאֲוִירוֹ, חֲרֵי זֶה טִמְּאָהוּ. וְשׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה עַל מַגָּעָן, אַף עַל פִּי שֶׁטֻּמְאָתָן בְּסָפֵק. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַטְּהָרוֹת, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּקִיאִין בִּדְקְדּוּקֵי טֻמְאוֹת וּטְהָרוֹת; וּלְעוֹלָם הוּא בְּחֶזְקַת טָמֵא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל

הַטְּהָרוֹת עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת [החמרות של "חברים", תלמידי חכמים]. וּמַה הֵן דִּבְרֵי חֲבֵרוּת שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו? שֶׁיְּזַהֵר בְּטֻמְאוֹת שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא בָּהֶן, וּבִטְהָרוֹת שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אוֹתָן, וְיִזָּהֵר בִּנְטִילַת יָדַיִם, וּבְטָהֳרַת הַיָּדַיִם; וְשֶׁלֹּא יִקַּח מֵעַם הָאָרֶץ לַח, וְלֹא יִתְאָרַח אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, וְלֹא יְאָרְחוֹ אֶצְלוֹ בִּכְסוּתוֹ [מעילו].

ב. הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת חוּץ מִדָּבָר אֶחָד מֵהֶן, אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג [מנהג חברות] בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְלַמְּדִין אוֹתוֹ עִסְקֵי טַמְּאָה וְטָהֳרָה; וְאִם לֹא רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג בְּצִנְעָה בְּבֵיתוֹ - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לְטָהֳרַת הַיָּדַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לִטְהָרוֹת. וְאִם אָמַר: 'אֵינִי מְקַבֵּל אֶלָּא לְטָהֳרַת יָדַיִם', מְקַבְּלִין אוֹתוֹ; קִבֵּל לִטְהָרוֹת וְלֹא קִבֵּל לַיָּדַיִם, אַף לִטְהָרוֹת אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. כְּשֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, עַד שֶׁיִּלְמַד וְיִהְיֶה רָגִיל בִּטְהָרוֹת. וְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִשֶּׁקִּבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת - הֲרֵי בְּגָדָיו טְהוֹרִין, וְכָל אֲכָלָיו וּמַשְׁקָיו טְהוֹרִין, וְנֶאֱמָן עַל כָּל הַטְּהָרוֹת כְּשְׁאָר הַחֲבֵרִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תַּלְמִיד חֲכָמִים.

ג. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - הֲרֵי הֵם בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, וְנֶאֱמָנִין, וְאֵינָן צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת; אֲבָל מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נָהֲגוּ כֹּהֲנִים סִלְסוּל בְּעַצְמָן - שֶׁלֹּא יִהְיוּ מוֹסְרִין טְהָרוֹת אֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חֲכָמִים, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת.

ד. זָקֵן [תלמיד חכם] יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַבֵּל, שֶׁכְּבָר קִבֵּל מִשָּׁעָה שֶׁיָּשַׁב.

ה. הַמְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים; וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, אֵין צְרִיכִין לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַמְּדָן, וּמַרְגִּילָן בְּדֶרֶךְ טָהֳרָה. וְאִשֶּׁת חָבֵר וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו, הֲרֵי הֵן כְּחָבֵר; וְחָבֵר שֶׁמֵּת - אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּחֶזְקַת חֲבֵרִים, עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ.

ו. אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ, אוֹ בִּתּוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבִתְחִלָּה; אֲבָל אִשֶּׁת חָבֵר, אוֹ בִּתּוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְעַם הָאָרֶץ - אֵין צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבִתְחִלָּה.

ז. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, וְהָיוּ לוֹ טְהָרוֹת כְּשֶׁהָיָה עַם הָאָרֶץ, וְאָמַר: 'אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ' - בִּזְמַן שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בָּהֶן אֲחֵרִים, הֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם; וְאִם הוּא בְּעַצְמוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לוֹ, וַאֲסוּרוֹת לְכָל אָדָם. וְנִשְׁאָל הֶחָבֵר עַל טָהֳרוֹתָיו, וּמוֹרֶה בָּהֶן טָהֳרָה לְעַצְמוֹ; וְאֵין חוֹשְׁדִין אוֹתוֹ בְּכָךְ.

ח. חָבֵר שֶׁנַּעֲשָׂה גַּבַּאי [- גובה מיסים] לַמֶּלֶךְ, אוֹ מוֹכֵס, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - דּוֹחִין אוֹתוֹ מֵחֲבֵרוּתוֹ; פֵּרֵשׁ מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְצָרִיךְ לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבִתְחִלָּה.

ט. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, וְנֶחְשַׁד לְדָבָר אֶחָד [בדיני טומאה] - אֵינוֹ חָשׁוּד אֶלָּא עַל אוֹתוֹ דָּבָר. וְכָל הֶחָשׁוּד לְחָמוּר, נֶחְשָׁד לְקַל; וְהַנֶּחְשָׁד לְקַל, לֹא נֶחְשַׁד לְחָמוּר.

י. חָבֵר הַנֶּחְשָׁד עַל הַטְּהָרוֹת, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אֳכָלִין טְמֵאִין בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן טְהוֹרִין - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְעוֹלָם, עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה.

יא. הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית אוֹ עַל הַתְּרוּמָה, שֶׁמְּכָרָן לְשֵׁם חֻלִּין - הֲרֵי זֶה חָשׁוּד עַל הַטְּהָרוֹת; שֶׁהֶחָשׁוּד עַל דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה, הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְהָאֳכָלִין הַטְּמֵאִין, אֵין מְטַמְּאִין אֲחֵרִים אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - נֶאֱמָן לְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים, וְלָדוּן בּוֹ [להיות דיין] לַאֲחֵרִים; חֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ אֲחֵרִים.

פֶּרֶק יא

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת פָּרַת חַטָּאת [- פרה אדומה]; מִפְּנֵי חֲמִרָתָהּ, אֵין מְזַלְזְלִין בָּהּ. וְכֵן נֶאֱמָנִין הֵן עַל טָהֳרַת יַיִן וְשֶׁמֶן שֶׁל נְסָכִים - אִם אָמְרוּ 'טָהוֹר הוּא', הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה; מִפְּנֵי חֲמִרָתוֹ, נִזְהָרִין בּוֹ. וְכֵן נֶאֱמָנִין הֵן עַל הַתְּרוּמָה בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים [- בעונת פתיחתם] - מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעָם מִטַּהֲרִין עַצְמָם וּכְלֵיהֶם, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת יֵינָם וְשַׁמְּנָם בְּטָהֳרָה. עָבְרוּ הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים, אֵינָם נֶאֱמָנִין;

ב. אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁהֵבִיא לוֹ עַם הָאָרֶץ חָבִית יַיִן אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה - לֹא יְקַבְּלֶנָּה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. הִנִּיחָהּ עַם הָאָרֶץ אֶצְלוֹ עַד גַּת הַבָּאָה, וְהֶבִיאָהּ לוֹ - יְקַבְּלֶנָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִיא מִשֶּׁל אֶשְׁתָּקֵד; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים.

ג. עַם הָאָרֶץ שֶׁנָּעַל בֵּית בַּדּוֹ אוֹ גִּתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁגָּמְרוּ הָעָם לִדְרוֹךְ, וְהוֹלִיךְ אֶת הַמַּפְתֵּחַ מִיָּד לַכֹּהֵן - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה כַּמָּה יָמִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ הַגִּתּוֹת - הֲרֵי הַכֹּהֵן בָּא וּפוֹתֵחַ בְּפָנָיו, וּמַטְבִּילוֹ [את עם הארץ] וְדוֹרֵךְ, וְנוֹטֵל תְּרוּמָה בְּטָהֳרָה; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן - לֹא יִטֹּל תְּרוּמָה מֵעַם הָאָרֶץ אֶלָּא זֵיתִים אוֹ עֲנָבִים שֶׁאֵינָן מֻכְשָׁרִין, שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

ד. הֵבִיא לוֹ עַם הָאָרֶץ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, וְאָמַר: 'בְּתוֹכָהּ קֹדֶשׁ', אֲפִלּוּ רְבִיעִית - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ, נֶאֱמָן עַל הַכֹּל. אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים, שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִין עַל הַתְּרוּמָה - אֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַכְּלִי הֲרֵיקָן, לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לִתְרוּמָה; וְכֵן אֵינָן נֶאֱמָנִין לְעוֹלָם עַל כְּלִי רֵיקָם, לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ.

ה. כְּלִי שֶׁהָיָה בְּתוֹכוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן, וְרָאִינוּ עַם הָאָרֶץ יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ נְסָכִים - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן עַל טָהֳרַת הַכְּלִי, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם לַגִּתּוֹת וְלַבַּדִּים בְּשִׁבְעִים יוֹם; אֲבָל קֹדֶם לְשִׁבְעִים, אֵינָן נֶאֱמָנִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בִּירוּשָׁלַיִם, נֶאֱמָנִין עַל כְּלִי חֶרֶשׂ הֲרֵיקָן לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ לְעוֹלָם; בֵּין כֵּלִים דַּקִּים בֵּין כֵּלִים גַּסִּים, בֵּין שֶׁהָיוּ הַכֵּלִים רֵיקָנִים בֵּין שֶׁהָיוּ מְלֵאִים - הֲרֵי הוּא נֶאֱמָן

עַל הַכְּלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְמֵאִין; אֲפִלּוּ הָיָה בִּגְדוֹ שֶׁהוּא מִדְרָס בְּתוֹךְ הַכְּלִי, הֲרֵי הַכְּלִי בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְקַדֵּשׁ. וּמִפְּנֵי מָה הֻקְּלוּ בָּהֶם? מִפְּנֵי שֶׁאֵין עוֹשִׂין כִּבְשׁוֹנוֹת [לייצור כלי חרס] בִּירוּשָׁלַיִם.

ו. מִן הַמּוֹדָעִית [- מודיעין] וְלִפְנִים [- כלפי ירושלים], נֶאֱמָנִין עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ; וּמִן הַמּוֹדָעִית וְלַחוּץ, אֵינָן נֶאֱמָנִין; הַמּוֹדָעִית עַצְמָהּ, פְּעָמִים כְּלִפְנִים וּפְעָמִים כְּלַחוּץ. כֵּיצַד? הָיָה חָבֵר נִכְנָס, וְעַם הָאָרֶץ יוֹצֵא וּכְלֵי חֶרֶשׂ בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן בְּמוֹדָעִית לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ; הָיוּ שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין אוֹ שְׁנֵיהֶם יוֹצְאִין - אֵינוֹ נֶאֱמָן, עַד שֶׁיִּהְיוּ לִפְנִים מִן הַמּוֹדָעִית.

ז. קֶדֶר [מוכר קדירות] שֶׁהֵבִיא קְדֵרוֹת, וְהִנִּיחָן לִפְנִים מִן הַמּוֹדָעִית, וּבָאוּ הַלּוֹקְחִין, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם שֶׁהֵן טְהוֹרוֹת, וְלָקַח קְדֵרָה וְנִכְנַס בָּהּ - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לָקַח קְדֵרָה, וְיָצָא בָּהּ חוּץ לְמוֹדָעִית - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, בֵּין לִתְרוּמָה בֵּין לְקֹדֶשׁ; אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הֵן הַקְּדֵרוֹת, וְהוּא הַקֶּדֶר עַצְמוֹ - אֵינוֹ נֶאֱמָן אֶלָּא לִפְנִים מִן הַמּוֹדָעִית.

ח. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי חֶרֶשׂ מִן הַכִּבְשָׁן בְּכָל מָקוֹם - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לִתְרוּמָה, וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא נָגַע בָּהֶן עַם הָאָרֶץ'; וַאֲפִלּוּ לָקַח מִן הַסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן [שורה הראשונה], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכִּבְשָׁן פָּתוּחַ וּכְבָר נִלְקַח חֶצְיוֹ; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל כֵּלִים שֶׁבַּכִּבְשָׁן.

ט. טֻמְאַת עַמֵּי הָאָרֶץ בָּרֶגֶל [משלושת הרגלים], כְּטָהֳרָה הִיא חֲשׁוּבָה - שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים [נחשבים תלמידי חכמים] בָּרֶגֶל, וּכְלֵיהֶם כֻּלָּם וְאָכְלֵיהֶם וּמַשְׁקֵיהֶם טְהוֹרִים בָּרֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל מְטַהֲרִין עַצְמָם וְעוֹלִים לָרֶגֶל. לְפִיכָךְ הֵם נֶאֱמָנִים בְּכָל יְמוֹת הָרֶגֶל, בֵּין עַל הַקֹּדֶשׁ בֵּין עַל הַתְּרוּמָה; וּמִשֶּׁעָבַר הָרֶגֶל, חוֹזְרִין לְטֻמְאָתָן.

י. הַפּוֹתֵחַ חָבִיתוֹ וְהַמַּתְחִיל בְּעִסָּתוֹ בָּרֶגֶל [ומוכר מהם], וְעָבַר הָרֶגֶל - הֲרֵי שְׁאָר הֶחָבִית וּשְׁאָר הָעִסָּה בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נָגְעוּ בָהּ עַמֵּי הָאָרֶץ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא כְּחָבֵר, אֵינָהּ טְהוֹרָה אֶלָּא בִּימֵי הָרֶגֶל בִּלְבַד.

יא. אַחַר הָרֶגֶל, בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, הָיוּ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן עַמֵּי הָאָרֶץ בָּרֶגֶל בְּשִׁעַת הֶחָג. וּלְפִיכָךְ הָיוּ אוֹמְרִין: 'הִזָּהֲרוּ שֶׁלֹּא תִגְּעוּ בַּשֵּׁלְחָן', בְּשָׁעָה שֶׁמַּרְאִין אוֹתוֹ לְעוֹלֵי רְגָלִים; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה טָמֵא בְּמַגָּעָן אַחַר הָרֶגֶל, וְנִמְצָא צָרִיךְ טְבִילָה וְהַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ [שקיעת החמה], וְנֶאֱמַר בְּלֶחֶם הַפָּנִים: "לְפָנַי תָּמִיד". וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִים טְבִילָה וְהַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ, חוּץ מִמִּזְבַּח הַזָّהָב וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת - מִפְּנֵי שֶׁצִּפּוּיֵיהֶם כִּבְטֵלִין לְגַבֵּיהֶם.

יב. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: 'טָהוֹר אֲנִי מִטֻּמְאַת מֵת', אוֹ שֶׁאָמַר: 'כְּלִי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת' - נֶאֱמָן, וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם טֻמְאַת עַם הָאָרֶץ בִּלְבַד; וְצָרִיךְ הַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַזָּיָה [ממי פרה אדומה]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁאֲלוּ וְאָמַר 'טָהוֹר הוּא'. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ כְּלִי סְתָם מֵרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא טְמֵא מֵת הוּא, וּמַזִּין עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי כְּכָל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּטֻמְאַת הַסַּפֵּקוֹת.

פֶּרֶק יב

א. הַמַּפְקִיד כֵּלִים אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁנָּתַן כְּלִי לְאֻמָּן עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים טְמֵא מֵת, וּטְמֵאִין מִדְרָס [כמדרס הזב]. וְאִם מַכִּירוֹ שֶׁהוּא אוֹכֵל בִּתְרוּמָה - טְהוֹרִים מִטֻּמְאַת מֵת, אֲבָל טְמֵאִים מִדְרָס; מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ נִדָּה יוֹשֶׁבֶת עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין נִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת בְּבָתֵּי עַמֵּי הָאָרֶץ.

ב. הַמַּנִּיחַ כֵּלָיו בִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ, וְאָמַר לוֹ: 'שְׁמֹר לִי אֶת אֵלּוּ' - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין מִדְרָס, וּטְהוֹרִין מִטֻּמְאַת מֵת; הִנִּיחָן עַל כְּתֵפוֹ - טְמֵאִין מִדְרָס וּטְמֵא מֵת. שָׁכַח כֵּלָיו בְּבֵית הַכְּנֶסֶת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, שֶׁאֵינָהּ רְשׁוּת עַם הָאָרֶץ גְּמוּרָה. הִנִּיחַ כֵּלָיו בַּמֶּרְחָץ, וּמְצָאָן כְּמוֹת שֶׁהֵן - טְהוֹרִין; וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כֵן. הִנִּיחַ גִּתּוֹ וּבוֹרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנַס לָעִיר, וּבָא וּמְצָא עַם הָאָרֶץ בְּצִדּוֹ [לידו] - טְהוֹרִין; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת שֶׁיִּכָּנֵס.

ג. הַמּוֹסֵר מַפְתֵּחַ בֵּיתוֹ לְעַם הָאָרֶץ - כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׁמִירַת הַמַּפְתֵּחַ.

ד. הַמַּנִּיחַ כֵּלָיו בַּחֲלוֹנוֹת [תאים] שֶׁבַּמֶּרְחָץ, וְנָעַל עֲלֵיהֶם - אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הַמַּפְתֵּחַ לְעַם הָאָרֶץ, כֵּלָיו טְהוֹרִין; וְכֵן אִם חָתַם עַל הַחַלּוֹן, אוֹ עָשָׂה לוֹ סִימָן - אֲפִלּוּ מָצָא הַחוֹתָם מְקֻלְקָל, הֲרֵי כֵּלָיו טְהוֹרִין.

ה. הַמַּנִּיחַ עַם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְשָׁמְרוֹ, וְיָשַׁב הוּא [בעל הבית] מֵרָחוֹק - בִּזְמַן שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִין וְאֶת הַיּוֹצְאִין - הֲרֵי כֹּל שֶׁבַּבַּיִת מִן הָאֳכָלִין וּמִן הַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶשׂ שֶׁאֵינוֹ מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל [- כיסוי מהודק], טְמֵאִין; אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמֶּרְכָּבוֹת [- משכב ומרכב] וּכְלֵי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל, טְהוֹרִין. וְאִם אֵינוֹ רוֹאֶה, לֹא אֶת הַנִּכְנָסִין וְלֹא אֶת הַיּוֹצְאִין - כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא; אֲפִלּוּ הָיָה [השומר] כָּפוּת אוֹ כְּרוּת יָדַיִם וְרַגְלַיִם - הַכֹּל טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ.

ו. חָבֵר שֶׁאָמַר לְעַם הָאָרֶץ: 'שְׁמֹר לִי פָּרָה זוֹ שֶׁלֹּא תִכָּנֵס לַבַּיִת, אוֹ שֶׁלֹּא תִשַּׁבֵּר הַכֵּלִים' - הֲרֵי הַבַּיִת וְהַכֵּלִים טְהוֹרִים; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׁמִירַת הַפָּרָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'שְׁמֹר לִי בַּיִת זֶה שֶׁלֹּא תִכָּנֵס בּוֹ הַפָּרָה, וְכֵלִים אֵלּוּ שֶׁלֹּא תִשַּׁבְּרֵם' - הֲרֵי הֵם טְמֵאִין.

ז. חָבֵר שֶׁהָיָה יָשֵׁן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, וְהָיוּ כֵּלָיו [- בגדיו] מְקֻפָּלִין וּמֻנָּחִין תַּחַת רֹאשׁוֹ, וְסַנְדָּלָיו וְחָבִיתוֹ לְפָנָיו - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין; מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת שְׁמִירַת בַּעֲלֵיהֶם, וְלֹא יִגַּע בָּהֶם עַם הָאָרֶץ - שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: 'עַתָּה יֵעוֹר וְיַבִּיט בִּי'.

ח. עַם הָאָרֶץ שֶׁשָּׁאַל מֵחָבֵר מִטָּה שֶׁיִּישַׁן עָלֶיהָ, וְיָשַׁן עָלֶיהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חָבֵר - אֵין טָמֵא אֶלָּא אוֹתָהּ הַמִּטָּה, וְעַד מָקוֹם שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ מֵאוֹתָהּ הַמִּטָּה וְלִגַּע.

ט. הַמַּנִּיחַ עַם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא, וְהִנִּיחוֹ עֵר וּמְצָאוֹ עֵר, אוֹ יָשֵׁן וּמְצָאוֹ יָשֵׁן, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עֵר וּמְצָאוֹ יָשֵׁן - כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר; הִנִּיחוֹ יָשֵׁן וּמְצָאוֹ עֵר - כָּל מָקוֹם הַקָּרוֹב מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע בּוֹ, טָמֵא. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֻמָּנִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין טָמֵא, אֶלָּא עַד מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לִפְשֹׁט אֶת יְדֵיהֶם וְלִגַּע; וְאֵין אוֹמְרִים: 'שֶׁמָּא עָלוּ עַל גַּבֵּי כִּסֵּא אוֹ סֻלָּם, וְנָגְעוּ בְּכֵלִים אוֹ אֳכָלִין הַתְּלוּיִין לְמַעְלָה בַּכֹּתֶל'.

י. אִשָּׁה חָבֵר שֶׁהִנִּיחָה לְאִשָּׁה עַם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ - אֲפִלּוּ פְּסִקָּה הָרֵחַיִם [- עשתה הפסקה], וַאֲפִלּוּ הָיוּ שְׁתַּיִם - אֵין טָמֵא, אֶלָּא מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לִפְשֹׁט אֶת יְדֵיהֶן וְלִגַּע. וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא הָאַחַת טוֹחֶנֶת, וְהַשְּׁנִיָּה בָּלְשָׁה כֹּל שֶׁבַּבַּיִת, וְשֶׁמָּא נִתְלָת [- טיפסה] וְעָלַת בַּמְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהוֹת'.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לְהוֹצִיא פַּת לְעָנִי, יָצָאת וּמְצָאַתּוּ עוֹמֵד בְּצַד כִּכָּרוֹת - אֲפִלּוּ הָיוּ תְּרוּמָה, הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת; שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ לִגַּע שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁיָּצְאָה וּמְצָאָה אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ חוֹתָה בְּגֶחָלִים מִתַּחַת הַקְּדֵרָה, הֲרֵי הַקְּדֵרָה טְהוֹרָה.

יב. גַּבָּאֵי מַלְכוּת [- גובי מס] שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת לְמַשְׁכֹּן, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא; אִם יֵשׁ עִמָּהֶם גּוֹי, נֶאֱמָנִין לוֹמַר: 'לֹא נָגַעְנוּ' - מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת הַגּוֹי עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁנִּכְנְסוּ, אוֹ שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן בְּיָדָם. אֲבָל אִם אָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: 'נִכְנַסְנוּ, אֲבָל לֹא נָגַעְנוּ' - נֶאֱמָנִין; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר, הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר.

יג. הַגַּנָּבִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם רַגְלֵי הַגַּנָּבִים; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְפַחֲדִין מִלִּבְלֹשׁ, אֶלָּא דָּבָר שֶׁנּוֹטְלִין. וּמַה הֵן מְטַמְּאִין בְּמָקוֹם הֲלִיכָתָן? הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין, וּכְלֵי חֶרֶשׂ הַפְּתוּחִים. אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמֶּרְכָּבוֹת וּכְלֵי חֶרֶשׂ הַמְּקֻפִּין צָמִיד פָּתִיל, טְהוֹרִין; וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן גּוֹי אוֹ אִשָּׁה, הַכֹּל טָמֵא.

יד. הַגַּבָּאִים וְהַגַּנָּבִים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהֶחְזִירוּ מֵעַצְמָן, לֹא מִחֲמַת יִרְאָה, וְאָמְרוּ: 'לֹא נָגַעְנוּ בְּכָל מַה שֶׁהָיָה בַּבַּיִת כְּשֶׁנִּכְנַסְנוּ' - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, אֲפִלּוּ עַל מְקוֹם רַגְלֵיהֶן.

טו. הַמַּנִּיחַ אֶת בֵּיתוֹ פָּתוּחַ וּמְצָאוֹ פָּתוּחַ, אוֹ שֶׁמְּצָאוֹ נָעוּל, אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ נָעוּל וּמְצָאוֹ פָּתוּחַ וְלֹא נִגְנַב מִמֶּנּוּ כְּלוּם - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'הַגַּנָּבִים פְּתָחוּהוּ וְנִמְלְכוּ, וְהָלְכוּ לָהֶם וְלֹא נִכְנְסוּ'.

טז. קַרְדֹּם [- גרזן] שֶׁאָבַד בַּבַּיִת, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ בִּזְוִית זוֹ וּבָא וּמְצָאוֹ בִּזְוִית אַחֶרֶת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'אָדָם טָמֵא נִכְנַס לְכָאן וּנְטָלוֹ'.

יז. הַדֶּר עִם עַם הָאָרֶץ בְּחָצֵר, וְשָׁכַח כֵּלִים בֶּחָצֵר - אֲפִלּוּ חָבִיּוֹת מֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל, אוֹ תַּנּוּר מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין; עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לַתַּנּוּר מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ.

יח. חָבֵר שֶׁהָיְתָה לוֹ מְחִיצָה אוֹ סֵכָּה לִפְנֵי פִּתְחוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְחִיצָה אוֹ סֵכָּה לְעַם הָאָרֶץ לִפְנֵי פִּתְחוֹ שֶׁל חָבֵר - כֵּלִים שֶׁבַּסֵּכָּה אוֹ כֵּלִים שֶׁבַּמְּחִיצָה טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְעַם הָאָרֶץ בְּסֵכָּה זוֹ אוֹ בִּמְחִיצָה זוֹ רְשׁוּת [להלך בה].

יט. חָבֵר שֶׁהָיָה גַּגּוֹ לְמַעְלָה מִגַּגּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה שׁוֹטֵחַ שָׁם כֵּלִים וּמַנִּיחַ טְהָרוֹת, וְהֵן בְּחֶזְקָתָן; וְאַף עַל פִּי שֶׁעַם הָאָרֶץ אוֹ גּוֹי יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם טֻמְאָה וְלֹא מִשּׁוּם יַיִן נֶסֶךְ. הָיוּ הַגַּגּוֹת זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה גַּגּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ לְמַעְלָה, וְשָׁטַח הֶחָבֵר כֵּלִים אוֹ שֶׁהִנִּיחַ טְהָרוֹת בְּגַגּוֹ - הֲרֵי כָּל מָקוֹם שֶׁיָּכוֹל עַם הָאָרֶץ לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע, בְּחֶזְקַת טֻמְאָה.

כ. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, הַפְּנִימִית שֶׁל חָבֵר וְהַחִיצוֹנָה שֶׁל עַם הָאָרֶץ - חָבֵר מַנִּיחַ שָׁם כֵּלִים וְשׁוֹטֵחַ שָׁם פֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיַּד עַם הָאָרֶץ מַגַּעַת לְשָׁם; מִפְּנֵי שֶׁנִּתְפָּשׁ עָלָיו כְּגַנָּב.

כא. חָצֵר הַחֲלוּקָה בִּפְסִיפָס [מחיצה נמוכה], וְחָבֵר בְּצַד זֶה וְעַם הָאָרֶץ בְּצַד זֶה - טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיַּד עַם הָאָרֶץ מַגַּעַת; מִפְּנֵי שֶׁהֵם בִּרְשׁוּת הֶחָבֵר.

כב. חָבֵר שֶׁנָּפַל דָּלְיוֹ [- דלי] לְתוֹךְ בּוֹרוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, וְהָלַךְ לְהָבִיא בַּמֶּה יַעֲלֶנּוּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא; מִפְּנֵי שֶׁהֲנַח בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ שָׁעָה אַחַת.

כג. אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חָבֵר לְהוֹצִיא בְּנוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹ בְּהֶמְתּוֹ [של החבר] - כָּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנְסָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. קַדֵּר [מוכר קדירות] חָבֵר שֶׁהִנִּיחַ קְדֵרוֹתָיו שֶׁמּוֹכֵר, וְיָרַד לִשְׁתּוֹת - הֲרֵי הַפְּנִימִיּוֹת טְהוֹרוֹת, וְהַחִיצוֹנוֹת טְמֵאוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחָן סָמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים נוֹגְעִים בַּחִיצוֹנוֹת בִּשְׁעַת הֲלִיכָה. הָיוּ רְחוֹקוֹת מִרְשׁוּת הָרַבִּים אִם הָיוּ כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ בְּיָדוֹ, הַכֹּל טְמֵאוֹת; מִפְּנֵי שֶׁכֵּלָיו מוֹכִיחִין שֶׁהֲנִחוּ לִמְכֹּר, וְיַד הַכֹּל מְמַשְׁמֶשֶׁת בָּהֶן. וְאִם אֵין כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ בְּיָדוֹ, הַכֹּל טְהוֹרוֹת - חֶזְקָתָן שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶם אָדָם. חָבֵר שֶׁהִנִּיחַ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין עַל פֶּתַח חֲנוּתוֹ, וְנִכְנַס - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבְרִים מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶם.

יום חמישי י"ח מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק יג

א. כֹּהֵן שֶׁטָּהֵר כֵּלָיו לְגַת זוֹ, וְהִנִּיחָן לַגַּת הַבָּאָה - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקָתָן; שֶׁאֵין עַמֵּי הָאָרֶץ נוֹגְעִין בְּכֵלָיו שֶׁל כֹּהֵן זֶה שֶׁהֵן בְּתוֹךְ גִּתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹכֵל טְהָרוֹת. אֲבָל שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיֹּאמַר: 'בִּלְבִּי הָיָה לִשְׁמֹר עַם הָאָרֶץ שֶׁיִּכָּנֵס לַגַּת שֶׁלֹּא יִגַּע בַּכֵּלִים'.

ב. הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת יֵינוֹ בְּטָהֲרָה בְּאַמְּנִין עַמֵּי הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מַטְבִּיל אֶת הַבּוֹצְרִין; וְכֵן אִם הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁמֶן, מַטְבִּיל הַבַּדְּדִין [הדורכים את השמן]; וְצָרִיךְ לַעֲמֹד עַל הָאַמְּנִין עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ בְּפָנָיו - שֶׁהֲרֵי אֵינָם יוֹדְעִים הִלְכוֹת טְבִילָה וַחֲצִיצָה. יָצְאוּ חוּץ לְפֶתַח בֵּית הַבַּד, וְנִפְנוּ לַאֲחוֹרֵי הַגֶּדֶר, וְחָזְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ בְּטָהֲרָתָן. עַד כַּמָּה יַרְחִיקוּ וְהֵם טְהוֹרִין? עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסָּתְרוּ מֵעֵינָיו; אֲבָל אִם נִסְתְּרוּ מֵעֵינָיו - חָזְרוּ לְטֻמְאָתָן, עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ פַּעַם שְׁנִיָּה, וַיַּעֲרִיבוּ שִׁמְשָׁן.

ג. הַבַּדְּדִין וְהַבּוֹצְרִים שֶׁנִּמְצֵאת טֻמְאָה לִפְנֵיהֶם, נֶאֱמָנִין לוֹמַר 'לֹא נָגַעְנוּ'; וְכֵן בַּתִּינוֹקוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן [נאמנים לומר שהתינוק לא נגע].

ד. הַמְטַהֵר אֶת הַבַּדְּדִין, וְהִכְנִיסָן לְבֵית הַבַּד וְנָעַל עֲלֵיהֶם - אִם הָיוּ שָׁם כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמִדְרָס - הֲרֵי בֵּית הַבַּד כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁמָּא נָגְעוּ בְּאוֹתָן הַכֵּלִים. וַאֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָן מִקֹּדֶם נִזְהָרִין מֵאוֹתָם הַכֵּלִים, מִפְּנֵי טֻמְאָתָם - הֲרֵי בֵּית הַבַּד טָמֵא; שֶׁמָּא הֵסִיטוּ אוֹתָן, וּמִדַּמִּין שֶׁאֵין הַמֵּסִיט טָמֵא; שֶׁאֵין עַמֵּי הָאָרֶץ בְּקִיאִין בְּטֻמְאַת הֶסֵּט.

ה. הָיוּ חַמָּרָיו וּפוֹעֲלָיו טְעוּנִין טְהָרוֹת, וְעוֹבְרִין [הולכים] לְפָנָיו - אַף עַל פִּי שֶׁהִפְלִיגוּ יוֹתֵר מִמִּיל, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא שׁוֹמְרָן, וְהֵן מְפַחֲדִין לְגַע, וְאוֹמְרִים: 'עַכְשָׁו יָבוֹא, שֶׁהֲרֵי הוּא אַחֲרֵינוּ'. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם: 'צְאוּ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם' - כֵּיוָן שֶׁנִּתְכַּסּוּ מֵעֵינָיו, הֲרֵי הֵן טְמֵאוֹת.

ו. חָבֵר שֶׁהָיָה לָבוּשׁ בְּחָלוּק וְעוֹטֵף בְּטַלִּית וּמְהַלֵּךְ, וְאָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לִשְׁמֹר אֶת הֶחָלוּק, וְהָיִיתִי נִזְהָר בּוֹ, וְהִסַּחְתִּי דַּעְתִּי מִן הַטַּלִּית' - הֲרֵי הֶחָלוּק בְּטָהֲרָתוֹ; וְהַטַּלִּית טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגַע בָּהּ עַם הָאָרֶץ. הָיָה סַל עַל כְּתֵפוֹ, וּמַגְרֵפָה בְּתוֹךְ הַסַּל, וְאָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לִשְׁמֹר אֶת הַסַּל וְלִשְׁמֹר אֶת הַמַּגְרֵפָה מִדָּבָר הַמְטַמְּאָהּ, אֲבָל לֹא מִדָּבָר הַפּוֹסְלָהּ' [- טומאה שאינה מטמאה הלאה] - הַסַּל טָהוֹר, וְהַמַּגְרֵפָה טְמֵאָה; וְכָל תְּרוּמָה שֶׁבַּסַּל פְּסוּלָה, מִפְּנֵי הַמַּגְרֵפָה שֶׁפּוֹסֶלֶת הָאֲכָלִין שֶׁבַּסַּל. הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הֶחָבִית בְּטָהֲרָה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא חֵלִין, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת תְּרוּמָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְהוֹרָה, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; שֶׁמָּא נָגַע בָּהּ טְבוּל יוֹם, שֶׁהוּא פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה וְטָהוֹר בְּחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מִשֶּׁמֵּר תְּרוּמָה לְמִשֶּׁמֵּר חֵלִין. וְאִם אָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לְשָׁמְרָהּ אֲפִלּוּ מִדָּבָר הַפּוֹסְלָהּ', הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. נִתְחַלְּפוּ לוֹ כֵּלִים שֶׁל שַׁבָּת בְּשֶׁל חֹל, וּלְבָשָׁם - נִטְמְאוּ; שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר כֵּלִים שֶׁל חֹל כְּכֵלִים שֶׁל שַׁבָּת. מַעֲשֶׂה בִּשְׁתֵּי נָשִׁים חֲבֵרוֹת, שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לָהֶן כְּלֵיהֶן בְּבֵית הַמֶּרְחָץ; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְטִמְּאוּ הַכֵּלִים. אֲפִלּוּ נָפְלָה מַעֲפָרְתּוֹ [סודר] מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לְחָבֵר: 'תְּנֶהָ לִי', וּנְתָנָהּ לוֹ - נִטְמֵאת; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְּנֶנָּה לוֹ עַם הָאָרֶץ, אוֹ [- סיבה נוספת:] שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶחָבֵר מְשַׁמְּרָהּ - שֶׁאֵין אָדָם מְשַׁמֵּר כֵּלִים שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ כְּכֵלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדִיעוֹ וְסָמַךְ עָלָיו.

ז. חָבֵר שֶׁמֵּת, וְהִנִּיחַ טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. הִנִּיחַ כֵּלִים, הֲרֵי הֵם טְמֵאוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא נִטְמְאוּ, וְהִדָּה עֲלֵיהֶן בַּשְּׁלִישִׁי, וַעֲדַיִן לֹא הִדָּה עֲלֵיהֶן בַּשְּׁבִיעִי; אוֹ שֶׁמָּא הִדָּה עֲלֵיהֶן בַּשְּׁבִיעִי, וַעֲדַיִן לֹא הִטְבִּיל; אוֹ שֶׁמָּא עֲדַיִן לֹא הִדָּה עֲלֵיהֶן כָּל עִקָּר.

ח. מִי שֶׁאָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: 'נִטְמְאוּ טָהֲרוֹתֶיךָ', וְהַלָּה שׁוֹתֵק - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וַהֲרֵי הֵן טְמֵאוֹת; וְאִם הִכְחִישוֹ וְאָמַר: 'לֹא נִטְמְאוּ' - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן, עַד שֶׁיָּעִידוּ שְׁנַיִם. הָיָה עוֹשֶׂה [- מתעסק] עִמּוֹ בִּטְהָרוֹת אוֹ בִּזְבָחִים, וּלְאַחַר זְמַן מְצָאוֹ, וְאָמַר לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁפָּגַע בּוֹ: 'טְהָרוֹת שֶׁעָשִׂיתִי עִמְּךָ נִטְמְאוּ', וּ'זְבָחִים שֶׁעָשִׂיתִי עִמְּךָ נִתְפַּגְּלוּ' [- נפסלו במחשבה] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן; אֲבָל אִם פָּגַע בּוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ כְּלוּם, וְאַחַר כָּךְ פָּגַע בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה וְאָמַר לוֹ - אֵינוֹ נֶאֱמָן; אֶלָּא הֲרֵי זְבָחָיו בִּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, וְטָהֲרוֹתָיו בִּחֶזְקַת טָהֲרָה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נְבֵלָה; (ב) דִּין טֻמְאַת שֶׁרֶץ; (ג) דִּין טֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע. וַעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה כְּשֶׁרֶץ, וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. הַנְּבֵלָה, אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת; כַּזַּיִת מִבְּשָׂרָהּ - מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בְּאֲוִיר; וּמְטַמֵּא אֶת הָאָדָם בְּמַשָּׂא לְטַמֵּא בְּגָדִים, כְּמֶרְכַּב הַזָּב. כֵּיצַד? אָדָם שֶׁנָּגַע בִּנְבֵלָה - נִטְמָא, וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְאִם נָגַע בְּכֵלִים, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ בִּנְבֵלָה - הֲרֵי הֵם טְהוֹרִין; וְכֵן כֵּלִים שֶׁעָלָיו טְהוֹרִין - לְפִי שֶׁהוּא וָלָד, וְאֵין וָלָד מְטַמֵּא כֵּלִים. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אֶת הַנְּבֵלָה - מְטַמֵּא כֵּלִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֹּשֵׂא אֶת נִבְלָתָם - יְכַבֵּס בְּגָדָיו"; וְאוֹתָן הַבְּגָדִים, רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב.

ב. אֶחָד בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין מִן הַמֻּתָּרִין בַּאֲכִילָה בֵּין מִן הָאֲסוּרִין - אִם מֵתוּ, כֻּלָּן בְּשָׂרָן מְטַמֵּא בְּכַזַּיִת. וּשְׁחִיטַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחַיָּה טְהוֹרָה, מְטַהֶרֶת אוֹתָהּ בְּכָל מָקוֹם; וַאֲפִלּוּ שָׁחַט חֵלִין בָּעֲזָרָה, וְקָדָשִׁים בַּחוּץ - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין; וְאִם אֵרַע פְּסוּל בַּשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה, וּמְטַמֵּאָה בְּמַשָּׂא.

ג. בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה, אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ; וְאֶחָד הַשּׁוֹחֵט אוֹתָהּ, אוֹ הַנּוֹחֵר אוֹ הַחוֹנֵק אוֹ שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה. וְכָל הַנְּבֵלוֹת מִצְטָרְפוֹת לְעִנְיַן טֻמְאָה לְכַזַּיִת, אֶחָד טְמֵאוֹת וְאֶחָד טְהוֹרוֹת.

ד. מֹחַ [- שבעצם], הֲרֵי הוּא כְּבָשָׂר. וְדַם הַנְּבֵלָה - אֵינוֹ מְטַמֵּא כִּנְבֵלָה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כֵּלִים, מִן הַתּוֹרָה.

ה. חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁמֵּתָה - טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה, יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה", מִי שֶׁאֲסוּרוֹ

מִשּׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה. וְאִם הֻכְשַׁר [לקבלת טומאה] בַּמַּשְׁקִין הַמַּכְשִׁירִין [- ז' משקים] - הֲרֵי זֶה כָּאֳכָלִין טְמֵאִין, וְאֵינוֹ כְּבְשַׂר נְבֵלָה. וְהַנּוֹגֵעַ בַּחֵלֶב הַחוֹפֶה אֶת הַכִּלְיָה קֹדֶם הַפְרָשָׁה [מן הכליה] - הֲרֵי זֶה טָמֵא, כְּנוֹגֵעַ בַּכִּלְיָה עַצְמָהּ; שֶׁהֲרֵי כַּמָּה חוּטִין [של בשר] נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּּה בַּחֵלֶב. אֲבָל בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְחַיָּה בֵּין טְמֵאָה וּבֵין טְהוֹרָה - אֶחָד בְּשָׂרָהּ וְאֶחָד חֶלְבָּהּ לְטֻמְאָה, וּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּכַזַּיִת, כִּבְשַׂר הַנְּבֵלָה.

ו. הַכּוּי [- ספק בהמה ספק חיה] - חֶלְבּוֹ מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ, וְטֻמְאָתוֹ בְּסָפֵק. לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וָקֳדָשִׁים, וְאֵין חַיָּבִין כָּרֵת עַל טֻמְאָתוֹ עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ אוֹ אֲכִילַת קָדָשָׁיו.

ז. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין מְטַמְּאִין מִן הַנְּבֵלוֹת: הָעֲצָמוֹת; וְהַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם [- כפות הרגלים] - אֲפִלּוּ עֶקֶרֶן [שורשן] הָרֵךְ, שֶׁאִם יֵחָתֵךְ מִן הַחַי וְיוֹצִיא דָּם; וְהָעוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד; וְהָאֲלָל [בשר הדבוק לעור], וְהַגִּידִים, וְהַמֶּרֶק וְהַתְּבָלִין הַמִּתְבַּשְּׁלִין עִמָּהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁפֵּרְשׁוּ מִן הַנְּבֵלָה. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בַּבָּשָׂר, הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בַּבָּשָׂר כַּזַּיִת - שֶׁאֵין אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ מִצְטָרֵף לְכַזַּיִת.

ח. הָאֲלָל, בֵּין שֶׁפְּלָטַתּוּ [- נשאר דבוק בעור כשהופשט באמצעות -] סַכִּין בֵּין שֶׁפְּלָטַתּוּ [הפשיטתו -] חַיָּה - אֵינוֹ מִצְטָרֵף [עם דבר אחר] לְכַזַּיִת; וְאִם כִּנְּסוֹ [את החתיכות יחד] וְהָיָה בּוֹ כַּזַּיִת - מְטַמֵּא.

ט. וְאֵלּוּ בְּהֵמוֹת שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן: עוֹר הַחֲזִיר שֶׁל יִשּׁוּב, וְעוֹר חֲטוֹרֶת הַגָּמָל הָרָכָה, וְעוֹר בֵּית הַבֹּשֶׁת, וְעוֹר הַשְּׁלִיל [- עובר], וְעוֹר שֶׁתַּחַת הָאַלְיָה - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין מִן הַנְּבֵלָה. וְאִם עִבְּדָן, אוֹ הִלֵּךְ [- דרך] בָּהֶן כְּדֵי עוֹבְדָהּ [- שיעור עיבוד] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים. וְאִם עָשָׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה שֶׁבִּטְּלָן - טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִלֵּךְ בָּהֶן כְּדֵי עוֹבְדָהּ. כֵּיצַד? אֹזֶן חֲמוֹר שֶׁטְּלָיָהּ לִקְפִיפָתוֹ [- עשאה טלאי לסלו], טְהוֹרָה. כַּמָּה הוּא כְּדֵי עוֹבְדָהּ? אַרְבַּעַת מִילִין. וְאֵיזוֹ הִיא חֲטוֹרֶת רַכָּה? כָּל זְמַן שֶׁלֹּא טְעָנָהּ [- משא]; הִגִּיעַ זְמַן [בגיל] לִטְעֹן וְלֹא טְעָנָהּ, אוֹ שֶׁטְּעָנָהּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּהּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק.

י. הַמַּפְשִׁיט נִבְלַת בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה - אִם לִשְׁטִיחַ הִפְשִׁיט - כֵּיוָן שֶׁהִפְשִׁיט מִן הָעוֹר כְּדֵי אֲחִיזָה, וְהוּא שְׁנֵי טְפָחִים, הַנּוֹגֵעַ בְּעוֹר זֶה שֶׁהֻפְשַׁט, טָהוֹר; וְעַד שֶׁלֹּא הֻפְשַׁט שְׁנֵי טְפָחִים, הַנּוֹגֵעַ בָּעוֹר כְּנוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר. הִפְשִׁיט כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִן הָעוֹר חֵמֶת [נוד] - הֲרֵי הָעוֹר חִבּוּר, עַד שֶׁיַּפְשִׁיט אֶת כָּל הַחָזֶה. וְאִם הִפְשִׁיטָהּ מֵרַגְלָהּ בִּלְבַד - הֲרֵי הָעוֹר כֻּלּוֹ חִבּוּר, וְהַנּוֹגֵעַ בָּעוֹר כְּנוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר, עַד שֶׁיַּפְרִישׁ הָעוֹר כֻּלּוֹ מֵעַל הַבָּשָׂר. וְכֵן הַמַּפְשִׁיט בַּשָּׂרָצִים - חִבּוּר, עַד שֶׁיַּפְשִׁיט הָעוֹר כֻּלּוֹ. עוֹר שֶׁעַל הַצַּוָּאר - חִבּוּר, עַד שֶׁיַּפְשִׁיט אֶת כֻּלּוֹ. וְכָל עוֹר שֶׁהוּא חִבּוּר לְטַמֵּא, כָּךְ הוּא חִבּוּר לְהִתְטַמֵּא; שֶׁאִם הָיְתָה שְׁחוּטָה, וְנִגְּעָה טֻמְאָה בְּעוֹר זֶה שֶׁהוּא חִבּוּר - טְמֵאָה הַבָּשָׂר.

יא. עוֹר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת נְבֵלָה - הַנּוֹגֵעַ בַּצִּיב [חוט] הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וּבְשַׂעֲרָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ [כנגד הכזית] מֵאֲחוֹרֵי הָעוֹר - נִטְמָא; מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹר בִּשְׁעָרוֹ שׁוֹמֵר לַבָּשָׂר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁפְּלָטַתּוּ [השאירתו] חַיָּה; אֲבָל פְּלָטַתּוּ סַכִּין - אִם הָיָה מְרֻדָּד [דק], בָּטֵל עַל גַּב הָעוֹר.

יב. עוֹר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כִּשְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים בְּשַׂר נְבֵלָה, הָעוֹר מְבַטְּלָן; וְאֵינָן מְטַמְּאִין לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא - שֶׁכָּל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא מִן הַנְּבֵלָה בְּמַגָּע, אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. אֲבָל שְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים שֶׁתְּחָבָן בְּקִיסָם - הַנּוֹשֵׂא אוֹתָן טָמֵא, שֶׁהֲרֵי נָשָׂא כַּזַּיִת; וְנוֹגֵעַ טָהוֹר, שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם חִבּוּר; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן מְרֻדָּדִין [דקים] וּדְבוּקִין זֶה בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁיִּנָּטְלוּ כְּאֶחָד; אֲבָל אִם הָיָה חֲצִי זַיִת זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, בְּקִיסָם אֶחָד - אֲפִלּוּ הוֹלִיךְ וְהֵבִיא כָּל הַיּוֹם, טָהוֹר.

יג. בְּשַׂר נְבֵלָה שֶׁנִּפְסַד וְהִבְאִישׁ, וְנִפְסַל מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב - טָהוֹר; לְפִיכָךְ, נָצָל [בשר שנימוח וקרש] הַנְּבֵלָה, סָפֵק אִם מְטַמֵּא בְּכַזַּיִת אוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא. בְּשַׂר נְבֵלָה שֶׁיָּבֵשׁ - אִם יָכוֹל לִשְׁרוֹת בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת וְלִחְזוֹר לַח וְרָאוּי לְכֶלֶב, מְטַמֵּא; וְאִם לָאו - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ כָּאֳכָלִין טְמֵאִין אֵינוֹ מְטַמֵּא.

יד. בְּשַׂר נְבֵלָה שֶׁהָיָה סָרוּחַ מֵעִקָּרוֹ, וְאֵינוֹ רָאוּי לְמַאֲכַל אָדָם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ", עַד שֶׁיִּהְיֶה תְּחִלָּתָהּ רְאוּיָה לַגֵּר.

טו. שִׁלְיָה שֶׁל נְבֵלָה - הֲרֵי הִיא כְּפֶרֶשׁ וְכַרְעֵי [- צואה], וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה כִּנְבֵלָה; וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה, מִתְטַמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין. הַקֵּבָה וְהֶחָלָב שֶׁל נְבֵלָה, טְהוֹרִין מִכְּלוּם.

טז. בְּהֵמָה שֶׁשָּׁפְעָה חֲרָרַת דָּם [גוש דם של עובר מת] - אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְּרָה מִן הַבִּכּוֹרָה - אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ צוּרַת נֵפֶל, לְפִי שֶׁהִיא בְּטֵלָה בָּרֹב הַיּוֹצֵא עִמָּהּ; לְפִיכָךְ הִיא טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לַגֵּר עַל גַּב אִמָּהּ.

יז. נְבֵלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּשְׁחוּטָה - אִם רֹב מִן הַשְּׁחוּטָה - בָּטְלָה הַנְּבֵלָה בַּשְּׁחוּטָה, וְאֵין הַכֹּל מְטַמֵּא בְּמַגָּע; אֲבָל אִם נָשָׂא הַכֹּל, וְטִמְּא; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁחוּטָה שֶׁתַּחְזוֹר [- תיהפך להיות] נְבֵלָה, אֲבָל הַנְּבֵלָה - אֶפְשָׁר שֶׁתִּטְהַר כְּשֶׁתִּסְרַח, לְפִיכָךְ תִּבָּטֵל.

פֶּרֶק ב

א. בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה טְמֵאָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה - אֵינָהּ מְטַמְּאָה מִשּׁוּם נְבֵלָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת, עַד שֶׁתָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁיַּתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ; וַהֲרֵי הִיא כָּאֳכָלִין טְמֵאִין. נִחְרָהּ [הרגה], וַעֲדַיִן הִיא מְפַרְכֶּסֶת - אֵין בָּהּ אֲפִלּוּ טֻמְאַת אֳכָלִין, כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת. וְאֵבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמְּפַרְכֶּסֶת אָסוּר לִבְנֵי נֹחַ,

כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַי; וּבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה, כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַי. וְכֵן טְהוֹרָה שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ, וַעֲדַיִן הִיא מְפַרְכֶּסֶת. שָׁחַט בָּהּ אֶחָד [מהסימנים, קנה וושט], אוֹ רֹב אֶחָד - אֵין בָּהּ טֻמְאָה כְּלָל, עַד שֶׁתָּמוּת. חֵלֶק הַבְּהֵמָה לִשְׁנַיִם, אוֹ שֶׁנִּטְּלָה יָרֵךְ וְחֶלֶל שֶׁלָּהּ [בשר שסביבה] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, וּמְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אֲפִלּוּ שֶׁעֲדַיִן הִיא בַּחַיִּים. וְכֵן אִם קָרְעָהּ מִגַּבָּהּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּרָה מַפְרֶקֶת וְרֹב בָּשָׂר עִמָּהּ - הֲרֵי זוֹ כִּנְבֵלָה לְכָל דָּבָר.

ב. בְּהֵמָה שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וְהוֹשִׁיט הָרוֹעֶה יָדוֹ וְנָגַע בּוֹ - בֵּין בִּבְהֵמָה טְמֵאָה, בֵּין בִּטְהוֹרָה - הֲרֵי זֶה הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. עַד שֶׁיֵּצֵא הַנֵּפֶל לַאֲוִיר הָעוֹלָם.

ג. בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשֶׁהֵן חַיִּין, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין - הֲרֵי הוּא טָהוֹר, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא כִּנְבֵלָה. אֲבָל אֵבֶר מִן הַחַי הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן, מְטַמֵּא כִּנְבֵלָה - אֶחָד אֵבֶר מִן הַחַי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ, אוֹ אֵבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַשְּׁלִיל [עובר] שֶׁבִּבְטְנָהּ. וְהָאֵבָרִים, אֵין לָהֶם שִׁעוּר - אֲפִלּוּ הָיָה כִּשְׁעוֹרָה אוֹ פָּחוֹת, מְטַמֵּא; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ, בָּשָׂר וְגִידִין וַעֲצָמוֹת, וְיִהְיֶה עָלָיו בָּשָׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה [- רפואה]; הָיָה הַבָּשָׂר פָּחוֹת מִלְּהַעֲלוֹת אֲרוּכָה בַּחַי, אוֹ שֶׁחָסֵר עַצְמוֹ [נחסר מהעצם] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

ד. הַכִּלְיָה וְהַלָּשׁוֹן וְהַשָּׂפָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵבָרִים, וְאֵין עוֹשִׂין חֲלִיפִין [גדלים בחזרה אם נחתכו] - הוֹאִיל וְאֵין בָּהֶן עֶצֶם, הֲרֵי הֵן כְּבָשָׂר.

ה. הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵבֶר הַמְּדֻלְדָּלִין בִּבְהֵמָה אוֹ חַיָּה, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לַחֲזֹר וּלְהִדָּבֵק בִּשְׁאָר הַגּוּף [- ולהתרפאות] - אֵינָן מְטַמְּאִין כִּנְבֵלָה כָּל זְמַן שֶׁהַבְּהֵמָה בַּחַיִּים; וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר אֻכָּלִין - אִם הֻכְשְׁרוּ, מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּמְקוֹמָן. נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה - הֻכְשְׁרוּ בִּשְׁחִיטָה, וְאֵינָן מְטַמְּאִין כִּנְבֵלָה; שֶׁאֵין הַשְּׁחִיטָה עוֹשָׂה אוֹתָן כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ מֵחַיִּים. אֲבָל אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - הַבָּשָׂר שֶׁהָיָה מְדֻלְדָּל בָּהּ, צָרִיךְ הֶכְשֵׁר [לקבלת טומאה]; וְהָאֵבֶר, מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַנְּבֵלָה. וּמַה בֵּין אֵבֶר מִן הַחַי לְאֵבֶר מִן הַנְּבֵלָה? שֶׁהַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֵבֶר מִן הַחַי, טָהוֹר; וְהַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֵבֶר מִן הַנְּבֵלָה, מְטַמֵּא בְּכַזַּיִת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וְזֶה וָזֶה אֵין לוֹ שִׁעוּר.

ו. טְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה; וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, וּמָצָא בָּהּ עֻבָּר מֵת - שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ מִידֵי נְבֵלָה. מָצָא בָּהּ בֵּן שְׁמוֹנָה [חודשי הריון] חַי נִטְרָף - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַט אַחַר שֶׁנִּטְרַף, אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ מִידֵי נְבֵלָה; לְפִי שֶׁאֵין לְמִינוֹ [- גילו] שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, וְלַד בְּהֵמָה שֶׁלֹּא שָׁהָה [מלידתו] שִׁבְעָה יָמִים גְּמוּרִין - אִם שְׁחָטוֹ בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנֵפֶל.

ז. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, וּמָצָא בָהּ בֵּן תִּשְׁעָה חַי קֹדֶם שֶׁיְּהַלֵּךְ עַל הַקַּרְקַע - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, שֶׁהֲרֵי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ - אִם נִטְמֵאת אִמּוֹ, לֹא נִטְמָא הוּא; וְאִם נִתְנַבְּלָה אִמּוֹ, הֲרֵי הוּא טָהוֹר; שֶׁאֵין הַחַי מְטַמֵּא לֹא טֻמְאַת אֳכָלִין וְלֹא טֻמְאַת נְבֵלָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּאֵבֶר מֵאֲבָרֶיהָ. וְאִם מֵת קֹדֶם שֶׁיַּפְרִיס [העמיד פרסותיו] עַל גַּבֵּי קַרְקַע - הֲרֵי הוּא טָהוֹר, שֶׁשְּׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ.

ח. טְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְהוֹרָה מִן הַתּוֹרָה - אִם נָגַע בָּהּ הַקֹּדֶשׁ, נִטְמָא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְזוֹ מַעֲלָה יְתֵרָה שֶׁעָשׂוּ בַּקֹּדֶשׁ.

ט. בְּהֵמָה הַמְקַשָּׁה לִילֵד, וְהוֹצִיא הָעֻבָּר יָדוֹ, וַחֲתָכָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - הָאֵבֶר שֶׁנֶּחְתַּךְ נְבֵלָה, וּשְׁאָר בְּשַׂר הָעֻבָּר טָהוֹר; שָׁחַט אֶת אִמּוֹ, וְאַחַר כָּךְ חֲתָכָהּ - הָאֵבֶר כִּטְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה, וּשְׁאָר בְּשַׂר הָעֻבָּר - מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה, שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא אֶת הַתְּרוּמָה. הוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ בֵּין שְׁחִיטַת סִימָן [קנה או וושט] לִשְׁחִיטַת סִימָן, וַחֲתָכָהּ - מִצְטָרֵף שְׁחִיטַת סִימָן לְסִימָן לְטַהֵר הָאֵבֶר מִידֵי נְבֵלָה.

י. שְׁחִיטַת הַנָּכְרִי - נְבֵלָה, וּמְטַמֵּא בְּמַשָּׂא; וַאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, וְשָׁחַט בִּסְכִּין יָפָה שְׁחִיטָה כָּרָאוּי. אֶחָד הַנָּכְרִי, וְאֶחָד הַכּוּתִי אוֹ גֵּר תּוֹשָׁב [גוי שקיבל ז' מצוות] - שְׁחִיטָתָם נְבֵלָה. וְקָרוֹב [- נראה] בְּעֵינַי, שֶׁאַף זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁהֲרֵי טֻמְאַת עֲבוֹדָה זָרָה וְטֻמְאַת תְּקָרְבָתָהּ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וּבִגְלַל עֲבוֹדָה זָרָה נִתְרַחֲקוּ הַגּוֹיִם, וְנֶאֱסְרָה שְׁחִיטָתָן. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא הִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה דִּין תּוֹרָה? לֹא כָּל הָאָסוּר בַּאֲכִילָה מְטַמֵּא, שֶׁהֲרֵי הַטְּרֵפָה אֲסוּרָה וּטְהוֹרָה. וְאִי אֶפְשָׁר לְחַיֵּב כָּרֵת עַל טֻמְאָה זוֹ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ וַאֲכִילַת קָדָשָׁיו, אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה.

יא. קוּלִית [- עצם הירך] הַנְּבֵלָה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ אוֹ נוֹשְׂאָהּ, טָהוֹר; שֶׁכָּל דָּבָר מִן הַנְּבֵלָה שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע, אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. נִקְבָּה כָּל שֶׁהוּא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ אוֹ נוֹשְׂאָהּ, טָמֵא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַמֹּחַ מִתְקַשְׁקֵשׁ [כשמנענעים העצם], שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מַעֲלָה אֲרוּכָה [רפואה בבהמה חיה]; אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה לְעֶצֶם מִבַּחוּץ, הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא כְּכָל הָאֲבָרִים. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ, שֶׁהַקּוּלִית הִיא הָעֶצֶם הַסָּתוּם מִשְּׁנֵי צִדָּדָיו.

יב. קוּלִית שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ לְנַקְּבָהּ, וַעֲדַיִן לֹא נִקְּבָהּ - הֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בָּהּ סְפֵק טָמֵא; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם מְחֻסַּר נְקִיבָה כִּמְחֻסַּר מַעֲשֶׂה, אוֹ אֵינוֹ כִּמְחֻסַּר מַעֲשֶׂה.

יום שישי י"ט מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק ג

א. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר, מְטַמְּאָה מִן הַתּוֹרָה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה, בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר - וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם" - אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר בִּלְבַד, שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה. וְכֵיצַד הִיא טֻמְאָתָהּ? אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא

מתוך מהדורת חזק

בְּמַשָּׂא, וְלֹא כְּשֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַפֶּה, אֶלָּא כְּשֶׁהִיא בְּתוֹךְ בֵּית הַבְּלִיעָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל", אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא כְּשֶׁהִיא בְּבֵית הַנֶּפֶשׁ [- שם עיקר הנאת הנפש]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "תֹּאכַל" - לָתֵת שִׁעוּר לְטֻמְאָתָהּ כְּשִׁעוּר אֲכִילָה, שֶׁהִיא כַּזַּיִת. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: "וְכִבֶּס בְּגָדָיו" - מְלַמֵּד שֶׁהַמִּתְטַמֵּא בָּהּ מְטַמֵּא בְּגָדָיו עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? הַבּוֹלֵעַ כַּזַּיִת מִנִּבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר, וְנָגַע בְּכֵלִים בִּשְׁעַת בְּלִיעָתוֹ - טְמֵאָן, וְנַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. הָיָה נוֹגֵעַ בָּאָדָם וּבִכְלֵי חֶרֶשׂ בִּשְׁעַת בְּלִיעָתוֹ - לֹא טִמְּאָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. וְאַחַר שֶׁבָּלַע - אֵינוֹ מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּכָל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה אַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָעוּן טְבִילָה וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ [- שקיעה], אֵינוֹ מְטַמֵּא כְּלִי.

ב. אֵין נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה, לְטַמֵּא טֻמְאָה זוֹ הַחֲמוּרָה; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבָּלַע מִמֶּנָּה כַּזַּיִת מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. חִשֵּׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה טֻמְאַת אָכָלִין; וַהֲרֵי הִיא כְּאֹכֶל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגְעָה בָהּ טֻמְאָה אַחֶרֶת; אֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר.

ג. פָּרָה אֲדֻמָּה וּשְׂעִירִין הַנִּשְׂרָפִין אֵינָן כֵּן; אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְטַמְּאִין הַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן, אִם חִשֵּׁב עָלֶיהָן לַאֲכִילָה - צְרִיכִין שֶׁתִּגַּע בָּהֶן הַטֻּמְאָה, וְאַחַר כָּךְ יִטַּמְּאוּ טֻמְאַת אָכָלִין.

(ד). כַּזַּיִת מִנִּבְלַת בְּהֵמָה, שֶׁתְּחָבוֹ בְּכוֹשׁ [- מקל] וְהִכְנִיס לְתוֹךְ מְעֵי הָאִשָּׁה מִלְּמַטָּה, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְתוֹךְ בְּלִיעָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּבְלַת הָעוֹף מְטַמְּאָה - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא, לֹא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר.

ה. הַכּוֹרֵךְ כַּזַּיִת מִבְּשַׂר נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר בַּחֲזֶרֶת וְכִיוֹצֵא בָהּ, וּבְלָעוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בִּגְרוֹנוֹ, הֲרֵי זֶה טָמֵא; כְּרָכוֹ בְּסִיב [חוטים דקים] וּבְלָעוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר, וְאַחַר שֶׁבְּלָעָהּ הֱקִיאָהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְאַכֵּל [- תתעכל] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מְטַמֵּא כְּשֶׁתֵּצֵא לִגְרוֹנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמְּקִיאָהּ; שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַנֶּפֶשׁ אֶלָּא בִּשְׁעַת בְּלִיעָה, לֹא בְּשָׁעָה שֶׁמֵּקִיא אוֹתָהּ.

ז. מְעֵי שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁבְּלָעוֹ, מִקְצָתוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה וּמִקְצָתוֹ בַּחוּץ בְּתוֹךְ פִּיו - אִם יֵשׁ בְּבֵית הַבְּלִיעָה כַּזַּיִת, הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם לָאו, טָהוֹר.

ח. בָּלַע מִמֶּנָּה אֵבֶר שָׁלֵם שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא. אֲפִלּוּ נָטַל צִפּוֹר, וַאֲכָלָהּ - אִם יֵשׁ בָּהּ כַּזַּיִת, נִטְמָא; וְאִם לָאו, טָהוֹר.

ט. הַכְּנָפַיִם וְהַגּוֹצָה [שנשארו על העוף] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כֶּאֱכָלִין, וּמִתְטַמְּאִין וּמְטַמְּאִין טֻמְאַת אֱכָלִין - אֵינָן מִצְטָרְפִין בְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר לְכַזַּיִת; אֲבָל הַמְּקוֹמוֹת הָרְכִּים הַקְּרוֹבִים לַבָּשָׂר מִן הַחַרְטוֹם, וְהַצִּפָּרְנַיִם - הֲרֵי הֵן כְּבָשָׂר, וּמִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת. רָאשֵׁי אֲגַפִּין, וְרֹאשׁ הַזָּנָב, וְהָעֲצָמוֹת, אֲפִלּוּ הָרְכוֹת - אֵינָן מִצְטָרְפִין.

י. הָאוֹכֵל מִנִּבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר, מִן הָעֲצָמוֹת הָרַכִּין, אוֹ מִן הַגִּידִין, וּמִן הַשֶּׁלֶל [- כמין אשכול] שֶׁל בֵּיצִים [שבתוך גופם], וּמִן הַדָּם, וּמִבָּשָׂר מִן הַחַי מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; אֲבָל הָאוֹכֵל מִן הָאֶשְׁכּוֹל שֶׁל בֵּיצִים, וּמִן הַקֶּרְקֶבָן, וּמִבְּנֵי הַמַּעַיִם, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב [- השומן] בָּאוּר וּגְמָאוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּאוֹכֵל מִבְּשָׂרָהּ, שֶׁהַשּׁוֹתֶה בְּכְלַל אוֹכֵל. הִמְחָהוּ בַּחַמָּה וּגְמָאוֹ - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הִסְרִיחוֹ [-קלקלו].

יא. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁנִּפְסְדָה מֵלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב, טְהוֹרָה; וְכֵן אִם יָבְשָׁה כְּחֶרֶשׂ, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִשָּׁרוֹת בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת וְתַחְזֹר לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. וְהָאוֹכֵל נֶצֶל [בשר שנימוח וניקרש] שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר, הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

יב. עוֹף טָהוֹר שֶׁנִּטְרַף, וְנִשְׁחַט שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה - שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ, וַאֲפִלּוּ נִשְׁחַט בַּעֲזָרָה; וְאִם נִמְלַק, וְנִמְצָא טְרֵפָה - אֵין מְלִיקָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ. נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַשּׁוֹחֵט עוֹף טָהוֹר - בֵּין בַּחוּץ בֵּין בִּפְנִים, בֵּין קָדָשִׁים בֵּין חֵלִין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְהַמּוֹלֵק חֵלִין בִּפְנִים, אוֹ שֶׁמָּלַק קָדָשִׁים בַּחוּץ - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּגָדִים בְּבֵית הַבְּלִיעָה.

יג. הַמּוֹלֵק קָדָשִׁים בִּפְנִים - אִם הָיוּ רְאוּיִין לְקָרְבָּן, וְלֹא נִמְצְאוּ בָהֶם מוּמִין שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. כֵּיצַד? עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁנֶּעֱרְפָה כְּהִלְכָתָהּ - טְהוֹרָה; כַּפָּרָה כָּתוּב בָּהּ, כְּקָדָשִׁים. וְכֵן אִם נִשְׁחֲטָה אַחֲרֵי יְרִידָתָהּ לַנַּחַל - אַף עַל פִּי שֶׁאֲסוּרָה בַּהֲנָיָה, הִצִּילָה אוֹתָהּ שְׁחִיטָתָהּ מִידֵי נְבֵלָה.

יד. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּמֵא - טְהוֹרָה, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה; וְאִם חִשֵּׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה, וְהֵכְשֵׁרָה - הֲרֵי הִיא כָּאֲכָלִין טְמֵאִין, שֶׁהֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. הַכְּנָפַיִם, וְהַגּוֹצָה, וְהַמְּקוֹמוֹת הָרַכִּין מִן הַחַרְטוֹם וּמִן הַצִּפָּרְנַיִם שֶׁלָּהּ - הֲרֵי הֵן כִּבְשָׂרָהּ.

טו. אֶחָד הָעוֹף הַטָּהוֹר, וְאֶחָד הָעוֹף הַטָּמֵא - אֵבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִהֶן טָהוֹר, וְאֵין בּוֹ טֻמְאָה כְּלָל; שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ לְכָל הַבְּהֵמָה" - לְהוֹצִיא אֶת הָעוֹף, שֶׁאֵין לוֹ פַּרְסָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְטַמֵּא אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ שֶׁל חַיָּה.

טז. אֵבֶר מִן הַמֵּת מִן הָעוֹף, הֲרֵי הוּא כְּנִבְלַת הָעוֹף שֶׁפֵּרֵשׁ מִמֶּנּוּ: אִם הָיְתָה נִבְלַת עוֹף טָהוֹר, מְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה בְּכַזַּיִת; וְאִם חִשֵּׁב עָלָיו לַאֲכִילָה, מְטַמֵּא טֻמְאַת אֱכָלִין. וְאִם הָיְתָה נִבְלַת עוֹף טָמֵא, מְטַמֵּא טֻמְאַת אֱכָלִין, אִם חִשֵּׁב עָלָיו, וְהֵכְשֵׁר; וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֱכָלִין אֲחֵרִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, כְּשִׁעוּר כָּל הָאֱכָלִין לְטַמֵּא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

פֶּרֶק ד

א. שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה - וְהֵן הַחֹלֶד, וְהָעַכְבָּר, וְהַצָּב, וְהָאַנָקָה, וְהַכֹּחַ, וְהַלְּטָאָה, וְהַחֹמֶט, וְהַתִּנְשֶׁמֶת - טֻמְאַת כֵּלָן שָׁוָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'שֶׁרֶץ' לְעִנְיַן טֻמְאָה.

ב. הַשֶּׁרֶץ - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים

בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בָּאֲוִיר, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא; וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ, אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. וְשִׁעוּר טֻמְאָתָן כַּעֲדָשָׁה [סוג צמח], וְכָל הַשְּׁרָצִים מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה.

ג. הָאֲבָרִים, אֵין לָהֶם שִׁעוּר; אֵבֶר מִן הַשֶּׁרֶץ כִּבְרִיָּתוֹ [שלם].

(ד.) בָּשָׂר וְגִידִים וְעֶצֶם, שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה - בֵּין שֶׁפֵּרַשׁ מִן הַחַי, בֵּין שֶׁפֵּרַשׁ מִן הַמֵּת - מְטַמֵּא טֻמְאָתוֹ; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בַּבָּשָׂר שֶׁעָלָיו אוֹ בַּמֹּחַ שֶׁבְּעֶצֶם כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה [- רפואה, בחי].

ה. בָּשָׂר מִן הַחַי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַשֶּׁרֶץ - טָהוֹר; שֶׁאֵין מְטַמֵּא אֶלָּא אֵבֶר הַדּוֹמֶה לַשֶּׁרֶץ כֻּלּוֹ - מַה שֶּׁרֶץ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, אַף אֵבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת.

ו. הַכִּלְיָה וְהַכָּבֵד וְהַלָּשׁוֹן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵבֶר, וְאֵין עוֹשִׂין חֲלִיפִין [אם נחתכו אינם חוזרים] - הֲרֵי הֵן כְּבָשָׂר; וְאִם פֵּרְשׁוּ מִן הַחַי, טְהוֹרִין.

ז. דַּם הַשֶּׁרֶץ כִּבְשָׂרוֹ, וּמִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְחֻבָּר בַּבָּשָׂר.

ח. עַצְמוֹת הַשֶּׁרֶץ וְגִידָיו וְצִפָּרְנָיו, טְהוֹרִין. וְעוֹר הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב וְהַתִּנְשֶׁמֶת - טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לַח, וַעֲדַיִן לֹא עִבְּדוּ וְלֹא הִלֵּךְ [דרך] בּוֹ כְּדֵי [- שיעור -] עוֹבְדָהּ. אֲבָל עוֹר הָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט - כִּבְשָׂרָן, וּמְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה; וְאִם עִבְּדָן, אוֹ הִלֵּךְ בָּהֶן כְּדֵי עוֹבְדָהּ - טְהוֹרִין. וְכַמָּה כְּדֵי עוֹבְדָהּ? כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבַּעַת מִילִין.

ט. קוּלִית [- עצם הירך] הַשֶּׁרֶץ - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְלֵאָה מֹחַ; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַמֹּחַ [בקולית] מִתְקַשְׁקֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה אֲרוּכָה [- רפואה]; אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה בַּחַי מִבַּחוּץ - הֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא כְּכָל הָאֲבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִקְּבָה הַקּוּלִית בְּכָל שֶׁהוּא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מָקוֹם, טָמֵא.

י. בֵּיצַת הַשֶּׁרֶץ הַמְרֻקֶּמֶת [- שיש בה תבנית הבעל חי] - אַף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁרֶץ נִרְאֶה מִתּוֹכָהּ, טְהוֹרָה; נִקְּבָה כָּל שֶׁהוּא, הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא.

יא. שֶׁרֶץ שֶׁחֶצְיוֹ בָּשָׂר וְחֶצְיוֹ אֲדָמָה - הַנּוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר, טָמֵא; וּבָאֲדָמָה, טָהוֹר. וְאִם הִשְׁרִיץ עַל פְּנֵי כֻּלּוֹ - הַנּוֹגֵעַ בָּאֲדָמָה שֶׁעַדַיִן לֹא נִגְמְרָה צוּרָתוֹ, טָמֵא.

יב. בְּשַׂר הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּפְסַד וְהִבְאִישׁ, וְנִפְסַל מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב - טָהוֹר. יָבֵשׁ עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּחֶרֶשׂ - אִם יָכוֹל לְהִשָּׁרוֹת בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת וְלַחֲזוֹר לִכְשֶׁהָיָה, מְטַמֵּא; וְאִם לָאו, טָהוֹר - וַאֲפִלּוּ כָּאֲכָלִין טְמֵאִים אֵינוֹ מְטַמֵּא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִקְצָת הַשֶּׁרֶץ. אֲבָל שֶׁרֶץ שֶׁיָּבֵשׁ וְשִׁלְּדוּ קַיָּם, אוֹ שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְּדוּ קַיָּם - הוֹאִיל וְתַבְנִית כֻּלּוֹ קַיָּם, הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא; וְקָרוֹב [- נראה] בְּעֵינַי, שֶׁטֻּמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם.

יג. כְּזַיִת מִן הַנְּבֵלָה אוֹ כַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, שֶׁצָּמְקוּ וְחָסְרוּ - טְהוֹרִין; פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ וּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִן הַנְּבֵלָה, שֶׁנִּתְפְּחוּ וְעָמְדוּ עַל כַּשִּׁעוּר - מְטַמְּאִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הָיוּ כַּשִּׁעוּר בַּתְּחִלָּה, וְצָמְקוּ וְחָזְרוּ וְנִתְפְּחוּ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁעוּרָן - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין כְּשֶׁהָיוּ, דִּין תּוֹרָה; וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בִּכְזַיִת מִן הַמֵּת.

יד. הַשֶּׁרֶץ אֵינוֹ מְטַמֵּא, עַד שֶׁיָּמוּת; הֵתִּזוּ רָאשֵׁיהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הָרֹאשׁ מְעֹרֶה [- מחובר] בְּעוֹר הַגּוּף, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפֻרְכָּסִין כִּזְנַב הַלְּטָאָה - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין. שְׁאָר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים כֻּלָּן, כְּגוֹן הַצְּפַרְדֵּעַ וְהַנָּחָשׁ וְהָעַקְרָב וְהַנֵּדֶל וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה - הֲרֵי הֵם טְהוֹרִין מִכֻּלּוּם, וַאֲפִלּוּ כָּאֲכָלִין טְמֵאִין אֵינָן מְטַמְּאִין; וְאֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁרָצִים כֻּלָּן מַה שֶּׁמְּטַמֵּא בְּמוֹתוֹ, חוּץ מִשְּׁמוֹנַת מִינִין הַמְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה.

פֶּרֶק ה

א. שִׁכְבַת זֶרַע - אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, מְטַמְּאָה אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בָּאֲוִיר, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא; וְאֵין הַמִּטַּמֵּא בָּהּ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בָּהּ, אוֹ הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מִבְּשָׂרוֹ - שְׁנֵיהֶן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? לִנּוֹגֵעַ, בְּכַעֲדָשָׁה; וְלָרוֹאֶה, בְּכָל שֶׁהוּא. וְאֵין הָרוֹאֶה טָמֵא, עַד שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ וְיֵחָתֵם פִּי אַמָּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע", וְנֶאֱמַר: "אוֹ הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ"; לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ רָאָה בְּקֵיסָם [שהכניס למילתו] - הוֹאִיל וְהִגִּיעָה לְפִי אַמָּה, נִטְמָא. וְאֶחָד הָרוֹאֶה מֻחֲמַת [קישוי] בְּשָׂרוֹ, אוֹ הָרוֹאֶה בְּאוֹנֶס - הֲרֵי זֶה טָמֵא.

ב. אֵין שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל קָטָן מְטַמְּאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד.

ג. שִׁכְבַת זֶרַע אֲדֻמָּה - טְהוֹרָה; עַד שֶׁתִּהְיֶה לְבָנָה, וְנִמְשֶׁכֶת [נוזלת].

ד. וְכָל שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵין כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם מַרְגִּישׁ בָּהּ, אֵינָהּ מְטַמְּאָה; לְפִיכָךְ, אִם רָאָה בְּלֹא קִשּׁוּי, וְלֹא תַּאֲוָה - אֵינָהּ מְטַמְּאָה מִשּׁוּם שִׁכְבַת זֶרַע. נֶעֱקָרָה בְּהַרְגָּשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאַת שֶׁלֹּא בְּהַרְגָּשָׁה, טְמֵאָה.

ה. הַמְהַרְהֵר בַּלַּיְלָה, וְרָאָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ מִטָּה בַּחֲלוֹם, וְעָמַד וְנִמְצָא בְּשָׂרוֹ [- מילתו] חַם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָצָא שִׁכְבַת זֶרַע, הֲרֵי זֶה טָמֵא; כֵּיוָן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּחֲלוֹם, כְּבָר רָאָה בְּהַרְגָּשָׁה, וּלְפִיכָךְ מָצָא בְּשָׂרוֹ חַם, וְהָיְתָה מְעַט וְנִתְקַנְּחָה בִּבְשָׂרוֹ אוֹ בְּכֵלָיו, וּלְפִיכָךְ לֹא מָצָא לַחְלוּחִית. הִרְהֵר וְלֹא מָצָא בְּשָׂרוֹ חַם, אוֹ שֶׁמָּצָא בְּשָׂרוֹ חַם וְלֹא הִרְהֵר - טָהוֹר.

ו. הַמִּטִּיל מַיִם, וְרָאָה מַיִם חֲלָקִין [- טיפות טיפות] אוֹ עֲכוּרִין בַּתְּחִלָּה - טָהוֹר; רָאָה אוֹתָם בָּאֶמְצַע, אוֹ בַּסּוֹף - הֲרֵי זֶה טָמֵא. הָיוּ הַמַּיִם שֶׁהִטִּיל כֻּלָּן מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, חֲלָקִין אוֹ עֲכוּרִין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיוּ לְבָנִים וְנִמְשָׁכִין, טָמֵא. וְהַמִּטִּיל טִפִּין עָבוֹת מִתּוֹךְ הָאַמָּה, טָהוֹר.

ז. בַּעַל קֶרִי שֶׁטָּבַל, וְלֹא הִטִּיל מַיִם קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל - כְּשֶׁיַּטִּיל הַמַּיִם, טָמֵא; מִפְּנֵי שֶׁצִּחְצוּחֵי [טיפות] שִׁכְבַת זֶרַע אֵינָן יוֹצְאִין אֶלָּא כְּשֶׁיַּטִּיל מַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוֹלֶה אוֹ בְּזָקֵן; אֲבָל לְיֶלֶד בָּרִיא - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹרֶה שִׁכְבַת זֶרַע בְּחָזְקָה כְּחֵץ, וְהִיא כֻּלָּהּ תִּנָּתֵק מִן הָאַמָּה. עַד כַּמָּה הוּא יֶלֶד? כָּל זְמַן שֶׁעוֹמֵד עַל רַגְלוֹ אַחַת, וְנוֹעֵל אוֹ חוֹלֵץ

מִנְעָלוֹ; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן מִפְּנֵי חֳלִיוֹ [- חולשה], הֲרֵי זֶה חוֹלֶה לְעִנְיָן זֶה.

ח. וְכָל אִשָּׁה שֶׁשִּׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ, וְיָרְדָה וְטָבְלָה קֹדֶם שֶׁתְּקַנַּח עַצְמָהּ יָפֶה יָפֶה - הֲרֵי הִיא בְּטֻמְאָתָהּ.

ט. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה שֶׁשִּׁמְּשׁוּ מִטָּתָן, שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים; וּשְׁנֵיהֶם רְאשׁוֹן לְטֻמְאָה, דִּין תּוֹרָה. וְאֵין הָאִשָּׁה טְמֵאָה מִשּׁוּם נוֹגַעַת בְּשִׁכְבַת זֶרַע - שֶׁנִּגִּיעַת בֵּית הַסְּתָרִים [- מקומות מוסתרים שבגוף] אֵינָהּ נְגִיעָה - אֶלָּא הַמְשַׁמֶּשֶׁת, הֲרֵי הִיא כְּרוֹאֶה קֶרִי, וְהוּא שֶׁתְּהֶיה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה". הָיְתָה קְטַנָּה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אֵינָהּ מְטַמְּאָה בִּשְׁכִיבָה; אֲבָל מְטַמְּאָה בִּנְגִיעַת שִׁכְבַת זֶרַע, אִם נָגְעָה בִּבְשָׂרָהּ מִבַּחוּץ. לְפִיכָךְ, הַבּוֹעֵל גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, טְהוֹרָה - שֶׁלֹּא טִמֵּא הַכָּתוּב אוֹתָהּ בְּטֻמְאַת בֵּית הַסְּתָרִים, אֶלָּא כְּדַרְכָּהּ.

י. הַבּוֹעֵל אֶת הָאִשָּׁה, וְלֹא הוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע - טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱרָה; וְכֵן הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, עַד שֶׁיּוֹצִיא הָאִישׁ.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע - אִם פָּלְטָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת ["עונה" – יום או לילה], הֲרֵי הִיא טְמֵאָה כְּרוֹאֶה קֶרִי, לְפִיכָךְ סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד אִם הָיְתָה זָבָה, כְּאִישׁ שֶׁרָאָה קֶרִי; וּמְטַמְּאָה בְּכָל שֶׁהוּא. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצְאַת לַחוּץ, אֶלָּא נֶעֱקְרָה וְהִגִּיעָה לְבֵין הַשִּׁנַּיִם [- מקום מסויים ברחם] - נִטְמְאָה, שֶׁהֲרֵי שִׁכְבַת זֶרַע כְּדָמָהּ: מַה דָּמָהּ מְטַמֵּא בִּפְנִים, אַף שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁתִּפָּלֵט תְּטַמֵּא אוֹתָהּ בִּפְנִים.

יב. שִׁכְבַת זֶרַע עַצְמָהּ שֶׁנִּפְלְטָה בְּתוֹךְ הַשָּׁלֹשׁ עוֹנוֹת - מְטַמְּאָה אֲחֵרִים שֶׁנָּגְעוּ בָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁטִּמְּאָה הָאִשָּׁה שֶׁפָּלְטָה אוֹתָהּ. וְאִם פָּלְטָה אַחַר שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת, הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה; וְכֵן שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁנִּפְלְטָה, טְהוֹרָה - שֶׁכְּבָר נִפְסְדָה צוּרָתָהּ.

יג. וְכַמָּה הִיא עוֹנָה? אוֹ יוֹם אוֹ לַיְלָה. וְאֵין הָעוֹנָה שֶׁנִּבְעֲלָה בָהּ מִן הַמִּנְיָן. כֵּיצַד? נִבְעֲלָה בְּלֵילֵי שַׁבָּת - שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת שֶׁלָּהּ, יוֹם הַשַּׁבָּת וְלֵיל אֶחָד בַּשַּׁבָּת וְאֶחָד בַּשַּׁבָּת; וְאִם פָּלְטָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, טְמֵאָה. פָּלְטָה מִלֵּיל שֵׁנִי וָהָלְאָה, טְהוֹרָה. וְהָאִישׁ שֶׁפֵּרְשָׁה מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע, אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה עוֹנוֹת - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא לַחָה; וְהַפּוֹרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ, טְמֵאָה.

יד. שִׁכְבַת זֶרַע, אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא כְּשֶׁהִיא לַחָה. יָבְשָׁה כְּחֶרֶשׁ, טְהוֹרָה. וְאִם יְכוֹלָה לְהִשָּׁרוֹת מֵעַת לְעֵת בְּפוֹשְׁרִין וְלַחְזוֹר לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה, הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהָרוֹאֶה קֶרִי, וְהָאִשָּׁה שֶׁשָּׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע, וְהַנּוֹגֵעַ בְּשִׁכְבַת זֶרַע - טְמֵאִים מִן הַתּוֹרָה; וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁפָּלְטָה בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה מִן הַתּוֹרָה, כְּרוֹאֶה קֶרִי. אֲבָל שְׁאָר הָאֲמוּרִין בְּפֶרֶק זֶה שֶׁהֵם טְמֵאִים, כְּגוֹן מְהַרְהֵר וּמַטִּיל מַיִם - אֵינָם טְמֵאִין אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן]. וְלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה, אֶלָּא לִתְרוּמָה; אֲבָל לְחֻלִּין, טְהוֹרִין.

טז. נָכְרִית שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁלֹשׁ עוֹנוֹת, וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הִיא אוֹתָהּ הַנִּפְלֶטֶת טְמֵאָה; פָּלְטוּ לְאַחַר זְמַן זֶה - הֲרֵי הִיא סָפֵק נִסְרָחָה, אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְרְחָה.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, שֶׁשִּׁכְבַת זַרְעוֹ שֶׁל נָכְרִי טְהוֹרָה מִכְּלוּם; לְפִיכָךְ, בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל נָכְרִי, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה.

יח. גּוֹי שֶׁהִרְגִּישׁ [קרי], וְנִתְגַּיֵּר וְיָרַד לִטְבֹּל וְטָבַל, וְיָצְאָה מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁהִרְגִּישׁ בָּהּ, אַחַר שֶׁטָּבַל - הֲרֵי זֶה סְפֵק טָמֵא.

יט. גְּדוֹלָה שֶׁשָּׁכַב אוֹתָהּ קָטָן פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים, אוֹ נָכְרִי אוֹ בְּהֵמָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה"; עַד שֶׁיִּהְיֶה הַשּׁוֹכֵב אִישׁ, וּמִיִּשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שב"ק כ' מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק ו

א. טֻמְאַת עֲבוֹדָה זָרָה - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְיֵשׁ לָהּ רֶמֶז מִן הַתּוֹרָה: "הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם, וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ". אַרְבָּעָה אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת יֵשׁ בָּהּ: עֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ, וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ [- כליה], וְתִקְרֹבֶת [- קרבנות] שֶׁלָּהּ, וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ; וְטֻמְאַת כֻּלָּן, מִדִּבְרֵיהֶם.

ב. עֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ - מְטַמְּאָה אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בָּאֲוִיר, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, כְּשֶׁרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֻנוּ". וְשִׁעוּרָהּ - כְּזַיִת; לֹא תִהְיֶה זֹאת שֶׁאֵינָהּ מִן הַתּוֹרָה, חֲמוּרָה מִן הַמֵּת; אֲבָל אִם הָיְתָה הַצּוּרָה [- הפסל] פְּחוּתָה מִכְּזַיִת, הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

ג. קָצַץ אֵבֶר מִמֶּנָּה - אֲפִלּוּ הָיָה כְּמַרְדֵּעַ [מחרישה], הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְאֵבָרִים, אֶלָּא הַצּוּרָה כֻּלָּהּ כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּזְרֵם כְּמוֹ דָוָה" - מַה דָּוָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְאֵבָרִים [- נחתך ממנה אבר אינו טמא], אַף עֲבוֹדָה זָרָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְאֵבָרִים. כְּקֵלֵי אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת דָּנוּ בָהּ, מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתָהּ מִדִּבְרֵיהֶם; עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁרֶץ שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, וּכְמֵת שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בִּכְזַיִת, וּכְנִבְדָּה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה לְאֵבָרִים.

ד. נִתְפָּרְקָה עֲבוֹדָה זָרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַהֶדְיוֹט יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ, שֶׁהֲרֵי כָּל אֵבָרֶיהָ קַיָּמִין - אֵינָהּ מְטַמְּאָה.

ה. כָּל מְשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה כְּשֶׁרֶץ - מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בָּאֲוִיר, וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא; וְשִׁעוּר טֻמְאָתָן בִּכְזַיִת. וַאֲפִלּוּ קָצַץ מִמְּשַׁמְּשֶׁיהָ כְּזַיִת מִן הַכְּלִי - מְטַמֵּא כְּשֶׁרֶץ; וְזֶה חֹמֶר בִּמְשַׁמְּשֶׁיהָ, יוֹתֵר מֵעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ. וּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָנָיו, וְעֵצָיו, וַעֲפָרוֹ - מְטַמְּאִין בְּכַזַּיִת בְּמַגָּע, כְּכָל הַמְשַׁמְּשִׁין.

ו. הַמַּכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, נִטְמָא כְּנוֹגֵעַ. וְכֵן כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, נִטְמָא; סַפְסָלִים וְקַתֶּדְרָאוֹת [- כיסאות] שֶׁהִכְנִיס רֻבָּן לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, טְמֵאִים. וְכֻלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה.

ז. תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה - מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, כִּנְבֵלָה; וְשִׁעוּרָהּ בִּכְזַיִת. כָּל דָּבָר שֶׁמַּקְרִיבִין לָהּ, בֵּין בָּשָׂר בֵּין שְׂאָר אֲכָלִין וּמַשְׁקִין - הַכֹּל כִּנְבֵלָה, שֶׁהַכָּתוּב קָרָאן ׳זִבְחֵי מֵתִים׳. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל אֲכָלִין בְּטֵלָה לְעוֹלָם לְהַתִּירָהּ בַּהֲנָיָה - אִם בָּטְלָה, הֲרֵי זוֹ סָפֵק לְטַמְּאָה. אֲבָל כְּלֵי שֶׁהוּא תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבִּטְּלוֹ, טָהוֹר; וְכֵן עֲבוֹדָה זָרָה וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ שֶׁבִּטְּלָן, טְהוֹרִין.

ח. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה - מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בָּאֲוִיר, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא כִּנְבֵלָה. וְטֻמְאָתוֹ בִּכְזַיִת - שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם״, הֲרֵי ״יֵין נְסִיכָם״ כְּ״חֵלֶב זְבָחֵימוֹ״. וְאֵין מְטַמֵּא טֻמְאָה זוֹ, אֶלָּא יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ בַּיָּד לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה; אֲבָל סְתָם יֵינָם [- שלא ידוע אם נתנסך] שֶׁל גּוֹיִם - מְטַמֵּא טֻמְאָה קַלָּה, כִּשְׁאָר כָּל מַשְׁקִין טְמֵאִין.

ט. מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁבִּאַרְנוּ מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר עַד כָּאן, אַתָּה לָמֵד שֶׁאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת - מֵהֶם אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וּמֵהֶם אָבוֹת שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים.

י. וְכָל הַמְּטַמֵּא מֵחֲמַת אָב שֶׁל תּוֹרָה, הֲרֵי הוּא וְלַד טֻמְאָה שֶׁל תּוֹרָה; וְכָל הַמְּטַמֵּא מֵחֲמַת אָב שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, הֲרֵי זֶה וָלָד שֶׁל דִּבְרֵיהֶם.

יא. כָּל אַב טֻמְאָה שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, בֵּין אָב שֶׁל תּוֹרָה בֵּין אָב שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים - אָדָם הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ, וְלֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו; וַהֲרֵי הוּא אַחַר שֶׁפֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו אוֹ קֹדֶם שֶׁיִּפְרֹשׁ, וָלָד - שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֲכָלִין, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן שֵׁנִי לְטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִאשׁוֹן.

יב. וְכָל אַב טֻמְאָה שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, בֵּין אָב שֶׁל תּוֹרָה בֵּין אָב שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אָדָם הַנּוֹגֵעַ בּוֹ אוֹ הַנּוֹשְׂאוֹ, מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ וּבִשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה; וְכֵן אִם נָגַע בָּאֲכָלִין, עוֹשֶׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו. פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו - הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְכָל דָּבָר, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים; וְאִם נָגַע בָּאֲכָלִין, הֲרֵי הֵן שֵׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׂאָר כָּל הָאָבוֹת, חוּץ מִן הַנְּבֵלָה וְהַמֶּרְכָּב [של זב]. אֲבָל הַנְּבֵלָה וְהַמֶּרְכָּב - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, הַנּוֹגֵעַ אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ; וְאִם נָגַע בָּאֲכָלִין, הֲרֵי הֵן שֵׁנִי לְטֻמְאָה. וְהַנּוֹשְׂאָן מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ; וְאִם נָגַע בָּאֲכָלִין עַד שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ, הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. מֵי חַטָּאת [- פרה אדומה] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כִּנְבֵלָה וּכְמֶרְכָּב, שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים אֶלָּא הַנּוֹשְׂאָן - הֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ מִשּׁוּם נוֹשֵׂא; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיִּגַּע בַּמַּיִם, וְלֹא יָסִיט אוֹתָן; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֶחָד הַנּוֹשֵׂא וְאֶחָד הַמֵּסִיט. וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בְּצֶמֶר הַנְּבֵלָה, אוֹ שֶׁנָּגַע בְּנִימֵי [חוטים בולטים] הַמֶּרְכָּב - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ מִשּׁוּם נוֹשֵׂא; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַנּוֹגֵעַ בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁלֹּא יָסִיט אוֹתָם; וּלְפִיכָךְ מְטַמֵּא בְּגָדִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ, כְּדִין הַנּוֹשֵׂא.

יד. הַבּוֹלֵעַ נִבְלַת עוֹף הַטָּהוֹר - בִּשְׁעַת בְּלִיעָתוֹ, מְטַמֵּא בְּגָדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְהֵם רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן אִם נָגַע בָּאֲכָלִין, הֲרֵי הֵם רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְאַחַר שֶׁבָּלַע, הֲרֵי זֶה פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו.

טו. הַשּׁוֹרֵף פָּרָה אֲדֻמָּה, וּפָרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים, וְהַמְשַׁלֵּחַ הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל - אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֵׂיהֶם מְטַמְּאִין בְּגָדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - אִם נָגְעוּ בָּאֲכָלִין אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מַעֲשֵׂיהֶם, הֲרֵי הֵם שֵׁנִי לְטֻמְאָה.

טז. הַנּוֹגֵעַ בְּאָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת הַמַּשְׁלָךְ בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה, כְּגוֹן נְבֵלָה אוֹ שֶׁרֶץ אוֹ מִשְׁכָּב [של זב] שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה, וְנָגַע בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם, יִהְיֶה טָהוֹר; וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם, יִטְמָא״ - אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵם בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה, מְטַמְּאִין. וּכְשֶׁיַּעֲלֶה זֶה מִן הַמִּקְוֶה, יִטְהַר הַנּוֹגֵעַ. וְכֵן זָב שֶׁדָּרַס עַל הַמִּשְׁכָּב שֶׁהוּא מֻנָּח בַּמִּקְוֶה, הֲרֵי הַמִּשְׁכָּב טָמֵא; וּכְשֶׁיַּעֲלֶה הַמִּשְׁכָּב מִן הַמִّקְוֶה - יִטְהַר, שֶׁהֲרֵי עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. וְזֶה הַנּוֹגֵעַ בַּמִּשְׁכָּב כְּשֶׁהוּא בַּמִּקְוֶה - אִם פָּשַׁט יָדוֹ וְנָגַע חוּץ לַמִּקְוֶה, הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּגָדִים; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין.

פֶּרֶק ז

א. דָּבָר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהָאֲכָלִין וְהַמַּשְׁקִין מְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם - יִטְמָא; וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי - יִטְמָא״. וְאֵין הָאֹכֶל שֶׁנִּטְמָא מְטַמֵּא אֹכֶל אַחֵר מִן הַתּוֹרָה; וְלֹא הַמַּשְׁקִין שֶׁנִּטְמְאוּ מְטַמְּאִין דָּבָר אַחֵר מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים גָּזְרוּ עַל הָאֹכֶל הַטָּמֵא, שֶׁאִם נָגַע בְּאֹכֶל אַחֵר, שֶׁטִּמְּאָהוּ; וְכֵן אִם נָגַע הָאֹכֶל הַטָּמֵא בְּמַשְׁקִין, טִמְּאָן. וְאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא כְּלִי שֶׁנָּגַע בּוֹ לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם. וְכֵן גָּזְרוּ עַל הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִים, שֶׁיְּטַמְּאוּ אֹכֶל אוֹ מַשְׁקִין אוֹ כֵּלִים שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן.

ב. אֵין לְךָ וְלַד טֻמְאָה שֶׁמְּטַמֵּא כֵּלִים, אֶלָּא מַשְׁקִין טְמֵאִים בִּלְבַד; וְטֻמְאָה זוֹ, מִדִּבְרֵיהֶם; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין מֵחֲמַת אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה, בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ עַל מַשְׁקִין טְמֵאִין שֶׁיְּטַמְּאוּ כֵּלִים? גְּזֵרָה מִשּׁוּם מַשְׁקֶה [שיוצא מגוף] הַזָּב, שֶׁהוּא אָב וּמְטַמֵּא כֵּלִים דִּין תּוֹרָה - שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכִי יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר״, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל הַמַּשְׁקִין שֶׁיְּטַמְּאוּ אֶת הַכֵּלִים, גָּזְרוּ שֶׁיִּהְיוּ מְטַמְּאִין אֶת הַכֵּלִים מִתּוֹכָן. כֵּיצַד? אִם נָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶשׂ - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וַהֲרֵי הוּא שֵׁנִי; וְאִם נָגְעוּ בִּשְׂאָר כֵּלִים מִתּוֹכָן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן, וְנַעֲשׂוּ שֵׁנִי. אֲבָל אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִים בַּאֲחוֹרֵי הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ, בֵּין בִּכְלִי חֶרֶשׂ בֵּין בִּכְלִי שֶׁטֶף וּכְלִי מַתָּכוֹת - נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בִּלְבַד; וַהֲרֵי

אַחוֹרָיו שֵׁנִי, וְלֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִתְרוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו, נִטְמָא כֻּלּוֹ שֵׁנִי לְטֻמְאָה.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהָאֳכָלִין אֵין מְטַמְּאִין כֵּלִים, וְהַמַּשְׁקִין מְטַמְּאִין; וְלָמָּה עָשׂוּ בְּטֻמְאַת מַשְׁקִין הֵכַר זֶה, וְאָמְרוּ שֶׁהַכְּלִי שֶׁנָּגְעוּ בּוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין בַּאֲחוֹרָיו לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ לִתְרוּמָה? לְהוֹדִיעַ, שֶׁטֻּמְאַת כֵּלִים אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עַל טֻמְאָה זוֹ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁנָּגְעוּ בְּאָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, חֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה; וְכֵן אִם נָגַע אֹכֶל בְּאָדָם אוֹ בִּכְלִי שֶׁנִּטְמָא בְּאָב, הֲרֵי אוֹתוֹ הָאֹכֶל שֵׁנִי לְטֻמְאָה. וְאֹכֶל שֶׁנָּגַע בָּזֶה הַשֵּׁנִי, נִקְרָא 'שְׁלִישִׁי לְטֻמְאָה'; וְאִם נָגַע הַשְּׁלִישִׁי בְּאֹכֶל רְבִיעִי, הֲרֵי זֶה נִקְרָא 'רְבִיעִי לְטֻמְאָה'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בָּאֳכָלִין. אֲבָל הַמַּשְׁקִין - אֶחָד מַשְׁקִין שֶׁנָּגַע בְּאָב הַטֻּמְאָה, אוֹ שֶׁנָּגַע בְּרִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁנָּגַע בְּשֵׁנִי - חֲרֵי אוֹתוֹ מַשְׁקֶה תְּחִלָּה [- ראשון] לְטֻמְאָה; וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה; שֶׁאֵין מוֹנִין בְּמַשְׁקִין. כֵּיצַד? יַיִן שֶׁנָּגַע בְּאָב הַטֻּמְאָה, אוֹ בְּרִאשׁוֹן, אוֹ בְּשֵׁנִי - הֲרֵי יַיִן זֶה כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה; וְכֵן אִם נָגַע יַיִן זֶה בְּשֶׁמֶן, וְשֶׁמֶן בְּחָלָב, וְחָלָב בִּדְבַשׁ, וּדְבַשׁ בְּמַיִם, וּמַיִם בְּיַיִן אַחֵר, וְכֵן עַד לְעוֹלָם - כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וּכְאִלּוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם נִטְמָא בְּאָב תְּחִלָּה. וְכֻלָּן מְטַמְּאִין אֶת הַכֵּלִים. וְכֵן כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין, וְנָגְעוּ מַשְׁקִין אֲחֵרִים בַּאֲחוֹרֵי הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין - אֲפִלּוּ הָיוּ מַשְׁקֶה חֵלִין - נַעֲשׂוּ הַמַּשְׁקִין הָאֲחֵרִים תְּחִלָּה לְטֻמְאָה, וּמְטַמְּאִין כֵּלִים אֲחֵרִים, וְעוֹשִׂין אוֹתָן שֵׁנִי; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אֲחֵרִים.

ו. אֲחוֹרֵי הַכְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַשְׁקִין, וְנָגְעוּ אֳכָלִין בַּאֲחוֹרֵי הַכְּלִי הַטָּמֵא - אֲפִלּוּ אָכְלֵי תְרוּמָה, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין; שֶׁהַכְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּלִבַּד, אֵינוֹ מְטַמֵּא אֳכָלִין אֶלָּא לְקֹדֶשׁ בִּלְבַד; שֶׁהַכְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו - הֲרֵי זֶה טָמֵא כֻּלּוֹ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּלְפִיכָךְ מְטַמֵּא אָכְלֵי הַקֹּדֶשׁ.

פֶּרֶק ח

א. כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּיָדָיו בְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, בֵּין שֶׁהָיָה אוֹתוֹ רִאשׁוֹן אָדָם אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל אוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין - נִטְמְאוּ יָדָיו בִּלְבַד, עַד הַפֶּרֶק [מקום חיבור כף היד עם הזרוע]; וְכֵן הַמַּכְנִיס יָדָיו לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁנִּטְמָא בְּאָב הַטֻּמְאָה, אוֹ שֶׁהִכְנִיס יָדָיו לְבֵית הַמְנֻגָּע - נִטְמְאוּ יָדָיו. וְטֻמְאַת הַיָּדַיִם, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ב. הַיָּדַיִם שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם; שֶׁאֵין טֻמְאָתָן אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּכְשֶׁגָּזְרוּ טֻמְאָה עֲלֵיהֶן, גָּזְרוּ שֶׁיִּהְיוּ כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה. אֲפִלּוּ הַמַּכְנִיס יָדוֹ לְבֵית הַמְנֻגָּע, אוֹ שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו בְּאָדָם שֶׁהוּא מְטֻמָּא בְּנְגָדִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו - הֲרֵי יָדָיו שְׁנִיּוֹת.

ג. הַפְּגוּל [קרבן שנפסל במחשבה], וְהַנּוֹתָר [קרבן שעבר זמן אכילתו], וְצָרִיד [- שיריים שנדבקו לכלי] שֶׁל מִנְחוֹת - הֲרֵי הֵם כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וּמוֹנִין בָּהֶם רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי; לְפִיכָךְ, מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם בִּכְבִיצָה. וְאֵין הַפְּגוּל וְהַנּוֹתָר מִצְטָרְפִין, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁעוּרָם שָׁוֶה בִּכְבִיצָה, הוֹאִיל וְטֻמְאַת הַיָּדַיִם מִדִּבְרֵיהֶם; אֲבָל שְׁאָר הָאֳכָלִין מִצְטָרְפִין, שֶׁאֵין אֳכָלִין טְמֵאִין מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם עַד שֶׁיִּהְיוּ כְּבֵיצָה.

ד. קוּלִית [- עצם הירך] הַפְּגוּל אוֹ הַנּוֹתָר - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא סְתוּמָה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ בְּיָדָיו, נִטְמְאוּ יָדָיו; שֶׁהָעֲצָמוֹת שֶׁל קָדָשִׁים שֶׁשִּׁמְּשׁוּ נוֹתָר אוֹ פִּגּוּל, מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ בָּסִיס לְדָבָר אָסוּר.

ה. בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִיצָתוֹ [- עזרת ישראל או ירושלים] - חֲרֵי הוּא סָפֵק אִם מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, אוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא; לְפִיכָךְ אֵינוֹ מְטַמֵּא - שֶׁסְּפֵק טֻמְאַת הַיָּדַיִם טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם בְּשַׂר פֶּסַח שֶׁיָּצָא חוּץ לַבַּיִת הוּא, חֲרֵי הוּא טָהוֹר - בְּנֵי חֲבוּרָה, זְרִיזִין הֵן.

ו. אֵין טֻמְאַת יָדַיִם בַּמִּקְדָּשׁ - שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁגָּזְרוּ טֻמְאָה עַל הַיָּדַיִם, לֹא גָּזְרוּ בַּמִּקְדָּשׁ; אֶלָּא הַנּוֹגֵעַ בָּאֳכָלִין טְמֵאִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, בֵּין שֶׁנָּגַע בַּמִּקְדָּשׁ בֵּין שֶׁנָּגַע חוּץ לַמִּקְדָּשׁ, וְנָגַע בְּקָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ - לֹא טִמְּאָן. וְאִם נָגַע חוּץ לַמִּקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ז. מִי שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ אַחַת, וְנִגְעָה בָּאַחֶרֶת - הָאַחֶרֶת טְהוֹרָה; וְנוֹטֵל אֶת הַטְּמֵאָה, וְדַיּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִתְרוּמָה. אֲבָל לְקֹדֶשׁ - אִם נִטְמְאַת יָדוֹ אַחַת, וְנָגַע בַּשְּׁנִיָּה - טִמְּאָהּ, וּשְׁתֵּיהֶן צְרִיכוֹת טְבִילָה לְקֹדֶשׁ; אֲבָל לִתְרוּמָה, בִּנְטִילַת יָדַיִם בִּלְבַד יִטְהֲרוּ יָדָיו.

ח. שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וּבֵית דִּינוֹ גָּזְרוּ עַל הַיָּדַיִם שֶׁיִּהְיוּ שְׁנִיּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּטְמְאוּ - מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת [ושמא נגע בטומאה]. וְלֹא גְּזַר שְׁלֹמֹה עַל הַיָּדַיִם טֻמְאָה אֶלָּא לְקֹדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ גָּזְרוּ חֲכָמִים שֶׁאַחֲרָיו אַף לִתְרוּמָה, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם לִתְרוּמָה; וְאִם נָגַע בִּתְרוּמָה קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל יָדָיו - פְּסוּלָה, וְנִשְׂרֶפֶת עַל טֻמְאָה זוֹ.

ט. לָט [כורך] אָדָם יָדָיו בְּמַפָּה, וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָה בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּע. אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן בְּחֵלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ אוֹ טָהֳרַת הַתְּרוּמָה; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִגַּע, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן.

י. הוֹאִיל וְהַיָּדַיִם שְׁנִיּוֹת [לטומאה] - אִם נָגְעוּ בְּמַשְׁקִין, עָשׂוּ אוֹתָן תְּחִלָּה; וְאִם נָגְעוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ בָּאֳכָלִין, עוֹשִׂין אוֹתָן שֵׁנִי. וְאִם נָגְעוּ בְּמַשְׁקִין אֵלּוּ אֲחֵרִים, עוֹשִׂין אֵלּוּ אוֹתָם תְּחִלָּה - שֶׁהַמַּשְׁקִין תְּחִלָּה לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל אֵין מַשְׁקִין אֵלּוּ שֶׁנִּטְמְאוּ מִחֲמַת יָדַיִם מְטַמְּאִין כֵּלִים כְּלָל, שֶׁעִקַּר טֻמְאַת הַיָּדַיִם מִדִּבְרֵיהֶם. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים עַל כָּל אָדָם שֶׁיֹּאכַל אֳכָלִין טְמֵאִין, בֵּין שֶׁאָכַל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ אֹכֶל שֵׁנִי, וְעַל כָּל הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִים - שֶׁיִּהְיֶה שֵׁנִי לְטֻמְאָה, עַד שֶׁיִּטְבֹּל. וְאִם נָגַע בָּאֳכָלִין, עֲשָׂאָם שְׁלִישִׁי. וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקִין, אֲפִלּוּ מַשְׁקֶה חֵלִין - עָשָׂה אוֹתָן תְּחִלָּה, לְטַמֵּא אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אֲחֵרִים, אֲבָל לֹא לְטַמֵּא כֵּלִים, הוֹאִיל וְעִקַּר טֻמְאַת אָדָם זֶה מִדִּבְרֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ טֻמְאָה זוֹ עַל הָאוֹכֵל אֳכָלִין טְמֵאִים? שֶׁמָּא יֹאכַל אֹכֶל

1 רִאשׁוֹן אוֹ שֵׁנִי וְיִשְׁתֶּה עָלָיו מַשְׁקֶה תְּרוּמָה, וְנִמְצָא מַשְׁקֶה
2 תְּרוּמָה טָמֵא בָּאֹכֶל שֶׁבְּפִיו. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִים,
3 שֶׁמָּא יֹאכַל עִמָּהֶם אֹכֶל תְּרוּמָה, וְנִמְצָא טָמֵא בַּמַּשְׁקִין
4 שֶׁבְּפִיו. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת, שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה
5 טְמֵאָה.
6 **יא.** אֵינוֹ מִטַּמֵּא עַד שֶׁיֹּאכַל אֲכָלִים טְמֵאִים כַּחֲצִי פְּרָס,
7 שֶׁהוּא כְּבֵיצָה וּמֶחֱצָה שׁוֹחֶקֶת [- קצת יותר מביצה
8 ומחצה]; וְכֵן הַשּׁוֹתֶה, אֵינוֹ מִטַּמֵּא עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה מִמַּשְׁקִין
9 טְמֵאִין רְבִיעִית. וְכָל הָאֲכָלִים מִצְטָרְפִין לַחֲצִי פְּרָס, לִפְסֹל
10 הַגּוּיָה [- הגוף]; וְכָל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לִרְבִיעִית. וְאִם
11 אָכַל אוֹ שָׁתָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, טָהוֹר. אָכַל מְעַט וְשָׁהָה,
12 וְחָזַר וְאָכַל מְעַט וְשָׁהָה - אִם יֵשׁ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי
13 אֲכִילַת פְּרָס, מִצְטָרְפִין; וְאִם לָאו, אֵין מִצְטָרְפִין. וְכֵן אִם
14 שָׁתָה מְעַט וְשָׁהָה, וְשָׁתָה מְעַט - אִם יֵשׁ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף
15 כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, מִצְטָרְפִין; וְאִם לָאו, אֵין מִצְטָרְפִין. אָכַל
16 פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, וְטָבַל וְעָלָה, וְאָכַל מְעַט מִיָּד - אִם לֹא
17 שָׁהָה בֵּינֵיהֶן, וַהֲרֵי אֲכִילָה שֶׁלִּפְנֵי טְבִילָה וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ בִּכְדֵי
18 אֲכִילַת פְּרָס - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין.
19 **יב.** אִשָּׁה שֶׁהִיא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וּמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ - הֲרֵי
20 הַבֵּן טָהוֹר, וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו טֻמְאָה; שֶׁאֲפִלּוּ תֹּאמַר שֶׁיָּנַק
21 רְבִיעִית - אֶפְשָׁר שֶׁיֵּשׁ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף יָתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת
22 פְּרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹנֵק בְּבַת אַחַת.
23 **יג.** הַמְעֻבֶּרֶת - הִתִּירוּ לָהּ שֶׁתִּהְיֶה אוֹכֶלֶת אֲכָלִין טְמֵאִין
24 פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת הַרְבֵּה; מִפְּנֵי
25 הַסַּכָּנָה. וְאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה, אֶלָּא הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד־כ' מנחם־אב ה'תשע"ד

26 **יום ראשון י"ד מנחם־אב ה'תשע"ד**

27 הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

28 פֶּרֶק ט

29 **א.** אֵין פּוֹסְקִין [משלמים] עַל הַפֻּרוֹת [לפני קבלתם], עַד
30 שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר; יָצָא הַשַּׁעַר, פּוֹסְקִין - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
31 [פירות] לָזֶה [ללווה], יֵשׁ לָזֶה [למישהו אחר, ולא הוי
32 כריבית]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר לְחִטִּים קָבוּעַ בַּשּׁוּק אַרְבַּע
33 סְאִין בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ
34 חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים. וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים
35 אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע - אֵין בָּזֶה רִבִּית
36 כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַק.
37 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין
38 שֶׁפָּסַק עָלָיו. אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין - אַף עַל
39 פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִפְסֹק עָלָיו,
40 אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר. כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה
41 לַקּוֹצְרִים - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל הַחִטִּים, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן
42 הֵן גָּדִישׁ [לפני דישה]; וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן, מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים
43 וְיִתְּנֵם בֶּעָבִיט [בור]; וְעַל הַשֶּׁמֶן, מִשֶּׁנָּתַן הַזֵּיתִים בַּמַּעֲטָן
44 [מקום לזיתים]; וְעַל הַסִּיד, מִשֶּׁיִּשְׁקָעֻנוּ בַּכַּבְשָׁן. וְכֵן פּוֹסֵק
45 עַל כְּלֵי הַחֶרֶשׂ, מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר [האומן] הַבֵּיצִים [חומרי
46 גלם] שֶׁלָּהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עֲפָרָן לָבָן.
47 אֲבָל עָפָר שָׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ, אַף עַל
48 פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי לַכֹּל; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין
49 לָזֶה, יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן פּוֹסֵק עַל הַזֶּבֶל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, אַף עַל
50 פִּי שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי תָּמִיד.

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחֻסָּר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם [לגמר 51
מלאכתו], פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - 52
אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא 53
מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין 54
כְּלוּם, וּכְאִלּוּ לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. כֵּיצַד? גָּדִישׁ שֶׁהָיָה 55
מְחֻסָּר גְּדִישָׁה שֶׁיְּבַשׁ, וְדִישָׁה, וּזְרִיָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו; 56
שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין 57
לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ. הָיָה יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר 58
אֶלָּא דִּישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו. בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ 59
מְחֻסָּרִין לְפִיפָה [צורה ראשונית], וְיִבּוּשׁ, וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן, 60
וּשְׂרֵפָה, וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן 61
מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן; וְהוּא 62
שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתָן מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם 63
הָיָה הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ, וְאֵינוֹ 64
פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. 65
ג. הַהוֹלֵךְ לַחְלֹב אֶת עִזָּיו, וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו, וְלִרְדּוֹת אֶת 66
כַּוַּרְתּוֹ, וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת מָכוּר 67
לְךָ', 'מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת מָכוּר לְךָ', 'מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדָה 68
מָכוּר לְךָ' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'מַה שֶּׁעִזַּי 69
חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ', 'מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת 70
כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ', 'מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדָה כָּךְ וְכָךְ 71
מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ' - אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר 72
שֶׁבַּשּׁוּק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. 73
ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁבָּעֲיָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר 74
קָבוּעַ, אֶלָּא עַל שַׁעַר הַמְּדִינָה. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת 75
בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּישָׁנוֹת שָׁלֹשׁ סְאִין בְּסֶלַע - 76
אֵין פּוֹסְקִין, עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן. הָיוּ הַחִטִּין 77
שֶׁל לָקוּטוֹת [של עניים, שזכו בהן ב'לקט'] אַרְבַּע סְאִין 78

בְּסֶלַע, וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוֹטוֹת כְּשַׁעַר לָקוֹטוֹת; וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת, עַד שֶׁיִּקָּבַע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת.

ה. כֵּיצַד הַשַּׁעַר, מֵתֶר לוֹ לִפְסֹק [לסכם מחיר] עַל הַשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ [פירות רבים בדמים מועטים]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים כַּשַּׁעַר הַזּוֹל - אִם עָמְדוּ אַחַר כֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע, נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר סְאִין; עָמְדוּ שָׁלֹשׁ סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ אַרְבַּע סְאִין כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ. נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁנְּתָן לוֹ הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר בּוֹ, מְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע' [קללה למי שאינו עומד בדיבורו]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ. אֲבָל אִם הָיָה שָׁלִיחַ לַאֲחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אוֹ מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע' כְּשָׁלִיחַ; שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר לוֹ: 'לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת' [לקלקל], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל הַדָּמִים שֶׁיִּתֵּן לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע - אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים, מֵתֶר. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים, וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיְּגִבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם; וַהֲרֵי זֶה כְּקוֹבֵעַ זְמַן, וְהוֹזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוּ.

ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּבַכְּפָרִים שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה מֵתֶר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר, כְּדֵי שֶׁיָּבִיא לוֹ שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ, אָבְדוּ לוֹ. וְאָדָם חָשׁוּב, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת זֶה. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה - אָסוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין תָּמִיד כְּפָרוֹת.

ח. הַחַמָּרִין שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמַכִּירֵיהֶם אוֹ לְסַפְסְרֵיהֶם חָמֵשׁ בְּסֶלַע בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם תְּחִלָּה כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ לָעִיר, עַד שֶׁיִּפְּתְחוּ שַׁקֵּיהֶם וְיִמְכְּרוּ לְכָל אָדָם - הֲרֵי זֶה מֵתֶר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶן בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקָּחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין [מסייעים] אוֹתָם.

ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - מְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'תְּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם' - אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם, מֵתֶר; וְאִם לָאו, אָסוּר. הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אָמַר לוֹ: 'תְּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם' - אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם, מֵתֶר; וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, אָסוּר.

י. הַנּוֹתֵן לְבַעַל הַגִּנָּה דְּמֵי עֶשֶׂר קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי עֶשֶׂר אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הֵם קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ - הֲרֵי זֶה מֵתֶר; שֶׁהֲרֵי הוּא מְנַיְּחָם, וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֵלֵּיהֶם; וְאֵלּוּ קְצָצָם עַתָּה כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים, לֹא הָיוּ בָּאִים אַחֲרִים תַּחְתֵּיהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, מִדְּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל הַמּוֹכֵר.

יום שני ט"ו מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק י

א. כְּשֵׁם שֶׁמֵּתֶר לַמּוֹכֵר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק - כָּךְ מֵתֶר לִלְווֹת סְתָם הַפֵּרוֹת, וּפוֹרְעִין אוֹתָן בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם, וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין - חַיָּב לְהַחְזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ, הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ; וְאִלּוּ רָצָה - הָיָה קוֹנֶה וּמַחְזִיר לוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

ב. הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה מֵתֶר לִלְווֹת סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן, וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ סְאָה אַחַת, לוָה עָלֶיהָ כַּמָּה סְאִין; הָיְתָה טִפָּה אַחַת שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ יַיִן, לוָה עָלֶיהָ כַּמָּה גַּרְבֵּי יַיִן וָשֶׁמֶן. לֹא הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע שַׁעַר הַשּׁוּק עֲדַיִן, אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ בַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִלְווֹת סְאָה בִּסְאָה. וְכֵן בִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת - לֹא יִלְוֶה אוֹתָן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן [ישער אותן ב] דָּמִים. וְאִם לָוָה, וְלֹא עָשָׂה אוֹתָם דָּמִים, וְהוּזְלוּ - מַחְזִיר לוֹ פֵּרוֹת כַּמִּדָּה שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ, אוֹ כַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוּקְרוּ, נוֹטֵל דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אוֹ שֶׁהָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִלְווֹת פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת, עַד זְמַן קָבוּעַ; אֶלָּא לָוָה סְתָם, וּפוֹרֵעַ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּפְרַע.

ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: 'הַלְוֵנִי כּוֹר חִטִּים, וַאֲנִי מַחְזִיר לְךָ כּוֹר לַגֹּרֶן' [בזמן הגורן]; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: 'הַלְוֵנִי עַד שֶׁיָּבוֹא בְּנִי', אוֹ 'עַד שֶׁאֶמְצָא אֶת הַמַּפְתֵּחַ'.

ד. לָוָה פֵּרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ - אִם הוּזְלוּ, מַחְזִיר לוֹ פֵּרוֹת בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוּקְרוּ, נוֹתֵן לוֹ דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה.

ה. מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים לְזָרַע [לזורעם בשדה], בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּרַד הָאָרִיס לַשָּׂדֶה, בֵּין אַחַר שֶׁיָּרַד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּתֵּן הָאָרִיס אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהֲרֵי בְּיַד בַּעַל הַקַּרְקַע לְסַלְּקוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָתַן. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בַּעַל הַקַּרְקַע לִתֵּן אֶת הַזֶּרַע - אִם עֲדַיִן לֹא יָרַד הָאָרִיס, הֲרֵי זֶה מֵתֶר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים; שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ לְסַלְּקוֹ, נִמְצָא בָּעֵת שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה, יָרַד עַל דַּעַת שֶׁיַּחְזִיר לוֹ חִטִּים שֶׁהִלְוָהוּ. אֲבָל אַחַר שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים לְזָרַע; אֲבָל מַלְוֵהוּ סְתָם [ללא זמן], עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק.

ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי אֶת מְעוֹתַי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּים', אָמַר לוֹ: 'צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁו, וִיהִיֶה לְךָ אֶצְלִי חִטִּים בְּהַלְוָאָה' - אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו, מֵתֶר; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ

הַמִּין, הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁמַּתָּר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא בְּנוֹתֵן מְעוֹתָיו לִקְנוֹת בָּהֶן; אֲבָל הָרוֹצֶה לְהַעֲמִיד הַלְוָאָתוֹ עַל גַּב הַפֵּרוֹת - אָסוּר, עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פֵּרוֹת. הָיָה לַלֶּוֶה חִטִּים, וְעָשָׂה הַלְוָאָתוֹ עָלָיו חִטִּים, וּבָא אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי חִטַּי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִקַּח בִּדְמֵיהֶן יַיִן', אָמַר לוֹ: 'צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי יַיִן, כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק עַתָּה' - אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְנַעֲשֹׂת הַלְוָאָתוֹ אֶצְלוֹ יַיִן; וְאִם אֵין לוֹ יַיִן, אָסוּר. הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ, וְעָבַר וְהֶחְזִיר הַהַלְוָאָה פֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה פֵּרוֹת אַחַר כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת שֶׁהִלְוָהוּ.

יום שלישי ט"ז מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק יא

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, אוֹ שֶׁאָמַר לְעֵדִים: 'הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אוֹ 'אַתֶּם עֵדַי שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה' - זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'מִלְוָה עַל פֶּה', וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים; לְפִיכָךְ, אִם טָעַן אַחַר כָּךְ וְאָמַר 'פָּרַעְתִּי' - נִשְׁבָּע הֶסֵּת [מדרבנן], וְנִפְטָר. אֲבָל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים; לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר: 'פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה', אֵינוֹ נֶאֱמָן, אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: 'אוֹ הָבֵא עֵדִים, אוֹ עֲמֹד וְשַׁלֵּם לוֹ חוֹבוֹ'. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה' - אֵין כּוֹתְבִין עֵדוּתוֹ וְנוֹתְנִין לַמַּלְוֶה; שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּ [יעשו] עֵדוּת עַל פֶּה מִלְוָה בִּשְׁטָר, עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶן הַלֶּוֶה: 'כִּתְבוּ שְׁטָר וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהֶם כָּךְ, צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ אַחַר שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה. קָנוּ מִיָּדוֹ [בקנין חליפין] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָנֶה - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם 'כִּתְבוּ'; שֶׁסְּתָם קִנְיָן - לִכְתִיבָה עוֹמֵד, וְאֵינָן צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ.

ב. לֶוֶה שֶׁכָּתַב שְׁטָר בִּכְתַב יָדוֹ, וְהֵעִיד בּוֹ עֵדִים וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר. וְכֵן אִם כָּתַב שְׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ עֵדִים, וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה בִּפְנֵי עֵדִים - הֲרֵי זוֹ מִלְוָה בִּשְׁטָר; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתָב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף, וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיהֶם. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר לָעֵדִים שֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶם, 'חִתְמוּ וְהָעִידוּ שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיכֶם'.

ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵין שָׁם עֵדִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, הֲרֵי זוֹ כְּמִלְוָה עַל פֶּה לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וְנִפְטָר; וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בִּכְתָב זֶה, לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת.

ד. כָּל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וּמִלְוָה עַל פֶּה - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת; לְפִי שֶׁאֵין לָהּ קוֹל, לְפִיכָךְ לֹא יִטְרֹף בָּהּ. אֲבָל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר, קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּכְסָיו שֶׁל זֶה מְשֻׁעְבָּדִין בְּמִלְוָה שֶׁעָלָיו, שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלֶּוֶה תַּחַת שִׁעְבּוּד הַמַּלְוֶה, מִן הַתּוֹרָה.

ה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּעֵדִים, וְיָצְאַת מִתַּחַת יְדֵי הַלּוֹקֵחַ [ע"י בעל חוב של המוכר] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁטָר בְּיַד הַלּוֹקֵחַ, הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִנִּכְסִים מְשֻׁעְבָּדִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפַרְהֶסְיָא מוֹכֵר, וְקוֹל יֵשׁ לוֹ.

ו. אֵין הַהַלְוָאָה שֶׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין, אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁהַחַיָּב בָּהּ מוֹדֶה, וְצִוָּה בְּחָלְיוֹ [קודם שמת] שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדַיִן. אוֹ שֶׁהָיְתָה הַהַלְוָאָה לִזְמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ; וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ עַד שֶׁיִּתֵּן, וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. כָּל אֵלּוּ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ בְּפָנֵינוּ הִלְוָהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. וְכֵן אִם הוֹצִיא כְּתַב יַד אֲבִיהֶן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. לֶוֶה שֶׁאֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע - אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁתָּלָה [הניח] מְעוֹתָיו בְּיַד אֲחֵרִים [להתחמק מפרעון], כּוֹפִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ. וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דָּבָר זֶה, מַחְרִימִין [מטילין חרם סתם] עַל מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מִטַּלְטְלִין, אוֹ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם; וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַבֵּינוֹנִית שֶׁבִּנְכָסָיו, וּמַגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלֶּוֶה עַצְמוֹ. אֲבָל הַבָּא לְהַפְרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן הַמִּטַּלְטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מֻפְקָדִין אוֹ מִלְוָה אֵצֶל אֲחֵרִים; שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין אֵינָן תַּחַת שִׁעְבּוּד בַּעַל חוֹב מִן הַתּוֹרָה.

ח. מִצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לִתֵּן, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ; וְאִם תָּפַשׂ בַּעַל חוֹב מֵחַיִּים, גּוֹבֶה מֵהֶן. טָעַן שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַשְׂתִּי, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תָּפַשׂ - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה שֶׁכָּךְ וְכָךְ הוּא חַיָּב לוֹ; וְיָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן [שוויין], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַשׂ. הָיוּ הַדְּבָרִים שֶׁתָּפַשׂ שְׁטָרוֹת [חוב], וְטָעַן שֶׁהֵן מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ עַל חוֹבוֹ, וְשֶׁמֵּחַיִּים תָּפַשׂ - עַל הַמַּלְוֶה לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַשׂ; וְאִם לֹא הֵבִיא - יַחֲזִיר לַיּוֹרְשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן לִקְנוֹת גּוּפָן [של שטרות] אֶלָּא לְרְאָיָה שֶׁבָּהֶן.

ט. יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב שֶׁהָיָה לַאֲבִיהֶן אֵצֶל אֲחֵרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אֲבִיהֶם לַחֲזוֹר וְלִגְבּוֹת אוֹתָהּ מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא.

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת [שיחזיר לו מעותיו אם יגבו אותה], וְזָקַף [החשיב] שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מִלְוָה לִרְאוּבֵן, וּמֵת רְאוּבֵן, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף מִשִּׁמְעוֹן הַשָּׂדֶה, וּפִיְּסוֹ שִׁמְעוֹן בְּמָעוֹת וְהָלַךְ לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁיָּבוֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן, וְיִתְבְּעוּ שִׁמְעוֹן בַּמִּלְוָה שֶׁזָּקַף עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מִשְׁתַּעְבֶּדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פִּקֵּחַ - נוֹתֵן לָהֶם הַקַּרְקַע שֶׁלָּקַח

מְרָאוּבֵן בַּמִּלְוָה שֶׁזָּקוּף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶם מִפְּנֵי הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ; שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרָיוּת לְקָחָהּ מֵרְאוּבֵן.

יא. כָּתְבוּ הַגְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים כֵּלָן, שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטַּלְטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין; וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבָּעוֹלָם. אֲבָל בַּמַּעֲרָב הָיוּ כּוֹתְבִין בִּשְׁטָרֵי חוֹבוֹת, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִגְבּוֹת מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמִּטַּלְטְלִין, בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה לְפִי תְּנַאי זֶה יוֹתֵר מִן הַתַּקָּנָה [גובין מטלטלין אפילו כשיש קרקע]. וּסְיָג [תיקון] גָּדוֹל עָשׂוּ בַּדָּבָר - שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלָּוֶה בְּתַקָּנָה זוֹ [של הגאונים], וְנִמְצָא מָמוֹן יְתוֹמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא כַּדִּין [שהרי לא ידע]; שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים [שאחר התלמוד] לְחַיֵּב בָּהּ יְתוֹמִים.

יום רביעי י"ז מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק יב

א. אֵין נִפְרָעִין מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ גְּדוֹלִים; אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטַנִּים, אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן שְׁטַר חוֹב.

ב. אֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי שֶׁבָּעוֹלָם - לֹא יִפְּרַע בּוֹ הַמַּלְוֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ לָהֶם רְאָיָה שֶׁשּׁוֹבְרִין בָּהּ אֶת הַשְּׁטָר.

ג. הָיְתָה הַמִּלְוָה רְבִית שֶׁל גּוֹי, שֶׁהֲרֵי הָרִבִּית אוֹכֶלֶת בְּנִכְסֵיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵיהֶן, וּמוֹכְרִין וּפוֹרְעִין הַחוֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתָּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ, בֵּין אַלְמָנָה בֵּין גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין מִשּׁוּם חֵזִי הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם [משהו] שֶׁתִּנָּשֵׂא בּוֹ הָאִשָּׁה לְאַחַר. לְפִיכָךְ, אִם קָפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּאת לִתְבֹּעַ כְּתֻבָּתָהּ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת, וַהֲרֵי נִשֵּׂאת.

ד. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם הָיוּ הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה בִּלְבַד, אוֹ פְּחוּתִין מִמֶּנָּה - שֶׁאֵין נִזְקָקִין לָהֶן, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן זְכוּת [רווח] לַיְתוֹמִים; שֶׁלֹּא אָמְרוּ 'נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְהַפְרַע מֵהֶן הַכְּתֻבָּה', אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּ הַנְּכָסִים מִן הַמְּזוֹנוֹת; וְזֹאת, הוֹאִיל וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל, מַה זְּכוּת יֵשׁ לַיְתוֹמִים הַקְּטַנִּים בְּדָבָר זֶה, עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהֶן, וְלֹא חָשׁוּ לְחֵזִי הָאִשָּׁה.

ה. צִוָּה הַמּוֹרִישָׁן וְאָמַר: 'תְּנוּ מָנֶה לְפִלּוֹנִי', אוֹ 'תְּנוּ שָׂדֶה לְפִלּוֹנִי' - נִזְקָקִין, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן טַעֲנָתָן. אָמַר: 'תְּנוּ מָנֶה זֶה לְפִלּוֹנִי', אוֹ 'שָׂדֶה זוֹ לְפִלּוֹנִי' - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס.

ו. נִמְצֵאת קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא טָעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהִיא גֶּזֶל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהֶם, וּמַעֲמִידִים לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן וְלָדוּן; וְאִם נִמְצֵאת גְּזוּלָה, מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לִבְעָלֶיהָ. וְכֵן קָטָן שֶׁתָּקַף בַּעֲבָדָיו [ע"י עבדיו], וְיָרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וּכְבָשָׁהּ - אֵין אוֹמְרִין: 'נַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל', אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל - אִם יֵשׁ לוֹ עֵדִים, יָבִיא עֵדָיו.

ז. קַרְקַע שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת קְטַנִּים, וּבָא אֶחָד וְטָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה לוֹ מִמּוֹרִישָׁם, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהֶחְזִיק בָּהּ וַאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ; שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְהַקָּטָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד כָּאן הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטָר שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם [מאשר בבי"ד] אֶת הַשְּׁטָר, וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס.

ח. כְּשֶׁנִּזְקָקִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לִמְכֹּר - שָׁמִין אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי; וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בִּשְׁעַת הַכְּנָסַת פּוֹעֲלִין וּבִשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִין. וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת, יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין לְבַקֵּר [לבדוק] לוֹ [את טיבה]. וּבְעֵת שֶׁמַּכְרִיזִין, מְסַיְּמִין [מציינים] אֶת הַשָּׂדֶה בִּמְצָרֶיהָ [גבוליה], וּמוֹדִיעִין כַּמָּה הִיא יָפָה [שווה], וּבְכַמָּה הִיא שׁוּמָה [מוערכת בבי"ד], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִין לִמְכָרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת לְבַעַל חוֹב אוֹ לִכְתֻבַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה [מעדיף] לִתֵּן לְבַעַל חוֹב, וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה.

ט. כְּשֶׁכּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא [אישור גביה] עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, כּוֹתְבִין בָּהּ: 'וְהִכַּרְנוּ שֶׁהַנְּכָסִים הָאֵלּוּ הֵם שֶׁל פְּלוֹנִי הַמֵּת'. וְאִם לֹא כָּתְבוּ כָּךְ, הֲרֵי הָאַדְרַכְתָּא פְּסוּלָה; וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פֵּרוֹת, אֲפִלּוּ מֵאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהַכְרָזוֹת.

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּהַכְרָזָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁטָּעוּ בִּדְבַר [המפורש] מִשְּׁנָה, וְחוֹזְרִין וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה. וּבֵית דִּין שֶׁמָּכְרוּ, הָאַחֲרָיוּת [אם ימצא שאינה שלהם] עַל הַיְתוֹמִים.

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כָּרָאוּי, וּבָדְקוּ יָפָה יָפָה, וְדִקְדְּקוּ בַּשּׁוּמָא - אַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּ וּמָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה - הֲרֵי מִכְרָן קַיָּם. אֲבָל אִם לֹא בָּדְקוּ בַּשּׁוּמָא [בהערכה], וְלֹא כָּתְבוּ אִגֶּרֶת בִּקּוֹרֶת [אישור השומא], שֶׁהִיא דִּקְדּוּק הַשּׁוּמָא וְהַהַכְרָזָה, וְטָעוּ וְהוֹתִירוּ שְׁתוּת [שישית] אוֹ פִּחֲתוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת, מִכְרָן קַיָּם. וְכֵן אִם מָכְרוּ הַקַّרְקַע בְּעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז עָלֶיהָ, וְטָעוּ וּפִחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ. פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ; שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה בְּאוֹתָהּ הָעֵת. וְזוֹ הִיא הָעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה: בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרוּ קַרְקַע לְקִבּוּרָה, אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לִתֵּן מְנַת [מס] הַמֶּלֶךְ - אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר נָחוּץ. וְכֵן בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת, מִכְרָן קַיָּם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵין מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן: הָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת, וְהַמִּטַּלְטְלִין. הָעֲבָדִים, שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ וְיִבְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין,

שֶׁמָּא יִגְנְבוּ. לְפִיכָךְ, שָׁמִין אוֹתָם בְּבֵית דִּין, וּמוֹכְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה [לעיר], מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק.

יום חמישי י"ח מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק יג

א. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהִפָּרַע בִּשְׁטָר שֶׁבִּידוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי לוֶה - אִם יְכוֹלִין בֵּית דִּין לִשְׁלֹחַ אֵלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ, עַד שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין - שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהוֹדִיעוֹ בִּמְהֵרָה - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטֹּל מִנְּכָסָיו, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמִּטַּלְטְלִין; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְשׁוֹבָר [שמא ללווה יש שטר פרעון]. וְדִין זֶה - תַּקָּנַת חֲכָמִים הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְנִמְצָא נוֹעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹין.

ב. שָׁלֹשׁ רְאָיוֹת צָרִיךְ לְהָבִיא לְבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ יִפָּרַע שֶׁלֹּא בְּפָנָיו: רְאָיָה רִאשׁוֹנָה, לְקַיֵּם [לאשר בבי"ד] הַשְּׁטָר שֶׁבִּידוֹ; רְאָיָה שְׁנִיָּה, שֶׁבַּעַל חוֹבוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת וְאֵינוֹ מָצוּי בְּכָאן לַעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין; רְאָיָה שְׁלִישִׁית, שֶׁאֵלּוּ נְכָסִים שֶׁל פְּלוֹנִי הַלּוֶה הֵן.

ג. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְבֵית דִּין, וְהֵבִיא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְאָמַר: 'זֶה מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא, וַאֲנִי רוֹצֶה לִמְכְּרוֹ וּלְהִפָּרַע חוֹבִי' - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹ, עַד שֶׁיָּבוֹא לוֶה וְיִטְעַן [טענתו]; שֶׁאִם רָצָה לוֹמַר 'לָקוּחַ [קנוי] הוּא בְּיָדִי', אוֹמֵר. וּמַשִּׁיאִין לוֹ עֵצָה לְמָכְרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע הַלּוֶה בְּכַמָּה נִמְכַּר. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וּמֵת הַלּוֶה וְהַמַּלְוֶה, בֵּין שֶׁמֵּת לוֶה תְּחִלָּה, בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה - הוֹאִיל וְהוּא נִפְרָע מִמַּה שֶׁתַּחַת יָדוֹ, וְאִלּוּ רָצָה [יכל] לוֹמַר 'לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי' - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [קדוש] וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע הֶסֵּת [מדרבנן]? לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל עַצְמוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן, אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁלּוֹקֵחַ; שֶׁאִלּוּ אָמַר עַל עַצְמוֹ שֶׁל חֵפֶץ זֶה: 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי', 'אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה' - הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. אֲבָל אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁחֵפֶץ זֶה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְלֹא יָדְעוּ עַל כַּמָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. וְהוֹאִיל וְאֵין שָׁם עֵדִים, וְיָכוֹל לוֹמַר 'שֶׁלִּי הוּא' - נֶאֱמָן לוֹמַר 'יֵשׁ לִי עָלָיו כָּךְ וְכָךְ'. וְכֵן בַּשְּׁבוּעָה עַצְמָהּ שֶׁהָיָה נִשְׁבָּע, אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן - שֶׁאֵין אוֹמְרִין 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִמָּמוֹן, שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּטֹּל מַה שֶּׁטָּעַן.

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב בְּלֹא אֹנֶס, שֶׁהֲרֵי הַמַּלְוֶה חַיָּב בִּדְמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: 'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה', וְלוֶה אוֹמֵר: 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה' - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, כְּשֶׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין מִן הַדִּין, וְזֶה אוֹמֵר: 'עֲשָׂרָה' - אוֹמְרִין לַמַּלְוֶה: 'הַמְתֵּן עַד סוֹף הַחֲמִשָּׁה', וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁנִּשְׁאַר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.

ז. הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר, וְטָעַן הַלּוֶה שֶׁ'זְּמַן קָבַעְתָּ לִי' - יֵרָאֶה לִי שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל הַחוֹב הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ זְמַן, וְיִטֹּל מִיָּד.

ח. הַמִּלְוָה נִתְּנָה לְהִתְבַּע בְּכָל מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בַּיְּשׁוּב, וּתְבָעוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ, אֶלָּא חַיָּב לִפְרֹעַ לוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ. בָּא הַלּוֶה לְפָרְעוֹ וְהַלּוֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהָיָה שָׁוֶה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וְיִפְּטֵר. אָמַר הַמַּלְוֶה: 'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה', וְהַלּוֶה אוֹמֵר: 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה תְּחִלָּה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע הַלּוֶה כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת, וְיִשַּׁלֵּם הַדִּינָר. אָמַר הַלּוֶה: 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד הַחוֹב. אָמַר הַלּוֶה: 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וַחֲמִשָּׁה דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל שֶׁלֹּא הָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל חֲמִשָּׁה דִינָרִין, וְיִשַּׁלֵּם דִּינָר. 'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה', וְהַלּוֶה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו' - יִשָּׁבַע מַלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁשְּׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וְיִשַּׁלֵּם הַלּוֶה שְׁאָר הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פְּרָעוֹ אִם לֹא פְּרָעוֹ. 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל הַחוֹב אֲפִלּוּ בִּפְרוּטָה אַחַת, וְיִפָּטֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא חִיֵּב עַצְמוֹ בְּכְלוּם. אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל הַחוֹב, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא' - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁטָּעַן הַלּוֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה, כְּמִי שֶׁאָמַר: 'חֲמִשִּׁים יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, וַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ' - שֶׁהוּא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחְרִים [להטיל חרם סתם] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן שֶׁקֶר.

ה. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ [בקנין], אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ עַד סוֹף הַזְּמַן; בֵּין בְּמִלְוָה עַל פֶּה, בֵּין בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, בֵּין שֶׁמֵּת לוֶה, בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה. וּסְתָם מִלְוָה - שְׁלֹשִׁים יוֹם, בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין עַל פֶּה בֵּין עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּתְבַּע בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה - יֵשׁ לוֹ לְתָבְעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁתְּנַאי מָמוֹן הוּא.

ו. טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: 'הַיּוֹם סוֹף הַזְּמַן שֶׁקָּבַעְתִּי', וְהַלּוֶה אוֹמֵר: 'עַד עֲשָׂרָה יָמִים קָבַעְתָּ' - הַלּוֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם הָיָה שָׁם עַד אֶחָד שֶׁהַיּוֹם סוֹף זְמַנּוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת. זֶה אוֹמֵר: 'חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׁאַר מִן הַזְּמַן', וְזֶה אוֹמֵר: 'עֲשָׂרָה' - אוֹמְרִין לַמַּלְוֶה: 'הַמְתֵּן עַד סוֹף הַחֲמִשָּׁה', וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁנִּשְׁאַר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.

ז. הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר, וְטָעַן הַלּוֶה שֶׁ'זְּמַן קָבַעְתָּ לִי' - יֵרָאֶה לִי שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל הַחוֹב הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ זְמַן, וְיִטֹּל מִיָּד.

ח. הַמִּלְוָה נִתְּנָה לְהִתְבַּע בְּכָל מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בַּיְּשׁוּב, וּתְבָעוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ, אֶלָּא חַיָּב לִפְרֹעַ לוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ. בָּא הַלּוֶה לְפָרְעוֹ

בַּמִּדְבָּר, הָרִשּׁוּת בְּיַד הַמַּלְוֶה: אִם רָצָה, מְקַבֵּל; וְאִם רָצָה, אוֹמֵר לוֹ: 'אֵינִי נִפְרָע אֶלָּא בַּיִּשּׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּתַתִּי לְךָ', וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ עַד שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ בַּיִּשּׁוּב.

יום שישי י"ט מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק יד

א. הַפּוֹגֵם אֶת שִׁטָּרוֹ [מודה שפרוע חלקו], אוֹ שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד עַל שִׁטָּרוֹ שֶׁהוּא פָּרוּעַ, וְהַבָּא לִפְרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלְּוֶה, וְהַטּוֹרֵף מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַנִּפְרָע מִן הַיּוֹרֵשׁ בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה; וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁיִּתְבַּע: 'הִשָּׁבַע, וְאַחַר כָּךְ תִּטֹּל'. וְאִם הָיָה הַחוֹב לִזְמַן קָבוּעַ, וְתָבַע בִּזְמַנּוֹ - נִפְרָע שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה; עָבַר זְמַנּוֹ, לֹא יִגְבֶּה אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

ב. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ לְפָרְעוֹ, וְטָעַן הַלְּוֶה שֶׁפָּרַע שְׁטָר זֶה אוֹ מִקְצָתוֹ, וּבַעַל הַשְּׁטָר אוֹמֵר: 'לֹא פָּרַעְתָּ כְּלוּם' - אוֹמְרִין לוֹ: 'שַׁלֵּם לוֹ'. טָעַן הַלְּוֶה וְאָמַר: 'יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו וְיִטֹּל' - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁלֹּא נִפְרַע כְּלוּם, אוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ, וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל; וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה תַּלְמִיד חֲכָמִים, אֵין נִזְקָקִין לִשְׁבוּעָתוֹ.

ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקַיָּם [מאושר בבי"ד], וְהַלְּוֶה טוֹעֵן וְאוֹמֵר: 'שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא, וּמֵעוֹלָם לֹא כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה', אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁחוֹב זֶה רִבִּית הוּא אוֹ אֲבַק רִבִּית, אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהוּא שְׁטַר אֲמָנָה [עדיין לא קיבל הלוואתו], אוֹ שֶׁטָּעַן: 'כָּתַבְתִּי לְלִוּוֹת וַעֲדַיִן לֹא לָוִיתִי' - כְּלוֹ שֶׁל דָּבָר: טָעַן טַעֲנָה שֶׁאִם הוֹדָה בָּהּ בַּעַל הַשְּׁטָר, הָיָה הַשְּׁטָר בָּטֵל, וְהַמַּלְוֶה עוֹמֵד בִּשְׁטָרוֹ וְאוֹמֵר שֶׁזֶּה שֶׁקֶר טוֹעֵן, וְאָמַר הַלְּוֶה: 'יִשָּׁבַע לִי וְיִטֹּל' - הֲרֵי זוֹ מַחְלֹקֶת בֵּין הַגְּאוֹנִים: יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁחַיָּב בַּעַל הַשְּׁטָר לְהִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, כְּמִי שֶׁטָּעַן עָלָיו שֶׁפְּרָעוֹ, וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה, אֶלָּא אִם כֵּן טָעַן עָלָיו הַלְּוֶה שֶׁפְּרָעוֹ בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּשְּׁטָר [שכשר הוא], וּלְפָרְעוֹן הוּא עוֹמֵד; אֲבָל כָּל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת, לֹא כֹּל הֵימֶנּוּ לְבַטֵּל שְׁטָר מְקַיָּם, אֶלָּא יְשַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ יִטְעַן עַל הַמַּלְוֶה בְּמַה שֶׁיִּרְצֶה - אִם יוֹדֶה, יַחֲזִיר לוֹ, וְאִם כָּפַר, יִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

ד. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ - מַלְוֶה אוֹמֵר: 'לֹא נִפְרַעְתִּי כְּלוּם', וְלוֶה אוֹמֵר: 'פָּרַעְתִּי מֶחֱצָה', וְהָעֵדִים מְעִידִים שֶׁפְּרָעוֹ כֻּלּוֹ - נִשְׁבָּע הַלְּוֶה וְנוֹתֵן מֶחֱצָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת; וְאֵינוֹ כְּמִשִּׁיב אֲבֵדָה [שהרי יכל לסמוך על העדים וליפטר], מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת הַשְּׁטָר עָלָיו. וְאֵין הַמַּלְוֶה גּוֹבֶה הַמֶּחֱצָה אֶלָּא מִבְּנֵי הַחוֹרִין, שֶׁהֲרֵי הַלָּקוֹחוֹת אוֹמְרִין: 'אָנוּ עַל הָעֵדִים נִסְמֹךְ, וַהֲרֵי בִּטְלוּ שְׁטָר זֶה'.

ה. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ [לאמת אותו], וְאָמַר הַלְּוֶה: 'אֱמֶת שֶׁאֲנִי כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אֲבָל פָּרַעְתִּיו', אוֹ 'אֲמָנָה הוּא', אוֹ 'כְּתַבְתִּיו לִלְוּוֹת בּוֹ וַעֲדַיִן לֹא לָוִיתִי', וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הוֹאִיל וְאִם רָצָה, אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם', וַהֲרֵי מִפִּיו נִתְקַיֵּם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְאִם קִיְּמוֹ הַמַּלְוֶה אַחַר כָּךְ בְּבֵית דִּין, הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת.

ו. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר מְקַיָּם, וְאָמַר הַלְּוֶה: 'שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא, וּמֵעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּיו', אוֹ 'שְׁטַר אֲמָנָה הוּא', וְאָמַר הַמַּלְוֶה: 'כֵּן הַדְּבָרִים, אֲבָל שְׁטָר כָּשֵׁר הָיָה לִי עָלָיו וְאָבַד' - אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה, הוּא שֶׁשִּׁבֵּר אֶת שְׁטָרוֹ, וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: 'אֵינוֹ מְזֻיָּף', שֶׁהֲרֵי נִתְקַיֵּם בְּבֵית דִּין - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם, אֶלָּא נִשְׁבָּע הַלְּוֶה הֶסֵּת וְנִפְטָר; שֶׁהֲרֵי זֶה הַשְּׁטָר כְּחֶרֶשׁ הוּא חָשׁוּב.

ז. שְׁטָר שֶׁלָּוָה בּוֹ וּפְרָעוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֶה בּוֹ, שֶׁכְּבָר נִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ וְנַעֲשָׂה כְּחֶרֶשׁ.

ח. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב מְקַיָּם עַל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלְּוֶה: 'וַהֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ', וְאָמַר לוֹ הַמַّלְוֶה: 'כֵּן הָיָה, אֲבָל חָזַרְתִּי לְךָ הַמָּעוֹת, וְהִלְוֵיתִי אוֹתְךָ פַּעַם שְׁנִיָּה' - הֲרֵי בָּטֵל הַשְּׁטָר; שֶׁשְּׁטָר שֶׁנִּפְרַע, הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶשׁ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'הֶחְזַרְתִּי לְךָ הַמָּעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹבוֹת, עַד שֶׁתַּחְלִיפֵם' - לֹא בָּטֵל הַשְּׁטָר, וַעֲדַיִן שִׁעְבּוּדוֹ קַיָּם.

ט. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר מְקַיָּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו מָנֶה, וְאָמַר לוֹ: 'וַהֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וּבָאוּ אֵלּוּ וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר לוֹ הַשְּׁטָר, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'כֵּן הוּא שֶׁפְּרָעְתָּ, אֲבָל חוֹב אַחֵר פָּרַעְתָּ שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ' - הֲרֵי בָּטֵל הַשְּׁטָר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵעִידוּ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן. אֲבָל אִם רָאוּהוּ נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ אִם נָתַן בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן, אוֹ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, אוֹ בְּתוֹרַת מַתָּנָה - אִם אָמַר בַּעַל הַשְּׁטָר: 'לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם' - הֲרֵי זֶה הֶחְזֵק כַּפָּרָן, וּבָטֵל הַשְּׁטָר. וְאִם אָמַר: 'פְּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הָיוּ' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מַה שֶּׁבַּשְּׁטָר; שֶׁהֲרֵי לֹא פְּרָעוֹ בְּעֵדִים, וּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'מַתָּנָה נִתְּנָה לִי', נֶאֱמָן לוֹמַר 'פְּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הֵם'. אָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'וַהֲלֹא שְׁטַר חוֹב זֶה, דְּמֵי שׁוֹר שֶׁלָּקַחְתִּי מִמְּךָ הוּא, וְאַתָּה גָּבִיתָ אֶת דְּמֵי בְּשָׂרוֹ', וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַשְּׁטָר: 'כֵּן, אֲנִי גָּבִיתִי דָּמָיו מֵחוֹב אַחֵר שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ' - הוֹאִיל וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשּׁוֹר הוּא הַחוֹב, וּמִדָּמָיו נִפְרַע - בָּטֵל הַשְּׁטָר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עָלָיו שֶׁפָּרַע מִדָּמָיו; וְיִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

י. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב בְּעֵד אֶחָד, וְהַמַּלְוֶה טָעַן: 'פָּרַעְתִּי' - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה [עפ"י עד אחד] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע [לא מכחישו], וּמְשַׁלֵּם. טָעַן וְאָמַר: 'יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו', (הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ בַּשְּׁטָר שְׁנֵי עֵדִים, וְאָמַר: 'יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו') - הֲרֵי זֶה יִשָּׁבַע, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

יא. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁהַכּוֹפֵר בְּמַלְוָה עַל פֶּה בְּבֵית דִּין, וּבָא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה. חָזַר וְאָמַר: 'כֵּן הָיָה, לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי', אוֹ 'מָחַל לִי', אוֹ 'נִתְחַיֵּב לִי מִמָּקוֹם אַחֵר' - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם.

יב. מִי שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרַע הַשְּׁטָר, וְאָמַר: 'יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל'

- אוֹמְרִים לוֹ: 'הָבֵא מְעוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע וְיִטֹּל'. אִם אֵין לוֹ כְּלוּם לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים שֶׁאֵין לוֹ; וְלִכְשֶׁתַּגִּיעַ יָדוֹ, וְיִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ, יִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ.

יג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, וְאָבַד הַשְּׁטָר וַהֲרֵי הָעֵדִים קַיָּמִין - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ [בקניו], וְטָעַן שֶׁפָּרַע - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן, וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִפָּרַע - הוֹאִיל וְכָתְבוּ לוֹ שְׁטָר וְאֵין בְּיָדוֹ שְׁטָר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן 'פָּרַעְתִּי' - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפָּרָעוֹ; שֶׁאֲנוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פָּרָעוֹ, וּלְפִיכָךְ קָרַע הַשְּׁטָר אוֹ שְׂרָפוֹ. וְכֵן הוֹרוּ, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׁטָר יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן: 'מִמֶּנִּי נָפַל אַחַר שֶׁפְּרַעְתִּיו' - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ, נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה, אֵין שָׁם חֲזָקָה.

יד. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּשְׁטָר - הַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'שֶׁלִּי הוּא, וְהוֹצֵאתִיו לְהִפָּרַע בּוֹ מִמְּךָ', וְהַלְוֶה אוֹמֵר: 'פְּרַעְתִּיו, וּמִמֶּנִּי נָפַל' - אִם הָיָה הַשְּׁטָר שֶׁיָּכוֹל לְקַיְּמוֹ, זֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בְּדָמִים אֵלּוּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָם, וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהֶן פָּחוֹת מֵחֶצְיָם, וִישַׁלֵּם הַלְוֶה מֶחֱצָה. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ - יִשָּׁבַע הַלְוֶה הֶסֵּת שֶׁפָּרָעוֹ, וְיֵלֵךְ לוֹ.

טו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', אוֹ שֶׁאָמַר 'פְּרַעְתִּיךָ' - אָמַר לוֹ הַתּוֹבֵעַ: 'הִשָּׁבַע לִי הֶסֵּת', אָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: 'וַהֲלֹא שְׁטָר יֵשׁ לְךָ עָלַי, וְאַתָּה רוֹצֶה לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתִי תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תּוֹצִיא הַשְּׁטָר הַפָּרוּעַ וְתִגְבֶּה בּוֹ' - אוֹמְרִים לוֹ: 'הָבֵא הַשְּׁטָר'. אָמַר הַמַּלְוֶה: 'אֵין לִי עָלָיו שְׁטָר מֵעוֹלָם', אוֹ 'שְׁטָר הָיָה לִי וְאָבַד' - הוֹרוּ רַבּוֹתַי שֶׁאוֹמְרִים לַמַّלְוֶה: 'בַּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לְךָ קֹדֶם זְמַן זֶה, וְאַחַר כָּךְ תַּשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת, אוֹ הַחֲרֵם חֵרֶם סְתָם, וְלֵךְ וּבַקֵּשׁ עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְּׁטָר'.

יום שב"ק כ' מנחם־אב ה'תשע"ד

פֶּרֶק טו

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְאָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים' - בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, מִפְּנֵי הַתְּנַאי. טָעַן הַלְוֶה וְאָמַר לוֹ: 'יְכֹן עָשִׂיתִי, וּפְרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהָלְכוּ לָהֶם לְמְדִינַת הַיָּם', אוֹ 'מִתוּ' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁפָּרָעוֹ, וְנִפְטָר. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים', אוֹ 'בִּפְנֵי רוֹפְאִים', וְאָמַר לוֹ: 'בִּפְנֵיהֶם פְּרַעְתִּיךָ, וְאוֹתָן הָעֵדִים שֶׁפְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵיהֶם מֵתוּ', אוֹ 'הָלְכוּ לָהֶן לְמְדִינַת הַיָּם' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וְאָמַר לוֹ: 'פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי אֲחֵרִים, וְמֵתוּ' אוֹ 'הָלְכוּ לִמְדִינַת הַיָּם' - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁמִּפְּנֵי טַעֲנָה זוֹ הִתְנָה עָלָיו וְאָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן' שֶׁהֵם עוֹמְדִין עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֶה אוֹתוֹ וְיֹאמַר 'בִּפְנֵי אֲחֵרִים פָּרַעְתִּי, וְהָלְכוּ לָהֶם'.

ב. יֵשׁ נִסְחָאוֹת מִן הַתַּלְמוּד שֶׁכָּתוּב בָּהֶן, שֶׁהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים', וְאָמַר לוֹ 'פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וְהָלְכוּ לָהֶן לְמְדִינַת הַיָּם' - אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְטָעוּת סוֹפְרִים הִיא; וּלְפִיכָךְ טָעוּ הַמּוֹרִים, עַל פִּי אוֹתָן הַסְּפָרִים. וּכְבָר חָקַרְתִּי עַל הַנִּסְחָאוֹת הַיְּשָׁנוֹת, וּמָצָאתִי בָּהֶן שֶׁהוּא נֶאֱמָן. וְהִגִּיעַ לְיָדִי בְּמִצְרַיִם מִקְצָת תַּלְמוּד יָשָׁן כָּתוּב עַל הַגְּוִילִים, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ כּוֹתְבִין קֹדֶם לִזְמַן זֶה בְּקֵרוּב מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וּשְׁתֵּי נִסְחָאוֹת מָצָאתִי מִן הַגְּוִילִים בַּהֲלָכָה זוֹ, וּבִשְׁנֵיהֶם כָּתוּב: "וְאִם אָמַר 'פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לָהֶן לְמְדִינַת הַיָּם', נֶאֱמָן". וּמִפְּנֵי טָעוּת זוֹ שֶׁאֵרְעָה לְמִקְצָת הַסְּפָרִים, הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאִם אָמַר לוֹ 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים - שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא הָעֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם. וְגַם זוֹ טָעוּת גְּדוֹלָה. וְהַדִּין הָאֱמֶת, שֶׁאִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם - נִפְטַר, וְאֵין כָּאן מְקוֹם חֵשֶׁשׁ. גַּם הַהוֹרָאָה הַזֹּאת, עַל פִּי סִפְרֵיהֶם שֶׁכָּתוּב בָּהֶן בְּאוֹתוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ 'פְּרָעֵנִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁשָּׁנוּ הֲלָכוֹת' [תלמידי חכמים], "וְהָלַךְ וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים", וְזוֹ טָעוּת סוֹפְרִים הִיא. וּמָצָאתִי בַּגְּוִילִים כָּתוּב, "אֲזַל פַּרְעֵיהּ בֵּינֵיהּ לְבֵין דִּילֵיהּ" [בינו לבין עצמו]. אַף עַל פִּי שֶׁהַסְּפָרִים הַמְּגֻהִין כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, כָּךְ יְרָאֶה מִדִּין הַתַּלְמוּד. וְעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן; וְכִי מֶה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת - אָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים', פָּרָעוֹ בְּעֵדִים; וְכִי יֵשׁ לוֹ לְאֱסֹר אֶת הָעֵדִים בְּבֵית הַסֹּהַר כָּל יְמֵיהֶם, שֶׁלֹּא יֵלְכוּ?! וְעוֹד, אִם מֵתוּ, מַה יַּעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ פַּעַם אַחַר פַּעַם לְעוֹלָם, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים. אִם כֵּן הוּא, נַעֲשָׂת עֵדוּת זוֹ בִּשְׁטָר, וְנִמְצָא זֶה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים', נַעֲשָׂת מִלְוָה בִּשְׁטָר; וְאֵין מִי שֶׁעָלָה זֶה עַל לִבּוֹ. אֲבָל וַדַּאי אִם אָמַר לוֹ 'בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי' - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁפָּרַע בִּפְנֵי אֲחֵרִים וְהָלְכוּ לָהֶן; אֲבָל אִם בָּאוּ וְהֵעִידוּ שֶׁפָּרָעוֹ, אֵין כָּאן בֵּית מֵחוֹשׁ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן וּלְהוֹרוֹת.

ג. הִתְנָה הַמַּלְוֶה עַל הַלְוָה, שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרָעוֹ. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁפָּרָעוֹ, אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם.

ד. הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה נֶאֱמָן כִּשְׁנֵי עֵדִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפָּרָעוֹ, הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ כִּשְׁנֵי עֵדִים; וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים שֶׁפָּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם, שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'הֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עָלַי כִּשְׁלֹשָׁה' - הוֹאִיל וְיָרַד לְמִנְיָן - אִם פְּרָעוֹ בִּפְנֵי אַרְבָּעָה, הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ. זֶה שֶׁהֶאֱמִין הַמַּלְוֶה כִּשְׁנֵי עֵדִים, מַה תְּהִיֶּה תַּקָּנָתוֹ כְּשֶׁיִּפְרַע? יִקְרַע הַשְּׁטָר, אוֹ יָעִיד [יצהיר בפני עדים] זֶה הַמַּלְוֶה עַל עַצְמוֹ שֶׁבִּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל פְּלוֹנִי, אוֹ יָעִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלְוֶה שֶׁקִּבֵּל כָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי.

ה. הֲרֵי שֶׁפָּרָעוֹ, וְטָעַן הַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא נִפְרַע, וְחָזַר וּפְרָעוֹ

פַּעַם שְׁנִיָּה מִפְּנֵי הַתְּנַאי [שיאמין לו כדלעיל] - הֲרֵי הַלְּוָה חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת הַמַּלְוֶה בַּדִּין, וְאוֹמֵר לוֹ: 'כָּךְ וְכָךְ אַתָּה חַיָּב לִי, מִפְּנֵי שֶׁפָּרַעְתִּיךָ שְׁתֵּי פְּעָמִים': אִם הוֹדָה, יְשַׁלֵּם; וְאִם כָּפַר, יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת עַל כָּךְ שֶׁלֹּא פָּרָעוֹ אֶלָּא פַּעַם אַחַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. הִתְנָה הַלְּוָה שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר 'פָּרַעְתִּי' - אֵינוֹ גוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה, לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ וְלֹא מִן הַלּוֹקֵחַ [מהלווה]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לְוֶה 'לֹא פָּרַעְתִּי' - אֵין הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא [תחבולה] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה. טָעַן הַלְּוָה בִּשְׁטָר זֶה וְאָמַר: 'פְּרַעְתִּיךָ מִקְצָתוֹ', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'לֹא פָּרַעְתָּ כְּלוּם' - מְשַׁלֵּם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אֵינוֹ נִשְׁבָּע.

ז. הִתְנָה הַמַּלְוֶה שֶׁיִּהְיֶה גוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה, הֲרֵי זֶה גוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּא לִגְבּוֹת מִיּוֹרְשָׁיו, יִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה; וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּגְבֶּה אַף מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה, גוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם הִתְנָה שֶׁיִּגְבֶּה מִן הָעִדִּית - גוֹבֶה מִן הָעִדִּית אַף מִן , שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם. בָּא לִגְבּוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ [מן הלווה] - לֹא יִטְרֹף אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, שֶׁאֵין זֶה מַתְּנָה לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד־כ' מנחם־אב ה'תשע"ד

יום ראשון י"ד מנחם־אב ה'תשע"ד

מצות עשה צט.

הַמִּצְוָה הַצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה [מִטַּמְּאָה]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נִדָּה וְכָל־דִּינֶיהָ.

יום שני ט"ו מנחם־אב ה'תשע"ד

מצות עשה ק.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלֶמֶת מֵאָה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת טְמֵאָה. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַיּוֹלֶדֶת.

יום שלישי ט"ז מנחם־אב ה'תשע"ד

מצות עשה קו.

הַמִּצְוָה הַק"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת זָבָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת הִלְכוֹת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הִיא נַעֲשֵׂית זָבָה, וְאֵיךְ מְטַמְּאָה זוּלָתָהּ אַחַר שֶׁנַּעֲשְׂתָה זָבָה.

יום רביעי י"ז מנחם־אב ה'תשע"ד

מצות עשה קד.

הַמִּצְוָה הַק"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הוּא נַעֲשֶׂה זָב, וּבְאֵיזֶה אֹפֶן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

יום חמישי י"ח מנחם־אב ה'תשע"ד

מצות עשה קד. צו.

הַמִּצְוָה הַק"ד נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנְּבֵלָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נְבֵלָה וְכָל־דִּינֶיהָ. וְהִנְנִי מַזְכִּיר לְךָ עַתָּה הַקְּדָמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכְּרֶנָּה בְּכֹל מַה־שֶּׁיִּזָּכֵר לְקַמָּן מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים כָּל־מִין וָמִין מִן־הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוַת עֲשֵׂה, אֵין עִנְיָנוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאָנוּ מֻזְהָרִים מִלְּהִטַּמֵּא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ (אז בכלל) מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מְטַמֵּא בְּאֹפֶן כָּזֶה, לְמִי שֶׁנָּגַע בּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא מִצְוָה, הֵינוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּדָבָר פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּזֶה נִטְמָא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב אַחֵר, אֵינוֹ נִטְמָא. אַךְ עֶצֶם הַהִטַּמְּאוּת הוּא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת: אִם רוֹצֶה מִטַּמֵּא וְאִם לָאו אֵינוֹ מִטַּמֵּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח) — "יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בַּנְּבֵלָה יִלְקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ" (שם יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם נְבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמָּא לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד? הֲרֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא — הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאֱמַר לָנוּ שֶׁהַנּוֹגֵעַ בָּזֶה נִטְמָא וְנַעֲשָׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכָל־חִיּוּבֵי הַטְּמֵאִים: לָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מ'עזרת ישראל' שבמקדש ופנימה) וְשֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא לִנְגֹּעַ בּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְזֶהוּ הַצִּוּוּי, כְּלוֹמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא אִם נָגַע בְּדָבָר זֶה, אוֹ אִם הָיָה בְּקִרְבָתוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ. וּזְכוֹר עִנְיָן זֶה בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה.

יום שישי י"ט מנחם־אב ה'תשע"ד

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הַצ"ו נדפסה ביום הקודם.

יום שבת קודש כ' מנחם־אב ה'תשע"ד

מצות עשה צז.

הַמִּצְוָה הצ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת שְׁמוּנָה מִינִים מִן הַשְּׁרָצִים מְטַמְּאִין. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת שֶׁרֶץ וְדִינֶיהָ.

מלכים־ב יז כו־לה

כו וַיֹּאמְרוּ לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר לֵאמֹר הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלִיתָ וַתּוֹשֶׁב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן לֹא יָדְעוּ אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי
הָאָרֶץ וַיְשַׁלַּח־בָּם אֶת־הָאֲרָיוֹת וְהִנָּם מְמִיתִים אוֹתָם כַּאֲשֶׁר אֵינָם יֹדְעִים אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ:
כז וַיְצַו מֶלֶךְ־אַשּׁוּר לֵאמֹר הוֹלִיכוּ שָׁמָּה אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִגְלִיתֶם מִשָּׁם וְיֵלְכוּ וְיֵשְׁבוּ שָׁם וְיֹרֵם
אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ: כח וַיָּבֹא אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִגְלוּ מִשֹּׁמְרוֹן וַיֵּשֶׁב בְּבֵית־אֵל וַיְהִי מוֹרֶה אֹתָם
אֵיךְ יִירְאוּ אֶת־יְהוָה: כט וַיִּהְיוּ עֹשִׂים גּוֹי גּוֹי אֱלֹהָיו וַיַּנִּיחוּ | בְּבֵית הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ הַשֹּׁמְרֹנִים גּוֹי גּוֹי
בְּעָרֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם יֹשְׁבִים שָׁם: ל וְאַנְשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ אֶת־סֻכּוֹת בְּנוֹת וְאַנְשֵׁי כוּת עָשׂוּ אֶת־נֵרְגַל וְאַנְשֵׁי
חֲמָת עָשׂוּ אֶת־אַשִּׁימָא: לא וְהָעַוִּים עָשׂוּ נִבְחַז וְאֶת־תַּרְתָּק וְהַסְפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת־בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ
לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי (אֱלֹהֵי קרי) סְפָרְיִם (סְפַרְוַיִם קרי): לב וַיִּהְיוּ יְרֵאִים אֶת־יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם
כֹּהֲנֵי בָמוֹת וַיִּהְיוּ עֹשִׂים לָהֶם בְּבֵית הַבָּמוֹת: לג אֶת־יְהוָה הָיוּ יְרֵאִים וְאֶת־אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם: לד עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֵם עֹשִׂים כַּמִּשְׁפָּטִים הָרִאשֹׁנִים אֵינָם יְרֵאִים אֶת־יְהוָה
וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקָּתָם וּכְמִשְׁפָּטָם וְכַתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר־שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:
לה וַיִּכְרֹת יְהוָה אִתָּם בְּרִית וַיְצַוֵּם לֵאמֹר לֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וְלֹא תַעַבְדוּם
וְלֹא תִזְבְּחוּ לָהֶם:

רש"י

(כט) אשר עשו השומרונים. ישראל בעודם שם: **גוי גוי אלהיו.** לאומה ואומה עבודת גלולים שהיו עובדים בארצם, אף כאן עשו כן כל גויי העיר אשר הורישם סנחריב שם בערי ישראל: **(ל) סכות בנות.** דמות תרנגולת עם אפרוחיה: **נרגל.** דמות תרנגול: **אשימא.** דמות תיש. וכן קרוין בלשון כל אומה ואומה, וכן פירשו רבותינו בסנהדרין (סג ב): **(לא) נבחז.** דמות כלב: **תרתק.** דמות חמור: **לאדרמלך.** דמות פרד: **וענמלך.** דמות סוס (שם): **(לג) כמשפט הגוים אשר הגלו אותם משם.** אותם עבודת כוכבים ומזלות שעובדים הגוים אשר הגלן סנחריב ואוכלוסיו משם, היו אלו עובדין כאן: **(לד) אינם יראים את ה'.** יראה שלימה כמשפט ישראל, ואף על פי שנתגיירו מיראת האריות, אין יראתם את ה' יראה שלימה, כמו שמפרש והולך, שאינם עוסקים בתורה ובמצות אשר צוה ה' את בני יעקב, ואינם עושים כחוקותם וכמשפטם שהיה עליהם לעשות משנתגיירו, אלא כמו שהורם הכהן שהיה מן השמרונים שהיו עובדים עבודה זרה: **(לה) ויכרת ה' אתם ברית.** כשנתן להם תורה בהר סיני:

מצודת דוד

(כו) ויאמרו. עבדי המלך: **אשר הגלית.** מבבל ומכותה וגו': **את משפט.** חוק האלהים השוכן בהארץ ההיא: **וישלח.** ולזה שלח בהם את האריות בעוד כאשר אינם יודעים משפט וגו', אבל כאשר ידעו, לא שלח בהם עוד [ואף כי מאז היו בארצם לא ידעו משפט ה'. מכל מקום לא הקפיד על העבודת גלולים כי אם בהיותם בארצו המקודש, ולא בארץ העובדי גלולים]: **(כז) וילכו וישבו שם.** חוזר על העובדי גילולים מבבל ומכותה וגו', ורצה לומד: כאשר הלכו לשם, כן נשארו יושבים בה, והכהן ילמדם משפט ה': **(כט) גוי גוי אלהיו.** כל אומה עשה לעצמו עבודת גלולים שעבד בארצו ולא היה הכהן מעבירם מהעבודת גלולים מכל וכל, כי הוא היה מכהני הבמות ועבד עבודת גלולים כמותם: **השמרנים.** היהודים, אנשי שומרון עד לא גלו: **גוי גוי.** כל אומה העמידה עבודת גלולים שלה בבית הבמות, בהעיר אשר נתיישבה בה: **(ל) סכות בנות.** בלשון בבל הוא, תרנגולת עם אפרוחיה: **נרגל.** בלשון כותי הוא, תרנגול הזכר, וכן כל אחד נקרא לפי לשון האומה ההיא: **אשימא.** הוא תיש: **(לא) נבחז.** הוא כלב: **תרתק.** הוא חמור: **לאדרמלך וענמלך.** הם הפרד והסוס: **(לב) מקצותם.** עשו מקצתם כהני במות, לעשות עבודתם בבית הבמות: **(לג) ואת אלהיהם.** עבודת גלולים שלהם: **כמשפט וכו'.** כל אחד עבד את העבודת גלולים שבארצו אשר הגלה ממנה: **(לד) כמשפטים הראשונים.** כפי מה שהורם הכהן בעת נתיישבו שמה: **אינם יראים וכו'.** יראה שלמה, כי אם מפחד האריות: **ואינם וכו'.** אינם עושים כחק וכמשפט הראוי להם לעשות לאחר שנתגיירו: **וכתורה וכו'.** אינם עושים כתורה וכו', וראוי היה שכן יעשו, הואיל ונתגיירו: **אשר שם שמו ישראל.** כאומר, הלא השם הזה היה על שם כי שרה עם האלהים וגו' ויוכל, ומזה נראה שאין לעבוד לשרי מעלה, כי הלא בעזר אלוה גבר על השר של מעלה: **(לה) ויכרת.** בעת שצוה את בני יעקב התורה והמצוה, כרת עמהם ברית והזהירם על עבודת גלולים, חוזר הוא למעלה, לומר הנה העבודת גלולים הבאים לערי שומרון, לא עשו כדבר ה' אשר צוה וכו', וכרת עמם הברית וכו', וכל הענין עד סופו, וכאומר, הלא העובדי גלולים ההם נתגיירו, וידעו מהאזהרות ההם, והיה מהראוי להיות זהירים בהם מעתה:

מצודת ציון

(כז) ויורם. ענין למוד, כמו (ישע' כח): יורה דעה:

קלב. א־יד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכֹר־יְהוָה לְדָוִד אֵת כָּל־עֳנוֹתוֹ: ב אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוָה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב: ג אִם־אָבֹא
בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי: ד אִם־אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה: ה עַד־אֶמְצָא מָקוֹם
לַיהוָה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב: ו הִנֵּה־שְׁמַעֲנוּהָ בְּאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר: ז נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו
נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו: ח קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: ט כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ:
י בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: יא נִשְׁבַּע־יְהוָה | לְדָוִד אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ
אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ: יב אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ | בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא־לָךְ:
יג כִּי־בָחַר יְהוָה בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: יד זֹאת־מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד פֹּה־אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ:

רש"י

(א) שיר המעלות זכור ה' לדוד את כל ענותו. עינוי נפשו אשר טרח ועמל למצוא לך מקום: **(ה) עד אמצא מקום.** עד שיודע היכן יהיה מקום מקדש (מצאתי): **(ו) שמענוה.** הבשורה: **באפרתה.** במקום החשוב והמעולה כמו (ש"א א') בן תחו בן צוף אפרתי חשוב אבגינוס, ד"א שמענוה באפרתה בספר יהושע (ט"ו) שבא מאפרים, בכל התחומין הוא אומר (שם) ועלה הגבול ותאר הגבול וכאן הוא אומר ועלה הגבול אל כתף היבוסי ירושלים נמצאת ירושלים גבוה מכל הארצות והוא ראוי לבית המקדש שנאמר (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום וגו' מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, כך נדרש בשחיטת קדשים: **מצאנוה בשדי יער.** בגבול בנימן שנמשל לחית העיר שנאמר בנימין זאב יטרף (בראשית מ"ט): **(ז) נבואה.** שמה למשכנותיו: **(י) אל תשב פני משיחך.** שלמה בבואו להכניס שם את הארון: **(יב) ועדותי זו אלמדם.** זו אשר אלמדם:

מצודת דוד

(א) זכור ה' לדוד. התפלל על עצמו שיזכור לו ענוי נפשו אשר טרח למצוא מקום אשר יבנה שם המקדש: **(ב) לאביר יעקב.** לחזקו ותקפו של יעקב והוא המקום ב"ה ותלה ביעקב לפי שהוא היה תחילה להנודרים: **(ג) אם אבוא.** הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר וגו': **באוהל ביתי.** באוהל המוכן לבית שבתי הראוי למלך: **ערש יצועי.** מטה המוצעת כפי הראוי לי: **(ד) אם אתן שנת.** ר"ל להיות ישן להתענג יותר מההכרח להחיות את הנפש וגם זה הוא ענין שבועה וגו': **לעפעפי.** כפל הדבר במ"ש: **(ה) עד אמצא.** עד אשר אדע איה המקום המוכן לבה"מ: **(ו) הנה שמענוה באפרתה.** עוד הייתי באפרת מקום מולדתי כי היא בית לחם כמ"ש בדרך אפרת היא בית לחם (בראשית מח) ואמר כי מאז שמענו כי עתיד להיות מקום נבחר לבה"מ אבל לא ידעתי מקומה איה: **מצאנוה בשדי יער.** עתה הנה מצאתי את המקום בשדי יער הוא גורן ארונה היבוסי והיה גם שם עצי יער כי הוא המקום שנעקד עליו יצחק ובאיל תמורתו נאמר נאחז בסבך בקרניו (שם כב) שנאחז בענפי עצי היער: **(ז) נבואה.** עתה הואיל וידענו המקום נבואה למשכנותיו: **להדום רגליו.** בה"מ קרוי הדום רגלי ה' ואחז דרך משל כאילו מושבו בשמים ממעל ורגליו יורדים לנוח בבה"מ: **(ח) קומה ה'.** לכן קומה והשרה שכינתך אל מקום המנוחה כי עד הנה היה מתהלך מאוהל אל אוהל וממשכן וגו' אבל המקום ההוא תהיה מקום מנוחה וקבוע עד עולם: **אתה וארון עוזך.** שכינתך תשרה בה עם הארון אשר הראת לכל את עוזך וכח זרועך בפלשתים בעת לקחו אותו בשבי כמו שכתוב בש"א: **(ט) ילבשו צדק.** בגדי כהונה נקראים בגדי צדק כי הם מכפרים ומצדיקים את החוטאים: **וחסידך ירננו.** הלוים ירננו בשיר: **(י) בעבור** וגו'. על עצמו אמר עשה זאת בעבורי וכפל דברו ואמר עוד אל תשב ריקם את פני משיחך לבל שמוע תפלתו: **(יא) נשבע.** וגו' **אמת.** ר"ל שבועה אמתית ולא יחזור מהשבועה והשבועה היא שהבטיחו לומר מזרעך אשית מלך לשבת על הכסא שלך: **(יב) זו אלמדם.** אשר אלמדם ביד הנביאים: **גם בניהם.** של בניך עד עולם ישבו לכסא המלוכה: **(יג) כי בחר ה'** וגו'. ר"ל הואיל וה' בחר את ציון ודוד הלא טרח והכין את המקום ההוא לזה יקבל בגמול שכרו את המלכות לו ולזרעו עד עולם: **(יד) זאת מנוחתי.** וכה אמר ה' זאת תהיה מנוחתי עדי עד ופה אשב כי מתאוה אני לה:

מצודת ציון

(ב) לאביר. ענין חוזק כמו ומשך אבירים בכחו (איוב כד): **(ג) ערש.** מטה כמו ערשו ערש ברזל (דברים ג'): **יצועי.** מל' מצעות המטה כמו חללת יצועי (בראשי' מט): **(ד) לעפעפי.** הוא אישון העין: **תנומה.** היא שינה קלה: **(ז) להדום.** הוא שרפרף הכסא הנתון תחת רגלי האדם כשהוא יושב וכן הדום לרגליך (לעיל קי): **(יג) אוה.** אויתיה. מל' תאוה וחשק כמו נפשו אותה ויעש (איוב כג):

יהל אור

יג כי בחר ה' בציון אוה למושב לו. נדפס לקמן במילואים ע' תרס.

פרק שני

א יֵשׁ בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד, מַה שֶּׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, וְיֵשׁ בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, מַה שֶּׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד: שֶׁקָּרְבְּנוֹת הַיָּחִיד עוֹשִׂים תְּמוּרָה, וְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֵינָם עוֹשִׂים תְּמוּרָה; קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד נוֹהֲגִין בַּזְּכָרִים וּבַנְּקֵבוֹת, וְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֵינָן נוֹהֲגִין אֶלָּא בַּזְּכָרִים; קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן, וּבְאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶם; וְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֵינָן חַיָּבִין, לֹא בְּאַחֲרָיוּתָן וְלֹא בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶן, אֲבָל חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶן מִשֶּׁקָּרַב הַזֶּבַח. יֵשׁ בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, מַה שֶּׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד: שֶׁקָּרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה; וְקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד אֵינָן דּוֹחִים, לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטֻּמְאָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וַהֲלֹא חֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל וּפַר יוֹם הַכִּפּוּרִים קָרְבַּן יָחִיד, וְדוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה? אֶלָּא שֶׁזְּמַנָּן קָבוּעַ.

ב חַטָּאת הַיָּחִיד שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ – מֵתָה; וְשֶׁל צִבּוּר – אֵינָהּ מֵתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּמוּת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן:

פירוש ברטנורא

ב א יש בקרבנות היחיד. וקרבנות הצבור אין נוהגים אלא בזכרים. דרובן עולות, ועולה זכר הוא, ואין מביאין שלמים אלא כבשי עצרת דזכרים הן, וחטאת שלהן נמי כתיב בכולהו שעיר חטאת אחד: **קרבנות היחיד חייבין באחריותן.** כלומר, יש מאותן שקבוע להן זמן שאפילו עבר זמנן חייב להקריבם, כגון עולת יולדת וקרבנות מצורע, אם עבר שמיני שלו חייב להקריבם לאחר זמן. אבל קרבנות צבור שיש להם זמן, אם עבר זמנן בטל קרבנן: **משקרב הזבח.** שאם קרב הזבח בזמנו ולא קרבו נסכיו עמו, חייבין להקריבם אפילו מכאן ועד עשרה ימים. דכתיב בפרשת פנחם בכולהו ומנחתם ונסכיהם לפרים, לומר לך מנחתם ונסכיהם של קרבנות צבור קרבים אפילו בלילה ואפילו למחר, אם קרבו קרבן בזמנו ולא נזדמנו להם מנחות ונסכים, מקריבין אותן כשיזדמנו להן אפילו לאחר כמה ימים: **חביתי כהן גדול.** דוחין שבת וטומאה. דכתיב בהו מנחת תמיד, הרי לך כמנחה של תמידין שדוחה שבת וטומאה. דבתמיד כתיב במועדו, ואמרינן במועדו אף בשבת, אף בטומאה, שאם היו רוב הכהנים טמאים עושים אותו בטומאה: **ופר יוה"כ.** פרו של כהן גדול: **אלא שזמנן קבוע.** כלומר, אין הטעם תלוי אלא בקביעות הזמן, דכל קרבן שזמנו קבוע ואם עבר הזמן אין לו תשלומים, דוחה שבת וטומאה. והלכה כרבי מאיר:
ב חטאת היחיד שכיפרו בעליו. שאבדה ונתכפר באחרת ואח"כ נמצאת הראשונה: **ושל צבור.** שכיפרו באחרת: **אינן מתות.** דחטאות המתות הלכה

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

לאחר שלמדנו בסוף הפרק הקודם, שקרבן יחיד עושה תמורה וקרבנות ציבור אינם עושים תמורה, באה משנתנו לפרט דברים שונים שיש בקרבנות היחיד ואינם בקרבנות הציבור, וכן להיפך.

יֵשׁ בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד, מַה שֶּׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, וְיֵשׁ בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, מַה שֶּׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד: שֶׁקָּרְבְּנוֹת הַיָּחִיד עוֹשִׂים תְּמוּרָה, וְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֵינָם עוֹשִׂים תְּמוּרָה — כמו ששנינו במשנה הקודמת. ומדובר כאן בעיקר הזבח; אבל ולד הזבח או תמורתו, אף של קרבן יחיד אינו עושה תמורה, וכן קרבן עוף של יחיד אינו עושה תמורה, כמו ששנינו בפרק הקודם **(גמרא). קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד נוֹהֲגִין בַּזְּכָרִים וּבַנְּקֵבוֹת** — בבהמות זכרים ובבהמות נקבות; עולה ואשם של יחיד הם אמנם תמיד זכרים, אבל חטאת ושלמים של יחיד לפעמים הם זכרים ולפעמים נקבות, **וְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֵינָן נוֹהֲגִין אֶלָּא בַּזְּכָרִים** — שכל קרבנות הציבור אינם באים אלא זכרים. **קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן** — כלומר בין קרבנות היחיד שקבוע להם זמן יש קרבנות שחייבים באחריותם, דהיינו שאם לא הביאם בזמנם חייב להביאם אחר כך, כגון עולת היולדת וקרבנות המצורע, שחייבים להביא קרבנותיהם ביום השמיני לטהרתם, ואם לא הביאום ביום השמיני, חייבים להביאם לאחר יום השמיני, **וּבְאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶם** — המנחה והיין הבאים עם הקרבן, שהואיל וחייבים באחריות הקרבנות חייבים גם בהבאת נסכיהם, **וְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר** — שזמנם קבוע, כמו התמידים והמוספים, **אֵינָן חַיָּבִין, לֹא בְּאַחֲרָיוּתָן** — שכן אם עבר זמנם, בטל קרבנם, **וְלֹא בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶן** — שהואיל ועבר זמנם ולא הביאו הקרבן, פטורים גם מלהביא נסכי הקרבן ההוא. בגמרא למדים דין זה שאם עבר זמנו בטל קרבנו, ממה שנאמר בפרשת המוספים **(ויקרא כג, לז)**: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, להקריב אשה לה' עולה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו" — מלמד שאם עבר היום ולא הביאם, אינו חייב באחריותם **(ברם, יש גם בקרבנות היחיד שקבוע להם זמן, שאם עבר זמנם בטל קרבנם, כמו מנחת חביתין של הכהן הגדול, הקרבה בכל יום, ופר יום הכיפורים)**; **אֲבָל חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶן מִשֶּׁקָּרַב הַזֶּבַח** — שאם הקריבו את הקרבן בזמנו ולא הביאו את נסכיו עמו, חייבים להביאם אפילו לאחר כמה ימים, כפי שלמדים בברייתא בגמרא מן המקראות **(תמורה יד, א). יֵשׁ בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, מַה שֶּׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד: שֶׁקָּרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה** — שמקריבים אותם אף בשבת, ואף בזמן שהכהנים טמאים טומאת מת, **וְקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד אֵינָן דּוֹחִים, לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטֻּמְאָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וַהֲלֹא חֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל** — מנחת חביתין שהיה הכהן הגדול מביא בכל יום, "עשירית האיפה סולת... מחציתה בבוקר ומחציתה בערב", והיא נקראת "חביתין" על שם שכתוב בה: "על מחבת בשמן תעשה" **(ויקרא ו, יג-יד), וּפַר יוֹם הַכִּפּוּרִים** — פרו של כהן גדול **(ויקרא טז, ז), קָרְבַּן יָחִיד** — הם, **וְדוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה** — שמקריבים אותם אף בשבת, ואף בזמן שהכהנים טמאים? **אֶלָּא** — זה הכלל: כל הקרבנות **שֶׁזְּמַנָּן קָבוּעַ** — ואפילו קרבנות היחיד, דוחים את השבת ואת הטומאה. אבל קרבנות שאין זמנם קבוע, ואפילו קרבנות הציבור, כגון פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה, אינם דוחים לא את השבת ולא את הטומאה. וכן הלכה **(עיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל", שמבואר שם, שאף תנא קמא סובר כרבי מאיר).**

באור משנה ב

כבר בארנו (בהקדמה למשנה זבחים ז, א), שיש חמש חטאות שאינן ראויות ליקרב על המזבח, ואסורות הן בהנאה; ודינן הוא, שסוגרים אותן ברפת ומונעים מהן מזון, והן מתות ברעב; ומכאן נקראות הן "חטאות המתות", ואלו הן: א. ולד חטאת; ב. תמורת חטאת; ג. חטאת שמתו בעליה; ד. חטאת שנתכפרו בעליה באחרת (מי שהפריש חטאתו ואבדה, והקריב אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאה הראשונה); ה. חטאת שנעברה שנתה (שכבשה או שעירה הבאה לחטאת אינה כשרה אלא כשהיא בתוך שנתה, ואם הפריש אדם לחטאתו כבשה או שעירה בתוך שנתה, ולא הספיק להקריבה עד שעברה שנתה, ונתכפר בחטאת אחרת, הרי זו תמות). דין "החטאות המתות" הלכה למשה מסיני הוא; ונחלקו תנאים במשנתנו, אם נאמרה הלכה זו אף בחטאת של ציבור. ברם, שלוש החטאות הראשונות — ולד חטאת, תמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה — אינן בחטאת של ציבור, שהרי קרבנות ציבור אינם באים אלא זכרים, ואינם עושים תמורה, כמו ששנינו במשנה הקודמת, ומכאן שחטאת של ציבור אין לה ולד ולא תמורה. וכן אי אפשר לומר בחטאת של ציבור — "שמתו בעליה", שאין ציבור מתים (גמרא). מכאן, שלא נחלקו במשנתנו אלא לגבי שאר שתי החטאות המתות — חטאת שנתכפרו בעליה באחרת, וחטאת שעברה שנתה — אם נוהגות הן אף בחטאת של ציבור.

חַטָּאת הַיָּחִיד שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ — שאבדה החטאת ונתכפרו בעליה

מַה מָּצִינוּ בִּוְלַד חַטָּאת, וּבִתְמוּרַת חַטָּאת, וּבַחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ — בְּיָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים, אֲבָל לֹא בְּצִבּוּר; אַף שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ — בְּיָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים, אֲבָל לֹא בְּצִבּוּר.

ג חֹמֶר בַּקֳּדָשִׁים מִבַּתְּמוּרָה, וּבַתְּמוּרָה מִבַּקֳּדָשִׁים, שֶׁהַקֳּדָשִׁים עוֹשִׂים תְּמוּרָה, וְאֵין תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה; הַצִּבּוּר וְהַשֻּׁתָּפִין מַקְדִּישִׁים, אֲבָל לֹא מְמִירִים; וּמַקְדִּישִׁים אֵבָרִים וְעֲבָרִים, אֲבָל לֹא מְמִירִים. חֹמֶר בַּתְּמוּרָה: שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עָשָׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בַּתְּמוּרָה,

פירוש ברטנורא

למשה מסיני הוא, וסבירא ליה לתנא קמא דליחיד גמירי ולא לשל צבור: **רבי יהודה אומר ימותו.** דבשל צבור נמי גמירי: **אמר ר' שמעון מה מצינו.** כלומר, קיימא לן חמש חטאות מתות, שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה באחרת, ושעברה שנתה, וולד חטאת, ותמורת חטאת. וכי היכי דתלת מינייהו לאו בצבור גמירי, דהא לא משכחת להו בקרבנות צבור, ולד חטאת לא משכחת לה בצבור שאין חטאת נקבה בצבור, ותמורת חטאת נמי אין קרבן צבור עושה תמורה, ושמתו בעליה אין צבור מתים: **אף שכיפרו בעליה ושעברה שנתה.** אע"ג דאפשר דמשתכחי בצבור, לא גמירי דמתות: **ביחיד דברים אמורים,** דמתות, אבל לא בצבור. והלכה כר' שמעון:

ג ואין תמורה עושה תמורה. דתמורתו אמר רחמנא ולא תמורת תמורתו: **אברים ועוברים לא ממירים.** דבהמה בבהמה כתיב: **על בעלת מום קבוע.** שאם המיר בהמת חולין בעלת מום בבהמה תמימה של הקדש, חלה עליה קדושה חמורה כל כך שאם יפדוה לא תצא לחולין ליגזז וליעבד אלא כדין קדשים שקדם הקדשן את מומן שכשפודין אותן אין בהן היתר גיזה ועבודה אלא היתר אכילה, משא"כ בקדשים שאם קדם מומן להקדישן יוצאין לחולין ע"י פדיון ליגזז וליעבד, אבל בתמורה גלי קרא טוב ברע או רע בטוב, לא הפריש בין תם לבעל מום: **עשה שוגג כמזיד בתמורה.** שאם סבור לומר שור שחור שיצא מביתי תחילה יהא תמורה תחת זו, ויצא מפיו שור לבן, גבי תמורה קדיש ולוקה, דגלי ביה קרא יהיה קודש, לרבות שוגג כמזיד. אבל בבהאי

משניות מבוארות – קהתי

באחרת, ואחר כך נמצאה הראשונה, **מֵתָה** — סוגרים אותה ברפת ומונעים ממנה מזון עד שתמות ברעב, כמו שבארנו לעיל; **וְשֶׁל צִבּוּר** — חטאת של ציבור שאבדה ונתכפרו הציבור באחרת ואחר כך נמצאה הראשונה, **אֵינָהּ מֵתָה** — אלא רועה היא עד שתפול בה מום ותימכר ויפלו דמיה לנדבה, שההלכה של חטאות המתות, שהיא הלכה למשה מסיני, לא נאמרה אלא בחטאת של יחיד ולא בחטאת של ציבור. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּמוּת** — אף חטאת של ציבור שנתכפרו הציבור באחרת דינה שתמות כמו חטאת היחיד שנתכפרו בעליה, שלדעת רבי יהודה נאמרה ההלכה של "חטאות המתות" אף בחטאות של ציבור. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה מָּצִינוּ בִּוְלַד חַטָּאת, וּבִתְמוּרַת חַטָּאת, וּבַחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ** — כלומר, הואיל וההלכה של "חטאות המתות" נאמרה בחמש חטאות כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, לפיכך יש לנו ללמוד משלוש חטאות אלו במידת "מה מצינו" על שאר השתיים, שכשם שלגבי שלוש חטאות אלו, **בְּיָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים, אֲבָל לֹא בְּצִבּוּר** — שהרי ולד חטאת ותמורת חטאת שמתו בעליה אינן בקרבן ציבור, כמו שכבר בארנו לעיל, **אַף שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ** — אף לגבי חטאת שנתכפרו בעליה וחטאת שעברה שנתה, **בְּיָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים** — שהן מתות, **אֲבָל לֹא בְּצִבּוּר** — אף על פי שחטאות אלו אפשריות הן גם בקרבן ציבור. והלכה כרבי שמעון, שאין חטאת ציבור מתה.

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד על החומרות שבקדשים ושבתמורה.

חֹמֶר בַּקֳּדָשִׁים מִבַּתְּמוּרָה — יש בקדשים חומרה שאינה בתמורה, **וּבַתְּמוּרָה מִבַּקֳּדָשִׁים** — ויש בתמורה חומרה שאינה בקדשים. חומר בקדשים מבתמורה, **שֶׁהַקֳּדָשִׁים עוֹשִׂים תְּמוּרָה, וְאֵין תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה** — שנאמר (**ויקרא כז, יז**): "והיה הוא ותמורתו יהיה קֹדש", ולא תמורת תמורתו (כמו שכבר שנינו לעיל א, ה). **הַצִּבּוּר וְהַשֻּׁתָּפִין מַקְדִּישִׁים** — בהמה (או עוף) לקרבן, **אֲבָל לֹא מְמִירִים** — כמו ששנינו (לעיל א, ו): "יחיד עושה תמורה, לא הציבור ולא השותפים עושים תמורה". **וּמַקְדִּישִׁים אֵבָרִים וְעֲבָרִים** — רשאי אדם להקדיש אבר של בהמה או עוברה; **אֲבָל לֹא מְמִירִים** — אברים ועוברים, כמבואר לעיל פרק א משנה ג. הטעם מבואר ברש"י ובברטנורא, לפי שנאמר (**ויקרא כז, י**): "ואם המר ימיר בהמה בבהמה". אבל ב"תוספות יום טוב" מבואר, שטעם זה אינו מסתבר, שהרי עובר נקרא "בהמה" (כמבואר בברטנורא חולין ד, א), אלא הטעם הוא כמסקנת הגמרא שם (**חולין סט, ב**), שמשנתנו כדעת רבי שמעון היא, שמקיש תמורה למעשר בהמה (לעיל א, ו); ומכאן למדים: מה מעשר בהמה אינו נוהג באברים ובעוברים, שהרי כתוב בו (**ויקרא כז, לב**): "כל אשר יעבור תחת השבט", אף תמורה אינה נוהגת באברים ובעוברים (**וכן מבואר גם ב"תפארת ישראל"**). **חֹמֶר בַּתְּמוּרָה: שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ** — שאם המיר בהמת חולין בעלת מום קבוע בבהמה תמימה של הקדש, חלה עליה קדושה, **וְאֵינָהּ יוֹצְאָה לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד** — כלומר שחמורה היא קדושת התמורה, שאף אם יפדוה מן ההקדש לא תצא לחולין להיות מותרת בגיזה ובעבודה, אלא דינה כדין קדשים שקדם הקדשם את מומם, שכשפודים אותם אינם מותרים בגיזה ובעבודה, אלא באכילה בלבד; מה שאין כן הקדשים שקדם מומם להקדשם, שכשפודים אותם יוצאים הם לחולין, ומותרים אף בגיזה ובעבודה. הטעם הוא, משום שנאמר בתמורה: "טוב ברע או רע בטוב", "טוב" היינו תם, ו"רע" היינו בעל מום, והרי שלא הבדילה התורה בקדושת התמורה בין תם לבעל מום (**רש"י**). **רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עָשָׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בַּתְּמוּרָה** — שנאמר: "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", ובאה תיבת "יהיה" (שהיא מיותרת) לרבות שוגג כמזיד, ומבואר בגמרא, כגון שנתכוון לומר: הרי בהמה זו תמורת עולה שיש לי, ואמר: הרי בהמה זו תמורת שלמים שיש לי, הרי זו תמורה, ולוקה משום שעבר על "לא ימיר"; וכן אם נתכוון לומר: שור שחור שיצא מביתי תחילה יהיה תמורת בהמת קדשים זו, ואמר בטעות: שור לבן, ויצא מביתו שור לבן, הרי זה תמורה, ולוקה; ברם, אם סבור היה שמותר להמיר והמיר, הרי זו תמורה, ואינו לוקה עליה (**כדעת ר' יוחנן וריש לקיש; רמב"ם הל' תמורה א, ב; ועיין שם השגות הראב"ד**), **וְלֹא עָשָׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בַּמֻּקְדָּשִׁים** — שההלכה היא שהקדש טעות אינו הקדש (**עיין נזיר ה, א**); ומכאן, אם הנקדש בטעות היה בעל מום, אף על פי שהמקדיש בעל מום למזבח, חייב מלקות, מכל מקום בכגון זה שהיה בטעות אינו לוקה. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַכְּלָאַיִם** — כגון הנולד מתיש ורחל, **וְהַטְּרֵפָה** — כגון דרוסת חיה, **וְיוֹצֵא דֹּפֶן** — שלא נולד דרך הרחם אלא יצא דרך דופן האם שנחתכה, **טֻמְטוּם** — שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** — שיש לו סימני זכר וסימני נקבה; כל אלו **לֹא קָדֵשִׁים** — לא חלה עליהם קדושת תמורה, וכל שכן שאם הקדישם אינם קדושים; **וְלֹא מַקְדִּישִׁים** — שאם הם קדושים, כגון בטריפה שנטרפה לאחר

וְלֹא עָשָׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בַּמֻּקְדָּשִׁים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַכְּלָאִים, וְהַטְּרֵפָה, וְיוֹצֵא דֹּפֶן, טְמֵטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס — לֹא קְדֵשִׁים, וְלֹא מַקְדִּישִׁים.

פרק שלישי

א אֵלּוּ קָדָשִׁים שֶׁוַּלְדּוֹתֵיהֶן וּתְמוּרוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָהֶן: וְלַד שְׁלָמִים וּתְמוּרָתָן, וּוְלָדָן, וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם — הֲרֵי אֵלּוּ כַּשְּׁלָמִים, וּטְעוּנִים סְמִיכָה, וּנְסָכִים, וּתְנוּפָה, וְחָזֶה וָשׁוֹק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וְלַד שְׁלָמִים לֹא יִקְרַב שְׁלָמִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְרַב. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לֹא נֶחְלְקוּ עַל וְלַד וְלַד שְׁלָמִים, וְעַל וְלַד וְלַד תְּמוּרָה — שֶׁלֹּא יִקְרַב, וְעַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל הַוָּלָד, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא יִקְרַב, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְרַב. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי פַּפַּיַס עַל וְלַד שְׁלָמִים שֶׁיִּקְרַב שְׁלָמִים. אָמַר רַבִּי פַּפַּיַס: אֲנִי מֵעִיד, שֶׁהָיְתָה לָנוּ פָּרָה זִבְחֵי שְׁלָמִים, וַאֲכַלְנוּהָ בַּפֶּסַח, וְאָכַלְנוּ וְלָדָהּ שְׁלָמִים בֶּחָג.

ב וְלַד תּוֹדָה, וּתְמוּרָתָהּ, וְלָדָן וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם — הֲרֵי אֵלּוּ כַּתּוֹדָה, וּבִלְבַד שֶׁאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. תְּמוּרַת

פירוש ברטנורא

גונא לקדשים, אם בעל מום הוא, למזבח לא קדיש ואינו לוקח, דהקדש טעות אינו הקדש: **הכלאים.** הבא מתיש ורחל: **לא קדשים.** בתמורה. ואע"ג דתמורה חלה קדושתה על בעל מום קבוע, אינה חלה על אלו: **ולא מקדישים.** אחרים בתמורה, אם קדשים הם. וטריפה משכחת לה שהיא קדושה, כגון שהקדיש בהמה ואח"כ נטרפה, וכזו הוצרך לומר דאע"פ שקדושה היא, אין עושה תמורה. אבל כלאים וטומטום ואנדרוגינוס, מתחלת ברייתן נתקלקלו ואי אתה מוצא בהן קדושה אלא בולדי קדשים, שקדשה אמם קודם שנתעברה, דהשתא מאליהן קדשים, דיוקא אמן הן, ובהן הוצרך לומר דאין עושין תמורה. ואליבא דר' יהודה דאמר בשאר ולד קדשים עושה תמורה. ולא דמו לבעל מום, דבעל מום יש במינו קרבן אבל הנך אין במינן קרבן וחשיבי כבהמה טמאה שאינה עושה תמורה. וכרבי יוסי ברבי יהודה וכרבי אלעזר קימא לן, דליכא מאן דפליג עלייהו בהא:

ג א אלו קדשים. וולד ולדן עד סוף העולם. בגמרא פריך, כיון דתני וולדן, ולד ולדן עד סוף העולם למה לי. משום דשמעיה תנא דידן לר' אליעזר דאמר לקמן ולד שלמים לא יקרב שלמים, משום הכי תנא ולד ולדן עד סוף העולם, כלומר, לא מיבעיא בולדן דלא מודינא לך, אלא אפילו עד סוף העולם לא מודינא לך: **ולד שלמים לא יקרב שלמים.** אלא כונסו לכיפה ומת. מדרבנן. משום גזירה, דאי אמרת ולד שלמים יש לו תקנה, אתי לשהויי לאם עד שתלד ויגדל עדרים מן הולדות ואתו בהו לידי גיזה ועבודה: **לא נחלקו על ולד ולד שלמים.** מודים חכמים לר' אליעזר בולד ולד שלמים דלא יקרב, שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דלגדל עדרים בעי. ופסק ההלכה כתנא קמא שולד (ולד) ולדן עד סוף העולם הרי אלו כשלמים: **העיד רבי יהושע וכו'.** דלא כר' אליעזר. ועדות זה אמת והלכה: **ואכלנו ולדה שלמים בחג.** בחג השבועות קאמר, שאם היה ממתין ומצפה לחג הסוכות, נמצא עובר בעשה, שנאמר (דברים י"ב) ובאת שמה והבאתם שמה, דמשמע ברגל ראשון שתבוא שמה הבא כל נדרים שעליך. מיהו בלאו דלא תאחר אינו עובר עד שיעברו עליו שלש רגלים:

ב הרי אלו כתודה. אימוריהן קרבים על גבי המזבח והבשר נאכל ליום ולילה: **ובלבד שאינן טעונין לחם.** דכתיב על לחם התודה, התודה עצמה טעונה

משניות מבוארות – קהתי

שהוקדשה, או בכלאים וביוצא דופן וכו' בכגון שהיו ולדות של בהמת קדשים שהוקדשה אמן קודם שנתעברה, והרי הם קדושים מאליהם, שכן עובר ירך אמו הוא, ומשנתנו לדעת רבי יהודה היא, הסובר שולד קדשים עושה תמורה — כל אלו אינם מקדישים אחרים, כלומר שהממיר בהמת חולין בהם אינה תמורה (עיין בגמרא ובמפרשים, מה טעם שונה דינם של אלו מדין בעל מום). והלכה כרבי יוסי בר יהודה וכרבי אלעזר.

באור משנה א

משנתנו באה ללמד דיני ולדות הקרבנות ותמורותיהם וכן דיני ולדות התמורות.

אֵלּוּ קָדָשִׁים שֶׁוַּלְדּוֹתֵיהֶן וּתְמוּרוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָהֶן — שדינם להיקרב כמו הקדשים: **וְלַד שְׁלָמִים וּתְמוּרָתָן** — ותמורת שלמים, **וּוְלָדָן** — של ולד שלמים ושל תמורת שלמים, **וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם** — כלומר אפילו ולד ולד ולד וכו' עד סוף העולם, **הֲרֵי אֵלּוּ כַּשְּׁלָמִים** — דינם כקרבנות שלמים, **וּטְעוּנִים סְמִיכָה** — כמו שכתוב בקרבן שלמים (**ויקרא ג, ב**): "וסמך ידו על ראש קרבנו", **וּנְסָכִים** — מנחה ויין, שמביאים עם הקרבן (**עיין במדבר טו, ג-י**), **וּתְנוּפָה** — ויש גורסים: ותנופת **וְחָזֶה וָשׁוֹק** — שנותנים מן השלמים לכהנים (**עיין ויקרא ז, ל-לד**). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וְלַד שְׁלָמִים לֹא יִקְרַב שְׁלָמִים** — אלא כונסו לכיפה, כלומר שסוגרים אותו ברפת ומונעים ממנו מזון עד שימות ברעב. טעמו מבואר בגמרא: "גזירה שמא יגדל מהם עדרים עדרים", כלומר שאם נאמר שיש תקנה לולד, יש חשש שמא ישהה את הבהמה, שנדב לקרבן שלמים, בשביל שתלד, ויגדל ממנה עדרים, ויעבור על מה שנאמר בתורה (**דברים כג, כב**): "כי תדור נדר לה' א-להיך לא תאחר לשלמו" (**רמב"ם**); או שמא יבוא לידי גיזה ועבודה (**רש"י; ברטנורא**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְרַב** — הולד שלמים, ואין גוזרים שמא ישהה את הבהמה בשביל שתלד. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לֹא נֶחְלְקוּ** — רבי אליעזר וחכמים, **עַל וְלַד וְלַד שְׁלָמִים, וְעַל וְלַד וְלַד תְּמוּרָה** — ולד ולדה של תמורת השלמים, **שֶׁלֹּא יִקְרַב** — שאף חכמים מודים בולד ולד שלמים וכו' שלא יקרב, מאחר שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שהוא משהה אותם כדי לגדל ולדות, הלכך חוששים שמא הוא רוצה לגדל עדרים; **וְעַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל הַוָּלָד** — של שלמים, **שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא יִקְרַב** — משום הגזירה שהזכרנו למעלה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְרַב** — שלגבי הולד אין הם גוזרים, כמו שבארנו לעיל. **הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי פַּפַּיַס עַל וְלַד שְׁלָמִים שֶׁיִּקְרַב שְׁלָמִים** — כלומר, שכך קבלו מרבותיהם, כדעת חכמים. וכן ההלכה. **אָמַר רַבִּי פַּפַּיַס: אֲנִי מֵעִיד, שֶׁהָיְתָה לָנוּ פָּרָה זִבְחֵי שְׁלָמִים** — שהוקדשה לקרבן שלמים, **וַאֲכַלְנוּהָ בַּפֶּסַח** — והקרבנו אותה ואכלנו בשרה בחג הפסח, **וְאָכַלְנוּ וְלָדָהּ שְׁלָמִים בֶּחָג** — היינו בחג העצרת, שהקרבנו את הולד כקרבן שלמים ואכלנו בשרו בחג השבועות, לקיים מה שנאמר (**דברים יב, ה-ו**): "ובאת שמה — והבאתם שמה", שמשמעו: ברגל ראשון שתבוא שמה (לירושלים) הבא כל הנדרים שעליך. ויש אומרים, ש"חג" סתם פירושו בכל מקום: חג הסוכות. ואף כאן הכוונה היא שאכלו את הולד שלמים בחג הסוכות, וזה שלא קיימו עשה של "ובאת שמה, והבאתם שמה", הטעם הוא, משום שהוולד היה חולה, ולא יכלו להקריבו בחג השבועות אלא בחג הסוכות (**גמרא ראש השנה ו, א**). מכל מקום באה עדות זו להשמיענו שכך נהגו הלכה למעשה.

באור משנה ב

וְלַד תּוֹדָה — שנולד מבהמה שהוקדשה לקרבן תודה, **וּתְמוּרָתָהּ** — בהמת חולין שהמיר בתודה, **וָלָדָן וּוְלַד וָלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם, הֲרֵי אֵלּוּ כַּתּוֹדָה** — שקרבים אימוריהם על גבי המזבח, ובשרם נאכל ליום ולילה, **וּבִלְבַד** — ובדבר זה בלבד שונים הם מן התודה, **שֶׁאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם** — הבא עם התודה, שנאמר (**ויקרא ז, יב**):

עוֹלָה, וּוְלַד תְּמוּרָה, וְלָדָן וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם — הֲרֵי אֵלּוּ כָּעוֹלָה, וּטְעוּנִין הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ, וְכָלִיל לָאִשִּׁים.
ג הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה וְיָלְדָה זָכָר — יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם — תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב, וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אָשָׁם. אִם קָרַב אֲשָׁמוֹ — יִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: תִּמָּכֵר שֶׁלֹּא בְּמוּם. תְּמוּרַת אָשָׁם, וְלַד תְּמוּרָתָהּ, וּוְלָדָן וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם — יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָמוּתוּ. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלוֹת. אָשָׁם שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו, וְשֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלָיו — יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה.

פירוש ברטנורא

לחם, ולא ולדה ותמורתה טעונים לחם: **תמורת עולה.** כגון המיר זכר בעולה: **וולד תמורתה.** כגון המיר נקבה בעולה, דנקבה מתקדשת בתמורת עולה, וילדה התמורה זכר:

ג ויביא בדמיו עולה. ורישא דקתני הרי אלו כעולה גבי ולד של תמורה, משום דהקדש ראשון שבאו אלו כולם מכוחו הוא קרב, דזכר הוא. אבל הכא במפריש נקבה לעולה, הקדש ראשון שכולם באים מכוחו נקבה היא ואינה קריבה, הלכך אינו כעולה אלא ימכר ויביא בדמיו עולה: **המפריש נקבה לאשם.** ואין אשם בא מן הנקבה: **תרעה עד שתסתאב.** עד שיפול בה מום. ובגמרא פריך, ותמכר בלא מום, דהואיל ולא חזיא למלתיה מום גמור הוא זה ולא קדשה אלא לדמי, ותמכר מיד ויביא בדמיה אשם. ומשני, הואיל ונחתה לה קדושת דמים, נחתה לה נמי קדושת הגוף להא מלתא דבעינן מום: **אם קרב אשמו.** ותו לא צריך לאשם: **יפלו דמיה לנדבה.** לשופרות שבמקדש שמהן היו נוטלים להביא לנדבת צבור: **תמכר שלא במום.** דהואיל ולא חזיא לאשם אין לך מום גדול מזה, ולא קדשה קדושת הגוף ותמכר מיד ויביא בדמיה אשם. ואע"ג דגבי מפריש נקבה לעולה לא פליג ר' שמעון דבעיא מום, התם הוא דאיכא שם עולה בנקבה, דאשכחן עולת נקבה בעוף, אבל אשם נקבה לא מצינו, הלכך היינו מומא ולא קדשה אלא לדמי. ואין הלכה כר' שמעון: **תמורת אשם וכו'.** כולן ירעו, דהלכה היא כל שבחטאת מתה באשם רועה, ותמורת חטאת מתה: **ימותו.** דאית ליה לר' אליעזר כחטאת כאשם, מה בחטאת מתה אף באשם מתה: **יביא בדמיהן עולות.** דמותרות לנדבת יחיד אזלי ולא לנדבת צבור: **אשם שמתו בעליו או שכיפרו בעליו באחר.** דבחטאת תמות, ובאשם ירעה עד שיסתאב:

משניות מבוארות – קהתי

"והקריב על זבח התודה חלות מצות" וכו', ודרשו: התודה עצמה טעונה לחם ואין ולדה ותמורתה טעונים לחם (**עיין מנחות ז, ד**). **תְּמוּרַת עוֹלָה** — שהמיר זכר בעולה, **וּוְלַד תְּמוּרָה** — של עולה, שהמיר נקבה בעולה, וילדה התמורה זכר; אבל העולה עצמה אין לה ולד, שאין העולה באה נקבה, **וְלָדָן וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם** — כלומר ולד ולדה של התמורה, ולד ולד ולדה וכו', **הֲרֵי אֵלּוּ כָּעוֹלָה** — קרבים כעולה, **וּטְעוּנִין הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ** — כמו שנאמר בעולה (**ויקרא א, ו**): "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה", **וְכָלִיל לָאִשִּׁים** — שהיא נקטרת כולה על האש שעל גבי המזבח, כמו שנאמר (**שם שם, ח**): "והקטיר הכהן את הכל המזבחה".

באור משנה ג

הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה — והרי אין העולה באה נקבה, כמו שכבר הזכרנו במשנה הקודמת, ודינה שתרעה עד שיפול בה מום, ותימכר, ויביא בדמיה עולה זכר, **וְיָלְדָה זָכָר** — אף על פי כן אין הולד קרב עולה, אלא **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** — שיפול בו מום, **וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה** — ומה ששנינו במשנה הקודמת, שולד תמורת העולה הרי היא כעולה, היינו משום שההקדש הראשון, שהתמורה באה מכוחו, היה זכר, והוא קרב, אבל כאן ההקדש הראשון, היינו העולה, שהוולד בא מכוחה, הרי נקבה היתה, ואינה קריבה, הלכך גם הולד אינו קרב עולה, אלא ירעה עד שיסתאב ויימכר ויביא בדמיו עולה (**גמרא**). **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה** — הולד עצמו קרב עולה, משום שיש שם עולה על אמו (**גמרא יח, ב; יט, א-ב; ועיין רש"י ותוספות שם**). **הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם** — ואין אשם בא נקבה, **תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב** — שיפול בה מום, **וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אָשָׁם** — בגמרא שואלים: ותימכר בלא מום, שהואיל ואינה ראויה לאשם הרי מום גמור הוא, ונמצא שלא חלה עליה אלא קדושת דמים? ומשיבים: הואיל וחלה עליה קדושת דמים חלה עליה אף קדושת הגוף לענין זה שלא תימכר עד שיפול בה מום. **אִם קָרַב אֲשָׁמוֹ** — שהביא אשם אחר, ושוב אינו צריך לאשם זה, **יִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה** — לשופר (היינו לתיבה) שבמקדש, שממעות שבו היו מביאים עולות נדבה (עיין שקלים ו, ה-ו). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: תִּמָּכֵר שֶׁלֹּא בְּמוּם** — שהואיל ואינה ראויה לאשם, הרי זה מום גמור, ולא חלה עליה קדושת הגוף, הלכך תימכר מיד ויביא בדמיה אשם. ברם, במפריש נקבה לעולה מודה רבי שמעון שאינה נמכרת בלא מום, לפי שיש שם עולה על נקבה, שהרי מוצאים אנו עולת נקבה בעוף, אבל אשם נקבה אין אנו מוצאים כלל, הלכך זהו מומה, ולא קדשה אלא לדמים (**רש"י**); מכאן גם נקטה המשנה בעולה דין הולד, ולא דין העולה עצמה, כדי להשמיענו, שלדעת רבי אלעזר הואיל ויש שם עולה על אמו, לפיכך הוא עצמו יקרב עולה, אבל בולד האשם לא נחלק רבי אלעזר, לפי שאין שם אשם על אמו; ברם, באשם נקטה המשנה דין הנקבה עצמה, כדי לחלק בין קרב אשמו ללא קרב, משום שאין אשם בא נדבה, אבל העולה באה נדבה. **תְּמוּרַת אָשָׁם** — בין שהתמורה זכר בין שהיא נקבה, **וְלַד תְּמוּרָתָהּ** — כגון שהמיר נקבה באשם וילדה זכר, **וּוְלָדָן וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם** — כל אלו, **יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ** — שיפול בהם מום, **וְיִמָּכְרוּ, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה** — לתיבה שבמקדש, שממעותיה מביאים עולות נדבה, כמו שבארנו לעיל. הטעם מבואר במפרשים, לפי שהלכה מקובלת היא: כל שבחטאת מתה, באשם רועה עד שיסתאב, והרי תמורת חטאת דינה שהיא מתה (**רמב"ם; רש"י; ברטנורא**). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָמוּתוּ** — שלדעת רבי אליעזר דין האשם כדין החטאת. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלוֹת** — בעל התמורה מביא בדמיהן עולות יחיד, כמבואר במשנה הבאה. **אָשָׁם שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו** — קודם שהקריבוהו, **וְשֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלָיו** — או שנתכפרו בעליו, דהיינו שאבד, והביאו בעליו אשם אחר, ואחר כך נמצא הראשון, **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה** — לעולות נדבה של ציבור, כמו שבארנו הטעם לעיל, שכל שבחטאת מתה, באשם ירעה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָמוּת** — כמו בחטאת. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה** — כמבואר במשנה הבאה (עיין בגמרא משום מה צריכה היתה המשנה להשמיענו אותה מחלוקת גם בתמורת אשם וגם באשם שמתו בעליו ושנתכפרו בעליו).

ד וַהֲלֹא אַף הַנִּדְבָה עוֹלָה הִיא, מַה בֵּין דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִעֶזֶר לְדִבְרֵי חֲכָמִים? אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהִיא בָּאָה חוֹבָה — הוּא סוֹמֵךְ עָלֶיהָ, וּמֵבִיא עָלֶיהָ נְסָכִין, וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁלּוֹ; וְאִם הָיָה כֹּהֵן, עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ. וּבִזְמַן שֶׁהִיא בָּאָה נְדָבָה — אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלֶיהָ, וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ נְסָכִין, וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִבּוּר; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן, עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר.

ה תְּמוּרַת הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, וּוְלָדָן, וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם — הֲרֵי אֵלּוּ כַּבְּכוֹר וְכַמַּעֲשֵׂר, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָם לַבְּעָלִים. מַה בֵּין הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר לְבֵין כָּל הַקָּדָשִׁים? שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים נִמְכָּרִים בָּאִטְלִיס וְנִשְׁחָטִין בָּאִטְלִיס, וְנִשְׁקָלִין בְּלִטְרָא, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר; וְיֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן, וְלִתְמוּרוֹתֵיהֶן פִּדְיוֹן, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר; וּבָאִים מִחוּצָה לָאָרֶץ, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר; אִם בָּאוּ תְּמִימִים — יִקְרְבוּ, וְאִם בַּעֲלֵי מוּמִין — יֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה הַטַּעַם? שֶׁהַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר יֵשׁ לָהֶן פַּרְנָסָה בִּמְקוֹמָן, וּשְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד

פירוש ברטנורא

ד **והלא אף הנדבה עולה.** פירושי קמפרש מאי בינייהו: **בזמן שהיא באה חובה.** שהיא מוטלת על היחיד להקריבה. סומך עליה כו׳: **ואם היה כהן.** אותו שהפריש אשם ונתכפר באחר ונתקו לראשון ברעייה: **עבודתה ועורה.** של עולה הקנויה מדמי אותו אשם, שלו היא, שהוא עצמו מקריבה ונוטל העור, ואפילו אינו מן המשמר של אותה שבת: **אינו סומך עליה.** דנדבת צבור אין בה סמיכה: **ואע״פ שהוא כהן עבודתה ועורה לאנשי משמר.** שהרי של צבור הוא ואין כהן של משמר אחר רשאי להקריב, דכתיב (דברים י״ח) לבד ממכריו על האבות, מה שמכרו האבות זה לזה, טול אתה את שבתך ואני אטול את שבתי. והלכה כדברי חכמים:

ה **הרי אלו כבכור וכמעשר.** כקדושת בכור ומעשר בהמה, שאין נשחטים באיטלים, דהיינו בשוק שמוכרין בו הבשר, אפילו לאחר שנפל בהן מום ונפדו: **חוץ מהבכור והמעשר.** מפני שאין הנאה להקדש במכירה, דדמי בכור לכהן, ודמי מעשר לבעלים, ומשום הנאה דידהו לא מזלזלינן בקדשים: **ובאין מחוצה לארץ לארץ חוץ מן הבכור ומן המעשר.** שאינן באים לכתחלה מחוצה לארץ, כדמפרש טעמא לקמן. אבל אם באו תמימים יקרבו: **לבעלים.** בכור לכהן, ומעשר לישראל: **אמר ר׳ שמעון מה טעם.** שהבכור והמעשר אינן באין מחוצה לארץ כשאר קדשים: **שבכור ומעשר יש להם פרנסה במקומן.** יש להם

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרש, מהו ההבדל בין דברי תנא קמא („ויימכר ויפלו דמיו לנדבה") לדברי רבי אלעזר („יביא בדמיהן עולות").

וַהֲלֹא אַף הַנִּדְבָה עוֹלָה הִיא — אף מן המעות שבתיבת הנדבה שבמקדש היו מביאים עולות, **מַה בֵּין דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִעֶזֶר** — שיביא בדמיהן עולות, **לְדִבְרֵי חֲכָמִים** — שיפלו דמיו לנדבה? **אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהִיא בָּאָה חוֹבָה** — שהיחיד מביא עולה שהוא חייב בה, **הוּא סוֹמֵךְ עָלֶיהָ** — סומך בידיו על העולה לפני השחיטה, **וּמֵבִיא עָלֶיהָ נְסָכִין** — מנחה ויין, **וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁלּוֹ** — מכספו; **וְאִם הָיָה כֹּהֵן** — אם בעל האשם שמקריב בדמיו עולה היה כהן, **עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ** — של אותה העולה, **שֶׁלּוֹ** — היא, שהוא עצמו מקריבה ונוטל העור, אף אם אינו עובד במשמר של אותו שבוע, שכן שנו בברייתא: „מניין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת שירצה? תלמוד לומר (**דברים יח, ו**): „ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה׳ ושרת" (**בבא קמא קט, ב**). **וּבִזְמַן שֶׁהִיא בָּאָה נְדָבָה** — שהעולה באה מן המעות שדינן ליפול לתיבת הנדבה שבמקדש, **אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלֶיהָ** — אין בעל אותן המעות סומך על אותה העולה, לפי שנחשבת היא כעולה של ציבור, ואין סמיכה בקרבנות ציבור (חוץ משניים: השעיר המשתלח ביום הכפורים ופר העלם דבר של ציבור — עיין באורנו למשנה סנהדרין א, ג), **וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ נְסָכִין** — מנחה ויין מכספו, **וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִבּוּר** — מהטעם שבארנו לעיל, שכעולה של ציבור היא; **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן, עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר** — העובדים באותו השבוע בבית המקדש, שהואיל והיא נחשבת כעולה של ציבור, כמו שבארנו לעיל, אין כהן של משמר אחר רשאי להקריבה.

באור משנה ה

תְּמוּרַת הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר — ותמורת המעשר של בהמה, **וּוְלָדָן, וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם** — כלומר ולד תמורת הבכור (ולא ולד הבכור, שהרי הבכור זכר) וולד ולדו עד סוף כל העולם, וכן ולד המעשר וולד תמורת המעשר וולד ולדן עד סוף העולם, **הֲרֵי אֵלּוּ כַּבְּכוֹר וְכַמַּעֲשֵׂר** — לא שיקרבו, שהרי נאמר בבכור בהמה (**במדבר יח, יז**): „לא תפדה, קודש הם", ודרשו: הם קרבים ולא תמורתם, ולמדים מעשר בהמה מבכור (עיין בכורות ט, ח), אלא שיש לנהוג בהם קדושת בכור ומעשר, דהיינו שירעו עד שיפול בהם מום ויישחטו כבכור וכמעשר שנפל בהם מום, ולא יימכרו בשוק ובמשקל כדרך שמוכרים בשר חולין, כמבואר להלן, **וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָם לַבְּעָלִים** — תמורת הבכור וולדותיה לכהן; ולדות המעשר ותמורתו לבעליו. **מַה בֵּין הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר לְבֵין כָּל הַקָּדָשִׁים** — כשנפל בהם מום? **שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים** — שנפל בהם מום, ונפדו, **נִמְכָּרִים בָּאִטְלִיס וְנִשְׁחָטִין בָּאִטְלִיס** — בשוק שמוכרים בו בהמות ובשר חולין, **וְנִשְׁקָלִין בְּלִטְרָא** — במשקל, כדרך שהקצבים מוכרים בשר חולין, ואין חוששים לביזוי קדשים, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר** — של בהמה, שנפל בהם מום, שאינם נמכרים ונשחטים באטליס, ואינם נשקלים בליטרא, כמבואר הטעם במסכת בכורות (ה, א), לפי שהבכור והמעשר הנאתם לבעלים, כלומר שכשנמכרים בשוק ובמשקל, במחיר של בשר חולין, נהנים מהם הבעלים, היינו הכהן שהוא בעליו של הבכור, וישראל שהוא בעליו של מעשר בהמה, ומשום הנאת הבעלים אין מזלזלים בקדשים למכור אותם בשוק ובמשקל כדרך שמוכרים בשר חולין אלא נמכרים הם בבית ובלי משקל, אף על פי שמפסידים על ידי כך, שצריכים למכור בזול. אבל כל שאר הקדשים שנפל בהם מום ונפדו הנאתן להקדש, כלומר שאם מוכרים אותם בשוק ובמשקל, נמכרים הם ביוקר, במחיר בשר חולין, ועל ידי כך גם פודים אותם מן ההקדש ביוקר, ונמצא ההקדש נהנה. **וְיֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן** — כל הקדשים שנפל בהם מום, פודים אותם, **וְלִתְמוּרוֹתֵיהֶן פִּדְיוֹן** — שאם התמורות היו בעלי מום, אף הן פודים אותן, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר** — שנפל בהם מום, שאין להם פדיון, אלא נאכלים הם במומם לבעלים, כמו שבארנו לעיל, שנאמר (**במדבר יח, יז**): „אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה", ובמעשר בהמה נאמר (**ויקרא כז, לג**): „לא יגאל" (**רש״י**). **וּבָאִים מִחוּצָה לָאָרֶץ** — כל הקדשים מותר להביאם אף מחוץ לארץ, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר** — שאין מביאים אותם לכתחילה מחוץ לארץ, כמבואר הטעם להלן; **אִם בָּאוּ** — אבל בדיעבד אם באו מחוץ לארץ לארץ ישראל, **תְּמִימִים, יִקְרְבוּ** — אם תמימים הם, בלי מום, מקריבים אותם, **וְאִם בַּעֲלֵי מוּמִין, יֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים** — הבכור

לָהֶם מוּם — הֲרֵי אֵלּוּ בִּקְדֻשָּׁתָן.

פ ר ק ר ב י ע י

א וְלַד חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת, וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ — יָמוּתוּ. שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ, וְשֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם: אִם מִשֶּׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים — תָּמוּת, וְאֵינָהּ עוֹשָׂה תְּמוּרָה, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין; אִם עַד שֶׁלֹּא כִּפְּרוּ הַבְּעָלִים — תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב, וְתִתְמַכֵּר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת, וְעוֹשָׂה תְּמוּרָה, וּמוֹעֲלִין בָּהּ.

ב הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִקְרִיב אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה — תָּמוּת. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאת

פירוש ברטנורא

תקנה במקומן שירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים: **ושאר כל הקדשים.** אע"פ שנפל בהן מום הרי הן בקדושתן, וצריך אתה לפדותן ולהעלות דמיהן ולהקריבן, והואיל וסופן להעלות דמיהן, יעלו הן עצמן ויקרבו. ופסק ההלכה, דבכור ומעשר שעלו מחוצה לארץ תמימים לא יקרבו, דכתיב (דברים י"ד) ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך, ממקום שאתה מעלה מעשר ודגן אתה מעלה בכור, וממקום שאין אתה מעלה מעשר דגן, אין אתה מעלה בכור. ומעשר בהמה נמי אתקש למעשר דגן:

ד א ולד חטאת. שעברה שנתה. לא חזיא להקריבה חטאת, דבת שנתה כתיב. מיהו משום האי פסולא לחודיה אינה מתה, אלא תרעה עד שתסתאב עד דאיכא תרתי לריעותא, שעברה שנתה ואבדה, או שאבדה ונמצאת בעלת מום. והכי מתרץ למתניתין בגמרא, דהאי ושאבדה דקתני, עולה לכאן ולכאן, והכי קאמר, שעברה שנתה ואבדה, ושאבדה ונמצאת בה מום: **אם משכיפרו הבעלים.** אם לאחר שנמצאת זאת כיפרו הבעלים באחרת: **תמות.** ואפילו לרבנן דפליגי עליה דרבי לקמן בפרקין ואמרי דאין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו הבעלים, בהא מודו, הואיל ואיכא תרתי לריעותא, דעברה שנתה ואבדה, או אבדה ונמצאת בעלת מום. אבל אבדה לחודה, הואיל ונמצאת קודם כפרה, אע"פ שלאחר שנמצאת נתכפרו הבעלים באחרת, אינה מתה אלא תרעה: **לא נהנים.** מדרבנן: **ולא מועלין.** אם נהנו מהן, פטורים מקרבן מעילה. דכיון דלא היא ולא דמיה קרבים, אזלא קדושתה: **ואם עד שלא כיפרו הבעלים.** שלא רצו להתכפר באחרת: **תרעה עד שתסתאב.** ואעברה שנתה קאי. דאותה שאבדה ונמצאת בעלת מום, תמכר מיד ויביא בדמיה אחרת: **ועושה תמורה.** הואיל ודמיה עומדים ליקרב. דדבר העומד כדי שירעה ויסתאב עושה תמורה:

ב ואח"כ נמצאת הראשונה תמות. דהוי חטאת שנתכפרו בעליה באחרת: **ילכו לים המלח.** כל היכא דאי הויא חטאת הויא מתה, מעות נמי אזלי לים

משניות מבוארות – קהתי

לכהן, והמעשר לבעליו. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה הַטַּעַם** — שהבכור והמעשר אינם באים מחוץ לארץ כשאר כל הקדשים? **שֶׁהַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר יֵשׁ לָהֶן פַּרְנָסָה בִּמְקוֹמָן** — כלומר יש להם תקנה אף בחוץ לארץ, שירעו עד שיפול בהם מום וייאכלו במומם שם, ואין צורך להביאם לארץ, **וּשְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד לָהֶם מוּם, הֲרֵי אֵלּוּ בִּקְדֻשָּׁתָן** — וצריכים לפדותם ולהביא בדמיהם קרבן, לפיכך מוטב להביא את הקדשים עצמם כשהם תמימים לארץ ולהקריבם. וההלכה היא, שבכור ומעשר בהמה שעלו תמימים מחוץ לארץ, אפילו בדיעבד, לא יקרבו, שנאמר (**דברים יד, כג**): "ואכלת לפני ה' אל־היך... מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך" — ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכור בקר וצאן, וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור בקר וצאן (**רמב"ם הל' בכורות א, ה**), ואף מעשר בהמה הוקש למעשר דגן (**ברטנורא**).

באור משנה א

פרק זה דן בחמש החטאות המתות, וכבר בארנו ענין זה בהקדמתנו למשנה ב בפרק הקודם.

וְלַד חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת, וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ — יָמוּתוּ — כלומר שסוגרים אותם ברפת ומונעים מהם מזון עד שימותו ברעב. **שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ** — חטאת שעברה שנתה, שכן כבשה או שעירה לחטאת אינה כשרה אלא כשהיא בתוך שנתה; ומדובר כאן בחטאת שהופרשה בתוך שנתה ולא הספיקו בעליה להקריבה עד שעברה שנתה, **וְשֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם** — בגמרא מבארים, שתיבת "ושאבדה" מוסבה גם לפיסקה שלפניה וגם לפיסקה שלאחריה: שעברה שנתה ושאבדה, או שאבדה ונמצאת בעלת מום, **אִם מִשֶּׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים** — ויש גורסים: אם כיפרו הבעלים (**רש"י; שיטה מקובצת**), כלומר שכיפרו הבעלים באחרת לאחר שנמצאה החטאת הזאת (וכל שכן אם כיפרו קודם שנמצאה), **תָּמוּת** — החטאת האבודה שנמצאה. ואף על פי שלהלן (משנה ג) חולקים חכמים על רבי וסוברים, שאין חטאת מתה אלא אם כן נמצאה לאחר שנתכפרו הבעלים באחרת, אבל אם נמצאה קודם כפרה, אף על פי שנתכפרו הבעלים באחרת לא תמות אלא תרעה, מכל מקום כאן, כשעברה שנתה ואבדה או כשאבדה ונמצאה בעלת מום, הואיל ויש בה שני צדדים גרועים ("תרתי לריעותא"), אף חכמים מודים שתמות, אפילו כיפרו הבעלים לאחר שנמצאה (**רש"י; ברטנורא**). **וְאֵינָהּ עוֹשָׂה תְּמוּרָה** — שהואיל והיא עומדת למות, פרחה קדושה ממנה, הלכך אינה עושה תמורה; **לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין** — אסור לכתחילה ליהנות ממנה, אלא שאם נהנו ממנה, אין חייבים להביא קרבן מעילה, מהטעם שבארנו לעיל, שפרחה ממנה קדושתה. **אִם עַד שֶׁלֹּא כִּפְּרוּ הַבְּעָלִים** — שלא רצו הבעלים להתכפר באחרת (**רש"י; ברטנורא**), **תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב** — שיפול בה מום, **וְתִתְמַכֵּר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת** — פיסקה זו מכוונת ל"עברה שנתה ואבדה", שאילו אותה שאבדה ונמצאת בעל מום, אפשר למכרה מיד ולהביא בדמיה אחרת. **וְעוֹשָׂה תְּמוּרָה** — שהואיל ודמיה עתידים להיקרב, הרי יש בה קדושה, הלכך עושה היא תמורה, **וּמוֹעֲלִין בָּהּ** — שאם נהנו ממנה חייבים להביא קרבן מעילה.

בארנו משנתנו לפי רש"י, שחטאת שעברה שנתה ואבדה, ואחר כך נמצאה, או חטאת שאבדה ונמצאה בעל מום, הואיל ויש בה שני צדדים גרועים ("תרתי לריעותא"), אף חכמים מודים בה שתמות, אף על פי שכיפרו בעליה באחרת לאחר שנמצאה. ומשמע לפי פירוש זה, שריבוי הריעותות מביא לידי מיתה. אבל התוספות כתבו להיפך, שאדרבא מהגמרא מוכח שריבוי הריעותות מביא לידי רעייה (שתרעה), ולא לידי מיתה, ולפיכך מפרשים הם משנתנו: אם משכיפרו הבעלים — אם נמצאה החטאת האבודה לאחר שכבר נתכפרו הבעלים באחרת, תמות — ובאה המשנה להשמיענו רבותא לדעת חכמים, שאף על פי שיש תרתי לריעותא ובשעה שנתכפרו הבעלים באחרת היתה החטאת האבודה דחויה לגמרי, שהרי עברה שנתה או שהיתה בעלת מום, מכל מקום הואיל ונמצאה לאחר שכיפרו הבעלים באחרת, לפיכך תמות. אבל אם נמצאה החטאת האבודה קודם שנתכפרו הבעלים באחרת, בכל אופן תרעה לדעת חכמים, וזהו ששנינו בסיפא של משנתנו: אם עד שלא כיפרו הבעלים — אם נמצאה החטאת קודם שנתכפרו הבעלים, תרעה עד שתסתאב, ותימכר, ויביא בדמיה אחרת, כמו שביארנו לעיל (עיין רמב"ם הל' פסולי המוקדשין ד, ח; ועיין "כסף משנה" ו"לחם משנה" שם).

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד בחטאת שנתכפרו בעליה באחרת, שהיא מן החטאות המתות.

הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִקְרִיב אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, תָּמוּת — שזוהי חטאת שנתכפרו בעליה באחרת. **הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאת וְאָבְדוּ** — המעות, **וְהִקְרִיב**

וְאָבְדוּ, וְהִקְרִיב חַטָּאת תַּחְתֵּיהֶן, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת — יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח.

ג הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת אֲחֵרוֹת תַּחְתֵּיהֶן, לֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶן חַטָּאת, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת — יָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֵּיהֶן, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וַהֲרֵי חַטָּאת בַּעֲלַת מוּם — תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצֵאת חַטָּאת, וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם — תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן תְּמִימוֹת — אַחַת מֵהֶן תִּקְרַב חַטָּאת, וְהַשְּׁנִיָּה תָּמוּת; דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַטָּאת מֵתָה, אֶלָּא שֶׁנִּמְצֵאת מֵאַחַר שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים; וְאֵין הַמָּעוֹת הוֹלְכוֹת לְיָם הַמֶּלַח, אֶלָּא שֶׁנִּמְצְאוּ מֵאַחַר שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים.

פירוש ברטנורא

המלח:

ג יביא מאלו ומאלו. יערבם יחד. דכיון דמתרווייהו מייתי, לא הוי חטאת שנתכפרו בעליה באחרת. אבל אי הוה מייתי מחד מניהו, מדחו אחריני, דהוו להו דמי חטאת שכיפרו בעליה באחרת: **והשאר יפלו לנדבה.** דהוו כשאר מותרות של חטאת דאולי לנדבה: **והרי חטאת בעלת מום.** אבל אם חטאת תמימה, תיקרב היא והמעות ילכו לים המלח, הואיל וכיפרו הבעלים באחרת. וכל הנך אליבא דרבי דאמר אבודה בשעת הפרשה כגון הנך מעות דנמצאו קודם כפרה, אולי לים המלח: **והשניה תמות דברי רבי וחכמים אומרים כו'.** הכל מודים במתכפר בשאינה אבודה, שאבודה מתה. לא נחלקו אלא במתכפר באבודה, דרבי סבר המפריש לאבוד כאבוד דמי, כלומר המפריש תחת קרבן אבוד, דינו כאבוד. וכי היכי דאם נתכפר בשאינו אבוד, האבוד הנשאר כשימצא דינו שימות. הכי נמי כי נתכפר באחד מהן ואפילו באבודים, ילכו שאינן אבודים לים המלח. ורבנן סברי, לא אמרינן המפריש לאבוד כאבוד דמי. ודוקא המתכפר בשאינה אבודה והאבודה נשארה, האבודה מתה ואע"פ שנמצאת קודם כפרה. אבל אם נתכפר באבודה ונשארה שאינה אבודה, אינה מתה, אלא תרעה עד שתסתאב. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

חַטָּאת תַּחְתֵּיהֶן, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת — שאבדו, **יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח** — כלומר למקום שאי אפשר להוציאן משם, שהואיל ואילו היתה חטאת במקום המעות היתה מתה, לפיכך אף המעות ילכו לים המלח.

באור משנה ג

הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ — לקנות בהן קרבן חטאת שחייב להקריב, **וְאָבְדוּ** — המעות, **וְהִפְרִישׁ מָעוֹת אֲחֵרוֹת תַּחְתֵּיהֶן** — במקום המעות שאבדו, **לֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶן חַטָּאת** — במעות השניות, **עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** — שאבדו, **יָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת** — יערב את כל המעות יחד, ויביא מהן חטאת, שהואיל והחטאת באה מהמעות המעורבות, אין כאן חטאת שנתכפרו בעליה באחרת, **וְהַשְּׁאָר** — מה שנשאר מן המעות המעורבות, **יִפְּלוּ לִנְדָבָה** — לתיבה שבבית המקדש שממעותיה מביאים עולות נדבה, כדין כל מותר חטאת, שנופל לשופר של נדבה. בגמרא מדייקים ממשנתנו, שאם לא יערב את המעות ויביא חטאתו מאחת מהן, דינן של המעות האחרות כדמי חטאת שנתכפרו בעליהן באחרת, שהולכות לים המלח. **הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֵּיהֶן, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וַהֲרֵי חַטָּאת בַּעֲלַת מוּם** — שנעשתה החטאת בעלת מום, והיא פסולה להקרבה, **תִּמָּכֵר** — החטאת, **וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת** — יערב את המעות כולן ויביא מהן חטאת, **וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה** — לשופר הנדבה שבמקדש, כמו שבארנו לעיל. בגמרא מדייקים ממשנתנו, שאילו החטאת היתה תמימה, היא תקרב, והמעות ילכו לים המלח; וכל זה לדעת רבי הסובר, שאם החטאת היתה אבודה בשעה שהפריש אחרת תחתיה, האבודה למיתה הולכת; והוא הדין במעות אלו שהיו אבודות בשעה שהפריש חטאת תחתיהן, שאף על פי שנמצאו קודם שכיפרו הבעלים, המעות ילכו לים המלח (**רש"י; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"**). **הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ** — כדי לקנות חטאת אחרת, **לֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶן חַטָּאת עַד שֶׁנִּמְצֵאת חַטָּאתוֹ** — האבודה, **וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם** — ואינה כשרה להקריבה, **תִּמָּכֵר** — החטאת, **וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת** — יערב את המעות ויביא מהן חטאת, **וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה** — כמו שבארנו לעיל. **הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה** — החטאת האבודה, **וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן תְּמִימוֹת** — שתי החטאות, **וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת** — ומדמיהם המעורבים יביא חטאת, **וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה** — כמו שבארנו לעיל. **הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה** — החטאת שאבדה, **וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן תְּמִימוֹת** — וראויות להקרבה, **אַחַת מֵהֶן תִּקְרַב חַטָּאת, וְהַשְּׁנִיָּה תָּמוּת; דִּבְרֵי רַבִּי** — שלדעתו, הואיל והחטאת הראשונה היתה אבודה בשעה שהפריש אחרת תחתיה, אף על פי שנמצאה קודם שהקריב את האחרת, מכל מקום משמתכפר באחת מהן תלך השנייה למיתה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַטָּאת מֵתָה, אֶלָּא שֶׁנִּמְצֵאת מֵאַחַר שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים** — חטאת שכיפרו בעליה באחרת אינה מתה אלא אם כן היתה עדיין אבודה בשעה שהקריבו הבעלים את האחרת ונמצאה לאחר הכפרה; **וְאֵין הַמָּעוֹת הוֹלְכוֹת לְיָם הַמֶּלַח, אֶלָּא שֶׁנִּמְצְאוּ מֵאַחַר שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים** — כדין החטאת עצמה. בגמרא נחלקו אמוראים בהסבר מחלוקתם של רבי וחכמים. רב הונא אומר בשם רב, שהכל מודים, שאם הקריב מדעתו אחת מהן, האחרת מתה, הואיל ודחה אותה בידים, שגילה דעתו שלא איכפת לו ממנה (**רש"י**); לא נחלקו רבי וחכמים אלא בבא להימלך איזו מהן להקריב, שלדעת רבי אומרים לו: לך התכפר בשאינה אבודה, והאבודה תמות; ולדעת חכמים אומרים לו להתכפר באבודה, ושאינה אבודה תרעה, וכך פירוש המשנה: אחת מהן תקרב — היינו זו שהפריש תחת האבודה תקרב, והשניה תמות — זו שאבדה ונמצאה, תמות; דברי רבי. וחכמים אומרים: אין חטאת מתה אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים — שבכגון זה שוב אין לה תקנה. אבל אם נמצאה קודם שכיפרו הבעלים, ובאים הבעלים להימלך, אומרים להם, שיקריבו את האבודה, והשניה תרעה

ד הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ, וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם — מוֹכְרָהּ, וְיָבִיא בִּדְמֶיהָ אַחֶרֶת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם קָרְבָה הַשְּׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה הָרִאשׁוֹנָה — תָּמוּת, שֶׁכְּבָר כִּפְּרוּ הַבְּעָלִים.

פרק חמישי

א כֵּיצַד מַעֲרִימִים עַל הַבְּכוֹר? מְבַכֶּרֶת שֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת — אוֹמֵר: מַה שֶּׁבְּמֵעֶיהָ שֶׁל זוֹ, אִם זָכָר עוֹלָה — יָלְדָה זָכָר, יִקְרַב עוֹלָה; וְאִם נְקֵבָה זִבְחֵי שְׁלָמִים — יָלְדָה נְקֵבָה, תִּקְרַב שְׁלָמִים; אִם זָכָר עוֹלָה, אִם נְקֵבָה זִבְחֵי שְׁלָמִים — יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה: הַזָּכָר יִקְרַב עוֹלָה, וְהַנְּקֵבָה תִּקְרַב שְׁלָמִים.

ב יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים — אֶחָד מֵהֶן יִקְרַב עוֹלָה, וְהַשֵּׁנִי יִמָּכֵר לְחַיָּבֵי עוֹלָה, וְדָמָיו חֻלִּין. יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת — אַחַת

פירוש ברטנורא

ד מוכרה ויביא בדמיה אחרת. דמכי מכרה לאחר, חשיבה כאילו אינה בעולם. אבל כל זמן שהיא תחת בעלה בשעה שנתכפר באחרת, תמות. ורבי אלעזר בר ר' שמעון סבר, כל זמן שהיא בעולם לאחר שנתכפרו הבעלים באחרת, בין שהיא תחת בעלה בין ביד אחרים, תמות. ואין הלכה כרבי אלעזר ברבי שמעון:

ה א כיצד מערימין על הבכור. להפקיעו מכהן ולהקריבו לחובתו: **ילדה זכר יקרב עולה.** דבכור לא קדיש אלא ברחם, וכיון דמעיקרא אתפסיה בקדושה אחריתא, תו לא חיילא עליה קדושת בכורה: **ואם נקבה זבחי שלמים.** לאו במבכרת מיירי, דאין הנקבה קדושה בבכורה דבעי לאערומי עלה. אלא בבהמת קדשים, דאם חטאת היא ונתעברה ורוצה להערים שלא ילך למיתה, דולד חטאת למיתה אזיל, ישנהו לקדושה אחרת. [וקמשמע לן] ולדות קדשים בהווייתן קדושים ולא במעי אמן, וכיון דעדיין לא קדשו קדושת אמן, מצי לארכובי עלייהו קדושה אחריתי, דלכי מתלידי לא הוי חטאת:

ב ילדה שני זכרים. בבהמת חולין מיירי. דאי בבהמת קדשים, היאך דאקדישה עולה ליהוי עולה, ואידך קאי בקדושתה דאמיה. אלא ודאי בבהמת חולין,

משניות מבוארות – קהתי

עד שיפול בה מום ותימכר ויפלו דמיה לנדבה. ור' אבא אומר בשם רב, שהכל מודים שאם מתכפר בשאינה אבודה, האבודה מתה, לא נחלקו רבי וחכמים אלא במתכפר באבודה, שרבי סובר: המפריש לאבוד דינו כאבוד, וכשם שאם מתכפר בשאינה אבודה, האבודה מתה, כך כשמתכפר באבודה, שאינה אבודה מתה; וחכמים סוברים, שהמפריש לאבוד אין דינה כאבוד, ודווקא כשמתכפר בשאינה אבודה, האבודה מתה, אבל אם נתכפר באבודה, שאינה אבודה אינה מתה אלא תרעה עד שיפול בה מום. ולשון החכמים במשנתנו כך פירושו: אין חטאת מתה ודאי אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים **(עיין ברטנורא שמפרש לפי ר' אבא; ועיין "תוספות יום טוב").** ברם, הרמב"ם פוסק כחכמים לפי רב הונא **(עיין הל' פסולי המוקדשין ד, ג).**

באור משנה ד

הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ, וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם — שנפל בה מום לאחר שהפרישה, ונפסלה להקרבה, **מוֹכְרָהּ, וְיָבִיא בִּדְמֶיהָ אַחֶרֶת** — אבל אם לא ימכרנה ויתכפר באחרת, דינה כחטאת שכיפרו בעליה באחרת, ותמות. ברם, כשמכרה לאחר, ויצאה לחולין, הריהי נחשבת כאילו אינה בעולם (ברטנורא). **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם קָרְבָה הַשְּׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה הָרִאשׁוֹנָה** — קודם שנשחטה הראשונה, **תָּמוּת** — אף על פי שכבר יצאה לחולין, והיא בידי אדם אחר, **שֶׁכְּבָר כִּפְּרוּ הַבְּעָלִים** — והרי היא כחטאת שכיפרו בעליה באחרת; רבי אלעזר ברבי שמעון סובר, שאם לאחר שכיפרו הבעלים באחרת עדיין הראשונה בעולם, בין שהיא בידי בעליה ובין שהיא בידי אחרים, הרי זו תמות, כדין חטאת שכיפרו בעליה באחרת. ואין הלכה כרבי אלעזר ברבי שמעון.

באור משנה א

כבר למדנו (ערכין ח, ז), שבכור בהמה טהורה אין להקדישו לשם קרבן אחר, שנאמר (ויקרא כז, כו): "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו". והוא הדין לכל שאר הקדשים, שאין משנים אותם מקדושה לקדושה (עיין רמב"ם הל' תמורה ד, יא). משנתנו באה ללמד, שהואיל והבכור אינו קדוש בקדושת בכורה אלא ביציאתו מן הרחם, לפיכך מותר להערים על הבכור ולהקדישו קודם יציאתו לקרבן עולה שבעליו חייבים בו. כן באה המשנה ללמד גם בולדות קדשים אחרים, אם מותר להערים עליהם ולהקדישם בעודם בבטן האם לקרבן אחר.

כֵּיצַד מַעֲרִימִים עַל הַבְּכוֹר — כיצד מותר להערים על הבכור, להפקיעו מן הכהן ולהקדישו לקרבן אחר שבעליו חייבים בו? **מְבַכֶּרֶת** — בהמה העומדת ללדת את ולדה הראשון, **שֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת** — בזמן שהיתה מעוברת, **אוֹמֵר** — בעל המבכרת: **מַה שֶּׁבְּמֵעֶיהָ שֶׁל זוֹ, אִם זָכָר עוֹלָה** — אם העובר שבמעיה הוא זכר הריני מקדישו לקרבן עולה. **יָלְדָה זָכָר, יִקְרַב עוֹלָה** — שהואיל והקדישו לעולה קודם שפטר את הרחם, לא חלה עליו קדושת בכורה. הלכך נתפסה בו קדושת העולה, שנאמר **(ויקרא כז, כו)**: "אך בכור אשר יבוכר לה' לא יקדיש איש אותו", ודרשו: משיבוכר לה' אי אתה מקדיש, אבל אתה מקדיש בבטן. ודווקא לעולה יכול להקדישו, משום שקדושת עולה חמורה מקדושת בכור, שהבכור נאכל לכהנים, ועולה כליל לה'; אבל אסור להקדישו לשלמים, שקדושתם קלה מקדושת הבכור, שנאכלים הם לבעליהם, ואינם יכולים להפקיע את הבכור מקדושתו כדי ליהנות בו (רמב"ם). **וְאִם נְקֵבָה זִבְחֵי שְׁלָמִים** — ואם אמר: אם תלד נקבה תהיה לקרבן שלמים, **יָלְדָה נְקֵבָה, תִּקְרַב שְׁלָמִים** — בגמרא מבואר, שפיסקה זו אינה מדברת במבכרת, שהרי נקבה אינה קדושה בקדושת בכורה, שיהא צורך להערים עליה, אלא מדבר היא בבהמת קדשים, ובאה המשנה להשמיענו שאף על פי שאין משנים מקדושה לקדושה, מותר להערים על ולדה ולהקדישו בעודו בבטן האם לקרבן אחר, כגון אם היתה לו בהמת חטאת ונתעברה, ורוצה להערים שלא ילך הולד למיתה, שהרי ולד חטאת דינו שימות (כמו ששנינו בפרק הקודם). יכול הוא להתנות, שיהא הולד קרבן שלמים, שלדעת התנא של משנתנו ולדות קדשים בהווייתם (בלידתם) הם קדושים, ולא במעי אמם, וכיון שלא קדשו עדיין קדושת אמם, יכול הוא להקדישם, בעודם במעי אמם, בקדושה אחרת **(רש"י; ברטנורא; "תפארת ישראל").** ברם, בגמרא מובאת ברייתא, החולקת על דעה זו וסוברת, שולדות הקדשים במעי אמם הם קדושים, והרי שהם כקדושת אמם, ואין יכולים לשנותם לקדושה אחרת. וכך פוסק הרמב"ם **(הל' תמורה ד, יג)**; **אִם זָכָר עוֹלָה, אִם נְקֵבָה זִבְחֵי שְׁלָמִים** — ואם אמר: אם תלד זכר יהיה לעולה, ואם נקבה לשלמים, **יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה: הַזָּכָר יִקְרַב עוֹלָה, וְהַנְּקֵבָה תִּקְרַב שְׁלָמִים** — כפי שהתנה עליהם, אף על פי שלא חשב שתלד תאומים.

באור משנה ב

יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים — בגמרא מבואר, שמדובר כאן בבהמת חולין מעוברת שבעליה אמרו: אם תלד זכר יהיה לעולה ואם נקבה לשלמים, וילדה שני זכרים, **אֶחָד מֵהֶן יִקְרַב עוֹלָה** — כפי נדרו, **וְהַשֵּׁנִי**

מֵהֶן תִּקְרַב שְׁלָמִים, וְהַשְּׁנִיָּה תִּמָּכֵר לְחַיָּבֵי שְׁלָמִים, וְדָמֶיהָ חֻלִּין. יָלְדָה טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס — רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן.

פירוש ברטנורא

ולפיכך האי דלא קדיש דמיו חולין. ומיהו על שניהם חלה קדושת עולה, דהא אמר אם זכר עולה, ומשום דאיהו לא נדר אלא חדא, הלכך יקרב האחד לנדרו והשני ימכר לצרכי עולה ודמיו חולין: **אין קדושה חלה עליהן.** דולדות קדשים בהוייתן הן קדושים ולא ממעי אמן, וכיון דהנך ביציאתן מן הרחם אינן ראויין להקרבה, לא קדשי. וחכמים פליגי על רבן שמעון בן גמליאל וסברי דולדות קדשים בקדושת אמן קיימי. ואין הלכה כרשב"ג:

משניות מבוארות – קהתי

יִמָּכֵר לְחַיָּבֵי עוֹלָה — למי שחייב להביא קרבן עולה, **וְדָמָיו חֻלִּין** — לפי שהוא לא נדר אלא זכר אחד, אבל קדושת עולה חלה על שניהם, שהרי אמר: אם זכר עולה **(רש"י; ברטנורא)**; ויש מבארים הטעם, שמי שיצא ראשון הרי הוא קדוש כפי דבריו, והשני הוא חולין גמור, שלא הקדיש אלא אחד, אך מפני שאין אנו יודעים, איזה מהם ראשון, לכן יימכר השני לחייבי עולה **(הרש"ש)**. אבל בבהמת קדשים הדין הוא, שהשני קדוש כקדושת אמו; ומכאן בארנו לעיל על פי הגמרא שמדובר במשנתנו בבהמת חולין. **יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אַחַת מֵהֶן תִּקְרַב שְׁלָמִים, וְהַשְּׁנִיָּה תִּמָּכֵר לְחַיָּבֵי שְׁלָמִים, וְדָמֶיהָ חֻלִּין** — מאותם הטעמים שבארנו לעיל בענין הזכרים. **יָלְדָה טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** — שאינם ראויים להיקרב על המזבח, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן** — במפרשים מבואר **(לפי הגמרא)**, שפיסקה זו חוזרת לדבר על בהמת קדשים מעוברת, שהתנו עליה בעליה כדלעיל, וילדה טומטום ואנדרוגינוס; וסובר רבן שמעון בן גמליאל, שולדות קדשים בהווייתם הם קדושים ולא ממעי אמם, וכיון שאלו ביציאתם מן הרחם אינה ראויים להקרבה, אין קדושה חלה עליהם, אבל חכמים חולקים על רבן שמעון בן גמליאל **(בברייתא בגמרא)**, וסוברים: ולדות קדשים ממעי אמם הם קדושים, כמו שהבאנו כבר במשנה הקודמת, והרי, לדעתם, אף טומטום ואנדרוגינוס נתפסים בקדושת אמם.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו אלול, תשח"י
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

ואחרון עיקר, במענה על הבא ראשונה במכתבו, שכשאין אמונה כנה בלב כו' ולזה שרוי בדכאון כו'.

שמעתי סיפור מכ"ק מו"ח אדמו"ר שפעם התאונן חסיד לפני כ"ק אדמו"ר הצמח צדק על שנופלים לו ספיקות באמונה, ושאל אותו הצמח צדק: מה איכפת לך? וענה החסיד בהתרגשות הכי גדולה, וכי מה זו שאלה מה איכפת לי, הרי כו' וכו'. ואז אמר לו הצמח צדק: הרי זה גופא ההוכחה על מצבך שמאמין אתה וכו'.

וככל סיפורי צדיקים גם מסיפור זה יש ללמוד כמה דברים. ובהנוגע לנידון דידן, הדאגה על חוסר אמונה כנה, הרי זה גופא הוכחה שישנה בפנימיות הנפש, אלא שמה שהוא מכסה עלי', או בסגנון לשון החסידות, מפסיק בין הפנימיות והחיצוניות.

וכשיודעים שזהו המצב, הרי ידיעה והכרה זו מכוונת את העבודה להסרת ההפסק וביטולו. אבל פשיטא שלא על ידי דכאון המביא לחלישות מרץ פעולות - יוסר ההפסק והמחיצה ואפילו לא תתמעט, ואדרבה.

ויהי רצון שיקוים בו מה שכתבתי במכתבי הקודם, שיעבוד השי"ת בשמחה ובטוב לבב, ובפרט שאפילו לדידי' אין זה מונע מהתבוננות בצדדים השליליים, כמבואר בתניא, אלא שחבל על הזמן שאפשר לנצלו בענינים שמצד ימין לבלות אותו בטיפול בצד שמאל באם הוא בבחינת שינה ואינו פועל.

בברכה לבשורות טובות ולכתיבה וחתימה טובה.

רש"י

דף סז עמוד ב: עוזא ועזאל. מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהם נאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו) כלומר על העריות מכפר: **משפטי.** משמע דברים המיושרים והדין נותן לעשותו: **חוק.** משמע שאינו אלא גזירת מלך כמו וישימה לחק (שמואל א ל) וישם אותה יוסף לחוק (בראשית מז): **השטן.** יצר הרע משיב עליהן תשובה להטעות את ישראל ולומר שהתורה אינה אמת כי מה תועלת בכל אלו לכך נכתב בהן חוק אני ה' גזרתי עליכם: **תלמוד לומר אני ה'.** אחוקותי קאי דמינייהו סליק את חוקותי תשמרו אני ה' חקקתים גזרתים: **השולח את המשלח.** המלוים אותו מירושלים: **ת"ל והמשלח.** משמע ששילחו כבר לצד המדבר: **זורקו בכת ראש.** קסבר דחיפתו וזריקתו היא שילוחו:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף סז עמוד ב: **תַּנְיָא אִידָךְ** - שנינו ברייתא אחרת, **עֲזָאזֵל** הוא **הַקָּשֶׁה שֶׁבָּהָרִים,** כמבואר לעיל, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (יחזקאל יז יג) **'וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח',** שהנביא יחזקאל מתנבא על מלך בבל שיבוא ויקח אתו את חוזקה של הארץ, כלומר את השרים, הרי ש'אל' פירושו חזק וקשה.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עֲזָאזֵל נקרא כן על שם **שֶׁהשעיר** שנדחה בו **מְכַפֵּר עַל** עוון גילוי עריות שדומים **לְמַעֲשֵׂה עוּזָּא וַעֲזָאֵל** - שני מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין, וחטאו בגילוי עריות.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת המבארת ששילוח השעיר לעזאזל אינו אלא חוק וגזירה ומחלקת בין הדברים שהשכל מבין אותם לדברים שאין השכל מבין אותם: **תָּנוּ רַבָּנָן, 'אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ'** (ויקרא יח ד), אלו **דְּבָרִים שֶׁאִלְּמָלֵא (לא)** - שאף אילו לא **נִכְתְּבוּ** בתורה, מן הַדִּין **הוּא שֶׁיִּכָּתְבוּ,** מפני ש'משפטים' הם דברים המיושרים שמסתבר לעשותם. **וְאֵלּוּ הֵן, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** שודאי אין לעבוד לאל אחר בלתי לה' לבדו, **וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְגָזֵל, וּבִרְכַּת הַשֵּׁם** [בלשון סגי־נהור]. ובהמשך הפסוק נאמר **'אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ',** אלו **דְּבָרִים שֶׁהַשָּׂטָן** - היצר הרע **מֵשִׂיב עֲלֵיהֶן** תשובה, בטענה שאין בהם תועלת, מפני שאינם אלא גזירת מלך ואין אנו יודעים להם טעם, **וְאֵלּוּ הֵן, אֲכִילַת חֲזִיר,** וְאיסור **לְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז** - בגד המעורב מחוטי צמר ופשתים, **וַחֲלִיצַת יְבָמָה** - אשה שמת בעלה ולא הותיר אחריו זרע, שאסורה להינשא לכל העולם עד שיחלוץ לה אחי בעלה, **וְסדר טָהֳרַת מְצוֹרָע** מנגעו, **וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** לעזאזל ביום הכיפורים, **וְשֶׁמָּא תֹּאמַר מַעֲשֵׂה תּוֹהוּ** [-שוא] **הֵם, תַּלְמוּד לוֹמַר** באותו פסוק **'אֲנִי ה'',** כלומר **אֲנִי ה'** חֲקַקְתִּיו את החוקים, **וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן.**

שנינו במשנה: מ**אֵימָתַי** המשלח את השעיר **מְטַמֵּא בְּגָדִים,** משיצא חוץ לחומת ירושלים, רבי שמעון אומר, משעת דחייתו לצוק. הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין טומאת בגדי משלח השעיר: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַמְשַׁלֵּחַ** את השעיר **מְטַמֵּא בְּגָדִים** וטעונים טבילה, **וְאֵין הַשּׁוֹלֵחַ** - המלוה **אֶת הַמְשַׁלֵּחַ** בדרכו מירושלים **מְטַמֵּא בְּגָדִים.** שואלת הברייתא, **יָכוֹל מִשֶּׁיֵּצֵא** המשלח מ**חוּץ לְחוֹמַת** הָעֲזָרָה כבר נטמאו בגדיו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא טז כו) **'הַמְשַׁלֵּחַ** אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו', ומשמע שכבר יצא לכיוון המדבר. שואלת הברייתא, **אִי** - אם היה נאמר רק **'הַמְשַׁלֵּחַ', יָכוֹל** הייתי לומר שאינו מטמא בגדים **עַד** גמר שילוחו **שֶׁיַּגִּיעַ לַצּוּק, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַמְשַׁלֵּחַ'** בתוספת ו' לרבות שמיד כשהתחיל שילוחו מטמא בגדים. **הָא כֵּיצַד, מִשֶّיֵּצֵא** מ**חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם** מטמא בגדים, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר,** ממה שנאמר **'עֲזָאזֵל וְכִבֵּס',** היינו שנאמר 'יכבס בגדיו' סמוך לתיבה 'עזאזל', אנו למדים **שעַד שֶׁהַגִּיעַ לַצּוּק** אינו מטמא. **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **וְאוֹמֵר,** שמהפסוק **'וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו'** משמע **שזּוֹרְקוֹ בְּכַת רֹאשׁ** וְאז **מְטַמֵּא בְּגָדִים.**

אגרות קודש

ב״ה, ט״ז מנ״א, ה׳תשי״ט
ברוקלין,נ.י.

לכבוד הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
הרב מ. ליסמן שי׳

שלום וברכה!

הנני לאשר קבלת מכתבו בו כותב ראשי פרקים ממטרת עבודתם, וביחוד נהניתי לראות בגליונות ״בטאון אחדות ישראל״ כי כת״ר לומד שיעור ברבים בגמרא. ותקותי שהוא בהתאם להוראת חכמינו ז״ל - לימוד המביא לידי מעשה בחיי יום-יום, ובפרט בנוגע לאלה שיש להם השפעה על חוג מסויים, שאפילו לימוד שלכאורה אינו קשור בענינים שבמעשה, על כל פנים בהשקפה ראשונה, בכל זה מעצב הוא השקפת עולם, במילא משפיע הוא על השקפת עולמם של המושפעים. ובתקופתנו, הרי ענין זה דהשקפת עולם - דורש שימת לב מיוחדת ותיקון בכמה נקודות עיקריות, אף על פי שגם עכשיו כלל המשנה - המעשה הוא העיקר - בתקפו עומד.

רצוני להדגיש ביחוד, ובקשר עם התנועה שכ׳ חבר לה על פי מכתבו, ושאחד מיסודותי׳ הוא משמעת ומילוי פקודה וגיוס לא רק בשעת חירום, אלא לעמוד הכן לשמוע בקול מפקד אפילו בימים הנקראים נורמאליים. ומיוסד על הפתגם והוראה יסודית ממורנו הבעש״ט שהיתה שגורה בפי כ״ק מו״ח אדמו״ר, שכל דבר שיהודי רואה או שומע, הכל בהשגחה פרטית לשמש הוראה למילוי תכליתו ותפקידו בעולם, שהוא תורה ומצוות ובכל דרכיך.

ולכאורה היא דרישה שאי אפשר למלאותה בשלימותה, שהרי הרגש האדם והבנת האדם נתונים לשנויים, ולא רק שנויים בתקופות שונות, אלא אפילו באותה שנה, ובאותו חודש ויום, משא״כ הדרישה האמורה שהיא בלי שנויים.

והביאור הוא על פי הנחה היסודית, כמובא במכילתא פ׳ יתרו שהי׳ תנאי מוקדם לנתינת עשרת הדברות והתורה: כשיקבלו את מלכותי אגזור עליהם. שקבלת המלכות הוא ענין של קבלת עול, שאינו תלוי בשכל ורגש דוקא, שהשכל והרגש יכולים רק לשמש אמצעי להחדירו גם לשטח ההשגה וגם לשטח רגש שבלב, אבל לא זה העיקר.

ולא עוד אלא שעל ידי קבלת עול למעלה מטעם ודעת באים אח״כ לידי הבנה עמוקה יותר והרגש פנימי יותר, ולכן על ידי נקודה יסודית זו שבתנועה יש להם אפשריות מיוחדת להחדיר תורתנו תורת חיים וקיום המצוות בפועל בחיים היום-יומיים ובאופן מיוחד ומוכשר יותר, ודלא כאותם הטועים לאמר, שהצעירים שבדורנו נפשם סולדת ממשמעת וקבלת עול וכו׳, אלא אדרבה, זהו אחד הטכסיסים הכי מוצלחים לכבוש בני הנוער והצעירים, ולאו דוקא דתיים או דתיים למחצה, אלא את כולם, על ידי שמגייסים אותם ויוצאים בכרוז דהחלצו, ובלבד שתהי׳ הסברה אמיתית ופנימית.

ואפילו אם בהשקפה ראשונה אין כרוז זה כובש את השכל שלהם או את הרגש סופו לעשות כן [איך שלא יסבירו את הענין, אם בהסברה דהחמרנים או, בדקות יותר, ההסברה דנפש הבהמית, אשר גיוס והעמדה תחת מפקד של זה שאין להרהר אחריו משחררים את המגוייס מאחריות ומטרדה מההחלטות על כל צעד ושעל וכו׳, או על ידי ההסברה האמיתית של נר ה׳ נשמת אדם, של נפש האלקית, אשר טבע הוא בנשמה, להיותה ניצוץ אלוק׳ ממעל, להימשך אל שרשה ומקורה, טבע כל׳ רבינו הזקן בעל התניא ש״למעלה הוא מהדעת ושכל המושג והמובן״ שאינם אלא כלים חיצוניים של עצם הנפש - בכל אופן] נקודה יסודית ומוחלטת היא בכל אחד מהנוער והצעירים, וכמו שראינו בתקופתנו האחרונה איך שענינים של ״קבלת עול״ דוקא כבשו לבות הצעירים, צעירים בשנים וצעירים בכוחות עלומים ואומץ לב, ודוקא בשנים הכי אחרונות, כשנתגלו כמה אכזבות בכל השטחים, ואלפים ורבבות מבני הנוער אינם מוצאים יסוד ובסיס לעמוד עליו, אשרי חלקו של כל אחד ואחד שיצא בכרוז גדול: החלצו

לצבאות ה׳ נותן התורה ומצוה המצוה, שזהו הדרך לכבוש חוג אחר חוג מבני הנוער הנבוכים, כי כאן מצטרפים ועולים בד בבד שני הענינים יחד, תכונת הנפש עם ענין דיוצא צבא להאמת לאמיתו, תורת אמת שהיא תורת חיים, חיים בעולמנו זה, ולא רק בעת נקודת השיא דתפלת נעילה ביום הכיפורים, אלא בשוה בכל רגע דימות החול גם כן.

וכיבוש זה דהנוער חוג אחר חוג ומחנה אחר מחנה, הוא גם תנאי לקץ הגלות העכשוי, שאינו כגלויות הקודמים, שהגאולות בעבר לא היו גאולות שלמות, וחלק מבני ישראל נשארו בגלות, גשמי או רוחני, משא״כ בנוגע לגלות זה הובטחנו גאולה שלימה ואמיתית, מגלות החיצוני ומגלות הפנימי, מגלות הגוף ומגלות הנפש, שלכן כל הצלה של עוד נפש אחת מישראל ממהרת הגאולה הכללית.

וזהו ג״כ יסוד תורת החסידות, המדגישה ענין דואהבת לרעך כמוך בהפצת מעינותי׳ חוצה, וכל צעד הנעשה בכיוון זה מקרב קץ הגלות ומקרב אתחלתא דגאולה, גאולה האמיתית והשלימה.

מכאן - אל תהי בז ליום קטנות, שאפילו פעולה אחת דהנחת תפילין על ידי בחור או אמירת שמע ישראל על ידי בחורה, מי יוכל ערכה לשער, וגם אין זה ענין פרטי של איש פרטי ביום פרטי, כיון שכולם מצטרפים לחשבון גדול, וכל פרט ופרט הוא תנאי לקירוב הגאולה הכללית.

בכבוד ובברכה.

ב״ה, כ׳ מנ״א, תשי״ט
ברוקלין.

האברך מלאכתו מלאכת שמים יוסף יהודא שי׳

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מב׳ לחדש מנחם ר״פ בקיצור הכי נמרץ מפעולותיו במשך החדשים שעברו, ובודאי למרות שכותב שחסרה לו התכונה להמשיך בקישור עם אלו שנפגש והשפיע עליהם, מתגבר על חסרון זה, או יותר נכון מעורר מכחות הנעלמים שבו שיבואו בפועל בכיוון האמור, ז.א. להמשיך הקישור, שהרי מגע הראשון הוא בדוגמת חרישה ולכל היותר זריעה, והכוונה והתכלית ה״ה התבואה והפירות כמובן, ומאי פירי מצוות, ויסודם יראת שמים, וכמ״ש את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, ואם בכל הענינים אמרו אין לך דבר העומד בפני הרצון, עאכו״כ בענין שראה פירות פרי טוב בעמלו ואדם חס על מעשי ידיו, ואדרבה רוצה שיפרח וישגשג...

במ״ש אודות ארגון מקהלה מבני חב״ד בנגוני חב״ד, נכון הדבר במאד מאד, וידוע מה שכ״ק מו״ח אדמו״ר סיפר בזה בהנוגע למקהלה שהיתה בתומכי תמימים דליובאוויטש, הועתק ג״כ במפתח לספר הנגונים חלק א׳, ומהרצוי ביותר שיתעסקו בזה עתה, בכדי שתהי׳ מאורגנת ככל הדרוש לחודש תשרי הבע״ל ואולי גם לח״י אלול, באם תהי׳ התועדות, ליום בהיר זה בו נתגלו שני המאורות. ומובן שמרשותו ומזכותו למסור דברי אלו לאנ״ש היכולים ומסוגלים לסייע בהאמור, אם ע״ד מרז״ל כבד את ה׳ - מגרונך או עכ״פ בטרחתם.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

אָמְרֵי הרואים, אוֹקוּמֵי הוּא דְּקָא מוֹקְמֵי הָתָם – שהמשיך בפרשת 'כי תשא' כיון ששם עמד בגמר פרשת 'תצוה', וקריאתו נראית כהמשך פרשה זו, ואין זה ניכר שקרא שם לפרשת שקלים. אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, קָרוּ שִׁיתָּא מִ'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' וממשיכים עַד 'וְעָשִׂיתָ', וְחַד תָּנֵי וְקָרֵי – קורא בשנית מִ'כִּי תִשָּׂא' עַד 'וְעָשִׂיתָ', ואז ניכר שקוראו לפרשת שקלים.

קושיא לרבי יצחק נפחא: מֵיתִיבֵי מברייתא, חָל לִהְיוֹת ראש חודש אדר בַּפָּרָשָׁה הַסְּמוּכָה לָהּ – לפרשת 'כי תשא', בֵּין מִלְּפָנֶיהָ וּבֵין מִלְּאַחֲרֶיהָ, קוֹרִין אוֹתָהּ וְכוֹפְלִין אוֹתָהּ. הבינה הגמרא שבאותה שבת כופלים קריאתה, כְּשֶׁלְּמָא לְאַבַּיֵי שסבר שאכן כופלים נִיחָא, אֶלָּא לְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא שסבר שלא כופלים אלא קוראים פעם אחת, קַשְׁיָא.

מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, וְכִי לְאַבַּיֵי מִי נִיחָא, תִּינַח שמצינו שכופלים כשחל 'שקלים' לְפָנֶיהָ ב'תצוה' וכדלעיל, אך כשחל לְאַחֲרֶיהָ ב'ויקהל', הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ שכופלים, הרי אין חשש שיטעו שזה חלק מפרשת השבוע. אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר, שכופלים לאחריה הכוונה שכּוֹפְלָהּ בְּשַׁבָּתוֹת, דהיינו שבשבת זו קוראה לפרשת השבוע, ובשבת הבאה לשקלים, הָכָא נַמִּי כופלים לפניה הכוונה שכּוֹפְלָהּ בְּשַׁבָּתוֹת, דהיינו שבשבת זו קוראה לשקלים, ובשבת הבאה לפרשת השבוע.

הגמרא מביאה שנחלקו גם באופן נוסף בענין זה: חָל לִהְיוֹת 'שקלים' בְּ'כִּי תִשָּׂא' עַצְמָהּ, וצריך שתהא ניכרת הקריאה לשקלים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, קָרוּ שִׁיתָּא מִן 'וְעָשִׂיתָ' לאחר פרשת שקלים עַד 'וַיַּקְהֵל', וְחַד חוזר לתחילת הפרשה וְקָרֵי מִ'כִּי תִשָּׂא' עַד 'וְעָשִׂיתָ'. מָתְקִיף לָהּ אַבַּיֵי, הַשְׁתָּא אין זה ניכר שקוראו לשקלים, שכן אָמְרֵי לְמַפְרַע הוּא דְּקָרֵי פרשת השבוע, ולא לשם שקלים. אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, קָרוּ שִׁיתָּא מתחילת הפרשה עַד 'וַיַּקְהֵל', וְחַד תָּנֵי וְקָרֵי מִ'כִּי תִשָּׂא' עַד 'וְעָשִׂיתָ'.

הגמרא מביאה ראיה לאביי מברייתא: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבַּיֵי, חָל לִהְיוֹת שקלים בְּ'כִּי תִשָּׂא' עַצְמָהּ, קוֹרִין אוֹתָהּ וְאחר כך כּוֹפְלִין אוֹתָהּ מ'כי תשא' עד 'ועשית' לשקלים.

שנינו במשנה: חָל לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת מַקְדִּימִין לַשַּׁבָּת שֶׁעֲבָרָהּ.

מחלוקת כשחל בערב שבת: אִיתְּמַר, רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, רַב אָמַר מַקְדִּימִין פרשת שקלים לשבת שלפניו. וּשְׁמוּאֵל אָמַר מְאַחֲרִין לשבת הסמוכה אחריו.

טעמי המחלוקת: רַב אָמַר מַקְדִּימִין, דְּאִם כֵּן שנאחר כְּצֵרֵי לְהוּ מי"ד יוֹמֵי שמן ההכרזה עד הזמן שיושבים שׁוּלְחָנוֹת במדינה לפרוט שקלי הקודש, וצריך לקוראה לפחות שתי שבתות קודם (לעיל כט:). וּשְׁמוּאֵל אָמַר מְאַחֲרִין, אָמַר לְךָ, סוֹף סוֹף בשנה כזו גם חֲמִישָׁה באדר בְּמַעֲלֵי שַׁבָּתָא [–ערב שבת] מִיקְּלַע, וְשׁוּלְחָנוֹת לֹא נָפְקֵי עַד חַד בְּשַׁבָּא ולא בערב שבת מפני כבוד השבת, ויש ארבעה עשר יום עד השולחנות, הִלְכָּךְ מְאַחֲרִין כדי שלא להפסיק בין 'שקלים' ל'זכור'.

קושיא ממשנתינו לשמואל: תְּנַן, חָל לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת, מַקְדִּימִין לְשַׁעֲבָר וּמְפַסְּקִין לְשַׁבָּת אַחֶרֶת. ובמה מדובר, מַאי לָאו אֲפִילּוּ אם חל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שמקדימים 'שקלים' לשבת שלפניו, וקשה לשמואל.

מתרצת הגמרא: לֹא, מדובר כשחל בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת [–השבוע] דַּוְקָא, שרק באופן זה מקדימים, שאז אם נאחר יהיו פחות ימים עד ישיבת השולחנות.

קושיא נוספת על שמואל: תָּא שְׁמַע מברייתא, אֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה שבה קוראים שקלים, כָּל שֶׁחָל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אֲדָר לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. מַאי לָאו הכוונה ב'אֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת' דּוּמְיָא דְּתוֹכָהּ – אמצע השבוע, מַה אם חל בתוֹכָהּ מַקְדִּימִין, כך אַף אם חל בְּעֶרֶב שַׁבָּת מַקְדִּימִין.

מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ שְׁמוּאֵל, 'בתוכה' אין הכוונה לתוך השבוע, אלא בָּהּ – בשבת עצמה, שכשחל ראש חודש אדר בשבת קוראים 'שקלים', ואף אם חל בערב שבת זו קוראים באותה שבת, וכדברי שמואל. וְכֵן תָּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל – שנו בבית מדרשו של שמואל בברייתא במפורש 'כל שחל ראש חודש אדר להיות בָּהּ'.

מוסיפה הגמרא: רב ושמואל נחלקו כְּמחלוקת תַּנָּאֵי, ששנינו בברייתא, מְסָרְגִין לְשַׁבָּתוֹת – מפסיקים בשבת שבין קריאת שקלים לקריאת זכור מלקרוא אחת מן הפרשיות, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵין מְסָרְגִין, אלא קוראים שקלים בשבת שקודם קריאת זכור. וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר לבאר שיטתו, אֵימָתַי אֲנִי אוֹמֵר אֵין מְסָרְגִין, בִּזְמַן שֶׁחָל ראש חודש לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שאז מאחרים שקלים לשבת שלאחר ראש חודש כדי שלא יפסיקו בין שקלים לזכור, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת, מַקְדִּים וְקוֹרֵא שקלים מִשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שַׁבָּט, ובשבת שלאחריה מפסיקים, ובשבת שלישית קוראים פרשת 'זכור'. ומשמע שלרבי יהודה הנשיא אף בשחל בערב שבת מקדימים. ומבואר שרב סבר כרבי יהודה הנשיא, ושמואל כרבי שמעון בן אלעזר.

שנינו במשנה: בַּשְּׁנִיָּה זָכוֹר וכו'.

מחלוקת אם חל בערב שבת: אִיתְּמַר, פּוּרִים דפרזים בי"ד אדר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, רַב אָמַר, מַקְדִּימִין פָּרָשַׁת 'זָכוֹר' לשבת שלפניה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר מְאַחֲרִין קריאתה לשבת שלאחריה.

טעמי המחלוקת: רַב אָמַר מַקְדִּימִין, כִּי הֵיכִי דְּלֵא תִּיקְדּוֹם עֲשִׂיָּה – שמחה ומשתה ומשלוח מנות שיש בפורים, לִזְכִירָה של מחיית עמלק, שהפסוק (אסתר ט כח) 'וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים' הקדים זכירה לעשיה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר מְאַחֲרִין, אָמַר לְךָ, כֵּיוָן דְּאִיכָּא את המוקְפִּין דְּעָבְרֵי פורים בְּחַמִּישָׁר, נמצא שאצלם עֲשִׂיָּה וּזְכִירָה בְּחֲדֵי חֲדָדֵי קָא אַתְיָין, שהרי יעשו גם את מצות היום וגם יקראו פרשת זכור.

קושיא לשמואל ממשנתינו: תְּנַן, בַּשְּׁנִיָּה זָכוֹר. הבינה הגמרא שמדובר באופן של הרישא שחל ראש חודש בשבת, ומקשה, וְהָא כִּי מִיקְּלַע רֵישׁ יַרְחָא בַּשַּׁבָּת, מִיקְּלַע פּוּרִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְקָתָנֵי בַּשְּׁנִיָּה 'זָכוֹר', דהיינו בשבת שקודם פורים, ושלא כשמואל.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, מַאי שְׁנִיָּה שאמרה המשנה, הכוונה שְׁנִיָּה לְשבת הַפְּסָקָה, שמדובר באופן השני שהביאה המשנה, שחל ראש חודש באמצע השבוע, שקוראים שקלים בשבת שלפניו, ומפסיקים בשבת שאחריו, ובשבת שניה לה קוראים זכור, ולא מדובר כלל באופן של מחלוקת רב ושמואל.

קושיא נוספת מברייתא: תָּא שְׁמַע, אֵיזוֹ שַׁבָּת שְׁנִיָּה שקוראים בה 'זכור', כָּל שֶׁחָל פּוּרִים לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וַאֲפִילּוּ אם חל בְּעֶרֶב שַׁבָּת. מַאי לָאו הכוונה ב'אפילו בעֶרֶב שַׁבָּת' דּוּמְיָא דְּתוֹכָהּ – באמצע השבוע, מַה אם חל בתוֹכָהּ מַקְדִּימִין, אַף אם חל עֶרֶב שַׁבָּת מַקְדִּימִין, וקשה לשמואל.

מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, 'בתוכה' אין הכוונה באמצע השבוע אלא בָּהּ – בשבת עצמה, וכשחל בשבת וכן אם חל בערב שבת קוראים בה פרשת זכור. וְכֵן תָּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל במפורש בברייתא 'כל שחל פורים להיות בָּהּ'.

הגמרא דנה באופן נוסף: חָל פורים דפרזים לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת עַצְמָהּ. אָמַר רַב הוּנָא, לְדִבְרֵי הַכֹּל ואף לרב אֵין מַקְדִּימִין זכור לשבת הקודמת, אלא קוראים בפורים עצמו, כיון שגם בקריאה זו אין עשיה קודמת לזכירה. וְרַב נַחְמָן אָמַר, עֲדַיִן הִיא מַחְלוֹקֶת, ורב סבר שאף באופן זה מקדימים, כדי להקדים זכירה לעשיה של פרזים. ראיה לרב נחמן מדברי רב עצמו: אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב, פּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מַקְדִּים וְקוֹרֵא בְּשַׁבָּת שֶׁעָבְרָה 'זָכוֹר'.

שנינו במשנה: בַּשְּׁלִישִׁית פָּרָה אֲדוּמָּה וכו'.

ברייתא המבארת דין זה: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת שְׁלִישִׁית שקוראים בה 'פרה', כָּל שֶׁסְּמוּכָה לְפּוּרִים מְאַחֲרֶיהָ. דעת אמורא בזה: אִיתְּמַר, רַבִּי חִמָּא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, קוראים אותה בשַׁבָּת הַסְּמוּכָה לְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן. מבארת הגמרא: וְלֹא פְּלִיגִי, הָא – דברי רבי חמא ברבי חנינא נאמרו דְּאִיקְּלַע רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן בַּשַּׁבָּת, ובו קוראים 'החודש', ו'פרה' קוראים בשבת הסמוכה לו מלפניו ולא בשבת שלאחר פורים, כדי לסמוך פרשת טהרת טמאים לפרשת הפסח, וְהָא – דברי הברייתא נאמרו דְּאִיקְּלַע ראש חודש ניסן

המשך בעמוד קלח

אמרי אוקומי הוא דמוקמי התם — בלומר: אין הדבר ניכר לשם פרשת שקלים, אלא סברי שלא נסתיימה פרשת "ואתה תצוה" עד כאן. **וחד תאני וקרי** — חוזר ושונה לקרות מ"כי תשא" עד "ועשית כיור נחושת" וגו'. **כופלה בשבתות** — שקורין אותה שני שבתות זו אחר זו. **רב אמר מקדימין** — וקורין ב"כי תשא" לשבת שעברה, כדתנן במתניתין. **דאם כן** — דמאחרין — בצרי להו לשולחנות משני שבתות, דאמרינן לעיל משום ששולחנות הוערכו לישב במדינה בחמשה עשר מקדימין וקורין מראש חודש, שיהו דורשין שתי שבתות לפניהן, כרבן שמעון בן גמליאל. ואם תאחר עד למחרת ראש חדש — אין כאן הקדמה שתי שבתות. **חמיסר במעלי שבתא מיקלע** — ואותו היום לא יתחילו לצאת ולישב במדינה, מפני כבוד השבת. **לא נפקי עד בחד בשבת** — וכי מאחרת נמי איכא שתי שבתות, הלכך מאחרין, כדי שלא תצטרך להפסיק בין שתי פרשיות. **בתוך שבת דוקא** — דאי מאחרת ודאי בצרי להו יומי לשולחנות. **אמר שמואל** — האי בתוכה דקתני — לאו תוך שבוע, אלא תוך שבת עצמו. **וכן תנא דבי שמואל** — בתוספתא דהך ברייתא: אי זו היא שבת ראשונה — כל שחל ראש חודש אדר להיות בה ביום שבת עצמו, ואפילו חל בערב שבת של אתמול — כאילו חל בה. אלמא: מאחרין אשמועינן. **מסרגין** — לשון סירוגין. בלומר: מפסיקין לשבתות בין פרשה ראשונה לשניה, כשחל ראש חודש בחול שמקדימין לשעבר, דאם כן בצרי להו יומי לשולחנות. ומפסיקין לשבת הבאה, ולשבת שלישית קורין "זכור" כדי שתהא סמוכה זכור לפורים. **אין מסרגין** — כדמפרש ואזיל. **אימתי אני אומר אין מסרגין בזמן שחל להיות בערב שבת** — דכי נמי מאחרין לא בצרי יומי לשולחנות, כדאמר שמואל לעיל: סוף סוף שולחנות לא יתבי עד חד בשבת, הלכך מאחרין, ואין כאן סירוג. **אבל בזמן שחל להיות בתוך השבת** — דאי מאחרת לה בצרי להו יומא לשולחנות — על כרחך נקדים, ויש כאן סירוג. הכי גרסינן: **כי היכי דלא ליקדום עשייה לזכירה. תנן בשניה זכור** — קא סלקא דעתך אראש חודש אדר שחל להיות בשבת קאי, דמיירי ביה רישא דמתניתין. **שניה להפסקה** — כלומר: לאו ארישא קאי, אלא אסיפא קאי, דקתני: חל להיות בתוך השבת — מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה. ועלה קאי ואמר: בשבת של אחר הפסקה קורין "זכור", ובתוך שבוע שלאחריה יהא פורים. **איזו היא שבת שניה** — כלומר: שבת של פרשה שניה, פרשת "זכור". **בתוכה** — לאחריה, ואפילו חל פורים בערב שבת. **בה** — ביום שבת עצמו קורין הפרשה בו ביום, ואפילו חל בערב שבת אתמול — כאילו חל לשבת שלמחר, והיינו כשמואל. **חל להיות פורים בשבת** — דברי הכל אין קורין "זכור" לשעבר, דהא השתא לא קדמה עשייה לזכירה, וגבי מוקפין קדמה זכירה לעשייה. **עדיין היא מחלוקת** — אף בזו אמר רב מקדימין, כדי שתקדם זכירה לעשייה דעיירות. **איזו היא שבת שלישית** — שקורין בו פרשה שלישית. **הא דאיקלע ראש חודש ניסן ביום השבת** — שלא הוצרך להקדים פרשת החודש לשבת שעברה, קרינן לשבת שעברה פרה אדומה כרבי אחא ברבי חנינא. ולא בסמוכה לפורים, לסמוך אזהרת טמאים לפסח. והיכא דחל ראש חודש ניסן באמצע שבת, שהוצרכנו לקרות פרשת החודש בשבת שלפניה — הוזקקנו להקדים פרשת פרה לשבת שלפני שבת [זו], שהיא סמוכה לפורים מאחריה. **תנו רבנן כו'** — ברייתא זו מפורשת למעלה בסירוגין, לרב כדאית ליה, ולשמואל כדאית ליה.

ואי

אָמְרִי: אוֹקוֹמֵי הוּא דְּקָא מוֹקְמֵי הָתָם. אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: קָרוּ שִׁיתָּא מִ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה" עַד "וְעָשִׂיתָ", וְחַד תָּנֵי וְקָרֵי מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וְעָשִׂיתָ". מֵיתִיבִי: חָל לִהְיוֹת בַּפָּרָשָׁה הַסְּמוּכָה לָהּ, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ קוֹרִין אוֹתָהּ וְכוֹפְלִין אוֹתָהּ. בִּשְׁלָמָא לְאַבַּיֵי נִיחָא. אֶלָּא לְרַבִּי יִצְחָק נַפְּחָא קַשְׁיָא! אָמַר לָךְ רַבִּי יִצְחָק נַפְּחָא: וּלְאַבַּיֵי מִי נִיחָא? תֵּינַח לְפָנֶיהָ, לְאַחֲרֶיהָ הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר? כּוֹפְלָהּ בְּשַׁבָּתוֹת; הָכָא נַמִי כּוֹפְלָהּ בְּשַׁבָּתוֹת. חָל לִהְיוֹת בְּ"כִּי תִשָּׂא" עַצְמָהּ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְּחָא: קָרוּ שִׁיתָּא "וְעָשִׂיתָ" עַד "וַיַּקְהֵל", וְחַד קָרֵי מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וְעָשִׂיתָ". מַתְקִיף לָהּ אַבַּיֵי: הָשְׁתָּא אָמְרִי לְמַפְרֵעַ הוּא דְּקָרֵי. אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: קָרוּ שִׁיתָּא עַד "וַיַּקְהֵל", וְחַד תָּנֵי וְקָרֵי מִ"כִּי תִשָּׂא" וְעַד "וְעָשִׂיתָ". תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבַּיֵי: חָל לִהְיוֹת בְּ"כִּי תִשָּׂא" עַצְמָהּ קוֹרִין אוֹתָהּ וְכוֹפְלִין אוֹתָהּ. "חָל לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת מַקְדִּימִים לַשַּׁבָּת שֶׁעֲבָרָה." אִיתְּמַר: רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, רַב אָמַר: מַקְדִּימִין; וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מְאַחֲרִין. רַב אָמַר: מַקְדִּימִין, דְּאִם כֵּן בָּצְרֵי לְהוּ יוֹמֵי שׁוּלְחָנוֹת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מְאַחֲרִין. אָמַר לָךְ: סוֹף סוֹף חֲמִיסָר בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא מִיקְלַע, וְשׁוּלְחָנוֹת לָא נָפְקֵי עַד חַד בְּשַׁבָּא, הִלְכָּךְ מְאַחֲרִין. תְּנַן: חָל לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת מַקְדִּימִין לְשֶׁעָבַר, וּמַפְסִיקִין לְשַׁבָּת אַחֶרֶת. מַאי לָאו אֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת? לָא, בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת דַּוְקָא. תָּא שְׁמַע: אֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה? כָּל שֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. מַאי לָאו "אֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת" דּוּמְיָא דְּתוֹכָהּ, מַה תּוֹכָהּ - מַקְדִּימִין, אַף עֶרֶב שַׁבָּת מַקְדִּימִין? אָמַר שְׁמוּאֵל: בָּהּ. וְכֵן תָּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל: בָּהּ. כְּתַנָּאֵי: מְסָרְגִין לְשַׁבָּתוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין מְסָרְגִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: אֵימָתַי אֲנִי אוֹמֵר אֵין מְסָרְגִין - בִּזְמַן שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת, מַקְדִּים וְקוֹרֵא מִשַּׁבָּת שֶׁעֲבָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שַׁבָּט. "בַּשְּׁנִיָּה זָכוֹר וכו'." אִיתְּמַר: פּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב בְּשַׁבָּת, רַב אָמַר: מַקְדִּימִין פָּרָשַׁת "זָכוֹר", וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מְאַחֲרִין. רַב אָמַר: מַקְדִּימִין, כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּיקְדּוֹם עֲשִׂיָּה לִזְכִירָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מְאַחֲרִין. אָמַר לָךְ: כֵּיוָן דְּאִיכָּא מוּקָפִין דְּעֶבְדִי בַּחֲמִישָׁר, עֲשִׂיָּה וְזִכְירָה בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָא אָתְיָין. תְּנַן: בַּשְּׁנִיָּה "זָכוֹר"! וְהָא כִּי מִיקְלַע רֵישׁ יַרְחָא בְּשַׁבָּת, מִיקְלַע פּוּרִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְקָתָנֵי: בַּשְּׁנִיָּה "זָכוֹר"! אָמַר רַב פַּפָּא: מַאי שְׁנִיָּה? שְׁנִיָּה לַהַפְסָקָה. תָּא שְׁמַע: אֵיזוֹ שַׁבָּת שְׁנִיָּה? כָּל שֶׁחָל פּוּרִים לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. מַאי לָאו עֶרֶב שַׁבָּת דּוּמְיָא דְּ"תּוֹכָהּ", מַה תּוֹכָהּ - מַקְדִּימִין, אַף עֶרֶב שַׁבָּת מַקְדִּימִין? אָמַר שְׁמוּאֵל: בָּהּ. וְכֵן תָּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל: בָּהּ. חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת עַצְמָהּ, אָמַר רַב הוּנָא: לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵין מַקְדִּימִים. וְרַב נַחְמָן אָמַר: עֲדַיִין הִיא מְחֻלּוֹקֶת. אִיתְּמַר נַמִי: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב: פּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת מַקְדִּים וְקוֹרֵא בַּשַּׁבָּת שֶׁעֲבָרָה "זָכוֹר". "בַּשְּׁלִישִׁית פָּרָה אֲדוּמָּה." תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת שְׁלִישִׁית? כָּל שֶׁסְּמוּכָה לְפוּרִים מֵאַחֲרֶיהָ. אִיתְּמַר: רַבִּי חָמָא בְּרֵבִי חֲנִינָא אָמַר: שַׁבָּת הַסְּמוּכָה לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. וְלָא פְּלִיגִי: הָא דְּאִיקְלַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן בְּשַׁבָּת; הָא דְּאִיקְלַע בְּאֶמְצַע הַשַּׁבָּת. בְּרַבִּיעִית "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם". תָּנוּ רַבָּנַן: רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת קוֹרִין "כִּי תִשָּׂא" וּמַפְטִירִים בְּ"יְהוֹיָדָע". וְאֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה? כָּל שֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. בַּשְּׁנִיָּה "זָכוֹר" וּמַפְטִירִין "פְּקֹדְתִּי". וְאֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת שְׁנִיָּה? כָּל שֶׁחָל פּוּרִים לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. בַּשְּׁלִישִׁית פָּרָה אֲדוּמָּה, וּמַפְטִירִין "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם". וְאֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת שְׁלִישִׁית? כָּל שֶׁסְّמוּכָה לְפוּרִים מֵאַחֲרֶיהָ. בְּרַבִּיעִית "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה", וּמַפְטִירִין "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ".

ואיזו

עדיין היא מחלוקת איתמר נמי וכו' — קשיא: אמאי לא פריך מברייתא, דקתני: איזוהי שבת שניה — כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת. ולרב הוי מצי למימר ואפילו בשבת שלאחר כך, וכל שכן בערב שבת שלפניה שמקדימין לשבת שעברה! ויש לומר: דהך ברייתא היינו ברייתא דבסמוך, אחר מתניתין דברביעית החדש הזה, ואגב דתני ואפילו בערב שבת גבי שבת ראשונה וגבי שבת רביעית, דהוי דוקא — תנא נמי בהא בערב שבת ולא בשבת, אף על גב דלא הוי דוקא.

ושאר

מגילה. בני העיר – פרק רביעי דף ל עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות רש"י

ואי זו היא שבת רביעית כו' ואפילו בערב שבת — בהא מודה שמואל דערב שבת דומיא דתוכה, ומקדימין. דאי אמרת מאחרין — קדמה עשייה לשמיעה. ואנן נוהגין בכולהו כרב, חוץ מפורים שחל להיות בשבת עצמה, דההיא לא איקלע כלל. דאם כן הוי ראש חודש אדר באחד בשבת, וראש חודש ניסן בשני בשבת, שהרי אדר לעולם חסר — ואם כן הוה ליה פסח בשני בשבת, וקיימא לן דלא בד"ו פסח לעולם. וימים הראויין לקביעת ראש חודש אדר זבד"ו. וסימן מסורת הפסקת פרשיות כך: זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו. זהו פירוש זט"ו: אם בא ראש חודש אדר בשבת — יהא לך הפסקת פרשה ביום חמשה עשר ולא יותר; שהרי ביום ראש חודש קורין פרשת שקלים, ולשבת הבאה פרשת "זכור". כדתניא בברייתא: אי זו היא שבת שניה — כל שחל פורים להיות בתוכה, ואפילו בערב שבת. ומתניתין נמי תנן בשניה זכור. והיינו כרב, דאמר פורים שחל להיות בערב שבת מקדימין. ועכשיו יחול פורים בערב שבת ואנו מקדימין כרב. אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום חמשה עשר לחודש — מפסיקין, ובשבת רביעית (לחודש) שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריהן קורין פרה אדומה, דתניא בברייתא: אי זו היא שבת של פרשת פרה — כל שסמוכה לפורים מאחריה. ואוקימנא היכא דחל ראש חודש ניסן בחול, וזה יחול באחד בשבת שהוא חול. ופרשת החודש קורין בשבת שלאחריה, שהרי היא סמוכה לראש חודש ניסן, הרי לך פירוש זט"ו. פירוש ב"ו: אם בא ראש חודש אדר בשני בשבת — תהא הפסקה בשבת שלאחר ראש חודש, שהוא יום ששה לאדר. שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שעברה, כדתנן: חל להיות בתוך השבת — מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה. ושוב אין לך הפסקה בהן, שהרי שבת שלאחריה נקראת פרשת זכור והוא יום שלשה עשר לחודש, ופורים ליום מחר, ושבת של אחריה פרשת פרה אדומה שהיא סמוכה מאחריה, ושבת של אחריה יום עשרים ושבעה לחודש קורין פרשת החודש שהיא סמוכה לראש חודש ניסן, והרי לך פירוש ב"ו. פירוש ד"ד: אם בא ראש חודש אדר ברביעי בשבת — תהא לך הפסקה בארבעה לחודש, שבת של אחר ראש חודש.

ושאר ימות החג קורין בקרבנות החג — והא שאנו מעמידין ספר תורה שניה במועדות, וקורין בקרבנות היום — לא מצינו סמוך בתלמוד, אך בסדר רב עמרם ישנו. וקצת יש סמך לדבר מהא דאמר לקמן (לא,ב): אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא: כבר תקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקורין בהן.

והאידנא

וְאֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת רְבִיעִית? כָּל שֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. "בַּחֲמִישִׁית חוֹזְרִין לִכְסִדְרָן." לְסֵדֶר מַאי? רַבִּי אַמִּי אָמַר: לְסֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת הוּא חוֹזֵר. רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר: לְסֵדֶר הַפְּטָרוֹת הוּא חוֹזֵר. אָמַר אַבָּיֵי: כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דִּתְנַן: לַכֹּל מַפְסִיקִין לְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, לַחֲנוּכָּה, וּלְפוּרִים, לְתַעֲנִיּוֹת, וּלְמַעֲמָדוֹת, וּלְיוֹם הַכִּפּוּרִים. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְסֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת הוּא חוֹזֵר, הַיְינוּ דְּאִיכָּא פָּרָשָׁה בַּחוֹל. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְסֵדֶר הַפְּטָרוֹת הוּא חוֹזֵר, הַפְּטָרָה בַּחוֹל מִי אִיכָּא? וְאִידָךְ: הָא כְּדְאִיתָא וְהָא כְּדְאִיתָא. וּבְתַעֲנִיּוֹת לָמָּה לִי הַפְסָקָה? לִיקְרֵי בְּצִפְּרָא בְּעִנְיָנָא דְּיוֹמָא וּבְמִנְחָה בְּתַעֲנִיתָא! מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב הוּנָא, דַּאֲמַר רַב הוּנָא: מִצִּפְּרָא כִּינּוּפֵיָא. הֵיכִי עָבְדִינַן? אָמַר אַבָּיֵי: מִצִּפְּרָא לְפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא מְעַיְינִינַן בְּמִילֵי דְּמָתָא. מִפַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא לְפַנְיָא - רִיבְעָא דְּיוֹמָא קָרֵא וּמַפְטִרִי, וְרִיבְעָא דְּיוֹמָא בָּעוּ רַחֲמֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרְאוּ בְסֵפֶר תּוֹרַת ה' אֱלֹהֵיהֶם רְבִיעִית הַיּוֹם וּרְבִיעִית מִתְוַדִּים וּמִשְׁתַּחֲוִים." וְאֵיפּוּךְ אֲנָא! לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: "וְאֵלֵּי יֵאָסְפוּ כֹּל חָרֵד בְּדִבְרֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וַאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעֶרֶב", וּכְתִיב: "וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קַמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי." **משנה** בַּפֶּסַח קוֹרִין בְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת תּוֹרַת כֹּהֲנִים; בַּעֲצֶרֶת "שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת"; בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ"; בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים "אַחֲרֵי מוֹת"; בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל חַג קוֹרִין בְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וּבִשְׁאָר כָּל יְמוֹת הֶחָג בְּקָרְבְּנוֹת הֶחָג. בַּחֲנוּכָּה בַּנְּשִׂיאִים; בַּפּוּרִים "וַיָּבֹא עֲמָלֵק"; בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם"; בַּמַּעֲמָדוֹת, בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית; בַּתַּעֲנִיּוֹת

ברכות

שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שלפני ראש חודש, כל הטעם כטעם פירושו של ב"ו, ואין לך עוד הפסקה בהן, והרי לך פירוש ד"ד. פירוש ובי"ו: אם בא ראש חודש בששי בשבת — יהא לך הפסקה אחת ליום מחר, שהוא שני לחודש. והשניה ביום ששה עשר. הראשונה ביום מחר — כדתניא: חל להיות בתוך השבת — מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת שניה, דסבירא לן כרב דאמר: ערב שבת כאמצע שבת, ומקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה. ופרשת זכור בשבת של אחריה, שהוא יום תשעה לחודש והיא סמוכה לפורים. ובשבת שלאחר פורים שהוא ששה עשר לחודש — יפסיק פעם שניה. ואף על פי שסמוכה מאחריה לא תקרא פרה אדומה, כדאמר רב חמא בר חנינא לעיל, דהיכא דחל ראש חדש ניסן בשבת קורין פרשה שלישית בשבת הסמוכה לראש חודש ניסן, כדי שתקרא פרשת החודש בשבת של ראש חודש, ופרשת פרה בשבת שלפניה והוא יום עשרים ושלשה לחודש — דרך קצרה: סימן ימי קביעת ראש חודש אדר — זבד"ו, וסימן ההפסקות — זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו. חל ראש חודש אדר בשבת ביום שביעי — ההפסקה בחמשה עשר לחודש ולא יותר, חל ראש חודש אדר ביום שני — הפסקה בששי לחודש ולא יותר, חל ראש חדש אדר ביום רביעי — הפסקה ביום רביעי ולא יותר, חל ראש חודש אדר ביום ששי — הפסקה ביום שני לחדש וביום ששה עשר לחדש. **לסדר פרשיות** — שבשבתות הללו הפסיקו סדר פרשיות, דלא קראו אלא ארבע פרשיות הללו. **לסדר הפטרות הוא חוזר** — שעד הנה מפטירין מעין ארבע פרשיות הללו השנויות לעיל בברייתא. **לתעניות ולמעמדות** — על כרחך הני בשבת לא הוו, וקתני מפסיקין, ובחול ליכא הפטרה. **הא כדאיתא כו'** — ודאי מפסיקין בחול פרשת היום. אבל בשבת שיש הפטרה — מפסיקין בהפטרות, וקורין בהפטרה מעין המאורע. **ובתעניות למה לי הפסקת** — פרשיות. לרבי ירמיה פריך, דאמר היכא דאפשר לא מפסקינן. תעניות, כיון דאיכא קריאה במנחה למה יפסקו שחרית? **מצפרא כינופיא** — מאספין בני אדם, ובודקין ומזהירין אם יש בידם עבירה ויחדלו, כדי שיתקבל התענית. לפיכך אין פנאי בשחרית לקרות בתורה. **כמילי דמתא** — בודקים אם תהיה עבירה בידם. **ואיפוך אנא** — לומר דהני שתי רביעיות דקרא שחרית פלגינהו. **ובמנחת הערב** וגו' — וסיפא דקרא "ואפרשה כפי אל ה'" אלמא: לפניא בעו רחמי, והני קראי תרוייהו בספר עזרא. **משנה** פרשת מועדות שבתורת כהנים — "שור או כבש" (ויקרא כב). וביומא קמא מיירי. ובברייתא אמרינן בה: ושאר כל ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח, ומאי דשייר במתניתין תנא בברייתא. **שבעה שבועות** — ד"כל הבכור". **בחדש השביעי** — ד"שור או כשב". **קורין בקרבנות החג** — בפרשת פינחס. כיצד? יום ראשון ויום שני קורא המפטיר בחמשה עשר, ואף על פי שיום שני הוא אין קורין בו "וביום השני" להראות שהוא ספק יום שני — דגנאי הוא לקרות יום טוב בספק חול. יום ראשון של חול המועד שהוא ספק שני ספק שלישי — קורא ראשון ביום השני, ותניינא ביום השלישי, תליתאה ביום הרביעי, הרביעי שהוא נוסף בשביל חולו של מועד הוא קורא את ספיקי היום. ומה הן ספיקי היום — ביום השני וביום השלישי. וכן למחר קורא ראשון ביום השלישי, שני קורא ביום הרביעי, שלישי קורא ביום החמישי, והרביעי ביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום. וכן תמיד, הרביעי קורא מה שקרא ראשון ושני. חוץ מיום אחרון של חולו של מועד שאי אפשר לקרות "ביום השמיני" — לפי שאינו מימי החג אלא רגל לעצמו. לפיכך יום שביעי של חולו של מועד ראשון קורין ביום החמישי, שני קורא ביום הששי, שלישי קורא ביום השביעי, והרביעי קורא ביום הששי וביום השביעי, שהן ספיקי היום. **בחנוכה בנשיאים** — דהוי נמי חנוכת המזבח. **במעשה בראשית** — במסכת תענית בפרק בתרא (כו, א) שנויה סדר קריאתן: ביום הראשון — "בראשית" "ויהי רקיע", בשני — "יהי רקיע ויקו המים", בשלישי — "יקוו המים ויהי מאורות", ברביעי — "יהי מאורות וישרצו המים", בחמישי — "ישרצו המים ותרוצ הארץ", בששי — "תוצא הארץ ויכולו השמים", והתם (כז, ב) מפרש טעמא מאי קורין במעשה בראשית במעמדות, שבשביל הקרבנות מתקיימים שמים וארץ.

ברכות

וְאֵיזוֹ הִיא שַׁבָּת רְבִיעִית, כָּל שֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ – באמצע השבוע, **וַאֲפִילּוּ אִם חָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת.**

שנינו במשנה: **בַּחֲמִישִׁית חוֹזְרִין לִכְסִדְרָן וכו'.**

מבררת הגמרא: **לְסֵדֶר מַאי** חוזרים לאחר גמר קריאת ארבע פרשיות. מביאה הגמרא מחלוקת בזה: **רַבִּי אַמִּי אָמַר, לְסֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת** השבוע **הוּא חוֹזֵר,** שבשבתות שקורא ארבע פרשיות, אינו קורא פרשת השבוע. **רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר, לְסֵדֶר הַפְּטָרוֹת** שבכל שבוע **הוּא חוֹזֵר,** שגם בשבתות אלו קורא פרשת השבוע, ולאחריה מוסיף קריאת הפרשיות, ומפטיר בענין שבו סיים.

ראיה לרבי אמי: **אָמַר אַבָּיֵי, כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דִּתְנַן** במשנתנו, **לְכֹל מַפְסִיקִין** מלקרות בפרשת השבוע וקוראים מעין המאורע, **לְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, לְחֲנוּכָּה, וּלְפוּרִים, לַתַּעֲנִיּוֹת, וְלַמַּעֲמָדוֹת, וּלְיוֹם הַכִּפּוּרִים. כֵּיצַד? לְמַאן דְּאָמַר לְסֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת הוּא חוֹזֵר,** שבארבע פרשיות נדחית הקריאה מפניהן, **הֵיינוּ** שגם בכל זמנים אלו נדחית הקריאה בפרשת השבוע מפניהם, ושייך לומר חוזר לסדר הפרשיות משום **דְּאִיכָּא פָּרָשָׁה בְּחוֹל** – שקוראים בפרשת השבוע גם בחול בשני ובחמישי, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְסֵדֶר הַפְּטָרוֹת הוּא חוֹזֵר,** ואין הקריאה נדחית מפני ארבע פרשיות, קשה כיצד ניתן לומר שגם בזמנים אלו שהם בחול מפסיקים בהפטרות, **וכי הַפְטָרָה בְּחוֹל מַי אִיכָּא.**

תירוץ דעת רבי ירמיה: **וְאִידָךְ** – והחולק יתרץ המשנה, **הָא כְּדְאִיתָא וְהָא כְּדְאִיתָא** – כל אופן כדינו, כלומר, בחול שיש רק קריאה בלא הפטרה, נדחית הקריאה מפני קריאת זמנים אלו, ובשבת שיש גם הפטרה, נדחית רק ההפטרה וקוראים במקומה מעין המאורע.

מדברי רבי ירמיה עולה שהיכן שניתן לקרוא בתורה מעין המאורע בלא לדחות הקריאה הרגילה, עושים כך. מקשה הגמרא: **וּבְתַעֲנִיּוֹת לָמָּה לִי הַפְסָקָה** מקריאת התורה לצורך קריאת התענית, הרי ניתן לקיים שניהם, דהיינו **לִיקְרֵי מִצַּפְּרָא בְּעַנְיָנָא דְּיוֹמָא** בקריאת שני וחמישי, **וְרַק בְּמִנְחָה** יקרא **בְּפִרְשַׁת תַּעֲנִיתָא.**

מתרצת הגמרא: אכן אם היו קוראים בתורה בשחרית של תענית לא היתה נדחית קריאה זו מפני קריאת התענית, אלא שבתענית אין קריאת התורה כלל בשחרית, **וּמְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב הוּנָא** הסובר שבתעניות לא היו קוראים בתורה בשחרית, **דְּאָמַר רַב הוּנָא, מִצַּפְּרָא** של יום התענית **כִּינּוּפְיָא** – מתאספים אנשי העיר ובודקים אם יש בידם עבירה ומזהירים שיחדלו ממנה, ואין פנאי לקרוא אז בתורה. מבארת הגמרא: **הֵיכִי עָבְדִינָן** בסדר יום התענית. **אָמַר אַבָּיֵי, מִצַּפְּרָא** עד **לְפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא** – חצות היום, **מְעַיְּינִינָן בְּמִילֵּי דְּמָתָא** – בודקים את מעשי אנשי העיר ומפרישים אותם מעבירות שבידם, **וּמִפַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא** עד **לְפַנְיָא** [–ערב], **רִיבְעָא דְּיוֹמָא קָרֵא וּמַפְטִירֵי** – רבע היום היו קוראים בתורה ומפטירים, **וְרִיבְעָא דְּיוֹמָא** האחרון **בָּעוּ רַחֲמֵי** – מבקשים רחמים בתפילת מנחה ושאר תחנונים, **שֶׁנֶּאֱמַר** כשהתענו ישראל על חטאיהם בימי עזרא (נחמיה ט ג) **'וַיִּקְרְאוּ בְסֵפֶר תּוֹרַת ה' אֱלֹהֵיהֶם רְבִיעִית הַיּוֹם וּרְבִיעִית (היום) מִתְוַדִּים וּמִשְׁתַּחֲוִים'.**

שואלת הגמרא: **וְאֵיפּוּךְ אֲנָא** שהאמור בפסוק שקוראים בתורה ומתפללים הוא בחצי היום הראשון, והעיון במעשי בני העיר הוא בחצי השני. משיבה הגמרא: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב** שאמר עזרא כששמע שחטאו ישראל בנישואי נשים נכריות (עזרא ט ד) **'וְאֵלַי יֵאָסְפוּ כָּל חָרֵד בְּדִבְרֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וַאֲנִי יוֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעֶרֶב', וּכְתִיב** בהמשך (שם ט ה) **'וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קַמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי וגו' וָאֶפְרְשָׂה כַּפַּי אֶל ה' אֱלֹהָי'.** ומבואר שרק לפנות ערב מבקשים רחמים, ואם כן ודאי גם מה שאמר אביי שבחצי היום קוראים בתורה ומתפללים, היינו בחצי היום השני דווקא, ובחצי הראשון מעיינים במעשי בני העיר.

משנה

המשנה מבארת את הקריאות בכל המועדים: **בַּפֶּסַח קוֹרִין בְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים,** מ'וַיְדַבֵּר ה' וגו' שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד' (ויקרא כב כו־כז) עד 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' (שם כג מד). **בָּעֲצֶרֶת** [–חג השבועות] קוראים פרשת **'שְׁבֻעָה שָׁבוּעוֹת'** (דברים טז ט־י״ב). **בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה** קוראים פרשת 'וַיְדַבֵּר ה' וגו' **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ'** (ויקרא כג כג־כה). **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** קוראים פרשת **'אַחֲרֵי מוֹת'** (שם טז) על סדר עבודת כהן גדול ביום הכפורים. **בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג** – סוכות קוֹרִין **בְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים** בקריאת הפסח, **וּבְשְׁאָר כָּל יְמוֹת הֶחָג** קוראים **בְּפִרְשִׁיּוֹת קָרְבְּנוֹת הֶחָג** (במדבר כט יז־לט), **כֹּל יוֹם** בפרשת קרבנותיו. **בְּחַנּוּכָּה** קוראים **בְּפָרָשַׁת קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים** בחנוכת המזבח (במדבר ז). **בְּפוּרִים** קוראים **'וַיָּבֹא עֲמָלֵק'** (שמות יז ח־טז), שהמן מזרע עמלק היה. **בָּרִאשֵׁי חֳדָשִׁים** קוראים **'וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם'** (במדבר כח יא־טו) שהיא פרשת קרבן מוסף ראש חודש. **בַּמַּעֲמָדוֹת** קוראים **בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית** (בראשית א, ב א־ג) כל יום את יומו. **בַּתַּעֲנִיּוֹת** שגוזרים אותם על הצבור מפני הצרות, כגון בצורת ודֶבֶר וכיוצא בהן,

---

אגרות קודש

ב״ה, ח״י אלול, תשי״ח

ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מו״ה שלמה זלמן שי׳

שלום וברכה!

ובמ״ש אודות התמונות שדבר אתו, תמונות הנוגעות לדיני השו״ע מהראוי שישיג ספרו של הרב דוד פלדמן ע״ה [הוא בעל המחבר קיצור שו״ע מבואר ומצויר אשר שם נמצאים רק קצת ציורים, ויש לו ספר מיוחד לזה], שאף שככל עניני בני האדם, יש לשפרם ואפשר גם לתקנם ולהוסיף עליהם, אבל מובן שלאחרי העיון בספריו בטח ילמדו ממנו כמה ענינים, ואפשר יוכלו גם להשתמש בחלק מציוריו, כי כמדומה נדפס רק פעם אחת לפני עשיריות שנים ובאנגליא, שלכן בטח אין מעכב ענין הקאפירייטו

בברכה לבשו״ט ולכוח״ט.

קוראים בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שב'בחוקותי', שהפורענות באה על חטא, ואם ישובו בתשובה ינצלו.

דין בקריאת הקללות: אֵין מַפְסִיקִין לקרוא לעולה אחר בְּאמצע הַקְּלָלוֹת שב'בחוקותי', אֶלָּא אֶחָד קוֹרֵא אֶת כּוּלָּן, שאין מברכים על הפורענות, והעולה או המפסיק באמצע הקללות מברך על הפורענות.

המשך דיני הקריאות: בְּיוֹם שֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּבַשַּׁבָּת בְּתפילת הַמִּנְחָה, קוֹרִין שלשה קרואים בפרשת השבוע כְּסִדְרָן היכן שהפסיקו בשבת הקודמת, וְאֵין קריאות אלו עוֹלִים לָהֶם מִן הַחֶשְׁבּוֹן של הקריאה בפרשת השבוע בשבת שאחריהם, וצריכים לקרוא שוב מה שקראו באמצע השבוע.

המקור שבכל מועד קוראים בענינו: שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג מד) 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', ודורשים שמִצְוָתָן של מועדי ה' שֶׁיְּהוּ קוֹרִין ענין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהם בִּזְמַנּוֹ.

גמרא

ברייתא המבארת את הקריאות וההפטרות שבכל המועדים: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּיוֹם טוב ראשון של פֶּסַח קוֹרִין בְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת שבתורת כהנים, וּמַפְטִירִין בנביא בְּפֶסַח שנצטוו בו ישראל בִּגְלָגַל בימי יהושע לאחר שנימולו (יהושע ה ב־יב). מוסיפה הגמרא: וְהָאִידְּנָא בחוץ לארץ דְּאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי למועדים מחמת הספק, חוזר וקורא פרשת המועדות גם ביום טוב שני, אך ההפטרה בְּיוֹמָא קַמָּא בְּפֶסַח גִּלְגָּל, וּלְמָחָר בְּפֶסַח שציוה עליו יאשיָהוּ לאחר שביער הבמות והפסלים מישראל (מלכים ב' כג א־כה).

המשך הברייתא: וּשְׁאָר יְמוֹת הַפֶּסַח בחול המועד, מְלַקֵּט וְקוֹרֵא מַעֲנְיָנוֹ שֶׁל פֶּסַח. מבררת הגמרא: מַאי הִיא. משיבה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, מַאפ"ו סִימָן. כלומר הפרשיות המתחילות באותיות אלו. והם 'מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח' (שמות יב כא), 'אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי' (שם כב כד), 'פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים' (שם לד א), 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וגו' וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ' (במדבר ט א).

המשך הברייתא: בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח קוֹרִין 'וַיְהִי בְּשַׁלַּח' שבה ענין קריעת ים סוף ופרשת השירה (שמות יג יז – טו כו), שביום זה אמרוה בני ישראל כשנקרע להם הים. וּמַפְטִירִין 'וַיְדַבֵּר דָּוִד לַה' אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת' (שמואל ב' כב). וּלְמָחָר ביום טוב שני בחוץ לארץ קוראים 'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד' וגו' (דברים טו יט), וּמַפְטִירִין 'עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד' וגו' (ישעיה י לב).

המנהג בזמננו בסדר קריאות הפסח: אָמַר אַבָּיֵי, וְהָאִידְּנָא נָהוּג עָלְמָא לְמִקְרֵי בפסח לפי סימן זה: 'מִשְׁכוּ' דהיינו 'מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם' ביום טוב ראשון, 'תּוֹרָא' דהיינו 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' ביום שני, 'קַדֵּשׁ' דהיינו 'קַדֵּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר' (שמות יג ב) ביום שלישי, 'בְּכַסְפָּא' דהיינו 'אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי' ביום רביעי, 'פְּסֹל' דהיינו 'פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים' ביום חמישי, 'בְּמִדְבָּרָא' דהיינו 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי' וגו' 'וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ' ביום שישי, 'שַׁלַּח' דהיינו 'וַיְהִי בְּשַׁלַּח' בשביעי של פסח, 'בּוּכְרָא' דהיינו 'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד' ביום טוב האחרון בחוץ לארץ.

המשך הברייתא: בַּעֲצֶרֶת קוראים 'שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ' (דברים טז ט), וּמַפְטִירִין בַּחֲבַקּוּק (ג א) בפרשה שמדברת במתן תורה. אַחֲרִים אוֹמְרִים, קוראים 'בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי' וגו' (שמות יט א) שהיא פרשת קבלת התורה, וּמַפְטִירִין בְּפרשת הַמֶּרְכָּבָה בנבואת יחזקאל (יחזקאל א). מוסיפה הגמרא: וְהָאִידְּנָא בחוץ לארץ דְּאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי, עֲבִדִינָן כְּתַרְוַיְיהוּ, וְאִיפְּכָא, דהיינו ביום הראשון קוראים 'בחדש השלישי' ומפטירים במרכבה, ובשני קוראים 'שבעה שבועות' ומפטירים בחבקוק.

המשך הברייתא: בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה קוראים 'בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי' (במדבר כט א) שהיא פרשת קרבנות היום, וּמַפְטִירִין בפרשה שנאמר בסופה (ירמיה לא יט) 'הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם' וגו', משום המשך הפסוק 'זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד וגו' רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם ה'' שמדבר בזכרונות. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, קוראים 'זֶה' פָּקַד אֶת שָׂרָה' (בראשית כא א) שהיה בראש השנה (ר"ה יא.), וּמַפְטִירִין בְּמעשה חַנָּה (שמואל א' א) שאף היא נפקדה אז (ר"ה שם). מוסיפה הגמרא: וְהָאִידְּנָא דְּאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי של ראש השנה אף בארץ ישראל (ר"ה לז), בְּיוֹמָא קַמָּא נוהגים כְּיֵשׁ אוֹמְרִים, וּלְמָחָר קוראים 'וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם' (בראשית כב) כדי להזכיר זכות עקידת יצחק במשפט היום, וּמַפְטִירִין 'חֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם' וגו'.

המשך הברייתא: בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים קוֹרִין פרשת 'אַחֲרֵי מוֹת' (ויקרא טז) שבה נאמר סדר עבודת היום. וּמַפְטִירִין 'כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא' (ישעיה נז יד – נח יד). וּבַמִּנְחָה של יום הכפורים, קוֹרִין בְּפרשת עֲרָיוֹת (ויקרא יח), שזו עבירה מצויה ונפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו, ומי שיש עבירות בידו יפרוש מהן, וּמַפְטִירִין בְּספר יוֹנָה שמדבר באנשי נינוה ששבו על חטאותיהם וקיבל ה' תשובתם.

אגב שהוזכר הפסוק 'כי כה אמר רם ונשא', מובא מאמר הנדרש ממנו: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מָקוֹם כלומר בתורה בנביאים ובכתובים כדלהלן שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שם אַתָּה מוֹצֵא גם את עֲנָוְוָתָנוּתוֹ, שאין מידתו כמידת בשר ודם שהגיבור מרחיק הנדכאים ושפלי הרוח כיתומים ואלמנות, אלא על אף גבורתו מקרבם ומשגיח עליהם ביותר. וְדָבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשָׁנוּי בשנית בַּנְּבִיאִים, וּמְשׁוּלָּשׁ בשלישית בַּכְּתוּבִים. ומפרט: כָּתוּב בַּתּוֹרָה, שנאמר (דברים י יז) 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא' שזה גבורתו, וּכְתִיב בפסוק בְּתֹרָה (שם י יח) 'עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה' וזו ענוותנותו שתומך בנדכאים. שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים, שנאמר (ישעיה נז טו) 'כֹּה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ וגו', וּכְתִיב בַּתֹּרָה (שם) 'וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים'. מְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים, דִּכְתִיב (תהלים סח ה) 'סוֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ', וּכְתִיב בַּתֹּרָה (שם סח ו) 'אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת'.

המשך הברייתא: יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הסוכות קוֹרִין בְּפָרָשַׁת המוֹעֲדוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וּמַפְטִירִין 'הִנֵּה יוֹם בָּא לַה'' (זכריה יד) שנאמר שם (יד טז) 'וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וגו' וְלָחֹג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת'. מוסיפה הגמרא: וְהָאִידְּנָא דְּאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי, לְמָחָר מִיקְרָא בתורה הָכִי נַמִּי קָרִינָן כלומר ביום טוב ראשון, וַאֲפִטּוֹרֵי מַאי מַפְטִירִין, 'וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה' וגו' בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי' (מלכים א' ח ב), שמדובר שם בחנוכת הבית שהיתה בסוכות.

המשך הברייתא: וּשְׁאָר כָּל יְמוֹת הֶחָג של סוכות, קוֹרִין בְּקָרְבְּנוֹת הֶחָג (במדבר כט יז־לד) קרבן כל יום ביומו. וביום טוֹב הָאַחֲרוֹן של חג שהוא 'שמיני עצרת', קוֹרִין בחוץ לארץ 'כָּל הַבְּכוֹר' (דברים טו יט) ומתחילים מ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר' (שם יד כב), שנאמרו שם הרבה מִצְוֹת וְחוּקִּים וּבְכוֹר, ובהמשך (שם טז א־יז) נאמרה פרשת המועדות, וּמַפְטִירִין 'וַיְהִי בְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה' וגו' (מלכים א' ט א) שמוזכר בפסוק שלפניו (שם ח סו) 'בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם' וגו' והוא יום שמיני עצרת. לְמָחָר ביום טוב שני של גלויות שהוא שמחת תורה, קוֹרִין כל פרשת 'וְזֹאת הַבְּרָכָה' (דברים לג, לד) וחותמים בברכת משה לישראל, וּמַפְטִירִין 'וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח ה'' וגו' (מלכים א' ח כב), כיון שהיא תפילה שהתפלל על כל ישראל בחנוכת הבית, ומענין סיום התורה בברכת משה לישראל.

דיני קריאות במועדים שונים: אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, בשַׁבָּת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, בֵּין בְּפֶסַח בֵּין בְּסוּכּוֹת, מִקְרָא בתורה קָרִינָן 'רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי' וגו' (שמות לג יב) לפי שמוזכר בפרשה זו עניני שבת ופסח וסוכות, וגם משם למדו חכמים (חגיגה יח.) איסור מלאכה בחול המועד, וַאֲפִטּוֹרֵי בשבת זו, אם היא בְּפֶסַח 'הָעֲצֻמוֹת הַיְבֵשׁוֹת' (יחזקאל לז א־יד), וּבְסוּכּוֹת 'בַּיּוֹם בֹּא גוֹג' (שם לח יח). בַּחֲנוּכָּה קוראים בְּפרשת קרבנות הַנְּשִׂיאִים שהקריבו בעת חנוכת המזבח, וּמַפְטִירִין בשבת חנוכה בְּגֵרוֹת [–המוזכרים בספר זכריה] שהוא מענין חנוכה, וְאִי מִיקְּלְעֵי שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת בחנוכה, ביום הראשון וביום השמיני, מפטירים בקַמַּיְיתָא בְּגֵרוֹת דִּזְכַרְיָה, ובבַּתְרַיְיתָא בְּגֵרוֹת שְׁלֹמֹה. בְּפוּרִים קוראים 'וַיָּבֹא עֲמָלֵק' (שמות יז ח), שהמן מזרע עמלק היה. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים קוראים 'וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם' (במדבר כח יא), וּבראֹשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת מַפְטִירִין 'וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ' (ישעיה סו כג) שנאמר על ראש חודש, ולא את הפטרת פרשת השבוע. ואם חָל ראש חודש לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, בשבת שֶׁמֵּאֶתְמוֹל מַפְטִירִין 'וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ' (שמואל א' כ יח).

אָמַר רַב הוּנָא,

רש"י

ברכות וקללות — ד"אם בחקותי", להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות לעולם, ויחזורו בתשובה וינצלו מצרה שהן מתענין עליה. **אין מפסיקין בקללות** — כדמפרש מילתא: שאין שנים קורין בהן, אלא אחד קורא את כולן, ושנים הראשונים קורין פרשת ברכות. **קורין בסדרן** — בענין סדר הפרשיות. ותנאי פליגי בה בברייתא בגמרא היכן מתחיל בשני ובחמישי. **ואין עולה להן מן החשבון** — כשיגיע יום שבת יחזורו מה שקראו בשבת במנחה ובשני ובחמישי. **שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל** — אכולה מתניתין קאי, ללמוד מכאן שמצוה לקרות ביום המועד מעניני המועדות. **גמרא** הכי גרסינן: **תנו רבנן בפסח** קורין **בפרשת מועדות כו'** — ברייתא שלימה היא עד "ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג". אלא שבעלי הגמרא אפסיקוה לפרש בכל מועד יום ביום מה תיקנו האחרונים שנהגו לעשות שני ימים לקרות ביום שני, לפי שהברייתא נשנית בארץ ישראל שאין עושין יום טוב אלא יום אחד. **בפסח גלגל** — ביהושע, ושאר כל ימות הפסח סימן מאפ"ו: "משכו וקחו לכם צאן", "אם בסף תלוה את עמי", "פסל לך", "וידבר" שבבהעלותך. ויום טוב שני קורין כיום ראשון "שור או כשב". **ויהי בשלח פרעה** — לפי שביום שביעי של פסח אמרו שירה על הים. **ומפטירין וידבר דוד** — שהיא שירה כמותה, ומדבר בה מיציאת מצרים "עלה עשן באפו" וגו' "וישלח חציו ויפיצם" וגו'. **עוד היום** — לפי שמפלתו של סנחריב בליל פסח היה. **ומפטירין בחבקוק** — שמדבר במתן תורה "אלוה מתימן יבוא" במתן תורה. **במרכבה** — דיחזקאל, על שם שנגלה בסיני ברבוא רבבות אלפי שנאן. **והאידנא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא** — דקאמרי אחרים דאינהו בתראי לתנא קמא, בחדש השלישי ומפטיר במרכבה — ביום הראשון קרינן להו, ודקאמר תנא קמא בעצרת שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק — קרינן ביום השני ואיפכא, דמתן תורה בששי בסיון. **הכן יקיר לי אפרים** — משום "זכור אזכרנו" "רחם ארחמנו". **מפטירין בחנה** — לפי שפקידתה היתה בראש השנה. ועקידת יצחק מזכירין כדי שתזכר לנו היום במשפט. **כי כה אמר רם ונשא** — ואמר "סולו סולו" שמדבר במדת התשובה: "הלא זה צום אבחרהו" (ישעיה נח). **קורין בעריות** — שמי שיש עבירות בידו יפרוש מהן, לפי שהעריות עבירה מצויה, שנפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו. **הנה יום בא לה'** — דכתיב ביה "לחוג את חג הסוכות". **ויקהלו** — על שם שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה, ובחג הסוכות. **קורין כל הבכור** — אלא שמתחילין "עשר תעשר" לפי שיש באותה פרשה מצות וחוקים הרבה הנהוגות בחג באותו זמן, שהוא זמן אסיף, ועת שהעניים צריכין לאסוף מאכל לביתם. ועוד יש באותה פרשה: מצות מעשר עני, ומצות "נתון תתן" ו"פתוח תפתח" ו"הענק תעניק" לעבד עברי, ושילוח חפשי, ו"העבט תעביטנו". **ויהי בכלות שלמה** — על שם "ביום השמיני שלח את העם". **מקרא קרינן ראה אתה** — שיש שם מצות שבת וְרִגְלִים וחולו של מועד, דכתיב "את חג המצות תשמור" ומכאן למדנו איסור מלאכת חולו של מועד במסכת חגיגה (יח, א). **בעצמות היבשות** — שיצאו ממצרים לפני הקץ. **ביום בא גוג** — והיא המלחמה האמורה בזכריה ב"הנה יום בא לה'". **נרות דזכריה** — "רני ושמחי" על שם "ראיתי והנה מנורת זהב כולה" וגו'. **נרות דשלמה** — "ויעש חירום [וגו'] ואת המנורות חמש מימין" וגו'.

1 **ברכות** וקְלָלוֹת. אֵין מַפְסִיקִין בַּקְּלָלוֹת אֶלָּא אֶחָד
2 קוֹרֵא אֶת כּוּלָּן, כֵּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת בַּמִּנְחָה, קוֹרִין
3 בְּסִדְרָן. וְאֵין עוֹלִים לָהֶם מִן הַחֶשְׁבּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְדַבֵּר
4 מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - מִצְוָתָן
5 שֶׁיִּהוּ קוֹרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן:
6 בְּפֶסַח קוֹרִין בְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת וּמַפְטִירִין בְּפֶסַח גִּלְגָּל.
7 וְהָאִידָּנָא דְּאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי, יוֹמָא קַמָּא בְּפֶסַח גִּלְגָּל,
8 וּלְמָחָר בְּפֶסַח יַאשִׁיָּהוּ. וּשְׁאָר יְמוֹת הַפֶּסַח מְלַקֵּט
9 וְקוֹרֵא מֵעֵנְיָנוֹ שֶׁל פֶּסַח. מַאי הִיא? אָמַר רַב פַּפָּא:
10 מאפ"ו סִימָן. יוֹם טוֹב אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח קוֹרִין "וַיְהִי
11 בְּשַׁלַּח", וּמַפְטִירִין "וַיְדַבֵּר דָּוִד", וּלְמָחָר "כָּל הַבְּכוֹר"
12 וּמַפְטִירִין "עוֹד הַיּוֹם". אָמַר אַבָּיֵי: וְהָאִידָּנָא נָהוּג
13 עָלְמָא לְמִיקְרֵי "מָשׁוֹךְ תּוֹרָא, קַדֵּשׁ בְּכַסְפָּא, פְּסֹל
14 בְּמַדְבָּרָא, שְׁלַח בּוּכְרָא". בְּעַצֶּרֶת "שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת",
15 וּמַפְטִירִין בַּחֲבַקּוּק. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי",
16 וּמַפְטִירִין בַּמֶּרְכָּבָה. וְהָאִידָּנָא דְּאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי, עָבְדִינַן
17 כְּתַרְוַיְיהוּ וְאִיפְּכָא. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי"
18 וּמַפְטִירִין "הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם". וְיֵשׁ אוֹמְרִים "וַה'
19 פָּקַד אֶת שָׂרָה" וּמַפְטִירִין בְּחַנָּה. וְהָאִידָּנָא דְּאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי, יוֹמָא קַמָּא כְּיֵשׁ אוֹמְרִים, לְמָחָר
20 "וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם", וּמַפְטִירִין "הֲבֵן יַקִּיר". בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים קוֹרִין "אַחֲרֵי מוֹת",
21 וּמַפְטִירִין "כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא". וּבַמִּנְחָה קוֹרִין בָּעֲרָיוֹת, וּמַפְטִירִין בְּיוֹנָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
22 כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה
23 כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי
24 הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "עֹשֵׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה." שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים: "כֹּה
25 אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ." מְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים,
26 דִּכְתִיב: "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת." יוֹם
27 טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג קוֹרִין בְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וּמַפְטִירִין "הִנֵּה יוֹם בָּא לַה'".
28 וְהָאִידָּנָא דְּאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי, לְמָחָר מִיקְרָא הָכִי נַמִּי קָרִינַן. אַפְטוּרֵי מַאי מַפְטִירִין? "וַיִּקְהֲלוּ אֶל
29 הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה". וּשְׁאָר כָּל יְמוֹת הֶחָג קוֹרִין בְּקָרְבָּנוֹת הֶחָג. יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן קוֹרִין "כָּל הַבְּכוֹר"
30 מִצְוֹת וְחוּקִּים וּבְכוֹר, וּמַפְטִירִין "וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה", וּלְמָחָר קוֹרִין "וְזֹאת הַבְּרָכָה", וּמַפְטִירִין,
31 "וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה". אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: שַׁבָּת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, בֵּין בְּפֶסַח,
32 בֵּין בְּסוּכּוֹת מִקְרָא קָרִינָן "רְאֵה אַתָּה". אַפְטֹרֵי, בְּפֶסַח - "הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת", וּבְסוּכּוֹת -
33 "בְּיוֹם בּוֹא גוֹג". בַּחֲנוּכָּה - בְּנָשִׂיאִים, וּמַפְטִירִין בְּנֵרוֹת זְכַרְיָה. וְאִי מִיקְלְעֵי שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת -
34 קָמַיְיתָא בְּנֵרוֹת זְכַרְיָה, בַּתְרַיְיתָא בְּנֵרוֹת שְׁלֹמֹה. בְּפוּרִים - "וַיָּבֹא עֲמָלֵק". בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים -
35 "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם". רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַפְטִירִין "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ".
36 חָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת מֵאֶתְמוֹל, מַפְטִירִין "וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ". אָמַר רַב הוּנָא:

ראש

והאידנא נהוג עלמא למקרי משך תורא וכו' — אומר רבינו יצחק: דזה הסדר לא ישתנה רק בשחל פסח ביום חמישי. שראשון שני קורין משך תורא וביום שלישי שהוא שבת של חול המועד קורין "ראה אתה אומר אלי", ובכללה הוי "פסל לך", כדאמרינן לקמן דשבת של חול המועד בין בניסן בין בתשרי קורין "ראה אתה אומר אלי". וביום רביעי וחמישי וששי של פסח שהוא ראשון שני ושלישי דשבת לא יקראו "פסל לך" בחמישי של פסח כמו שרגילין בשאר שנים, אלא ביום [רביעי] וחמישי וששי יקראו: קדש, בכספא, במדברא.

במנחה קורין בעריות — לפי שהנשים מקושטות בשביל כבוד היום, לפיכך צריך להזכירם שלא יכשלו בהן. ובמדרש יש שלכך קורין בעריות לפי שישראל עושין רמז להקדוש ברוך הוא, שכשם שהזהיר אותם שלא לגלות ערוה — כך לא תגלה ערותם בעונותם.

למחר קרינן וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה — ויש מקומות שנהגו להפטיר ב"ויהי אחרי מות משה", ושיבוש הוא שהרי התלמוד אין אומר כן. ויש אומרים שרב האי גאון תקן לומר "ויהי אחרי מות משה", אבל אינן יודעין הסברא אמאי שנה סדר התלמוד.

מפטיר "ויאמר לו יהונתן מחר חדש" — קשיא: אמאי אין עושין כן בשחל ראש חדש אדר וראש חדש ניסן באחד בשבת? ואמאי מפטירין ביהודע, "ובראשון באחד לחדש"! ויש לומר: משום דהפטרה דיהודע מדברת בשקלים, ומזכרת שראש חדש אדר יהיה באותו שבוע.

ראש

מגילה. בני העיר – פרק רביעי דף לא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגו' — ואין אנו עושין כן, אלא מפטיר בירמיה "שמעו דבר ה'" ובשבת שלפני תשעה באב "חזון ישעיהו". והטעם — לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא, לומר שלש דפורענותא קודם תשעה באב. ואלו הן: "דברי ירמיה", "שמעו דבר ה'" "חזון ישעיהו". ובתר תשעה באב שב דנחמתא וחרתי דתיובתא, ואלו הן: "נחמו נחמו" "ותאמר ציון" "עניה סוערה" לבדה, "אנכי אנכי" "רני עקרה" "קומי אורי" "שוש אשיש" "דרשו" "שובה". ולפיכך מקדימין "עניה סוערה" קודם "רני עקרה" דדרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר. וסדר זה מתחיל בפנחס, וסימניך: דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש. ולעולם "שוש אשיש" ב"אתם נצבים" דהיינו שבת שלפני ראש השנה, לפי שהוא סוף הנחמות. ו"דרשו" בצום גדליה, ו"שובה" בשבת שלפני יום הכפורים. וכשיש שבת בין יום הכפורים לסוכות — אז הוי "דרשו" בשבת שלפני יום הכפורים, משום דכתיב ביה "דרשו ה' בהמצאו" — והיינו בימי תשובה, ו"שובה" בין כפור לסוכות, דכתיב בה "ונתתי לך יורה ומלקוש" וכן "וה' נתן קולו לפני חילו" דמישתעי במים ושייך שפיר לפני סוכות. וזה המנהג לא ישתנה לעולם על פי הפסיקתא. וכן פירש רבינו תם, ולא כדברי רב החובל ההופך ומבלבל לומר "שובה" קודם כפור, ו"שוש אשיש" בין כפור לסוכות — דאין להפסיק בין השש נחמות לשביעית, אלא כדברי רבינו תם עם ישרים נחתם: "שוש אשיש" — בראשיתו, ו"שובה" — באחריתו. והא שאין אנו מפטירין חזון בשבת שחל בו ראש חדש אב — משום דקיימא לן דאין אבילות חל אלא בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה. ורב דאמר דמפטיר חזון — סבר דהאבלות חל מיד שנבנס ראש חדש, ואין הלכה כן. וכן פירש הרב רבינו אליעזר ממיץ. ולכך אנו מפטירין "שמעו". וכן אנו נוהגין על פי מסכת סופרים שאנו קורין "ויחל" בתעניות, ובמתניתין אמרינן שקורין ברכות וקללות.

אין מפסיקין בקללות — וקורין אחד, משום דכתיב "מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו" אמר רב אחא: אל תעש התוכחה קוצים קוצים. ואמר רבי יהושע דסכנין: אני אמרתי "עמו אנכי בצרה" ואם כן אין דין שיברכוני בני על הצרות שלהם, אלא יקרא אחד הכל, ויתחיל בדבר אחר ויסיים בדבר אחר, ואז יוכל לברך תחילה וסוף.

מתחיל בפסוק שלפניהם — לאו דוקא פסוק, דהא יש פרשה, ואין מתחילין ומשיירין בפחות משלשה פסוקים.

משה מעצמו אמרם — וברוח הקדש.

קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה — שאלו בבית המדרש של רבינו נסים: למה מחלקים פרשת נצבים וילך לשנים כשיש שתי שבתות בין ראש השנה לסוכות בלא יום הכפורים, ואין מחלקין מטות ומסעי שארוכות יותר? והשיב: לפי שב"אתם נצבים" יש קללות שקלל ישראל, ורוצה לסיימם קודם ראש השנה. וקשה: שאנו לא מחשבינן הקללות שקלל משה ישראל, כדמשמע בפרק "המובר את הספינה" (בבא בתרא פח,ב) אמר רבי לוי: בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, הקדוש ברוך הוא בירך ישראל בעשרים ושתים וקללן בשמנה, ומשה ברכם בשמנה וקללם בעשרים ושתים, וחשיב מ"ואם לא תשמעו" עד "ואין קונה" משמע בהדיא שעד "אין קונה" הוי מן הקללות, ולא יותר! ועוד קשיא: לפי סברתו אמאי אין קורין "האזינו" קודם ראש השנה? שהרי גם שם יש קללות הקללות לראש השנה. ומטעם זה אנו קורין "במדבר סיני" קודם עצרת, כדי שלא להסמיך הקללות שב"בחוקותי" לעצרת. ילמדנו של פרשת יתרו: אין אדם רשאי לקרות בתורה עד שיסדיר הפרשה שלש פעמים, שנאמר (איוב כח) "אז ראה ויספרה תקרה והכינה" ואחרי כן "ויאמר לאדם". ואסור לסמוך על הבימה, דמה נתינתה מעומד — אף קריאתה מעומד.

הלוחות

ראש חֹדֶשׁ אָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַפְטִירִין "חָדְשֵׁיכֶם
ומוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לְטָרַח." מַאי "הָיוּ
עָלַי לְטָרַח"? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַּיָּין לָהֶם
לְיִשְׂרָאֵל שֶׁחוֹטְאִין לְפָנַי, אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי לֵידַע
אֵיזוֹ גְּזֵירָה קָשָׁה אָבִיא עֲלֵיהֶם. בְּתִשְׁעָה בְּאָב גּוּפֵיהּ
מַאי מַפְטִרִינַן? אָמַר רַב: "אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה". מִקְּרָא
מַאי? תַּנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי".
רַבִּי נָתָן בַּר יוֹסֵף אוֹמֵר: "עַד אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם
הַזֶּה". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: "עַד מָתַי לָעֲדָה הָרָעָה הַזֹּאת".
אָמַר אַבָּיֵי: הָאִידָּנָא נְהוּג עָלְמָא לְמִיקְרֵי "כִּי תוֹלִיד
בָּנִים", וּמַפְטִירִין "אָסוֹף אָסִיפֵם". "בַּמַּעֲמָדוֹת בְּמַעֲשֵׂה
בְרֵאשִׁית." מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי אַמִּי: אִלְמָלֵא
מַעֲמָדוֹת לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ
לֹא שָׂמְתִּי", וּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה." אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים לְפָנֶיךָ וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּדּוֹר
הַמַּבּוּל וּכְדּוֹר הַפְּלֻגָּה. אָמַר לוֹ: לָאו. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, "בַּמָּה אֵדַע"? אָמַר לוֹ:
"קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת". אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תֵּינַח בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים;
בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם? אָמַר לוֹ: כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם סֵדֶר קָרְבָּנוֹת. כָּל
זְמַן שֶׁקּוֹרְאִים בָּהֶן מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶן כְּאִילּוּ מַקְרִיבִין לְפָנַי קָרְבָּן וּמוֹחֵל אֲנִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם.
"בְּתַעֲנִיּוֹת בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, וְאֵין מַפְסִיקִין בִּקְלָלוֹת." מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָא
אָמַר רַבִּי אַסִּי: דְּאָמַר קְרָא "מוּסַר ה' בְּנִי אַל תִּמְאָס." רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים
בְּרָכָה עַל הַפּוּרְעָנוּת. אֶלָּא הֵיכִי עָבִיד? תְּנָא: כְּשֶׁהוּא מַתְחִיל מַתְחִיל בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֶיהֶם,
וּכְשֶׁהוּא מְסַיֵּים מְסַיֵּים בַּפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם. אָמַר אַבָּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בַּקְּלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים,
אֲבָל קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה פּוֹסֵק. מַאי טַעְמָא? הַלְּלוּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים אֲמוּרוֹת וּמֹשֶׁה מִפִּי
הַגְּבוּרָה אֲמָרָן, וְהַלָּלוּ בִּלְשׁוֹן יָחִיד אֲמוּרוֹת, וּמֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ אֲמָרָן. לֵוִי בַּר בּוּטִי הֲוָה קָרֵי וְקָא
מְגַמְגֵּם קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בַּ"אֲרוּרִי". אָמַר לוֹ: אַבְנַפְשָׁךְ. לֹא שָׁנוּ אֶלָּא קְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים,
אֲבָל שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה פּוֹסֵק. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עֶזְרָא תִּיקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל
שֶׁיְּהוּ קוֹרִין קְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים קוֹדֶם עֲצֶרֶת, וְשֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה קוֹדֶם רֹאשׁ הַשָׁّנָה. מַאי
טַעְמָא? אָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵּימָא רֵישׁ לָקִישׁ: כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה הַשָׁّנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ. בִּשְׁלָמָא שֶׁבְּמִשְׁנֵה
תּוֹרָה אִיכָּא כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ. אֶלָּא שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אַטּוּ עֲצֶרֶת רֹאשׁ הַשָׁّנָה
הִיא? אֵין, עֲצֶרֶת נַמִּי רֹאשׁ הַשָׁّנָה הִיא. דִּתְנַן: וּבַעֲצֶרֶת עַל פֵּירוֹת הָאִילָן. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם יֹאמְרוּ לְךָ זְקֵנִים "סְתוֹר" וִילָדִים "גְּנֹב" - סְתוֹר וְאַל תִּגְנֹב, מִפְּנֵי שֶׁסְּתִירַת
זְקֵנִים בְּנִין, וּבִנְיַן נְעָרִים סְתִירָה. וְסִימָן לַדָּבָר רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה. תָּנוּ רַבָּנַן: מָקוֹם שֶׁמַּפְסִיקִים
בַּשַּׁבָּת שַׁחֲרִית שָׁם קוֹרִין בַּמִּנְחָה; בַּמִּנְחָה שָׁם קוֹרִין בַּשֵּׁנִי; בַּשֵּׁנִי שָׁם קוֹרִין בַּחֲמִישִׁי; בַּחֲמִישִׁי
שָׁם קוֹרִין לַשַּׁבָּת הַבָּאָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁהִפְסִיקוּ שַׁבָּת שַׁחֲרִית,
שָׁם קוֹרִין בַּמִּנְחָה וּבַשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וְלַשַּׁבָּת הַבָּאָה. אָמַר רַבִּי זֵירָא: הֲלָכָה - מָקוֹם שֶׁמַּפְסִיקִים
בַּשַּׁבָּת שַׁחֲרִית, שָׁם קוֹרִין בַּמִּנְחָה וּבַשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וְלַשַּׁבָּת הַבָּאָה. וְלֵימָא הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה!

משום

עד אנה ינאצוני ועד מתי לעדה הרעה — תרויהו במרגלים, והם חזרו בתשעה באב, כדאמרינן במסכת תענית (כט, א). מנהני מילי — מה ענין בראשית אצל מעמדות. במה ארע — מה תאמר לי ללמדן דבר שיתכפרו בו עונותיהן. קחה לי עגלה משולשת — כלומר: הקרבנות יכפרו עליהן. מנהני מילי — דאין מפסיקים בקללות. אל תמאס — והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרות. ובמסכת סופרים (פרק יב) יליף לה מסיפיה דקרא "ואל תקוץ בתוכחתו" — אל תעשו קוצין קוצין, פסקים פסקים, לשון קציצה. משה מפי הגבורה אמרן — ונעשה שליח לומר: כך אמר לי הקדוש ברוך הוא, שהרי אמורין בלשון "ונתתי" "והפקדתי" "ושלחתי" — מי שהיכולת בידו לעשות. אבל במשנה תורה כתיב "יכבה ה'" "ידבק ה' בך" — משה אמרן מאליו: אם תעברו על מצותיו הוא יפקיד עליכם. מנמגם — קרא אותן במרוצה ובקושי. בארורי — במשנה תורה. אכנפשך — אם רצונך להפסיק פסוק, הואיל ואתה קץ בקריאתן. קודם עצרת — שהוא זמן קציר וזמן פירות האילן, כדמפרש ואזיל.

משום

בראש חדש אב שחל להיות בשבת, מפטירין בשונה משאר ראשי חדשים 'חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטוֹרַח' (ישעיה א יד), שיש בה מענין הפורענות.

הגמרא מבארת פסוק זה: מאי 'הָיוּ עָלַי לָטוֹרַח', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא דַּיָּין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁחוֹטְאִין לְפָנַי בעשיית מועדים שבדו מליבם, אֶלָּא שֶׁאַף מַטְרִיחִין אוֹתִי לְיַדֵּעַ אֵיזוֹ גְּזֵירָה קָשָׁה אָבִיא עֲלֵיהֶם שתהא מדה כנגד מדה שידעו שהעונש בא להם על העבירות שעשו ולא במקרה.

מבררת הגמרא: בְּתִשְׁעָה בְּאָב גּוּפֵיהּ מאי מַפְטִירִינָן. משיבה הגמרא: אָמַר רַב, 'אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה' (ישעיה א כא) שמדובר שם בענין הפורענות. עוד מבררת הגמרא: מִקְרָא בתורה בתשעה באב מאי. מביאה הגמרא בריייתא בענין זה: תַּנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים, קוראים 'וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי' (ויקרא כו יד) דהיינו הקללות שבפרשת בחקותי. רַבִּי נָתָן בַּר יוֹסֵף אוֹמֵר, 'עַד אָנָה יְנַאֲצוּנִי הָעָם הַזֶּה' (במדבר יד יא) דהיינו פרשת המרגלים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שקוראים 'עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת' (שם יד כז) דהיינו המשך פרשת המרגלים. אָמַר אַבָּיֵי, הָאִידְּנָא נָהוּג עָלְמָא לְמִיקְרֵי בתשעה באב 'כִּי תוֹלִיד בָּנִים' (דברים ד כה) שנאמר שם מעין מה שאירע בתשעה באב, וּמַפְטִירִין 'אָסוֹף אָסִיפֵם' (ירמיה ח יג) שהיא תוכחה לישראל על חטאותיהם.

שנינו במשנה: [בַּמַּעֲמָדוֹת] בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וכו'.

מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי, כלומר מה ענין קריאת מעשה בראשית למעמדות של הקרבנות. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי אַמִּי, שאִלְמָלֵא המַּעֲמָדוֹת שאז מקריבים קרבנות, לֹא נִתְקַיְּימוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לג כה) 'אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חוּקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי', כלומר שאם לא ברית התורה והמצוות שמקיימים אותם ישראל אין קיום לבריאה, ואלמלא הקרבנות היו ישראל כלים בחטאם, ונמצא שקיום הבריאה תלוי בקרבנות, ולכן קוראים במעמדות במעשה בראשית. ראיה נוספת: וְעוד כְּתִיב בברית בין הבתרים (בראשית טו ח) 'וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה', ופירוש הפסוק, שכך אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁמָּא – האם לאחר שתבחר בהם לעם חָס וְשָׁלוֹם יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים לְפָנֶיךָ, וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כליה כְּדוֹר הַמַּבּוּל ופיזור כְּדוֹר הַפַּלְגָּה. אָמַר לוֹ, לָאו. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, 'בַּמֶּה אֵדַע' – מה תאמר לי ללמדם דבר שיתכפרו בו עוונותיהם ולא יענשו. אָמַר לוֹ, 'קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת' וגו' (שם טו ט), כלומר, הקרבנות יכפרו עליהם. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תֵּינַח בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים שיקריבו בו קרבנות ויכפרו עליהם ולא יענשו, אך בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם, הרי אין קרבנות שיכפרו עליהם. אָמַר לוֹ, כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם את סֵדֶר אמירת הקָרְבָּנוֹת, שכָּל זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן בכוונה מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶן כְּאִילּוּ מַקְרִיבִין לְפָנַי קָרְבָּן, וְאז מוֹחֵל אֲנִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם.

שנינו במשנה: בְּתַעֲנִיּוֹת בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת וְאֵין מַפְסִיקִין בְּקְלָלוֹת.

מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי שאין מפסיקים בקללות. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָּא אָמַר רַבִּי אַסִּי, דְּאָמַר קְרָא (משלי ג יא) 'מוּסַר ה' בְּנִי אַל תִּמְאָס', והמפסיק בתוכחה מראה שהיא קשה לו ומואס בה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים בְּרָכָה עַל הַפּוּרְעָנוּת, והמפסיק באמצע הקללות, וכן המתחיל לקרוא באמצען, מברכים ברכת התורה על הפורענות.

מבררת הגמרא: אֶלָּא הֵיכִי עָבֵיד כדי שלא לברך על הפורענות. משיבה הגמרא: תְּנָא בבריייתא, כְּשֶׁהוּא מַתְחִיל לקרוא את הקללות, מַתְחִיל לקרוא בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵיהֶם, וּכְשֶׁהוּא מְסַיֵּים אותן מְסַיֵּים בַּפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶן.

הגבלה לדין שאין מפסיקים בקללות: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ במשנתנו שאין מפסיקים אֶלָּא בִּקְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים – חומש ויקרא בפרשת בחקותי (כו יד־מג), אֲבָל בִּקְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה – חומש דברים בפרשת כי תבוא (כח טו־סח), פּוֹסֵק. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, הֲלָלוּ שבתורת כהנים בִּלְשׁוֹן רַבִּים אֲמוּרוֹת, והיינו שהכוונה לכל ישראל, וְגם מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲמָרָן, כלומר, כך אמר לי ה' לומר לכם, שהרי אומר שם בלשון 'ונתתי' 'והפקדתי', והיינו מי שבידו לעשות כך, ולכן יש לחשוש להן יותר, וְהֲלָלוּ שבמשנה תורה בִּלְשׁוֹן יָחִיד אֲמוּרוֹת, וְגם מֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ אֲמָרָן, אם תעבור על מצוותיו יעשה לך כך, ולא בלשון הגבורה, וכיון שאמר זאת בלשונו, העובר אינו נחשב מואס במוסר ה', ולכן יש לחשוש להן פחות מן הקודמים.

מעשה בענין קריאת הקללות: לֵוִי בַּר בּוּטִי הֲוָה קָרֵי וְקָא מְנַמְנֵם קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בַּאֲרוּרֵי – קרא במרוצה ובקושי את הקללות שבמשנה תורה. אָמַר לוֹ רב הונא, אַכְּנִפְשָׁךְ – קרא כרצונך, ואם רצונך להפסיק כיון שאתה מתקשה בקריאתם, הפסק, שכן לֹא שָׁנוּ במשנתנו שאין מפסיקים בקריאה אֶלָּא בִּקְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אֲבָל בקללות שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, פּוֹסֵק.

בריייתא בזמן קריאת הקללות: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, עֲזָרָא תִּיקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ קוֹרִין בִּקְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים קוֹדֶם עֲצֶרֶת [–חג השבועות], וּבקללות שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה קוֹדֶם רֹאשׁ הַשָّנָה. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵּימָא רֵישׁ לָקִישׁ, לסימן הוא, כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה הַשָّנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ. מקשה הגמרא: כִּשְׁלָמָא בקללות שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה אִיכָּא 'כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ', שאז אכן מסתיימת השנה, אֶלָּא בקללות שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים שקוראים קודם עצרת, כיצד שייך שתכלה שנה וקללותיה, אָטוּ עֲצֶרֶת רֹאשׁ הַשָّנָה הִיא. מתרצת הגמרא: אִין, אכן עֲצֶרֶת נַמִּי רֹאשׁ הַשָّנָה הִיא, דְּתַנְּנָן (ר"ה טז.), בארבעה פרקים העולם נידון וכו', וּבַעֲצֶרֶת עַל פֵּירוֹת הָאִילָן, ומבואר שראש השנה היא לפירות האילן, כיון שבו זמן הקציר.

בריייתא נוספת מדברי רבי שמעון בן אלעזר: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, משל למי שיש לו בית ורוצה לבנות עליה על גביו, אִם יֹאמְרוּ לְךָ זְקֵנִים סְתוֹר את הבית כדי לבנותו עבה יותר שיוכל לסבול כובד העלייה שעליו, וְיַלְדִּים יאמרו לך בְּנֵה את העלייה על הבית הקיים ויוכל לסבול כובד העלייה, שמע לזקנים ולא לילדים, וסְתוֹר וְאַל תִּבְנֶה, מִפְּנֵי שֶׁסְּתִירַת הַזְּקֵנִים בִּנְיָן הוא, שהרי רק מחמת הסתירה והבנין החדש תוכל העלייה הנבנית על גביו להתקיים, וּבִנְיַן הַנְּעָרִים סְתִירָה היא, שהרי אם תבנה העלייה על הבית הקיים, יסתר ויפול אף הוא מכובד העלייה שעליו, והזקנים ודאי בקיאים יותר בכך. וְסִימָן לַדָּבָר, והוא הנמשל, המעשה בְּרַחֲבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה (מלכים א' יב ג־יט) שמלך אחרי אביו, וביקשו ממנו העם להקל מעליהם עול המס, והזקנים יעצו לו סתירה שאכן יקל על העם בכבקשתם, והיתה עצתם בנין, שכל העם ירצו בו ותתקיים המלוכה, והילדים יעצו לו בנין להכביד עול המיסים עליהם כדי להעשיר קופת המלוכה, והיתה עצתם סתירה, כפי שהיה בסוף שמרדו בו ישראל.

הגמרא עוברת להמשך המשנה בענין הקריאות בשני וחמישי ובשבת במנחה, ומביאה בריייתא המבארת מה קוראים בהם: תָּנוּ רַבָּנָן, מָקוֹם בתורה שֶׁמַּפְסִיקִין בו בְּשַׁבָּת שַׁחֲרִית, שָׁם קוֹרִין בְּמִנְחָה, ומקום שמפסיקים בו בשבת בְּמִנְחָה, שָׁם קוֹרִין בְּיוֹם שֵׁנִי, ומקום שמפסיקים בְּשֵׁנִי, שָׁם קוֹרִין בַּחֲמִישִׁי, בַּחֲמִישִׁי, שָׁם קוֹרִין לְשַׁבָּת הַבָּאָה בשחרית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּמָקוֹם שֶׁמַּפְסִיקִין בו בְּשַׁבָּת שַׁחֲרִית, שָׁם קוֹרִין באותה שבת בְּמִנְחָה, וְכן בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּלְשַׁבָּת הַבָּאָה בשחרית.

ההלכה בזה: אָמַר רַבִּי זֵירָא, הֲלָכָה כרבי יהודה, שמָקוֹם שֶׁמַּפְסִיקִין בְּשַׁבָּת שַׁחֲרִית, שָׁם קוֹרִין בְּמִנְחָה וּבַשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּלְשַׁבָּת הַבָּאָה. שואלת הגמרא: וְלֵימָא הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, ואנו נדע שכוונתו להלכה זו, ומדוע הוצרך לומר את כל ההלכה.

משיבה הגמרא: מִשּׁוּם שיש דְּאָפְכֵי לְהוּ שרבי מאיר סבר כרבי יהודה ורבי יהודה כרבי מאיר, ואם יאמר שהלכה כרבי יהודה לא נדע כמי הוא גרס ומה פסק, ולכן פירש מה ההלכה.

ברייתא בסדר ברכות העולה לתורה: תָּנוּ רַבָּנָן, העולה לתורה פּוֹתֵחַ ספר התורה וְרוֹאֶה היכן קורא, וגוֹלֵל אותו שלא יהיה פתוח בזמן הברכה, וּמְבָרֵךְ ברכת התורה, וְחוֹזֵר וּפוֹתֵחַ אותו וְקוֹרֵא בו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פּוֹתֵחַ וְרוֹאֶה וּמְבָרֵךְ כשהספר עדיין פתוח, ואינו צריך לגוללו בזמן הברכה, וְקוֹרֵא.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר שסוגר הספר בזמן הברכה, הלא בכך מפסיק בין הברכה לקריאה. משיבה הגמרא: כִּדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חֲקוֹרֵא בַּתּוֹרָה לֹא יְסַיֵּעַ לַמְּתוּרְגְּמָן לתרגם לעם את הקריאה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יטעו וּיֹאמְרוּ שהתַּרְגּוּם גם הוא כָּתוּב בַּתּוֹרָה, ויבואו לכתבו בספר תורה. וְהָכָא נָמֵי סבר רבי מאיר שסוגר הספר בזמן הברכה כְּדֵי שֶׁלֹּא יטעו וּיֹאמְרוּ שהַבְּרָכוֹת כְּתוּבִין בַּתּוֹרָה.

מבארת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה סבר, שדווקא בתַּרְגּוּם אִיכָּא לְמֵימְעֵי שכתוב בתורה, כיון שיש מקומות שהוא אכן כתוב בתורה. אך בבְּרָכוֹת לֵיכָּא לְמֵימְעֵי שכתובים בתורה, כיון שהכל יודעים זאת.

ההלכה בזה: אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב מַתְּנָה, הֲלָכָה היא שפּוֹתֵחַ וְרוֹאֶה וּמְבָרֵךְ וְקוֹרֵא, ואינו צריך לגלול קודם הברכה. שואלת הגמרא: וְלֵימָא הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, ומדוע הוצרך לפרש ההלכה. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם שיש דְּאָפְכֵי לְהוּ, ואם יאמר 'הלכה כרבי יהודה' לא ידעו כפי איזו גירסא פוסק כרבי יהודה, ולכן הוצרך לפרש ההלכה.

מביאה הגמרא דין נוסף שאמר רבי זירא בשם רב מתנה: אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב מַתְּנָה, הַלּוּחוֹת – דפים שעושים מהם ספרים שאינם עשויים בגליון, וְהַבִּימוֹת שהיו עושים למלך כשקורא פרשת המלך (סוטה מא.), אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשָּׁה ואין חייבים לגנזם.

דיני גלילת ספר תורה: אָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה צָרִיךְ שֶׁיַּעֲמִידֶנּוּ עַל הַתֶּפֶר המחבר יריעה ליריעה, שיהא בין עצי החיים שעליהם גלול הספר, שכך יהיה מהודק יפה.

דין נוסף בזה: וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַגּוֹלֵל לבדו סֵפֶר תּוֹרָה מפרשה לפרשה, ומונח על ברכיו [לרוחבן], גּוֹלְלוֹ מִכַּחוּץ כלומר את עץ החיים החיצוני, וְאֵין גּוֹלְלוֹ מִכִּפְנִים – את עץ החיים הפנימי, שאם יגלול בו עלול החיצוני להשמט מידיו וליפול. וְכֶשֶׁהוּא גומר לגוללו ומעלהו על בימה בפני הציבור וּמְהַדְּקוֹ, מְהַדְּקוֹ מִכִּפְנִים – מן הסמוך אליו וְאֵינוֹ מְהַדְּקוֹ מִכַּחוּץ, שאם יהדק את החיצוני כלפי פנים, נמצא מכסה את הכתב בזרועותיו, ומצוה להראות את הכתב לעם בשעת ההידוק.

דין נוסף בגלילת ספר תורה: וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עֲשָׂרָה שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה, הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם גּוֹלֵל כלומר מגביה סֵפֶר תּוֹרָה, שהַגּוֹלְלוֹ נוֹטֵל שָׂכָר כנגד כּוּלָּן, והגדול כדאי לכך, וכפי דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עֲשָׂרָה שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה, הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה קִיבֵּל שָׂכָר כּוּלָּן. מקשה הגמרא: שָׂכָר כּוּלָּן סָלְקָא דַּעְתָּךְ, וכי שאר הקוראים אינם מקבלים שכר. מבארת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא קִיבֵּל שָׂכָר כְּנֶגֶד כּוּלָּן, שמצות הגלילה גדולה כנגד כולן.

מאמר נוסף של רבי שפטיה בשם רבי יוחנן: וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנַּיִן שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בְּבֵית קוֹל, שאם רוצה אדם לעשות דבר, ושמע קול שאומר לו לעשות או לא, מותר לו לנהוג כך ואין בזה איסור ניחוש (ויקרא יט כו), שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל כא) 'וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ כִּי תַאֲמִינוּ וְכִי תַשְׂמְאִילוּ'. וְהָנֵי מִילֵּי שזה סימן לבת קול, דְּשָׁמַע קָל נַבְרָא אפילו בְּמָתָא [–עיר], שאין מצוי שמרים קולו, וְקָל אִיתְּתָא רק בְּדַבְרָא [–שדה], שאינה מצויה בשדה (ברכות ג), וְהוּא דְּאָמַר הֵין הֵין, וְהוּא דְּאָמַר לָאו לָאו, כלומר שכפל דבריו.

מאמר נוסף של רבי שפטיה בשם רבי יוחנן: וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַקּוֹרֵא בתורה בְּלֹא נְעִימָה דהיינו טעמי המקרא, וְשׁוֹנֶה משניות בְּלֹא זִמְרָה, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר 'וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חוּקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לא יִחְיוּ בָּהֶם'.

קושיא על המאמר ודרשה אחרת על פסוק זה: מַתְקִיף לָהּ אַבָּיֵי, וכי מִשּׁוּם דְּלֹא יָדַע לִבְסוּמֵי קָלָא – להנעים קולו, גדול ענשו עד ש'מִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם' קָרֵית בֵּיהּ. אֶלָּא אמר אביי, יש לדרוש פסוק זה כִּדְרַב מְשַׁרְשִׁיָא, דְּאָמַר, שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֵיוֹשְׁבִים בְּעִיר אַחַת, וְאֵין נוֹחִין זֶה אֶת זֶה בַּהֲלָכָה, כלומר שאינם למדים אחד מן השני, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר 'וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חוּקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם', שדורשים, שכיון שאינם טובים זה לזה, אביא עליהם משפטים שלא יחיו בהם.

מאמר נוסף בשם רבי יוחנן: אָמַר רַבִּי פַּרְנָךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הָאוֹחֵז בסֵפֶר תּוֹרָה עָרוּם בלא מעילו, נִקְבָּר עָרוּם. מקשה הגמרא: עָרוּם סָלְקָא דַּעְתָּךְ, וכי חטא כל כך עד שיש לקברו ערום. לכן מבארת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא נִקְבָּר עָרוּם בְּלֹא מִצְוֹת. ושוב מקשה הגמרא: בְּלֹא מִצְוֹת סָלְקָא דַּעְתָּךְ, וכי חטא עד כדי שיקבר בלא מצות כלל. לכן מבארת הגמרא: אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, נִקְבָּר עָרוּם בְּלֹא אוֹתָהּ מִצְוָה של אחיזת ספר תורה, כיון שאחזו ערום בלא מעיל.

מאמר נוסף באחיזת ספר תורה במטפחת: אָמַר רַבִּי יַנַּאי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי סָבָא, מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי רַבָּה, מוּטָב שתִּינָּלֵל הַמִּטְפַּחַת – שיגלול את חגורת ספר התורה סביבו, וְאַל יְגַלֵּל סֵפֶר תּוֹרָה כשאוחזו במטפחת כדי שיכרך הספר במטפחת, שאין זה כבוד התורה.

שנינו במשנה: 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ.

ברייתא המביאה דרשה נוספת מפסוק זה: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וקשה מדוע נאמר כך דווקא במצות המועדים, הרי את כל המצות אמר משה לישראל. אלא בא ללמדנו, שמֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין כל מועד בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל אותו יום, הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת וְהִלְכוֹת הַחַג בָּחָג, להודיע חוקי האלהים ותורותיו.

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

המשך ביאור למסכת מגילה ליום ראשון עמ' א

בְּאֶמְצַע שַׁבָּת [–השבוע] וקוראים 'החודש' בשבת שלפניו, ומקדימים פרה לשבת שלפניה שהיא לאחר פורים.

שנינו במשנה: בְּרְבִיעִית 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם'.

ברייתא המסכמת את דיני המשנה ומוסיפה עליהם: תָּנוּ רַבָּנָן, רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אֲדָר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, קוֹרִין 'כִּי תִשָּׂא' (שמות ל יב), וּמַפְטִירִין בִּ'יְהוֹיָדָע' (מלכים ב' יא יז). וְאֵי זוֹ הִיא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, כָּל שֶׁחָל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אֲדָר לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ – באמצע השבוע, וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. בַּשְּׁנִיָּה קוראים 'זָכוֹר' (דברים כה יז), וּמַפְטִירִין 'פָּקֹד תִּפְקֹד אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל' (שמואל א' טו ב). וְאֵי זוֹ הִיא שַׁבָּת שְׁנִיָּה, כָּל שֶׁחָל פּוּרִים לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. בַּשְּׁלִישִׁית קוראים פרשת פָּרָה אֲדֻמָּה (במדבר יט), וּמַפְטִירִין 'וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים' וגו' (יחזקאל לו כה). וְאֵי זוֹ הִיא שַׁבָּת שְׁלִישִׁית, כָּל שֶׁסְּמוּכָה לְפוּרִים מֵאַחֲרֶיהָ. בְּרְבִיעִית קוראים 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה' (שמות יב ב), וּמַפְטִירִין 'כֹּה אָמַר ה' [אֱלֹהִים] בְּרֹאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ' (יחזקאל מה יח).

רש"י

משום דאפכי להו — דרבי מאיר לדרבי יהודה, ודרבי יהודה לדרבי מאיר. **איכא למיטעי** — ואומר תרגום כתוב בתורה, ואתו למיכתב תרגום בתורה. **אבל ברכות** — הכל יודעין שאין ברכות כתובין בתורה. **הלוחות** — לא ידעתי מה הן. ויש מפרשין הן העשוין לספרים שלנו שאינן עשוין בגיליון. **בימה** — שהיו עושין למלך בפרשת המלך, כדאמרינן במסכת סוטה (מא, א). **יעמידנו על התפר** — כנגד התפר, ששם ראוי להדקו יפה. **הגולל ספר תורה** — מענין לענין, והוא יחיד, וספר תורה מונח לו על ברכיו — גוללו מבחוץ, העמוד שהוא חוצה לו גוללו, ויגול מצד חוץ לצד פנים שאם יאחזו עמוד הפנימי ויגול לצד החוץ — יתפשט החיצון ויפול לארץ. **וכשהוא מהדקו** — כשגמר מלגלול ובא להדקו יאחוז בפנימי ויהדק על החיצון, כדי שלא יכסה הכתב בזרועותיו, שמצוה להראות את [והכתב אל] העם כשמהדקו, במסכת סופרים. **עשרה שקראו** — שנאספו וקראו השלישי או השביעי כחוק היום, ולפי שאין קורין בתורה פחות מעשרה נקט עשרה שקראו בתורה. **משתמשין בבת קול** — אם בלבו להתחיל דבר, ושמע קול או הין או לאו — הולך אחריו, ואין כאן משום ניחוש. **קל גברא כמרא** — קול שאינו מצוי הוא, ובת קול באה אליו. **והוא דאמר הין הין או לאו לאו** — שנכפל שתי פעמים. **נעימה** — כגון טעמי המקראות. **ערום** — בלא מטפחת סביב ספר תורה. **ואל יגלול ספר תורה** — בתוך המטפחת. **וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת** — למה הוצרך לכתוב כאן "וידבר משה" וכי כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל, מהו "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" — מלמד שהיה מדבר עמהן הלכות כל מועד ומועד בזמנן להודיע חוקי האלהים ותורותיו, וקבלו וקיימו שכר המצות עליהם ועל בניהם בזה ובבא.

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

תוספות

הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה — פירש בערוך: גליוני ספר תורה שלמעלה ושלמטה, ושל בין דף לדף. וקשיא: דהא פרק "כל כתבי" (שבת קטז,א) תנן בהדיא דמטמאין את הידים! ויש לומר: דהתם רוצה לומר כל זמן שהן מחוברין בספר תורה, והכא מיירי היכא דגייז. ואכתי קשה: שהרי התם מיבעיא לן היכא דגייזו אי יש בהן קדושה אי לאו, ואמאי לא פשיט ליה מהכא?

גוללו מבחוץ וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים — פירש רבינו חננאל: דקאי אקשר מטפחת, כשקושר מטפחת סביב הספר תורה יהא הקשר מבפנים כלפי הכתב, שאם יהיה מאחריו — כשיפתח הספר תורה יהיה צריך להופכו על הכתב להתיר הקשר, ואין זה דרך כבוד. נהגו לומר כשמוציאין ספר תורה הני פסוקי דרחמי "תורת ה' תמימה עדות ה' נאמנה פקודי ה' ישרים מצות ה' ברה" לפי שמתן שכרם בצדם. ואחר כך אומר "גדלו" שיש בו שש תיבות כנגד ששה צעדים של נושאי הארון (שמואל ב ו) ומ' תיבות יש ב"תורת ה' תמימה" — כנגד הארבעים יום שבהם ניתנה התורה. ואחר כך פותחו למקום שירצה לקרות בו, וקורא כהן. ולכתחילה הוא גוללו וסותמו קודם שיברך, כדי שלא יאמרו ההמון שהברכות כתובות בו. אבל בדיעבד — אין לחוש, שהרי לא שכיחי עמי הארץ כל כך עתה. אבל לאחר שקרא בו — ודאי צריך לגוללו קודם שיברך, כרבי יהודה.

גדול שבכולן גולל — לפי שהוא כבודו, וגם לפי שהוא גדול שבכולן — כדאי הוא ליטול שכר כנגד כולם, כדאמר רבי יהושע.

מנין שמשתמשין בבת קול — בירושלמי (שבת פרק "במה אשה") תני: כתיב "לא תנחשו ולא תעוננו", ואף על פי שאין ניחוש — יש סימן.

והשונה בלא זמרה — שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה, לפי שהיו שונין אותן על פה, ועל ידי כך היו נזכרים יותר.

בלא אותה מצוה — יש מפרשים: מצות אחיזה. וקשה: מאי רבותא? פשיטא שאין לו שכר, כיון שלא עשה המצוה כהוגן! לכך פירש רבינו יצחק בן אשר: בלא אותה מצוה שעשה באותה שעה, שאם אחז ספר תורה ערום וקרא בו — אין לו שכר מן הקריאה, וכן אחזו לגוללו או להגיהו. אבל אחזו במטפחת — "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד".

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

מִשּׁוּם דְּאָפְכִי לְהוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: פּוֹתֵחַ וְרוֹאֶה גּוֹלֵל וּמְבָרֵךְ, וְחוֹזֵר וּפוֹתֵחַ וְקוֹרֵא, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: פּוֹתֵחַ וְרוֹאֶה וּמְבָרֵךְ וְקוֹרֵא. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? כִּדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה לֹא יִסַּיַּע לַמְּתוּרְגְּמָן? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ תַּרְגּוּם כָּתוּב בַּתּוֹרָה; הָכָא נַמִּי כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בְּרָכוֹת כְּתוּבִים בַּתּוֹרָה. וְרַבִּי יְהוּדָה: תַּרְגּוּם אִיכָּא לְמִיטְעֵי, בְּרָכוֹת לֵיכָּא לְמִיטְעֵי. אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב מַתְּנָה: הֲלָכָה פּוֹתֵחַ וְרוֹאֶה וּמְבָרֵךְ וְקוֹרֵא. וְלֵימָא הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה! מִשּׁוּם דְּאָפְכִי לְהוּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב מַתְּנָה: הַלּוּחוֹת וְהַבִּימוֹת אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשָּׁה. אָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה צָרִיךְ שֶׁיַּעֲמִידֶנּוּ עַל הַתֶּפֶר. וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה גּוֹלְלוֹ מִבַּחוּץ, וְאֵין גּוֹלְלוֹ מִבִּפְנִים; וּכְשֶׁהוּא מְהַדְּקוֹ מְהַדְּקוֹ מִבִּפְנִים, וְאֵינוֹ מְהַדְּקוֹ מִבַּחוּץ. וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲשָׂרָה שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם גּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה; הַגּוֹלְלוֹ נוֹטֵל שְׂכַר כּוּלָּן, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עֲשָׂרָה שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה קִיבֵּל שְׂכַר כּוּלָּן. שְׂכַר כּוּלָּן סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: קִיבֵּל שָׂכָר כְּנֶגֶד כּוּלָּן. אָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בְּבַת קוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר." וְהָנֵי מִילֵּי - דְּשָׁמַע קַל גְּבְרָא בְּמָתָא וְקַל אִיתְתָא בְּדַבְרָא, וְהוּא דְּאָמַר "הֵן" "הֵן", וְהוּא דְּאָמַר "לָאו" "לָאו". וְאָמַר רַבִּי שְׁפַטְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַקּוֹרֵא בְּלֹא נְעִימָה וְשׁוֹנֶה בְּלֹא זִמְרָה עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים." מַתְקִיף לָהּ אַבָּיֵי: מִשּׁוּם דְּלָא יָדַע לְבַסּוּמֵי קָלָא "מִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם" קָרֵית בֵּיהּ? אֶלָּא כְּרַב מְשַׁרְשִׁיָא, דְּאָמַר: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַיּוֹשְׁבִים בָּעִיר אַחַת וְאֵין נוֹחִין זֶה אֶת זֶה בַּהֲלָכָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָהֶם." אָמַר רַבִּי פַּרְנָךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הָאוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה עָרוֹם נִקְבָּר עָרוֹם. עָרוֹם סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: נִקְבָּר עָרוֹם בְּלֹא מִצְוֹת. בְּלֹא מִצְוֹת סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: נִקְבָּר עָרוֹם בְּלֹא אוֹתָהּ מִצְוָה. אָמַר רַבִּי יַנַּאי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי סָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי רַבָּה: מוּטָב תִּיגָּלֵל הַמִּטְפַּחַת וְאַל יִגָּלֵל סֵפֶר תּוֹרָה. "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ. תָּנוּ רַבָּנַן: מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ שׁוֹאֲלִים וְדוֹרְשִׁים בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם הִלְכוֹת פֶּסַח בַּפֶּסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בָּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חַג בְּחָג.

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

בס"ד. משיחות י"א ניסן וההתועדויות שלאחרי־זה (שבת הגדול ואחרון של פסח) ה'תשמ"ג.

בלתי מוגה

א. נָהוּג לַעֲרוֹך סִיּוּם מַסֶּכֶת בְּהִתְוַעֲדוּת זוֹ (דְּי"א נִיסָן), וּבְעָמְדָנוּ בַּיָּמִים שֶׁבֵּין פּוּרִים לְפֶסַח - יֵעָרֵךְ סִיּוּם עַל מַסֶּכֶת מְגִילָה, הַשַּׁיֶּכֶת לִימֵי הַפּוּרִים שֶׁעָבְרוּ, וְגַם לִימֵי הַפֶּסַח (הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ) - מִכֵּיוָן שֶׁ"מִיסְמָךְ גְּאוּלָה לִגְאוּלָה", גְּאוּלַת פּוּרִים לִגְאוּלַת פֶּסַח.

וְכַנָּהוּג לָאַחֲרוֹנָה (בַּעֲרִיכַת סִיּוּם מַסֶּכֶת) - נִתְעַכֵּב עַל הַשִּׁינוּיִים שֶׁבֵּין 'תַּלְמוּד בַּבְלִי' לְ'תַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי', הֵן הַשִּׁינוּי בְּסֵדֶר הַפְּרָקִים, וְהֵן הַשִּׁינוּיִים בְּהַתְחָלַת הַמַּסֶּכֶת וּבְסוֹפָהּ, כְּדִלְקַמָּן.

ב. בְּסֵדֶר הַפְּרָקִים דְּמַסֶּכֶת מְגִילָה - יֶשְׁנוֹ שִׁינוּי בֵּין הַ'בַּבְלִי' לַ'יְרוּשַׁלְמִי'!

בְּ'בַבְלִי' - פֶּרֶק "הַקּוֹרֵא עוֹמֵד" הוּא לִפְנֵי הַפֶּרֶק "בְּנֵי הָעִיר", וּב'יְרוּשַׁלְמִי' - פֶּרֶק "בְּנֵי הָעִיר" הוּא לִפְנֵי פֶּרֶק "הַקּוֹרֵא עוֹמֵד". וּבַמִּשְׁנָיוֹת הַנִּדְפָּסוֹת - הַסֵּדֶר הוּא כְּבַ'יְרוּשַׁלְמִי'.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

פֶּרֶק "בְּנֵי הָעִיר" תָּכְנוֹ - דִּינֵי הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה. וְשַׁיָּכוּתוֹ לְמַסֶּכֶת מְגִילָה - "אֵיידֵי דְתָנֵי דִּינֵי קְרִיאַת הַמְּגִילָה, רָאָה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ לְסַדֵּר עִמָּהֶם קְרִיאַת סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁגַּם הוּא מִתַּקָּנַת נְבִיאִים . . וּלְפִי שֶׁקְּרִיאָתָם בְּצִיבּוּר וּבְבֵית הַכְּנֶסֶת, רָאָה לְסַדֵּר תְּחִלָּה קְדוּשַׁת בֵּית הַכְּנֶסֶת וְדִינֶיהָ, וְהִתְחִיל בָּרְחוֹב שֶׁגַּם בָּהּ מִתְפַּלְּלִין כוּ'" (תּוֹסְפוֹת יוֹם־טוֹב). וּפֶרֶק "הַקּוֹרֵא עוֹמֵד" תָּכְנוֹ - "סֵדֶר הַקְּרִיאָה וּמִנְהָגָהּ", הֵן הַקְּרִיאָה בַּמְּגִילָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה - הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה (תּוֹסְפוֹת יוֹם־טוֹב).

כְּלוֹמַר: בְּפֶרֶק "הַקּוֹרֵא עוֹמֵד" מְדוּבָּר אוֹדוֹת פְּרָטֵי דִּינִים בִּקְרִיאַת הַמְּגִילָה גּוּפָא - "עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב", וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּפֶרֶק "בְּנֵי הָעִיר" - מְדוּבָּר אוֹדוֹת כְּלָל נוֹסָף (קְרִיאָה בַּתּוֹרָה) שֶׁיֵּשׁ לוֹ קֶשֶׁר עִם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַסֶּכֶת מְגִילָה ("שֶׁגַּם הוּא מִתַּקָּנַת נְבִיאִים").

וְהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ לְסִדְרָם שֶׁל ב' פְּרָקִים הַנַּ"ל (מִי קָדוּם לְמִי) - יֶשְׁנָם ב' אוֹפַנִּים, הַנּוֹבְעִים מִב' אוֹפַנִּים בְּדַרְכֵי הַלִּימוּד:

כַּאֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַלִּימוּד הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁעִיקַּר הַהַדְגָּשָׁה הִיא עַל הַכְּלָל (לִימוּד כְּלָלוּת הָעִנְיָן) - אֲזַי מַקְדִּימִים אֶת פֶּרֶק "בְּנֵי הָעִיר", מִכֵּיוָן שֶׁבּוֹ מְדוּבָּר אוֹדוֹת כְּלָל נוֹסָף (הַקָּשׁוּר עִם כְּלָלוּת עִנְיָנָהּ שֶׁל מַסֶּכֶת מְגִילָה), וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה בָּא הַפֶּרֶק "הַקּוֹרֵא עוֹמֵד", שֶׁבּוֹ מְדוּבָּר אוֹדוֹת פְּרָטֵי דִּינִים בִּקְרִיאַת הַמְּגִילָה (וּבִקְרִיאַת הַתּוֹרָה).

אֲבָל כַּאֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַלִּימוּד הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הַפְּרָט מוּדְגָּשׁ בְּאוֹפֶן עִיקָּרִי - אֲזַי מַקְדִּימִים אֶת פֶּרֶק "הַקּוֹרֵא עוֹמֵד". הַיְנוּ, לְאַחֲרֵי שֶׁלּוֹמְדִים אוֹדוֹת כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּמְגִילָה (בְּב' הַפְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים), מַמְשִׁיכִים לִלְמוֹד אֶת פְּרָטֵי הַדִּינִים דִּקְרִיאַת הַמְּגִילָה (מִכֵּיוָן שֶׁגַּם לִימוּד הַפְּרָט נוֹגֵעַ בִּיוֹתֵר), וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה לוֹמְדִים אֶת הַפֶּרֶק "בְּנֵי הָעִיר", שֶׁבּוֹ מְדוּבָּר אוֹדוֹת כְּלָל בְּעִנְיָן אַחֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַק קֶשֶׁר לִכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַסֶּכֶת מְגִילָה.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן הַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַ'בַּבְלִי' לַ'יְרוּשַׁלְמִי':

חֲתִימַת 'תַּלְמוּד בַּבְלִי' הָיְתָה מֵאָה שָׁנָה (לְעֶרֶךְ) לְאַחֲרֵי חֲתִימַת 'תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי'. וּמִכֵּיוָן שֶׁסֵּדֶר הַלִּימוּד הוּא - כְּלָלוּת הָעִנְיָן, וּלְאַחֲרֵי־זֶה פְּרָטֵי הָעִנְיָן, נִמְצָא שֶׁ'תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי' (שֶׁקָּדַם לְ'תַּלְמוּד בַּבְלִי') עִיקָּרוֹ לִימוּד בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּלָל, וְ'תַּלְמוּד בַּבְלִי' (שֶׁבָּא לְאַחֲרֵי 'תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי') עִיקָּרוֹ לִימוּד בְּאוֹפֶן שֶׁל פְּרָט.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁבְּ'תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי' הַסֵּדֶר הוּא שֶׁפֶּרֶק "בְּנֵי הָעִיר" קוֹדֵם לְפֶרֶק "הַקּוֹרֵא עוֹמֵד" - כִּי בַּ'יְרוּשַׁלְמִי' עִיקַּר הַהַדְגָּשָׁה הִיא עַל הַכְּלָל; וּבְ'תַּלְמוּד בַּבְלִי' הַסֵּדֶר הוּא שֶׁפֶּרֶק "הַקּוֹרֵא עוֹמֵד" קוֹדֵם לְפֶרֶק "בְּנֵי הָעִיר" - כִּי מִכֵּיוָן שֶׁבְּ'בַבְלִי' גַּם לִימוּד הַפְּרָטִים נוֹגֵעַ בִּיוֹתֵר - לָכֵן, בִּתְחִילָּה צָרִיךְ לִשְׁנוֹת הַפְּרָטִים דִּקְרִיאַת הַמְּגִילָה גּוּפָא ("הַקּוֹרֵא עוֹמֵד"), וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה שׁוֹנִים כְּלָל נוֹסָף - קְרִיאָה בַּתּוֹרָה ("בְּנֵי הָעִיר").

וּבַמִּשְׁנָיוֹת הַנִּדְפָּסוֹת, הַסֵּדֶר הוּא כְּבַ'יְרוּשַׁלְמִי' - כִּי הַמִּשְׁנָה קוֹדֶמֶת לְתַלְמוּד בִּכְלָל (גַּם 'תַּלְמוּד

יְרוּשַׁלְמִי'), שֶׁעִנְיָנוֹ בֵּאוּר דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה, וְלָכֵן אִם בְּ'תַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי' עִיקַּר הַהַדְגָּשָׁה הִיא עַל הַכְּלָל (מִפְּנֵי הֱיוֹתוֹ הַתְחָלַת הַלִּימוּד בְּיַחַס לְ'תַלְמוּד בַּבְלִי'), הֲרֵי עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁכֵּן הוּא בַּמִּשְׁנָיוֹת.

ג. נוֹסָף עַל הַשִּׁינוּי בְּסֵדֶר הַפְּרָקִים, יֶשְׁנוֹ שִׁינוּי גַּם בִּתְחִילַת הַמַּסֶּכֶת (כְּדִלְקַמָּן), וְגַם שִׁינוּי זֶה נוֹבֵעַ מִכְּלָלוּת הַחִילּוּק בֵּין הַ'בַּבְלִי' לַ'יְרוּשַׁלְמִי' (פְּרָט וּכְלָל):

הַתְחָלַת מַסֶּכֶת מְגִילָּה (בַּמִּשְׁנָה) הִיא: "מְגִילָּה נִקְרֵאת בְּי"א בְּי"ב בְּי"ג בְּי"ד בְּט"ו, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר". וּבַגְּמָרָא מְבוֹאָר מִנַּיִן לוֹמְדִים זֹאת כוּ', וּבָזֶה יֶשְׁנוֹ חִילּוּק בֵּין הַ'בַּבְלִי' לַ'יְרוּשַׁלְמִי':

בַּ'יְרוּשַׁלְמִי' אִיתָא: "כְּתִיב לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בִּזְמַנֵּיהֶם . . לִיתֵּן לָהֶם זְמַנִּים אֲחֵרִים . . זְמַנִּים שֶׁקָּבְעוּ לָהֶם חֲכָמִים. וְאֵלּוּ הֵן, י"א וְי"ב וְי"ג וְי"ד וְט"ו".

אֲבָל בְּ'בַּבְלִי' - הִנֵּה לִפְנֵי שֶׁמְּבָאֲרִים אֶת הַלִּימוּד מֵהַפָּסוּק "לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם" ("זְמַנִּים הַרְבֵּה תִּקְּנוּ לָהֶם"), מַקְדִּימָה הַגְּמָרָא סְבָרָא, שֶׁטַּעַם הַדָּבָר הוּא "כִּדְבָעִינַן לְמֵימַר לְקַמָּן, חֲכָמִים הֵקִּלּוּ עַל הַכְּפָרִים לִהְיוֹת מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה כוּ'", וְעַל זֶה שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא "מִכְּדֵי כּוּלְּהוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תַּקְּנִינְהוּ, דְּאִי סָלְקָא־דַּעְתָּךְ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה י"ד וְט"ו תִּקּוּן, אָתוּ רַבָּנָן וְעַקְּרֵי תַּקָּנָתָא דְּתַקִּינוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה כוּ'", וְרַק לְאַחֲרֵי שֶׁקָּלָא־וְטָרְיָא זוֹ, בָּאָה הַמַּסְקָנָא: "אָמַר קְרָא, לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כוּ'", וּבָזֶה גּוּפָא יֶשְׁנָה שֶׁקָּלָא־וְטָרְיָא - "הַאי מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְגוּפֵיהּ . . וְאַכַּתִּי מִיבָּעֵי לֵיהּ, זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא כִּזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה וְכוּ'".

וְחִילּוּק זֶה הוּא בְּהֶתְאֵם לְהָאֲמוּר לְעֵיל — שֶׁבַּ'יְרוּשַׁלְמִי' הַלִּימוּד הוּא בִּכְלָלוּת, וְלָכֵן אֵין שָׁם אֲרִיכוּת דְּשַׁקְלָא־וְטָרְיָא כוּ', וְאִילּוּ בְּ'בַּבְלִי' הַלִּימוּד הוּא בִּפְרָטִיּוּת, וְלָכֵן יֶשְׁנָהּ אֲרִיכוּת דְּשַׁקְלָא־וְטָרְיָא עַד שֶׁבָּאִים לְמַסְקָנַת הָעִנְיָן.

ד. וְהִנֵּה, כְּתוֹצָאָה מִשִּׁינוּי סֵדֶר הַפְּרָקִים בַּ'בַּבְלִי' וּב'יְרוּשַׁלְמִי', יֶשְׁנוֹ גַּם שִׁינוּי בְּסִיּוּם הַמַּסֶּכֶת בֵּין הַ'בַּבְלִי' לַ'יְרוּשַׁלְמִי', הֵן בַּמִּשְׁנָה וְהֵן בַּגְּמָרָא, כְּדִלְקַמָּן.

הַסִּיּוּם בְּ'בַּבְלִי': בַּמִּשְׁנָה - "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִצְוָתָן שֶׁיִּהוּ קוֹרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ". וּבַגְּמָרָא - "תָּנוּ רַבָּנָן, מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם, הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חַג בֶּחָג".

וְהַסִּיּוּם בַּ'יְרוּשַׁלְמִי': בַּמִּשְׁנָה - "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ". וּבַגְּמָרָא - מְסַיֵּם בְּדִינֵי מְזוּזָה, וּבֵינֵיהֶם - "הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ . . שְׁלוֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ צָרִיךְ לִיתֵּן מְזוּזָה כוּ'", וּבְסִיּוּם הַמַּסֶּכֶת מַמָּשׁ - "תְּפִילָּה וּמְזוּזָה מִי קוֹדֵם, שְׁמוּאֵל אָמַר מְזוּזָה קוֹדֶמֶת, רַב הוּנָא אָמַר תְּפִילָּה קוֹדֶמֶת. מַאי טַעֲמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, שֶׁכֵּן הִיא נוֹהֶגֶת בְּיָמִים טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת. מַאי טַעֲמָא דְּרַב הוּנָא, שֶׁכֵּן הִיא נוֹהֶגֶת בִּמְפָרְשֵׁי יַמִּים וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרִים. מַתְנִיתָא מְסַיְּעָא לִשְׁמוּאֵל, תְּפִילָּה שֶׁבָּלָת עוֹשִׂין אוֹתָהּ מְזוּזָה, מְזוּזָה שֶׁבָּלָת אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ תְּפִילִין. לָמָּה, שֶׁמַּעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין".

וְאַף שֶׁשִּׁינוּי זֶה נוֹבֵעַ כְּתוֹצָאָה מֵהַשִּׁינוּי דְּסֵדֶר הַפְּרָקִים, הֲרֵי מִכֵּיוָן שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה הֵם בְּתַכְלִית הַדִּיּוּק בְּכָל פְּרָטֵיהֶם, מוּבָן, שֶׁהַשִּׁינוּי בְּסִיּוּם הַמַּסֶּכֶת, הוּא (לֹא רַק כְּתוֹצָאָה מֵהַשִּׁינוּי בְּסֵדֶר הַפְּרָקִים, כִּי־אִם) גַּם עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, בְּהֶתְאֵם לַתּוֹכֶן דְּ'בַּבְלִי' וּ'יְרוּשַׁלְמִי' - כְּלוֹמַר, שֶׁבְּהֶתְאֵם לְעִנְיָנוֹ שֶׁל הַ'בַּבְלִי', צָרִיךְ לִהְיוֹת הַסִּיּוּם בַּמִּשְׁנָה בְּעִנְיָן דְּ"מִצְוָתָן שֶׁיִּהוּ קוֹרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ" שֶׁל יוֹם"; וּבְהֶתְאֵם לְעִנְיָנוֹ שֶׁל הַ'יְרוּשַׁלְמִי', צָרִיךְ לִהְיוֹת הַסִּיּוּם בַּמִּשְׁנָה בְּעִנְיָן דְּ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ", וְהַסִּיּוּם בַּגְּמָרָא "תְּפִילָּה וּמְזוּזָה מִי קוֹדֵם . . שֶׁמַּעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין".

וְעִנְיָן זֶה (שֶׁהַשִּׁינוּי בְּסִיּוּם הַמַּסֶּכֶת אֵינוֹ רַק כְּתוֹצָאָה מֵהַשִּׁינוּי בְּסֵדֶר הַפְּרָקִים, אֶלָּא הוּא גַּם עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, בְּהֶתְאֵם לַתּוֹכֶן דְּ'בַּבְלִי' וְ'יְרוּשַׁלְמִי') מוּדְגָּשׁ בְּיוֹתֵר בִּפְרָטֵי הַשִּׁינוּיִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ עַצְמָם. הֵינוּ, לֹא רַק בְּסִדְרָם, כִּי־אִם גַּם כְּפִי שֶׁכָּל אֶחָד הוּא בִּמְקוֹמוֹ - הָעִנְיָן דְּ"מִצְוָתָן שֶׁיִּהוּ קוֹרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ" כְּפִי שֶׁהוּא בַּ'יְרוּשַׁלְמִי' (בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי), וְהָעִנְיָן דְּ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם כוּ'" כְּפִי שֶׁהוּא בַּ'בַּבְלִי' (בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי):

לְכֹל־לְרֹאשׁ - בַּמִּשְׁנָה: הָעִנְיָן דְּ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם", נִמְצָא הֵן בַּ'יְרוּשַׁלְמִי' (בְּסִיּוּם

הַמַּסֶּכֶת) וְהֵן בַּ׳בַּבְלִי׳ (בְּסוֹף פֶּרֶק שְׁלִישִׁי), אֲבָל יֶשְׁנוֹ שִׁינּוּי בָּזֶה – שֶׁבַּ׳בַּבְלִי׳ נֶאֱמַר ״אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם״, וְאִילּוּ בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ מוֹסִיף ״אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ״ [וְשִׁינּוּי זֶה אֵינוֹ רַק בְּיַחַס לַמִּשְׁנָה כְּפִי שֶׁהִיא בַּ׳בַּבְלִי׳, כִּי־אִם גַּם בְּיַחַס לַמִּשְׁנָה בִּפְנֵי־עַצְמָהּ - כְּפִי שֶׁהוּדְפְּסָה בַּמִּשְׁנָיוֹת, וְזֹאת - אַף שֶׁסֵּדֶר הַפְּרָקִים בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ הוּא כְּבַמִּשְׁנָיוֹת].

וּכְמוֹ כֵן בַּגְּמָרָא: הַסּוּגְיָא דְּ״תְּפִילָּה וּמְזוּזָה מִי קוֹדֵם . . מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין״ שֶׁבְּסִיּוּם הַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ - לֹא הוּבְאָה כְּלָל בַּ׳בַּבְלִי׳ בְּסוֹף פֶּרֶק שְׁלִישִׁי (בְּהֶמְשֵׁךְ לַמִּשְׁנָה דְּ״אֵין מַפְטִירִין כּוּ׳״, כְּבַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳). וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לְאִידָךְ - הַסִּיּוּם בַּ׳בַּבְלִי׳ ״מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהִיוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם כּוּ׳״, לֹא הוּבָא כְּלָל בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ בְּסוֹף פֶּרֶק שְׁלִישִׁי (בְּהֶמְשֵׁךְ לַמִּשְׁנָה ״מִצְוָתָן שֶׁיְּהוּ קוֹרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ״, כְּבַ׳בַּבְלִי׳)!

וּמִכֵּיוָן שֶׁשִּׁינּוּיִים אֵלּוּ [הַהוֹסָפָה דְּ״אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ״ בַּמִּשְׁנָה דְּהַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳, וְהַסּוּגְיָא דְּ״תְּפִילָּה וּמְזוּזָה כּוּ׳״ בַּגְּמָרָא דְּהַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ שֶׁאֵינָהּ בַּ׳בַּבְלִי׳, וְהָעִנְיָן דְּ״מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהִיוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם כּוּ׳״ בַּגְּמָרָא דְּהַ׳בַּבְלִי׳ שֶׁאֵינוֹ בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳] אֵינָם קְשׁוּרִים עִם הַשִּׁינּוּי בְּסֵדֶר הַפְּרָקִים - הֲרֵי מוּכָח שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם הַתּוֹכֶן דְּ׳בַּבְלִי׳ וְ׳יְרוּשַׁלְמִי׳. הַיְנוּ, שֶׁהַסִּיּוּם דְּהַ׳בַּבְלִי׳ צָרִיךְ לִהְיוֹת (מִצַּד תָּכְנוֹ שֶׁל הַ׳בַּבְלִי׳) בְּעִנְיָן דְּ״מִצְוָתָן שֶׁיְּהוּ קוֹרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּזְמַנּוֹ״, וּבְהֶמְשֵׁךְ לָזֶה (הַסִּיּוּם בַּגְּמָרָא) ״מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל כּוּ׳״, וְהַסִּיּוּם בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ צָרִיךְ לִהְיוֹת (מִצַּד תָּכְנוֹ שֶׁל הַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳) בָּעִנְיָן דְּ״אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם (וּבְהוֹסָפַת הַתֵּיבוֹת) אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ״, וּבְהֶמְשֵׁךְ לָזֶה (הַסִּיּוּם בַּגְּמָרָא) ״תְּפִילָּה וּמְזוּזָה כּוּ׳ מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין״, כְּדִלְקַמָּן.

ה. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

בְּ׳תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי׳ מוּדְגָּשִׁים בְּיוֹתֵר הָעִנְיָנִים שֶׁבָּהֶם מִתְבַּטֵּא כְּבוֹדָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וְגַם כְּבוֹדָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּכְלָלוּתָהּ, כִּי ׳תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי׳ הוּא מַה שֶׁלָּמְדוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (לֹא רַק בִּירוּשָׁלַיִם), וּכְהַלָּשׁוֹן הָרָגִיל: ״בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי״.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁדַּוְקָא בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ סִיּוּם וְחוֹתָם הַמַּסֶּכֶת (בַּמִּשְׁנָה) הוּא בְּדִין דְּ״אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ״ - כִּי הַטַּעַם דְּ״אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם גּוֹ׳״ הוּא ״מִשּׁוּם יְקָרָא דִּירוּשָׁלַיִם״ (רע״ב שם. קה״ע שם), הַיְנוּ, שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ כְּבוֹדָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְסִיּוּם הַגְּמָרָא בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ בְּדִינֵי מְזוּזָה - מִכֵּיוָן שֶׁבַּמְּזוּזָה מוּדְגֶּשֶׁת מַעֲלָתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי) לְגַבֵּי חוּץ־לָאָרֶץ (תַּלְמוּד בַּבְלִי), שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנוֹ הַחִיּוּב דְּמְזוּזָה גַּם כַּאֲשֶׁר דָּר בַּבַּיִת שְׁלֹשִׁים יוֹם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחוּץ־לָאָרֶץ - ״הַדָּר בְּחוּץ־לָאָרֶץ . . שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ צָרִיךְ לִיתֵּן מְזוּזָה״. וְגַם הַמַּעֲלָה דִּתְפִילִין (כִּבְהֶמְשֵׁךְ הַסּוּגְיָא שָׁם: ״תְּפִילָּה וּמְזוּזָה מִי קוֹדֵם כּוּ׳״) קְשׁוּרָה עִם מַעֲלָתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (יְרוּשַׁלְמִי) לְגַבֵּי חוּץ־לָאָרֶץ (בַּבְלִי):

מַעֲלָתָהּ הַמְיוּחֶדֶת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא - ״אֶרֶץ אֲשֶׁר גּוֹ׳ תָּמִיד עֵינֵי ה׳ אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה״, כְּלוֹמַר גִּילּוּי אֱלֹקוּת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחוּץ־לָאָרֶץ כּוּ׳. וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר עִם מַעֲלַת הַתְּפִילִין - שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: ״וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ״, כַּמְבוֹאָר בַּגְּמָרָא (ברכות ו, א) דְּקָאֵי עַל ״תְּפִילִין שֶׁבָּרֹאשׁ״.

[וּבָזֶה מִתְבַּטֵּא גַּם הָעִילּוּי דִּתְפִילִין לְגַבֵּי מְזוּזָה - שֶׁבַּתְּפִילִין הָעִנְיָן דְּ״שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ״ הוּא בְּאוֹפֶן גָּלּוּי אֲפִילּוּ אֵצֶל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ גּוֹ׳״, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמְּזוּזָה - מְסוּפָּר בַּגְּמָרָא (יְרוּשַׁלְמִי רֵישׁ פֵּאָה) שֶׁכַּאֲשֶׁר רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ שָׁלַח לְאַרְטַבּוֹן מְזוּזָה, אָמַר לוֹ אַרְטַבּוֹן: ״אַתְּ שָׁלַחְתָּ לִי מִילָּה דְּטָבָא חַד פּוּלֹר״ (מַטְבֵּעַ קְטַנָּה), הַיְנוּ, שֶׁלֹּא יָדַע לְהַעֲרִיךְ אֶת חֲשִׁיבוּתָהּ שֶׁל הַמְּזוּזָה, עַד שֶׁרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ הָיָה צָרִיךְ לְהַסְבִּיר לוֹ אֶת מַעֲלָתָהּ וַחֲשִׁיבוּתָהּ שֶׁל הַמְּזוּזָה - ״דְּאַתְּ דָּמֵךְ (יָשֵׁן) וְהִיא מַנְטְרָא לָךְ״, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁמַּעֲלָתָהּ שֶׁל הַמְּזוּזָה אֵינָהּ בְּאוֹפֶן גָּלּוּי לְכָל עַמֵּי הָאָרֶץ (דְּלֹא כְּבִתְפִילִין)].

אֲבָל בְּ״תַּלְמוּד בַּבְלִי״ (חוּץ לָאָרֶץ) - סִיּוּם וְחוֹתָם הַמַּסֶּכֶת אֵינוֹ קָשׁוּר עִם הַדְגָּשַׁת מַעֲלָתָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (מִכֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי), וְלָכֵן סִיּוּם וְחוֹתָם הַמַּסֶּכֶת אֵינוֹ בְּדִין דְּ״אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם כּוּ׳״ (״יְקָרָא דִּירוּשָׁלַיִם״), וְלָכֵן לֹא הוּבָאָה בַּ׳בַּבְלִי׳ (בְּסוֹף פֶּרֶק שְׁלִישִׁי) כָּל הַסּוּגְיָא

דְּדִינֵי מְזוּזָה כוּ', כִּי הַשִּׂיכוּת דְּסוּגְיָא זוֹ לְמַסֶּכֶת מְגִילָה הִיא (בְּעִיקָר) מִפְּנֵי שֶׁבָּהּ מוּדְגֶּשֶׁת מַעֲלָתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (שֶׁחִיּוּב מְזוּזָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא גַּם כַּאֲשֶׁר דָּר בַּבַּיִת שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד).

ו. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁסִּיּוּם הַמַּסֶּכֶת בַּ"יְרוּשַׁלְמִי" שַׁיָּךְ בִּמְיוּחָד לְ"תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי" (מַעֲלַת יְרוּשָׁלַיִם וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), כְּמוֹ כֵן הַסִּיּוּם בַּ"בַּבְלִי" - "מִשֶּׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם, הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח כוּ'" - שַׁיָּךְ בִּמְיוּחָד לְ'תַּלְמוּד בַּבְלִי':

בְּנוֹגֵעַ לְלִימוּד "הִלְכוֹת פֶּסַח" בַּזְּמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם - הָיָה חִילּוּק בֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (יְרוּשַׁלְמִי) לְחוּץ־לָאָרֶץ (בַּבְלִי): בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (יְרוּשַׁלְמִי) הָיָה עִיקַר הַלִּימוּד (בְּכַמּוּת וּבְאֵיכוּת) דְּ"הִלְכוֹת פֶּסַח" - בְּנוֹגֵעַ לְהַקְרָבַת קָרְבַּן פֶּסַח (אַף שֶׁבְּוַדַּאי לָמְדוּ אֶת כָּל הִלְכוֹת פֶּסַח, הָיָה עִיקַר ה"קָאדְ" בְּלִימוּד הִלְכוֹת הַקָּרְבָּנוֹת כוּ'); מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחוּץ־לָאָרֶץ (בַּבְלִי), שֶׁשָּׁם לֹא הָיָה הָעִנְיָן דְּהַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת - הָיָה עִיקַר הַלִּימוּד (בְּכַמּוּת וּבְאֵיכוּת) בִּשְׁאָר "הִלְכוֹת פֶּסַח".

וְהִנֵּה, לִימוּד הַהֲלָכוֹת דְּקָרְבַּן פֶּסַח כוּ' - שַׁיָּךְ (בְּעִיקָר) לִפְנֵי הַפֶּסַח, מִכֵּיוָן שֶׁזְּמַן הַקְרָבַת הַפֶּסַח הוּא בְּי"ד נִיסָן. וְעַל־פִּי־זֶה - בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשָּׁם הָיָה עִיקַר הַלִּימוּד דְּ"הִלְכוֹת פֶּסַח" בְּדִינֵי קָרְבַּן פֶּסַח (לִפְנֵי י"ד נִיסָן) - חֲרֵי הַלִּימוּד דְּ"הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח" גּוּפָא לֹא הָיָה בְּהִתְלַהֲבוּת כָּל־כָּךְ מִכֵּיוָן שֶׁעִיקַר הַהִתְלַהֲבוּת הוּא בְּלִימוּד דִּינֵי קָרְבַּן פֶּסַח, וּכְבָר לָמְדוּ זֹאת לִפְנֵי הַפֶּסַח. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחוּץ־לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם הָיָה עִיקַר הַלִּימוּד בִּשְׁאָר הַהֲלָכוֹת דְּפֶסַח (וְלֹא בְּדִינֵי קָרְבַּן פֶּסַח) - חֲרֵי בְּפֶסַח עַצְמוֹ עָסְקוּ בְּהִתְלַהֲבוּת רַבָּה בְּלִימוּד הִלְכוֹת הַפֶּסַח, וְלָכֵן סִיּוּם וְחוֹתָם הַ'בַּבְלִי' הוּא - "הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח".

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁהָעִנְיָן דְּ"מִשֶּׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם, הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח כוּ'" מוּבָא בְּסִיּוּם הַ'בַּבְלִי' דַּוְקָא - מִכֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה ("הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח") שַׁיָּךְ בְּעִיקָר בְּחוּץ־לָאָרֶץ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ דְּ'תַּלְמוּד בַּבְלִי'.

וְאַף שֶׁגַּם 'תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי' נִכְתַּב לְאַחֲרֵי חוּרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (כַּאֲשֶׁר לֹא הָיוּ מַקְרִיבִים קָרְבַּן פֶּסַח), וְאִם־כֵּן בַּמֶּה שׁוֹנֶה אֵיפוֹא (בְּעִנְיָן זֶה) 'תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי' מִ'תַּלְמוּד בַּבְלִי' - הִנֵּה הַבֵּאוּר בָּזֶה:

הַפִּלְפּוּל וְהַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה (תּוֹכֶן ב' הַתַּלְמוּדִים) לֹא הִתְחִיל בִּזְמַן הָאֲמוֹרָאִים (בַּזְּמַן שֶׁבּוֹ נִכְתְּבוּ ב' הַתַּלְמוּדִים), אֶלָּא הָיָה גַּם בִּזְמַן הַתַּנָּאִים, בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה, וּבַזְּמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם. כְּלוֹמַר: בְּכָל הַדּוֹרוֹת כּוּלָּם, לָמְדוּ וּפִלְפְּלוּ וְשָׁקְלוּ־וְטָרוּ בַּתּוֹרָה - בִּזְמַנּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, בִּזְמַן בַּיִת רִאשׁוֹן, בִּזְמַן בַּיִת שֵׁנִי, בִּזְמַן הַתַּנָּאִים וּבִזְמַן הָאֲמוֹרָאִים. וּמַה שֶּׁנִּכְתַּב בַּגְּמָרָא - חֲרֵי זֶה חֵלֶק מִכָּל הַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא וְהַפִּלְפּוּלִים שֶׁהָיוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת (וְלֹא עִנְיָנִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בִּזְמַן הָאֲמוֹרָאִים דַּוְקָא).

וּמְפוֹרָשׁ בַּגְּמָרָא (סוכה כח, א): "אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ מִקְרָא וּמִשְׁנָה גְּמָרָא כוּ'", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י: "גְּמָרָא - זוֹהִי סְבָרָא, שֶׁהָיוּ הַתַּנָּאִים אַחֲרוֹנִים מְדַקְדְּקִים בְּדִבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים הַסְּתוּמִים לְפָרְשָׁם וְלִיתֵּן בָּהֶם טַעַם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ הָאֲמוֹרָאִים אַחַר הַתַּנָּאִים שֶׁפֵּרְשׁוּ דִּבְרֵי הַתַּנָּאִים שֶׁלִּפְנֵיהֶם וְקָבְעוּ בָּהֶן גְּמָרָא, וְאוֹתוֹ דִּיּוּק שֶׁבִּימֵי הַתַּנָּאִים נִקְרָא הַשַּׁ"ס". וִיתֵרָה מִזּוֹ: בַּגְּמָרָא שָׁם מְסַיֵּם "שֶׁלֹּא הִנִּיחַ . . דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן . . דָּבָר קָטָן - הֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י: "כָּל אִיבַּעְיָא לְהוּ לְאַבַּיֵּי וְרָבָא, הֲוָה מְסַפְּקָא לְהוּ, וּבְכוּלָּן נָתַן אֶת לִבּוֹ וְנָתַן בָּהֶם טַעַם". כְּלוֹמַר, שֶׁ"הֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא" אֵינָם דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ עַל־יָדָם - כִּי כְּבָר לִמְּדָם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אֶלָּא שֶׁ"בִּימֵי אֲמוֹרָאִים נִשְׁתַּכְּחוּ", וְלָכֵן נִקְרָאִים עַל שֵׁם אַבַּיֵּי וְרָבָא - מִפְּנֵי שֶׁהֵם הֶחֱזִירוּ זֹאת כוּ'.

וּכְפִי שֶׁמֵּבִיא אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ'קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן' לְהִלְכוֹת תַּלְמוּד־תּוֹרָה (רֵישׁ פֶּרֶק ג) שֶׁ"נִּשְׁכַּח כָּל פִּלְפּוּל הַתַּנָּאִים וְהָאֲמוֹרָאִים הָרִאשׁוֹנִים, וְלֹא הוּבָא מִמֶּנּוּ בַּתַּלְמוּד כִּי אִם מְעַט מִזְּעֵיר, כִּדְאַשְׁכְּחָן בְּפֶרֶק ב' דְּשַׁבָּת, בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאִי, דְּעַל כָּל קוּשְׁיָא דְּרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, מְהַדֵּר לֵיהּ כ"ד פֵּירוּקֵי, וְלֹא נִמְצָא כָּזֶה בְּכוּלֵּי תַּלְמוּדֵי, וְרֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה פָּרִיק כ"ד קוּשְׁיוֹת עַל כָּל מֵימְרָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְלֹא אַשְׁכְּחָן בְּכָל הַתַּלְמוּד כ"ד קוּשְׁיוֹת אַמֵּימְרָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן כִּי אִם ז' וְח' לְכָל הֵיוֹתֵר, וְהַשְּׁאָר נִשְׁכְּחוּ" - כְּלוֹמַר, שֶׁבִּזְמַן הַתַּנָּאִים הָיָה רִיבּוּי שַׁקְלָא־וְטַרְיָא כוּ', וּבַתַּלְמוּד הוּבָא מִמֶּנָּה רַק מְעַט מִזְּעֵיר.

וְנִמְצָא - שֶׁכַּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים אוֹדוֹת 'תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי' וְ'תַּלְמוּד בַּבְלִי', חֲרֵי בָּזֶה נִכְלָל גַּם הַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא וְהַפִּלְפּוּל שֶׁהָיוּ בְּדוֹר הַתַּנָּאִים וּבַזְּמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם. וּבְהֶתְאֵם לְכָךְ מִתְבַּטֵּא הַחִילּוּק בֵּין 'תַּלְמוּד

בַּבְלִי לְ׳תַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי׳ (שֶׁנִּכְתְּבוּ בִּזְמַן הָאֲמוֹרָאִים) – לִימוּד הַשַּׁיָּךְ לְחוּץ־לָאָרֶץ (בַּבְלִי), וְלִימוּד הַשַּׁיָּךְ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (יְרוּשַׁלְמִי).

ז. עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל, שֶׁבְּסִיּוּם הַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ מוּדְגָּשׁ כְּבוֹדָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם („יְקָרָא דִּירוּשָׁלַיִם") – יוּבָן גַּם מַה שֶׁבַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ מוֹסִיף אֶת הַתֵּיבוֹת "אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ".
וּבְהַקְדִּים:

בְּ׳תּוֹסְפוֹת יוֹם־טוֹב׳ הִקְשָׁה: מַאי שְׁנָא הַהַפְטָרָה דְּ"הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם" מֵהַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים "הַתְשִׁפּוֹט אוֹתָם הֲתִשְׁפּוֹט אֶת עִיר הַדָּמִים"? - וּמְתָרֵץ: "וְנִיחָא לִי בְּמַה שֶׁכָּתַב בַּעַל הַלְּבוּשׁ . . דְּפָרָשַׁת הוֹדַע, כְּתִיב בָּהּ מְכוֹרוֹתַיִךְ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אָבִיךְ הָאֱמוֹרִי וְאִמֵּךְ חִתִּית, וְזֶה וַדַּאי גְּנוּת, וּכְדֵי בִּזָּיוֹן וָקֶצֶף לְבַזּוֹתָן מֵעִיקַּר מוֹלַדְתָּן".

אָמְנָם, מִזֶּה שֶׁהַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ מוֹסִיף וּמְפָרֵשׁ "אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" [שֶׁהוֹסָפָה זוֹ לֹא בָּאָה כְּדֵי לְצַיֵּן לְאֵיזוֹ הַפְטָרָה מְכֻוָּנִים הַדְּבָרִים, מִכֵּיוָן שֶׁלָּזֶה מַסְפִּיק הַתֵּיבוֹת "הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם" בִּלְבַד, כְּפִי שֶׁהוּבָא בַּ׳בַּבְלִי׳ (וְרַק רַשִׁ"י מוֹסִיף וּמְפָרֵשׁ "אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ"), אֶלָּא הוֹסָפָה זוֹ בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ בָּאָה לְבָאֵר אֶת הַטַּעַם מַדּוּעַ אֵין מַפְטִירִין בָּהּ] - מוּכָח לְהֶדְיָא שֶׁהַטַּעַם שֶׁאֵין מַפְטִירִין בְּ"הוֹדַע" הוּא מִשּׁוּם דִּכְתִיב בָּהּ "אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ", כְּלוֹמַר, שֶׁמִּצַּד תֵּיבוֹת אֵלּוּ עַצְמָן (גַּם לוּלֵי הַהוֹסָפָה דְּ"מְכוֹרוֹתַיִךְ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ . . אָבִיךְ הָאֱמוֹרִי וְאִמֵּךְ חִתִּית") אֵין מַפְטִירִין בְּפָרָשָׁה זוֹ. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ מוֹסִיף אֶת הַתֵּיבוֹת "אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" - כְּדֵי לְהַדְגִּישׁ שֶׁהַקְּפִידָא הִיא לֹא (רַק) מִצַּד הַתּוֹכֶן דִּכְלָלוּת הַפָּרָשָׁה (שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר "מְכוֹרוֹתַיִךְ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ גוֹ'"), אֶלָּא (בְּעִיקָּר) מִצַּד הַתֵּיבוֹת "אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" עַצְמָן אֵין מַפְטִירִין בָּהּ - "אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ".

וּבְנוֹגֵעַ לַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַהַפְטָרָה דְּ"הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" לַהַפְטָרָה דְּ"הַתְשִׁפּוֹט אוֹתָם הַתְשִׁפּוֹט אֶת עִיר הַדָּמִים" (דִּלְכְאוֹרָה, מַאי שְׁנָא, כְּקוּשְׁיַת הַ׳תּוֹסְפוֹת יוֹם־טוֹב׳) - יֵשׁ לוֹמַר:

בַּהַפְטָרָה דְּ"הַתְשִׁפּוֹט אוֹתָם הַתְשִׁפּוֹט אֶת עִיר הַדָּמִים" - לֹא מוּזְכָּר בְּפֵירוּשׁ שְׁמָהּ שֶׁל "יְרוּשָׁלַיִם", אֶלָּא "עִיר הַדָּמִים" סְתָם (אֶלָּא שֶׁמֵּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים מוּבָן שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא עַל יְרוּשָׁלַיִם), וְלָכֵן, אֵין זֶה גְּנַאי כָּל כָּךְ. וְכֵן "בְּכָל הַנְּבוּאוֹת שֶׁל תּוֹכְחוֹתָיו שֶׁל יְחֶזְקֵאל שֶׁמַּפְטִירִין בָּהֶן, לֹא הוּזְכַּר שֵׁם יְרוּשָׁלַיִם בְּפֵירוּשׁ"; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּהַפְטָרָה דְּ"הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם" - מַזְכִּירִים בְּפֵירוּשׁ אֶת שְׁמָהּ שֶׁל "יְרוּשָׁלַיִם" (לבוש, אורח־חיים סוף סימן תצג), וּבְיַחַד עִם זֶה אוֹמְרִים שֶׁיֵּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּ"תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" (שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם). וּמוּבָן, שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ בְּיוֹתֵר הַגְּנַאי שֶׁבַּדָּבָר - שֶׁמִּצַּד אֶחָד מַדְגִּישִׁים שֶׁזּוֹהִי "יְרוּשָׁלַיִם" (שֵׁם הַמּוֹרָה וּמַדְגִּישׁ אֶת גּוֹדֶל מַעֲלָתָהּ שֶׁל הָעִיר - "עַל שֵׁם יִרְאָה וְעַל שֵׁם שָׁלֵם", שְׁלֵמוּת הַיִּרְאָה, "עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה"), וּבְיַחַד עִם זֶה מַדְגִּישִׁים שֶׁבִּמְקוֹם שֶׁתִּהְיֶה בְּהֶתְאֵם לְגוֹדֶל מַעֲלָתָהּ, יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּ"תּוֹעֲבוֹתֶיהָ". עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הָעִנְיָן דְּ"לְכִבּוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת"!

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁדַּוְקָא בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ מוֹסִיף וּמַדְגִּישׁ שֶׁ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ":

כַּאֲשֶׁר אוֹמְרִים שֶׁ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם", כְּבַ׳בַּבְלִי׳, אֲזַי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַהַדְגָּשָׁה בָּזֶה הִיא עַל כְּלָלוּת הַפָּרָשָׁה, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר "מְכוֹרוֹתַיִךְ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ גוֹ' אָבִיךְ וְאִמֵּךְ גוֹ'", וְאִם־כֵּן עִיקַּר הַהַקְפָּדָה (שֶׁאֵין מַפְטִירִין בָּהּ) הִיא עַל הָעִנְיָן דְּ"יִחוּס אָבוֹת" („כְּדֵי בִּזָּיוֹן וָקֶצֶף לְבַזּוֹתָן מֵעִיקַּר מוֹלַדְתָּן").

אֲבָל כַּאֲשֶׁר מוֹסִיפִים "אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" - מוּדְגָּשׁ בָּזֶה שֶׁעִיקַּר הַהַקְפָּדָה (שֶׁאֵין מַפְטִירִין בָּהּ) הִיא עַל כְּבוֹדָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם („יְקָרָא דִּירוּשָׁלַיִם"), שֶׁלָּכֵן אֵין מַפְטִירִין בְּעִנְיָן שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר דָּבָר בִּלְתִּי־רָצוּי אוֹדוֹת יְרוּשָׁלַיִם.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁדַּוְקָא בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ מוֹסִיף אֶת הַתֵּיבוֹת "אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" - מִכֵּיוָן שֶׁהַהַדְגָּשָׁה הַמְיוּחֶדֶת שֶׁמַּקְפִּידִים עַל כְּבוֹדָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שַׁיֶּכֶת לַ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ דַּוְקָא.

ח. הַבֵּאוּר בָּזֶה בְּעוֹמֶק יוֹתֵר - בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, וּבְהַקְדִּים:
יָדוּעַ הַכְּלָל שֶׁמְּסַיְּמִים בְּטוֹב - כִּדְאִיתָא בִּגְמָרָא (בְּרָכוֹת ריש פרק ה), הֵן בַּ׳יְרוּשַׁלְמִי׳ וְהֵן בַּ׳בַּבְלִי׳:

"שֶׁכֵּן מָצִינוּ בַּנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁסִּימוּ דִּבְרֵיהֶם בְּדִבְרֵי שֶׁבַח וְתַנְחוּמִין". וְכַיָּדוּעַ הַסִּימָן יתק"ק - יְשַׁעְיָהוּ, תְּרֵי עָשָׂר, קִינוֹת (אֵיכָה), קֹהֶלֶת - שֶׁבִּסְפָרִים אֵלּוּ חוֹזְרִים וְכוֹפְלִים פָּסוּק נוֹסָף כְּדֵי לְסַיֵּם בְּדָבָר טוֹב: הַסִּיּוּם דִּישַׁעְיָהוּ הוּא בַּפָּסוּק "וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר", וְלָכֵן חוֹזְרִים וְכוֹפְלִים אֶת הַפָּסוּק "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ גוֹ'". הַסִּיּוּם בִּתְרֵי עָשָׂר (מַלְאָכִי) הוּא בַּפָּסוּק "וְהִכֵּיתִי אֶת הָאָרֶץ חֵרֶם", וְלָכֵן חוֹזְרִים וְכוֹפְלִים אֶת הַפָּסוּק "הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא גוֹ'". הַסִּיּוּם דְּקִינוֹת (אֵיכָה) הוּא בַּפָּסוּק "כִּי אִם מָאוֹס מְאַסְתָּנוּ גוֹ'", וְלָכֵן חוֹזְרִים וְכוֹפְלִים אֶת הַפָּסוּק "הֲשִׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ גוֹ'". וְהַסִּיּוּם דְּקֹהֶלֶת הוּא בַּפָּסוּק "אִם טוֹב וְאִם רָע", וְלָכֵן חוֹזְרִים וְכוֹפְלִים אֶת הַפָּסוּק "סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹקִים יְרָא גוֹ'".

[דֶּרֶךְ אַגַּב:

בַּ"יְרוּשַׁלְמִי" שָׁם מַמְשִׁיךְ: "וְהָכְתִיב וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר, בְּעַכּוּ"ם הִיא עָסְקִינַן. וְהָכְתִיב כִּי מָאוֹס מְאַסְתָּנוּ. הֲשִׁיבֵנוּ, תַּחַת כִּי מָאוֹס מְאַסְתָּנוּ", הַיְנוּ, שֶׁ"הֲשִׁיבֵנוּ הוּא אַחַר פָּסוּק זֶה שֶׁחָזַר וּכְפָלוֹ לְסַיֵּם בְּדִבְרֵי נֶחָמוֹת" (פני משה). וּבְ'תּוֹסְפוֹת' - מֵבִיא אֶת הַ"יְרוּשַׁלְמִי", וּמְסַיֵּם: "מִיהוּ, מֵהַהוּא קְרָאֵי דְּסוֹף תְּרֵי עָשָׂר וְקֹהֶלֶת, לֹא פָּרִיךְ מִידִי, שֶׁחוֹשְׁבוֹ בְּטוֹב בְּדִבְרֵי תַּנְחוּמִין, וְלֹא מַיְירֵי בְּפוּרְעָנוּת דְּיִשְׂרָאֵל".

כְּלוֹמַר: הַתֵּירוּץ "הֲשִׁיבֵנוּ, תַּחַת כִּי מָאוֹס מְאַסְתָּנוּ" (בַּ"יְרוּשַׁלְמִי") הוּא - עַל סֵפֶר אֵיכָה בִּלְבַד, וְלֹא עַל שְׁאָר ג' הַסְּפָרִים דִּישַׁעְיָהוּ תְּרֵי־עָשָׂר וְקֹהֶלֶת.

יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהַתֵּירוּץ הוּא שֶׁלֹּא מְדוּבָּר בְּפוּרְעָנוּת דְּיִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּפוּרְעָנוּת דְּעַכּוּ"ם, וַהֲוֵי שַׁפִּיר שֶׁבַח וְתַנְחוּמִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה בְּהוֹסָפָה עַל הַתֵּירוּץ שֶׁחוֹזְרִים וְכוֹפְלִים פָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי־זֶה כְּדֵי לְסַיֵּם בְּטוֹב. אֲבָל: מִלְּשׁוֹן הַ"יְרוּשַׁלְמִי" מַשְׁמַע שֶׁעִנְיָן זֶה ("הֲשִׁיבֵנוּ, תַּחַת כִּי מָאוֹס מְאַסְתָּנוּ") הוּא בְּסֵפֶר אֵיכָה בִּלְבַד.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַחִידּוּשׁ בְּסֵפֶר אֵיכָה הוּא - שֶׁהַנָּבִיא עַצְמוֹ חוֹזֵר וְכוֹפֵל אֶת הַפָּסוּק "הֲשִׁיבֵנוּ" (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּשְׁאָר הַסְּפָרִים דְּסִימָן יתק"ק - הַקּוֹרֵא חוֹזֵר וְכוֹפֵל אֶת הַפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי־זֶה, כְּדֵי לְסַיֵּם בְּטוֹב). וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּסִפְרֵי אֵיכָה הַנִּדְפָּסִים, שֶׁלְּאַחֲרֵי הַפָּסוּק "כִּי אִם מָאוֹס מְאַסְתָּנוּ גוֹ'", פָּסוּק כ"ב - יֶשְׁנוֹ פָּסוּק נוֹסָף, פָּסוּק כ"ג "הֲשִׁיבֵנוּ גוֹ'". וְטַעַם הַחִילּוּק שֶׁבֵּין אֵיכָה לִשְׁאָר הַסְּפָרִים - מִכֵּיוָן שֶׁבִּשְׁאָר הַסְּפָרִים לֹא מַיְירֵי בְּפוּרְעָנוּת דְּיִשְׂרָאֵל].

וּבְנוֹגֵעַ לְעִנְיָנֵנוּ: אַף שֶׁבְּסִיּוּם מַסֶּכֶת מְגִילָּה בַּ"יְרוּשַׁלְמִי", מוּזְכָּר הָעִנְיָן דְּ"הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" - מוּבָן וּפָשׁוּט שֶׁאֵין זֶה בִּסְתִירָה לַכְּלָל דִּמְסַיְּמִים בְּטוֹב, מִכֵּיוָן שֶׁמְּפוֹרָשׁ וּמוּדְגָּשׁ שֶׁ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם גוֹ'", הַיְנוּ, שְׁלִילַת וּבִיטּוּל עִנְיָן בִּלְתִּי־רָצוּי, שֶׁזֶּהוּ דָּבָר טוֹב. וְכֵן הַסִּיּוּם בַּגְּמָרָא - "לֹא מוֹרִידִין", הַיְנוּ שְׁלִילַת עִנְיַן הַיְרִידָה, שֶׁזֶּהוּ דָּבָר טוֹב.

אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן, עֲדַיִן דָּרוּשׁ בֵּיאוּר - בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: מִצַּד הָעִנְיָן דְּ"הַמִּתְאַבֵּק עִם כּוּ'" - עֶצֶם הַהִתְעַסְּקוּת עִם עִנְיָן בִּלְתִּי־רָצוּי, אֲפִילּוּ כְּדֵי לִשְׁלוֹל וּלְבַטֵּל זֹאת - יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם חִסָּרוֹן כּוּ'. וְעַל־פִּי־זֶה - עֲדַיִן דָּרוּשׁ בֵּאוּר: מַדּוּעַ סִיּוּם הַמַּסֶּכֶת בַּ"יְרוּשַׁלְמִי" הוּא בְּעִנְיַן דְּ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" — שְׁלִילַת דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי, הֲרֵי עָדִיף לְסַיֵּם עִם הַדִּין שֶׁלְּפָנָיו - "וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר" (לְהַפְטִיר בַּמֶּרְכָּבָה)?

[וּבִפְרָט שֶׁ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם גוֹ'" נֶאֱמַר עַל־יְדֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהַהֵתֶר לְהַפְטִיר בַּמֶּרְכָּבָה נֶאֱמַר עַל־יְדֵי רַבִּי יְהוּדָה (שֶׁמַּתִּיר), וּמִכֵּיוָן שֶׁמִּצַּד סֵדֶר הַדּוֹרוֹת הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה - מַתְאִים יוֹתֵר שֶׁדְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר ("אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם גוֹ'") יָבוֹאוּ לִפְנֵי דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה (בְּנוֹגֵעַ לַהַפְטָרָה בַּ"מֶּרְכָּבָה")!].

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּסִיּוּם הַגְּמָרָא - "מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין": מִכֵּיוָן שֶׁגַּם שְׁלִילַת עִנְיַן הַיְרִידָה יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם חִסָּרוֹן (הַמִּתְאַבֵּק עִם כּוּ') - הֲרֵי עָדִיף לְסַיֵּם בָּעִנְיָן דְּ"מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ" ("לֹא מוֹרִידִין אֶלָּא מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ")?

ט. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

הָעִנְיָן דְּ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם גוֹ'" (שְׁלִילַת דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי) כְּפִי שֶׁהוּא בַּמִּשְׁנָה, הֲרֵי זֶה בְּתוֹר הֲלָכָה בַּתּוֹרָה. וְלָכֵן, כְּפִי שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא בַּתּוֹרָה - אֵין זֶה עִנְיָן בִּלְתִּי רָצוּי [וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּדוּבָּר אוֹדוֹת

דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה" - דְּשָׁרְשׁוֹ שֶׁל עֵשָׂו כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה ("בַּפָּרָשָׁה") הוּא טוֹב].
וִיתֵירָה מִזּוֹ: עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁעִנְיָן זֶה ("אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם גו'") מוּבָא בַּהֲלָכָה בַּתּוֹרָה - פּוֹעֲלִים
עִילּוּי גַּם כְּפִי שֶׁהוּא בָּעוֹלָם. הַיְנוּ, שֶׁמְּהַפְּכִים אוֹתוֹ לְטוֹב, בְּדוּגְמַת הָעִילּוּי דַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה.

וְזֶהוּ הַבֵּאוּר בְּדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - "אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם גו'":

תַּכְלִיתָהּ וּמַטְרָתָהּ שֶׁל הַפְטָרָה כָּזוֹ הִיא - לְעוֹרֵר אֶת הָעָם לִתְשׁוּבָה. וּלְדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אֵין צוֹרֶךְ
לוֹמַר הַפְטָרָה זוֹ בְּגָלוּי וּבְפַרְהֶסְיָא כו', כִּי מַסְפִּיק מַה שֶׁעִנְיָן זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה כְּדֵי לִפְעוֹל אֶת הָעִילּוּי
דְּאִתְהַפְּכָא שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה - גַּם בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָם.

אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן, הַהֲלָכָה הִיא שֶׁמַּפְטִירִין בְּ"הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם" (דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר) — כִּי מַצַּב
הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא בְּהוֹוֶה (בַּזְּמַן הַזֶּה), אֵינוֹ מוּכָן וּמֻתְאָם עֲדַיִן לְדַרְגָּא נַעֲלֵית כָּזוֹ שֶׁהַפְּעוּלָה דְּאִתְהַפְּכָא
בָּעוֹלָם תִּהְיֶה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעִנְיָן נִמְצָא בַּתּוֹרָה בִּלְבַד, וְלָכֵן הַהֲלָכָה הִיא שֶׁמַּפְטִירִין בְּ"הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם
גו'", הַיְנוּ, שֶׁצְּרִיכִים לוֹמַר הַפְטָרָה זוֹ בְּגָלוּי וּבְפַרְהֶסְיָא כו' בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָם, כְּדֵי לִפְעוֹל אֶת הָעִנְיָן
דְּאִתְהַפְּכָא בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָם [וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּעִנְיַן "הֲלָכָה כְּבֵית־הִלֵּל" - שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה
אֵין הָעוֹלָם רָאוּי שֶׁהַהֲלָכָה תִּהְיֶה כְּבֵית־שַׁמַּאי (דַּרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר), וְרַק לֶעָתִיד־לָבֹא תִּהְיֶה הֲלָכָה
כְּבֵית־שַׁמַּאי].

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁהַסִּיּוּם הוּא בָּעִנְיָן דְּ"אֵין מַפְטִירִין בְּהוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַיִם גו'", וְלֹא "בַּמֶּרְכָּבָה" -
כִּי אַדְּרַבָּה: תַּכְלִית שְׁלֵמוּת הַטּוֹב הִיא - שֶׁגַּם הָעִנְיָן הַבִּלְתִּי־רָצוּי ("תּוֹעֲבוֹתֶיהָ") מִתְהַפֵּךְ לְטוֹב, (מַעֲלַת
הַתְּשׁוּבָה), וְלָכֵן יֵשׁ בָּזֶה עִילּוּי אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הָעִנְיָן דְּ"מֶרְכָּבָה".

וְעַל־פִּי־זֶה יוּמְתַּק בְּיוֹתֵר הַטַּעַם לְהוֹסָפַת הַתֵּיבוֹת "אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ" בַּ"יְרוּשַׁלְמִי" (וְעַד שֶׁתֵּיבוֹת אֵלּוּ הֵם
סִיּוּם הַמִּשְׁנָה) - מִכֵּיוָן שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ בְּיוֹתֵר "יְקָרָא דִּירוּשָׁלַיִם", שֶׁגַּם הָעִנְיָן הַבִּלְתִּי־רָצוּי נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב,
שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית שְׁלֵמוּת הַטּוֹב.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּסִיּוּם הַגְּמָרָא - "מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין":

עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעִנְיָן דְּ"לֹא מוֹרִידִין" (שְׁלִילַת הַיְרִידָה) הוּבָא בַּהֲלָכָה (בַּתּוֹרָה) - פּוֹעֲלִים עִילּוּי גַּם בָּעִנְיָן
דְּ"מוֹרִידִין", שֶׁמַּעֲלִים אוֹתוֹ לְשָׁרְשׁוֹ וּמְהַפְּכִים אוֹתוֹ לְטוֹב. וְלָכֵן נֶאֱמַר "מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין" (וְלֹא
לְהֵיפֶךְ - "לֹא מוֹרִידִין (וִיתֵירָה מִזּוֹ) מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ"), כִּי - הַעֲלָאַת הָעִנְיָן דְּ"מוֹרִידִין" וַהֲפִיכָתוֹ לְטוֹב, הוּא
נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהָעִנְיָן דְּ"מַעֲלִין בַּקּוֹדֶשׁ", כִּי תַּכְלִית שְׁלֵמוּת הַטּוֹב הוּא שֶׁגַּם הָרַע ("מוֹרִידִין") נֶהְפַּךְ לְטוֹב.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּמְתַּק גַּם שֶׁסִּיּוּם הַגְּמָרָא ("וְלֹא מוֹרִידִין") הוּא מֵעֵין וּבְדוּגְמַת סִיּוּם הַמִּשְׁנָה ("אֵין
מַפְטִירִין") - הַיְנוּ, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם מְדוּבָּר אוֹדוֹת הַעֲלָאַת עִנְיָן בִּלְתִּי רָצוּי וַהֲפִיכָתוֹ לְטוֹב (מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה),
שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית שְׁלֵמוּת הַטּוֹב.

י. וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר אֶת תּוֹכֶן הַדְּבָרִים דִּלְעֵיל (אוֹדוֹת הָעִנְיָן דְּאִתְהַפְּכָא) עִם קָאפִּיטֶל פֵּב שֶׁבִּתְהִלִּים:
קָאפִּיטֶל פֵּב שֶׁבִּתְהִלִּים הוּא הַ"שִׁיר שֶׁל יוֹם" דְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּשָּׁבוּעַ. וְלִכְאוֹרָה — תָּמוּהַּ: יוֹם הַשְּׁלִישִׁי
הוּכְפַּל בּוֹ כִּי טוֹב, הַיְנוּ, שְׁלֵימוּת הַטּוֹב. וְאִם־כֵּן הֵיתָכֵן שֶׁתּוֹכֶן הַשִּׁיר דְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּעִנְיָן שֶׁל דִּין
וּמִשְׁפָּט דַּוְקָא - "בְּקֶרֶב אֱלֹקִים יִשְׁפּוֹט", דְּקָאֵי עַל הַדַּיָּנִים כו', לִכְאוֹרָה, עִנְיַן הַדִּין וּמִשְׁפָּט מַתְאִים יוֹתֵר
לַיּוֹם הַשֵּׁנִי, שֶׁבּוֹ הָיָה עִנְיָן שֶׁל הַבְדָּלָה וּמַחֲלוֹקֶת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּכְפַּל בּוֹ כִּי טוֹב?!

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

כְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּשְׁפָּט אֵינוֹ עִנְיָן שֶׁל דִּין בִּלְבַד, כִּי־אִם הַחִיבּוּר דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה בְּיַחַד, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן
הָרַחֲמִים, הַיְנוּ, לְרַחֵם עַל מִי שֶׁצְּרִיכִים לְרַחֵם עָלָיו כו'. וְזוֹהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּעִנְיַן הַמִּשְׁפָּט לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי דַּוְקָא
- כִּי עִנְיַן הָרַחֲמִים הוּא בַּקָּו הָאֶמְצָעִי (שְׁלִישִׁי). וּבְלְשׁוֹן הַ'תִּקּוּנֵי זֹהַר': "מִשְׁפָּט עֲמוּדָא דְּאֶמְצָעִיתָא . .
דְּאִיהוּ רַחֲמֵי".

וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּשְׁפָּט יָכוֹל לִהְיוֹת רַק כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ אֶפְשָׁרוּת לְעִנְיָן שֶׁל זְכוּת כו', כְּמוֹ
שֶׁכָּתוּב "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה", הַיְנוּ, שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דְּ"הִצִּילוּ הָעֵדָה". וּמִטַּעַם זֶה "אֵין

עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן", דְּמִכֵּיוָן שֶׁרָאָה בְּמוֹ עֵינָיו כוּ', שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לִמְצוֹא לוֹ זְכוּת, וְלָכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת דַּיָּן בְּעִנְיָן זֶה, כִּי הָאֶפְשָׁרוּת לַהֲפוֹךְ בִּזְכוּתוֹ ("וְהִצִּילוּ הָעֵדָה") מְהַוֶּה תְּנַאי עִיקָּרִי בִּכְלָלוּת עִנְיַן הַמִּשְׁפָּט.

וְעַד כְּדֵי כָּךְ - שֶׁ"סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אֶחָד בְּשָׁבוּעַ (פַּעַם אַחַת בְּשֶׁבַע שָׁנִים) נִקְרֵאת חוֹבְלָנִית" (מכות ז, א), וּלְדַעַת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה - אֲפִילּוּ "אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה", כְּלוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשׂוּ זֹאת עַל־פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם עֶצֶם הָעוּבְדָּה שֶׁלֹּא הִצְלִיחוּ לִמְצוֹא לוֹ זְכוּת, הֲרֵי זֶה מוֹרֶה עַל הִתְגַּבְּרוּת הַטֶּבַע דְּהֵיפֶךְ הַחֶסֶד כוּ', וְלָכֵן "נִקְרֵאת חוֹבְלָנִית".

וּמִכֵּיוָן שֶׁלִּימּוּד זְכוּת הוּא תְּנַאי עִיקָּרִי בְּעִנְיַן הַמִּשְׁפָּט - נִמְצָא, שֶׁמִּשְׁפָּט אֵינוֹ דִּין בִּלְבַד, כִּי אִם עִנְיָן שֶׁל רַחֲמִים. וְלָכֵן, הֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ לְשִׁיר שֶׁל יוֹם דְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי - כִּי מִדַּת הָרַחֲמִים הִיא בַּקָּו הָאֶמְצָעִי.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמִּסְפַּר הַדַּיָּנִים הוּא (לְכָל הַפָּחוֹת) שְׁלֹשָׁה - "מִנַּיִן לִשְׁלֹשָׁה שֶׁיּוֹשְׁבִים בַּדִּין שֶׁשְּׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֶרֶב אֱלֹקִים יִשְׁפּוֹט" (ברכות ו, א), וְאֵין בֵּית דִּין קְרוּיִים אֱלֹקִים אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה (פירוש רש"י שם) - מִכֵּיוָן שֶׁמִּשְׁפָּט עִנְיָנוֹ רַחֲמִים, קַו הָאֶמְצָעִי (שְׁלִישִׁי).

וְעִנְיָן זֶה קָשׁוּר גַּם עִם חַג הַפֶּסַח - כַּמְבוֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' (שיר־השירים יד, ד ואילך) בְּנוֹגֵעַ לְסִידּוּר הַקְּעָרָה בְּפֶסַח, שֶׁמְּקוֹמוֹ שֶׁל הַמָּרוֹר הוּא בָּאֶמְצַע, בְּחִינַת קַו הָאֶמְצָעִי, אַף־עַל־פִּי שֶׁ"לְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמָּרוֹר בְּקַו שְׂמֹאל כִּי הוּא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת כוּ'" - "מִפְּנֵי שֶׁבְּחִינַת מְרִירוּת מְעוֹרֵר הַמְשָׁכַת רַחֲמִים רַבִּים . . בְּחִינַת רַחֲמִים הוּא בְּחִינַת קַו הָאֶמְצָעִי".

וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר עִם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּאִתְהַפְּכָא (הַמְּדוּבָּר לְעֵיל) - כִּי כְּלָלוּת עִנְיַן הָרַחֲמִים שַׁיָּךְ רַק "עַל מִי שֶׁהוּא בַּמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה וְאֵין טוֹב לוֹ, אֲבָל עַל מִי שֶׁהוּא בַּמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה וְלֹא חָסֵר לוֹ כְּלָל, לֹא שַׁיָּךְ עָלָיו רַחֲמָנוּת כְּלָל" ('לקוטי תורה' שם), וְכַמּוּדְגָּשׁ גַּם בְּעִנְיַן הַמִּשְׁפָּט - שֶׁהֲרֵי עֶצֶם הָעִנְיָן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו דִּין וּמִשְׁפָּט, מוֹרֶה עַל הֱיוֹתוֹ בְּמַצָּב יָרוּד כוּ', וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מְרַחֲמִים עָלָיו וּמְהַפְּכִים בִּזְכוּתוֹ, שֶׁזֶּהוּ בְּדוּגְמַת כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּאִתְהַפְּכָא.

וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בראשית רבה סוף פרשה יב) בְּנוֹגֵעַ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם: "אָמַר הַקָּבָ"ה, אִם בּוֹרֵא אֲנִי אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, הֲוֵי חַטְיָן סַגִּיאִין. בְּמִדַּת הַדִּין הֵיאַךְ הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמוֹד, אֶלָּא הֲרֵי אֲנִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים" - שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ עִנְיַן הָרַחֲמִים עַל הַחוֹטֵא כוּ', שֶׁזֶּהוּ בְּדוּגְמַת כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּאִתְהַפְּכָא.

יא. וִיהִי־רָצוֹן שֶׁמִּסִּיּוּם מַסֶּכֶת מְגִילָּה בַּ'יְרוּשַׁלְמִי', שֶׁבָּהּ מְדוּבָּר בְּמַעֲלַת יְרוּשָׁלַיִם וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (כַּנַּ"ל בַּאֲרוּכָה) - נִזְכֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לְקִיּוּם הַיִּעוּד "עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַעֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל הָאֲרָצוֹת", בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה.

וּבְאוֹפֶן דִּשְׁלִימוּת הָעָם - "בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ", "קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה", בְּיַחַד עִם שְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ - "כַּסְפָּם וּזְהָבָם אִתָּם", וּבְאוֹפֶן כָּזֶה בָּאִים כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה כְּפִי שֶׁהִיא בִּשְׁלֵמוּתָהּ, כּוֹלֵל - "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלֶךָ" - שְׁלֵמוּת הָאָרֶץ, וּבְאֶרֶץ הַקּוֹדֶשׁ גּוּפָא - לִירוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ, וּלְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

וְכָל זֶה - בְּתַכְלִית הַזְּרִיזוּת, כַּמְבוֹאָר בְּמִדְרָשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הָעֲלִיָּה לָרֶגֶל לֶעָתִיד־לָבֹא, "מִדֵּי חוֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ", שֶׁעִנְיַן זֶה יִהְיֶה בִּזְרִיזוּת הֲכִי גְּדוֹלָה - "כְּעָב תְּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל אֲרֻבּוֹתֵיהֶם", וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: "מִיַּד הֵן נִגְאָלִין".

פרק ראשון - משקין בית השלחין

ימי חול המועד נאסרו בעשיית מלאכה, אך לא נאסרו בכל המלאכות כיום טוב אלא רק בחלקן, כפי שדרשו חכמים במסכת חגיגה (יח.) מפסוק. ומסר הכתוב לחכמים לומר איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת, וישנם אופנים שהתירו בהם עשיית מלאכה, כגון משום צורך המועד, או דבר האבד, או צרכי רבים, כשאין בכל אלו טרחה יתירה. דינים אלו יבוארו במסכת זו.

משנה

משנתנו דנה במלאכות שונות אם מותר לעשותם במועד, ובאיזה אופן מותר לעשותם. תחילה היא מבארת דיני השקיית שדה במועד, ובדרך אגב מבארת גם את דיני ההשקיה בשביעית: **מַשְׁקִין** במים את **בֵּית הַשְּׁלָחִין** – שדה שאינה מסתפקת במי הגשמים בלבד, כגון שעומדת בהר, וצריך להשקותה תמיד, ואם לא ישקה אותה תפסד ויגרם לו הפסד גדול, **בַּמּוֹעֵד** – בחול המועד, משום שהתירו לעשות מלאכה בדבר האבד, ובסמוך יתבאר באיזה אופן מותרת ההשקיה, וְכן **בַּשְּׁבִיעִית** התירו להשקות שדה בית השלחין. ומותר להשקותם במועד **בֵּין מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בְּתְחִילָּה** – שעתה התחיל לנבוע, ועדיין אין למימיו מהלך קבוע, **וּבֵין מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בְּתְחִילָּה** אלא נובע כבר זמן רב, משום שאין במעשה זה טרחה מרובה האסורה במועד. **אֲבָל אֵין מַשְׁקִין** במועד **לֹא מִמֵּי הַגְּשָׁמִים** המתקבצים בשלוליות הסמוכות לשדה, **וְלֹא מִמֵּי הַקִּילּוֹן** שהוא בור עמוק שמכונסים בו מי גשמים, כיון שיש טרחה יתירה לדלות את המים מעומק הבור, ולא התירו זאת אף בדבר האבד.

המשנה מבארת דינים נוספים בענין תיקון השדות במועד: **וְאֵין עוֹשִׂין** במועד **עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים** – חפירות שעושים סביב עצי הגפן כדי שיתאספו בהם מים וישתו הגפנים, כיון שיש בכך טרחה יתירה האסורה במועד.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אֵין עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה – תעלה שיש בה מים, היוצאת מבור הסמוך לשדה שמתאספים בו מים להשקות את השדה, ונמשכת סביב לשדה וממנה לשדות אחרות, כשעושה אותה **בַּתְּחִילָּה** – שעד עתה לא נחפרה ועתה בא לעשותה, **בַּמּוֹעֵד**, משום שיש בכך טרחה יתירה האסורה במועד, וְכן **בַּשְּׁבִיעִית**. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה** אף **בַּתְּחִילָּה בַּשְּׁבִיעִית**, מפני שאין זה נחשב 'עבודה' האסורה בשביעית, **וּמְתַקְּנִין אֶת** האמות שנחפרו כבר קודם המועד **הַמְּקוּלְקָלוֹת** שנסתמו מקצתן בעפר ואינן מקלחות מים, אף **בַּמּוֹעֵד**, משום שאין תיקון זה נחשב למלאכה.

המשנה מבארת דברים המותרים במועד משום שהם צרכי רבים: **וּמְתַקְּנִין** במועד **אֶת קִלְקוּלֵי הַמַּיִם** המכונסים בבורות **שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים** לשתיית הרבים, שנמשכת לתוכם פסולת ומלכלכת אותם, ואף שיש בכך טרחה, כיון שנצרכים לשתיית הרבים, **וְחוֹטְטִין אוֹתָן** – אם נתמלאו הבורות בעפר מותר להוציאו מהם כדי שיוכלו למלאותם במים לשתיה, כיון שעפר זה הוא תיחוח ואינה חפירה גמורה. **וּמְתַקְּנִין** במועד **אֶת הַדְּרָכִים** שבין עיר לעיר **וְאֶת הָרְחוֹבוֹת** שיושבים בהם בני העיר, ומיישרים גבשושיות וגומות שנתהוו בהן, כיון שהוא צורך הרבים, **וְאֶת מְקָוֹות הַמַּיִם**, שממלאים אותן אם נחסרו מארבעים סאה שאינן כשרות לטבילה.

וְעוֹשִׂין כָּל צוֹרְכֵי הָרַבִּים שאם לא יעשום במועד בשעה שכולם בטלים ממלאכתם לא יעשום כלל. **וּמְצַיְּינִין אֶת הַקְּבָרוֹת** בשפיכת סיד עליהם, כדי שיפרשו מהם ולא יטמאו בטומאת אהל, משום שאין בכך טרחה. **וְיוֹצְאִין** שלוחי בית דין במועד **אַף עַל הַכְּלָאַיִם** – לבדוק את השדות אם נזרעו בהם כלאים, ואף עוקרים אותם אם נמצאו, כיון שאין זה מלאכה האסורה במועד.

גמרא

שנינו במשנה שמותר להשקות את שדה בית השלחין במועד בין ממעין שיצא בתחילה ובין ממעין שלא יצא בתחילה. מקשה הגמרא: אם **הַשְּׁתָּא** [–עתה] **יֵשׁ לוֹמַר** שאף **מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בְּתְחִילָּה** שעדיין אין למימיו מהלך קבוע, ויש לחשוש **דְּאָתֵי לְאִינְפּוּלֵי** – שיפלו גדותיו במועד ויבוא לתקנן, מכל מקום אין חוששים לכך ומַשְׁקִין ממנו את בית השלחין, אם כן **מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בְּתְחִילָּה, דְּלָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי**, שהרי מימיו הולכים בו כבר זמן רב, **מִיבַּעְיָא** – וכי צריכה המשנה לחדש שמותר להשקות ממנו.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי, אִצְטְרִיךְ** – המשנה הוצרכה להשמיענו שמותר להשקות אף ממעין שלא יצא בתחילה, משום **שֶׁאִי תָּנָא** – אם היתה שונה רק שמותר להשקות **מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בְּתְחִילָּה, הֲוָה אָמְרִינָא** – הייתי אומר, **הָכָא הוּא** דווקא כאן, במעין שיצא בתחילה, **דְּבֵית הַשְּׁלָחִין אֵין בֵּית הַבַּעַל לֹא** – הדין בו שמשקים ממנו רק את שדה בית השלחין שאינו מסתפק במי הגשמים והוא דבר האבד, אך שדה בית הבעל המסתפקת במי הגשמים, שלא תפסד אם לא ישקוה, ואינה דבר האבד, אין משקים, **מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְאִינְפּוּלֵי** ויבוא לתקנו במועד, **אֲבָל מַעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בְּתְחִילָּה, דְּלָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי, אֵימָא** – אומר **שֶׁאֲפִילּוּ בֵּית הַבַּעַל נַמִּי** יהיה מותר להשקות ממנו, **קָא מַשְׁמַע לָן** המשנה במה שכתבה 'בין ממעין שלא יצא בתחילה', שאין לחלק, אלא **לֹא שָׁנָא מַעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה וְלֹא שָׁנָא מַעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה**, בשניהם אנו אומרים דווקא שדה **בֵּית הַשְּׁלָחִין אֵין** – אבן מותר להשקותה במועד, אך שדה **בֵּית הַבַּעַל לֹא** – אסור להשקותה במועד, וגם במעין שלא יצא בתחילה שייך החילוק ביניהם.

הגמרא מבינה ששמות השדות 'בית השלחין' ו'בית הבעל' נקראו על שם דרכה של הקרקע, והיא מבררת את הקשר ביניהם. שואלת הגמרא: **וּמַאי** – וכיצד **מַשְׁמַע דְּהַאי** – ששם זה **'בֵּית הַשְּׁלָחִין'** לְ**שִׁנָּא דְּצַחוּתָא הִיא** – לשון של צמאון היא, שבשם זה נקראת שדה שאינה מסתפקת במי הגשמים אלא צמאה למים נוספים. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** במלחמת עמלק (דברים כה יח) **'וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ'**, ו'עיף' שנאמר בפסוק זה פירושו צמא, **וּמְתַרְגְּמִינָן 'וְאַתְּ מְשַׁלְהֵי וְלָאֵי'**, ומבואר ש'משלהי' בלשון התרגום הוא לשון צמאון, ועל כן קראו לשדה הצמאה למים 'בית השלחין', שהאות ה' מתחלפת באות ח'.

שואלת הגמרא: **וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'בֵּית הַבַּעַל'** לְ**שִׁנָּא דִּמְיֵיתְבוּתָא הִיא** – לשון של קרקע מיושבת שאינה צמאה למים תדיר היא, שבשם זה נקראת שדה המסתפקת במי גשמים ואינה צמאה למים נוספים. **דִּכְתִיב** (ישעיה סב ה) **'כִּי יִבְעָל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעֻלוּךְ בָּנָיִךְ'**, **וּמְתַרְגְּמִינָן 'אֲרֵי כְּמָה דְּמִיתוֹתַב עוּלֵּם עִם בְּתוּלְתָּא'**, שפירושו, כמו שמתיישב הבחור עם הבתולה כשנושאה, שנמצא פנוי בלא דאגה, כן **יִתְיַיתְבוּן בְּנַוִּיךְ בְּנָיִיךְ** – יתיישבו בניך בתוכך. והרי ש'בעל' הוא מלשון ישוב, ועל כן קראו לקרקע המיושבת שיש בה כל צרכיה 'בית הבעל'.

במשנתנו מבואר שבמקום הפסד מותר לעשות מלאכה במועד, אך דווקא בלא טרחה יתירה. הגמרא דנה איזה תנא סובר כך. שואלת הגמרא: **מַאן תַּנָּא** – מי התנא של משנתנו, הסובר **דְּפַסִּידָא אִין** – שדווקא במקום הפסד מותר לעשות מלאכה בחול המועד, כגון להשקות שדה בית השלחין, אך שלא במקום הפסד, אלא שתהיה לו **הֲרָוָוחָה** במלאכה זו, כגון להשקות שדה בית הבעל, שאינה צריכה להשקיה, אלא שבהשקיה מקדימים את צמיחת הפירות המאוחרים, **לֹא** התיר. **וְעוד** סבר **שֶׁאֲפִילּוּ בִּמְקוֹם פְּסִידָא** – במקום הפסד שהתיר לעשות מלאכה כדי למנוע את ההפסד, **מִיטְּרַח נַמִּי לֹא טָרְחִינָן** – גם אז לא התיר לעשותה כשיש בעשייתה טרחה מרובה, כגון בשדה בית השלחין שלא התיר להשקותה ממי הגשמים שיש בכך טרחה יתירה.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא**, משנתנו בשיטת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, דְּתָנֵן** במשנה (לקמן ו:), **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מוֹשְׁכִין** בחול המועד **אֶת הַמַּיִם** שנקוו תחת אילן **מֵאִילָן לְאִילָן**, על ידי עשיית חריץ קטן למים מאילן זה לאילן אחר, כיון שאין בכך טרחה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה** בדרך זו **אֶת הַשָּׂדֶה כּוּלָּהּ**, משום ששדה אילן היא כשדה בית הבעל המסתפקת במי הגשמים ולא תפסד אם לא ישקוה, וכיון שהשקיית שדה שלמה יש בה טרחה, לא התירו להשקות במועד שדה כזו. וכיון שאסר מלאכה שיש בעשייתה טרחה שלא במקום הפסד, מסתבר שיאסור זאת אף

המשך בעמוד לב

מַשְׁקִין

בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד וְבַשְּׁבִיעִית, בֵּין מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה, בֵּין מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה. אֲבָל אֵין מַשְׁקִין לֹא מִמֵּי הַגְּשָׁמִים, וְלֹא מִמֵּי הַקִּילּוֹן. וְאֵין עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֵין עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה בַּתְּחִילָּה בַּמּוֹעֵד וּבַשְּׁבִיעִית, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה בַּתְּחִילָּה בַּשְּׁבִיעִית, וּמְתַקְּנִין אֶת הַמְּקוּלְקָלוֹת בַּמּוֹעֵד. וּמְתַקְּנִין אֶת קִלְקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְחוֹטְטִין אוֹתָן, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת וְאֶת מִקְוֹוֹת הַמַּיִם, וְעוֹשִׂין כָּל צוֹרְכֵי הָרַבִּים, וּמְציְינִין אֶת הַקְּבָרוֹת, וְיוֹצְאִין אַף עַל הַכִּלְאַיִם. **גמרא** הָשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה, דְּאָתֵי לְאִינְפּוּלֵי — מַשְׁקִין, מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, דְּלָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי, מִיבַּעְיָא? אָמְרִי: אִצְטְרִיךְ; אִי תְּנָא מַעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה — הָוָה אָמִינָא: הָכָא הוּא דְּבֵית הַשְּׁלָחִין — אִין, בֵּית הַבַּעַל — לָא, מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְאִינְפּוּלֵי. אֲבָל מַעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, דְּלָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי, אֵימָא אֲפִילּוּ בֵּית הַבַּעַל נַמִּי, קָא מַשְׁמַע לָן: לָא שְׁנָא מַעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה, וְלָא שְׁנָא מַעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, בֵּית הַשְּׁלָחִין — אִין, בֵּית הַבַּעַל — לָא. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי בֵּית הַשְּׁלָחִין לִישָׁנָא דְּצַחוּתָא הִיא — דִּכְתִיב: "וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ" וּמְתַרְגְּמִינַן: וְאַתְּ מְשַׁלְּהֵי וְלָאֵי. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי בֵּית הַבַּעַל לִישָׁנָא דְּמַיְיתִבּוּתָא הִיא — דִּכְתִיב: "כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה", וּמְתַרְגְּמִינַן: אֲרֵי כְּמָה דְּמִיתוֹתַב עוּלֵם עִם בְּתוּלְתָא יִתְיַיתְבוּן בְּגַוֵּיךְ בְּנָיִךְ. מַאן תָּנָא דְּפַסִּידָא — אִין, הַרְוָוחָה — לָא, וַאֲפִילּוּ בִּמְקוֹם פְּסִידָא מִיטְרַח נַמִּי לָא טָרְחִינַן? אָמַר רַב הוּנָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא. דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אֶת הַשָּׂדֶה כּוּלָּהּ. אֵימוֹר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַרְוָוחָה דְּלָא, טִירְחָא בִּמְקוֹם פְּסִידָא מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא: הָא מַנִּי — רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: מַעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה מַשְׁקִין מִמֶּנּוּ אֲפִילּוּ שְׂדֵה בֵּית הַבַּעַל, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מַשְׁקִין אֶלָּא שְׂדֵה בֵּית הַשְּׁלָחִין שֶׁחָרְבָה. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ. יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא יַפְנֶה אָדָם אַמַּת הַמַּיִם וַיַּשְׁקֶה לְגִינָתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. מַאי חָרְבָה? אִילִימָא חָרְבָה מַמָּשׁ — לָמָּה לִי דְּמַשְׁקֵי לַהּ? אָמַר אַבָּיֵי: שֶׁחָרְבָה מִמַּעְיָן זֶה, וְיָצָא לָהּ מַעְיָן אַחֵר. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ. לָא שְׁנָא חָרַב מַעְיָנָהּ וְלָא שְׁנָא לָא חָרַב מַעְיָנָהּ, מַעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה — לֹא. וּמִמַּאי? דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֵּית הַשְּׁלָחִין אִין, בֵּית הַבַּעַל לָא — אֶלָּא מַעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה,

משקין בית השלחין במועד – שדה שהיא עומדת בהר, וצריך להשקותה תמיד – משקין אותה, אפילו בחולו של מועד. לפי שהוא לו הפסד גדול אם אינו משקה אותה. ודבר של הפסד התירו חכמים לטרוח בו בחולו של מועד, כמו שאנו מוצאין במסכת חגיגה (יח,א), דכתיב (דברים יז): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך" מה שביעי עצור בעשיית מלאכה – אף ששה עצורים בעשיית מלאכה. אי מה שביעי עצור בכל מלאכה – אף ששה עצורין בכל מלאכה? תלמוד לומר: "השביעי" שביעי – עצור בכל מלאכה, ואין ששה עצורין בכל מלאכה. הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזו מלאכה אסורה בחולו של מועד ואי זו מותרת. ומלאכה שיש בה הפסד אם אינו עושה אותה, כגון להשקות בית השלחין – התירו חכמים. **ובשביעית** – מפרש בגמרא. **ממעיין שיצא בתחילה** – דעבשיו מתחיל לנבוע, שעדיין לא החזיקה דרכה. **בין ממעיין שלא יצא בתחילה** – אלא מעיין נובע מזמן מרובה. **אבל לא ממי גשמים** – משום דאית ביה טירחא יתירא, כדמפרש בגמרא. **גמרא דאתי לאינפולי** – הקרקע שסביבה, דעדיין לא החזיקה דרכה. **משקין** – בחולו של מועד, ולא חיישינן דלמא נפיל, ואזיל וטרח טירחא יתירא. **מעיין שלא יצא בתחילה** – שכבר החזיק דרכו. **מיבעיא** – דמשקה ממנו בחולו של מועד. **בית הבעל** – שדה הוא בעמק, ואינו צריך להשקותה, ואין בה הפסד אם אין משקה אותה. **קא משמע לן** – מתניתין, דתנא: בין ממעיין שלא יצא בתחילה. **בית השלחין אין בית הבעל** – אפילו ממעיין שלא יצא בתחילה – לא. (מישלהי) – וה"א מתחלף בחי"ת. **מאן תנא** – דמתניתין, דפסידא שרי למיטרח בה בחולו של מועד, כגון בית השלחין. **הרווחה לא** – כגון בית הבעל, דאסור להשקותה מאחר שאין בה הפסד, שאין צריך להשקותה אלא להרווחה דמילתא, לשוויה אפלי חרפי. **אפילו במקום פסידא מיטרח לא טרחינן** – דקתני מתניתין: אבל לא ממי גשמים כו' – משום דאית ביה טירחא. **מושכין המים מאילן לאילן** – בחולו של מועד, אם יש מים תחת אילן אחד – עושין דרך קטן מאילן לאילן, כדי שימשכו המים מאילן זה לאילן אחר. **לא ישקה את השדה כולה** – בבית הבעל קמיירי, דהרווחה היא, אלמא: דהרווחה דמילתא אסר רבי אליעזר. **אילימא חרבה ממש** – שנעשה בור, למה לי למשקה לההיא? דהא אין לה תקנה לעולם. **שחרבה ממעיין זה ויצא לה מעיין אחר** – שחרב מעיינה שרגילה לשתות ממנו, דביון שרגילה לשתות, אי לא משקה לה עכשיו – אית ליה פסידא יתירא. אפילו הכי לא שרי רבי יהודה אלא ממעיין שיצא לה, דלאו טירחא הוא – אבל מי גשמים ומי קילון, דטירחא הוא – לא שרי אפילו לבית השלחין. ועוד: חזינן דקאמר רבי יהודה לא יפנה מים כו' אלמא: דלא שרי רב יהודה, טירחא יתירא. אלמא מתניתין רבי יהודה היא, דהא רבי אלעזר בן עזריה לא שנא חרב מעיינה ממעיין שיצא לה בתחילה, ולא שנא לא חרב – תרוייהו אסר.

משקין בית השלחין — שדה שאינה מסתפקת במי גשמים וצריך להשקותה תמיד, ואם אין משקין אותה תדיר – נפסדת, והלכך משקין אותה בחול המועד, ומשום פסידא שרו ליה רבנן. כדאמרינן בפרק "אין דורשין" (חגיגה יח,א ושם), תניא אידך: "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך" מה שביעי עצור – אף ששה עצורים, אי מה שביעי עצור מכל מלאכה – אף כל ששה עצורים מכל מלאכה? תלמוד לומר: השביעי, הֵ"א יתירא, השביעי עצור מכל מלאכה ואין הששה עצורים מכל מלאכה. הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, ללמדך איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת.

וחוטטין אותה — שאם נתמלא הבור – מותר לחטוט להעמיקו, שהעפר תיחוח, אבל לחופרה בתחילה, שהקרקע קשה – לא, משום דאיכא טירחא יתירא.

ומציינין — דליכא טירחא.

ויוצאין על הכלאים — מצוה הוא לצאת, כדאמרינן בגמרא. ולא דמי להני אחריני דקתני ומתקנין, דהאי חובה הוא, כדמוכח בגמרא.

עיף ויגע — צמא, למים כדכתיב "הרויתי נפש עיפה" (ירמיה לא).

מאן תנא פסידא אין — משום דאשכחן לקמן דרבי מאיר פליג עלה דמתניתין, והאי סתם מתניתין לא אתיא אליביה כשאר סתמי, משום הכי קבעי התלמוד: מאן תנא?

מושכין אמת המים כו' — שאם יש שם מים תחת אילן זה – יכול למושכם במועד תחת אילן אחר, משום דאילן בבית השלחין דמי, וצריכין למים טפי, והא דתנא מושכין ולא תנא משקין – אורחא דמילתא קתני, דבענין זה רגילין להשקות אילנות. **יתר** על כן אמר רבי יהודה — עוד היה מחמיר יותר, אפילו בבית השלחין קא אסר להפנות משום דהוי טירחא יתירא.

לגינתו ולחורבתו — של בית השלחין. גינה – מקום זרעים, חורבה – מקום שחרבו אילנותיו, וחרשו וזרעו ונטעו. ושמא הוא צריך למים יותר, ולא זו אף זו קתני. אי נמי: חרב ביתו ועשאו גינה, וצריכה מים תדיר יותר משאר בית השלחין, ומשום דאיכא טירחא יתירא – לא.

אם כן אמאן תרמייה — ואם נפשך לומר: ממאי דרמינן אליבא דרבי יהודה יותר מרבי אליעזר? כמו דאקשינן לעיל לרבי אליעזר – הבי נמי פרכינן אליבא דרבי יהודה, ומאי אלימא להתלמוד מילתא דרבי יהודה דמוכח מיניה דמתניתין אתיא אליביה, יותר מדרבי אליעזר? איכא למימר: משום דבתרתי מילי אשכחן בהדיא במילתיה דרבי יהודה כמו במתניתין, דפסידא – אין, הרווחה – לא, ובמקום פסידא נמי מיטרח לא טרח. אבל לר"א ליכא לאוכוחי ממילתיה אלא חד מילתא בדלעיל, דהרווחה אסיר. הלכך ניחא ליה לאוקמי כרבי יהודה, ולא כרבי אליעזר.

כחו דרבי מאיר דמיקל — ואם תאמר: וליתני שלא יצאו בתחילה – להודיעך כחו דרבי יהודה דמחמירי? כח דהתירא עדיף.

משום מאי מתרינן — דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה, שמתרינן בו: לא תעשה הך איסורא, כדמפקינן בסנהדרין (מא,א) מקרא, דצריך לפרש שם האיסור בהדיא.

קא מרפויי ארעאה דבתר עיקר המלאכה אזלינן, ודומה לחורש. ורב יוסף, אף על גב דעיקר מלאכה דומה לחורש – מחשבת הנפש לאו לרפויי ארעא. ובהכי פליגי: דרבה סבר לבתר המעשה מדמינן לה, ולא אחר המחשבה. ורב יוסף סבר: בתר מחשבה אזלינן, דהויא עיקר, ולא אזלינן בתר הדמיון.

וצריך לעצים — אבל אם אין צריך לעצים – לא נאמר בו דחייב משום קצירה, דלא דמיא לקצירה דקרצין למאכל, או מידי שצריכין לאיזה דבר, כגון רפואה וכיוצא בהן. ואי לאו שקורצין לצורך גופו – פטור, דלא מיחייב אפילו משום תולדה. דתולדה צריך שתהא דמי לאב מלאכה.

חייב שתים — קשיא לרבה דאזיל בתר הדמיון, דהכא זומר לא דמי כלל לנוטע – ואף על פי כן חייב משום נוטע. וקשיא לרב יוסף, דאפילו אינו מתבוין לצמוח @הגפן, כיון דודאי מצמחה מחמת הזימור – חייב משום נוטע. דהא סתם קאמר רב כהנא, אפילו לא חישב ליטע. ואי קשיא: הא דאמרינן בדוכתא אחריתי (כתובות לז,א): משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות! תריץ הכי: כגון דאיכא מיתה ומלקות. אבל תרתי מילי דאסירן, דדמיין להדדי בשתי מלקיות – תרוייהו חד רשעה הוא, ולא ממעטי מ"רשעתו" דכל שם מלקות – חד רשעה הוא. והכי נמי אמר במסכת פסחים בפרק "כל שעה" (כד,א ושם) אמר אביי: אכל פוטיתא – לוקה ארבע. ואף על גב דרב כהנא אמורא הוא – מקשי מיניה לרבה ורב יוסף משום דגברא רבה הוה, כדאשכחן (בבא קמא קיז,א) במעשה דרבי יוחנן דהוה חריף טובא. וקשיא, לא גרסינן, כיון דלאו תנא הוא לא חשיב לה כל כך, ופליגי עליה. אף

דִּלְמָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי. אֲבָל מַעְיָין שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, דְּלָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי - אֲפִילּוּ בֵּית הַבַּעַל נַמִּי. אִם כֵּן מַתְנִיתִין אַמַּאן תְּרַמְיָה? אֶלָּא: לְרַבִּי יְהוּדָה לָא שְׁנָא מַעְיָין שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה וְלָא שְׁנָא מַעְיָין שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, בֵּית הַשְּׁלָחִין - אִין, בֵּית הַבַּעַל - לָא. וְהַאי דְּקָתָנֵי מַעְיָין שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי מֵאִיר, דַּאֲפִילּוּ מַעְיָין הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה מַשְׁקִין מִמֶּנּוּ אֲפִילּוּ שָׂדֶה הַבַּעַל. אִתְּמַר, הַמְנַכֵּשׁ וְהַמַּשְׁקֶה מַיִם לִזְרָעִים בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם מַאי מַתְרִינַן בֵּיהּ? רַבָּה אָמַר: מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ, רַב יוֹסֵף אָמַר: מִשּׁוּם זוֹרֵעַ. אָמַר רַבָּה: כְּוָוֹתִי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא, מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל חוֹרֵשׁ - לְרַפּוּיֵי אַרְעָא, הַאי נַמִּי מַרְפּוּיֵי אַרְעָא. אָמַר רַב יוֹסֵף: כְּוָוֹתִי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא, מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל זוֹרֵעַ - לְצַמּוּחֵי פֵּירָא, הָכָא נַמִּי מְצַמַּח פֵּירָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַבָּה: לְדִידָךְ קַשְׁיָא, וּלְרַב יוֹסֵף קַשְׁיָא. לְדִידָךְ קַשְׁיָא: מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ אִין, מִשּׁוּם זוֹרֵעַ לָא? לְרַב יוֹסֵף קַשְׁיָא: מִשּׁוּם זוֹרֵעַ אִין, מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ לָא? וְכִי תֵּימָא כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא תְּרֵתֵי לָא מִיחַיַּיב אֶלָּא חָדָא, וְהָאָמַר רַב כַּהֲנָא: זוֹמֵר וְצָרִיךְ לָעֵצִים - חַיָּיב שְׁתַּיִם, אַחַת מִשּׁוּם נוֹטֵעַ וְאַחַת מִשּׁוּם קוֹצֵר. קַשְׁיָא. אִיתִיבֵיהּ רַב יוֹסֵף לְרַבָּה: הַמְנַכֵּשׁ וְהַמְחַפֶּה לְכִלְאַיִם - לוֹקֶה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַמְקַיֵּים. בִּשְׁלָמָא לְדִידִי דְּאָמִינָא מִשּׁוּם זוֹרֵעַ - הַיְינוּ דַּאֲסִירָא זְרִיעָה בְּכִלְאַיִם, אֶלָּא לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ - חֲרִישָׁה בְּכִלְאַיִם מִי אֲסִירָא? אָמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם מְקַיֵּים. וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף הַמְקַיֵּים, מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא לָאו מִשּׁוּם מְקַיֵּים הוּא! כּוּלָּהּ רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, וּמַאי טַעַם קָאָמַר; מַאי טַעַם הַמְנַכֵּשׁ וְהַמְחַפֶּה בְּכִלְאַיִם לוֹקֶה - מִשּׁוּם מְקַיֵּים, שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף הַמְקַיֵּים. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא - דְּתַנְיָא: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם" אֵין לִי אֶלָּא זוֹרֵעַ, מְקַיֵּים מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא". תְּנַן: מַשְׁקִין בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד וּבַשְּׁבִיעִית. בִּשְׁלָמָא מוֹעֵד מִשּׁוּם טִירְחָא הוּא, וּבִמְקוֹם פְּסִידָא שָׁרוּ רַבָּנַן. אֶלָּא שְׁבִיעִית, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם זוֹרֵעַ, וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ - זְרִיעָה וַחֲרִישָׁה בַּשְּׁבִיעִית מִי שָׁרֵי?! אָמַר אַבַּיֵי: בַּשְּׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה, וְרַבִּי הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט" - בִּשְׁתֵּי שְׁמִיטוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת שְׁמִיטַת קַרְקַע וְאַחַת שְׁמִיטַת כְּסָפִים. בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע - אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים, וּבִזְמַן שֶׁאִי אַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע - אִי אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים. רָבָא אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, אָבוֹת אֲסַר רַחֲמָנָא,

תולדות

דלמא אתי לאינפולי – אבל ממעיין שלא יצא בתחילה אפילו בית הבעל נמי שרי רבי יהודה, ומתניתין דקתני נמי ממעיין שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל לא, לאו רבי יהודה היא. **אם כן מתניתין אמאן תרמייה** – לא רבי אליעזר בן יעקב כדאמרן, ולא כרבי מאיר דשרי אפילו בית הבעל, ולא כרבי אלעזר בן עזריה דאפילו בית השלחין לא שרי ממעיין שיצא בתחילה. **אלא לרבי יהודה ולא שנא כו'** – ומתניתין רבי יהודה היא. **להודיעך כחו דרבי מאיר** – דאפילו ממעיין שיצא בתחילה שרי אפילו לבית הבעל. **מנכש** – תולש עשבים רעים מתוך הטובים, וכי עקרי להו צמחי הני טפי. **משקה מים בזרעים** – שזורק מים בעיקרי העשבים. **משום מאי מתרינן ביה** – דמאי מלאכה קא חשבינן ליה דודאי קוצר לא חשבינן, שאינו מתכוין ליטול העשבים אלא לתקן עשבים הטובים שבשדה: חורש וזורע וקוצר אבות מלאכות הן בפרק "כלל גדול" (שבת עג,א). **לרפויי** – לרכך. **משום חורש אין משום זורע לא** – אמאי לא מיחייב בתרוייהו? הא עביד תרוייהו, ואשכחינן במלאכה דמיחייב תרתי. **זומר** – בשבת. **וצריך לעצים חייב** – משום קוצר שהרי צריך לעצים, וחייב משום נוטע דמשום הזימור גדלי טפי. **המחפה** – שמכסה את הזרעים בעפר. **לוקה** – משום: "לא תזרע כלאים" (ויקרא יט). **אף המקיים** – שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו. **בשלמא לדידי דאמינא** – דמנכש הוי משום זורע, משום הכי מנכש בכלאים לוקה דהא אסירא זריעה בכלאים דכתיב: "לא תזרע". **חרישה** – לצורך זריעת כלאים מי אסירא? דבשעת חרישה ליכא כלאים כלל. **אמר ליה** – מנכש אינו לוקה אלא משום מקיים. תלמוד לומר כלאים שדך לא – ואף על גב דכתיב לא תזרע כלאים גורעין ודורשין: לא כלאים – לא יהא כלאים מכל מקום, שחייב אתה לבטלו. **בשלמא מועד** – משום הבי שרי, דלא אסיר בשום מלאכה, אלא משום טירחא. **וכל מקום פסידא שרו רבנן** – למיטרח בחולו של מועד במקום פסידא, כדפרשינן לעיל. **בין למאן דאמר משום חורש** – דפליגי רבה ורב יוסף לעיל במשקה מים לזרעים, דחד אמר משום חורש, וחד אמר משום זורע. **חרישה בשביעית מי שרי** – הא נפקא מ"בחריש ובקציר תשבות" דאמרינן: אם אינו ענין לשבת שאינו צריך, שהרי כבר נאמר "כל מלאכה" – תנהו ענין לשביעית. **בשביעית בזמן הזה** – דרבנן. **ורבי היא** – דאמר דהוא מדרבנן, ומילתא דפסידא – שרו רבנן. **וזה דבר השמטה שמוט** – כתיב בהשמטת כספים אמאי כתיב תרי זימני "שמטה" "שמוט". **בזמן שאי אתה משמט קרקע כו'** – מכלל דאיכא זמן דלא משמט קרקע, ואיזה זה – בזמן הזה. **אפילו תימא רבנן** – דפליגי עליה דרבי, ואמרי דשביעית בזמן הזה דאורייתא. **אבות מלאכות** – אסר רחמנא בשביעית.

תולדות

דִּלְמָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי – שמא יפלו גדותיו ויבוא לתקנן במועד, אֲבָל להשקות מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, דִּלְמָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי כיון שיש לו כבר מהלך קבוע ואין לחשוש שיפלו גדותיו ויבוא לתקנן במועד, יתכן שאֲפִילּוּ בשדה בֵּית הַבַּעַל שהשקייתו היא רק להרווחה נַמִּי יתיר רבי יהודה, ואילו משנתנו אסרה זאת אף ממעין שלא יצא בתחילה.

הגמרא אינה מקבלת דחיה זו: אִם כֵּן שרבי יהודה מתיר להשקות ממעין שלא יצא בתחילה אף שדה בית הבעל, מַתְנִיתִין – משנתנו שמבואר בה לאיסור באופן זה, שהרי התירה רק בשדה בית השלחין, אַמַּאן תִּרְמְיֵיהּ – בשיטת מי תעמיד אותה. אֶלָּא ודאי לְרַבִּי יְהוּדָה לֹא שְׁנָא מִמַּעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה וְלֹא שְׁנָא מִמַּעְיָן שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, דווקא בֵּית הַשְּׁלָחִין שיש בו הפסד אם לא ישקנו, אין – אבן התיר להשקותו מהם במועד, אך בֵּית הַבַּעַל שאין השקייתו אלא להרווחה, לֹא התיר זאת, ומשנתנו היא כשיטת רבי יהודה.

וְהַאי דְּקָתָנֵי – ומה ששנינו בברייתא דווקא מַעְיָן שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה, הברייתא הביאה את הנידון באופן זה דווקא, כדי לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי מֵאִיר המיקל, שסבר דַּאֲפִילּוּ מִמַּעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה שיש לחשוש שיפלו גדותיו ויתקנן, מַשְׁקִין מִמֶּנּוּ במועד אֲפִילּוּ את שְׂדֵה הַבַּעַל שהשקייתו היא רק להרווחה, משום שלדעתו הותרה מלאכה במועד אף להרווחה.

הגמרא דנה במקור איסור ההשקיה במועד: אִתְּמַר, הַמְּנַכֵּשׁ – התולש עשבים גרועים מבין עשבים טובים כדי שיצמחו טוב יותר, וְהַמַּשְׁקֶה מַיִם לְעִיקְרֵי הַזְּרָעִים כדי שיצמחו, בְּשַׁבָּת במזיד, מְשׁוּם מֵאי מְתָרְגֵּן בֵּיהּ – משום איזה אב מלאכה מתרים בו שיתחייב מיתה בעשייתו. נחלקו בזה אמוראים, רַבָּה אָמַר, מתרים בו מְשׁוּם מלאכת חוֹרֵשׁ, וְרַב יוֹסֵף אָמַר מתרים בו מְשׁוּם מלאכת זוֹרֵעַ.

מבארים האמוראים את טעמיהם: אָמַר רַבָּה, כְּוָותֵי דִּידֵי מִסְתַּבְּרָא – מסתבר כשיטתי שחיובו משום חורש, שכן מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל חוֹרֵשׁ לְרַפּוּיֵי אַרְעָא – כשם שעיקר מלאכת החרישה היא לרכך את הקרקע, כדי שיוכלו לזרוע בה ויצמחו בה הזרעים, הָאי נַמִּי – אף הניכוש וההשקיה עיקר פעולתם שהם מְרַפּוּיֵי אַרְעָא. אָמַר רַב יוֹסֵף, כְּוָותֵי דִּידֵי מִסְתַּבְּרָא שחיובו משום זורע, שכן מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל זוֹרֵעַ לְצַמּוּחֵי פֵּירָא – כשם שמחשבת הזורע היא להצמיח את הזרעים, הָכָא נַמִּי – אף בניכוש ובהשקיה מחשבת המנכש והמשקה היא שיהא מְצַמַּח פֵּירָא.

מקשה אביי על שניהם: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַבָּה, לְדִידְךָ קָשְׁיָא, וּלְרַב יוֹסֵף קָשְׁיָא – יש להקשות בין עליך ובין על רב יוסף. לְדִידְךָ קָשְׁיָא, וכי רק מְשׁוּם מלאכת חוֹרֵשׁ אִין – אכן יש לחייבו, אך מְשׁוּם זוֹרֵעַ לֹא, הרי פעולות אלו דומות אף לזריעה שמצמיחות הזרעים. וכן לְרַב יוֹסֵף קָשְׁיָא, וכי רק מְשׁוּם מלאכת זוֹרֵעַ אִין – אכן יש לחייבו, אך מְשׁוּם חוֹרֵשׁ לֹא, הרי פעולות אלו דומות אף לחרישה. וכיון שדומות לשתיהן, נאמר שהעושה במזיד חייב מיתה בהתראה משום שתיהן. ומוכיח אביי כקושייתו: וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר שלא כדברי, אלא שכָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי – כל פעולה שיש לחייב בה משום שתי מלאכות, לֹא מִיחַיַּיב אֶלָּא חָדָא – משום מלאכה אחת. יש להקשות, וְהרי הָאָמַר רַב כַּהֲנָא, זוֹמֵר – הקוצץ בשבת ענפים יבשים מאילן כדי ששאר ענפיו יצמחו טוב יותר, וְמלבד זאת הוא צָרִיךְ לָעֵצִים, חַיָּיב שְׁתַּיִם – משום שתי מלאכות, אַחַת מְשׁוּם מלאכת נוֹטֵעַ, שהרי גורם לשאר ענפי האילן שיצמחו טוב יותר, וְאַחַת מְשׁוּם מלאכת קוֹצֵר, כיון שצריך לעצים שקוצץ. ומוכח מדבריו שמחייבים במלאכת שבת על פעולה אחת משום שתי מלאכות[ג].

מסיימת הגמרא: קָשְׁיָא – אכן קשה על דברי רבה ורב יוסף.

רב יוסף מקשה לשיטת רבה: אִיתִּיבֵיהּ [–הקשה] רַב יוֹסֵף לְרַבָּה, שנינו בברייתא, הַמְּנַכֵּשׁ – עוקר עשבים רעים מתוך עשבים טובים וְהַמְּחַפֶּה – מכסה זרעים בעפר לְכִלְאַיִם – בשדה הזרועה כלאים, לוֹקֶה משום שעבר על 'שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם' (ויקרא יט יט), שנחשב כזורע כלאים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף הַמְּקַיֵּים את הכלאים הזרועים כבר, לוקה. בִּשְׁלָמָא לְדִידֵי דַּאֲמִינָא – הדבר מובן לדברי שהמנכש בשבת חייב מְשׁוּם זוֹרֵעַ, שהטעם שהמנכש בכלאים חייב הֵיינוּ משום דַּאֲסִירָא זְרִיעָה בְּכִלְאַיִם כלשון הפסוק הנזכר, אֶלָּא לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ – אך לדבריך שחייב מְשׁוּם חוֹרֵשׁ, קשה, חֲרִישָׁה בְּכִלְאַיִם מִי אֲסִירָא – וכי חרישה לצורך זריעת כלאים נאסרה, הרי אז אין כלל כלאים בשדה, ומדוע המנכש בכלאים לוקה.

רבה מבאר את טעם הברייתא בכלאים: אָמַר לֵיהּ רבה לרב יוסף, אכן אינו לוקה משום חורש כטענתך, אלא מְשׁוּם שהוא מְקַיֵּים כלאים, שאמר רבי עקיבא שם בברייתא שאף הוא לוקה.

מקשה הגמרא: וְהָא מִדְּקָתָנֵי בִּסֵּיפָא של הברייתא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף הַמְּקַיֵּים כלאים לוקה, מִכְּלָל – משמע מזה דְּתַנָּא קַמָּא המחייב במנכש ומחפה לכלאים, לָאו מְשׁוּם מְקַיֵּים הוּא, שהרי אינו סובר כרבי עקיבא שאמר כך, ועל כרחך חיובו משום זורע.

מתרצת הגמרא: לעולם טעם החיוב משום מקיים הוא, והברייתא כּוּלְּהּ כדעת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא בלא מחלוקת, וּמַאי טַעַם קָאָמַר – ובאה לבאר מה הטעם שהמנכש והמחפה לוקה, וכוונתה לומר, מַאי טַעַם שהַמְּנַכֵּשׁ וְהַמְּחַפֶּה בְּכִלְאַיִם לוֹקֶה, מְשׁוּם שבכך הוא מְקַיֵּים אותם, שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף הַמְּקַיֵּים כלאים לוקה.

הגמרא מבארת טעמו של רבי עקיבא שאף המקיים כלאים לוקה: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא יט יט) 'בְּהֶמְתְּךָ לא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם', אֵין לִי ללמוד מכך לאיסור אֶלָּא זוֹרֵעַ כלאים, מְקַיֵּים מַנַּיִן נלמד לאיסור, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו כתוב זה בכך שלא אמר 'ולא תזרע שדך כלאים', אלא לאחר תיבת 'כלאים' בבהמה נאמר 'שָׂדְךָ לא תִזְרַע כִּלְאָיִם', ונסמכה תיבת 'שדך' לתיבת 'כלאים', הרי זה כאילו נאמר בפסוק 'כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא'[ד], ויש לדרוש מכך שלא יהיו בשדך כלאים כלל, ולאסור אף קיום כלאים.

הגמרא דנה בטעם איסור השקיה בשביעית המבואר במשנתנו: תְּנַן במשנתנו, מַשְׁקִין בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד וּבַשְּׁבִיעִית.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא – אמנם מובן לגבי המוֹעֵד שאיסור המלאכה בו מדרבנן מְשׁוּם טִירְחָא הוּא, וְבִמְקוֹם פְּסִידָא כגון שדה בית השלחין שָׁרוּ רַבָּנָן – התירוה חכמים אף במקום טרחה מועטת, כמבואר במשנתנו. אֶלָּא בַּשְּׁבִיעִית, כיצד התירו להשקות בית השלחין, והרי בֵּין לְמַאן דְּאָמַר לעיל בסמוך שהשקיה אסורה בשבת מְשׁוּם זוֹרֵעַ, וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר שאסורה מְשׁוּם חוֹרֵשׁ, זְרִיעָה וַחֲרִישָׁה בַּשְּׁבִיעִית מִי שָׁרֵי – וכי מותרות הן, הלא נאסרו מן התורה, ואין כח ביד חכמים להתיר זאת אף במקום הפסד.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, משנתנו מדברת בַּשְּׁבִיעִית בִּזְמַן הַזֶּה, וּכדעת רַבִּי הִיא, שהשביעית אסורה בזמן הזה רק מדרבנן. דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, נאמר (דברים טו ב) 'וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ', ויש לדרוש מכפל הפסוק 'השמיטה שמוט', שבִּשְׁתֵּי שְׁמִיטוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת שְׁמִיטַּת עבודת הַקַּרְקַע, וְאַחַת שְׁמִיטַּת כְּסָפִים, שהמלוה כסף לחבירו והגיעה שנת השביעית, ישמיט את החוב וימחל לו עליו, והקיש הפסוק שמיטות אלו זו לזו, כדי ללמד שרק בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים, וּבִזְמַן שֶׁאי [–שאין] אַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע, אי אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים, ומבואר שיש זמן שאין מצות השמטת קרקע מן התורה, ואיזה זמן הוא, על כרחך זמן הזה. וכיון שהשביעית בזמן הזה אסורה רק מדרבנן, התירוה חכמים במקום הפסד כמבואר במשנתנו.

תירוץ נוסף לביאור המשנה: רָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ אם תֵּימָא [–תאמר] שמשנתנו סוברת כדעת רַבָּנָן שחלקו על רבי וסברו ששמיטת קרקעות נוהגת מן התורה אף בזמן הזה, עדיין ניתן לומר כפי ששנו במשנה שהשקיה מותרת בשמיטה במקום הפסד, משום שדווקא אָבוֹת – המלאכות המפורשות בתורה לאיסור בשביעית, אָסַר רַחֲמָנָא לעשותן בשביעית,

אך שאר המלאכות שהן כתּוֹלְדוֹת למלאכות המפורשות בתורה, **לא אָסַר רַחֲמָנָא** בשביעית, **דִּכְתִיב** (ויקרא כה ד–ה) 'וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שָׁדֹךְ **לֹא תִזְרָע** וְגוֹ' וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר, אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר', ויש לברר, מִכְּדֵי – הרי זְמִירָה היא בִּכְלָל מלאכת זְרִיעָה ששתיהן מצמיחות פירות, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה ששתיהן קצירת פרי, וּלְמַאי הִלְכְתָא כָּתְבִינְהוּ רַחֲמָנָא – ומדוע נכתבו זמירה ובצירה בפירוש, ודאי לְמִימְרָא – ללמד דְּאַהֲנֵי תּוֹלְדוֹת – שרק על תולדות אלו שאיסורן מפורש בתורה מִיחַיַּיב, אך אַאַחֲרָנְיָיתָא – על אחרות **לֹא** מִיחַיַּיב, ואסורות רק מדרבנן.

מקשה הגמרא: וְכִי **לֹא** נאסרו מן התורה בשביעית מלאכות שלא נתפרשו בתורה, וְהָתַנְיָא בברייתא, נאמר בשביעית (ויקרא כה ד) 'שָׁדֹךְ **לֹא תִזְרָע** וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר', אֵין לִי לאסור אֶלָּא זְרִיעָה – זריעת השדה וְזִימּוּר – חיתוך ענפי גפן יבשים, מִנַּיִן לְנִיכּוּשׁ – עקירת עשבים רעים מבין הטובים שלא יכחישום, וּלְעִידּוּר – חפירה תחת הגפנים לריכוך הקרקע, וּלְכִיפּוּחַ – חיתוך עשבים רעים מבין הטובים, שאסורים, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב שלא אמר 'לא תזרע שדך ולא תזמור כרמך', שיש לדרוש כאילו נאמר 'שָׁדֹךְ **לֹא**', 'כַּרְמְךָ **לֹא**', ולמדים שלא תעשה כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדֶךָ, וְ**לֹא** כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ, ובא לרבות את המלאכות הנזכרות. וּמִנַּיִן נלמד שֶׁבשביעית אֵין מְקָרְסְמִין – אין חותכים ענפים יבשים מאילן, וְאֵין מְזָרְדִין – אין חותכים ענפים מאילן שענפיו מרובים להקל עליו, וְאֵין מְפַסְּגִין בְּאִילָן – אין קושרים ענפי אילן רענן ורך לסומכם שלא יכבידו עליו. תַּלְמוּד לוֹמַר 'שָׁדֹךְ **לֹא**' 'כַּרְמְךָ **לֹא**', **לֹא** תעשה כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדֶךָ וְ**לֹא** כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ. וּמִנַּיִן נלמד שֶׁבשביעית אֵין מְזַבְּלִין – אין מניחים זבל בעיקרי אילן, וְאֵין מְפָרְקִין ממנו את האבנים המונחות על עיקריו, וְאֵין מְאַבְּקִין – אין מכסים באבק שורשי אילן שנתגלו, וְאֵין מְעַשְּׁנִין – אין מעלים עשן בְּאִילָן להפיל תולעים מעליו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שָׁדֹךְ **לֹא**' 'כַּרְמְךָ **לֹא**', כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדֶךָ **לֹא** וְכָל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ **לֹא**. וְכוֹל היית ללמוד, שלא יְקַשְּׁקֵשׁ – יחפור תַּחַת הַזֵּיתִים, וְ**לֹא** יַעֲדֹר תַּחַת הַגְּפָנִים לרכך את הקרקע שתחתיהם[ה], וְ**לֹא** יְמַלֵּא את הַנְּקָעִים – גומות שסביב השדה מַיִם להשקותה, וְ**לֹא** יַעֲשֶׂה עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים – חפירות סביב עצי גפן לאסוף מים לגפנים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה ד) 'שָׁדֹךְ **לֹא** תִזְרָע', וְרִיעָה בִּכְלָל שביתת הארץ הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְתָה ממנה ונתפרשה, לְהַקִּישׁ כל המלאכות אֵלֶיהָ ולוֹמַר לְךָ, מַה זְּרִיעָה מְיוּחֶדֶת שהיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשָׂדֶה וְשֶׁבְּכֶרֶם, ונאסרה בשביעית, אַף כָּל מלאכה שֶׁהִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשָׂדֶה וְשֶׁבְּכֶרֶם נאסרה, וממעט המלאכות האחרונות שהן בכרם ולא בשדה, שאינן אסורות בשביעית. מבואר מדברי הברייתא, שיש מלאכות שאינן מפורשות בתורה ואסורות, וקשה לרבא שאמר שרק המפורשות נאסרו מן התורה.

מתרצת הגמרא: מלאכות אלו אסורות רק מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא שדרשוהו לאוסרן, הוא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא – סמך בלבד שהביאו חכמים לדבריהם מן התורה בדרשה זו[ו].

נתבאר בברייתא שקשקוש מותר בשביעית. מקשה הגמרא: וְקִשְׁקוּשׁ בַּשְּׁבִיעִית מִי שָׁרֵי – האם מותר, וְהָא כְּתִיב (שמות כג יא) 'וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ', ודרשו בברייתא (סוכה מד:) 'תִּשְׁמְטֶנָּה' מִלְּקַשְׁקֵשׁ, 'וּנְטַשְׁתָּהּ' מִלְּסַקֵּל – לסלק אבנים מהכרם. ומבואר שקשקוש אסור. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא, תְּרֵי קִשְׁקוּשֵׁי הָווּ – יש שני מיני קשקושים, חַד אַבְרוּיֵי אִילָנֵי – להשביח האילנות, וְחַד סַתּוּמֵי פֵּילֵי – סתימת בקעי קרקע המגלים את שורשי האילן, שלא תיכנס בהם רוח ותייבשם, וקשקוש לְאַבְרוּיֵי אִילָן אָסוּר בשביעית, שהרווחה אסורה בה, אך לְסַתּוּמֵי פֵּילֵי שָׁרֵי – מותר, שהעמדת האילן מותרת במקום הפסד.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין החורש בשביעית: אִיתְּמַר, הַחוֹרֵשׁ בַּשְּׁבִיעִית, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר נחלקו בדינו, חַד אָמַר לוֹקֶה, שחרישה זו נאסרה מן התורה בלאו, וְחַד אָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה, שלא נאסרה בלאו.

הגמרא דנה במחלוקתם: לֵימָא – שמא נאמר שבִּדבריו דְּרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָא קָמִיפַּלְגִי – נחלקו, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָא, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כָּלָל בַּעֲשֵׂה, וּפֵרֵט נאמר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אֵין דָּנִין אוֹתוֹ בִּכְלָל וּפֵרֵט וּכְלָל לרבות כל שכעין הפרט, אלא בכלל ופרט לרבות רק מה שבפרט, כיון שנשתנה משאר מקומות שהכלל והפרט באותו ציווי, עשה או לא תעשה. ובשביעית נאמר כלל (ויקרא כה ד) 'שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ', ואחר כך פרט (שם) 'שָׁדֹךְ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר' וגו', ואחר כך שוב כלל (שם כה ה) 'שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ', שהכללים הם עשה והפרט לא תעשה, מַאן דְּאָמַר לוֹקֶה, לֵית לֵיהּ – אינו סובר כִּדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָא, ולכן דורשים בכלל ופרט וכלל, ומרבים לאיסור תורה את כל המלאכות שלא נתמעטו, וּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה, אִית לֵיהּ – סובר כִּדְרַבִּי אָבִין שדורשים בכלל ופרט, ולוקה רק על המלאכות המפורשות.

דוחה הגמרא: **לֹא**, יתכן שלא נחלקו בזה, וּדְכוּלֵּי עָלְמָא לֵית לֵיהּ – שניהם אינם סוברים כִּדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָא, ולמַאן דְּאָמַר לוֹקֶה שַׁפִּיר – מובן שלמדים לרבות כל המלאכות ואף חרישה. וּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה, אָמַר לְךָ לבאר שיטתו, מִכְּדֵי – הרי זְמִירָה בִּכְלָל זְרִיעָה ששתיהן מצמיחות פירות, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה ששתיהן קצירת פרי, וּלְמַאי הִלְכְתָא כָּתְבִינְהוּ רַחֲמָנָא – לאיזה צורך נכתבו, לְמִימַר דְּאַהֲנֵי תּוֹלְדוֹת – ללמד שעל תולדות אלו הוא דְּמִיחַיַּיב, אַתּוֹלֶדָה אַחֲרִינָא – על תולדות אחרות **לֹא** מִיחַיַּיב כיון שלא נאסרו[ז].

מקשה הגמרא: וְכִי **לֹא** נאסרו, וְהָתַנְיָא בברייתא, 'שָׁדֹךְ **לֹא** תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר', אֵין לִי אֶלָּא זְרִיעָה וְזִימּוּר, מַנַּיִן לְעִידּוּר וּלְקִישְׁקוּשׁ וּלְכִיפּוּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שָׁדֹךְ **לֹא**', 'כַּרְמְךָ **לֹא**', כלומר **לֹא** כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדֶךָ, וְ**לֹא** כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְזַבְּלִין וְאֵין מְפַסְּגִין בְּאִילָן בשביעית, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שָׁדֹךְ **לֹא**' 'כַּרְמְךָ **לֹא**', כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדֶךָ **לֹא**, כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ **לֹא**. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְזַבְּלִין וְאֵין מְפָרְקִין וְאֵין מְעַשְּׁנִין בְּאִילָן בשביעית, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שָׁדֹךְ **לֹא**' 'כַּרְמְךָ **לֹא**', כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדֶךָ **לֹא**, וְכָל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ **לֹא**. וְכוֹל לֹא יְקַשְּׁקֵשׁ תַּחַת הַזֵּיתִים, וְ**לֹא** יַעֲדֹר תַּחַת הַגְּפָנִים, וְ**לֹא** יְמַלֵּא נְקָעִים מַיִם, וְ**לֹא** יַעֲשֶׂה עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שָׁדֹךְ **לֹא** תִזְרָע', וּזְרִיעָה בִּכְלָל שביעית הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְתָה, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ ולוֹמַר לְךָ, מַה זְּרִיעָה מְיוּחֶדֶת שהיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשָׂדֶה וְשֶׁבְּכֶרֶם, אַף כָּל שֶׁהִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשָׂדֶה וְשֶׁבְּכֶרֶם, ויש למעט מלאכות שאינם בשניהם. ומבואר שמרבים לאיסור כל המלאכות שבשדה ובכרם, ואף חרישה.

מתרצת הגמרא: מלאכות אלו שלא נכתבו אסורות רק מִדְּרַבָּנָן ואין לוקים עליהן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא – והדרשה שהובאה בברייתא מפסוק, היא סמך בלבד שהביאו חכמים לדבריהם מן התורה.

רש"י

תולדות – כגון משקה זרעים שלא היה במשכן – לא אסר רחמנא. **זמירה בכלל זריעה** – שדרכו של זומר לצמוחי פירי בזורע: בצירה. בענבים בקצירה בתבואה – וקצירה אב מלאכה היא, בפרק "כלל גדול" (שבת עג,א) בצירה בכלל קצירה, דשניהן חותכין. **זימור** – מחתך ענפים יבשין של גפן. **עידור** – שחופר תחת הגפנים, לרפויי ארעא. **כיסוח** – בעשבים, שחותך הרעים מן הטובים. ולא היינו ניכוש, דמעקר העיקרים מן הקרקע. דלזה אין עוקרין, אלא חותכין למעלה. **תלמוד לומר שדך לא כרמך לא** – מדלא כתיב: "לא תזרע שדך לא תזמור כרמך" אלא "שדך לא תזרע כרמך לא תזמור" משמע: שדך לא, כרמך לא. **מקרסמין** – היינו, זימור, אלא שקירסום שייך באילנות. **מזרדין** – מחתך ענפים יבשים ולחים, לפי שיש לאילן ענפים יותר מדאי. **מפסנין** – סומכים האילן שהוא רענן יותר מדאי. **מזבלין** – מניחים זבל בעיקרי האילן. **מפרקין** – אבנים שעל עיקרי האילן. **מאבקים** – ששרשיו נראין, ומכסין אותו באבק. **מעשנין** – עושין עשן תחת האילן, כדי שינשרו התולעים שעליו. **יקשקש** – היינו עידור, אלא שעידור בגפנים וקשקוש בזיתים. **עוגיות** – חופר גומא תחת הגפן ליתן בו מים. **זריעה בכלל היתה** – "ובשנה השביעית שבת שבתון" וגו'. **אף כל עבודה שהיא בשדה ובכרם** – כגון כל הני פרטי, יצא קשקוש ועידור ומים בנקעים ועוגיות שאינן בשניהן כו'. **לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר כו'** – ואם תקשי: הא אסר עידור לעיל! קא תריץ לקמן בעוגיות, הא – בחדתי, והא – בעתיקי. והוא הדין לעידור. **כל הני מדרבנן** – אבל מדאורייתא לא הוי אלא זמירה ובצירה, כדאמרינן לעיל: הני – אין, מידי אחרינא – לא. **מלסקל** – להוציא אבנים מן הכרם. **סתומי פילי** – שמסתם בקעים של אילן. **שרי** – דאית ביה משום פסידא. **אברויי אילני אסור** – דהוי משום רווחא, והאי דשרי קשקוש – היינו סתומי פילי, והאי דאסיר – היינו אברויי אילני. **כל מקום שנאמר כלל בעשה ופרט בלא תעשה** – כגון הכא, דכתיב (ויקרא כה): "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" – כלל היינו עשה, "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור" – פרט, היינו לא תעשה. **אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל** – ואף על גב דכתיב כלל בתריה, כגון הכא דכתיב בתריה: "שבת שבתון" כלומר: אין לו דין דשאר כלל ופרט וכלל שכתובין כולו בעשה או בלאו, דאמר: כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, דמרבי כל מידי דדמי לפרט. אלא דיינינן ליה בכלל ופרט, הואיל דנשתנה משאר כלל ופרט וכלל, אמרינן: אין בכלל אלא מה שבפרט, הני – אין, מידי אחרינא – לא. **דכולי עלמא לית להו דרבין כו' מאן דאמר לוקה שפיר** – כדאמר, דדרשינן בכלל ופרט וכלל. **אחרינא לא** – להכי חורש אינו לוקה.

כי

תוספות

אף כל שבשדה ושבכרם — וכל הני עבודות דלעיל – נוהגות בין בשדה ובין בכרם. ואפילו שיש מהן שאין עתה נוהגין כן – יש לומר שבמקומן היו עושין כך, ורגילין לעשותן בשדה ובכרם. **אין** דנין אותו בכלל ופרט וכלל — הכי הוה שמיע ליה לרבי אילעא, דכיון דהפרט בלא תעשה – הכלל האחרון אינו מוציא הפרט ממשמעותיה, ואינו כלל ופרט וכלל, דדיינינן ליה בכלל ופרט. ולא נהירא ליּ: דמנלן דרבי אילעא סבירא ליה הכי? אימא דהפרט שהוא בלא תעשה – בטל, אבל הכלל עומד במקומו, לפי דבריו! ועוד: לפי לשון זה קשה לי אמאי תירץ דכולי עלמא לית להו דרבי אבין? והא הוה מצי לתרוצי דכולי עלמא אית להו! דבכל מקום סוגיית התלמוד היא, דכיון דמצי למימר דכולי עלמא אית להו סברת האמורא – לא מתרצינן לית להו. ולימא הכי: דכולי עלמא אית להו דרבי אבין, מאן דאמר אינו לוקה – שפיר, ומאן דאמר לוקה – סבירא ליה כי הך ברייתא דמפקא ליה לתולדות מקרא, וקסבר: לאו אסמכתא הוא, אלא דרשה גמורה היא. ולי נראה: דהא לימא בדרבי אבין אמר רבי אילעא וכו' – קאזיל בכהאי גוונא דליכא הכא אלא כלל ופרט, דכלל בתרא לא חשיב. כיון דהאי כלל בקרא אחרינא וחשיב בכלל המרוחק זה מזה, כיון דלא הוו בחד קרא. דהכי מוכח בפרק קמא דפסחים (ו,ב ושם), דאיכא למאן דאמר כיון דהוו בתרי קראי – לא מיצטרפי למיהוי כלל ופרט וכלל. והכא נמי לא הוי אלא כלל ופרט, והכי איכא הגירסא (בירושלמי דבלאים) בפרק שמיני: חד אמר לוקה, סבר לה כרבי אילעא. דאינו נדון בכלל ופרט, כיון דהפרט בלא תעשה – הפרט בטל, והכלל במקומו עומד. ולפיכך אמר: כל החורש בשביעית – לוקה. וחד אמר: החורש בשביעית אינו לוקה, לא סבר להא דרבי אילעא, אלא דנין אותו בכלל ופרט; הני – אין, מידי אחרינא – לא. ודחי לה: דכולהו אית להו דרבי אילעא, מאן דאמר לוקה – שפיר, ומאן דאמר אינו לוקה – מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה כו'. ואם נפשך לומר: למאן דאמר לוקה אמאי כתב רחמנא זמירה ובצירה? שמא קסבר ללאו יתירא אתי, אי נמי קסבר: כרם משדה לא הוה יליף, הלכך הוצרך למיכתב בין בשדה בין בכרם.

רבי

תּוֹלְדוֹת לָא אֲסַר רַחֲמָנָא, דִּכְתִיב: "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שָׁדְךָ לֹא תִזְרָע" וגו'. מִכְּדֵי, זְמִירָה בִּכְלָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה, לְמַאי הִלְכְתָא כָּתְבִינְהוּ רַחֲמָנָא? לְמִימְרָא: דְּאַהֲנֵי תּוֹלְדוֹת - מִיחַיֵּיב, אֲאַחֲרָנֵיְיתָא - לָא מִיחַיֵּיב. וְלָא? וְהָתַנְיָא: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמוֹר", אֵין לִי אֶלָּא זֵירוּעַ וְזִימּוּר, מְנַיִן לְנִיכּוּשׁ וּלְעִידּוּר וּלְכִיסּוּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ לֹא" "כַּרְמְךָ לֹא". לֹא כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ, וְלֹא כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ. מִנַּיִן שֶׁאֵין מְקַרְסְמִין, וְאֵין מְזָרְדִין, וְאֵין מְפַסְּגִין בְּאִילָן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ לֹא" "כַּרְמְךָ לֹא", לֹא כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ וְלֹא כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ. מִנַּיִן שֶׁאֵין מְזַבְּלִין, וְאֵין מְפָרְקִין, וְאֵין מְאַבְּקִין, וְאֵין מְעַשְּׁנִין בְּאִילָן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ לֹא" "כַּרְמְךָ לֹא", כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ וְכָל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ לֹא. יָכוֹל לֹא יְקַשְׁקֵשׁ תַּחַת הַזֵּיתִים, וְלֹא יְעַדֵּר תַּחַת הַגְּפָנִים, וְלֹא יְמַלֵּא נְקָעִים מַיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע" זְרִיעָה בִּכְלָל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְתָה - לְהָקִישׁ אֵלֶיהָ, לוֹמַר לְךָ: מַה זְּרִיעָה מְיוּחֶדֶת, עֲבוֹדָה שֶׁבְּשָׂדֶה וְשֶׁבַּכֶּרֶם - אַף כָּל שֶׁהִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשָׂדֶה וְשֶׁבַּכֶּרֶם! מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא - אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. וְקִשְׁקּוּשׁ בַּשְּׁבִיעִית מִי שָׁרֵי? וְהָא כְּתִיב: "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ". "תִּשְׁמְטֶנָּה" - מִלְּקַשְׁקֵשׁ, "וּנְטַשְׁתָּהּ" - מִלְּסַקֵּל! אָמַר רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא: תְּרֵי קִשְׁקּוּשֵׁי הָווּ; חַד - אַבְרוּיֵי אִילָנֵי, וְחַד - סַתּוּמֵי פִּילֵי. אַבְרוּיֵי אִילָן - אָסוּר, סַתּוּמֵי פִּילֵי - שָׁרֵי. אִיתְּמַר, הַחוֹרֵשׁ בַּשְּׁבִיעִית, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר: לוֹקֶה, וְחַד אָמַר: אֵינוֹ לוֹקֶה. לֵימָא בְּדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא קָמִיפַּלְגִּי, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כְּלָל בַּעֲשֵׂה, וּפְרָט בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ בִּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל. מַאן דְּאָמַר לוֹקֶה - לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא, וּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה - אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אָבִין! לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא. מַאן דְּאָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה - שַׁפִּיר. וּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה - אָמַר לָךְ: מִכְּדֵי, זְמִירָה בִּכְלָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה, לְמַאי הִלְכְתָא כָּתְבִינְהוּ רַחֲמָנָא? לְמִימַר דְּאַהֲנֵי תּוֹלְדוֹת הוּא דְּמִיחַיֵּיב, אַתּוֹלְדָה אַחֲרִינָא - לָא מִיחַיֵּיב. וְלָא? וְהָתַנְיָא: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמוֹר" אֵין לִי אֶלָּא זֵירוּעַ וְזִימּוּר, מְנַיִן לְעִידּוּר וּלְקִישְׁקּוּשׁ וּלְכִיסּוּחַ - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ לֹא" "כַּרְמְךָ לֹא", לֹא כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ, וְלֹא כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְקַרְסְמִין וְאֵין מְזָרְדִין וְאֵין מְפַסְּגִין בְּאִילָן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ לֹא", "כַּרְמְךָ לֹא", כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ לֹא, כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ לֹא. מִנַּיִן שֶׁאֵין מְזַבְּלִין וְאֵין מְפָרְקִין וְאֵין מְעַשְּׁנִין בְּאִילָן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ לֹא" "כַּרְמְךָ לֹא", כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ לֹא, וְכָל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ לֹא. יָכוֹל לֹא יְקַשְׁקֵשׁ תַּחַת הַזֵּיתִים, וְלֹא יְעַדֵּר תַּחַת הַגְּפָנִים, וְלֹא יְמַלֵּא נְקָעִים מַיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע", זְרִיעָה בִּכְלָל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְתָה - לְהָקִישׁ אֵלֶיהָ, לוֹמַר לְךָ: מַה זְּרִיעָה מְיוּחֶדֶת - עֲבוֹדָה שֶׁבְּשָׂדֶה וְשֶׁבַּכֶּרֶם, אַף כָּל שֶׁהִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשָׂדֶה וְשֶׁבַּכֶּרֶם! מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא.

כי

כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: יָכוֹל יִלְקֶה עַל הַתּוֹסֶפֶת - וְנָסֵיב לֵהּ תַּלְמוּדָא לִפְטוּרָא, וְלָא יָדַעְנָא מַאי תַּלְמוּדָא וּמַאי תּוֹסֶפֶת. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: חֲרִישָׁה, וְהָכִי קָאָמַר: יָכוֹל יִלְקֶה עַל חֲרִישָׁה, דְּאָתְיָא מִכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, וְנָסֵיב לֵיהּ תַּלְמוּדָא לִפְטוּרָא, דְּאִם כֵּן, כָּל הָנֵי פְּרָטֵי לָמָּה לִי? וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יָמִים שֶׁהוֹסִיפוּ חֲכָמִים לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהָכִי קָאָמַר: יָכוֹל יִלְקֶה עַל תּוֹסֶפֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּאָתְיָא מִ"בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבּוֹת", וְנָסֵיב לֵהּ תַּלְמוּדָא לִפְטוּרָא, כִּדְבָעֵינַן לְמֵימַר לְקַמָּן. מַאי יָמִים שֶׁלִּפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה? כִּדְתָנֵן: עַד מָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׂדֵה אִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁיָּפֶה לַפֵּרִי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד הָעֲצֶרֶת. וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כִּדְבְרֵי אֵלּוּ. וְעַד מָתַי חוֹרְשִׁין שְׂדֵה הַלָּבָן עֶרֶב שְׁבִיעִית - מִשֶּׁתִּכְלֶה הַלֵּחָה, וְכָל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים לִיטַע מִקְשָׁאוֹת וּמִדְלָעוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם כֵּן - נָתְנָה תּוֹרָה שִׁיעוּר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ! אֶלָּא: בִּשְׂדֵה הַלָּבָן - עַד הַפֶּסַח, וּבִשְׂדֵה הָאִילָן - עַד הָעֲצֶרֶת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד הַפֶּסַח וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ נִמְנוּ עַל שְׁנֵי פְּרָקִים הָלְלוּ וּבְטֵלוּם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אַבָּהוּ, וְאָמְרִי לֵהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ הֵיכִי מָצוּ מְבַטְּלֵי תַּקָּנָתָא דְּבֵית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל? וְהָא תְּנַן: אֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵּית דִּין חֲבֵרוֹ אֶלָּא אִם כֵּן גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן! "אֶשְׁתּוֹמֵם כְּשָׁעָה חֲדָא", אָמַר לֵיהּ: אֵימוֹר כָּךְ הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן: כָּל הָרוֹצֶה לְבַטֵּל - יָבוֹא וִיבַטֵּל. דִּידְהוּ הִיא? הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הִיא! דְּאָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי נְחוּנְיָא אִישׁ בִּקְעַת בֵּית חוֹרְתָן: עֶשֶׂר נְטִיעוֹת, עֲרָבָה, וְנִיסּוּךְ הַמַּיִם - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כִּי גְּמִירִי הִלְכְתָא - שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאָתוּ הָנֵי תַּקּוֹן מִפֶּסַח וּמֵעֲצֶרֶת. וְאִתְּנוּ בְּדִידְהוּ: כָּל הָרוֹצֶה לְבַטֵּל - יָבוֹא וִיבַטֵּל. וְהָנֵי הִלְכְתָא נִינְהוּ? קְרָאֵי נִינְהוּ.

תְּנַן: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבּוֹת", רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית - שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמוֹר", אֶלָּא חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית

שנכנס

רבי אלעזר אומר חרישה — מהא ליכא למימר תסתיים דרבי אלעזר לעיל דאמר אינו לוקה. דאיכא למימר דרבי אלעזר לא שמיע ליה הא דאמר לקמן דהתירו תוספת שביעית, הלכך הוה אמר הכי. דליכא לפרש מילתא דרב דימי אלא בחרישה, אבל לדידיה – אסור ולוקה, דלא סבירא ליה. אי נמי: דכיון דאיתא בהדיא כי הך דלעיל במילי דחרישה – אינו צריך לומר תסתיים, דאין דרך התלמוד לומר תסתיים בדבר המפורש בהדיא כל כך.

יכול ילקה על תוספת של ראש השנה — ואם תאמר: מלקות מנלן? והלא לא כתיב בתוספת לאו, אלא עשה גרידא: "בחריש ובקציר תשבות"! איכא למימר: דמבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוספת. כלומר, שהשביעית מתחלת משנה הששית, וכל דין שביעית יהיה לששית. דהכי קאמר רחמנא: דשביעית מתחלת קודם שנת שביעית, ואם כן הוא בשביעית.

עד עצרת — דהיינו יותר. דבכל מקום בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא, לבד מאותן דברים דקחשיב בעדיות (פרק ה).

וקרובים דברי אלו — קא משמע לן דאין בית שמאי מחמירין אלא מעט על בית הלל ולאשמועינן מילתייהו דבית שמאי פירש הכי.

כל הרוצה לבטל יבא ויבטל — שמא יתקלקלו הקרקעות, ואינן מגדלין תבואה בלא חרישה לאחר זמן. זה התנו שיהא כח להתיר לצריכים, שחשו להפסד רבים, שלא גרמו רעה לעולם.

הלכה למשה מסיני — מהכא איכא לדקדק: מדשרא רחמנא ילדה – מכלל דזקינה אסורה. הרי על ידי הלכה למשה מסיני נאסרה תוספת שביעית. אבל להתירא לחוד לילדה – לא אצטריך, דמהיכא תיתי לאסור? **נטיעות** תנן במסכת שביעית פרק קמא: עד אימתי נקראו נטיעות! רבי אלעזר בן עזריה אומר: עד שיחולו, רבי יהושע אומר: בת שבע שנים, רבי עקיבא אומר: נטיעה כשמה. אילן שנגמם, פירוש: שנחתך והוציא חליפין, מטפח ולמטה – כנטיעה, מטפח ולמעלה – כאילן, דברי רבי שמעון. **ניסוך** המים — והא דאמרינן בעלמא (שבת קג,ב) מ"ם יו"ד מ"ם – לרבות ניסוך המים מן התורה! אינו אלא אסמכתא בעלמא, כך פירש רבנו חננאל. **שהרי** כבר נאמר שדך לא תזרע וגו' — ואחר כך כתיב: "את ספיח קצירך לא תקצור" אלמא: קצירה לא אצטריך. ואפילו אם תימצי לומר חרישה צריכה, דאזהרת חרישה לא אשכחן אלא הכא, מיהא קצירה לא אצטריך. ולההיא דרשא דאתיא קצירה – אתיא חרישה, כיון דכתבינהו גבי הדדי. אי נמי סבירא ליה לרבי עקיבא כי ההיא דאמרן לעיל, דלוקה על חרישה, וכדאמרינן טעמא לעיל: סבר רבי עקיבא, וחרייהו מיותרין. ואליבא דרבי עקיבא קפריש ואזיל, דרבי עקיבא סבר: אם אינו ענין לשבת – תנהו גבי שביעית. ובמשמעות שבא להחמיר ולא להקל. ולא בעי לאוקמי בשבת כרבי ישמעאל להקל, דהכי עדיפא ליה. ורבי ישמעאל עדיפא ליה לאוקמי בשבת, דפשטיה דקרא מיירי ביה ואפילו להקל, מלאוקמי בשביעית דלא מיירי ביה ולהחמיר.

אלא

כי אתא רב דימי – מארץ ישראל לבבל. **אמר** – שמעית דאמרי בארץ ישראל: יכול ילקה על תוספת. **ושמעית דנסיב עליה תלמודא לפטורא** – ולא ידענא מאי תוספת ולא פטור. **רבי אלעזר אמר חרישה** – בשביעית. להכי קרי ליה תוספת, דלא נפיק עיקרו מן התורה אלא מכלל ופרט וכלל, כדאמרינן לעיל. **ונסיב תלמודא לפטורא** – כדאמרינן: הני – אין. **דאם כן** – דהוי לקי. **כל הני פרטי** – דפריט בהדיא דאסור בשביעית זריעה וזימור, קצירה ובצירה. **למה לי** – דכתב רחמנא? אלא למימרא דאהנך הוא דלוקה וכו'. שמע מינה: אחרישה לא לקי. **ימים שלפני ראש השנה** – של שביעית, שהוא תוספת על השביעית. **דאתיא מבחריש ובקציר** – כדאמר לקמן: אם אינו ענין לשביעית, שהרי כתיב "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור" – תנהו לענין ששית שנכנס לשביעית, דבשביעית נמי אסור. **כדבעינן למימר לקמן** – גמר שבת שבתון משבת בראשית. **כל זמן שיפה לפרי** – כלומר: כל זמן שחרישה יפה לפירות שגדלו בששית, דהיינו נמי קרוב לעצרת. אבל מכאן ואילך – לא, דהוי כמתקן פירות שביעית. **שדה לבן** – של תבואה. **שתכלה הלחה** – שכלין הגשמים של שנה ששית. דעד ההיא שעתא מהני חרישה לזריעה דשנה זו, אבל משתכלה הלחה – אינו יכול לחרוש, דמחזי כחורש לצורך שביעית, דהיינו כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשאות. **נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו** – כלומר, נתת דבריך לשיעורין, שפעמים זה חורש קודם חברו ליטע מקשאות. **על שני פרקים** – דפסח ועצרת. **ובטלום** – דחורשין עד ראש השנה. **תקנתא דשמאי והלל** – דרבי שמעון דאמר עד פסח ועד עצרת – והיינו אליבא דבית שמאי ובית הלל. **כך התנו** – שמאי והלל בשעת תקנתם. **דידהו היא** – תקנתם היא? **חורתן** – מקום. **עשר נטיעות** – המפורזות בתוך בית סאה, שהוא חמישים על חמישים – חורשין כל השדה שלה בשבילן בערב שביעית עד ראש השנה. ואמרי: הני, הואיל וילדות הן – איכא פסידא יתירא, לכך חורשין עד ראש השנה. אבל זקינה – אין חורשין עד ראש השנה. אלמא: דהלכה למשה מסיני הן. **וערבה** – להקיף המזבח. **כי גמירי הלכתא** – דאין חורשין לזקינה עד ראש השנה, אבל חורשין עד לשלשים יום לפני ראש השנה. **ואתו** – בתקנה דידהו, דהרחיקו עד הפסח ועד העצרת. **וכל הרוצה לבטל יבוא ויבטל** – ורבן גמליאל דבטל לא בטל אלא מפסח ומעצרת, עד שלשים יום לפני ראש השנה.

שנכנס

כִּי אֲתָא [–כשהגיע] רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר, בארץ ישראל שמעתי חכם שאומר, יָכוֹל הַיִּת לומר שִׁילְקֶה אדם עַל הַתּוֹסֶפֶת בשביעית, וְנָסִיב לֵהּ – והביא לכך תַּלְמוּדָא לִפְטוּרָא – לימוד לפטרו, וְלֹא יָדַעְנָא מַאי תַּלְמוּדָא וּמַאי תּוֹסֶפֶת – ואיני יודע מה כוונתו ב'תוספת', ומהו הלימוד שהביא.

מביאה הגמרא שנחלקו בזה אמוראים: רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, כוונת החכם ב'תוספת' לְחָרִישָׁה בשביעית, שאין איסורה מפורש בתורה, אלא למדים אותה כדלהלן, וְהָכִי קָאָמַר החכם, יָכוֹל יִלְקֶה עַל מלאכת חָרִישָׁה בשביעית, משום דְּאָתְיָא – שנלמדת מִכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל כמבואר לעיל (ע"א), שיש לרבות כל מלאכה כעין הפרט שהוא זריעה וזמירה המפורשות בתורה, והיינו גם את החרישה שמסייעת לזריעה. וְנָסִיב לֵיהּ תַּלְמוּדָא לִפְטוּרָא – לפטור ממלקות את החורש והעושה שאר מלאכות שאינן מפורשות בתורה, דְּאִם כֵּן שחייבים עליהם קשה כָּל הָנֵי פְּרָטֵי לְמָה לִי – מדוע צריך לפרט את כל הפרטים שהן המלאכות המפורשות בפסוקים, אלא ודאי כדי להשמיע שדווקא עליהן לוקים, ולא על חרישה ושאר מלאכות.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הכוונה ב'תוספת' לְיָמִים שֶׁהוֹסִיפוּ חֲכָמִים לאסור בהם מלאכה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה של שביעית, וְהָכִי קָאָמַר החכם, יָכוֹל יִלְקֶה עַל שעשה מלאכה בזמן הַתּוֹסֶפֶת לפני רֹאשׁ הַשָּׁנָה משום דְּאָתְיָא – שנלמדת מִן הפסוק (שמות לד כא) 'בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת' כמבואר להלן בברייתא, ואם כן דין התוספת כדין שביעית. וְנָסִיב לֵהּ תַּלְמוּדָא לִפְטוּרָא ממלקות, כִּדְבָעֵינָן לְמֵימַר – כפי שרוצים לומר לְקַמָּן (ד.).

מבררת הגמרא: מַאי הם הַיָּמִים שֶׁלִּפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה של תוספת שביעית. משיבה הגמרא: כִּדְתָנֵן במשנה (שביעית פ"א מ"א), עַד מָתַי חוֹרְשִׁין כִּשְׁדֵה אִילָן לצורך השבחת האילנות והפירות עֶרֶב שְׁבִיעִית, נחלקו בזה תנאים, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כָּל זְמַן שֶׁיָּפָה לַפֵּרֵי של השנה השישית, והיינו זמן מועט לפני חג השבועות. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, חורש לצורך פירות השישית עַד הָעֲצֶרֶת [–חג השבועות], שעד אז החרישה מועילה לאילן. וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ – הזמן שאמרו בית שמאי קרוב לזמן שאמרו בית הלל.

עוד שנינו במשנה (שם פ"ב מ"א): וְעַד מָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׁדֵה הַלָּבָן [–התבואה] בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית, מִשֶּׁתִּכְלֶה הַלֵּחָה [–הלחלוחית] שבקרקע מחמת הגשמים, שעד אז החרישה עדיין מועילה לזריעת השנה השישית. וְכָל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים בשדה בערב שביעית כדי לִיטַּע מִקְשָׁאוֹת וּמִדְלָעוֹת [–שדות קישואים ודלועים], סימן הוא שעדיין לא כלתה הלחלוחית, ומותר לחרוש בשדה התבואה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם כֵּן שזמן התוספת תלוי במעשים אלו, נמצא שנִּתְּנָה תּוֹרָה שִׁעְוּר תוספת שביעית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ, שהרי אין כל השדות שוים בהם, ופעמים שהשיעור בזו קודם לשיעור בזו, ויבואו לטעות בשיעור זה. אֶלָּא החרישה מותרת לצורך שישית כִּשְׁדֵה הַלָּבָן עַד הַפֶּסַח, וּכִשְׁדֵה הָאִילָן עַד הָעֲצֶרֶת (וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים עַד הַפֶּסַח).

הגמרא דנה מה זמן תוספת שביעית בזמנינו: וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֵּן פַּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ נִמְנוּ לדון עַל שְׁנֵי פְּרָקִים הַלָּלוּ – פסח בשדה הלבן ועצרת בשדה האילן, וּבְטֵלוּם, והתירו לחרוש עד סוף השנה.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אַבָּהוּ, וְאָמְרֵי לֵהּ – ויש אומרים שרֵישׁ לָקִישׁ אמר לְרַבִּי יוֹחָנָן, קשה על דברי בר קפרא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ הֵיכִי מָצוּ מְבַטְּלֵי תַּקָּנָתָא דְּבֵית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל – כיצד יכלו לבטל תקנת בית שמאי ובית הלל שתקנו זמנים אלו, וְהָא תְּנַן במשנה (עדיות פ"א מ"ה), אֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵּית דִּין חֲבֵירוֹ שתיקן תקנה או מנהג או גזירה, אֶלָּא אִם כֵּן בית הדין המבטל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ – מן המתקן, בְּחָכְמָה – שהרבו דייניו יותר בתורה, וּבְמִנְיָן – גדולים במנין שנותיהם ובתלמידיהם, ורבן גמליאל ובית דינו לא היו גדולים מבית דינם של בית שמאי ובית הלל, וכיצד ביטלו תקנתם.

אֶשְׁתּוֹמַם – שתק וחשב מה יענה כְּשָׁעָה חֲדָא [–אחת], וְאָמַר לֵיהּ לתרץ זאת, אֵימוֹר – אמור שכָּךְ הִתְנוּ בית שמאי ובית הלל בֵּינֵיהֶן כשתיקנו כן, כָּל בית דין הָרוֹצֶה לְבַטֵּל זאת יָבוֹא וִיבַטֵּל, שחששו שמא יהיה צורך לבטלה משום הפסד רבים, ואכן כשראה רבן גמליאל שיש צורך בכך ביטל תקנתם.

מקשה הגמרא: וכי תקנה זו דִּידְהוּ [–שלהם] הִיא, והלא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הִיא, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם [–בשם] רַבִּי נְחוּנְיָא אִישׁ כְּפַר עֲנָתָא בֵּית חוֹרְתָן, שלשת דינים אלו, דין עֶשֶׂר נְטִיעוֹת – עשר אילנות שנטעום בשדה בתוך מידת בית סאה [חמישים על חמישים אמה], ומפוזרים בשדה במרחק שוה זה מזה, מותר לחרוש את כל השדה עד סוף השנה השישית, ודין עֲרֵבָה שמקיפים בה את המזבח בחג הסוכות. וְדין נִיסּוּךְ הַמַּיִם על המזבח בחג הסוכות בהקרבת תמיד של שחר, הם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. ומבואר שדווקא בנטיעות שהם אילנות חדשים מותר לחרוש עד ראש השנה, אך באילנות זקנים אסור, מהלכה למשה מסיני. וקשה כיצד יכולים רבן גמליאל ובית דינו לבטל זאת ולהתיר.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כִּי גְּמִירֵי הֲלָכָתָא – על איזה זמן קיבלו הלכה למשה מסיני לאסור חרישה, רק על שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאָתוּ הָנֵי – ובאו בית שמאי ובית הלל וּתְקָנוּן – ותיקנו לאסור כבר מִפֶּסַח בשדה לבן וּמַעֲצֶרֶת בשדה האילן, וְאַתְּנוּ בְּדִידְהוּ – והתנו בתקנתם שכָּל הָרוֹצֶה לְבַטֵּל יָבוֹא וִיבַטֵּל, ורבן גמליאל ביטל רק מה שתקנו בית שמאי ובית הלל.

הגמרא מקשה על איסור שלשים יום קודם ראש השנה: וְהָנֵי – וכי אלו הֲלָכָתָא נִינְהוּ – נאסרו בהלכה למשה מסיני, הלא קְרָאֵי נִינְהוּ – יש ללמוד את דינם מפסוקים, (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא, נאמר בפסוק (שמות לד כא) 'שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת', רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אין לומר שסוף הפסוק 'בחריש ובקציר תשבות' נאמר בשבת, שהרי בה ל"ט מלאכות אסורות ולא רק חרישה וקצירה[ו], אלא בשביעית שחרישה וקצירה אסורות בה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זאת בְּחָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית עצמה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בה (ויקרא כה ד–ה) 'שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר, אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לא תִקְצוֹר'. אֶלָּא כוונת הכתוב 'בחריש ובקציר תשבות' היא לְחָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית

שֶׁנִּכְנָס לִשְׁבִיעִית – שמועיל לצמיחת השדה בשביעית, שאסור אף שנעשה קודם לה, וְקָצִיר שֶׁל תבואה שגדלה שליש בִּשְׁבִיעִית, שֶׁיָּצָא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית – שנעשה לאחר השביעית, שאסור לצורך סחורה כפירות שביעית. ומכאן למדים שיש תוספת לשביעית לפניה ולאחריה[א].

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אף 'בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר' (שמות לד כא) נאמר בשבת כתחילת הפסוק, ונאמרו דווקא הם ללמד, מָה חָרִישׁ רִשּׁוּת – כשם ש'חרישׁ' הוא רשות, שהרי לא מצינו מצות חרישה, אַף קָצִיר רִשּׁוּת – אף 'קציר' הוא רשות, ודווקא זה נאסר בשבת, וְיָצָא מהאיסור קָצִיר הָעוֹמֵר, שֶׁהִיא – הקצירה מִצְוָה ומותרת בשבת. מבואר שלרבי עקיבא למדים תוספת שביעית מפסוקים, וקשה לרבי יוחנן שאמר שהיא הלכה למשה מסיני. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, כִּי גְּמִירֵי הִלְכְתָא לְמִשְׁרֵי יַלְדָּה – ההלכה באה ללמד שמותר לחרוש עד ראש השנה נטיעות חדשות, ולא באה לאסור משום תוספת שביעית כלל, וקְרָאֵי לְמֵיסַר זְקֵנָה – הפסוקים באו לאסור חרישה לאילנות זקנים משום תוספת שביעית.

מקשה הגמרא: וְכֵיוָן דְּהִלְכְתָא לְמִשְׁרֵי יַלְדָּה – שלמדנו מהלכה להתיר חרישה לנטיעות חדשות בערב שביעית, לָאו מִמֵּילָא זְקֵנָה – וכי אין ללמוד מכך ממילא שלאילנות זקנים אסור, ואין צריך פסוק לכך.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר: אֶלָּא הִלְכְתָא נאמרה לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שלמד מ'בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת' (שם) להתיר קציר של מצוה בשבת, ולדבריו אכן האיסור תוספת באילנות זקינות נלמד מההלכה, וקְרָאֵי – ומפסוקים למדים איסור תוספת שביעית לְרַבִּי עֲקִיבָא שלמד זאת כמבואר בברייתא לעיל בסמוך[ב].

נמצא למסקנת הגמרא כרבי יצחק, שמהלכה למשה מסיני נלמד שאסור לעבוד בקרקע שלשים יום קודם שביעית, ובית שמאי ובית הלל הוסיפו מפסח ומעצרת, וזאת התיר רבן גמליאל. הגמרא מביאה שיטה אחרת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ מְדָאוֹרַיְיתָא בָּטֵיל לְהוּ – מצאו סמך מן התורה לבטל ימי תוספת שביעית, ובטלו אף את אלו שנאסרו מההלכה. וביאר מַאי טַעְמָא – מהיכן למד זאת, גְּמַר – למד בגזירה שוה 'שַׁבָּת' 'שַׁבָּת' משבת רגילה הנקראת שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית, שבשביעית נאמר (ויקרא כה ה) 'שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ', ובשבת נאמר (שמות כ י) 'וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ', מַה לְּהַלָּן בשבת בראשית הִיא אֲסוּרָה במלאכה אך לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ מוּתָּרִין[ג], אַף כָּאן הִיא אֲסוּרָה וּלְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ מוּתָּרִין.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, לְמַאן דְּאָמַר הִלְכְתָא – שהתוספת היא מהלכה למשה מסיני, וכי אָתְיָא [–באה] גְּזֵרָה שָׁוָה שאינה מקובלת מסיני אלא דנוה מעצמם, וְעָקְרָה לְהִלְכְתָא שניתנה בסיני. וְכַן קשה לְמַאן דְּאָמַר קְרָא – שנלמדת מפסוק, וכי אָתְיָא גְּזֵרָה שָׁוָה וְעָקְרָה לִקְרָא.

רב אשי מבאר טעמו של רבן גמליאל באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ אכן ביטלוה לתוספת שביעית מן התורה, אך טעמם דְּסָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ – שקיבלוה הלכה למשה מסיני, וְכִי גְּמִירֵי הִלְכְתָא – וסברו שההלכה נאמרה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, דּוּמְיָא – בדומה להלכה דִּינִיסּוּךְ הַמַּיִם על המזבח, שנאמרה יחד עמה, ושייכת רק בזמן המקדש[ד], אֲבָל בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים לא נאמרה ולכן ביטלוה.

שנינו במשנה: אֲבָל לא מִמֵּי הַגְּשָׁמִים וּמִמֵּי הַקִּילּוֹן.

מקשה הגמרא: כִּשְׁלָמָא אסור להשקות מִמֵּי קִילּוֹן שהוא בור עמוק, דאִיכָּא [–יש] טִירְחָא יְתֵירָא לדלות מבור זה ואסור אף במקום הפסד, אֶלָּא מֵי גְּשָׁמִים מַאי טִירְחָא אִיכָּא – איזו טרחה יש להשקות מהם, הרי די שיפתח דרכם לבוא לשדהו, ומדוע נאסרו. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּי אִילְעָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חכמים גזרו גְּזֵרָה שלא ישקו מִמֵּי גְּשָׁמִים, אָטוּ – שמא יבואו להשקות מִמֵּי קִילּוֹן. רַב אַשִׁי אָמַר, מֵי גְּשָׁמִים גּוּפַיְיהוּ [–עצמם] מתוך שמשקה מהם לִידֵי מֵי קִילּוֹן אָתוּ – יתמעטו ויעמיקו כמי קילון, ויבוא לדלות מהם גם אז.

מבארת הגמרא: וְקָמִיפַּלְגִי – ונחלקו רבי יוחנן ורב אשי בְּדִינוֹ דְּרַבִּי זֵירָא, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבָּה בַּר יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין מַיִם – שבהם מים היוצאים מִן הָאֲגַמִּים של מי גשמים, מוּתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, שמימיהם רבים, ואין לחשוש שיתמעטו וישקה מנהר אחר. מַר – רב אשי הסובר שחוששים שמא יתמעטו מי הגשמים, אִית לֵיהּ – סובר את דינו דְּרַבִּי זֵירָא, שהרי אין שייך שנהרות אלו יתמעטו, וּמַר – רבי יוחנן הסובר שגוזרים שמא ישקה במי קילון, לֵית לֵיהּ – אינו סובר את דינו דְּרַבִּי זֵירָא, ואף בנהרות אלו שייכת גזירה זו.

הגמרא דנה בדברי רבי זירא: גּוּפָא, אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבָּה בַּר יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין מַיִם מִן הָאֲגַמִּים מוּתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד.

אִיתְיְבֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא, שנינו במשנתנו, אֲבָל אין משקים במועד לֹא מִמֵּי גְּשָׁמִים וְלֹא מִמֵּי קִילּוֹן, ומבואר שחוששים שמא יפסקו הגשמים ויתמעטו המים, ויבוא לדלות מעומקם, ואף בנהרות הנמשכים מהם נחשוש שיתמעטו. אָמַר לֵיהּ, יִרְמְיָה בְּרֵי [–בניו], הָנֵי אֲגַמִּים דְּכֻבְּל כְּמַיָּא דִּלֹּא פָּסְקֵי דָּמוּ – האגמים שבבבל שונים שגדולים הם ואין מימיהם פוסקים, ואין לחשוש שיתמעטו.

ברייתא בענין השקיה במועד ממקומות נוספים: תָּנוּ רַבָּנָן, הַפְּסִיקוֹת וְהַבְּרֵיכוֹת – חפירות מים, שֶׁנִּתְמַלְּאוּ מַיִם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן שדה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, משום שאין מימיהם רבים ונחסרים בהשקייתה, וישקה ממקום אחר, ויטרח במועד. וְאִם הָיְתָה אַמַּת הַמַּיִם – תעלה המוליכה מים ממעין ואינה פוסקת עוֹבֶרֶת בֵּינֵיהֶן, מוּתָּר להשקות מהן, שאף אם יחסרו ימשוך מן האמה.

נחלקו החכמים בהיתר זה: אָמַר רַב פָּפָּא, וְהוּא שֶׁרוּבָּהּ שֶׁל אוֹתָהּ שָׂדֶה שמשקה שׁוֹתָה מֵאוֹתָהּ אַמַּת הַמַּיִם בפעם אחת, שאז אינו חושש שיחסרו המים, אך אם אינה שותה ממנה, חושש שיחסרו המים ואסור להשקות מהן. וְרַב אַשִׁי אָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רוּבָּהּ שֶׁל אוֹתָהּ שָׂדֶה שׁוֹתָה ממנה בפעם אחת, בֵּינָן דְּקָא מָשְׁכָא וְאָתְיָא – שהאמה מושכת מים תדיר אינו חושש שיחסרו, וּמִימַר אָמַר, אִי לֹא שַׁתְיָא לְחַד יוֹמָא – אף אם אין השדה שותה ביום אחד תִּשְׁתֵּי לְתֵרֵי וּתְלָתָא יוֹמֵי – תשתה ביומיים או שלושה.

ברייתא נוספת בענין השקיה במועד: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּרֵיכָה שֶׁנִּטְפֶּתֶת – מקבלת טפטוף מַיִם מִשָּׂדֶה בֵּית הַשַּׁלְחִין זוֹ הגבוהה וסמוכה אליה, בשמשקים אותה ממעין שבצידה, מוּתָּר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה – מן הבריכה שָׂדֶה בֵּית הַשַּׁלְחִין אַחֶרֶת נמוכה הסמוכה אליה.

מקשה הגמרא: וְהָא בריכה זו עֲבִידָא דְּפַסְקָא – עלולה להיפסק, ויטרח להשקות ממקום אחר. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וַעֲדַיִין הִיא – השדה הגבוהה מְטַפְטֶפֶת לבריכה, ואין לחשוש שתתרוקן ואז מותר.

אביי מוסיף תנאי להיתר: אָמַר אַבָּיֵי, וְהוּא שֶׁלֹּא פָּסַק מַעְיָין רִאשׁוֹן להשקות את השדה הגבוהה, אך אם כבר פסק אסור.

ברייתא כעין הקודמת: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, שְׁתֵּי עֲרוּגוֹת סמוכות זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, ומעין נובע סמוך לתחתונה, לֹא יַדְלֶה מִן הַתַּחְתּוֹנָה וְיַשְׁקֶה אֶת הָעֶלְיוֹנָה משום טרחה יתירה[ו]. יוֹתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר שִׁמְעוֹן, שמטעם זה אֲפִילּוּ עֲרוּגָה אַחַת חֲצָיָהּ נָמוּךְ וְחֲצִיָּהּ גָּבוֹהַּ, והמעין בחציה הנמוך, אף שסמוכים ביותר לֹא יַדְלֶה מִמָּקוֹם נָמוּךְ וְיַשְׁקֶה לְמָקוֹם גָּבוֹהַּ.

ברייתא בענין ההשקיה לצורך המועד: תָּנוּ רַבָּנָן, מַדְלִין [–דולים] מים להשקות לִירָקוֹת, כְּדֵי שיהיו ראויים לְאוֹכְלָן במועד. וְאִם בִּשְׁבִיל לְיַיפּוֹתָן אָסוּר, שאין זה לצורך המועד אלא להרווחה.

מעשה בענין זה: רְבִינָא וְרַבָּה תּוֹסְפָאָה הֲווּ קָא אָזְלִי בְּאוֹרְחָא – הלכו בדרך, וְחָזוּ [–ראו] לְהָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה דָּלֵי דַּוּוֹלָא – הדולה מים בדליים בשביל להשקות ירקות בְּחוּלָּא דְּמוֹעֲדָא. אָמַר לֵיהּ רַבָּה תּוֹסְפָאָה לְרַבִּינָא, לֵיתֵי מַר לְשַׁמְתֵּיהּ – ינדהו הרב על חילול המועד. אָמַר לֵיהּ, וְהָתַנְיָא בברייתא שמַדְלִין לִירָקוֹת כְּדֵי לְאוֹכְלָן במועד, ויתכן שמשקה לצורך כך.

אָמַר לֵיהּ, מִי סָבְרַתְּ – וכי סבור אתה מַאי פירוש 'מַדְלִין' מַדְלִין מַיָּא – ששואבים מים, אין זה כך, אלא מַאי

שנכנס לשביעית – כל שיש לו ליכנס לשביעית, שאסור לחרוש לפני ראש השנה. **מה חריש רשות** – בכל מקום. **קציר העומר** – מותר לקצור בשבת. **שהיא של מצוה** – אף על פי שמצא קצור – קוצר, דבעינן קצירה לשמה. אבל אם מצא חרוש – אינו חורש. **הלכתא למישרא ילדה** – עשר נטיעות עד ראש השנה. **קראי למיסר זקינה** – שלשים יום קודם ראש השנה. ואתו בית שמאי והלל וגזרו מפסח ועד עצרת. **ממילא שמעת מינה** – דזקינה אסור לחרוש. **אלא הלכתא לרבי ישמעאל** – דלא נפיק ליה מקראי, דדרש לקרא לדרשה אחרינא: להוציא קציר העומר. **מדאורייתא בטלו** – כלומר, אשכחו סמך מן התורה, להכי בטלו הלכתא. **מאן דאמר הלכתא** – דלפני ראש השנה אסור. **אתא גזירה שוה עקרה להלכתא** – כלומר, משום גזרה שוה דאינהו גמירו מנפשייהו משבת – בטלו הלכתא? הא אין אדם דן גזרה שוה מעצמו! **כי גמירו הלכתא בזמן שבית המקדש קיים** – וכי שרו רבן גמליאל ובית דינו – בזמן שאין בית המקדש קיים. **גזירה מי נשמים** – דלמא אתי למעבד מי קילון. **מי נשמים נמי אתי לידי מי קילון** – כלומר, כי מדלו מינה דלא הויא מליאה – נעשית ממילא מי קילון, שאינו מלא, וטריחא מלתא. **נהרות המושכין מן האגמים** – השתא משמע ליה מי אגמים, עבידא דפסקי. **מותר להשקות מהן בחולו של מועד** – ולא גזרי דלמא פסיקא מי אגמים, ואזל וטרח ואייתי מן נהר אחר. **רבי אילעא אמר רבי יוחנן** – דאמר גזרינן מי נשמים אפילו היכא דלא פסקי אטו מי קילון מדקאמר רב אשי מי נשמים לידי קילון אתי מכלל דרבי יוחנן אסר אפילו דלא אתיא לידי מי קילון לית ליה דרבי זירא דלא גזר. **מיתיבי אבל לא מי קילון** – דלמא מפסקי, וטרח להוציא מן העמוק. הכא נמי: אמאי לא ניחוש דלמא מפסקי מי אגמים? **אמר ליה כמיא דלא פסקי דמו** – וליכא למיחש. **פסיקות ובריכות** – חדא מילתא היא. **אם אמת המים עוברת ביניהן** – בין הבריכות הללו – מותר להשקות ממי נשמים, דאי פסקי מי נשמים – משקה מאמת המים. **והוא שרוכה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים כו'** – שיכול להשקות רוב השדה בפעם אחת מאותה אמת המים. אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותה אמת המים רוב של שדה – אינו משקה מפסיקות ובריכות, דלמא מפסיק ואזיל. **תישתי לתרי או תלתא יומי** – מההיא אמת המים, ולא טרח ומייתי מאמת המים אחרינא. **בריכה שנטפה משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה בית השלחין אחר** – בית השלחין שהיה גבוה, והיה מעיין נובע מצדו, ובצד אחד היה בית השלחין נמוך. ובין אלו בית השלחין היה בצד השלחין הנמוך בריכה קטנה, וכשמשקים בית השלחין הגבוה מן המעיין נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לבריכה הנמוכה – מותר להשקות אותו בית השלחין הנמוך מאותה בריכה, אף על גב דבריכה עבידא דפסקא. הואיל ומטפטף בו מבית השלחין הגבוה מים שבאו לו מחמת המעיין. **והא עבידא דפסקא** – בריכה, ואזיל ומייתי. עדיין **היא מטפטפת** – מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה, דודאי לא פסקא. **אמר אביי והוא שלא** פסק מעיין – המטפטף מבית השלחין גבוה לבריכה – מותר להשקות מבריכה לבית השלחין נמוך. אבל אי פסיק מעיין, אף על גב דעדיין מטפטף מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה – אין משקין מן הבריכה לבית השלחין נמוך, דלמא פסיק, ואזיל וטרח ומייתי ממעיין אחר. **לא** ילדה מן התחתון וישקה לעליון – דאיכא טירדא יתירא. **מדלין לירקות** – משמע שהוא דולה מים ומשקה לירקות, כדי לאוכלן בחולו של מועד. **ואם בשביל ליפותן** – שיגדלו הירקות – אסור, דהרווחה היא. **דהוה דלי דוולא** – דולה דליות מים לירקות. וחכמים לא התירו כי אם לבית השלחין בלבד.

שלופי

שֶׁנִּכְנַס לַשְּׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצָא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מַה חָרִישׁ רְשׁוּת - אַף קָצִיר רְשׁוּת, יָצָא קָצִיר הָעוֹמֶר שֶׁהִיא מִצְוָה. אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כִּי גְּמִירִי הִלְכְתָא - לְמִישְׁרֵי יַלְדָּה, קְרָאֵי - לְמֵיסַר זְקִינָה. וְכֵיוָן דְּהִלְכְתָא לְמִשְׁרֵי יַלְדָּה לָאו מִמֵּילָא זְקִינָה אֲסִירָה? אֶלָּא: הִלְכְתָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קְרָאֵי לְרַבִּי עֲקִיבָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ מִדְּאוֹרַייְתָא בָּטֵיל לְהוּ. מַאי טַעְמָא? גְּמַר "שַׁבָּת" "שַׁבָּת" מִשַּׁבָּת בְּרֵאשִׁית, מָה לְהַלָּן הִיא אֲסוּרָה, לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ - מוּתָּרִין, אַף כָּאן, הִיא אֲסוּרָה, לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ - מוּתָּרִין. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: מַאן דְּאָמַר הִלְכְתָא - אֲתָיָא גְּזֵרָה שָׁוָה עָקְרָה הִלְכְתָא? וּמַאן דְּאָמַר קְרָא - אֲתָיָא גְּזֵרָה שָׁוָה עָקְרָה קְרָא?! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר הִלְכְתָא גְּמִירִי לָהּ, וְכִי גְּמִירִי הִלְכְתָא - בְּזִמַּן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, דּוּמְיָא דְּנִיסּוּךְ הַמַּיִם. אֲבָל בְּזִמַּן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים - לֹא. "אֲבָל לֹא מִמֵּי הַגְּשָׁמִים וּמִמֵּי הַקִּילּוֹן".

בִּשְׁלָמָא מֵי קִילּוֹן - אֵיכָא טִירְחָא יְתֵירָא, אֶלָּא מֵי גְּשָׁמִים מַאי טִירְחָא אִיכָּא? אָמַר רַבִּי אֵילְעָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּזֵרָה מֵי גְּשָׁמִים אַטּוּ מֵי קִילּוֹן. רַב אַשִׁי אָמַר: מֵי גְּשָׁמִים גּוּפַיְּיהוּ לִידֵי מֵי קִילּוֹן אָתוּ. וְקָמִיפַּלְגִּי בִּדְרַבִּי זֵירָא. דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבָּה בַּר יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל: נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין מַיִם מִן הָאֲגַמִּים - מוּתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. מָר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבָּה בַּר יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל: נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין מַיִם מִן הָאֲגַמִּים - מוּתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. אִיתִיבֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא: אֲבָל לֹא מִמֵּי גְּשָׁמִים וְלֹא מִמֵּי קִילּוֹן! אָמַר לֵיהּ: יִרְמְיָה בְּרִי, הָנֵי אֲגַמִּים דְּבָבֶל - כְּמַיָּא דְּלָא פְּסְקִי דְּמוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הַפְּסִיקוֹת וְהַבְּרֵיכוֹת שֶׁנִּתְמַלְּאוּ מַיִם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אָסוּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְאִם הָיְתָה אַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת בֵּינֵיהֶן - מוּתָּר. אָמַר רַב פַּפָּא: וְהוּא שֶׁרּוּבָהּ שֶׁל אוֹתָהּ שָׂדֶה שׁוֹתָה מֵאוֹתָהּ אַמַּת הַמַּיִם. רַב אַשִׁי אָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רוּבָהּ שֶׁל אוֹתָהּ שָׂדֶה שׁוֹתָה, כֵּיוָן דְּקָא מָשְׁכָא וְאָתְיָא - מֵימַר אָמַר: אִי לָא שָׁתְיָא לְחַד יוֹמָא - תִּשְׁתֵּי לְתְרֵי וּתְלָתָא יוֹמֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: בְּרֵיכָה שֶׁנּוֹטֶפֶת מַיִם מִשָּׂדֶה בֵּית הַשַּׁלְחִין זוֹ - מוּתָּר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה שָׂדֶה בֵּית הַשַּׁלְחִין אַחֵרֶת. וְהָא עֲבִידָא דְּפָסְקָא! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: וַעֲדַיִין הִיא מְטַפְטֶפֶת. אָמַר אַבַּיֵי: וְהוּא שֶׁלֹּא פָּסַק מַעְיָין רִאשׁוֹן. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: שְׁתֵּי עֲרוּגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ - לֹא יַדְלֶה מִן הַתַּחְתּוֹנָה וַיַּשְׁקֶה אֶת הָעֶלְיוֹנָה. יוֹתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר שִׁמְעוֹן: אֲפִילּוּ עֲרוּגָה אַחַת, חֶצְיָהּ נָמוּךְ וְחֶצְיָהּ גָּבוֹהַּ - לֹא יַדְלֶה מִמָּקוֹם נָמוּךְ וַיַּשְׁקֶה לְמָקוֹם גָּבוֹהַּ. תָּנוּ רַבָּנַן: מְדַלִּין לִירָקוֹת כְּדֵי לְאוֹכְלָן, וְאִם בִּשְׁבִיל לְיַפּוֹתָן - אָסוּר. רָבִינָא וְרַבָּה תּוֹסְפָאָה הָווּ קָא אָזְלִי בְּאוֹרְחָא, חָזוּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה דָּלֵי דְּוּוּלָא בְּחוּלָּא דְּמוֹעֲדָא. אֲמַר לֵיהּ רַבָּה תּוֹסְפָאָה לְרָבִינָא: לֵיתֵי מָר לְשַׁמְּתֵיהּ! אֲמַר לֵיהּ: וְהָתַנְיָא: מְדַלִּין לִירָקוֹת כְּדֵי לְאוֹכְלָן! אֲמַר לֵיהּ: מִי סָבְרִתְּ מַאי מַדְלִין - מְדַלִּין מַיָּא? מַאי מדלין

אלא אמר רב נחמן בר יצחק — האי "אלא" קאי אהאי דרבי יצחק לעיל: כי גמירי הלכתא לשלשים יום לפני ראש השנה, דהיינו באילנות זקנים. לא תימא דלהכי אתיא הלכתא, אלא סבר רב נחמן דאיסור שלשים לפי אומד חכמים, ואף החמירו בהם בדבריהם. ויש דמשבשי ליה להאי 'אלא' דרב נחמן, ואין להאריך בדבריהם.

מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין — ואי קשיא: והא מפקינן מקרא במסכת יומא פרק בתרא (פא,ב) דצריך לעשות תוספת גבי שבת, בין בכניסתה בין ביציאתה, להוסיפה מחול על הקודש! איכא למימר: ההוא פורתא לא קא חשיב, כיון דלא הוי אלא כל שהוא. וכי ההוא שיעורא נמי יהא מודה רבן גמליאל דצריך להוסיף. **אלא** אמר רב אשי רבן גמליאל כו' — כלומר, ודאי מדאורייתא בטיל. ולאו היינו טעמא כדקאמר, אלא סבירא ליה כרבי ישמעאל. וקא דייק רבן גמליאל מה שייכא תוספת שביעית גבי ניסוך, שניתנו למשה גבי הדדי, דבכל מקום שונה הני שלשה ביחד, דכך ניתנו. אלא ודאי — למילף סמכינהו רחמנא.

בשלמא מי קילון כו' אלא מי גשמים — מיירי בכי האי גוונא דקים לן דלא פסקי, ולית בהו איסור אלא מהאי טעמא דמפרש אבל אי פסקי — אית להו איסורא, כדלקמן. דבבל מידי דפסיק — איכא איסורא משום דאזיל ומייתי ממקום רחוק כיון שהתחיל להשקות, שלא יפסיד שדהו. הלכך, איכא לאוקמי הכא דלא פסקי.

מדלין

תוספות

מדלין לירקות — ממקום עמוק קרי דילוי, ואף על גב דאיכא טירחא יתירא, בשביל לאבול — התירו. אבל לייפות, אפילו ליכא טירחא — לא התירו. **כך** מידל בשל עניים — דכי אסר רחמנא ליקח עולות — הני מילי בשעת בצירה, כדכתיב (דברים כד): "כי תבצור כרמך לא תעולל" — איסור עוללות עלייהו.

מפני שמכשיר אגפיה לזריעה — ונראית חרישה ממש, שסבורין הרואין שלכך מתכוין. אי נמי: חשיב ליה עבודת קרקע ממש. ואף על גב שאינו מתכוין לכך — מידהו מלאכה היא. ואף על גב דאמר רבי שמעון דבר שאין מתכוין מותר — הא אמרינן: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. ורבנן סברי: כיון דעל ידי שינוי עביד ליה — לאו מלאכה היא, ומותר, דלא שמיה חרישה.

זבלו מוכיח עליו — דליכא למיחש להא, דמאן דחזי החפירה חזי ליה לזבל שבחפירה.

לאתויי

שלופי – כשהירקות רצופין נוטל מהן מבינתיים לאוכלן – מותר, ליפותן – אסור, בשביל ליפותן אותם שנשארים. **המידל** – תולש בגפנים שישנן ביחד יותר מדאי. **בשל עניים** – בפאה. אי נמי, עוללות – שאין לו לא כתף ולא נטף. **בנבי** – בורות תחת הגפנים וזיתים ונותן בהם מים. **עוניות** – עגול סביב, כמו "עג עוגה ועמד בתוכה" (תענית יט,א) ובדידין נמי הן גומות. **ציתאי** – מקום. **למעבד בנבי** – עוגיות. והיכי שרי? והא תנן: אין עושין עוגיות! **הא בחדתי** – שמעולם לא היו שם עוגיות – אסור לעשות בחולו של מועד, דאיכא טירחא יתירא. אבל עתיקי, שכבר היו לו שם עוגיות ונסתמו – מותר לחזור ולחופרן בחולו של מועד. **מפני שנראה כעודר** – לצורך שביעית, שהרי חופר כעודר. **שמכשיר אגפיה לזריעה** – כשחופר האמה ומניח העפר שבאמה על שפת האמה – מתקן אגפיה לזריעה, דעביד לה ארעא רכיכא. **דקא אתו מיא בתריה** – דכי חפר באמה אתו לאלתר מים בהדי חפירה. **מאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה איכא** – אף על גב דאתי מיא בתריה, דהא שדא ארעא רכיכא. אגפי האמה. **ומאן דאמר מפני שנראה כעודר ליכא** – דדא אתי מיא, ובעודר ליכא מים, ולכך לא דמי לעודר. **אלא** – לעולם דלא אתו מיא בתריה. ואיכא בינייהו דשקיל ושדי לבראי. דחפיר באמה ושדי עפר לבראי, רחוק מאגפי אמה, דלא מכשיר אגפיה לזריעה. **מאן דאמר מפני שנראה כעודר איכא** – דהא חפיר ולא אתו מיא בתריה. **בדוכתיה מנח ליה** – דלא שדי ארעא לבראי, דלא עביד אלא מרכך ארעא. אבל הכא – שדי לבראי, לכך לא דמי לעודר. **אמימר מתני** – בהדיא, הא דאמר רבי אלעזר אין עושין את האמה בשביעית מפני שנראה כעודר. **עושה אדם זבלו אוצר** – שמכניס כל זבלו בשביעית בשדה, ולא אמרינן דנראה כמזבל שדהו בשביעית. **עד שיעמיק שלשה טפחים** – ומכניס הזבל לשם, דמוכחא מלתא דלא עביד כדי לזבל שדהו בשביעית. **היה לו מעט זבל** – באותה שדה קודם שביעית, מוסיף עליו זבל והולך בשביעית, ואין צריך להעמיק. **רבי אלעזר אוסר** – אפילו אם היה שם מעט זבל קודם שביעית, להוסיף עליו בשביעית. **עד שיעמיק שלשה** – או שיתן הזבל על הסלע שבשדה, דלא נראה כמזבל והיכי שרי רבי אלעזר לחפור ולהעמיק בשביעית ולא חייש לנראה כעודר? **כגון שהעמיק** – קודם לכן. כלומר, הא דאמר רבי אלעזר עד שיעמיק – לא אמר עד שיעמיק בשביעית, אלא שהיה עמוק קודם שביעית. **זבלו מוכיח עליו** – כלומר, אף על גב דמעמיק בשביעית הוא נראה כעודר ואסור – הכא מותר, שהרי זבלו שמניח לשם מוכיח עליו דלא עביד משום עודר. **שאם היתה עמוקה טפח** – כלומר, שלכתחילה היה שם אמת המים בת ששה טפחים, ונסתמה עד טפח – מעמידה עד ששה טפחים, כלומר: חוזר ומעמיק אותן חמשה טפחים שנסתמה. **חצי טפח על שלשה** – אם היתה בתחלה בת שלשה טפחים, ונסתמה עד חצי טפח, דודאי אינו חוזר וחופר אותן שני טפחים ומחצה. אף על גב דהוי דומיא דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה טפחים. **כיון דמעיקרא לא עברי בה מיא** – כלומר, ודאי באמה בת שלשה טפחים לא עברי בה מיא שפיר, לא קודם לכן ולא עכשיו – הוי טירחא דלא צריך. **טפחיים על שנים עשר** – דלכתחילה היתה של שנים עשר, ונסתמה עד שני טפחים – אסור להעמיק עוד עד עשרה טפחים על אותן שנים הראשונים, משום דהוי טירחא יתירא, דקא מעמיק כל כך ולהגביה קרקעית הגומא למעלה משישה טפחים. **טפחיים על שבעה טפחים** – ונסתמה עד שני טפחים. **מהו** – להעמיק אותן חמשה שנשתיירו. **הכא חמשה קא מעמיק** – דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה ולא הוי טירחא יתירא להעמיק כל כך בקרקע. **והכא** – נמי לא מעמיק במועד אלא חמשה טפחים. **כיון דאיכא טפח יתירא** – דלא צריך כל הטפח [דסגי בארבעה]. **איכא טירחא טפי** – ששוחה עצמו בשביל אותו טפח יותר מדאי. **לשחופי נהרא** – לעקור ענפי אילנות הגדלים בנהר. **למיכרא נהרא טמימא** – לפנות מקור המעיין שנסתם. **לאקדוחי נהרא** – לפנות שירטון שבאמצע הנהר. **בורניץ** – שם הנהר.

מַדְלִין - שַׁלּוּפֵי. כְּדַתְנַן: הַמֵּידֵל בַּגְּפָנִים, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מֵידֵל בְּשֶׁלּוֹ - כָּךְ הוּא מֵידֵל בְּשֶׁל עֲנִיִּים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּשֶׁלּוֹ - רַשַּׁאי, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי בְּשֶׁל עֲנִיִּים. אָמַר לֵיהּ: וְהָתַנְיָא: מַדְלִין מַיִם לִירָקוֹת כְּדֵי לְאוֹכְלָן! אָמַר לֵיהּ: אִי תַּנְיָא - תַּנְיָא. "וְאֵין עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים". מַאי עוּגִיּוֹת? אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּנִבֵּי. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אֵלּוּ הֵן עוּגִיּוֹת - בְּדִידִין שֶׁבְּעִיקְּרֵי זֵיתִים וְשֶׁבְּעִיקְּרֵי גְּפָנִים. אִינִי? וְהָא רַב יְהוּדָה שָׁרָא לְבְנֵי בַר צִיתַאי לְמֶעֱבַד בִּנְבֵּי לְכַרְמֵיהוֹן! לָא קַשְׁיָא, הָא - בַּחֲדַתֵּי, הָא - בְּעַתִּיקֵי. "רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר אֵין עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה". בְּשֶׁלָּמָא מוֹעֵד - מִשּׁוּם דְּקָא טָרַח, אֶלָּא שְׁבִיעִית - מַאי טַעְמָא? פְּלִיגוּ בָּהּ רַבִּי זֵירָא וְרַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל. חַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר, וְחַד אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲגַפֶּיהָ לְזֶרִיעָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּקָא אָתוּ מַיָּא בַּתְרֵיהּ. מַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲגַפֶּיהָ לְזֶרִיעָה - אִיכָּא, וּמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר - לֵיכָּא. וּלְמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר - לֵיחוֹשׁ מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲגַפֶּיהָ לְזֶרִיעָה! אֶלָּא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּקָא שָׁקֵיל מִינַּיהּ וְשָׁדֵי לְבָרְאִי. לְמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲגַפֶּיהָ לְזֶרִיעָה - לֵיכָּא, לְמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר - אִיכָּא. וּלְמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲגַפֶּיהָ לְזֶרִיעָה, לֵיחוֹשׁ מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר? עוֹדֵר נַמִּי, כִּי קָא שָׁקֵיל - בְּדוּכְתֵּיהּ מְנַח לֵיהּ. אַמִּימָר מַתְנֵי לָהּ מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר, וְקַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אַדְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: וּמִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה כָּל שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר אָסוּר? וּרְמִינְהִי: עוֹשֶׂה אָדָם אֶת זִבְלוֹ אוֹצָר. רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר עַד שֶׁיַּעֲמִיק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. הָיָה לוֹ דָּבָר מוּעָט - מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר עַד שֶׁיַּעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן עַל הַסֶּלַע. רַבִּי זֵירָא וְרַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל, חַד אָמַר: כְּגוֹן שֶׁהֶעֱמִיק, וְחַד אָמַר: זִבְלוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו. "וּמְתַקְּנִין אֶת הַמִּקְוְלְקֶלֶת בַּמּוֹעֵד". מַאי מִקְוְלְקֶלֶת? אָמַר רַבִּי אַבָּא: שֶׁאִם הָיְתָה עֲמוּקָה טָפַח - מַעֲמִידָהּ עַל שֵׁשָׁה טְפָחִים. פְּשִׁיטָא, חֲצִי טָפַח עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כֵּיוָן דְּלָא עָבַר מַיָּא - לָא כְּלוּם הוּא. טְפָחַיִם עַל שְׁנַיִם עָשָׂר, דְּקָא טָרַח טִירְחָא יְתֵירָא - לֹא. טְפָחַיִם עַל שִׁבְעָה מַהוּ? הָכָא חֲמִשָּׁה קָא מַעֲמִיק וְהָכָא חֲמִשָּׁה קָא מַעֲמִיק, אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּאִיכָּא טָפַח יְתֵירָא - אִיכָּא טִירְחָא טְפֵי? תֵּיקוּ. אַבָּיֵי שָׁרָא לִבְנֵי בַּר הַמְדָּךְ לְשַׁחוּפֵי נַהֲרָא. רַבִּי יִרְמְיָה שָׁרָא לְהוּ לִבְנֵי סְכוּתָא לְמִיכְרָא נַהֲרָא טְמִימָא. רַב אַשִׁי שָׁרָא לְהוּ לִבְנֵי מָתָא מְחַסְיָא לְאַקְדּוּחֵי נְהַר בּוּרְנִיץ. אָמַר: כֵּיוָן דְּשָׁתוּ מִינֵּיהּ רַבִּים - כְּרַבִּים דָּמִי, וּתְנַן: עוֹשִׂין כָּל צוֹרְכֵי רַבִּים. "וּמְתַקְּנִין אֶת

מַדְלִין, שַׁלּוּפֵי – לשלוף חלק מירקות הגדלים בצפיפות בערוגה, וכְּדִתְנַן במשנה (פאה פ"ז מ"ה) לענין כרם, הַמִּידֵל – המלקט אשכולות ענבים הגדלים בצפיפות בַּגְּפָנִים להשביח את האשכולות הנותרים, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מִידֵל בְּשֶׁלּוֹ, כָּךְ הוּא מִידֵל בְּשֶׁל עֲנִיִּים – יכול ללקט אף מאשכולות של מתנות עניים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּשֶׁלּוֹ רַשַּׁאי, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי בְּשֶׁל עֲנִיִּים, אף שבכך משביח גם את חלקם הנותר בגפנים. ומבואר ש'מידל' פירושו מלקט חלק מדבר. ולפי זה גם פירוש הברייתא 'מדלין לירקות' הוא כמבואר, שמלקטים חלק מירקות צפופים לאוכלם במועד אף שבכך משתבחים האחרים, אך אם כוונתו רק ליפות השאר אסור.

רבינא מביא ברייתא מפורשת בענין זה: אָמַר לֵיהּ לרבה תוספאה, וְהָתַנְיָא, מַדְלִין מַיִם לִירָקוֹת כְּדֵי לְאוֹכְלָן, ומפורש שמדובר בדליית מים להשקייתם. אָמַר לֵיהּ, אִי תַּנְיָא – אם אכן יש ברייתא כזו, תַּנְיָא – שנינו כדבריך[א].

שנינו במשנה: וְאֵין עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים.

מבארת הגמרא: מַאי עוּגִיּוֹת, אָמַר רַב יְהוּדָה, בְּנִכְּי – בורות מים שסביב הגפנים לשתייתם. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אֵלּוּ הֵן עוּגִיּוֹת, בְּדִידִין – גומות שֶׁבְּעִיקְּרֵי זֵיתִים וְשֶׁבְּעִיקְּרֵי גְּפָנִים.

מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא ש'עוגיות' הן בורות שסביב הגפנים, וְהָא רַב יְהוּדָה שָׁרָא [–התיר] לְבְנֵי אדם ששמו 'בַּר צַיְיתַאי' לְמֶעְבַּד בִּנְכֵּי לְכַרְמֵיהוֹן – לחפור בורות בכרמיהם במועד, ואם כוונת המשנה לבורות אלו, מדוע נאסרו. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּחַדְתֵּי – המשנה דיברה בבורות חדשים ואסרה לחופרם משום טרחה יתירה, וְהָא בְּעַתִּיקֵי – רב יהודה דיבר בבורות ישנים שנסתמו, והתיר לחזור ולחופרם משום שאין בכך טרחה יתירה.

שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עַזַּרְיָה אוֹמֵר, אֵין עוֹשִׂין אֶת הָאַמָּה בתחילה במועד ובשביעית.

הגמרא מבררת את טעמו: בִּשְׁלָמָא במוֹעֵד אסור מִשּׁוּם דְּקָא טָרַח ואסור במועד, אֶלָּא בִּשְׁבִיעִית שטרחה מותרת מַאי טַעְמָא – מה הטעם לאסור חפירת האמה, הרי אינה עבודת קרקע.

מבארת הגמרא: פְּלִיגוּ בָּהּ – נחלקו בטעם הדבר רַבִּי זֵירָא וְרַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל. חַד אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁחופר אמת המים נִרְאֶה כְּעוֹדֵר את הקרקע לרכבה ואסור בשביעית. וְחַד אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁבחפירה משליך עפר לצידי האמה וּמַכְשִׁיר אֲנַפֶּיהָ [–גדותיה] לְזְרִיעָה שהרי מניח שם קרקע רכה הראויה לכך, ואסור בשביעית[ג].

הגמרא מבארת מחלוקתם: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה החילוק בין הטעמים, אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ – החילוק באופן דְּקָא אָתוּ מַיָּא בַּתְרֵיהּ – שבעודו חופר את האמה נכנסים אליה מים, שניכר שחופר עבורם. לְמַאן דְּאָמַר שהטעם מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲנַפֶּיהָ לִזְרִיעָה, אִיבָּא – גם כשנכנסים מים יש טעם זה ואסור. וּמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר, לֵיבָּא – כאן אין טעם זה, שהרי בביאת המים ניכר שחופר עבורם, ואנו נראה כעודר שאין דרכו להביא מים למקום עידורו.

מקשה הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר, קשה לֵיחוּשׁ – שיחשוש לטעם השני מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲנַפֶּיהָ לִזְרִיעָה ויאסור אף כשמים באים בעודו חופר.

הגמרא מבארת מחלוקתם באופן אחר: אכן לא נחלקו באופן שבאים מים, אֶלָּא אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ מחלוקת באופן דְּקָא שָׁקִיל מִינֵּיהּ וְשָׁדֵי לְבַרָּאי – שנוטל מעפר החפירה ומשליך לחוץ הרחק מגדות האמה, לְמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲנַפֶּיהָ לִזְרִיעָה, לֵיבָּא, שהרי העפר רחוק מגדותיה ואינו משביחן, אבל לְמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר, אִיבָּא, שהרי חופר בקרקע ונראה כעודר.

מקשה הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁיר אֲנַפֶּיהָ לִזְרִיעָה, אף שטעם זה אינו שייך כשמשליך העפר למרחוק, מכל מקום לֵיחוּשׁ מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר ואסור. מתרצת הגמרא: לדעה זו אין חשש באופן זה שנראה כעודר, כיון שעוֹדֵר נַמִּי כיון שרוצה לרכך הקרקע כִּי קָא שָׁקִיל בְּדוּכְתֵּיהּ מַנַּח לֵיהּ – כשנוטל העפר מניחו במקומו, והמשליכו למרחוק ניכר שעוסק בחפירה ולא בעידור.

הגמרא מביאה ברייתא שרבי אלעזר בן עזריה אמר כאחד הטעמים, ודנה בזה: אַמֵּימַר מַתְנֵי לָהּ – שנה ברייתא שרבי אלעזר בן עזריה עצמו ביאר טעמו מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר. וְקַשְׁיָא לֵיהּ לאמימר לפי טעם זה סתירה מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עַזַּרְיָה אִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עַזַּרְיָה, שדבריו נראים כסותרים זה את זה, וּמִי [–וכי] אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עַזַּרְיָה שכָּל שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹדֵר אָסוּר בשביעית, וּרְמִינְהִי, שנינו במשנה (שביעית פ"ג מ"ג), עוֹשֶׂה אָדָם בשביעית אֶת זִבְלוֹ מפרותיו אוֹצָר, שמכניס כולו לשדהו, ואין חוששים שיאמרו שמזבלה. רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר, עַד שֶׁיַּעֲמִיק לחפור שְׁלֹשָׁה טְפָחִים להכניס שם זבלו, אוֹ עַד שֶׁיְּגַבֵּיהַּ תל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים ויניח עליו זבלו, שאז מותר כיון שניכר שאינו מזבל שדהו. ואף לדעתו אם הָיָה לוֹ זבל בתוכה אפילו דָּבָר מוּעָט קודם שביעית, מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ בשביעית אף בלא חפירת או הגבהת קרקע, שאז ניכר שאינו מזבל. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עַזַּרְיָה אוֹסֵר אף באופן זה, עַד שֶׁיַּעֲמִיק שְׁלֹשָׁה אוֹ עַד שֶׁיְּגַבֵּיהַּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן הזבל עַל הַסֶּלַע, שרק באופנים אלו ניכר שאינו מזבל. וכיון שאסר לחפור אמה בשביעית, כיצד התיר לחפור בשביעית שלושה טפחים[ד].

מיישבת הגמרא: רַבִּי זֵירָא וְרַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל יישבו קושיא זו. חַד אָמַר, מה שאמר רבי אלעזר בן עזריה 'עד שיעמיק' אין כוונתו בשביעית, אלא כְּגוֹן שֶׁהֶעֱמִיק כבר קודם השביעית, ורק אז התיר. וְחַד אָמַר, רבי אלעזר בן עזריה אכן התיר למכניס זבלו להעמיק בשביעית, אף שחפירת האמה אסר, משום שזִיבְלוֹ שמניח מיד לאחר החפירה מוֹכִיחַ עָלָיו שחופר עבור הזבל ולא לעדור.

שנינו במשנה: וּמְתַקְּנִין אֶת הַמִּקְוֶאוֹת בְּמוֹעֵד.

והיינו באמת המים. מבררת הגמרא: מַאי מִקְוֶאוֹת – מהו הקלקול שהתירו לתקנו במועד. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אַבָּא, שֶׁאִם הָיְתָה האמה עֲמוּקָה טֶפַח לאחר שנסתמה, כלומר שהיתה עמוקה ששה טפחים ונסתמה בחמשה, חופר בה וּמַעֲמִידָהּ עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים כשיעור עומקה הראשון, כיון שאין חפירה זו טירחה יתירה ומותרת במועד.

הגמרא דנה באופנים דומים: פְּשִׁיטָא – פשוט הדבר שאם נסתמה האמה עד עומק חֲצִי טֶפַח, ועומקה עמד בתחילה עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אף שדומה לאופן הקודם שנסתמה ממה שהיתה עמוקה ששה פעמים נגד מה שעמוקה עתה, כֵּיוָן דְּלֵא עָבַר מַיָּא – שאין עוברים המים כראוי באמה קטנה זו אף כשעמוקה במלואה, לֵא כְּלוּם הוּא – אין צורך בחפירה כזו ואסור לטרוח בה במועד. ואם נסתמה עד עומק טְפָחַיִם, ועומקה עמד עַל שְׁנַיִם עָשָׂר טפחים, כיון דְּקָא טָרַח טִירְחָא יְתֵירָא לחפור בעומק רב ולהגביה העפר שמוציא לגובה רב, דהיינו יותר משישה טפחים, לֵא הותר לו.

אך יש להסתפק, אם נסתמה האמה עד עומק טְפָחַיִם, ועומקה עמד עַל שִׁבְעָה טפחים, מַהוּ לתקנה במועד, האם דומה לאופן הראשון, שכן הָכָא – לעיל כשחופר מטפח לששה חֲמִשָּׁה קָא מַעֲמִיק, וְהָכָא – כאן כשחופר מטפחיים לשבעה חֲמִשָּׁה קָא מַעֲמִיק, ויש להתיר, אוֹ דִּלְמָא – שמא יש לחלק, דכֵּיוָן דְּאִיבָּא טֶפַח יְתֵירָא – יש טפח מיותר, אִיבָּא טִירְחָא טְפֵי שהרי צריך הוא לכופף עצמו יותר מדאי בשביל אותו טפח, על כן יש לאסור. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

אופנים שונים שהתירו לתקן קלקולי מים במועד: אַבָּיֵי שָׁרָא [–התיר] לְבְנֵי אדם ששמו בַּר חַמְדָּךְ, לְשַׁחוּפֵי נַהֲרָא – לעקור במועד ענפי אילנות שצמחו בשפת הנהר. וְרַבִּי יִרְמְיָה שָׁרָא לְהוּ יותר מזה לִבְנֵי מקום ששמו סַכְוָתָא, לְמִיכְרָא נַהֲרָא טְמִירָא – לפנות פסולת ממקור המעין שלהם שנסתם. וְרַב אַשִׁי שָׁרָא לְהוּ לִבְנֵי מָתָא [–העיר] מְחַסְיָא לְאַקְדּוּחֵי נְהַר בּוּרְנִיץ – לפנות שרטון שבאמצע הנהר ששמו בורניץ, וְאָמַר – ביאר טעמו, כֵּיוָן דְּשָׁתוּ מִינֵּיהּ – ממי נהר זה רַבִּים, אם כן כְּנהר העומד לצורך רַבִּים דָּמֵי – נחשב, וּתְנַן במשנתנו, עוֹשִׂין כָּל צוֹרְכֵי רַבִּים במועד, ולכן מותר אף מעשה זה שיש בו טירחה יתירה.

שנינו במשנה: וּמְתַקְּנִין אֶת

קִילְקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבְּרִשּׁוּת הָרַבִּים וְכוּ' וחוטטין אותן.
מדייקת הגמרא: דווקא חֲטִיטָה – סילוק עפר מבורות המים אין – אבן הותר במועד, אך חֲפִירָה של בורות חדשים לֹא.
מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ לאסור חפירת בורות חדשים במועד, אֶלָּא כְּשֶׁאֵין רַבִּים צְרִיכִין לָהֶם לשתיה, אֲבָל כשרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, אֲפִילּוּ חֲפִירָה מוּתֶּרֶת.
מקשה הגמרא: וְכִי כשרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם מִי שָׁרֵי – האם מותר לחפור, וְהָתַנְיָא בברייתא, חוֹטְטִין בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת[א] שֶׁל יָחִיד וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שחוטטים שֶׁל רַבִּים, וְאֵין חוֹפְרִין בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁל יָחִיד. ומבואר שחפירה אסורה וחטיטה מותרת, מַאי לָאו – האם לא מדובר אף כְּשֶׁרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, ואף על פי כן רק חטיטה מותרת ולא חפירה, ושלא כרבי יוחנן.
דוחה הגמרא: לֹא, מדובר כְּשֶׁאֵין רַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, אך אם רבים צריכים להם מותר. מקשה הגמרא על הדחיה: הרי יש לדייק, דְּכָוְותָהּ – כאופן זה נהיה צריכים להעמיד אף היתר החטיטה לְגַבֵּי יָחִיד שבברייתא בְּשֶׁאֵין יָחִיד צָרִיךְ לָהֶם, וקשה, וכי באופן זה חֲטִיטָה מִי שָׁרֵי – האם הותרה, וְהָתַנְיָא בברייתא, בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד, כּוֹנְסִין מַיִם של גשמים שאספום מן הגגות לְתוֹכָן, כיון שאין טורח מרובה, אֲבָל לֹא חוֹטְטִין וְלֹא שָׁפִין [–סותמים] אֶת סִדְקֵיהֶן בסיד שיכילו מימיהם ולא תאבד אף טיפה, וְשֶׁל רַבִּים חוֹטְטִין אוֹתָן וְשָׁפִין אֶת סִדְקֵיהֶן, ומבואר שחטיטה אסורה בבורות יחיד. ובהכרח לחלק, שהברייתא השניה דיברה כשאינו צריך למים, והברייתא הראשונה דיברה כשצריך, ואף על פי כן אסרה בסיפא חפירה, וקשה לרבי יוחנן שהתיר.
דוחה הגמרא: וְאֶלָּא מַאי, הברייתא הראשונה דיברה כְּשֶׁיָּחִיד צָרִיךְ לָהֶם, אם כן דְּכָוְותָהּ – כך תבאר בסיפא לגַבֵּי רַבִּים בחפירה, שאסור אף כְּשֶׁרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, וכי אז חֲפִירָה מִי אֲסִיר, וְהָתַנְיָא בברייתא, בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד כּוֹנְסִין מַיִם לְתוֹכָן וְחוֹטְטִין אוֹתָן, אֲבָל לֹא שָׁפִין אֶת סִדְקֵיהֶן, וְלֹא חוֹטְטִין לְתוֹכָן, וְלֹא סָדִין אוֹתָן בבתלדים בְּסִיד. וְשֶׁל רַבִּים חוֹפְרִין אוֹתָן וְסָדִין אוֹתָן בְּסִיד. ומבואר שיש אופן שמותר אף לחפור לרבים ושלא כמשנתנו, ובהכרח לתרץ שהברייתא התירה כשרבים צריכים להם וכרבי יוחנן.
מקשה הגמרא: אֶלָּא קַשְׁיָא לפי הַךְ קַמַּיְיתָא – הברייתא הראשונה שאינה מחלקת בין יחיד לרבים לאיסור, שהרי כשרבים צריכים מותר. מתרצת הגמרא: תָּרֵיץ הָכִי, חוֹטְטִין בּוֹרוֹת שֶׁל יָחִיד בְּשֶׁיָּחִיד צָרִיךְ לָהֶם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר כְּשֶׁל רַבִּים כְּשֶׁרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, דְּבזה אֲפִילּוּ חֲפִירָה מוּתָּר, וְאֵין חוֹפְרִין בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים בְּשֶׁאֵין רַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁל יָחִיד, דְּכִי אֵין יָחִיד צָרִיךְ לָהֶם, לא רק חפירה, אלא אֲפִילּוּ חֲטִיטָה נַמִּי אָסוּר.
ראיה לרבי יוחנן: אָמַר רַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא – אף ממשנתנו מדויק שחפירה מותרת לצורך רבים במועד, דְּקָתָנֵי עוֹשִׂין כָּל צוֹרְכֵי רַבִּים, 'כָּל' לְאָתוֹיֵי מַאי – מה באה לרבות בדין זה, האם לָאו לְאָתוֹיֵי שאף חֲפִירָה מותרת לצורך רבים.
דוחה הגמרא: לֹא, לְאָתוֹיֵי – המשנה באה לרבות הָא דְּתַנְיָא בברייתא, יוֹצְאִין במועד לְקַנּוּץ אֶת הַדְּרָכִים – לפנות קוצים שבדרכים, וּלְתַקֵּן אֶת הָרְחוֹבוֹת שבעיר וְאֶת הָאִסְטְרַטָּאוֹת – השווקים המיועדים לסחורה, מגומות שבהם, וְלָמוֹד אֶת הַמִּקְוָאוֹת אם יש בהן מים כשיעור טבילה, וְכָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, מַרְגִּילִין [–ממשיכים] לְתוֹכוֹ עד אַרְבָּעִים סְאָה מאמת המים. וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא יָצְאוּ בית דין וְעָשׂוּ כָּל אֵלּוּ, שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁנִּשְׁפְּכוּ שָׁם כגון שנתקלו בקוצים שבדרכים, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הֵם שֶׁפְּכוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יט י) 'וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי וגו' וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים', ומבואר שהיכול למנוע שפיכות דמים ואינו מונע, נחשב כאילו הוא שפך. וצרכי רבים אלו מרבה המשנה להיתר.
מקשה הגמרא: הָא בְּהָדְיָא קָתָנֵי לָהּ – הרי נשנו במפורש במשנה, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת וְאֶת הַמִּקְוָאוֹת[ב]. אלא ודאי שדבריה 'וְעוֹשִׂין כָּל צוֹרְכֵי רַבִּים' לָאו לְאָתוֹיֵי חֲפִירָה שאינה מפורשת. מסיקה הגמרא, אכן שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מן הברייתא שחפירה מותרת.
שנינו במשנה: מְצַיְּינִין אֶת הַקְּבָרוֹת.
הגמרא מביאה מקור הדבר: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, רָמֵז לְצִיּוּן קְבָרוֹת מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר בנבואה שהתנבא יחזקאל על העתיד לבוא (יחזקאל לט טו) 'וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן', ורמז הוא שיעשו ציון במקום שיש עצם אדם[ג].
מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, קשה על דרשה זו, הָא – דבר זה מִקַּמֵּי דְּלֵיתֵי – קודם שבא יְחֶזְקֵאל מַאן אָמַר, הרי מן התורה הוא והיה לקב"ה להשמיעו קודם. דחה רב אשי: וְלִיטַעֲמִיךְ – ולשיטתך קשה גם בהָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, דָּבָר זֶה שלהלן מִתּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא לָמְדָנוּ אלא מִדִּבְרֵי יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי לָמְדָנוּ, שאמר (יחזקאל מד ט) 'כָּל בֶּן נֵכָר עֲרַל לֵב וְעֲרַל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל מִקְדָּשִׁי' (לשרתני), והיינו שערל לב שנתנכרו מעשיו לה', וערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה ולא נימול, לא יעבדו במקדש, מִקַּמֵּי דְּלֵיתֵי יְחֶזְקֵאל מַאן אָמַר. אֶלָּא ודאי גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ – למדוהו בהלכה מסיני, וְאָתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָהּ אַקְּרָא – וכתבו בפסוק, וְהָכָא נַמִּי בציון קברות, יש לומר דִּגְמָרָא גְּמִירֵי לָהּ וְאָתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָהּ אַקְּרָא.
מקור אחר לציון הקברות: רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, למדים זאת מֵהָכָא (ויקרא יג מה) 'וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא' שנאמר במצורע, ומוסיפים לדרוש שהטּוּמְאָה קוֹרֵאהָ לוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ פְּרוֹשׁ ממני, ולמדים שעושים סימנים לטומאה שירגיש בה אדם ויפרוש. וְכֵן אָמַר רַבִּי עוּזִּיאֵל בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי עוּזִּיאֵל רַבָּה, טוּמְאָה קוֹרֵאהָ לוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ פְּרוֹשׁ.
מקשה הגמרא: וְהַאי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא – וכי פסוק זה לדרשה זו הוא בא, הרי הַהוּא מִינָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא – נצרך לדרשה אחרת שבברייתא, 'וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא', מכאן שהטמא צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁין עָלָיו רַחֲמִים שיטהר. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן די לִיכְתּוֹב 'וְטָמֵא יִקְרָא', מַאי – מדוע נכתב 'וְטָמֵא טָמֵא' בכפילות, אלא ודאי שְׁמַעְתְּ מִינָּהּ תַּרְתֵּי – נלמד מזה שתי הדרשות.
מקורות אחרים לציון הקברות: אַבָּיֵי אָמַר מֵהָכָא, נאמר (ויקרא יט יד) 'וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל', ודורשים שיש לעשות ציון לטומאה שלא יכשלו בה נושאי תרומה וטהרות רַב פָּפָּא אָמַר, שנאמר (ישעיה נז יד) 'וְאָמַר סֹלּוּ סֹלּוּ פַּנּוּ דָרֶךְ', ובעשיית ציון לטומאה מפנה הדרך להולכים. רַב חִינְנָא אָמַר, שנאמר (שם) 'הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי', ודורשים שיש לציין המכשול בדרך הרבים. רַב יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר, שנאמר (שמות יח כ) 'וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ (אשר) יֵלְכוּ בָהּ', ודורשים שיש לעשות ציון להודיע לעוברי דרכים הדרך שלא יטמאו בה.
מַר זוּטְרָא אָמַר, שנאמר (ויקרא טו לא) 'וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם', 'והזרתם' היינו הפרישו מן הטומאה, ומפריש על ידי ציון מקומה. רַב אַשִׁי אָמַר, שנאמר (ויקרא יח ל) 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי', ודורשים, עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת [–שמירה] לְמִשְׁמַרְתִּי – לאוכלי תרומה שנאמר בה (במדבר יח ח) 'מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי' שישמרו מטומאה, ובציון הקברות יש שמירה לכך.
רָבִינָא אָמַר, שנאמר (תהלים נ כג) 'וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֶשַׁע אֱלֹהִים', שהעושה סימן באיזו דרך ילכו יראה בישועת ה'.
דרשה נוספת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַשָּׂם אוֹרְחוֹתָיו – המחשב דרכיו ושוקל הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה (אבות פ"ב מ"א), זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׂם דֶּרֶךְ', אַל תִּקְרֵי 'וְשָׂם' בשי"ן שמאלית אֶלָּא בשי"ן ימנית 'וְשָׂם דֶּרֶךְ', שמחשב דרכיו, אַרְאֶנּוּ בְּיֶשַׁע אֱלֹהִים.
מעשה בענין פסוק זה: רַבִּי יַנַּאי הֲוָה לֵיהּ חֲהוּא תַּלְמִידָא, דְּכָל יוֹמָא הֲוָה מַקְשֵׁי לֵיהּ – שבכל יום הקשה לו בלימודים, אך בְּשַׁבְּתָא דְּרִיגְלָא – בשבתות שקודם הרגל לֹא הֲוָה מַקְשֵׁי לֵיהּ, משום שאז הכל באים לשמוע הדרשה, וחשש שמא יתבייש אם לא ידע להשיב,

קילקולי המים – כגון אבנים שנפלו מחמת הבור. חוטטין – נפלו צרורות בקרקעית הבור מעלה אותן במועד. אבל לא חוטטין אותן – אי אמרת בשלמא הא דקתני הדיא ברייתא שלמעלה של יחיד – היינו בשיחיד צריך לו, איכא לאוקמי האי דקתני האי ברייתא אבל לא חוטטין – בשאין יחיד צריך לו. אלא אי אוקמת לה הא דחוטטין בשאין יחיד צריך לו, אם כן האי דקתני אבל לא חוטטין במאי מוקמת לה? אלא מאי בשיחיד צריך לו כו' – כלומר, במאי מוקמת האי דקתני חוטטין – בשרבים צריכים להן, והתניא כו' של רבים חופרין אותן. אלא קשיא קמייתא – דקתני: אין חופרין בורות של רבים – בשרבים צריכין לו, קשיא להא ברייתא דקתני הכא: של רבים – חופרין אותן. אלא תריץ הכי – ואין צריך לומר בשל רבים, דאפילו חפירה מותר. ולא קשיא לרבי יוחנן דאמר לא שנו כו'. מתניתין נמי דיקא – דבשרבים צריכין לו, דחפירה נמי מותר. לקווץ את הדרכים – לפנות קוצים שבדרכים. מרגילין להיות בתוכו ארבעים סאה – שמרגילין שיהא נוגע במקוה אמת המים, כדי שיהא בו ארבעים סאה. כל דמים שנשפכו שם – כגון בקוצים שבדרכים. הא – דקאמרת דלאתויי הני נמי בהדיא קתני במתניתין מתקנין כו'. אלא ודאי הא דקתני ועושין כל צורכי רבים – לאתויי חפירה קא אתו. מציינין את הקברות – שעושין סימנים על הקברות בסיד. כדאמר ב"מרובה" (בבא קמא סט,א): של קברות בסיד, דחוור בעצמות, כדי שלא ילכו אוכלי תרומה לשם. דכתיב וראה עצם וכו' – יחזקאל מתנבא על העתיד לבא, שיעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכין. ורמז הוא, שלא בא הכתוב אלא להזהיר וללמד שיהא אדם עושה ציון. כל בן נכר וערל בשר – שמתו אחיו מחמת מילה ולא רצו למולו, שיראים פן ימות גם הוא כאחיו – לא יבא אל מקדשי לשרתני, שאסורין בעבודה. נמירי – מסיני. טומאה קוראה לו פרוש – כלומר, עושים סימנים על הטומאה, כדי שיהא מרגיש ופורש. לפני עור לא תתן מכשול – כלומר, עשו דבר על הטומאה שלא יהו נכשלים בה נושאי תרומה וטהרות. והזהרתם – ומתרגמינן: ותפרשון. עשו משמרת למשמרתי – עשו משמרת לאוכלי תרומה, דכתיב בה 'משמרת' דכתיב (במדבר יח): "ואני נתתי לך את משמרת תרומותי" שלא יהו מטמאים. ושם דרך – שעושין סימן באיזה דרך ילכו. אראנו בישע אלהים – זה השם אורחותיו, המחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. ושם – כמו שמין. בשבתא דרינלא לא הוה מקשי ליה – משום דאתו כולי עלמא לפירקא, ואי מקשי ליה ולא הוה מצי לפרוקי – הוה מכסיף.

קרי

קִילְקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים וכו'". חֲטִיטָה - אֵין, חֲפִירָה - לָא. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין רַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, אֲבָל רַבִּים צְרִיכִין לָהֶם - אֲפִילּוּ חֲפִירָה מוּתָּר. וְכִי רַבִּים צְרִיכִין לָהֶם מִי שָׁרֵי? וְהָתַנְיָא: חוֹטְטִין בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁל רַבִּים, וְאֵין חוֹפְרִין בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁל יָחִיד. מַאי לָאו - בְּשֶׁרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם! לֹא, בְּשֶׁאֵין רַבִּים צְרִיכִין לָהֶם. דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי יָחִיד - שֶׁאֵין יָחִיד צָרִיךְ לָהֶם, חֲטִיטָה מִי שָׁרֵי? וְהָתַנְיָא: בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד - כּוֹנְסִין מַיִם לְתוֹכָן, אֲבָל לֹא חוֹטְטִין, וְלֹא שָׁפִין אֶת סִדְקֵיהֶן. וְשֶׁל רַבִּים - חוֹטְטִין אוֹתָן וְשָׁפִין אֶת סִדְקֵיהֶן. וְאֶלָּא מַאי - בְּשֶׁיָּחִיד צָרִיךְ לָהֶם, חֲטִיטָה מִי שָׁרֵי? וְהָתַנְיָא: בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד - כּוֹנְסִין מַיִם לְתוֹכָן, אֲבָל לֹא חוֹטְטִין, וְלֹא שָׁפִין אֶת סִדְקֵיהֶן. וְשֶׁל רַבִּים - חוֹטְטִין אוֹתָן, וְאֲבָל לֹא שָׁפִין אֶת סִדְקֵיהֶן, וְלֹא חוֹטְטִין לְתוֹכָן, וְלֹא סָדִין אוֹתָן בְּסִיד. מִי אֲסִיר? וְהָתַנְיָא: בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד כּוֹנְסִין מַיִם לְתוֹכָן, וְחוֹטְטִין אוֹתָן, אֲבָל לֹא שָׁפִין אֶת סִדְקֵיהֶן, וְלֹא חוֹטְטִין לְתוֹכָן, וְלֹא סָדִין אוֹתָן בְּסִיד. וְשֶׁל רַבִּים - חוֹפְרִין אוֹתָן, וְסָדִין אוֹתָן בְּסִיד. אֶלָּא קַשְׁיָא הַדּ קָמַיְיתָא! תְּרֵיץ הָכִי: חוֹטְטִין בּוֹרוֹת שֶׁל יָחִיד - בְּשֶׁיָּחִיד צָרִיךְ לָהֶם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשֶׁל רַבִּים כְּשֶׁרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, דַּאֲפִילּוּ חֲפִירָה מוּתָּר, וְאֵין חוֹפְרִין בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים בְּשֶׁאֵין רַבִּים צְרִיכִין לָהֶם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁל יָחִיד, דְּכִי אֵין יָחִיד צָרִיךְ לָהֶם - אֲפִילּוּ חֲטִיטָה נַמִּי אָסוּר. אָמַר רַב אַשִׁי: מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא, דְּקָתָנֵי: עוֹשִׁין כָּל צוֹרְכֵי רַבִּים. "כָּל" לְאַתּוּיֵי מַאי - לָאו לְאַתּוּיֵי חֲפִירָה? לָא, לְאַתּוּיֵי הָא דְּתַנְיָא: יוֹצְאִין לְקַוּוּץ אֶת הַדְּרָכִים, וּלְתַקֵּן אֶת הָרְחוֹבוֹת וְאֶת הָאִסְטְרַטָּאוֹת, וְלָמוֹד אֶת הַמִּקְוָאוֹת. וְכָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַרְגִּילִין לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה. וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא יָצְאוּ וְעָשׂוּ כָּל אֵלּוּ, שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁנִּשְׁפְּכוּ שָׁם מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הֵם שְׁפָכוּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים". הָא - בְּהֵדְיָא קָתָנֵי לַהּ: וּמִתַּקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים, וְאֶת הָרְחוֹבוֹת, וְאֶת הַמִּקְוָאוֹת, וְעוֹשִׁין כָּל צוֹרְכֵי רַבִּים. לְאַתּוּיֵי מַאי, לָאו לְאַתּוּיֵי חֲפִירָה? שְׁמַע מִינַּהּ. "מְצַיְּינִין אֶת הַקְּבָרוֹת". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: רֶמֶז לְצִיּוּן קְבָרוֹת מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן". אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: הָא מִקַּמֵּי דְּלֵיתֵי יְחֶזְקֵאל מַאן אָמַר? וְלִיטַעֲמִיךְ, הָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: דָּבָר זֶה מִתּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא לָמַדְנוּ, מִדִּבְרֵי יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי לָמַדְנוּ: "כָּל בֶּן נֵכָר עֲרֵל לֵב וְעֲרֵל בָּשָׂר לֹא יָבֹא אֶל מִקְדָּשִׁי לְשָׁרְתֵנִי", מִקַּמֵּי דְּלֵיתֵי יְחֶזְקֵאל מַאן אָמַר? אֶלָּא: גְּמָרָא גְּמִירֵי לַהּ, וַאֲתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָהּ אִקְּרָא. הָכָא נַמִּי: גְּמָרָא גְּמִירֵי לַהּ וַאֲתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָהּ אִקְּרָא. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר מֵהָכָא: "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" - טוּמְאָה קוֹרְאָה לוֹ, וְאוֹמֶרֶת לוֹ: פְּרוֹשׁ. וְכֵן אָמַר רַבִּי עוּזִּיאֵל בַּר בְּרִיהּ דְּרַבִּי עוּזִּיאֵל רַבָּה: טוּמְאָה קוֹרְאָה לוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ: פְּרוֹשׁ. וְהַאי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" - צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לְרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁין עָלָיו רַחֲמִים! אִם כֵּן לִיכְתּוֹב "וְטָמֵא יִקְרָא" מַאי "וְטָמֵא טָמֵא" - שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. אַבָּיֵי אָמַר מֵהָכָא: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל". רַב פַּפָּא אָמַר: "וְאָמַר סְלוּ סְלוּ פַּנּוּ דֶּרֶךְ". רַב חִינְּנָא אָמַר: "הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר: "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ". מָר זוּטְרָא אָמַר: "וְהִזַּרְתָּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטּוּמְאָתָם". רַב אַשִׁי אָמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי" - עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. רְבִינָא אָמַר: "יְשָׁם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַשָּׁם אוֹרְחוֹתָיו - זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁם דֶּרֶךְ", אַל תִּקְרֵי "וְשָׁם" אֶלָּא "וְשָׁם דֶּרֶךְ" - אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים. רַבִּי יַנַּאי הֲוָה לֵיהּ הַהוּא תַּלְמִידָא דְּכָל יוֹמָא הֲוָה מַקְשֵׁי לֵיהּ, בְּשַׁבְּתָא דְּרִיגְלָא לָא הֲוָה מַקְשֵׁי לֵיהּ.

קרי

לאתויי הך דתניא — קא סלקא דעתיה: דהאי דקפריך הכא דבכלל מתקנין הדרכים לא הוי קווץ דרכים — דתיקון משמע שמתקן הגבשושיות והגומות, הלכך פריך הכי. ומתרץ: כל אלו בהדיא קתני להו דהוו בכלל מתקנין כו'. אי נמי: האי דמקשה הך קושיא — לא היתה מתניתא שגורה בפיו, ולא הוי ידע דגרס בה "ומתקנין את הדרכים". **והיה** עליך דמים — פירש רבינו חננאל: נקיט ליה להאי קרא מפרשת מעקה דדמי להאי דהוי מכשול. ממתני' עם הגמרא יש ללמד שאסור להשקות קרקעות אלא אותן דהוו דבר האבד, שיתקלקלו התבואה והאילנות הנטועים בה. והוא הדין לשאר עבודת קרקע — אסור בחולו של מועד. והא דאמרינן דמותר להשקות — הני מילי כגון מאמת המים העוברת בשדה עצמו, דליכא טירחא יתירא. ומותר לתקן בורות שיחין ומערות של יחיד, ושל רבים מותר לחפור לכתחילה, כיון דצריכי למים. דהכי תניא לעיל כדפרישית. **רמז** לציון — דהאי קרא לא כתיב אלא לעתיד, אבל לא בזמן הזה. ומיהו, משני דאיכא למילף מהתם **הא** מקמי דליתי יחזקאל — כלומר: לדידך דאמרת דבזמן הזה הוי מדאורייתא, אם כן מקמי דליתי יחזקאל הוה ליה להקדוש ברוך הוא לאשמועינן דצריך ציון! ומתרץ: הרבה דברים דקים לן דאסורין מן התורה, דלא כתיב בקרא אלא בהלכה, עד דאתא יחזקאל. והאי הכי נמי. **רב** פפא אמר סלו סלו — כל חד וחד נקיט מאי דהוה מסיק אדעתיה, ולא פליגי, אלא אורחיה דמלתא דכל חד מסיק אדעתיה מאי דלא מסיק חבריה אדעתיה.

בשבתא דריגלא — שבת של יום הרגל, שהיו דורשין, והיו מתקבצין כל בני העיר לשמוע הלכות של רגל.

אין

אין מציינין — אין צריך ציון. ואי גבי יום טוב מיירי הברייתא — איכא לפרש: אסור לציין(ג) ואסור לטרוח ביום טוב.

עצם כשעורה — והוא הדין יותר מכשעורה כדמוכח בסמוך, אינו מטמא באהל. והאי דנקט כשעורה — משום דבהאי שיעורא מטמא במגע, דהכי הלכה למשה מסיני כדאמרינן בשחיטת חולין (חולין קכו,ב).

שאינו מטמא באהל — כגון תרווד רקב, כדאיתא ב"העור והרוטב" (חולין קכו,ב), ושדה שנחרש בה קבר כדלקמן בשמעתין. ואפילו איכא ספק טומאה, שמטמא בהיסט בלא נגיעה — לא הצריכום ציון, דהיסט לאו מילתא דשכיחא היא שידרוס על קנה שטומאה עליו, ולכך לא החמירו חכמים לציין משום היסט.

אילן המיסך על הארץ — סמוך לבית הקברות. דמספקא לן אי איכא טומאה תחתיו אי לא, מסתמא אמרינן דמת תחתיו, כיון דדרך מקום צנוע הוא, ולכך בעי ציון. ענין אחר: דידעינן ודאי דאיכא טומאה תחת נוף אחד של אילן, ויש הפרש בין נוף לחבירו, ואין ידוע באיזה מקום ישנה. והכי נמי איכא לפרש גבי אבנים: שיש אבנים זו אצל זו הבולטות מן הגדר.

מנפח אדם בין הפרס והולך — דמסתמא ליכא למימר שהגיעה המחרישה עד המת, וליכא לאחזוקי מקום טהור בטמא מספק. אלא חכמים החמירו משום חומרא דטהרות. ומשום הכי הקילו, דליכא ספיקא דאורייתא, הם אמרו והם אמרו. ולא היו רגילים לקבור מתים בעומק כי השתא בזמן הזה, הילכך לא חיישינן שמא המת בעומק תחת המחרישה. ומן הדין אפילו נפוח לא צריך, כי אם חומרא בטהרות שהחמירו חכמים בדבר. ואמאי לא חייש שיהא מת בקרקע, ואין נוגע בו ומטמא באהל? אי נמי: בלא המאהילים מן הצדדים הוו מטמאין לאדם באהל. אלא שמע מינה דלא מטמא באהל.

יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר — דתניא התם (תוספתא דאהלות פרק יז): שדה שאבד בה קבר — אינה ניטעת כל נטע. וכגון שראויה לאילנות, ויש לנו לומר דמסתמא אם לא שאבד בה קבר היו נוטעים בתוכה. אי נמי: בידוע לאו דוקא, ואגב דנקט רישא בידוע — נקט סיפא בידוע. וכן צריך לומר לפירוש הקונטרס.

אם

קָרֵי עֲלֵיהּ: "וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֶשַׁע אֱלֹהִים". תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין מְצַיְּינִין לֹא עַל כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְלֹא עַל עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, וְלֹא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. אֲבָל מְצַיְּינִין עַל הַשִּׁדְרָה, וְעַל הַגּוּלְגֹּלֶת, עַל רוֹב בְּנָיָן וְעַל רוֹב מְנָיָן הַמֵּת. וְאֵין מְצַיְּינִין עַל הַוּדְאוֹת, אֲבָל מְצַיְּינִין עַל הַפִּפְיָקוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַפִּפְיָקוֹת: סְכָכוֹת, וּפְרָעוֹת, וּבֵית הַפְּרָס. וְאֵין מַעֲמִידִין צִיּוּן בִּמְקוֹם טוּמְאָה - שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת הַטְּהָרוֹת, וְאֵין מַרְחִיקִין צִיּוּן מִמְּקוֹם טוּמְאָה - שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכַזַּיִת מִן הַמֵּת אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל? וְהָא תַּנְיָא: אֵלּוּ שֶׁמְּטַמְּאִין בְּאֹהֶל - כַּזַּיִת מִן הַמֵּת! אָמַר רַב פַּפָּא: הָכָא בְּכַזַּיִת מְצוּמְצָם עָסְקִינַן, דְּסוֹף סוֹף מִיחֲסַר חָסַר, מוּטָב יִשְׂרְפוּ עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים לְפִי שָׁעָה, וְאַל יִשְׂרְפוּ עָלָיו לְעוֹלָם. וְאֵלּוּ הֵן הַפִּפְיָקוֹת: סְכָכוֹת וּפְרָעוֹת; סְכָכוֹת - אִילָן הַמֵּיסֵךְ עַל הָאָרֶץ, פְּרָעוֹת - אֲבָנִים פְּרוּעוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגָּדֵר. בֵּית הַפְּרָס - כְּדְתָנֵן: הַחוֹרֵשׁ אֶת הַקֶּבֶר הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, וְכַמָּה הוּא עוֹשֶׂה - מְלֹא מַעֲנָה מֵאָה אַמָּה. וּבֵית הַפְּרָס מִי מִטַּמֵּא בְּאֹהֶל? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְנַפֵּחַ אָדָם בֵּית הַפְּרָס וְהוֹלֵךְ. וְרַב יְהוּדָה בַּר אָמֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא אָמַר: בֵּית הַפְּרָס שֶׁנִּידַּשׁ טָהוֹר! אָמַר רַב פַּפָּא: לָא קַשְׁיָא; כָּאן - בְּשָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר, כָּאן - בְּשָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר. וְשָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר "בֵּית הַפְּרָס" קָרֵי לֵיהּ? אִין, וְהָתְנַן: שְׁלֹשָׁה בֵּית הַפְּרָס הֵן: שָׂדֶה שֶׁנֶּאֱבַד בָּהּ קֶבֶר, וְשָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר, וּשְׂדֵה בּוֹכִין. מַאי שְׂדֵה בּוֹכִין? רַב יְהוֹשֻׁעַ בַּר אַבָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא אָמַר: שָׂדֶה שֶׁמַּפְטִירִין בָּהּ מֵתִים. וְטַעֲמָא מַאי? אָמַר אֲבִימִי: מִשּׁוּם יֵאוּשׁ בְּעָלִים נָגְעוּ בָהּ. וְשָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר לָא בָּעֵי צִיּוּן? וְהָא תַּנְיָא: מָצָא שָׂדֶה מְצוּיֶּינֶת, וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבָהּ. יֵשׁ בָּהּ אִילָנוֹת - בִּידוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר, אֵין בָּהּ אִילָנוֹת - בִּידוּעַ שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא שָׁם זָקֵן אוֹ תַּלְמִיד, לְפִי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בַּדָּבָר. אָמַר רַב פַּפָּא: כִּי תַּנְיָא הַהִיא - בְּשָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר, דְּצִיְּינוּהָ. יֵשׁ בָּהּ אִילָנוֹת - בִּידוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר. אֵין בָּהּ אִילָנוֹת - בִּידוּעַ שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר. וְלֵיחוּשׁ דִּלְמָא אִילָנוֹת מִגַּוָּאי וְקֶבֶר מִבָּרָאי! כִּדְאָמַר עוּלָּא: בְּעוֹמְדִין עַל הַגְּבוּלִין, הָכָא נַמִּי: בְּעוֹמְדִין עַל הַגְּבוּלִין.

ודלמא

קרי עליה ושם דרך – שמחשב בשעות, אי זה מהן להקשות אי זה מהן שלא להקשות. **אבל מציינין על השדרה** – שאף על פי שאינה אלא עצם אחד – מטמא טומאה באהל. **רוב בנינו** – כגון עצמות גדולות, כגון קוליות, אף על פי שאין בו רוב מנינו. **רוב מנינו** – רוב העצמות, ואף על פי שאין בו רוב בנינו. **אין מציינין על הוודאות** – הואיל דברור לבולי עלמא דאית ביה טומאה ודאית – לא מטלטלי באותו מקום טהרות. **אבל מציינין על הספיקות** – שיש עליהן אהל, כגון סככות ופרעות הסמוכות לרשות הרבים הסמוך לבית הקברות, דמספקא לן בהו טומאה. דביון דיש עליהן אהל – רגילים לקבור שם במקום צנוע. **סככות ופרעות ובית הפרס** – מפרש לקמן. **אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות** – שאם הטומאה ממש תחת הציון – אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום, ויטמאו הטהרות, שהרי הטומאה תחת הציון. אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק כל שהוא, ובשבא על הציון – מרגיש מן הטומאה, ואינו הולך עליה. **אין מרחיקין את הציון ממקום טומאה** – יותר מכל שהוא. **שלא להפסיד ארץ ישראל** – שבשרואה הסימן מיד פורש, ונמצא ארץ ישראל בטומאה שלא לצורך. **וכיון מן המת אינו מטמא באהל** – דקתני: אין מציינין על כזית מן המת, ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל. **אמר רב פפא** – לעולם כזית מטמא באהל, והא דקתני אין מציינין – בכזית מצומצם עסקינן, דמחסר חסר בקרקע, ולהכי אין מציינין. **ישרפו עליו [תרומות] וטהרות שעה אחת** – דכל העובר על אותו כזית כשנקבר מחדש – שורפין טהרותיו, דעדיין לא חסר. **ואל ישרפו עליו לעולם** – שאם מציינין אותו – שורפין עליו (על) כל תרומה שעוברין על אותו ציון לעולם, שלא לצורך, שהרי חסר. וזימנין דלא חזי ליה, כגון בלילה, וכי הדר חזי ליה ואמר: נטמאת תרומתי, ושרף לה, והיא לא נטמאת – דההיא כזית כבר חסר. וכשאין מציינין אותו אין שורפין עליו אלא מחדש, שלא חסר. **אילן המיסך על הארץ** – וטומאה תחת נוף אחד, ואינו יודע תחת איזה נוף – עושה ציון. **בית הפרס** – חצי מענה = תלם אחד של מאה אמה. **מנפח אדם** – ההולך לשחוט פסחו. דאם יש עצם כשעורה המטמא בהיסט – מתפזר ברוח, ועושה פסח בבית הפרס אזיל לו. ואי מטמא באהל – היכי אזיל עליה? **בשדה שאבד בה קבר** – קתני דמציינין, דמטמא באהל. אבל בשדה שנחרש בה קבר – אין צריך לציין, ולא מטמא באהל, דנימא מחרישה סלקיה לטומאה. **שלשה בית הפרס הן** – שאין הולכין בו אוכלי תרומה. **שמפטירין בה את המתים** – שכשמביאין מתים ממקום למקום לקבור, כשבאין בשדה סמוך לעיר נפטרין אלו שהביאום ממקומן והולכין לדהם, ובאין אנשי המקום ומקבלין אותן ורוחצין אותן שם, וקוברין אותן. **וטעמא מאי** – חוששין ביה משום טומאה. **משום יאוש בעלים** – לפי שהביאום ממקום רחוק נדלדל אבר ונפל שם, ונתייאשו אלו על אלו, והניחוהו שם. **ושדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון** – דקא מתרצת הא דקתני מנפח אדם בית הפרס כשנחרש. **ואינו יודע מה טיבה** – אם הוא שדה שנחרש בה קבר ויכול לילך בניפוח, ואם מפני שנאבד בה קבר ואינו יכול להכנס בה בנפיחה, דמטמא באהל. **יש בה אילנות בידוע שנחרש** – השדה לצורך האילנות, ויכול להלך, שאינו מטמא באהל. אלמא: מדקתני בה מצא שדה מצויינת – דמציינין בית הפרס שנחרש. **אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר** – ולא נחרש, ומטמא באהל. **רבי יהודה אומר** – לעולם לא הוי בחזקת שנחרש, עד שיהא שם זקן או תלמיד חכם שידא יודע שנחרש. **אמר רב פפא** – לעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון. והאי דקתני בידוע שנחרש בה קבר – בשדה שאבד בה קבר, וציינה לאלתר. **יש בה אילנות בידוע שנחרש** – לאחר שציינוה. ולעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון. **אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר** – ולא נחרש. **וליחוש דלמא אילנות מגוואי וטומאה מאבראי** – ולא נחרש במקום טומאה מבחוץ לאילנות, אלא בין האילנות, והוי שדה שאבד בה קבר ולא נחרש. ואמאי קאמר בידוע שנחרש בה קבר? **בעומדין האילנות על הגבולין** – של רשות הרבים, דודאי ליכא טומאה מבראי, דלא קברי אינשי ברשות הרבים. אלא בין האילנות הויא טומאה ונחרש בשביל האילנות.

ודלמא

קָרֵי עָלֵיהּ רבי ינאי את הפסוק 'וְשָׁם דֶּרֶךְ אֲרָאֲנוּ בְּיִשַׁע אֱלֹהִים', משום שחישב דרכיו באיזו שעה להקשות.

הגמרא מביאה ברייתא בדיני ציון הקברים: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין מְצַיְּינִין – אין צריך לציין, לֹא עַל מקום שיש חשש שקברו בו רק כְּזַיִת מִן הַמֵּת, וְלֹא עַל עֶצֶם שגודלה כִּשְׁעוֹרָה, וְלֹא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, שהצריכו ציון רק בחשש טומאת אוהל, אך בחשש טומאת מגע או היסט לא הצריכו ציון. אֲבָל מְצַיְּינִין עַל הַשִּׁדְרָה וְעַל הַגּוּלְגֹּלֶת של מת שמטמאים באהל אף שאינם אלא עצם אחת, וְעַל רוֹב בְּנֵין עצמות אף שאינן רוב מנין, וְעַל רוֹב מִנְיַן עצמות הַמֵּת אף שאינן רוב בנין גופו. וְאֵין מְצַיְּינִין עַל הַוַּדְּאוּת – אין צריכים לציין מקום שודאי יש בו טומאה וידוע לאנשים, שאינם עוברים שם עם טהרות, אֲבָל מְצַיְּינִין עַל הַסְּפֵיקוֹת – מקומות שיש ספק שמא יש שם טומאה, שאין להם קול על כך, ובלא ציון לא יפרשו מהן. וְאֵלּוּ הֵן הַסְּפֵיקוֹת, סְכָכוֹת, וּפְרָעוֹת, וּבֵית הַפְּרָס, ויבוארו להלן בסמוך.

הברייתא מבארת את אופן הציון: וְאֵין מַעֲמִידִין ציון בְּמָקוֹם טוּמְאָה ממש, אלא מרחיקים הציון ממנה מעט, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת הַטְּהָרוֹת, שאם הציון ממש על הטומאה יתכן שלא ירגיש בו עד שיאהיל על הטומאה, אך אם הוא רחוק מעט מרגיש בו קודם שעובר על הטומאה. ומכל מקום אֵין מַרְחִיקִין הציון מִמְּקוֹם טוּמְאָה יותר מדאי, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שהרי יפרוש מיד בראיית הציון, ונמצא שמחזיקים מקומות בארץ ישראל בטומאה שלא לצורך.

הגמרא דנה בדברי הברייתא. מקשה הגמרא: וְכִי כְּזַיִת מִן הַמֵּת אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל כמבואר בברייתא, וְהָא (תניא) [תְּנַן] במשנה, אֵלּוּ שֶׁמְּטַמְּאִין בְּאֹהֶל, כְּזַיִת מִן הַמֵּת. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא, לעולם מטמא באוהל, וְהָכָא בברייתא בְּכְזַיִת מבשר המת מְצוּמְצָם עֲסָקִינָן, שאף שמטמא באהל אין מציינים עליו דְּסוֹף סוֹף מִיחְסַר חָסֵר משיעור כזית, שהרי דרכו להרקב בקרקע, ואז לא יטמא באהל, ולכן טוב יותר שלא לציין המקום אף שלא ידעו להזהר מלהוליך תרומה וקדשים וישרפום, שכן מוּטָב יִשָּׂרְפוּ עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים לְפִי שָׁעָה – זמן מועט כשלא נחסר מכזית, ואחר כך יחדלו מלשרוף, וְאַל יִשָּׂרְפוּ עָלָיו לְעוֹלָם, שאם יציינו מקומו, יחזיקוהו לעולם בטומאה, ואם יעבור שם אדם עם תרומה ולא יראה הציון כגון בלילה, ואחר כך יראהו, יסבור שנטמאת תרומתו וישרפנה אף שבאמת לא נטמאת[א].

המשך ביאור דברי הברייתא: שנינו, וְאֵלּוּ הֵן הַסְּפֵיקוֹת סְכָכוֹת וּפְרָעוֹת. מבארת הגמרא: סְכָכוֹת היינו אִילָן הַמֵּיסֵךְ [–מיצל] עַל הָאָרֶץ – על רשות הרבים הסמוכה לבית הקברות, ולכן חוששים שמא יש קבר גם תחתיו, ויש לציינו. וּפְרָעוֹת הן אֲבָנִים פְּרוּעוֹת – גדולות הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגָּדֵר זו אצל זו ומאהילות. וּבֵית הַפְּרָס הוא כְּדְתָנֵן במשנה (אהלות פ״ז מ״א), הַחוֹרֵשׁ אֶת הַשדה שיש בה קֶבֶר, חוששים שמא פיזר בה עצמות המת, הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה אותה בֵּית הַפְּרָס – מקום שהטומאה פרוסה ומתפשטת בו, שמטמא מספק ואין אוכלי תרומה הולכים בו, וְכַמָּה המרחק שבו הוּא עוֹשֶׂה בית הפרס זה, מְלֹא מַעֲנָה – כמלוא תלם המחרישה באורך מֵאָה אַמָּה, שעד למרחק זה חוששים שהגיעה הטומאה בחרישתו.

מקשה הגמרא: וּבֵית הַפְּרָס מִי מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מְנַפֵּחַ אָדָם בֵּית הַפְּרָס – נופח בפיו לפניו, שאם יש שם עצם כשעורה המטמאת במשא (אהלות פ״ב מ״ג) תתפזר ברוח פיו ולא יסיטנה, וְהוֹלֵךְ להקריב פסחו. וְרַב יְהוּדָה בַּר אַמִּי מְשַׁמֵּיהּ דְּעוּלָּא אָמַר, בֵּית הַפְּרָס שֶׁנִּידַּשׁ בהליכת אנשים רבים טָהוֹר, ויכול לעבור בו כשהולך להקריב את פסחו, שאף אם היתה בו עצם כשעורה במקום זה כבר נכתתה לגמרי ואין בה חשיבות. ואם מטמא באהל כיצד הולך עליו לנפחו, וכן מדוע מועיל שדשו בו רבים, הרי אף שמועיל לטהר מטומאת מגע והיסט, עדיין טמא בטומאת אהל, אלא ודאי אינו מטמא באהל ושלא כדברי הברייתא לעיל.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא מדובר בְּשָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר, שודאי יש בה קבר אך אין מקומו ידוע, ומספק טמאו חכמים את כל השדה ואף בטומאת אהל, ואמרו שמציינים אותה, וְכָאן – מה שמותר למקריב פסחו לעבור בבית הפרס על ידי ניפוח, או דישה בהילוך רבים, מדובר בְּשָׂדֶה שֶׁנֶּחְרַשׁ בָּהּ קֶבֶר, שמחמת החרישה נשברו העצמות ואין בהן שיעור כדי לטמא באהל ואכן אין מציינים את השדה.

מקשה הגמרא: וְכִי שָׂדֶה שֶׁנֶּחְרַשׁ בָּהּ קֶבֶר בֵּית הַפְּרָס קָרֵי לֵיהּ, האם גם היא נקראת 'בית הפרס'. מתרצת הגמרא: אִין, אכן כך, וְהָתְנַן – וכן מצינו במשנה (אהלות פי״ח מ״ב–ד), שֶׁלֹּשָׁה בֵּית הַפְּרָס הֵן שאסורים אוכלי תרומה ללכת בהם, שָׂדֶה שֶׁנֶּאֱבַד בָּהּ קֶבֶר, וְשָׂדֶה שֶׁנֶּחְרַשׁ בָּהּ קֶבֶר, וּשְׂדֵה בּוֹכִין.

מבררת הגמרא: מַאי שָׂדֶה בּוֹכִין. משיבה הגמרא: רַב יְהוֹשֻׁעַ בַּר אַבָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא אָמַר, שָׂדֶה שֶׁמַּפְטִירִין בָּהּ מֵתִים – שנפטרים בה מן המתים. מבררת הגמרא: וְטַעֲמָא מַאי חששו חכמים לטומאה שם. אָמַר אֲבִימִי, מִשּׁוּם יֵאוּשׁ בְּעָלִים נָגְעוּ בָּהּ, שלעתים מביאים אליה מת ממקום רחוק, וחוששים שאבר ממנו נתדלדל ונפל שם, והתייאשו ממנו ולא קברוהו כיון שסמכו אלו על אלו ונשאר האבר בשדה.

הגמרא דנה בתירוץ שבנחרש בה קבר אין צריך לציין. מקשה הגמרא: וְשָׂדֶה שֶׁנֶּחְרַשׁ בָּהּ קֶבֶר לֹא בָּעֵי ציון, וְהָא תַּנְיָא בברייתא, מָצָא שָׂדֶה מְצוּיֶּנֶת בציון לקברות, וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבָהּ – מה ענינה, האם נחרש בה קבר ואין בה טומאת אהל ויכול לילך לשחוט פסחו בניפוח, או שאבד בה קבר ומטמאה באהל ואין מועיל ניפוח לילך בה, יתבונן, אם יֵשׁ בָּהּ אֵילָנוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחְרַשׁ בָּהּ קֶבֶר, שהרי ודאי נחרשה לצורך האילנות, ויכול לילך, ואם אֵין בָּהּ אֵילָנוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר ולא נחרש, ומטמאה באהל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אין להקל בה עַד שֶׁיְּהֵא שָׁם זָקָן אוֹ תַּלְמִיד חכם שיודע שנחרשה, לְפִי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בַּדָּבָר – אם נחרשה השדה, ואין לסמוך על כל אחד. ומבואר בברייתא שגם שדה שנחרש בה קבר מציינים אותה, ושלא כדברי רב פפא.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא, באמת אין מציינים כדברי, וְכִי תַּנְיָא הַהִיא – וברייתא זו דיברה בְּשָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר, דְּאז צְרִיכוּהָ משום אבידת הקבר, ויתכן שאחר כך נחרשה, ואינה מטמאה באוהל, ולכך נתנה הברייתא סימן, שאם יֵשׁ בָּהּ אִילָנוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחְרַשׁ בָּהּ קֶבֶר אחר שציינוה, ואם אֵין בָּהּ אִילָנוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁרַק אָבַד בָּהּ קֶבֶר ולא נחרשה, ונשארה בטומאת אהל.

מקשה הגמרא: אם קודם נאבד בה קבר, הרי גם אם יש בה אילנות שודאי חרשוה, קשה, וְלִיחוּשׁ דִּלְמָא אִילָנוֹת מִנַּוָּאֵי וְקֶבֶר מִבָּרָאֵי – נחשוש שמא האילנות בפנים השדה, ושם באמת חרשו לצורכם, אך הקבר שבשדה נוטה לחוץ, ושם לא חרשו, ואם כן עדיין יש להחמיר בשדה שלא במקום האילנות שתטמא באהל, משום שאבדת הקבר שם לא נחרשה.

מתרצת הגמרא: יש לתרץ כְּפִי דְּאָמַר עוּלָּא לתרץ במקום אחר שמדובר בְּאילנות הָעוֹמְדִין עַל הַגְּבוּלִין של רשות הרבים, הָכָא נַמִּי נפרש שמדובר בְּעוֹמְדִין עַל הַגְּבוּלִין, שבאופן זה ודאי לא נקבר המת מחוץ למקום האילנות, שהרי זה רשות הרבים, ואין אדם קובר מתו ברשות הרבים, אלא ודאי במקום האילנות נקבר, ושם בידוע שנחרש עבור האילנות.

אגרות קודש

ב״ה, כ״א מנחם אב, ה׳תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הפתקא שלו, ובעיקר מה שכותב שהוא בן חסיד חבדי. והרי גם בענינים גשמיים אין דבר הולך לאיבוד, על אחת כמה וכמה בענינים רוחניים, ובפרט בהנוגע מאב לבן, שענין ירושת אבות הוא עובדא שהכל מודים בה ורואים במוחש, ואצל חסידים לא כל שכן, שיסוד החסידות הוא אהבת ישראל לכל אחד ואחד מבני ישראל, ואין צריך לומר אהבת חסיד חבדי לבנו שרוצה בכל לבו להנחילו ירושת דורות וכל אוצר תכונות הנפש הטובות. הרי מובן שהכל נשתמר יפה בכח על כל פנים, אלא שצריך להוציא מן הכח אל הפועל, שבעולמנו עולם המעשה מעשה עיקר, היינו הנהגה בחיי יום יום חדורה אור חסידותי, במצוות מעשיות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו, שבאמת הא בהא תליא.

וכיון שמשרתו בטח קשורה במדה חשובה של השפעה על מהלך ענינים וגם על אישים, בודאי שיש לו אפשרויות גם לזכות את הרבים.

תקותי שיסלח לי על שבמכתבי הראשון לכ׳ הנני נוגע מיד בענינים אשר לכאורה הם רשות היחיד שלו ואיך זה הנני בא להתערב ועוד מעבר לים, אבל מה אעשה ותורת החסידות מדגישה ביחוד דין תורתנו תורת חיים, שכל ישראל ערבים זה בזה, ובהטעמה שעוד בה שלישי׳ ערבים מלשון ערבות, וערבים - מעורבים וערבים - מתוקים זה לזה.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות.

ב״ה, ט״ז מנ״א, תשי״ט
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ מלאכתו מלאכת שמים

מו״ה אברהם מרדכי שמואל שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ממוצש״ק נחמו, ונהניתי ממ״ש שהיו שבועות של ופרצת, וכיון שמבואר בכ״מ ובתורת החסידות באר היטב, איך ששבוע כולל כל הזמנים, מריש שית אלפי שנין דהוה עלמא עד סופו, שלכן אומרים (תמיד בתחלת השבוע) היום יום ראשון וכו׳, הנה יתפשט הופרצת דשבועות האמור על כל השבועות שלאחרי זה, וגם הובטחנו, כשאדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה עאכו״כ באם מקדשין עצמן יותר ממעט, וק״ל. והרי ענין קדושה ע״פ תורת החסידות, הוא לא להתבודד במדבריות ולהיות שקוע בענינים שלפני הצמצום מבלי להרגיש את הנעשה למטה מעשרה טפחים, אלא כסיפור הידוע ששמענוהו מכ״ק מו״ח אדמו״ר, שאדמו״ר הזקן הטיף מוסר לזה איך שהי׳ שקוע בלימוד תורה באופן שמתוך כך לא הרגיש בבכי ילד קטן שנפל מעריסתו, וסיפורי נשיאינו הרי כל פרטיהם הרי הם הוראה, ומהסיפור בכל הפרטים מובן שהלימוד והבכן מזה ג״כ מדויק בכל הפרטים, ז.א. שאפילו אלו שהם בבחי׳ תינוק, עד שגם בשכיבתם ושינתם ניכר בהם החילוק, מוטלים הם בעריסה ולא במטה סתם, והנפילה היא בהיותם בלא״ה בשינה, ומאידך גיסא, הרי הלומד למד בהתמדה ושקידה ובהעמקה עד שלא הגיע לחוש השמיעה שלו כל ענין הבכי׳ של התינוק בכל זה הנה נשמה חדשה דאצילות, מורה הוראה גם לו, שלא זו הדרך שלא להרגיש בענין הכי נמוך בעולם הכי נמוך הוא עולם העשי׳, והלימוד מזה, ללמוד ולעשות, הרי מבואר הוא.

אגרות קודש

בברכה לבשו״ט בכל אותן הענינים אודותם כותב במכתבו ענינים הכללים ובענינים הפרטים.

ובעת רצון יזכירו כל הנ״ל על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע לבשו״ט בכל הנ״ל ובאופן דמוסיף והולך.

בברכה.

ב״ה, כ״א מנ״א, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי״ג מנ״א, בו כותב ראשי פרקים מהשתלשלות הענינים עד שבא לאה״ק ת״ו. וסברות בהנוגע לאופן הסתדרותו ולימודו להבא, ושואל דעתי בזה.

ודעתי ברורה מוחלטה, אשר עליו להמשיך בלימודי קדש עוד משך זמן חשוב, וכיון שכבר נמצא באה״ק ת״ו, אין כדאיות ההוצאות לחזור לצרפת ולחפש שם מקום ללימוד, ובודאי יהיו כמה קישוים וכו׳, בה בשעה שיוכל להסתדר בלימוד במקום בו כותב, שנראה לו שהצליח שם. ובמה שכותב סברא, שכיון שצריך להסתדר בחייו בעתיד, עליו למהר בהכנות לזה, ולא ללמוד בישיבה, הנה אדרבה, כיון שהקב״ה נותן התורה ומצוה המצוה הוא הזן ומפרנס לכל ומשגיח על כל אחד ואחד בהשגחה פרטית, והוא גם כן ציוה שהכנה הכרחית לחיי איש הישראלי הוא לימוד זמן חשוב בתורתנו תורת חיים, אין זה איבוד זמן ח״ו אלא אדרבה ואדרבה, וכידוע המשל בזה אשר כשרוצים לבנות בנין שיהי׳ בנין טוב ומפואר בכל הפרטים, לכל לראש צריך לראות שהיסוד יהי׳ חזק ואמיץ, כי באם יהי׳ היסוד רעוע, אין כל תועלת ביופי הבנין וכו׳ וכן הוא בהנוגע ליסוד בחיים של בני ישראל, אשר הם הן השנים והזמנים שהוא מקדיש לתורה ועניני׳, ואם רוצה להיות מאושר בהעשיריות שנים שלאחרי זה, צריך לחזק היסוד, ז.א. להוסיף בלימוד התורה וקיום עניני׳ כהנה וכהנה.

כיון שנמצא בכפר הראה, מהנכון שיכנס שם להרב מ. צ. שליט״א נרי-ה, ויבאר לפניו את הבעיא שלו, ויכול להראותו גם מכתבי זה, ובודאי אשר יפרט לו את הענין עוד יותר ויסבירו באם זקוק לעוד ביאור בזה.

בברכת הצלחה בכל האמור,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

נ.ב. במזכירות שלי אין כותבים צרפתית, ולכן בא המענה בלשון הקדש, אבל הוא יכול לכתוב גם להבא צרפתית, כיון שקורא הנני שפה זו.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יח. אִם לֹא נִמְצָא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַפְטִיר בְּנָבִיא אֶלָּא אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁעָלוּ כְּבָר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה אַף עַל פִּי כֵן כְּשֶׁעוֹלֶה לְהַפְטִיר בְּנָבִיא צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַתּוֹרָה וּלְבָרֵךְ עָלֶיהָ תְּחִלָּה וָסוֹף וְאֵין דַּי בְּמַה שֶׁקָּרָא כְּבָר מִקּוֹדֶם לה[].

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁכְּבָר אָמַר הַשַּׁ"ץ קַדִּישׁ אַחַר הַשְׁלָמַת הַמִּנְיָן וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁאֵין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַפְטִיר מִבַּלְעֲדֵי אוֹתָם שֶׁקָּרְאוּ כְּבָר וְגַם הַשַּׁ"ץ קָרָא כְּבָר בִּבְרָכָה אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ כֵּן קֹדֶם שֶׁאָמַר קַדִּישׁ לֹא יֹאמַר הַקַּדִּישׁ מִיָּד אֶלָּא הַשְׁבִיעִי יַפְטִיר בְּנָבִיא וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת בַּתּוֹרָה פַּעַם ב' כִּי דַּי בְּמַה שֶׁעָלָה לִשְׁבִיעִי כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִפְסִיקוּ עֲדַיִן בַּאֲמִירַת הַקַּדִּישׁ אַחַר קְרִיאָתוֹ וְאַחַר הַהַפְטָרָה וּבִרְכוֹתֶיהָ יֹאמְרוּ קַדִּישׁ לז[] וְאִם הַשְּׁבִיעִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַפְטִיר בְּנָבִיא אַז יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר קַדִּישׁ אַחַר הַשְּׁבִיעִי וְעֲלֵיהָ לְהַפְטִיר הַיּוֹדֵעַ מִמִּי שֶׁעָלָה לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה קֹדֶם וְיַחֲזֹר וְיִקְרָא בַּתּוֹרָה מִמַּה שֶׁקָּרָא וִיבָרֵךְ תְּחִלָּה וָסוֹף אֲבָל אִם יֵשׁ אֲחֵרִים שֶׁיּוֹדְעִים לְהַפְטִיר בְּנָבִיא מוּטָב שֶׁיַּפְטִיר זֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא קָרָא וְאַל יַפְטִיר זֶה שֶׁעָלָה כְּבָר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה (בִּצִבּוּר זֶה[73] לז[]):

סימן רפב הלכות שבת קריאת התורה והמפטיר סעיף יח

הלכתא רבתא

לה] **כבר מקודם** - משום הנכנסים שלא ידעו שכבר קרא מקודם בתורה[71].

לו] **יאמרו קדיש** - ולכך אם שכחו לומר קדיש קודם המפטיר, לא יאמרוהו לאחר המפטיר קודם ההפטרה, שאז יש לחוש מהנכנסים שיחשבו שקורא ההפטרה בלא לקרוא מפטיר, אלא יאמרוהו לאחר ההפטרה[72].

לז] **בצבור זה** - משמע שלכתחילה אין לעלות פעמיים לתורה באותו מניין גם אם עולים אחרים מפסיקים באמצע, אמנם בעתים מיוחדות מעלים פעמיים לתורה, ולכך כהן או אחד העולים שחפץ מאוד לעלות גם למפטיר מחמת יארצייט או סיבה אחרת, ואין בנמצא מניין אחר בו יוכל לעלות - יכול לעלות למפטיר[74].

ציונים והוספות

71) ראה משנ"ב ס"ק כח.

72) משנ"ב ס"ק כט מהפמ"ג. ומ"מ בשחרית של תשעה באב נהגו לומר הקדיש לאחר המפטיר קודם ההפטרה.

73) ראה לעיל סעיף י"ז.

74) כן משמע מלשון שוע"ר 'מוטב' משמע שהוא רק לכתחילה, ובפרט שבימינו אין העולים קוראים בקול, אלא יוצאים י"ח מהש"ץ.

ולעיל הובא מה שסיפר אדמו"ר הרש"ב לבנו אדמו"ר הריי"צ: הר"נ אדלער הי' נוהג לעלות לתורה שבת בוקר פעמיים: לכהן וכן למפטיר. אאמו"ר - הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק - הי' נוהג לפעמים, אבל אני איני יכול להרשות לעצמי את זה (ספר השיחות תד"ש עמ' 061).

שולחן ערוך – הלכות שבת

ח במה דברים אמורים בפירות הראויים לאכילה אבל פירות שאינן ראוים לאכילה אסור לסחטן לדברי הכל אפילו לתוך האוכלים שכשסוחט פרי שאינו ראוי לאכילה אינו מפריד אוכל מאוכל אלא אוכל מפסולת ויש בזה משום מפרק כמ"ש בסי' ש"ה וגם משום בורר אוכל מתוך הפסולת אפילו רוצה לאכול לאלתר שלא התירו לברור אוכל מפסולת בידו כדי לאכול לאלתר אלא מפני שדרך אכילה כך הוא ליטול האוכל בידו מן הפסולת ולאכול ואינו מעין מלאכה אבל לסחוט ולאכול אינו דרך אכילה אלא דרך מלאכה:

ט וכן אסור לסחוט הבוסר דהיינו ענבים שלא הגיעו לכפול הלבן אפילו לתוך האוכלין מפני שאינו ראוי לאכילה וכפסולת הוא לגבי יין הנסחט ממנו ולפי שלא נודע לנו שיעור פול הלבן אסור לסחוט ענבים לתוך אוכלים עד שיהיו ראויים לאכילה לרוב בני אדם ויש מי שמתיר לסחוט הבוסר לתוך האוכל (ואצ"ל בשאר פירות שאינן ראוים לאכילה ואפילו לסחטן לשם משקין מותר להמתירין בשאר פירות) ויש להחמיר כסברא הראשונה:

י תפוחים דינם כשאר פירות ואפילו לימונים אין דינם כתותים ורמונים אלא כשאר פירות שמותר לסחטן

לצורך מימיהן אפילו לשם משקה לדברי המתירים ולדברי האוסרים מותר על כל פנים לסחטן לצורך אוכל דהיינו לטבל המאכל במימיהן וכיוצא בזה ואע"פ שבאותן מקומות שיש להם הרבה מהם הם סוחטים אותן לצורך מימיהן אין דינם כתותים ורמונים בשביל כך אפילו באותן מקומות לפי שאינן סוחטין מימיהן לשם משקה אלא לצורך אוכל ואפילו אם נוהגין לסחטן לתוך מים לשתות מותר כיון שאין דרך לשתותן לבדן.

ומכל מקום לדברי האוסרים לסחוט שאר פירות לצורך מימיהן לשם משקה אסור לסחוט בשבת לימונים או שאר פירות לתוך מים או שאר משקין לשתותן לפי שלא אמרו אלא משקה הבא לאוכל הוא כאוכל ולא הבא למשקה:

יא וכל זה בלימונים חדשים אבל הכבושים במלח וחומץ או במי מלח וכן שאר פירות וירקות הכבושים וכן השלקות אסור לדברי הכל לסחטן לצורך מימיהן אלא לצורך גופן לתקנם לאכילה ע"י כך שאז אין בו מפרק כיון שאינו צריך כלל לדבר המתפרק דהיינו מימיהן.

ואם סחטן לצורך מימיהן פטור מן התורה שאע"פ שמימיהן היו משקין גמורים קודם שנבלעו בהן כגון שנכבשו או נשלקו במים או יין וחומץ וכיוצא בהן משאר משקין כיון שעכשיו הן נסחטין מאוכלין תורת אוכל עליהן והרי זה כמפריד אוכל מאוכל ומכל מקום מדברי סופרים אסור לסוחטן לצורך מימיהם הואיל והיו משקין גמורים קודם לכן משא"כ בפירות חיין שמימי סחיטתן לא היה עליהם שם משקה מעולם לפיכך מותר לסחטן לדברי המתירין:

יב מותר לסחוט כבשים ושלקות לצורך מימיהן לתוך קדרה שיש בה אוכל כדי לתקנו אבל אם עדיין אין בה אוכל אסור לסחוט לתוכה אע"פ שעתיד לערב בה אוכל מטעם שנתבאר למעלה:

יג מותר לסחטן לתוך המורייס מפני שהוא חשוב אוכל אבל לתוך המשקין אסור לסחטן:

יד הסוחט דג לצורך צירו דינו כסוחט כבשים ושלקות לצורך מימיהן:

חלק ב' סימן שכ דיני סחיטה בשבת סעיפים ח-יד

לקוטי תורה

תוכן הפרק: המשמעות הפנימית של תשובה השייכת גם בשומר תורה ומצוות

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. להבין כפל לשון לטהר ותטהרו, צריך לבאר ענין עשרת ימי תשובה ולמה הוקבעו עשרה ימים דוקא, והיום הזה הוא יום העשירי יכפר עליכם, הלא כל זמן שעושים תשובה היה צריך שיומחל להם מיד.

[אשר מכל זה מובן, שענין התשובה של עשרת ימי תשובה והכפרה ביום הכיפורים אינם תשובה וסליחה במובנם הפשוט בלבד (שהאדם מתחרט על עוונות שעשה ושוב מקבל עליו עול מלכותו יתברך והקב"ה מוחל לו העונש) - שהרי ענין זה ישנו תמיד - אלא ענין עמוק ופנימי יותר.

וזהו שהולך ומבאר:]

אך הענין הוא כי ענין התשובה הוא להשיב פנים בפנים אליו ית'.

תוכן הענין דתשובה הוא - שהאדם יהי' בבחינת "פנים בפנים" עם הקב"ה .

[והולך ומבאר גדר "פנים בפנים":]

כי הלא התשובה הוא לשוב ולהתקרב אליו ית', ולכאורה לא שייך לשון זה לגבי הקב"ה דכתיב ביה את השמים ואת הארץ אני מלא, ולמה צריך לשוב ולהתקרב אליו ית', ובמה נתרחק.

תיבת "תשובה" היא מלשון שיבה, שהאדם צריך לשוב ולחזור, היינו להתקרב אל ה'. והנה זה פשוט שקירוב וריחוק אצל הקב"ה אין משמעם במובן מקום גשמי, שהרי הוא יתברך נמצא בכל מקום, וא"כ תמיד נמצאים בקירוב מקום אל השי"ת ואי אפשר להתרחק ממנו (היינו, שהקב"ה יהי' מרוחק מן האדם).

אלא הענין הוא, כמשל ב' בני אדם שעומדים זה אצל זה רק שחוזרים עורף זה מזה, אין לך ריחוק גדול מזה, ואין קירוב אלא בהחזרת פנים אל פנים.

אלא ענין ה"ריחוק" למעלה הוא כמשל אדם העומד בקירוב מקום לחבירו אלא שהופך ערפו אליו, שאין כאן ריחוק מקום גשמי, אלא ריחוק נפשי עצום.

[ענין "החזרת פנים אל פנים" לפי תוכנו הדוחני, הוא לא רק מצד האדם (דכאשר חוטא הרי זה כמו שהחזיר ערפו אל ה', וכשעושה תשובה נק' "החזרת פנים אל פנים") - אלא גם מצד הקב"ה כביכול.

וזהו שהולך ומבאר:]

וכך הנה כתיב וראית את אחורי ופני לא יראו, שיש בחינת פנים ואחוריים למעלה, וכתיב יאר ה' פניו אליך, פירוש, שההשפעה תהי' בבחינת הארת פנים, מפנימיות רצונו, כדכתיב ואוהב את יעקב.

כשאדם חוטא נגדו יתברך, הקב"ה כביכול מחזיר את פניו ממנו. פירוש: גם למעלה יש כביכול הארת פנים ובחינת עורף ואחוריים, וכמ"ש "יאר ה' פניו אליך". וענין הארת פנים דלמעלה הוא כמשל אדם הנותן מתנה לאוהבו מתוך "הארת פנים", המורה על חפצו וחשקו הפנימי (הנקרא "פנימיות הרצון") לתת מתנה זו לאוהבו, וכך כשהקב"ה משפיע שפע חיות לישראל עם קרובו (כמ"ש ואוהב את יעקב) ה"ז מתוך "הארת פנים".

וכתיב כי מחה אמחה כו', ולכן ההשפעה שמשפיע לו להחיותו הוא מבחינת אחוריים, דהיינו כמאן דשדי בתר כתפוי, שנותן לשונאו, שאינו נותנו ברצון גמור רק כמי שמוכרח להשפיע, ואין השפעה זו מבחינת פנימיות ועיקר רצונו.

משא"כ אומות העולם אשר שנא ה' - ע"ד מ"ש בעמלק "כי מחה אמחה גו'" - אין הקב"ה משפיע להם שפע וחיות מתוך אהבה וחשק (בהארת פנים) אלא כמו אדם שמוכרח לתת דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו אליו מאחוריו, וזהו הנקרא "בחינת אחוריים".

כלומר: אין הקב"ה משפיע להם חיות מצד "רצונו הפנימי" (היינו שרוצה בזה מצד עצמו, לפי שזהו תענוגו), אלא רק בבחינת "חיצוניות הרצון", פירוש, שרוצה בזה (לא מצד עצמו, אלא) רק בתור "אמצעי" כדי להשיג מטרה אחרת - כדי שתהי' לבני ישראל בחירה חפשית שיבחרו בעצמם בין טוב לרע, שלשם כך ברא הקב"ה גם דברים בלתי רצויים וענינים המנגדים לקדושה (המתנהגים היפך רצון ה'). ונמצא שאין הם מטרה לעצמם (ואין הקב"ה רוצה בהם מצד עצמם) אלא רק בתור אמצעי להשיג את המטרה, שבני ישראל יעבדו את ה' בבחירתם החפשית ובמילא יקבלו שכר על בחירתם.

[אבל מציאותם מצד עצמם אין לה מקום כלל, שלכן "כי מחה אמחה כו'", שמציאותם תתבטל כשלא יהי' צורך בה].

אבל לצדיק בא ההשפעה מבחינת פנימיות רצונו, שנותן ברצון גמור ובהארת פנים בשמחה ובטוב לבב ברוב עוז וחדוה.

ועד"ז יובן ג"כ ענין התשובה, כי הנה כתיב כי פנו אלי עורף, פירוש כי פנו אלי, שפונים אליו ית' בקיום תורתו ומצותיו, אבל מ"מ אין זה אלא בבחינת עורף, שאינו מבחינת פנימית הרצון מאהבה ותשוקה אלא מצות אנשים מלומדה והולך בקרירות.

כשם שענין ה"עורף" למעלה אינו גדר של "סילוק", אלא השפעה מצד "חיצוניות הרצון" (בלי תענוג וחשק, כאילו רק מצד ההכרח) - כך הוא בעבודת האדם לקונו, שאין המדובר באדם שאינו מקיים תורה ומצוות ח"ו, אלא במי שעוסק בתורה ומצוות, אלא שעיסוקו אינו בכל פנימיות נפשו ורצונו כי־אם מתוך הרגל, "כמצות אנשים מלומדה").

וזהו פירוש הכתוב "פנו אלי עורף", שנרמז כאן דבר והיפוכו, דמחד גיסא הכתוב מעיד שפונים אל ה', וביחד עם זאת אין כאן אלא "עורף" ולא "פנים", והכוונה למי שעוסק בתורה ומצוות בלי חשק ותענוג והתלהבות אלא בקרירות.

והתשובה היא החזרת פנים בפנים להיות פנימיות רצונו וחפצו בתורת ה' ומצותיו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

ונמצא, שענין התשובה במשמעותו הפנימית שייך גם במי שמקיים תורה ומצוות, ולא כמו ש"העולם טועה לומר דדוקא אנשים פחותי הערך ובעלי עבירות הם הצריכים לתשובה, ובאמת אינו כן . . באמת אמרו זה על אנשים יושבי אהל ולומדי תורה כו'" - דענין התשובה הוא, שעבודת ה' תהי' בבחינת "פנים בפנים", בכל פנימיות רצונו.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(עז) **ובכ"ז** יתורץ הקושיא דלעיל בענין ב' פסוקים דכי הוא צוה כו' ובדבר ה' שמים נעשו דסתרי אהדדי לכאורה שבאמת אין כאן סתירה כלל וכלל ששניהם אמת דמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כו' זהו דוקא בבחי' עשיה לעשות הרוחניות שהוא האור וחיות דרקיע שנקרא נפש הגלגל כמ"ש כולם בחכמה עשית שהחכמה הוא בחינת מקור הראשון של כל האור והחיות הרוחניות הבא בהשתלשלות בבחינת א"פ כו' אבל בחינת חומר היש הגשמי של הרקיע שנקרא כלי וגוף הגלגל שרש התהוותו מבחינת המקיף המאיר בא"פ הראשון דחכמה שהוא בחינת סובב כ"ע שנאמר בו כי הוא צוה כו' הוא ל' נסתר וכידוע בענין אתה הוא דאתה א' עד ת' דהיינו כ"ב אותיות וה' מוצאות שבדבור ששרשו בחכמה דאבא יסד ברתא וע"כ אתה בבחי' החכמה כמ"ש כי אתה אבינו כו' וכמ"ש בזהר להיות שהחכמה באה בגלוי לנוכח כמ"ש והחכמה מאין תמצא מבחינת ראשית הגלוי כידוע אבל הוא ל' נסתר הוא בחינת המקיף ואתה מקבל מהוא כמ"ש אתה הוא כו' וזהו כי הוא צוה כו' והיינו כי ה' הוא האלקים שהוא המחבר הוי"ה ואלקים בחינת אור וכלי כו' וכמאמר אנת הוא דמקשר לון כו' וזהו מפני חיבור דהוא באתה, מקיף בפנימי בבחי' מטי ולא מטי כנ"ל וד"ל והיינו כמו ויאמר אלקים יהי רקיע הרי בחינת אמירה זו מצד עצמה בצרופי אותיות המאמר הוא בבחי' החכמה מקור כל הא"פ כנ"ל ומזה נתהווה בחינ' רוחניות החיות דרקיע אך בחי' הציווי דאלקים זה שצוה וגזר אלקים באמרו יהי רקיע ה"ז בא מבחי' סובב ומקיף הראשון כו' שע"ז נאמ' כי הוא צוה ונבראו כנ"ל שבזה הציווי שוין הכל מראש וסוף וגם הקליפו' מתהווין מציווי זה ג"כ כמו שאין הפרש בין חשך לאור כו' והוא כמו התהוות בחי' נוגה דבי"ע עד שגם בחי' נוגה דעשיה שרובו רע כו' וגם קליפות הטמאות לגמרי רוחין ושידין דאתבריאו בע"ש ביה"ש כו' אע"פ שבחי' צרופי אותיות שבבחי' א"פ בהתהוות רוחניות שלהם הוא בתכלית הצמצום וההסתר עד שנק' חשך גמור מ"מ בענין התהוות יש שלהם שוים הם עם היותר עליונים כו' ולפ"ז מ"ש בזהר דגופין דשדין לא אתבריאו בביה"ש דע"ש משום דאתקדש יומא כו' קדוש היום הוא שהפסיק הארת והמשכת הסובב ולא הפסיק הארת והמשכת דממלא כו' לפי שעיקר בחי' השבת הוא מ"ש כי בו שבת וינפש בבחי' הסובב כו' שאם בחי' הסתלקות זאת בבחי' ממלא כו' הרי היה הכל חוזר למקור הראשון כו' וא"כ זה סותר למ"ש בע"ח דעיקר השבת הוא בפנימיות העולמות ולא בחיצוניות אשר ע"כ העולם הוא במציאות יש ודבר רק בחי' פנימיות החיות עולה מתחתון לעליון כו' אך הענין הוא דגופין דשדין לא נבראו משו' דאתקדש יומא בין המשכת א"פ להמשכ' א"מ משום דהצורה מתהווה תחלה כו' וד"ל ולא מטעם שהשבת הוא בבחי' סובב כו' אך זה גופא למה הפסיק קידוש היום בין המשכת א"פ להמשכת א"מ מבואר במ"א משום דהוו מחרבי עלמא לתוקף הדין הקשה וליואי אתקינו פגמא דא כי השלימו לקו השמאל להמתיק לבחי' הגבורות הקשות ביותר שמסתעפים למטה מטה כמו בקליפות הטמאות כו' וכמ"ש במ"א באריכות וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

ואולך אתכם קוממיות ארז"ל מאה אמות, והענין הוא כי יש ע"ס שלש אמות ושבע כפולות וכ"א כלול מעשר הוא מאה, וזהו ענין חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום דהיינו להמשיך כל הע"ס איך שהם כלולים, אך ע"י מאה ברכות שאנו ממשיכים הוא רק בבחי' העלם ומקיף אבל ההבטחה שיהי' קוממיות שיומשך בבחי' גילוי בבחי' פנימי' ממש כל המאה הנ"ל, והענין הוא כי הנה כל הגילוים הם רק מז"ת כידוע שהכל הוא בחי' שבע, שבע היכלות דבריאה, והגם שהיכל הז' שנק' היכל קדק"ד כולל גם ג"ר אך מ"מ הם מאירים רק בבחי' העלם ומקיף אבל לע"ל יהי' גילוי כל הע"ס איך שהם כלולים ממאה, וזהו מאה אמה.

אך לכאורה י"ל שהרי איתא בלק"ת מהאריז"ל ע"פ הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד וארז"ל מאד אותיות אדם שמשיח יתעלה ויהי' כמו אדה"ר קודם החטא וא"כ זהו גבוה מבחי' מאה אמה שזה הי' אחר החטא, וכשארז"ל מתחלה אדה"ר הי' קומתו מהארץ לרקיע, ואח"כ מיעטו והעמידו על מאה אמה, ונמצא שמאה אמה הוא כמו אדה"ר לאחר החטא, ולפי מ"ש האריז"ל יתעלו נש"י למדריגת אדה"ר קודם החטא. והענין הוא כי הנה אי' בגמרא ב"ב דנ"ח ע"א ר' בנאה הוה מציין מערתא כי מטא למערתא דאדה"ר יצתה בת קול ואמרה נסתכלת בדמות דיוקני בדיוקני עצמה לא תסתכל כו', דמות דיוקני הוא יעקב כי שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר, והיינו אף שיעקב הוא בחיר שבאבות וכמ"ש יעקב אשר פדה את אברהם, וכן כתי' וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק כו' אברהם כו', ויעקב הוא בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה והוליד י"ב שבטים שהוא בחי' מרכבה דבריאה אעפי"כ הוא רק דמות דיוקני לגבי אדה"ר כו' כי אדה"ר הי' יציר כפיו של הקדב"ה והוא בחי' כתר ויעקב הוא בחי' ת"ת שעולה עד הכתר ולכך נק' דמות דיוקני, וא"כ כשיהי' נש"י לע"ל כמו אדה"ר אף לאחר החטא דהיינו מאה אמה יהי' ג"כ מעלה עליונה מאד ולמעלה אפי' מבחי' יעקב, אך מ"ש וגבה מאד שהוא כמו אדה"ר קודם החטא זהו קאי על משיח לבד שהוא יהי' כמו אדה"ר קודם החטא שהוא למעלה מבחי' מאה אמה, כי מאה הוא בחי' ע"ס שהם בגדר חשבון אבל אנת הוא חד ולא בחושבן שאינו בגדר חשבון ע"ס כלל, וזהו מאד בלי גבול כלל, והוא משפיע בחי' זו בנש"י שהוא ילמוד תורה לישראל. נמצא שמ"ש ואולך אתכם קוממיות שהוא בחי' מאה אמה זהו מצד הכח של נש"י לבד שמצ"ע יתעלו כמו אדה"ר לאחר החטא שיאיר בהם בבחי' גילוי פנימי' בחי' מאה הנ"ל, אבל משיח משפיע בהם בחי' שלמעלה ממאה דהיינו מבחי' אנת הוא חד ולא בחושבן שהוא כמו אדה"ר קודם החטא, וזהו עתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש דהיינו שיתעלו בבחי' קדש העליון כו' וד"ל.

והתהלכתי בתוככם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה כמו שהוא בהתהוות בי"ע ממל' דאצי' שהוא בחי' יש מאין, כן באצי' התהוות בחי' החכמה מלמעלה מן החכ' הוא ג"כ מאין, וכמ"ש והחכ' מאין תמצא שמציאות התהוות החכ' מלמעלה מן החכ' הוא כמשל המוצא מציאה שאינו יודע מאין היא באה לו, כן הוא התהוות החכ' מלמעלה מן החכ' ואינה ע"פ השתלשלות עו"ע כ"א בדרך יש מאין, והיינו כי באוא"ס שלמעלה מן החכ' הוא בחי' כתר עליון בכלל אינו שייך כלל בחי' חכ' שבסדרי השתלשלות, כ"א שבחי' חכ' זו הוא מחודש ממש מה שלא הי' תחלה באופן כזה, משא"כ מחכ' ולמטה הוא בחי' סדרי השתלשלו' מחכ' לבינה ומבינה למידות ומח' ודיבור, שהם בחי' השתלשלות עו"ע שהעלול מלביש מחצה התחתון של העילה. והגם כי אצי' בכלל הוא בחי' גילוי ההעלם מאלקות, ואינו ע"ד בריאה יש מאין דבי"ע שהם מחודשי' ממש. אך הענין הוא דהן אמת שאצי' הוא בחי' גילוי ההעלם מאלקות אבל אינו בדרך קירוב כענין עו"ע שהעלול משיג קצת מהעילה, אבל חכ' דאצי' עד"מ מאחר שקודם התהוות החכ' היתה בבחי' העלם, אינו שייך כלל שגם החכ' לאחר התהוותה משגת מקורה כמו שהיא בבחי' ההעלם, והיינו כי ענין ההעלם הוא שאינו מושג כלל, ומה שנתגלה מבחי' ההעלם ה"ז התהוות מציאות החכ' היינו ההעלם שנתגלה, שאינו נופל ע"ז [לומר] שזהו מקורה המהוה אותה, ומקורה הוא בחי' הכתר עליון המכריח להיות גילוי החכ' מההעלם אל הגילוי נשאר בבחי' העלם כמו שהי' קודם. ולכן נא' שמציאות התהוות החכ' הוא מאין ג"כ כפי ב' הפי' הנ"ל, שמאין הוא שלא הי' תחלה באופן כזה במקורה כי למעלה מן החכ' לא הי' עדיין מציאות שכל כלל וכלל, וגם מאין שאינו מושג כלל מאין בא, ולזה אמר תמצא כענין המוצא מציאה וכנ"ל.

בס"ד. (ש"פ ויקרא פ' זכור, ל"ב. על התנאים של בתו דבורה לאה).

המגיד מראשית אחרית

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

וזהו דבינה להיותה בבחינת התרחבות הכלים מתמעט האור והגילוי כו', וכידוע דבינה מעלים על החכמה – כלומר דוקא ריבוי המילים וההשגה מסתירים על עוצמת הרעיון. אפשר לראות הבדל זה במעלתו של "פתגם" ו"וואָרט" חריף, שבכמה מילים ספורות, מאיר אור גדול, ודוקא כאשר מאריכים במילים ואותיות, הרי אף שהענין יותר מובן, הרי החדות והחריפות ("האור") מתמעטים.

דזהו מה שכתוב[95] על לעתיד לבוא, שאז יתקיים והניף ידו על הנהר כדי לבקוע אותו בדוגמת בקיעת ים סוף בגאולת מצרים, ונודע דנהר היא בחינת בינה, ולעתיד יהיה בקיעת הנהר בכדי שיהיה גילוי פנימיות התורה שזהו גילוי בחינת החכמה כו'. כי כל עוד יש "נהר" – עניין הבינה, הרי ה"חכמה" שהיא הגילוי של פנימיות התורה לא יכולה להתגלות.

דכשם שקריעת ים סוף היה הכנה למתן תורה דקודם מתן תורה היה צריך להיות קריעת ים סוף, דים הוא ברוחניות בחינת מלכות הנקראת ים על שם שכונסת ומעלמת בתוכה אורות דאצילות כו', בדומה לים שמעלים את מה שנמצא בתוכו, **ובכדי שיהיה מתן תורה שזהו גילוי אצילות היה צריך להיות קריעת הים וההעלם כו'.** – מתן תורה זה הגילוי של ה'זעיר אנפין' – המידות, כפי שנאמר[96] "והתפארת זו מתן תורה" והתפארת היא עיקר המידות, וכשיש מילים ואותיות (ספירת המלכות) הרי זה מפריע לגילוי המידות, לרגשות. וכמו שרואים במוחש שרגש גדול לא יכול להתבטא במילים. וכדי לגלות את המידות העליונות, היה צריך להסיר את ההסתר של ים סוף שהיא ספירת המלכות.

כמו כן לעתיד בכדי שיתגלה פנימיות התורה שהיא גילוי בחינת עצם החכמה צריך להיות בקיעת הנהר, שהיא הבינה. והיינו מפני שהבינה להיותה בבחינת מציאות הרי היא מעלמת על האור ועל כן צריך להיות בקיעת הנהר כו', שזה אותו תהליך של קריעת ים סוף כהכנה למתן תורה, אלא בדרגות עליונות יותר, במעבר מן הבינה לחכמה, בשביל לזכות לגילוי פנימיות התורה.

ואחר כך כשהאור יורד מהבינה **בזעיר אנפין וכל שכן** כשהאור מגיע **במלכות ששם עיקר ענין הכלים האור שם במיעוט ביותר כו'.**

נמצא אם כן, שבחכמה הכלים כלל לא מורגשים ולכן יש ריבוי אור, בבינה יש יותר כלים ולכן האור מתמעט, ובזעיר אנפין וכל שכן במלכות שהעיקר שם הוא הכלים הרי האור הוא במיעוט יותר.

וזהו מה שלפעמים מצינו[97] **שבמדריגות העליונות המספר המרובה יותר ובמדריגות תחתונות מתמעט המספר ולפעמים בהיפך,** - כלומר מצינו שני אופנים בחישוב המספרים בדרגות העליונות, שלפעמים ככל שהדרגה עליונה יותר הרי המספר מתרבה, ולפעמים אומרים להיפך שככל שהדרגה נמוכה יותר הרי המספר בריבוי יותר.

וכידוע בענין ג' אופנים של מנין יחידות עשירות מאות - **דיחידות** (אחד עד עשר) הרי זה **במלכות** - הספירה התחתונה, **ועשירות** (עד המספר מאה) הרי זה **בזעיר אנפין** - במידות, **ומאות** הרי זה **בחכמה ובינה, או** באופן אחר **דיחידות** הן **בזעיר אנפין ומלכות, ועשירות בחכמה ובינה ומאה בכתר,** שבשתי אופנים אלו המספר מתרבה ככל שהמדריגה גבוהה יותר.

וכידוע ממה שכתוב[98] **ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים** שיש בפסוק זה גם יחידות וגם עשיריות וגם מאות, **דשבע** הוא **בזעיר אנפין, ועשרים בחכמה ובינה ומאה בכתר,** היינו שככל שהמספר מתרבה הרי המדריגה גבוהה יותר, (וכהאופן הב' שהובא לעיל), **וכמו שכתוב בזהר**[99] על פסוק זה **קודשא בריך הוא דאתכליל מאתר עילאה סתימא דכל סתימין ברזא דמאה ברכאין כו'** (הקדוש־ברוך־הוא 'שמתכלל מהמקום הנעלה הנעלם מכל הנעלמים בסוד מאה הברכות), כלומר שבחינת "מאה ברכות" היא דרגה מאוד נעלית של "סתימא דכל סתימין", **וכמו שמבואר במקום אחר באריכות על מאמר הזוהר הנזכר לעיל**[100],

---

95). ישעיה יא, טו.

96). ברכות נח, א.

97). ראה גם ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי חיי שרה קלא, ג ואילך. תורת חיים חיי שרה קכו, ד. המשך זה (תער"ב) סוף עמוד קסג ואילך. מאמר דיבור המתחיל "זה יתנו" שבת פרשת משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר, ה'תש"כ, ועוד.

98). ריש פרשת חיי שרה.

99). חלק א', פרשת חיי שרה, קכג, א.

100). ראה לעיל בהערה.

וגם אלף ורבבה הן **בכתר** ומכאן שככל שהמספר גדול יותר הרי הדרגה גבוהה יותר, **וכמו שכתוב בלקוטי תורה דיבור המתחיל ואתא מרכבות קדש**[101].

ולפעמים אומרים להיפך **שהמספר המועט הוא במדריגות העליונות דוקא וכל שלמטה יותר מתרבה המספר, וכמו** דוגמא לזה מה שנאמר[102] **אנת חד ולא בחושבן** — אתה הקב"ה אחד אך לא בחשבון שלנו, היינו אחד המנוי, **הרי ידוע שזהו בפנימיות הכתר דוקא כו'**, שהוא נקרא "חד", ומכאן שדוקא הדרגה הגבוהה ביותר המספר שם במיעוט, **ועיקר ריבוי המספר הוא** ככל שהמדריגה נמוכה יותר **בבחינת מלכות, וכמו שכתוב**[103] **כי אלף שנה בעיניך כיום אתמול כי יעבור**, ומבואר על פסוק זה **דיום אחד דזעיר אנפין בא במלכות במספר אלף כו'**. — כלומר בדרגת הזעיר אנפין הוא יום אחד, ואותה דרגה כשיורדת למלכות נעשית ל"אלף ימים" בריבוי עצום הרבה יותר.

שבת פרשת פנחס תער"ב

101). פרשת וזאת הברכה, (צג, א, ואילך). עיי"ש הביאור בזה באריכות.

102). תיקוני זוהר בהקדמה (פתח אליהו).

103). תהילים צ, ד.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'ש"ת

מקור חיות העולמות – מהארה דאצילות, שזו ירידה לגבי אצילות. תכלית הירידה – בשביל העליה: ביטול היש דנה"ב וקירובו לאלקות, והתכללות הגשמיות בקדושת התורה והתפילה.

ג) **וְהִנֵּה** כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף, שֶׁהוּא עַל יְדֵי יְרִידָה גְּדוֹלָה מִמַּה שֶׁהוּא קֹדֶם הִתְלַבְּשׁוּתָהּ בַּגּוּף, הִנֵּה כֵּן הוּא בְּהַהֶאָרָה הָאֱלֹקִית שֶׁנַּעֲשֵׂית מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת, שֶׁהִיא גַּם כֵּן בִּבְחִינַת יְרִידָה. דְּהִנֵּה כָּל הַהִתְהַוּוּת הוּא מֵהָאוֹר דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ שֶׁכּוֹתֵב רַבֵּינוּ בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ', שֶׁהַהִתְהַוּוּת הִיא מֵהָאוֹר דַּוְקָא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר, וְהַהִתְהַוּוּת הִיא לֹא מֵאוֹרוֹת עַצְמִיִּים דַּאֲצִילוּת כִּי אִם מֵהֶאָרַת אֲצִילוּת, וְהֶאָרָה זוֹ כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית מָקוֹר לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה הֲרֵי זוֹ יְרִידָה לְגַבֵּי כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּאֲצִילוּת, וּכְמַאֲמַר רַבֵּינוּ דְּהַזִּיו וְהֶאָרָה הַמֵּאִיר מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים שֶׁהֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וּבַעֲלֵי תַּכְלִית, הִנֵּה בְּהֶאָרָה זוֹ וּבְזִיו זֶה שַׁיָּךְ מִסְפָּר, וּבְאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהֶאָרָה הַמִּתְצַמְצֶמֶת וּמִתְפַּשֶּׁטֶת לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה הוּא בְּלִי מִסְפָּר, וּמִסְפָּר לְגַבֵּי בְּלִי מִסְפָּר הוּא בְּאֵין עֲרוּךְ, וּכְלָלוּת הַבְּרִיאָה הִיא בְּדֶרֶךְ הִתְחַדְּשׁוּת בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, כִּי יֵשׁ מִיֵּשׁ אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי־אִם מֵאַיִן דַּוְקָא, וּכְמַאֲמַר הַחוֹקְרִים דְּהִתְהַוּוּת הַגַּשְׁמִי מִן הָרוּחָנִי אֵין לְךָ בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן גָּדוֹל מִזֶּה, וְהַכֹּחַ הָאֱלֹקִי שֶׁבָּא בְּהִתְלַבְּשׁוּת בַּנִּבְרָאִים, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מִן הַנִּבְרָא, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי הָאוֹר הָאֱלֹקִי הוּא בְּעֶרֶךְ וּבְמַהוּת הַנִּבְרָאִים, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁכָּל כֹּחַ רוּחָנִי הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּהַפּוֹעֵל מְמֻנּוּ, הֲרֵי הוּא כְּעֶרֶךְ וּמַהוּת הַנִּפְעָל, וּכְמוֹ בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּחֹמֶר הַמֹּחַ הֲרֵי הִתְגַּלּוּת הַכֹּחַ הוּא כְּפִי אֹפֶן מְזִיגַת חֹמֶר הַמֹּחַ, דְּבִמְזִיגַת הַמֹּחַ הַקַּר וְלַח מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַחָכְמָה שֶׁבְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל, וּבְהַמְזִיגָה שֶׁהוּא חַם וְיָבֵשׁ מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַבִּינָה שֶׁבְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל, וְכֵן הוּא בְּכָל כֹּחַ וְכֹחַ רוּחָנִי שֶׁהִתְגַּלּוּתוֹ הוּא לְפִי אֹפֶן עֶרֶךְ וּמַהוּת הַנִּפְעָל, אִם כֵּן הֲרֵי זוֹ יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה בְּהַהֶאָרָה הָאֱלֹקִית הַנַּעֲשֵׂית מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת. אָמְנָם יָדוּעַ דְּכָל הַיְרִידוֹת, הֵן בְּהַנְּשָׁמָה וְהֵן בְּהָאוֹר הָאֱלֹקִי, הַכֹּל הוּא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה בִּטּוּל הַיֵּשׁ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בִּדְבָרִים וְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְזֹאת הִיא עֲבוֹדָתָהּ שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לַעֲשׂוֹת הַחֲלִישׁוּת וְהַבִּטּוּל בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַד אֲשֶׁר יוֹצֵא מִיֵּשׁוּתוֹ וְחָמְרִיּוּתוֹ וּמִתְקָרֵב לְעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת וְנִמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֲשֶׁר לְאַט לְאַט מְקַבֵּל הַשָּׂגָה אֱלֹקִית וּמִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה לַה', דַּעֲבוֹדָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַטִּבְעִי יָכוֹל לְהָבִין זֹאת, וְהַמִּצְוֹת הִנֵּה כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה יֵשׁ בָּהּ סְגֻלָּה פְּרָטִית לְזַכֵּךְ אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּלְהַחֲלִישׁוֹ עַד אֲשֶׁר נִתְהַפֵּךְ וְנִכְלָל בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְכֵן הַדְּבָרִים

הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁהוּא מְקַבֵּל חַיּוּתוֹ עַל־יְדֵם וּבְכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא הוּא לוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַתְּפִלָּה הִיא כִּדְבָעֵי[יב], וְלִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּבִטּוּל, הֲרֵי נִכְלָלִים הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בִּקְדֻשַּׁת הַתְּפִלָּה וּבִקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה,

שבת פרשת ואתחנן ש"ת

יב. כפי שצריך.

לקוטי דיבורים

הרה"ג־ן חסו מאד על כבודו ועל זקנתו של הישיש הזה, וגם במקום שיש חילול השם חלקו כבוד לרב זה וינסו לבקש ולהתחנן בבקשה ותחנונים מלפניו לכל הפחות. לעשות אסיפה מוקדמת מרבנים לפי ראות עיניו ויתיעץ ויתיישב הדק היטב בהדבר הגדול הלזה אם כדאי ואם מוכשרה היא הכנסי' בזמן הזה ואם לא תצא שכרה בהפסדה.

אך גם על זה לא התרצה, ובחמתו הבוערה בו השיב להם בדברים חדים האם יבאו רבנים אלו ויסמכו על קריאתי? כאשר באו אותם החוסים בצל קורתו של הליובאוויצר לו יש כח לקרוא, הוא קרא אתכם ומיד באתם אבל אם אני אקרא? חנם תהי' קריאתי! ובזה נפרדו מעליו בחלוקי דעות בהתראה ובמחאה שבע"פ ויסעו כל אחד למקומו בשלום.

וכה נשארה השאלה הכי נכבדה הזאת צולעת ועומדת באויר עד חדש סיון תרפ"ז, הללו מתירין, ולא עוד, אלא שאומרים הצלחה היא לעם הישראלי ובזה יגאלו בעולם הרוחני, ובאש זרה שלהם יציתו את הנלוים אליהם, והתמימי דעות עמהם, על החסידים, על רבנן ועל תלמידיהן ומשם הקהלה יפיצו מכתבים לכל הקהלות דהמדינה הגדולה להודיע אשר יכינו את עצמם להכנסי' העתידה וכי בקרוב יקבלו את הרשיון ואז יודיעו בברור את הזמן ומסיימים בברכת "שהחיינו על הטוב והחסד עליון? והכל נעשה בפרהסיא בראש גלי" "צירקאליארען" בסדר ומשטר ובקול רב מברכים את רעיהם דהקהלות דכל אתר ואתר, אך באותה שעה עצמה שולחים גם היו"ר עם אחדים אשר אתו, מכתבים, בחשאי בהסתר ליחידים חפשים דבכל קהלה וקהלה אשר בכל עיר ועיר, עם דברים אחדים, דברים שבצנעה, ומגלים את תוארה ומטרתה של הכנסי', ואשר ידעו את מי לברור מעירם, מסטרא דא מדברים ע"ד בשר כשר, רבנים שו"בים, מקואות, ועוד מעניני דתיות כאלה, ומרבים לתאר הנחיצות וההכרחיות לחזק את נקודת היהדות הדתיות, הנה את זאת עושים בגלוי ומסטרא אחרא בהצנע לכת מדברים סרה על ישראל על מנהגיהם הישנים לפי רוח הזמן, יחד על מנהיגם הקנאי והקיצוני, וקוראים "לחינוך חדש" עם "רעפארמיס הרבה" וקוראים תגר על הישן.

וכל עיר ועיר אשר השמועות הסותרות האלו הגיע להם, מיד נעשו שני צדדים, מהיראים ומהחפשים, והרבנים עומדים בתווך, בין שני עמודי אש, בהשתוממות בתמהון גדול.

"כנסי' כללית דתית" אשר עושה הקהלה דתית דל"ג עם הראב"ד הרד"ט שי' בראשם הלא די רק לזכור ה"שם" בלבד, וה"שם" המפורש הזה מוכיח ומבאר את הטוב הצפון וההצלחה הגדולה אשר תצמח מנטיעתה, עם פירותי' בריח טוב.

אבל מדוע זה איפה, עומדים היראים מן הצד? אי' הליובאוויצער רבי שליט"א? הלא הוא האחד המיוחד במדינתנו עתה, אשר על כתפיו נושא את כל בית יעקב הנהרסה עם התורה והמצוה, הלא הוא האחד העומד את נפשו בסכנה תמיד לבנות ולייסד את הישיבות והחדרים בכל עיר ועיר בחרוף נפשו, ואם במרחקים גדול כחו כל כך, על אחת כמה וכמה בעירו, במקום מגורו, אצלו וסמוך ממש מדוע ולמה אין אנחנו רואים ושומעים את שמוזכר לטוב ומפני מה החפשים והאריסטיקראטיא בלבד החזיקו בהמצוה הזאת ורוצים לקיימה הרבה יותר מישראל, אפס רמז יש בה, וסוד כמוס נטמן עמך בהדבר הזה.

המבוכה הזאת התפשטה חיש מהר בכל המדינה כולה וחידה סתומה היתה לכל איש ישראל אשר יראת ד' נגעה בלבבו, ולא ידעו לפתור את השאלה הזאת כלל וכלל, גם האחדים מהעיירות אשר פנו במכתב שאלה ממקומם אל רבינו שליט"א, איך להתנהג? לא זכו תשובתו הרמתה, מטעם הנ"ל אשר הוא שליט"א רצה רק בשלום, וחיבה, אולי ברכות יוכל לפעול על הראב"ד שי' שישוב מדרכו התועה בזה ותקותו היתה בד' כי עוד לא תתקיימה, ותבטל בשרשה ומקורה?

בתחלת חדש שבט נתודע כי שולחים הם צירים

ומטיפים מיוחדים לעיירות הגדולות דהמדינה לדרוש מעל הבימות לטובת הכנסי' ואחדים מהרה"ג־ן התחילו לבקש מרבינו שליט"א לגלות דעתו בזה לכה"פ לאיזה עיירות היותר גדולות, אחרי כי הם בערמתם מרמים את הקהלות הרחוקות במקומותיהם דל"ג ויאמר כי גם הוא שליט"א מסכים על זה, ודעה אחת לו עמהם, ובלעדי גלותו בכתב התנגדותו, אזי אין בכחם לבדם להלחם את הקהלה הלענינגראדית, ויירא לנפשם כי לא ישמעו לקולם וישלחו צירים על הכנסי' ויפצרו בו עד אשר נתרצה וישלח מכתב ביום ה' טבת אשר אעתיקה אות באות ממש.

יומן, תרפ"ז

אגרות קודש

[ב' ו' אדר פ"ב]

... [ואין הריבוי] והמיעוט בענינים אלו נוגע כלל. אם המצא ימצא אחד הפותח שערי תורה, ללמוד בין מנחה למעריב אגדה, פרק תניא, או דף גמרא, ימצאו בנ"י השומעים, כי לב ישראל פתוחה היא, ותורתינו היא נשמותינו ועם קדוש באלקיו ותורתו יתהלל.

אשרי האיש שככה לו אשר משים לבו ונפשו לסדר שיעורי לימוד לפי ערך ואופן העדה, רק תהי' תורת ד' תמימה, בה חיו אבותינו וראו חיים מאושרים בערי ישראל ובה יחיו עם הקדש גם עתה, כי בבואו לעת מן העתים לבהכ"נ שם ימצא מרגוע ומזון לנפשו, שם ישמע תהלות הוי', שמה יפגוש חכמה ומדות טובות, מעשים יקרים מגאוני עמודי עמינו התנאים והאמוראים וארחות חיי אבות אבותינו, הם ובניהם אשר מסרו נפשם על קדושת שמו ית', ואשר מדמם בעורקינו יזול, והוא תפארתינו והאלקים ותורתו ית' גאון עוזינו.

ובדבר שאלתו בעניני הבירורים, הנה הבירורים בכלל הם ב' מדרי'. הא' הבירור שע"י התומ"צ והב' שע"י התשובה ומע"ט, וב' מדרי' אלו היו כל הזמנים מעת נתינת התורה (שהתחלת העבודה שעפ"י התורה הוא מזמן אברהם אבינו ע"ה), דשית אלפי שני הוה עלמא, שני אלפים תהו (עד אברהם, אברהם התחיל להאיר והם התחלת) שני אלפים תורה, ושני אלפים ימות המשיח, כי תהו הוא אור בהיר ונפלא שאי אפשר לו להתקבל בכלים כלל, וכמו עד"מ שכל מופלא שאין לו התישבו' במוח איש פשוט (וע"ד השגת חכמת ר' עקיבא או ר' אליעזר הגדול שאין בכח אנשים בינוני' וגם בעלי מוח להשיגם, והראי' דבן זומא ובן עזאי הציצו ונפגעו או מתו וכן אחר, רק ר' עקיבא שנכנס בשלום בהשגה זו ויצא בשלום), ובמילא מתבלבל ע"ז, דלבד זאת שאינו יכול לקבל השגה זו, הנה ע"ז שהטריח כלי שכלו ביותר מכפי כחו לא יכול לקבל גם מה שהי' יכול מתחלה לקבל, וכמ"ש במו"נ אריכות משל זה. וכמו"כ הו"ע האור דתוהו שהוא אור בהיר ותקיף ביותר, כשבא לכלים לא יכלו הכלים לקבלו ונשברו.

וענין שבירת הכלים מבואר בדא"ח שזה שנתפרדו האותיות, וכמו בשכל הרי יש בו כמה תיבות, שהתיבות ההם מכילים (היינו נושאים) בתוכם הכוונה ההיא, וכמו עד"מ שמע ישראל ה' אלקינו ד' אחד, שהנושא בזה, שמע הבן וכמו הסכת ושמע, ויש בזה הרבה פרטי', הא' דשמיעה הוא דבר שאינם רואים אותו, ב' שמיעה בדבר רוחני ולא בגשמי (דזהו ההפרש בין ראי' לשמיעה כו' דראי' תופס בדבר גשמי, ושמיעה בדבר רוחני), הג' דשמיעה הוא בהשערה, דראי' הרי הוא רואה עצם הדבר, ושמיעה אינו רואה עצם הדבר, כ"א משער שכך הוא, הד' דשמיעה הוא בפרטי הדבר, וראי' בכללות הדבר. ועל יסודות אלו יתבאר אצלו בהשגתו, כי שמיעה הוא הבנה. ישראל יש בו כמה פירושי', הא' כי שרית עם כו', הב' ישר אל, הג' יש ששים ריבוי אותיות לתורה, ובד"כ הוא בחי' ומדרי' בנשמה שהיא למעלה מנפש המתלבש להחיות כמבואר בדא"ח באריכות, ה"א ה' אחד הוא יחוד העולמות דאתה הוא קודם שנבה"ע ואתה הוא לאחר שנבה"ע ואני הוי' לא שניתי כלל.

והנה הכוונה הזאת הוא נושא הפסוק הזה כשהוא מצורף באופן וסדר הזה, וכאשר נתבונן בו נמצא ענינים נפלאים ביותר, והוא דישראל להיותם מושרשים בתורה לכן הם דוקא יכולים להבין אשר הוי' הוא רק אלקינו (וע"ד שאי' במד"ר אע"פ שאלוקה אני לכל באי עולם לא יחדתי שמי אלא עליכם, ולכן הוא אלקינו אלוקה שלנו), ולהיותו אלקינו אז יכולים לידע ולראות במוחש ממש כי הוי' אחד. ואין הכוונה במאמר זה לבאר שהוא ית' יחידי בעולם כ"א שהכל אחד ממש (דזהו ההפרש בין אחד ליחיד, דאחד שייך לומר אחריו שני ושלישי, ויחיד הוא יחידי, הנה אלקות הוא יחידי באמת, כמובן, ומ"מ הוא אחד, כלומר דכל מה שנברא בעולם הוא אלקות לפי שזהו רצונו ית' והוא ורצונו אחד). וכל מה שמתבונן יותר וחושב בזה בעומק הדעת, מבין בפנימיות יותר, עד אשר עלה יעלה בהשגת הרעיון של דבר זה, אז ער ועט הערין דעם שכל של הענין ולא ירגיש האותיות. וכמו שאנו רואים במוחש, אחד שהוא טרוד בעומק המח', דמחשבת שכל,

הנה אעפ"י שא"א מחשבה בלא אותיות, הנה הוא אינו מרגיש את האותיות כ"א השכל המלובש בהאותיות, ביז ער פאר טיפט זיך אזיי פיל אז ער הערט נאר ריינעם שכל, הנה אז האותיות בטלים בתכלית בהשכל.

וזהו דוגמת דבר לאורות דתיקון שהכלים בטלים אל האור, והוא לפי דכללות האור דתיקון הוא אור המתיישב בכלים, אבל בתהו הוא אור הבלתי מתיישב בכלים ולכן בבוא האור בהכלים נשברו הכלים, והיינו שנתפרדו האותיות, וזהו"ע שבה"כ.

אמנם צריכים להבין מאחר שנשברו הכלים מה התועלת מזה שבאו בכלים. אך הענין בזה דאף שהאור אינו מתיישב בכלי הנה בזה שפעם א' בא בכלי אף שנשברו הכלים עי"ז הנה פעל בהאור שיהי' לו איזה גדר התיישבות עכ"פ בכלים אחרים.

ויובן זה עד"מ הנ"ל באופן אחר קצת, וכמו א' השומע שכל עמוק מאד מאד מחכם נפלא ונעלה ביותר, דהחכם ההוא לגודל הפלאת חכמתו ביכולתו להסביר כל דבר חכמה, בשפה ברורה, ושמע איש אחד הדבר חכמה שדיבר, ובעת הדיבור הנה אף שעצם הענין למעלה מערך השגתו, אמנם מפני צחות הלשון וטיב ההסבר של החכם כמעט שהבין מה שאמר, וכאשר כלה החכם לדבר, נתבלבל אצל השומע הענין, ונשאר לו רק אותיות ותיבות מקוטעים, וכמו אם נצייר עד"מ אשר שמע פירוש בפסוק שמע ישראל הנ"ל, ואח"כ נתבלבל אצלו הענין, שאינו יודע אותו כמו שידע אותו בעת ששמע מאת החכם, אבל מ"מ איזה הארה נשאר לו בפירוש שמע ופירוש אחד, אף שאינו לא מיני' ולא מקצתו, מפני מה הוא זה דשמיעה דוקא בפרטי' הדבר, ושמיעה הבנה וכדומה, ומ"מ זוכר קצת, הנה עכ"פ יהי' לו תועלת זה, אם יבוא חכם אעפ"י שאינו גדול בחכמתו כמו החכם ההוא, ויבאר לו הענין יבין אותו, והוא לפי שפעם הא' שמע את הענין, דאף שבעת ששמע את הענין מהחכם הא' הי' הענין למעלה מכח השגתו (ואשר זאת הוא הסיבה שהתבלבל בו, דאם הי' לפי ערך השגתו לא הי' שוכח אותו ומתבלבל בו גם אח"כ), הנה ע"י עזר החכם הב' הוא שב להשגת הענין.

וכמו"כ יובן דזהו התועלת בשבה"כ דתהו, היינו שהם לא יכלו להחזיק את תוקף אור הבהיר הזה, ונשברו הכלים, ועם היות שע"י שבירה זו התפרדו האותיות, אבל התועלת הכללי בזה מה שהאור נעשה עי"ז בבחי' גדר שייכות אל הכלים עכ"פ, ואז אח"כ יכולים להתלבש בכלים דתיקון. וזהו כללות ענין הבירורים, דכלים דתיקון מבררים את האור דתהו, היינו שגורמי' התיישבות האורות בהכלים, והוא ע"י העבודה דתומ"צ, דתורה אור ומצוה נר להאיר מחשכי עולם זה שיאירו כפי הכוונה האמיתית בבריאת העולמות דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים וכמ"ש בע"ח כשעלה ברצונו ית' לברוא את העולם כדי להיטיב לברואיו ויכירו גדולתו ויזכרו להיות מרכבה להדבק בו ית'.

והנה בזמן הבית הי' העבודה בהשגה והתבוננות, שהיו בעלי השגה רחבה ודעה נכבדה, והיו במנוחת הלב והמוח, שוקדי' על התורה, וכמאמרם ז"ל (סנהדרין) נעץ חרב בביהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר כו', ובגשמיות ג"כ הנה כתי' וחובל עול מפני שמן, שנחבל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקי' שנתן נרות בבתי כנסיות ומדרשות ללמוד תורה, ולכן בדקו מדן ועד באר שבע כו' והיו כולם יודעים תורה, וברוחניות הנה כאו"א מישראל ראה גילוי אלקות בביהמק"ד דכשם שבא לראות וכמ"ש יראה כל זכורך כו' כך בא לראות שראו נסי' גלוי' בביהמק"ד עומדי' צפופים וכו'.

ובזמן הגלות היא העבודה במס"נ ותשו', וכמו שנראה במוחש גדול המס"נ דכאו"א מישראל על קדושת שמו ית' ויתעלה בשמירת השבת, אכילת כשר, וטהרת בית ישראל, אשר ירחם השי"ת ויחוס על עם קדשו, ואל יוסיף לדאבה עוד לבבינו, אבל כמה תלאות עברו ועוברים [...] משונים ר"ל, וישראל עם קודש, עומד מוכן למסור נפשו ממש על קדושת שמו ית', ואם המצא ימצאון מחללי כו' על הרוב הוא מפני העמי הארצות הגדולה והעדר הידיעה בתורה, אבל לבבם נאמנה עם אל, והראי' שגם החפשים ביותר, אוכלי השקץ וכו' מתפארים כי אבי אביהם הי' רב פלוני, וטעם הדבר כי פנימית לבבו, לב ישראל הוא אשר לא יסולה גם בכתם אופיר ההשגה, ורק שהעדר הדעת דתורה ותוקף התאוה מבלבלם, ונסיונות אלפים נראים בכל עת, ובד"כ ישראל הוא גפריית אלקי (א געטליכע שועבעלע) אם יציתו אותו במעט דברי תורה יתחמם לבבו בקרבו, וכנראה במוחש בכמה וכמה מאחינו, אשר ח"ו כאלו ששכחו צור מחצבתם, ובאמת הוא רק בחיצוניות, אבל בפנימיות לבבם צל שדי יתלונן. וע"כ החוב קדוש על כל אחד האוהב את ד' וחפץ לדבקה בו, לקבוע שיעורי לימוד בתורה וזה יפעול הרבה טובה ולברכה.

בדבר הבנים יחיו מאחר כי לבבם טובה יש בהם מדות ישראל, יש תקוה גדולה אשר ירחם השי"ת ויתנהגו בדרך הישרה, והאל הטוב יחזק לבבם בגו"ר. והשי"ת יהי' בעזרו ויתן לו פרנסה בריוח אשר יוכל לקבוע עתים לתורה, וישתדל להיטיב עם זולתו כאמור, ויתברך בברכה כפולה כמיועד למחזיקי תורה.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

קעו

הלכות בית הבחירה

מערב
מזרח
דרום
צפון
ביה"מ
ביה"מ
ביה"מ

הר הבית

א. חומת הר הבית - חומת הר הבית הקיפה את הר הבית ששטחו 500 אמה על 500 אמה. כותלי החומה היו גבוהים מאד, חוץ מכותל המזרחי שגובהו 26 אמות בלבד. המרחק שבין חומת הר הבית לסורג שהיה מקיף את העזרה לא היה שווה בכל צדדיו, כמבואר במסכת מידות (פ"ב מ"א) שבין הסורג שבדרום העזרה לכותל דרומי של הר הבית היה המרחק הגדול ביותר, מרחק קטן ממנו היה בין הסורג לחומה שבצד מזרח, פחות מכך היה בין הסורג לחומה שבצד צפון, ופחות מכך בין הסורג לחומה שבצד מערב. 5 שערים היו לחומת הר הבית: שערי חולדה, שער שושן, שער טדי ושער קיפונוס [וכדלהלן]. כל השערים היו גבוהים 20 אמה, ורוחבם 10 אמות.

ב. שערי חולדה - שני שערים בדרום הר הבית נקראו שערי חולדה, על שם חולדה הנביאה שהיתה יושבת שם (תוס' יו"ט מידות פ"א מ"ג).

ג. שער שושן - מקומו במזרח הר הבית, שבו היה יוצא הכהן להר המשחה כדי לשרוף את הפרה האדומה, ועל השער היתה צורה של שושן הבירה לסמל מלכות פרס שהרשתה לבנות את בית המקדש.

ד. לשכה לסנהדרין קטנה - בפתח הר הבית היתה לשכה ששימשה את סנהדרין הקטנה של 23 דיינים.

ה. שער טדי - בצפון הר הבית, לא היה משמש לכניסה, אלא כהן שנטמא בבית המקדש יוצא החוצה דרכו, ועל שם שהיה יוצא בהצנע ובסוד נקרא בשם זה (ראה תוס' יו"ט מידות שם ותפארת ישראל).

ו. שער קיפונוס - במערב הר הבית, היה נקרא קיפונוס שהוא גן בלשון יון, על שם גינת וורדים שהיתה על יד השער לכבוד צד זה שהוא כנגד כותל מערבי של העזרה (ראה תוס' יו"ט מידות פ"א מ"ג ותפארת ישראל שם).

בית המקדש

ז. סוֹרֵג - הסורג הינו מחיצה שיש בה נקבים, שהיתה עשויה מעצים דקים וארוכים שחיברו אותם אלו על אלו שתי וערב באלכסון, באופן שנוצרו נקבים בין העצים. ונקרא כן משום שהוא דומה למיטה שתחתיתה מסורגת בחבלים שתי וערב (רש"י יומא טז. ד"ה לפנים ממנו סורג). הסורג גבוה 10 טפחים, והיו פתחים כנגד שערי חומת העזרה שלפנים ממנו. סורג זה נעשה לסימן שאין נכרים וטמאי מתים רשאים להיכנס ממנו ואילך (כלים פ"א מ"ח). היוונים פרצו בו שלש ~~עשרה~~ פרצות כאשר נכנסו לבית המקדש, וכאשר גברו ישראל עליהם חזרו וגדרו אותם שוב.

ח. חֵיל - מן הסורג עד כותלי העזרה היו 10 אמות, ומקום זה נקרא בשם חיל. החיל לא היה כולו קרקע ישרה, אלא 4 אמות ממנו היו קרקע ישרה וב-6 אמות הנותרות היו מדרגות שהיו עולות מהר הבית לשער המזרח. לדעת תוס' יום טוב (בציורו בסוף מסכת מידות) היו מדרגות אלו רק כנגד שער המזרח. אולם לדעת תפארת ישראל (מידות פ"ב אות כג ובציורו) היו מדרגות אלו לאורך כל החיל סביב. וכתב בתפארת ישראל (מידות פ"א אות מא) שנקרא כן שעל שם שהסורג שבגבולו עומד על חומת נמוכה של אבן נקרא חיל שמשמעותו חומה נמוכה.

ט. שער לעזרת נשים - שער דרכו נכנסים מהחיל לעזרת נשים, שער זה היה מול שער שושן במזרח הר הבית, וכן מול שער העזרה הגדולה הוא שער ניקנור (רש"י טז. ד"ה ומתכוין ורואה). ולא היה שם לשער זה (ראה תפארת ישראל מידות פ"ב אות לז).

י. עזרת נשים - שטח עזרת נשים היה 135 אמה על 135 אמה, כמובא במסכתין (טז.). ו-4 לשכות היו בה כדלהלן [אורך כל לשכה 40 אמה ורוחבה 20 אמה]. בעזרה זו יכלו הנשים להיכנס אף שלא בשעת עבודה. עזרה זו נחשבת מחנה לויה, שמן התורה רק טמא מת וגוי אסור להיכנס לתוכה, אולם יהושפט ובית דינו גזרו, שגם טבול יום לא יכנס לעזרה זו. בתחילה היו כותלי עזרה חלקים, ובשעת שמחת בית השואבה היו הנשים עומדות בעזרה זו, והגברים היו בחיל וברחבת הר הבית. אחרי כן תקנו שיהיו האנשים עומדים בעזרה זו בשעת שמחת בית השואבה, והנשים תהיינה בחיל וברחבת הר הבית. אולם לבסוף תקנו גזוזטראות בכותלי העזרה, שיהיו הנשים עומדות על הגזוזטראות והאנשים עמדו בעזרה.

יא. לשכת הנזירים - הנזירים שהביאו את קרבנותיהם בגמר נזירותם, בשלו בלשכה זו את בשר השלמים, והניחו תחת הדוד שבשלו בו את שער ראשם, כמובא במסכתין (טז.).

יב. לשכת העצים - שם היו הכהנים בודקים את העצים שהובאו לצורך מערכות העצים שבמזבח אם אין בהם תולעים, שכל עץ לח שיש בו תולעת פסול להניחו על המזבח. בדיקה זו אינה נעשית דווקא על ידי כהנים הכשרים לעבודה, ולכך היתה מסורה לכהנים בעלי מומים, ובכך סייעו לעבודת המקדש (שם).

יג. לשכת המצורעים - בלשכה זו היה מקום טבילה למצורעים שנרפאו מצרעתם ומביאים את קרבנם להיטהר, שצריכים להכניס את בהונות ידם ורגלם לעזרת ישראל כדי שיניחו עליהם מדם האשם. על כן למרות שכבר טבלו יום קודם, צריכים לטבול שוב לפני שמכניסים את ידם ורגלם לעזרה. אמנם במסכתין (לז:) הובאה דעת רבי יהודה שמקום טבילה זה היה עבור כל אדם הנכנס לעזרה ולא למצורעים, כיון שכבר טבלו יום קודם לכן.

יד. לשכת השמנים - רבי אליעזר בן יעקב, ששנה את מסכת מידות (ראה להלן טז.), אמר שאינו זוכר מה שימשה לשכה זו. אכן לדברי אבא שאול שימשה לשכה זו להניח בה יין ושמן לצורכי המנחות והנסכים, ושמה היה לשכת בית שמניא.

טו. לשכה לסנהדרין קטנה שניה - לשכה לסנהדרין קטנה נוספת שישבה סמוך לפתח הר הבית המזרחי.

טז. חמש עשרה מעלות - 15 מעלות עולות מעזרת נשים לעזרת ישראל, גובה כל מעלה ½ אמה ורוחבה ½ אמה (ראה יומא טז.).

יז. לשכות כלי שיר - לשכות היו תחת עזרת ישראל שהיתה גבוהה מעזרת נשים ופתוחות לעזרת נשים. בלשכות אלו הניחו הלויים את כלי הנגינה שהיו מנגנים בהם בבית המקדש ככינורות נבלים ומצלתיים וכדומה.

יח. שער ניקנור - שער הכניסה מעזרת נשים לעזרת ישראל, ונקרא שער ניקנור על שם האדם שתרם את דלתותיו, ונעשו בהם ניסים כשהובאו לארץ ישראל מאלכסנדריה של מצרים כמובא במסכת זו (לח.).

יט. פשפשים משני צידי השער - שני פתחים קטנים היו משני צידי שער ניקנור ונקראים פשפשים, כדי שהיוצאים מן המקדש יוכלו לצאת מן הצד, ולא יצטרכו להפנות אחוריהם להיכל הנמצא מול שער ניקנור.

כ. לשכת פנחס המלביש - מיקומה בצד שער ניקנור מימין, ובה היו מניחים הכהנים את בגדי הכהונה ושם היו לובשים ופושטים אותם. והכהן הראשון בבית שני שהיה ממונה על בגדי כהונה היה שמו פנחס, ועל שמו היו נקראים כל הממונים אחריו. בלשכה זו היו 96 ארגזים, 4 ארגזים לכל משמר מ-24 משמרות, וכל ארגז שימש לבגד אחר. על הארגזים היה כתוב שם הלבוש שהיה מונח בו: על אחד היה כתוב מכנסיים, על השני כותנות, על השלישי אבנטים, ועל הרביעי מגבעות (תמיד פ"ה מ"ג).

כא. לשכת עושי חביתין - בלשכת עושי חביתין היו לשים ואופים כל יום 12 חלות שמקריב כהן גדול למנחת חביתין, מחציתם אחר תמיד של שחר ומחציתם אחר תמיד של בין הערביים.

כב. עזרת ישראל - אורכה 135 אמות ורוחבה 11 אמה. קדושתה רבה מקדושת עזרת נשים ונחשבת מחנה שכינה שמן התורה אין טבול יום ומחוסר כיפורים רשאים להיכנס לתוכה. בה היו יכולים זכרים טהורים מישראל להיכנס לראות את עבודת הכהנים, אף שלא לצורך הקרבת קרבנות שלהם.

כג. פספסין - חתיכות עצים היו מונחות בין עזרת ישראל לעזרת כהנים להבדיל בין העזרות ונקראים פספסין.

כד. מעלה לרוחב עזרה - לדעת רבי אליעזר בן יעקב (טז.) היתה כאן מעלה בגובה אמה הנמשכת לכל רוחב העזרה.

כה. הדוכן - על המעלה שבין עזרת ישראל לעזרת הכהנים היה דוכן הלויים, שהיו בו שלש מעלות, כל מעלה היתה גבוהה ½ אמה ורוחבה ½ אמה. על מעלות אלו עמדו הלוים המשוררים והמזמרים בעת הקרבת הקרבנות. מהדוכן עד המזבח היו 11 אמות שהם עזרת כהנים.

כו. שער לשכת הגזית - בו נכנסו מן העזרה למקום ישיבת הסנהדרין בלשכת הגזית. בשער זה נכנסו כל בוקר להפיס את ארבעת הפייסות שהיו בכל יום, וכן נכנסו בשער זה לקרוא קריאת שמע אחרי הקרבת התמיד.

כז. לשכת הגזית - שם יושבת סנהדרין הגדולה של 71 דיינים ומשם יוצאת תורה לכל ישראל, ודיוניהם התדירים היו בענין ייחוסי הכהנים אם נמצא בהם חשש (ראה יומא יט.). ומחמת חשיבות הסנהדרין היתה עשויה אבן גזית. לשכה זו היתה בנויה כבית גבוה על עליה (רש"י כה.), והיה חצייה בקודש וחצייה בחול. שני פתחים היו לה, בצפון לחול ובדרום לקודש. על כן היה חציה קדוש ואסור לשבת בו, וחציה היה חול והיה יושב בו הזקן הממונה על הפייסות (כה.), וכן הסנהדרין היתה יושבת בחצי זה. במזרח לשכה זו הפיסו בכל יום את ארבעת הפייסות שהיו במקדש בכל יום (שם), וכן בה התאספו אנשי משמר לקרוא בה את קריאת שמע אחרי הקרבת התמיד.

כח. לשכת העץ; פלהדרין - רבי אליעזר בן יעקב, שהוא תנא דמסכת מידות כמבואר במסכתין (טז.), אמר (מידות פ"ב מ"ה) על לשכת זו שאינו זוכר מה שימשה. אכן לדברי אבא שאול שימשה למדור הכהן הגדול בשבעת הימים שקודם יום הכיפורים, והיתה נקראת גם לשכת פלהדרין. והגמ' (יט.) דנה מנין שהיתה בדרום העזרה. לדעת הראב"ד (בית הבחירה פ"א ה"ט), לשכה זו היתה נקראת לשכת העץ משום שהיתה עשויה מעץ ולא מאבן. אמנם הרמב"ם כתב שכל הלשכות היו עשויות אבן, שאין בונים במקדש אלא באבנים או בלבנים

וסיד. ובכסף משנה כתב (שם) שאפשר שלא היתה לשכה קבועה ולכך היתה עשויה מעץ, או שנקראת לשכת העץ משום שהניחו בה באיזה פעם עצים. אולם בתוס' יו"ט השיג עליו, וכתב שנקראת כן להבדיל בינה לבין הלשכה שהיו מפרישים אליה את הכהן השורף את הפרה, שגם הוא היה פורש שבעה ימים קודם לכן, ולשכתו נקראת לשכת בית האבן על שם שכל מעשיה בכלי אבן. ובתפארת ישראל (מידות פ"ד אות כו) כתב, שלמרות שהיתה עשויה אבן נקראת כן, לרמז לכהן הגדול שאם יקלקל מעשיו יהיה בלשכתו כעץ העשוי להירקב ולא יהיה לו קיום זמן רב, אולם אם יתקן מעשיו כראוי יהיה כעץ עושה פרי. בשלטי הגיבורים כתב על פי דברי רש"י במסכת זו (יט.) לשכת הגזית היתה ארוכה מצפון לדרום, ומאחוריה למערב היו שתי לשכות, לשכה זו ולשכת הגולה, לשכת הגולה היתה בחלק הדרומי ולשכת העץ היתה בחלק הצפוני. בתוס' יו"ט (מידות פ"ד מ"ד) כתב, שלשכה זו לא היה לה פתח לעזרה כלל, והיתה נמצאת אחורי לשכת הגולה, ועל כן לא היתה קדושה כקדושת העזרה, והיה הכהן הגדול יכול לשבת ולשכב בה, למרות שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. אולם לדעת תפארת ישראל (מידות פ"ד בועז אות ד ובציורו אות כח) היתה לשכה זו חציה בקודש וחציה בחול והכהן הגדול היה יושב ושוכב בחציה שבחול. עוד כתב בתפארת ישראל שהיה עוד פתח ללשכה זו מצד מזרח ללשכת הגזית, כדי שיהיה הכהן יכול להיכנס אל הסנהדרין לברר דין אם יצטרך לכך.

כט. לשכת הגולה - על שם בור שכרו שם עולי גולת בבל (רש"י יומא יט.).

בלשכה זו היה בור מים שממנו סיפקו מים לכל העזרה. ובתפארת ישראל (מידות פ"ד אות כט) כתב, שנקראת לשכת הגולה מלשון 'וְגָלָה עַל רֹאשָׁהּ' (זכריה ד ב), והכוונה לספל שהיה קבוע בלשכה שבו היו שואבים מים מן הבור.

ל. לשכת המלח - בה היו מניחים את המלח לצורך מליחת הקרבנות.

לא. לשכת בית הפרוה - בה היו מולחים את עורות הקדשים. על גגה היה

מקוה מים, בו היה הכהן הגדול טובל ביום הכיפורים ארבעה טבילות שהיה צריך לטבול בקודש. הלשכה נקראת כן על שם מכשף ששמו פרוה שבנה אותה. לדעת תפארת ישראל (מידות פ"ה אות כ), לא נבנתה על ידי מכשף ממש, אלא שבחכמה נפלאה נבנתה, שיעלו המים על ידי סילונות עד גג הלשכה, וכיון שהיו הסילונות מוסתרים נראה היה כאילו המים עולים על ידי כישוף.

לב. לשכת המדיחים - בה היו מדיחים את הכרס והקיבה של הקרבנות שהיו

מלאים רפש. אולם את שאר בני מעיים היו מדיחים בעזרה על שולחנות של שיש (ע"פ תפארת ישראל מידות פ"ה אות כא). בלשכה זו היה כמין כבש העולה בעיגול שבו עלה הכהן הגדול לגג בית הפרוה לטבול.

לג. שער המים - בו היו מכניסים את צלוחית המים שהיו מנסכים על המזבח

בחג הסוכות. על גג לשכה זו היה מקוה שבו היה הכהן הגדול טובל כל שבעת הימים אחרי שהיו מזים עליו מי חטאת (יט.), וכן היה טובל בו טבילה ראשונה ביום הכיפורים (שם ולקמן לא.).

לד. לשכת בית אבטינס - עליה היתה על גבי שער המים שבדרום העזרה, ובה

היו רוקחים משפחת כהנים את הקטורת, ועל שם משפחתם היתה נקראת. אליה הביאו את הכהן הגדול בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים, ללמדו את חפינת הקטורת. ובגמרא (יט.) נידון מנין שהיתה בדרום.

לה. שער הבכורות - לדעת תפארת ישראל (מידות פ"א אות לג), היו מכניסים את

הבהמות הבכורות דרך שער זה שהיה בדרום, כדי לציין שעל אף שהבכורות ניתנים לכהנים אין הם נחשבים קדשי קדשים ששחיטתן דווקא בצפון העזרה, אלא קדשים קלים הם ושחיטתם בכל מקום בעזרה.

לו. שער הדלק - דרכו היו מכניסים את העצים שהדליקו על גבי המזבח, כמו

שכתב רבי עובדיה מברטנורא (מידות פ"א מ"ד). אך הראבי"ה כתב, שדרכו היו מכניסים אש מן ההדיוט להבעיר על המזבח. וכתב בתפארת ישראל (מידות פ"א אות לב) שלדבריו לא נטלו אש מבית המוקד, משום שנחשבת אש של קודש. אולם במסכתין (יט.) נקרא שער זה בשם שער הדלקה, וכתב רש"י שלא ידע מדוע נקרא כן.

לז. שער העליון - כתב בתפארת ישראל (מידות פ"ב אות ע) שכיון שהיה ההר

עולה בשיפוע, נמצא שהשער המערבי ביותר היה גבוה מכולם, והוסיף שלא פורש מה היה משמש ומדוע נקרא כן.

לח. אחורי בית הכפורת - השטח שבין כותל התאים שסביב ההיכל במערב

לכותל המערבי של העזרה, נקרא אחורי בית הכפורת [-קודש הקדשים], והוא היה 11 אמה.

לט. שערים קטנים - 2 שערים קטנים היו בכותל העזרה המערבי. וכתב

בתפארת ישראל (בציורו אות לט) שלא היו כנגד ההיכל אלא אחד במערבית צפונית ואחד במערבית דרומית. כמו כן לא נתפרש למה היו משמשים.

מ. שער הניצוץ - נקרא כן על שם שהיו מבעירים בו עצים ששלהבתן קטנה

ואינם מחממים הרבה אולם ניצוצותיהם מתקיימים זמן רב, שאם תכבה האש בבית המוקד יקחו ממנו אש למערכה, כמו שביאר בתפארת ישראל (תמיד פ"א אות ג, מידות פ"א אות ג). אולם בתוס' יו"ט (תמיד פ"א מ"א) הביא לשון המפרש שכתב שלא ידע מדוע נקרא כן. שער זה היו כתליו בולטים מכאן ומכאן מעבר לרוחב חומת העזרה, לדעת רע"ב (מידות פ"א מ"ה) היו בולטים לעבר הר הבית, ולדעת תפארת ישראל (שם אות לט) היו בולטים לעבר העזרה. על כתלים אלו היתה תקרה ועליה בנויה עליה שבה היו הכהנים שומרים. עליה זו לא היתה פתוחה לעזרה, אלא באחד מן הכתלים היה פתח ומדרגות הפונות לכיוון החיל.

מא. שער הקרבן - כתב רש"י (יט.) שלא ידע טעם על שום מה נקרא כן.

והרע"ב (מידות פ"א מ"ה) כתב, שדרכו הכניסו קרבנות קדשי קדשים ששחיטתן בצפון.

מב. שער הנשים - בתפארת ישראל (מידות פ"ב מ"ו) כתב, שבו נכנסו הנשים

לעמוד על קרבן בשעת שחיטתו, שעל אף שלא סמכו עליו היו צריכות לעמוד לראות את הקרבתו.

מג. בית המוקד - טרקלין גדול היה שהיו מבעירים בו מדורות אש שיתחממו

בה הכהנים, שהיו מהלכים יחפים על רצפת שיש של העזרה. בפינות בית המוקד היו ארבעה לשכות: א. לשכת הטלאים, שהיו בה טלאים נקיים ממומים לקרבן תמיד. ב. לשכת לחם הפנים, בה היו מכינים את לחם הפנים. ג. לשכת החותמות, ששמרו בה את החותמות הניתנות למקריבי קרבן לקבל תמורתם מנחות ונסכים (עיין שקלים פ"ה מ"ג). כמו כן הונחו בלשכה זו אבני מזבח שחיללו אותן מלכי יון בהקרבה על המזבח קרבנות לשם עבודה זרה. ד. לשכת בית המוקד, שבנוסף על המדורות הנזכרות היו מסיקין אף בה מדורה להתחממם כנגדה. ודרך לשכה זו היו יורדים הכהנים לבית הטבילה. ובמסכת זו (טו:) נידונו מיקום הלשכות ותפקידם.

מד. ננסין - עמודים נמוכים התקועים בארץ בבית המטבחים, ואונקלאות [-כעין

מתלים] של ברזל היו קבועים בהם. עליהם תלו את בהמות הקרבנות לאחר שחיטתם על מנת להפשיט את העור מעל הבשר.

מה. שולחנות - שולחנות של שיש, שהיו מדיחים עליהם את קרבי הבהמות

הנשחטות לקרבן. כמו כן לדעת התוס' (טז: ד"ה מן השולחנות), כשהיו תולים את הבהמות השחוטות על הננסים, היו מניחים את גוף הבהמה על אחד השולחנות כדי שלא ייגרר הקרבן על הארץ. 8 שולחנות היו שם, והיו עומדים בשתי שורות של ארבעה ארבעה, אלו כנגד אלו.

מו. טבעות - טבעות העשויות כמין קשת והיו פותחים אותם ומכניסים את

צוואר בהמת קדשי קדשים לפני השחיטה, ונועצים את ראש הטבעת בארץ, ובכך הבהמה לא יכולה לזוז ממקומה אחר השחיטה וניתן היה לקבל את כל הדם במזרק, מבלי שיצטרכו לחבול בה קודם לכן (על פי תפארת ישראל מידות פ"ג אות נ). 24 טבעות היו לעשרים וארבע משמרות כהונה, טבעת לכל משמר.

מז. מזבח החיצון - מזבח זה היה עשוי מתערובת של אבנים שלמות סיד זפת

ועופרת מותכת. גבוה היה 9 אמות, ואורך יסודו התחתון 32 אמה על 32 אמה, ו-4 קרנות לו על ארבע פינותיו. עליו זרקו מדם הקרבנות ועליו ערכו מערכות של עצים על מנת להקריב עליהן את חלבי כל הקרבנות ואיברי העולות. מספר המערכות שערכו עליו ותפקידם, נתבארו במסכת זו בסוף פרק רביעי.

מח. כבש המזבח - עליו עלו כדי להגיע לסובב או לגג המזבח, על מנת לזרוק

מדם הקרבנות על הקרנות, או להקטיר את חלבי הקרבנות ואיברי העולות. גבהו 8 אמות ו-5/6 האמה, רוחבו 16 אמה ואורכו 32 אמות, אך לא היה רחוק מיסוד המזבח אלא 30 אמה, כיון שבתחתית קצהו הקרוב למזבח היה חתוך ממנו שתי אמות של רוחב היסוד ורוחב הסובב. גם לא היה הכבש נוגע במזבח אלא אויר היה מפסיק ביניהם.

מט. טבלה של שיש - חלל אמה על אמה שהיה מכוסה בטבלה של שיש והיו

מרימים אותה על ידי טבעת הקבועה בה, שהיו יורדים בו לשית לנקות אותו. לדעת רבי עובדיה מברטנורא (מידות פ"ג מ"ג), היו אלו השיתין שהיו מנקים אותם מיין הנסכים שקרש בהם. אולם בתפארת ישראל (שם יכין אות כח ובבועז אות ב) כתב, שהשית הוא מקום שנאסף בו דם הקרבנות שניתן על המזבח, וכשנקרש הדם היה סותם את הנקבים והמזחילה שהדם יוצא דרכם לנחל קדרון, והיו הכהנים יורדים ומנקים אותו כדי שיצא הדם כראוי.

נ. מחתה - המחתה שבה היו נוטלים את תרומת הדשן מאפר הקרבנות שעל

המזבח להניחה ליד המזבח. ומקום המחתה היה על הרצפה ליד המזבח.

נא. שולחנות - 2 שולחנות היו מונחים על יד המזבח. שולחן אחד של שיש,

שעליו היו מניחים את החלבים המוכנים להקטירם על המזבח. שולחן נוסף היה שם של כסף, עליו הניחו את 93 כלי השרת שהיו מוציאים בתחילת כל יום לצורך עבודות היום.

נב. כיור - הכיור שממנו רחצו הכהנים ידיהם ורגליהם לפני גישתם לעבוד את

עבודת הקודש, היה עומד בין האולם והמזבח משוך כלפי דרום. מעשהו ומספר דדיו נתבארו במסכת זו בסוף פרק שלישי. וכן היה מונח בצידו בור לשקע בתוכו את הכיור בלילה.

נג. **שתים עשרה מעלות** - לפני האולם היו 12 מעלות שעלו דרכם מקרקע עזרת הכהנים אל האולם [המרחק בין האולם למזבח הוא 22 אמה]. גובה כל מעלה ½ אמה ורוחבה אמה [לגרסתנו במשנה במידות. אולם הרמב"ם (בית הבחירה פ"ו ה"ד) כתב שרוחבה ½ אמה]. כל מעלה שלישית היתה רחבה 3 אמות, חוץ מן האחרונה שהיתה 4 אמות לדעת המשנה במידות (פ"ב מ"ו), ולדעת רבי יהודה (שם) 5 אמות.

נד. **כותל האולם מבחוץ** - אורך כותל האולם מבחוץ מצפון לדרום 100 אמה, כאורך האולם וההיכל ממזרח למערב, גובהו 100 אמה ועובי הכותל 5 אמות.

נה. **פתח האולם** - פתח האולם גובהו 40 אמה ורוחבו 20 אמה. לא היו לו דלתות אלא פרוכת רקומה בציצים ופרחים היתה תלויה על הפתח, ו-5 קורות של עצים שגדלים בהם עפצים מצוירות היו נתונות על הפתח לנוי ונקראות אמלתראות.

נו. **האולם** - פנים האולם היה אורכו 70 אמה מצפון לדרום, ורוחבו 11 אמה ממזרח למערב.

נז. **שולחן של שיש** - מימין הכניסה לאולם היה שולחן משיש שעליו היו מניחים את לחם הפנים לאחר אפייתו לפני שהכניסו אותו להניחו על השולחן.

נח. **שולחן של זהב** - שולחן נוסף היה באולם בשמאל הכניסה, שהיה עשוי זהב, עליו הניחו בשבת את הלחם הניטל מעל השולחן לפני חלוקתו לכהנים.

נט. **בית החליפות** - לשכות בשני צידי האולם שנקראו בית החליפות. בהם היו מניחים משמרות הכהונה את סכיניהם, הנקראים בלשון יון חליף. אורך כל לשכה 15 אמה מצפון לדרום ורוחב 11 אמות כרוחב האולם.

ס. **פתח בזוית בית החליפות** - לכל לשכה משתי הלשכות שנקראו בית החליפות היו 2 פתחים, אחד לאולם ואחד בזוית. על כן ללשכה שבצפון האולם היה פתח בזוית צפונית מערבית וללשכה שבדרום האולם היה פתח בקרן דרומית מערבית. גובה כל פתח היה 8 אמות והוא שימש כדי להתיר לשחוט קדשים קלים בכל צידי ההיכל, שקדשים קלים צריכים להישחט בפתח אהל מועד, ובכך היה אפשר לשחוט גם בצידו הצפוני והדרומי של ההיכל כשפתחים אלו לא היו סגורים, שבית החליפות והאולם נחשבים אף הם פתח אהל מועד.

סא. **פתח ההיכל** - גובה פתח ההיכל היה 20 אמה ורוחבו 10 אמות. על הפתח היתה צורת גפן מזהב מודלית על כלונסאות. עובי כותל ההיכל 6 אמות. ו-4 דלתות היו לו, 2 בקצה עובי הכותל החיצוני ו-2 בקצה עוביו הפנימי. הדלתות החיצוניות נפתחו פנימה כלפי עובי הפתח, והפנימיות נפתחו לכיוון ההיכל וכיסו 5 אמות מכל צד שלא היו מצופות זהב. [חלל ההיכל היה 40 אמה ממזרח למערב ו-20 אמה מצפון לדרום].

סב. **פשפשים מצידי שער ההיכל** - 2 פתחים קטנים היו בשני צידי ההיכל ונקראים פשפשים. פתחים אלו הובילו לתא הראשון משורת התאים שהקיפו את ההיכל משלש צידיו, צפון דרום ומערב. פתח הצפוני היו נכנסים דרכו כל יום כדי לפתוח את דלתות ההיכל שהיו נפתחים מבפנים, ופתח הדרומי לא נכנס בו אדם מעולם כי ה' יבוא בו, ככתוב ביחזקאל (מד ב).

סג. **תאים מסביב להיכל** - שורת תאים סביב להיכל. בצפון ובדרום היו 3 קומות של תאים, כשבכל קומה היו 5 תאים. אולם במערב ההיכל היו בשתי הקומות התחתונות 3 תאים בכל קומה, אך בקומה העליונה היו רק 2 תאים. סך הכל היו 38 תאים.

סד. **לול** - פתח היה באחד מהתאים שבמערב ונקרא לול. גבהו 8 אמות, וכתב בתפארת ישראל (מידות פ"ד אות כח), שכמדומה שהיה רחבו 4 אמות. פתח זה שימש כדי להתיר לשחוט קדשים קלים ממערב העזרה אחורי בית הכפורת, שכאשר היה פתוח לתא היה זה נחשב ששחט פתח אהל מועד.

סה. **מסיבה** - רווח 3 אמות היה בין כותל הצפוני של התאים שבצד צפון לבין כותל החיצוני שבצפון, ובו היתה מעלה בשיפוע כעין כבש, שבה עלו לגג התאים. תחילתה בקרן צפונית מזרחית של ההיכל ומשפע ועולה עד רוח צפונית מערבית של ההיכל כשהיא מסבבת את ההיכל, ועל כן נקראה מסיבה. העולה בקרן צפונית מזרחית ומהלך את כל הצפון עד המערב היה מגיע לגג התאים. משם היה ממשיך והולך על גג התאים את כל רוח מערב ועולה שוב בכבש שברוח דרום עד שהיה מגיע לפתח עליית ההיכל, שההיכל היה גבוה יותר מגובה שלשת התאים והיו צריכים לעלות עוד בכבש כדי להגיע לפתח העליה שעליו. משם היו עולים על גג ההיכל, בסולם שהיה מונח בעליה דרך פתח שהיה בגג העליה (ראה תפארת ישראל מידות פ"ד אות כד).

סו. **בית הורדת המים** - כנגד המסיבה שבצפון היה כמו כן בדרום רווח שלש אמות בין כותל הדרומי של התאים שבדרום ובין כותל הדרומי החיצוני, מקום זה היה נקרא בית הורדת המים משום שבו התנקזו כל המים שנטפו על גג ההיכל והתאים הדרומיים, שגג ההיכל וגגות התאים הדרומיים היו משופעים לדרום לעבר מקום זה.

סז. **כותל המסיבה ובית הורדת המים** - כותל החיצוני של ההיכל, שהקיף את המסיבה ואת בית הורדת המים.

סח. **טבלא של שיש** - בכניסה להיכל מימין היתה טבלא של שיש, שהיתה קבועה בה טבעת כדי שיוכלו להרים אותה ולקחת עפר מקרקע ההיכל, לתת בתוך המים המאררים שמשקים בהם את הסוטה.

סט. **שולחן לחם הפנים** - בצד צפון של ההיכל היה מונח שולחן הזהב שעליו הניחו את לחם הפנים.

ע. **מנורה** - בצד דרום של ההיכל היתה עומדת מנורת הזהב שבה היו מדליקים את שבעת הנרות בין הערבים, והיתה דולקת מערב עד בוקר. כמו כן היו מדשנים את המנורה מאפר הפתילות שדלקו כל הלילה, ומטיבים את שבעת נרותיה כל בוקר. בצד המנורה היו 3 מדרגות מאבן שעליהם היה הכהן עומד ומיטיב את הנרות.

עא. **מזבח הפנימי** - באמצע רוחב ההיכל עמד מזבח הזהב, עליו הקטירו את הקטורת בכל יום בשחר ובין הערבים. על מזבח זה לא זרקו כל דם במשך השנה, חוץ מיום הכיפורים שהיה כהן הגדול מזה עליו מדם הפר והשעיר אחרי שהזה מדמם בקודש הקדשים וכנגד הפרוכת [וכן היו מזים עליו משאר פרים הנשרפים].

עב. **כני זהב** - שני כני זהב היו בהיכל, כדי שיניח עליהם הכהן הגדול ביום הכיפורים את מזרקי דם הפר ודם השעיר, כשמחליף ביניהם להזות מן הדם בקודש הקדשים ובהיכל כנגד הארון.

עג. **אמה טרקסין** - בין ההיכל לקודש הקדשים הפרידה אמה. בבית ראשון היה באמה זו כותל שהבדיל ביניהם, אולם בבית שני שהיה הבנין גבוה יותר, לא היו יכולים לבנות בו כותל לכל גובהו ברוחב אמה אחת בלבד. על כן עשו שתי פרוכות בין הקודש ובין קודש הקדשים כשהמרחק ביניהם הוא אמה זו, ונקראת אמה טרקסין שהוא לשון פנים וחוץ (רש"י נב.), שאותה אמה היתה ספק אם מקודשת פנים או חוץ ולכך היו שם שתי פרוכת (תוס' ב"ב ג.).

עד. **קודש הקדשים** - שטחו 20 אמה על 20 אמה וגובהו 40 אמה. לא היו נכנסים אליו כל השנה אלא כהן גדול ביום הכיפורים להקטיר קטורת ולהזות מדם הפר ומדם השעיר לכפר על עצמו ועל אחיו הכהנים ועל כל ישראל.

עה. **ארון הברית; אבן שתיה** - במרכז קודש הקדשים עמד בבית ראשון ארון העדות, בו היו מונחות הלוחות שקיבל משה בסיני. ביום הכיפורים היה הכהן הגדול נכנס להקטיר את הקטורת בין שני בדי הארון, וכן היה מזה מדם הפר ומדם השעיר בין שני הבדים. בבית שני שלא היה ארון העדות עמם, שהרי נגנז בימי יאשיה המלך, היתה אבן השתיה לסימן למקום הארון, וכנגדה היה הכהן הגדול מזה מדם הפר והשעיר (להלן נג:).

עו. **בין כותל עזרה לאולם** - בין כותל העזרה לכותל החיצוני של האולם היה חלל של 17.5 אמה.

עז. **בין כותל עזרה למסיבה, ולבית הורדת המים** - בין כותל הצפוני של העזרה לכותל המסיבה, וכן בין כותל דרומי של עזרה לבית הורדת המים היה חלל של 32.5 אמה.

פרק ה משנה כב

הוּא הָיָה אוֹמֵר, בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר לַמִּשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַתַּלְמוּד, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ, בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לָעֵצָה, בֶּן שִׁשִּׁים לַזִּקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לַשֵּׂיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לַגְּבוּרָה, בֶּן תִּשְׁעִים לָשׂוּחַ, בֶּן מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם:

נקודות משיחת קודש

"דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם וגו' ואין קרוי איש עד שהוא בן שלוש־עשרה וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה ואז היה לוי בן שלוש־עשרה שנה" - רש"י.

מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק מוחלט, יש לתמוה אם־כן, כיצד יתכן שענין כל־כך עיקרי ביהדות - זמן קבלת עול המצוות וזמן כניסת היצר טוב[1], נלמד דוקא מ"ויקחו.. איש חרבו", הנהגה בלתי רצויה, וכפי שהוכיחם יעקב אביהם קודם פטירתו[2] "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם"?

בהכרח לומר כי יש גם ענין חיובי במעשה זה של שמעון ולוי, וכמובן מדברי המדרש[3] על הפסוק "כי באפם הרגו איש" - "שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד". מזה מובן שהדבר לא היה מנוגד לרצון העליון, שאם לא כן מה הקשר בין פעולתם לבין העובדה ש"לפני הקב"ה חשובים הם כאיש אחד"!

נמצא אפוא שתוכחתו של יעקב לא היתה מכוונת לעצם החלטתם לפעול, שבמהות הענין היתה חיובית, אלא על האופן בו הם פעלו - אופן הענישה שלהם נעשה בצורה שגרמה לחילול ה' (עכרתם אותי להבאישני"[4]).

ואכן בגמרא[5] מבואר הענין החיובי שבמעשיהם, שזו היתה קנאות של קדושה דוגמת פינחס שקינא את קנאת ה' במעשהו לזמרי בן סלוא. ואדרבה, פעולתם של שמעון ולוי היוותה דוגמה לפינחס "שקינא במעשה דינה דכתיב "הכזונה יעשה את אחותנו"[6].

זוהי ההוראה לכל יהודי בקבלתו עול מצוות: כאשר הוא עומד בפני נסיון של חטא, שהרי על כל עבירות התורה נאמר[7] "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"; כיון שעל־ידי עבירות נעשים "נפרדים" מהקב"ה (רחמנא־ליצלן) בדוגמת זונה שנאסרת על בעלה[8] - בכל ענין כזה צריך אדם להעמיד את עצמו באופן של מסירות־נפש, למעלה מכל מדידה והגבלה וזהו אכן ה"יסוד" לקבלת עול מצוות.

אחרי ההקדמה של מסירות נפש זו, מתחילה העבודה באופן של "איש" - על־פי טעם ודעת (אבל היסוד הוא, כאמור, מסירות־נפש של קדושה).

(לקוטי־שיחות, כרך ה, עמ' 150)

מדוע אם־כן נהגו בדורות האחרונים להתחיל ללמוד גמרא עם נערים, כמה שנים לפני הגיעם לגיל חמש־עשרה.

ניתן להסביר זאת על־פי דברי רבינו הזקן[9], שעבודת ה' בתורה ומצוות מיוסדת על ענין "רצוא ושוב" (העלאה והתכללות באלוקות, ולאחר מכן המשכת אלוקות למטה).

בלימוד התורה מתבטאת עבודת ה"רצוא ושוב" בלימוד באופן של "פלפולא דאורייתא" - שזהו לימוד הגמרא - שבו מתייגע השכל בהעלאת סברות לכאן ולכאן, בקושיות ותירוצים; ולאחר שתורצה קושייתו, מתבונן הוא ומעמיק יותר בהענין ומתעוררת אצלו קושיא חדשה, וכן הלאה.

מעלה זו של "רצוא ושוב" בלימוד התורה נתגלתה במיוחד בדורות האחרונים, הסמוכים לגאולה העתידה; כי במשך הדורות שבהם התקרבנו יותר ויותר אל הגאולה נתגלו הרבה ענינים שהם בדוגמת הגילויים שיהיו לעתיד לבוא ובכלל זה שלימות בלימוד התורה, כולל "פלפולא דאורייתא". ולכן דוקא בדורות האחרונים מתחילים ללמוד גמרא עם נערים אפילו לפני גיל חמש עשרה.

(ספר־השיחות התש"נ, עמ' 357)

יש הבדל משמעותי בין עבודת האדם קודם הגיעו לגיל עשרים לעבודתו לאחר גיל עשרים:

עד גיל עשרים עיקר עבודתו היא בלימוד התורה - "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא". כאשר האדם עסוק בלימוד, עיקר עבודתו היא עם עצמו[10].

זאת ועוד: לצורך לימוד התורה בהבנה ובהעמקה, ישנה מעלה בהתבודדות של האדם ובהתנתקותו מהעולם.

אך בהגיעו לגיל עשרים, אומרת המשנה - "בן עשרים לרדוף"; מ"בן עשרים שנה ומעלה" נקרא האדם "יוצא צבא" ועליו לצאת החוצה ו"לכבוש" את העולם, באופן ד"פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה"[11]. על־ידי זה "עושים" את העולם דירה לה' יתברך.

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1021)

---

1) קהלת רבה על הפסוק ד, יג. **2)** ויחי מט, ה. **3)** בראשית רבה צט, ז. **4)** וישלח לד ל. **5)** סנהדרין פב, ב. **6)** רש"י סנהדרין שם. **7)** שלח טו, לט. **8)** ראה לקוטי תורה קורח נג, ג. **9)** לקוטי תורה חוקת נו, א. **10)** ראה מאמרי חז"ל (עירובין נד, א) בצורך שיש לעבודת האדם עם עצמו כדי ללמוד תורה. **11)** בראשית א, כח.

פרשת עקב

ז יב וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים
הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ: יג וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־
בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ
שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: יד בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־
הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ:
טו וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֳלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם
הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם
בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ: טז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם
וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ס
יז כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי
אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם: יח לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר
תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה
וּלְכָל־מִצְרָיִם: יט הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ
עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ
הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא
מִפְּנֵיהֶם: כ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בָּם עַד־אֹבֵד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ:
כא לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ
אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא: (לוי) כב וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל
כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:
כג וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה
גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם: כד וְנָתַן מְלָכֵיהֶם בְּיָדֶךָ
וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב
אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם: כה פְּסִילֵי
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב
עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לְךָ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: כו וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־
בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ | תְּשַׁקְּצֶנּוּ
וְתַעֵב | תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא: **פ ח** א כָּל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם: ב וְזָכַרְתָּ
אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ
לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר כתיב מצותו
קרי מִצְוֹתָיו אִם־לֹא: ג וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ
אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה
הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה יִחְיֶה הָאָדָם:
(ישראל) ד שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא
בָצֻקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: ה וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי
כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ:
ו וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
וּלְיִרְאָה אֹתוֹ: ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־
אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים
בַּבִּקְעָה וּבָהָר: ח אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה
וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ: ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא
בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ
אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב
נְחֹשֶׁת: י וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 179)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

משֶׁה רַבֵּנוּ תִּקֵּן אֶת בִּרְכַּת "הַזָּן" עַל יְרִידַת הַמָּן. וְתָמוּהַּ, כֵּיצַד אָנוּ מְבָרְכִים נֶפֶשׁ זֶה עַל לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלֶּחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא לַאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר רַק לְבוּשׁ לְשֹׁרֶשׁ הַמָּזוֹן, שֶׁהוּא 'לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם'. יְהוּדִי מַכִּיר אֶת הָאֱמֶת, שֶׁמְּזוֹנוֹ אֵינֶנּוּ תָּלוּי בַּהֲכָנָתוֹ וּבִמְלַאכְתּוֹ, וַאֲפִלּוּ לֹא בִּלְבוּשֵׁי הַטֶּבַע בְּתוֹר כְּלִי לִבְרִכַּת ה', אֶלָּא זֶהוּ אַךְ וְרַק 'לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם'.

שני יא הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לִבְלִתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם: יב פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים
טֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ: יג וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן
וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ יִרְבֶּה:
יד וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
טו הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר | הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ |
שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מָיִם הַמּוֹצִיא
לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ: טז הַמַּאֲכִלְךָ מָן
בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ
וּלְמַעַן נַסֹּתֶךָ לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ: יז וְאָמַרְתָּ
בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־הַחַיִל
הַזֶּה: יח וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן
לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: פ יט וְהָיָה
אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ
אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ
לָהֶם הֵעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן:
כ כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן תֹּאבֵדוּן
עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ
ט א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן
לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים
גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם: ב עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי
עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי
יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק: ג וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא
יַשְׁמִידֵם וְהוּא יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם
וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לָךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש טז עמ׳ קז)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

נוֹהֲגִים כָּאן, שֶׁסָּמוּךְ לְסִיּוּם הַהִתְוַעֲדוּת מַכְרִיזִים שֶׁכָּל אֵלּוּ שֶׁאָכְלוּ כְּשֹׁעוּר, בֶּטַח יְבָרְכוּ אֶת הַבְּרָכָה שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהּ. וְכִמְדֻמֶּה שֶׁמּוּבָא בְּסִפְרִים, שֶׁהָרַמְ״א וּגְדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל נָהֲגוּ לְהַכְרִיז בִּכְגוֹן דָּא [כָּתַב בְּסִפֶּר שְׁאֵילַת שָׁלוֹם לִשְׁאֵילְתּוֹת:

״הֲמוֹן הָעָם מְקֻלִּים . . גַּם מִקְּצַת בַּעֲלֵי תּוֹרָה וִירֵאֵי ה׳ נִכְשָׁלִים . . וּמִצְוָה עַל כָּל אֶחָד מֵהַמְסֻבִּין לְהִיוֹת כְּזָרִיז וּמַזְכִּיר לַחֲבֵרוֹ טֶרֶם יִשְׁכַּח וְיֵלֵךְ לוֹ״].

שלישי ד אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבֶךָ בְּהַדֹּף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֹתָם | מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְהוָה
לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ: ה לֹא בְצִדְקָתְךָ
וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי
בְּרִשְׁעַת | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם
מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:
ו וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־
קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה: ז זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־
הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם
אֲשֶׁר־יָצָאתָ | מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־
הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה:
ח וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנַּף יְהוָה
בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: ט בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת
לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה
עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי: י וַיִּתֵּן
יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים
בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם
הַקָּהָל: יא וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים
לֻחוֹת הַבְּרִית: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד
מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ
לָהֶם מַסֵּכָה: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי
אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא:
יד הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם

מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב
מִמֶּנּוּ: טו וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ
וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי: טז וָאֵרֶא וְהִנֵּה
חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל
מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶתְכֶם: יז וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל
שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם: יח וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי
יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל
כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ: יט כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף
וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא:
כ וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ
וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא: כא וְאֶת־
חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי
וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ | בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב
עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלִךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־
הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־הָהָר: כב וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה
וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְהוָה:
כג וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר
עֲלוּ וִרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ
אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ: כד מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה
מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם: כה וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה אֵת
אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר
הִתְנַפָּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:
כו וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה אַל־
תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה: כז זְכֹר
לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן
אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ:
כח פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי
יְכֹלֶת יְהוָה לַהֲבִיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר
לָהֶם וּמִשִׂّנְאָתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לַהֲמִתָם
בַּמִּדְבָּר: כט וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 183)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

"צְרִיכִים אָנוּ לְהַזְכִּיר (בְּבוֹנָה יְרוּשָׁלַיִם) מַלְכוּת שָׁמַיִם וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ . . וְאֵין נִגְאָלִין עַד שֶׁיִּתְוַדּוּ וְיִתְבְּעוּ שְׁלָשְׁתָּן" (בית יוסף). הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לִתְבֹּעַ אֶת הַגְּאוּלָה, וּתְבִיעָה זוֹ מְקָרֶבֶת אוֹתָהּ, כִּי "אֲפִלּוּ אֵין בְּיַד יִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַקִּוּוּי, כְּדַאי הֵם לַגְּאֻלָּה בִּשְׂכַר הַקִּוּוּי". וְכָתַב הַחִיד"א: "אֶת צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַּצְמִיחַ . . (וְכִי תִּימָא שֶׁאֵין לָנוּ זְכוּת, מִכָּל מָקוֹם תַּצְמִיחַ) כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ".

רביעי **י** א בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פְּסָל־לְךָ
שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה
וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ: ב וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן: ג וָאַעַשׂ אֲרוֹן עֲצֵי
שִׁטִּים וָאֶפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים
וָאַעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי: ד וַיִּכְתֹּב
עַל־הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֵת עֲשֶׂרֶת
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ
הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֵלָי: ה וָאֵפֶן
וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה: ו וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם
מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ
תַּחְתָּיו: ז מִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגֹּדָה וּמִן־הַגִּדְגֹּדָה
יָטְבָתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי־מָיִם: ח בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל
יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־
יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק
וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ׃ י וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֶךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ׳ 576)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

״כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה״. יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָי׳. מְלֵאָה – שְׁלֵמוּת הַמְקַבֵּל, מַלְכוּת. פְּתוּחָה – מַשְׁפִּיעַ, ז״א. קְדוֹשָׁה - חָכְמָה. רְחָבָה – בִּינָה.

חמישי יב וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ יג לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃ יד הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃ טו רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃ טז וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃ יז כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃ יח עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃ יט וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ כא הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנֹּרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃ כב בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃

יא א וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים׃ ב וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי | לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃ ג וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ ד וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ה וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ ו וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ ז כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃ ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֱזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ ט וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ״ב א עמ׳ 9)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

״כְּמוֹ שֶׁבֵּרַךְ אֶת אֲבוֹתֵנוּ . . בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל״. **כֹּל** - רוֹמֵז לַחֲמִשָּׁת הַסְּפִירוֹת מֵחֶסֶד עַד הוֹד (הַכּוֹלְלוֹת אֶת כָּל הַסְּפִירוֹת), כְּפִי שֶׁהֵן בִּשְׁלֵמוּת, כָּל אַחַת כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר, בְּגִימַטְרִיָּא כ״ל (50). **בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל** - שְׁלֵמוּת זוֹ נִמְשֶׁכֶת בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הַקָּוִים (בַּכֹּל אַבְרָהָם, מִכֹּל יִצְחָק, כֹּל יַעֲקֹב), הַכּוֹלְלִים אֶת כָּל הַפְּרָטִים. וְכָל יְהוּדִי מְקַבֵּל שְׁלֵמוּת זוֹ (״כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ״), כִּי הוּא יוֹרֵשׁ שֶׁל הָאָבוֹת וְיֵשׁ בּוֹ אֶת בְּחִינוֹתֵיהֶם.

שישי י כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק׃

יא וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ
הָרִים וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מָּיִם:
יב אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד
עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד
אַחֲרִית שָׁנָה: ס יג וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ
אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־
לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: יד וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם
בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ
וְיִצְהָרֶךָ: טו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ
וְשָׂבָעְתָּ: טז הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם
וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
לָהֶם: יז וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ
וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה
נֹתֵן לָכֶם: יח וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם
וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם
וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: יט וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם
אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ
בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: כ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת
בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: כא לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי
בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם
לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 67)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

״מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְבָרֵךְ אֶת ה׳ אַחַר אֲכִילַת מָזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה׳״ (שלחן ערוך אדמו״ר הזקן). וְיֵשׁ לְדַיֵּק, לְשֵׁם מַה מוֹסִיף ״לְבָרֵךְ אֶת ה׳״ (וברמב״ם ליתא). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כָּתְבוּ רִאשׁוֹנִים ״וּבֵרַכְתָּ אֶת, לְרַבּוֹת בַּעַל הַבַּיִת״ (וּמִטַּעַם זֶה אוֹרַחַ מְבָרֵךְ, כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ לְבַעַל הַבַּיִת). לָכֵן כָּתַב אֶת ה׳, שֶׁלֹּא נַחְשֹׁב שֶׁ״מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה״ כּוֹלֶלֶת גַּם בְּרָכַת בַּעַל הַבַּיִת.

שביעי כב כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו
וּלְדָבְקָה־בוֹ: כג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים
מִכֶּם: כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ
לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־
פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם: כה לֹא־
יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן |
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־
בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ׳ 266)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

״בָּרוּךְ, דָּא רָזָא דִּמְקוֹרָא עִלָּאָה מִכֹּלָּא, לְאַרְקָא וּלְאַמְשָׁכָא וּלְאַנְהָרָא כָּל בּוּצִינִין״ (בָּרוּךְ, הוּא סוֹד הַמָּקוֹר הָעֶלְיוֹן מִכֹּל, (וְיֵשׁ לְכַוֵּן) לְהָרִיק וּלְהַמְשִׁיךְ וּלְהָאִיר מִשָּׁם כָּל הַגְּרוֹת - זֹהַר פָּרָשָׁתֵנוּ). פֵּרֵשׁ אאמו״ר (נִסְתַּלֵּק כ׳ אָב): מְקוֹרָא – יְסוֹד אַבָּא, חָכְמָה, אוֹת יוּ״ד שֶׁבַּשֵּׁם, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת. אַרְקָא - מִי׳, נְקוּדָה. אַמְשָׁכָא - מִו׳, קַו, כִּי ו׳ הוּא הַמְשָׁכָה. אַנְהָרָא – לְד׳, שֶׁטַח, כִּי הֶאָרַת אוֹר הִיא בְּהִתְפַּשְׁטוּת.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר כב כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו
וּלְדָבְקָה־בוֹ: כג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם

הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים
מִכֶּם: כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ
לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־
פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם: כה לֹא־
יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן |
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־
בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם ג עמ' 158)

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ

הֶחָסִיד הַנּוֹדָע רַבִּי הִלֵּל מִפָּאוִיטְשׁ הָיָה מִשְׁתַּמֵּט מִלּוֹמַר "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל" לִפְנֵי בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְהִשְׁתַּדֵּל תָּמִיד לִמְצוֹא יוֹמָא דְּפִגְרָא אוֹ אוֹרֵחַ חָשׁוּב כְּדֵי לוֹמַר "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת". כַּאֲשֶׁר לֹא הִצְלִיחַ לִמְצוֹא שׁוּם אֲמַתְּלָא, הָיָה אוֹמֵר: הַיּוֹם יֵשׁ לָנוּ אוֹרֵחַ חָשׁוּב – "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל", וְלִכְבוֹדוֹ צְרִיכִים לוֹמַר "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת"!

ק"א פסוקים, יעל"א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת עקב לקריאה בציבור ולשמו"ת

בישעיה פרק מט־נא

מט יד וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי:
טו הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עֹולָהּ מֵרַחֵם בֶּן־בִּטְנָהּ גַּם־אֵלֶּה

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

יד) **וַתֹּאמֶר צִיּוֹן,** הִזְכִּיר אֶת צִיּוֹן לְפִי שֶׁהִיא רֹאשׁ מַמְלֶכֶת יִשְׂרָאֵל, וּכְאִלּוּ הָעִיר מִתְאוֹנֶנֶת עַל פָּנֶיהָ שֶׁגָּלוּ מִמֶּנָּה. **עֲזָבַנִי ה',** לְסִבַּת אֹרֶךְ הַגָּלוּת הָיְתָה סְבוּרָה לוֹמַר כָּךְ. **טו) עוֹלָה,** בְּנָהּ הַקָּטָן. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "עוֹלֵל וְיוֹנֵק" (ירמיה מד,ז). **מֵרַחֵם**

תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ׃ טז הֵן עַל־כַּפַּיִם חֲקַקְתִּיךְ חֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד׃ יז מְהֵרוּ בָנַיִךְ מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ יח שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָּאוּ־לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי כֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה׃ יט כִּי חָרְבֹתַיִךְ וְשִׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִסָתֵךְ כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ מְבַלְּעָיִךְ׃ כ עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי שִׁכְּלָיִךְ צַר־לִי הַמָּקוֹם גְּשָׁה־לִּי וְאֵשְׁבָה׃ כא וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה | וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם׃ כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃ כג וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקֹתַיִךְ אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ־לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעְתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃ כד הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט׃ כה כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה גַּם־שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט וְאֶת־יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃ כו וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכֶעָסִים דָּמָם יִשְׁכָּרוּן וְיָדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ נ א כֹּה | אָמַר יְהוָה אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשֵׁי אֲשֶׁר־מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם׃

בֶּן בִּטְנָה, הֲאִם תִּשְׁכַּח לְרַחֵם עָלָיו וְלִדְאֹג לִצְרָכָיו. **גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וגו',** אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ מְעַט נָשִׁים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מִדַּת אַכְזְרִיּוּת וְתִשְׁכַּחְנָה אֶת בְּנֵיהֶן, אֲבָל אֲנִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ. **טז) הֵן עַל כַּפַּיִם חֲקַקְתִּיךְ,** הֲרֵי אַתְּ זְכוּרָה לְפָנַי כְּאִלּוּ חֲקַקְתִּיךְ עַל כַּפַּי. **חֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד,** הֲרֵי חוֹמוֹתַיִךְ מְמוּלִי תָּמִיד לִזְכֹּר בָּהֶם לְכוֹנְנָם. **יז) מְהֵרוּ בָנַיִךְ,** יְמַהֲרוּ בָּנַיִךְ לָשׁוּב. **מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ,** הַמְהָרְסִים וְהַמַּחֲרִיבִים אוֹתָךְ יֵצְאוּ מִמֵּךְ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָךְ עוֹד רְשָׁעִים וּפוֹשְׁעִים שֶׁהֵם הָיוּ הִסִּבָּה לַהֲרִיסָה וְלַחֳרָבָן. **יח) כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי,** תִּתְפָּאֲרִי בָּהֶם כְּמוֹ בְּמַלְבּוּשׁ שֶׁל קִשּׁוּט. **וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה,** וְתִקְשְׁרִי אוֹתָם בְּצַוָּארֵךְ לְנוֹי כְּקִשּׁוּרֵי כַּלָּה שֶׁקּוֹשֶׁרֶת צַוָּארָהּ בְּתַכְשִׁיטִים וְסַרְטֵי מֶשִׁי. **יט) כִּי חָרְבוֹתַיִךְ וְשׁוֹמְמוֹתַיִךְ,** כִּי תָּמִיד לְנֶגְדִּי חָרְבוֹתַיִךְ וְשׁוֹמְמוֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִיסוּתֵךְ, לִבְנוֹת וּלְמִלּוֹאוֹת וּלְחַזֵּק. **תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב,** כָּל הַחֳרָבוֹת תִּהְיֶינָה מְיֻשָּׁבוֹת עַד שֶׁתֵּצְרִי (שֶׁיִּהְיֶה צַר וְדָחוּק) מֵרֹב יוֹשְׁבִים. **וְרָחֲקוּ מְבַלְּעָיִךְ,** כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁתִּהְיִי מְלֵאָה יִהְיוּ כֻּלָּם בָּנַיִךְ, וְהַמַּשְׁחִיתִים וּמְבַלְּעִים אוֹתָךְ יִתְרַחֲקוּ וְלֹא יָבוֹאוּ בִּגְבוּלֵךְ. **כ) בְּנֵי שִׁכְּלָיִךְ,** הַבָּנִים אֲשֶׁר הָיִית שַׁכּוּלָה מֵהֶם, הֵם יֹאמְרוּ בְּאָזְנַיִךְ "צַר לִי הַמָּקוֹם" מֵרֹב רִבּוּי הָעָם. **גְּשָׁה לִי וְאֵשְׁבָה,** הִתְקָרֵב לְצַד אַחֵר בִּשְׁבִילִי כְּדֵי שֶׁאוּכַל גַּם אֲנִי לְשֶׁבֶת. **כא) גֹּלָה וְסוּרָה,** הֲלֹא בָּנַי גָּלוּ וְסָרוּ מִמֶּנִּי. **אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם,** אֵלֶּה הַבָּאִים, מֵאֵיזֶה מָקוֹם בָּאוּ. "אַיֵּפֹה", כְּמוֹ "מֵאַיֵּפֹה". פֵּרוּשׁ אַחֵר, אַיֵּפֹה הֵם הָיוּ. **כב) אֶשָּׂא אֶל גּוֹיִם יָדִי,** לְרַמֵּז לָהֶם לְהָבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל מְקוֹמוֹת פְּזוּרֵיהֶם, כְּלוֹמַר, אָעִיר לִבָּם עַל זֹאת. **אָרִים נִסִּי,** אַגְבִּיהַּ מוֹט הַדֶּגֶל, שֶׁיִּרְאוּהוּ הָעַמִּים. (וְהוּא כֶּפֶל הָעִנְיָן בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת). **בְּחֹצֶן,** הוּא כְּנַף הַבֶּגֶד, כְּמוֹ "חָצְנִי נָעַרְתִּי" (נְחֶמְיָה ה,יג). וּלְפִי הַתַּרְגּוּם (עַל פִּי הַ"מְתֻרְגְּמָן") פֵּרוּשׁוֹ, בַּעֲגָלוֹת מְחֻפּוֹת. וְהַמַּלְבִּי"ם פֵּרֵשׁ, שֶׁהוּא כִּסֵּא שֶׁנּוֹשְׂאִים בּוֹ אֶת הַשָּׂרִים. [וּלְפִי הַתַּרְגּוּם שֶׁ"בְּחֹצֶן" פֵּרוּשׁוֹ בַּעֲגָלוֹת מְחֻפּוֹת, יִתְכַּן לְפָרֵשׁ "וּבְנֹתַיִךְ עַל כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה", בְּצַד הָעֲגָלָה, שֶׁכָּךְ הָיָה הַמִּנְהָג שֶׁיֵּשְׁבוּ הַנָּשִׁים בְּצַד הָעֲגָלוֹת הַמְחֻפּוֹת. וְיִהְיֶה "עַל כָּתֵף" כְּמוֹ "עַל כָּתֵף הַבַּיִת" (מלכים-א ז,לט)]. **כג) וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ,** מַלְכֵי הַגּוֹיִם יַעַסְקוּ בְּגִדּוּל בָּנַיִךְ. **אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ,** יִפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם לָאָרֶץ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ. **כד) הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ,** כִּסְבוּרִים אַתֶּם לוֹמַר, וְכִי אֶפְשָׁר לְקַחַת מִיַּד עָשָׁו הַגִּבּוֹר אֶת הַמַּלְקוֹחַ וְהַשְּׁבִי שֶׁשָּׁבָה אֶת יִשְׂרָאֵל. **וְאִם שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט,** וְכִי אֶפְשָׁר לְהַמְלִיט מִיַּד עָשָׁו אֶת הַשְּׁבִי שֶׁשָּׁבָה מִיִּשְׂרָאֵל. **כה) עָרִיץ,** גִּבּוֹר חָזָק מְאֹד. **וְאֶת יְרִיבֵךְ,** וְעִם הַמְּרִיבִים בָּךְ. **כו) וְהַאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנַיִךְ אֶת בְּשָׂרָם,** וְהֶאֱכַלְתִּי לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה אֶת מוֹנַיִךְ, הֵם הַגּוֹיִם הַמְצַעֲרִים אוֹתָךְ, וְהֵם יֹאכְלוּ אֶת בְּשָׂרָם. **וְכֶעָסִים,** כְּמוֹ מִשְׁקֶה שֶׁנִּסְחָט מִפֵּרוֹת. **אֲבִיר יַעֲקֹב,** חָזְקוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. **א) אֵי זֶה,** הֵיכָן הוּא זֶה. **סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ,** כְּלוֹמַר, הֲלֹא שִׁלַּחְתִּיהָ מִבֵּיתִי בְּלֹא סֵפֶר כְּרִיתוּת שֶׁהוּא כְּתַב הַגֵּט, וְזֶה אוֹת שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי זֹאת מִפְּנֵי שֶׁמְּאַסְתִּי בָּהּ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמְּרֻדָּה בִּי שִׁלַּחְתִּיהָ לְפִי שָׁעָה, אֲבָל לֹא נִפְסַק הַקֶּשֶׁר בֵּינֵינוּ. "אִמְּכֶם", הוּא רֶמֶז לְכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. וְהַבָּנִים הֵם כָּל פְּרָט מֵהֶם. **מִנּוֹשֵׁי,** כְּאִלּוּ הָיוּ מַלְוִים שֶׁחַיָּב לְשַׁלֵּם לָהֶם אֶת הַחוֹב. **אֲשֶׁר מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ,** אֲשֶׁר מְסַרְתִּי אֶתְכֶם לְכִסּוּי הַחוֹב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ. **הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וגו',** כְּלוֹמַר, אֵינְכֶם צְרִיכִים לְכֶסֶף בִּפְדוּתְכֶם, אֶלָּא, עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ דְּמֵי הַמְּכִירָה, וְהַתְּשׁוּבָה אֵלַי תִּהְיֶה כֶּסֶף הַפְּדוּת. **ב) מַדּוּעַ בָּאתִי**

ב מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי׳ וְאֵין עוֹנֶה׳ הֲקָצוֹר
קָצְרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן
בְּגַעֲרָתִי׳ אַחֲרִיב יָם אָשִׂים נְהָרוֹת מִדְבָּר תִּבְאַשׁ
דְּגָתָם מֵאֵין מַיִם וְתָמֹת בַּצָּמָא: ג אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם
קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם: ד אֲדֹנָי יֱהוֹה נָתַן לִי
לְשׁוֹן לִמּוּדִים לָדַעַת לָעוּת אֶת־יָעֵף דָּבָר יָעִיר |
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ כַּלִּמּוּדִים: ה אֲדֹנָי
יֱהוֹה פָּתַח־לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא
נָסוּגֹתִי: ו גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחָיַי לְמֹרְטִים פָּנַי לֹא
הִסְתַּרְתִּי מִכְּלִמּוֹת וָרֹק: ז וַאדֹנָי יֱהוֹה יַעֲזָר־לִי
עַל־כֵּן לֹא נִכְלָמְתִּי עַל־כֵּן שַׂמְתִּי פָנַי כַּחֲלָמִישׁ
וָאֵדַע כִּי־לֹא אֵבוֹשׁ: ח קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי
נַעֲמָדָה יַחַד מִי־בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלָי: ט הֵן אֲדֹנָי
יֱהוֹה יַעֲזָר־לִי מִי־הוּא יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ
עָשׁ יֹאכְלֵם: י מִי בָכֶם יְרֵא יְהוָה שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ
אֲשֶׁר | הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה
וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹהָיו: יא הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ מְאַזְּרֵי זִיקוֹת
לְכוּ | בְּאוּר אֶשְׁכֶם וּבְזִיקוֹת בְּעַרְתֶּם מִיָּדִי הָיְתָה־
זֹּאת לָכֶם לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן: **נא** א שִׁמְעוּ אֵלַי
רֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי יְהוָה הַבִּיטוּ אֶל־צוּר חֻצַּבְתֶּם
וְאֶל־מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם: ב הַבִּיטוּ אֶל־אַבְרָהָם
אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה תְּחוֹלֵלְכֶם כִּי־אֶחָד קְרָאתִיו

וגו׳, מַדּוּעַ בָּאתִי לְהִתְקָרֵב אֲלֵיכֶם, וְאֵין אִישׁ מִכֶּם פּוֹנֶה אֵלַי. **הֵן בְּגַעֲרָתִי אַחֲרִיב יָם,** הֲרֵי בְּגַעֲרָתִי אֲיַבֵּשׁ יָם, כְּלוֹמַר, אַיַּבֵּשׁ אֶת הָאֲמוֹת הַנִּמְשָׁלִים לְמַיִם רַבִּים. **נְהָרוֹת מִדְבָּר,** שֶׁהַנְּהָרוֹת יִתְיַבְּשוּ כַּמִּדְבָּר. **תִּבְאַשׁ דְּגָתָם,** יִסְרִיחוּ הַדָּגִים מֵאֵין מַיִם. ג) **אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת,** וְכֵן עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם, שֶׁהִלְבַּשְׁתִּי לָהֶם אֶת הַשָּׁמַיִם שַׁחֲרוּת, שֶׁהָיָה לָהֶם חֹשֶׁךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. **וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם,** וְהָיוּ הַמִּצְרִים בְּפוּתִים אֶל מְקוֹמָם כְּאִלּוּ הָיָה כִּסּוּי עֲלֵיהֶם בְּשַׂקִּים שְׁחֹרִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אַלְבִּישׁ אֶת צְבָא הַשָּׁמַיִם שָׂרֵי הָאֻמּוֹת בְּשַׁחֲרוּת לְהִשְׁפִּילָם כְּשֶׁבָּא הַזְּמַן לְהִפָּרַע מִן הָאֻמָּה, וּכְסוּתָם שֶׁל צְבָא הַשָּׁמַיִם יִהְיֶה שַׂק. ד) **נָתַן לִי לְשׁוֹן לִמּוּדִים,** יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא אוֹמֵר, ה׳ שְׁלָחַנִי וְנָתַן לִי לְשׁוֹן הָרָאוּי לְלַמֵּד. **לָדַעַת לָעוּת,** לָדַעַת כֵּיצַד לְלַמֵּד לְפִי הָעֵת וְהַזְּמַן. **אֶת יָעֵף דָּבָר,** אֶת הַתָּאֵב לִשְׁמֹעַ דְּבַר ה׳ כְּאָדָם עָיֵף וְצָמֵא לְמַיִם. **יָעִיר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר,** בְּכָל בֹּקֶר וּבֹקֶר יָעִיר ה׳ אֶת אָזְנִי לְלֶכֶת לְהַגִּיד הַנְּבוּאוֹת. **יָעִיר לִי אֹזֶן,** מְעוֹרֵר אָזְנִי לִשְׁמֹעַ הַנְּבוּאָה. **לִשְׁמֹעַ כַּלִּמּוּדִים,** לִשְׁמֹעַ וּלְהָבִין כְּמִשְׁפַּט הַלִּמּוּדִים, כְּלוֹמַר, עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הַכְּרוּרָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "כַּלִּמּוּדִים", כַּתַּלְמִידִים הַלּוֹמְדִים מִפִּי רַבָּם. ה) **פָּתַח לִי אֹזֶן,** כְּלוֹמַר, גַּלֵּה לִי אֶת סוֹדוֹ. **וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי,** לֹא סָרַבְתִּי לְלֶכֶת בִּשְׁלִיחוּתוֹ. **אָחוֹר לֹא נָסוּגֹתִי,** לֹא חָזַרְתִּי לְאָחוֹר לְמָאֵן בְּדָבָר, אֶלָּא אָמַרְתִּי "הִנְנִי שְׁלָחֵנִי" (יְשַׁעְיָה ו׳,ח׳). ו) **גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים,** מָסַרְתִּי אֶת גּוּפִי לְמַכִּים, כְּלוֹמַר, לֹא נִמְנַעְתִּי לְלֶכֶת מֵחֲשַׁשׁ פֶּן יַכּוּנִי. **לְמֹרְטִים,** לְתוֹלְשִׁים אֶת הַשְּׂעָרוֹת שֶׁל לְחָיַי וּזְקָנִי. **פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלִמּוֹת וָרֹק,** כְּלוֹמַר, לֹא נִמְנַעְתִּי לְלֶכֶת מֵחֲשַׁשׁ פֶּן יַכְלִימוּנִי וְיָרְקוּ בְּפָנַי. ז) **יַעֲזָר לִי,** יְהִא בְּעֶזְרִי אִם יָקוּמוּ עָלַי. **לֹא נִכְלָמְתִּי,** לֹא חָשַׁשְׁתִּי מִכְּלִמּוֹת. **כַּחֲלָמִישׁ,** כְּאֶבֶן חֲזָקָה, כְּלוֹמַר, כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁה׳ עוֹזֵר לִי, עַל כֵּן שַׂמְתִּי פָּנַי כַּחֲלָמִישׁ לְדַבֵּר קָשׁוֹת. **וָאֵדַע כִּי לֹא אֵבוֹשׁ,** וְיָדַעְתִּי שֶׁלֹּא אָבוֹא לִידֵי בּוּשָׁה. ח) **קָרוֹב מַצְדִּיקִי וגו׳,** ה׳ הַמַּצְדִּיק אוֹתִי בַּדִּין הוּא קָרוֹב אֵלַי, לָכֵן מִי שֶׁרוֹצֶה לָרִיב אִתִּי, נַעֲמוֹד יַחַד אֲנִי וְהוּא וכו׳. ט) **יַרְשִׁיעֵנִי,** יְחַיֵּב אוֹתִי בַּדִּין. **הֵן כֻּלָּם,** כָּל הָעוֹמְדִים עָלַי. **עָשׁ יֹאכְלֵם,** כְּמוֹ הַבְּגָדִים שֶׁאֵינָם בְּשִׁמּוּשׁ, שֶׁבָּא עָשׁ שֶׁהוּא הַתּוֹלַעַת הָאוֹכֶלֶת אוֹתָם, כֵּן יִהְיוּ דִּבְרֵי מִשְׁפָּטֵיהֶם הַכּוֹזְבִים, שֶׁשּׁוּם אָדָם לֹא יִגַּע בָּהֶם. י) **שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ,** וְשׁוֹמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ הַנָּבִיא. **אֲשֶׁר הָלַךְ**

חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ, אֲפִלּוּ הָלַךְ בְּחֹשֶׁךְ הַצָּרוֹת וַעֲדַיִן לֹא מָצָא הֶאָרָה וּתְשׁוּעָה. **יִבְטַח בְּשֵׁם ה׳,** שֶׁתָּבוֹא לוֹ הַתְּשׁוּעָה. **יא) הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ,** אֲבָל כְּמַעֲטֶכֶם כֻּלְּכֶם מַבְעִירִים אֶת חֲמַת ה׳, כִּי אֵינְכֶם שׁוֹמְעִים בְּקוֹל נְבִיאָיו. **מְאַזְּרֵי זִיקוֹת,** וּמַקִּיפִים אֶת הָאֵשׁ כְּמוֹ אַזּוֹר שֶׁהִיא חֲגוּרָה הַמַּקִּיפָה אֶת הַגּוּף, בְּזִיקוֹת שֶׁהֵם נִיצוֹצוֹת וְגַחֲלֵי אֵשׁ. **לְכוּ בְּאוּר אֶשְׁכֶם,** לְפִי הָאֵשׁ שֶׁהִבְעַרְתֶּם כָּךְ תֵּלְכוּ, כְּלוֹמַר, לְפִי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעֲשִׂיתֶם כָּךְ יִהְיֶה הַגְּמוּל. **וּבְזִיקוֹת בְּעַרְתֶּם,** וּלְפִי הַנִּיצוֹצוֹת וְהַגַּחֲלִים שֶׁהִבְעַרְתֶּם. **מִיָּדִי הָיְתָה זֹּאת לָכֶם,** מִיָּדִי תְּהֵא גְּמוּלְכֶם זֶה לָכֶם. **לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן,** בְּעֹצֶבוֹן תִּשְׁכְּבוּ כְּחוֹלִים, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּכֶם כֹּחַ לָקוּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם. **א) שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק,** כָּאן שָׁב הַנָּבִיא לְדַבֵּר עִם הַטּוֹבִים הַמַּאֲמִינִים בְּדִבְרֵי הַנָּבִיא. **אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם,** אֶל הַסֶּלַע שֶׁמִּמֶּנּוּ נֶחְצַבְתֶּם. וְהוּא רֶמֶז לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, כְּפִי הַהֶמְשֵׁךְ שֶׁאַחַר זֶה. **וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם,** וְאֶל הַנֹּקֶב שֶׁל הַבּוֹר אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמֶּנּוּ. וְהוּא רֶמֶז לְשָׂרָה אִמֵּנוּ. "נֻקַּרְתֶּם", מִלְּשׁוֹן "הַעֲיָנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר" (בְּמִדְבַּר ט״ז,יד). **ב) הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וגו׳,** הַבִּיטוּ אֲלֵיהֶם וּלְכוּ בְּדַרְכֵיהֶם, וּרְאוּ מָה עֲשִׂיתִי לָהֶם. **תְּחוֹלְלְכֶם,** תְּחוֹלֵל אֶתְכֶם, כְּלוֹמַר, שֶׁחוֹלְלָה (=שֶׁיָּלְדָה) אֶתְכֶם. **כִּי אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ,** אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה יְחִידִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא הָיוּ שָׁם מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ

וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ: ג כִּי־נִחַם יְהוָה צִיּוֹן נִחַם כָּל־
חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְהוָה
שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה:

לְהַחֲזִיק בְּיָדוֹ, עִם כָּל זֶה אֲנִי קְרָאתִיו וְגִדַּלְתִּיו וּבֵרַכְתִּי אוֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעוֹ. וּכְאוֹמֵר, כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתִי עִם אַבְרָהָם אֲעֲשֶׂה עִמָּכֶם, אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם יְחִידִים בֵּין הַגּוֹיִם וְאֵין מִי שֶׁמַּחֲזִיק בְּיָדְכֶם. ג) **כִּי נִחַם ה' צִיּוֹן**, ה' יְנַחֵם אֶת צִיּוֹן שֶׁתָּשׁוּב לְהִבָּנוֹת. וְאָמַר "נִחַם" בִּלְשׁוֹן עָבָר כְּדַרְךְ הַנְּבוּאָה בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת, כִּי הַדָּבָר בָּרוּר כְּאִלּוּ כְּבָר נַעֲשָׂה. **כָּל חָרְבֹתֶיהָ**, כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַחֲרֵבִים שֶׁבָּהּ. **וְעַרְבָתָהּ**, מִישׁוֹר שֶׁבַּמִּדְבָּר. וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ כָּאן שֶׁ"עַרְבָה" הוּא מָקוֹם שֶׁהָיָה יָשׁוּב וְנֶחֱרַב. **תּוֹדָה**, קוֹל הוֹדָאָה עַל הַנִּסִּים וְעַל הַנִּפְלָאוֹת.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל שני, טו מנחם אב

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:03	6:07	8:46	8:48	9:23	9:24	10:32	10:32	19:29	19:23	19:56	19:50	19:04	20:01
חיפה (ק)	6:00	6:04	8:43	8:45	9:20	9:22	10:30	10:31	19:31	19:24	19:59	19:52	18:55	20:03
ירושלים (ק)	6:01	6:04	8:43	8:45	9:20	9:22	10:30	10:30	19:33	19:27	19:56	19:49	18:48	20:00
תל אביב (ק)	6:02	6:06	8:45	8:47	9:22	9:23	10:31	10:32	19:30	19:24	19:58	19:52	19:05	20:02
אוסטריה, וינה (ק)	5:42	5:50	8:24	8:30	9:19	9:22	10:34	10:36	20:17	20:07	20:55	20:43	19:51	20:58
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:11	7:04	9:09	9:05	9:47	9:43	10:41	10:38	17:40	17:45	18:09	18:14	17:26	18:25
אוקראינה, אודסה (ק)	5:49	5:56	8:32	8:37	9:23	9:27	10:38	10:39	20:15	20:06	20:51	20:41	19:49	20:55
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:16	5:24	7:59	8:05	8:53	8:57	10:08	10:10	19:51	19:41	20:28	20:17	19:25	20:32
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:26	5:34	8:08	8:14	9:03	9:07	10:19	10:21	20:03	19:53	20:41	20:30	19:37	20:45
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:46	5:55	8:27	8:34	9:26	9:30	10:42	10:45	20:34	20:23	21:14	21:01	20:07	21:17
אוקראינה, קייב (ק)	5:38	5:47	8:19	8:26	9:19	9:23	10:35	10:37	20:27	20:16	21:07	20:55	20:00	21:11
איטליה, מילאנו (ק)	6:18	6:25	9:01	9:06	9:51	9:54	11:05	11:06	20:39	20:29	21:14	21:04	20:13	21:18
אקוואדור, קיטו (ח)	6:16	6:15	8:46	8:45	9:16	9:15	10:18	10:17	18:23	18:21	18:45	18:44	18:04	18:53
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:39	7:32	9:41	9:38	10:17	10:13	11:12	11:10	18:20	18:24	18:47	18:52	18:05	19:02
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:42	8:34	10:35	10:31	11:14	11:10	12:08	12:04	19:00	19:06	19:30	19:36	18:47	19:48
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:15	6:20	8:58	9:02	9:41	9:43	10:53	10:54	20:08	20:01	20:39	20:31	19:44	20:43
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:01	6:07	8:45	8:49	9:29	9:31	10:41	10:42	20:00	19:52	20:32	20:23	19:36	20:36
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:02	6:08	8:45	8:49	9:29	9:32	10:41	10:43	20:01	19:53	20:33	20:24	19:36	20:37
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:34	6:40	9:18	9:22	10:04	10:06	11:16	11:18	20:40	20:32	21:13	21:04	20:15	21:17
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:46	6:50	9:28	9:30	10:04	10:06	11:13	11:13	20:07	20:01	20:34	20:28	19:44	20:38
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:10	6:15	8:53	8:56	9:32	9:33	10:41	10:42	19:44	19:37	20:12	20:05	19:20	20:17
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:52	6:54	9:32	9:34	10:07	10:08	11:15	11:15	20:01	19:56	20:26	20:21	19:38	20:31
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:56	6:02	8:40	8:43	9:24	9:27	10:36	10:38	19:58	19:49	20:30	20:21	19:33	20:34
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:53	6:00	8:37	8:41	9:22	9:25	10:35	10:36	19:58	19:49	20:30	20:21	19:33	20:34
בוליביה, לה-פס (ח)	6:53	6:50	9:13	9:11	9:44	9:41	10:43	10:41	18:23	18:24	18:47	18:48	18:06	18:57
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:21	6:30	9:00	9:08	10:02	10:06	11:18	11:21	21:14	21:02	21:55	21:42	20:46	21:58
בלגיה, בריסל (ק)	6:22	6:31	9:02	9:09	10:03	10:07	11:19	11:21	21:13	21:02	21:53	21:41	20:45	21:57
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:36	6:32	8:50	8:47	9:22	9:19	10:20	10:18	17:48	17:50	18:13	18:15	17:32	18:25
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:23	6:19	8:38	8:35	9:10	9:07	10:08	10:06	17:37	17:39	18:02	18:04	17:21	18:13
בריטניה, לונדון (ק)	5:38	5:47	8:17	8:25	9:19	9:24	10:36	10:38	20:33	20:21	21:14	21:01	20:08	21:17
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:39	5:50	8:16	8:25	9:25	9:29	10:42	10:45	20:48	20:35	21:32	21:18	20:23	21:35
גרמניה, ברלין (ק)	5:40	5:50	8:19	8:27	9:24	9:28	10:41	10:44	20:42	20:30	21:25	21:11	20:14	21:28
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:07	6:16	8:48	8:55	9:47	9:51	11:03	11:05	20:54	20:42	21:33	21:21	20:26	21:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:41	6:36	8:52	8:49	9:25	9:22	10:22	10:20	17:45	17:48	18:11	18:13	17:29	18:23
הודו, מומבאי (ח)	6:18	6:20	8:57	8:58	9:29	9:29	10:35	10:35	19:10	19:06	19:34	19:30	18:48	19:39
הודו, פונה (ח)	6:15	6:16	8:53	8:54	9:25	9:26	10:32	10:31	19:05	19:01	19:29	19:25	18:44	19:35
הונגריה, בודפשט (ק)	5:33	5:41	8:15	8:21	9:09	9:12	10:23	10:25	20:05	19:54	20:41	20:30	19:38	20:45
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:05	6:11	8:49	8:52	9:33	9:36	10:45	10:46	20:06	19:58	20:38	20:29	19:41	20:42
יוון, אתונה (ק)	6:36	6:41	9:19	9:22	10:01	10:03	11:12	11:13	20:25	20:17	20:55	20:47	20:01	20:59
מולדובה, קישינב (ק)	5:55	6:03	8:38	8:43	9:30	9:34	10:45	10:47	20:24	20:14	21:01	20:50	19:58	21:04
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:07	7:04	9:26	9:24	9:57	9:55	10:56	10:55	18:33	18:36	18:57	19:00	18:17	19:09

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:15	6:17	8:54	8:55	9:26	9:26	10:32	10:32	19:07	19:03	19:32	19:27	18:46	19:37
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:36	7:27	9:21	9:16	10:04	9:59	10:56	10:52	17:34	17:41	18:07	18:14	17:22	18:26
נפאל, קטמנדו (ח)	5:31	5:34	8:13	8:15	8:48	8:49	9:56	9:57	18:46	18:41	19:13	19:07	18:24	19:18
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:04	9:36	9:35	10:06	10:05	11:08	11:07	19:15	19:14	19:38	19:36	18:56	19:45
פולין, ורשא (ק)	5:11	5:21	7:49	7:58	8:54	8:58	10:11	10:13	20:11	19:59	20:53	20:40	19:43	20:56
פרו, לימה (ח)	6:24	6:21	8:47	8:45	9:17	9:15	10:17	10:15	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	6:34	6:42	9:18	9:23	10:08	10:11	11:22	11:24	20:57	20:47	21:32	21:22	20:31	21:36
צרפת, פריז (ק)	6:36	6:44	9:18	9:24	10:14	10:17	11:29	11:31	21:15	21:05	21:53	21:42	20:48	21:57
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:53	5:53	8:26	8:25	8:55	8:55	9:59	9:58	18:10	18:09	18:33	18:31	17:51	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	6:16	6:23	9:00	9:04	9:47	9:50	11:00	11:02	20:28	20:20	21:02	20:53	20:03	21:06
קנדה, מונטריאול (ק)	5:49	5:56	8:32	8:37	9:22	9:25	10:36	10:37	20:10	20:00	20:45	20:34	19:44	20:48
קפריסין, לרנקה (ק)	6:02	6:06	8:45	8:47	9:24	9:26	10:34	10:35	19:40	19:33	20:08	20:01	19:16	20:13
רוסיה, ליובאוויטש (ק)	6:22	6:33	8:55	9:06	10:09	10:14	11:28	11:31	21:40	21:27	22:26	22:11	21:11	22:30
רוסיה, מוסקבה (ק)	5:51	6:03	8:21	8:34	9:41	9:46	11:00	11:03	21:17	21:04	22:05	21:49	20:48	22:09
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)	6:11	6:19	8:54	8:59	9:46	9:50	11:01	11:03	20:41	20:31	21:18	21:07	20:15	21:22
שוויץ, ציריך (ק)	6:15	6:23	8:58	9:04	9:51	9:54	11:06	11:08	20:46	20:36	21:23	21:12	20:20	21:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:04	6:05	8:41	8:41	9:12	9:12	10:17	10:17	18:43	18:40	19:06	19:03	18:22	19:12

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00438
10/08/2014

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377